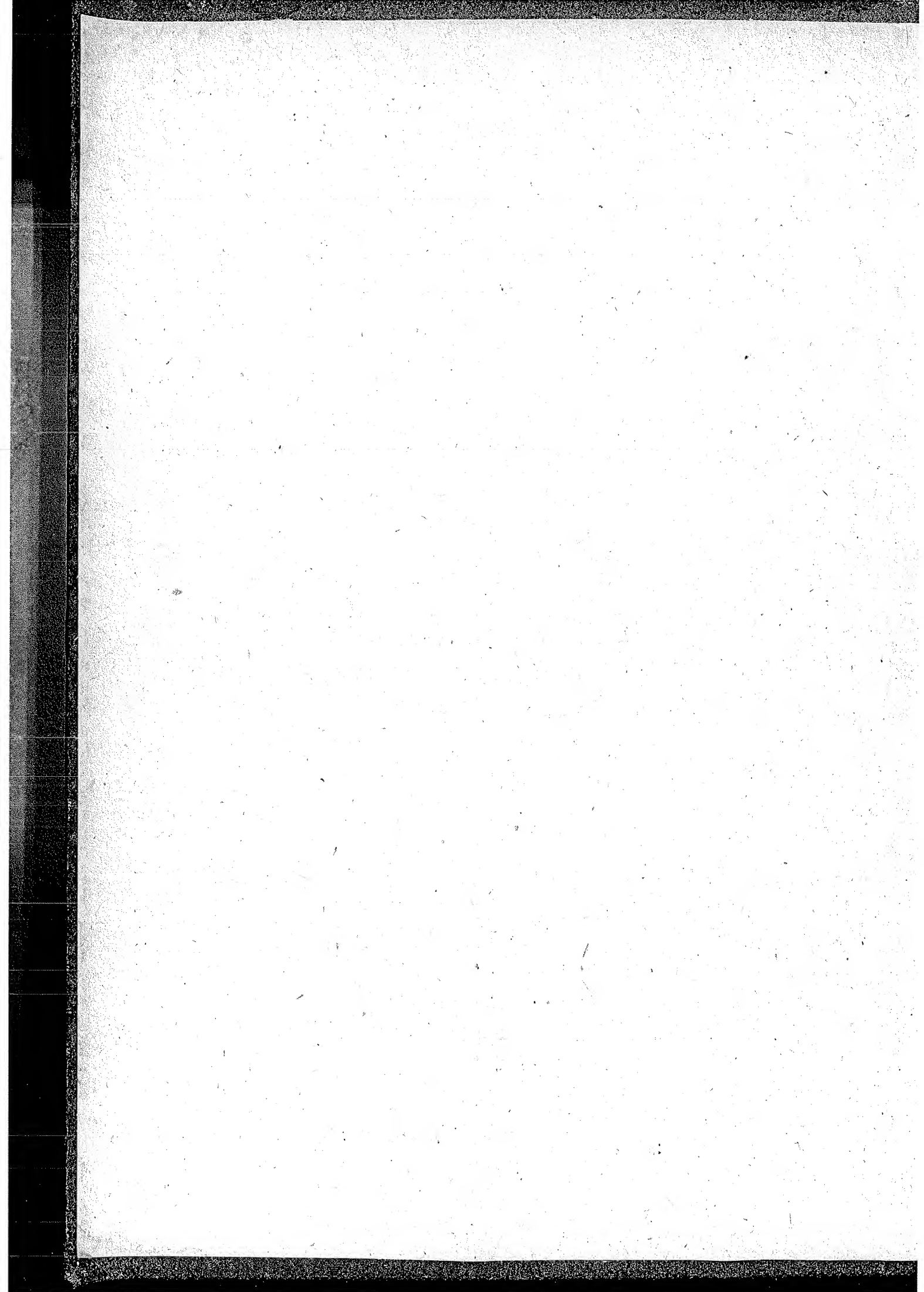

مِشْكَاةُ الْمَصَابِيحِ

İZAHLI
MİŞKAT-EL-MESABİH
TERCÜMESİ

MUSTAFA UYSAL

UYSAL YAYINLARI - 7

İ Z A H L I

MİŞKÂTÜL - MESABİH TERCÜMESİ

İKİNCİ CİLD

Nûru nübüvvetten zuhûr eden hadis ve sünnetleri hâmil olan bu eser : Kütübü sitte ile birlikte on üç (13) sünenden = Hadis kitaplarından derlenmiş altıbin yüz yetmiş dört (6174) hadisi şerifi ihtiva etmektedir. Bu eseri okuyan kimse, birinci ciltde isimleri yazılı olan 13 hadis kitabını okumuş olacaktır ve bu eseri okuyan, Peyğamberle sohbet edip konuşan kimse gibidir.

TERCÜME VE İZAHDA TAKİP EDİLEN YOL

- 1 — Hadîsi şeriflerin arabca metinleri eksiksiz alınmıştır.
- 2 — Arabca metinlerdeki hadîs numaraları, tercümede aynen zikredilmiştir.
- 3 — Kitabın aslı, Bahis ve Fasıllara bölünerek ilgili hadîsler yazılmış, bizde şekline riâyet ettik,
- 4 — Arabca metinlerin hemen altında tercümeleri yapılmıştır.
- 5 — Tercümeler, «İZAHAT» başlığı altında açıklanmaya çalışılmıştır.
- 6 — İzahat, evvela hadîsi şerifi rivâyet eden sahâbenin kısa hal tercümesi ile başlamıştır.
- 7 — Rivâyet eden sahâbenin, ismi yukarda geçmiş ve izah edilmişse, ya oraya işâret edilmiştir veya isminden bahis terk edilmiştir.
- 8 — Hadîsi şeriflerin, metinlerinde gerekli görülen cümleler açıklanmış ve ilgili hükümler dermeyeran edilmiştir.
- 9 — İzah bölümünde, naklettiğimiz âyet ve hadîslerin sâde mealleri zikredilmiştir.
- 10 — «**Mişkâtül Mesâbil**» adlı tercümseini yaptığımız eserin, tahkikli metni üç cilt hâlinde dir. Hadîsi şeriflerin tertip şekli ve kitabın bölümleri hakkında gerekli mâlumat; esas metnin baş tarafında zikredilmiştir.
- 11 — Tercüme ve izahdan evvel, «Musannıf ve eseri» ile «Sünnet ve hadîs» hakkında gerekli bilgiler arzedilmiştir.
- 12 — Birinci Ciltde ismi geçen sahâbe ve tâbiînin hayatı, bu ciltde terk edilmiştir.
- 13 — İzahat bölümünde istifâde edilen kaynakların, isimleri, Cilt ve sahife numaraları yazılmıştır.

ede
kurtar
lr.» B
hakikatı
S.) kıs
n izaha

مِشْكَاةُ الْمَصَابِيحِ

Î Z A H L I

MİŞKÂTÜL - MESABÎH TERCÜMESİ

«Size, iki şeyi terk ettim. O iki şeye sarıldığınız müddet, asla dalâlete sapmazsınız. O iki şeyde, Allâhın kitabı ve Resûlünün sünnetidir.»

186 no.lu hadis, Muvattâ

İKİNCİ CİLD

MÜELLİF
HATİBİ TEBRİZİ

MÜTERCİM
MUSTAFA UYSAL
Konya Merkez Vaîzi

(Her hakkı mahfuzdur).

İTHAF :

«Allâhü teâlanın lutfu keremi ile tercümesini yaptığımız bu eseri :
Veliyyi nîmettim olan faziletli üstâdım Akşehirli Hacı Ahmet efendi,
Aksekili Hüseyin Feyzi efendi, Bozkırlı Tevfik Bilge, efendi ile babam,
ve annem ve büyük babam Molla Hüseyin efendinin rûhuna hâlisen
lillah ithaf ediyorum»

Mütercim

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبِهِ نُسْتَعِينُ

كِتَابُ الْعِلْمِ

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

١٩٨ — (١) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدِّثُوا عَنْ نَبِيِّ إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». رواه البخاري.

Tercümesi :

İ L İ M B A H S İ

BİRİNCİ FASIL

198 — (I) Abdullah bin Amr (R.A.) den mervîdir, dedi;

Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir âyette olsa, benden tebliğ ediniz. Beni isrâil-den de nakledib söyleyiniz ve fakat (yalan ve uydurma gibi şeylerle) güçlük ve günah hal olmayanı naklediniz.

— Bir kimse, bilerek benim üzerime yalan söyler (uydurma hadisle iftira eder) se, işte o kimsenin varacağı yer, Cehennemdir.»

(Hadîsi, Buhârî rivâyet etmiştir.)

(Hadisi, ayrıca Müslim, Nesâî, Tirmizî, İbnimâce, Ebû Dâvud, Hâkim Tabarânî, Dâre Kudnî, İbni Adî ve başkaları pek çok sahabe-den rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

«İlim bahsi» başlığının ihtivâ ettiği hükmü kısa yoldan açıkladıktan sonra bu bahsin birinci hadîsini izah etmeye devam edelim.

İlim kelimesi-nin çok çeşit târif ve izahları edilmiştir. Aslında her ilim dalının ihtiva ettiği hükümlere göre, târifi yapılmıştır. Din ilmi ile dünya ve maddi ilimlerin târifleride yine keyfiyet farkları ile açıklanmıştır.

Biz burada sâde ve sâde din ilminin târif ve çeşidlerinden bâzılarını açıklamaya çalışacağız. Bilhassa bilinmesi farz olanlarını zikretmekle iktifa edeceğiz.

İLİM : Bir sıfattırki; O ilmin sahibine dil veya kalb ile zikri ve mevcud olan veya lafızlarla söylenebilen şeyleri açıklayan veya o ilimle açıklanabilen bir varlıktır. Bu târif **Ebû Mansûru** Mâturîdîninindir. veya ilim : Vakıa mütâbık olan cezmi sebatla inanmaktır.

(Tarifatı Seyyid, 103)

Veya İlim : Öyle bir sıfattırki : Bozmak ve ihlâl etmek ihtimalı olmayan bir şekilde eşyaların temyiz edilib ayırt edilmesini neticeleyen bir varlıktır. (**Şerhi akâid, 6 ve Hadîsi erbeîn şerhi, 18**)

Yani, insan oğlunun akıl ve idrâki ile anlayabileceği ve hissiyyatı beşeriyyeye Şâmil olabilecek her şeye vakıf olabileceği ve onlar hakkında kesin bir kanaat hasıl olacaktırki, bu mesele bundan ibârettir. Veya bu eşyanın aslı esası şundandır gibi.. Kesin ve kat'î neticeleri verdiren en güzel ve en yakîni bir seâdet ve hidâyet sebebidir.

Evet ilim, her hangi bir şeyin adını, esasını mâhiyet ve şeklini en iyi şekilde anlaşılmasını ve kesin bir neticeye bağlanmasını sağlayan sıfattır. Fakat aşağıda beyan edeceğimiz ilmin sebeblerinin sâlim bir şekilde var olması ve o sebeblere dayanan sahih ve sağlam bir esaslara bağlanan ilim, iyi ve kesin netice hasıl eder.

İlmin sahih sebeblerine dayanmayan veya ilmin sebeblerinde fasidlik olanların bilgi ve ifadeleri ve hatta anlayışları, ilmin târifine girmez. Belki zan, vehm, şek ve ilmin zıddı olan cehil hükümlerine girer. Böyle oluncada her hanki bir şey hakkında Kat'î ve isâbetli bir bilgi hasıl olmaz.

Meselâ : Bizzat kendisi görüp işitmeyen, dokunmayan ve tadına bakıp şâhid ve hâzır olmayan ve aynı zamanda şer'i bir delilede dayanmayan bir şeyi başkasından duyan bir kişinin bilgisi, kesinlik ifade etmez. Zira her hangi bir haber, doğru ve yalâna ihtimalı vârdır. Zannı gâlib veya haber verenin sadâkatı tercihe ve hüsnü zanna mukarın ise, hüsnü zan olur. Kesin bir bilgi ifade etmez. Öyle oluncada zanla ve hatta belkide şekle yakîn ve kat'î hüküm verilemez.

Netekim mecellenin dördüncü (4.) maddesinde şöyle denilmiştir :

«Şek ile yakîn zail olmaz.»

Hakikat böyle iken, bir takım cahiller; Bizzat görmediği, işitmediği ve hazır olup şâhid olmadığı bâzı şeylere «falan söylemiş, falan görmüş, falan duymuş gibi...» ifadelerle bir takım hüküm vermeye veya bâzı şeylere tâbi olmaya kalkışıyorlar. Bu şekildeki hareketler, cehlin ve câhilliğin verdiği noksan ve hatalardır.

Burada bir husûsuda kısa yoldan açıklamak isteriz. İlim, imandan sayılmaz. Bilgi imandan sayılmış olsaydı. Bu gün bir çok Papaz ve Rahipler, Kur'anı ve hükümlerini bilmektedirler. Eğer bilgi imandan olmuş olsaydı, o Hıristiyanların ve daha başka bilen kâfirlerin mümin ve müslüman olmaları gerekirdi. Binaenaleyh hakikatı bilmekle berâber o hakikatlara dil ile ikrar ve kalb ile tasdik ederek inanmak şarttır.

Bu husus Kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir :

«Kendilerine kitap verdiklerimiz (yahûdi ve hıristiyanlar), Peyğamberi (ve getirdiği hükümleri), öz oğullarını tanıyıp bildikleri gibi bilirler. O halde içlerinden bir topluluk hak ve hakikatı bile bile gizlerler.»

(Bakara Sûresi, 146)

Bu âyeti kerime ve Bakara sûresinin 30-31. âyeti kerimelerinin hükümleri gibi, pek çok âyeti kerimelerde beyan edildiği üzere; her ilim sahibi, imanlı olmaya bilir. Fakat her imanlı kimse, mutlaka ilim sahibidir.

Bütün beşerin atası Âdem aleyhisselâm, bir Peygamber ve hak tebliğcisi olarak yaratılıp yer yüzüne halife tayin ediliyor. Hz. Âdem Peygamber olmakla hakka inanan bir kişi olduğu gibi, bütün varlıklara, yâni meleklerle ve iblise üstünlüğü ilmi ile olduğu yukarda numarasını belirttiğimiz âyetlerde beyan edilmiştir.

Şu halde iman, ilimsiz tasavvur olunamaz. Bir kimse müminmidir? O kimse hayr ile şerri ve hak ile batılı tefrik edecek kadar bir bilgiye sahip olmasını gerektirir. Bütün Peygamberler ve dört halife ile diğer sahâbe ve müminlerin halleri bu kabildendir. Yâni imanlı olan her mümin, mutlaka zarûratı diniyesini bilen bir kimsedir.

Fakat ilim, imandan sayılmaz ve ilim sahibine, inanmadıkca «Mûmin» denemez. İlim sahibi olupda inanmayanların başında kör iblis ve onun zürriyeti bütün şeytanlar, yâni cinnilerden ve insanlardan olan ilim sahibi olupda inanmayan şeytanlar, bu kabil kâfirlerdendir. Bakınız, Arâf sûresi, âyet II-in devamı.

Mükemmel iman, ancak son Peyğamber Muhammed aleyhisselâmın, Allah tarafından tebliğ etmiş olduğu hükümleri kesin delile dayalı olarak bilib kabul etmek ve insanın rûhunun buna dâir anlayış ve tevâzu kazanmasından ibârettir.

Hadis ilmindede; ilmin târifi biraz değişik olarak beyan edilmiştir. İlmi hadis hakkında birinci cildin başında uzun târif ve izahlar yapılmıştır.

Şârih Aliyyulkâri merhumda ilmin târifini şöyle yapmıştır.

İlim : Kalbde bir nurdurki, Peyğamberin Muhammedî sözlerinden, fili ahmediyyesinden ve ahvalı Mahmûdiyesinden parlayan cıralardan iktibas olunmuşturki, o nur ile Aillâhü teâlâya, sıfat ve fiilleri ile ahkamlarına doğru bir şekilde kavuşmayı sağlar.

Eğer bu ilim, beşer vasıtası ile hasıl olursa, işte o ilim kesbî (kazanç ve çalışma ile) olan ilimdir. Ve eğer beşer vasıtası ile olmazsa, bu takdirde o ilim, ilmi ledünnî-dir. O ilmi ledünnî ise, vahy, ilham ve ferâset kısımlarına ayrılmaktadır.

Vahy : Lugatda, suratla bir şeye işaret etmektir.

İstilahda vahy : Peyğamberin kalbine vasıl olan kelâmı ilâhidirki, sûreti (lafzı) ve manasının inmesi, ancak ve ancak Cebrail vasıtası ile olursa, işte bu kelâmı ilahidir. Kur'anı kerim ve diğer ilahi kitaplar gibi.

Şâyet Peyğamberin kendine Meleksiz olarak kelâmın mânâsı iner ve kendi sözü ile tâbir ederse, buda hadîsi nebevidir. Bu her ikisini Kur'anı kerim şu âyetle beyan ediyor :

«O (Peyğamber) hevâdan (kendi nefsinden) söylemiyor. Kur'an sade bir vahiydir. Ancak vahy olunur.» (Necm Sûresi, 3-4)

Vahyin hakiki söyliyeni, hak teâladır. Evvelâ Muhammed Aleyhisselam, Cebrail vasıtası ile söylemiştir. İkinci defa onun vasıtası ile ashâbı, ashâbın vasıtasıyla tabiîn ve devam eden ilâhi âyetlerin hüküm ve lafızlarını okuyup söylemek silsile ile devam etmiştir. Halâda aynı minval üzere vahy mahsulu olan ilahi kitabın tâlim ve tebliği aynı şekilde devam etmektedir. Kıyâmete kadar aynı şekil devam edecektir. Çünkü din kıyâmete kadar bâki ve daimdir.

Bu son cümleinin daha geniş izahı birinci ciltde ve «İslâma Sokulan Bid'at ve hûrâfeler» adlı eserimizin bir ve ikinci cildinde açıklamalı olarak zikredilmiştir.

İlham : Luğadda, iblağ, ilkâ, doğuş, ve kalbe doğan manalarına gelir

İstilahda ilham : Feyiz yoluyla kalbe ilka olunan mâna ile tefsir olunmuştur.

Akâid-i Nesehide, ilhamın hükmü şöyle beyan edilmiştir :

«Ehli hak indinde ilham : Bir şeyin sahih ve doğru olduğunu bilme sebeblerinden değildir.» (Şerhi Aâid, 12)

Hüccetül İslam İmamı gazâli Rahimehüllahda demiştir :

«İlham; Delilsiz hasıl olan bir ilimdir.

— Eğer bir melek'in ilkâsını müşâhede ederek ilim hasıl olursa, ona «vahy» denir. Buda Peyğamberânı izâme mahsudur.

— Melek müşâhede olunmadan olanada, «ilham» denilir. Buda Evliyâ-i kirâme mahsudur.

— Evliyaya mahsus olan ilham : Cumhûra (kelâm, fıkıh, tefsir ve hadis âlimlerine) göre, hüccet (delil) değilsede, mutasavvıflara göre, huccet (delil) dir. Lâkin Hz. Rasûlü ekrem efendimizden sadır olan ilham, bütün cumhur ve ehli tasavvufa göre, hüccet (delil) dir.

— **İlham :** Dinî hükümlerin ve mezheplerin sahihliği hakkında bilgiye delil olamaz. Çünkü herkes kendi ilhamına «sahih», hasmının sözünde «fâsîd» iddia edebilir. Bu ise, bir ilhamına istinâden kendi sözünün hükümlerin dinde yeri varmışcasına zıd olanların sahihliğine hüküm vermek gibi bir karışıklığa gidilmiş olur.»

(Nakdül kelâm, 38)

Aliyyülkâri Merhumda Mirkad isimli şerhinde ilhamı şöyle tarif etmiştir :

İlham : Hak teâlânın kullarının kalblerinde kayıptan olan bir şeyi ilkâ edip tecelli ettirdiği hak olan bir ilimdir.

Yukardan beri buraya kadar târif ve açıklamasını yaptığımız ilham, kesin bir ilim ifâde etmemekle berâber, kendilerinde tecelli eden mümini muhlisler için ilim olabilir. Yani ilham yoluyla, şahsın kendine mahsus bâzı şeylerin ilmi hâsıl olabilir.

Başkaları için kesin ve sahih bir ilim olamaz. Zira ilim ifâde etmiş olsa, şeytanın ve nefsin vehimlerinden hasıl olan pek çok şeylerin ifsâd edici telkin ve iddiâları ortayı fesâda uğratar. Öyle oluncada, her ferd kendi görüş ve düşüncelerini hakmış gibi savunur ve hak kendi görüşü doğrultusunda olmasına çalışır.

Bu takdirde edille-i Şer'iyeye olan kitap, sünnet, icmâ'ı ümmet ve kıyâsı fukâha bir kenara atılıb fertlerin şahsî görüşleri itibar görüp ilahî kanun yerine beşerî kanunları hakim kılma iddiâları yer alır. O zamanda cemiyet ve cemaat fesâda uğrayıp hayat, tezâdlarla hercümerç olur.

Nitekim bir âyeti kerimede meâlen şöyle buyurulmuştur.

«(Ey müminler!) **Bilinizki, içinizde Allâhın Peygamberi var. Eğer o (Peygamber), bir çok işlerde size (sizin görüş ve düşüncelerinize) uysaydı, muhakkak darlığa (sıkıntı ve çatışmaya) düşerdiniz....»**

(Hucurat Sûresi, 7)

Ayeti kerimede belirtildiği üzere, Peyğamber; ilâhi vahyi bırakıp insanların görüş, düşünce ve yaşayışlarına tâbi olmuş olsaydı, cemiyet ve cemâat tezadlara maruz kalıp çatışma ve fitnelerin içinde perişan olup helâk olurlardı. Zira dine bağlı olup namaz kılan, oruç tutan, zekât veren ve haramlardan kaçınanlarla, namaza, niyaza, helal ve harama riâyet etmeyip bütün harm ve kötülükler içinde yüzüp kendi görüş, düşünce ve yaşantılarını savunarak onların görüş ve yaşantılarında sanki doğru ve hak gibi kabul edilmesi gerekir. Böyle oluncada zıd olanların bir araya cem edilmesi gibi mümkün olmayan bâtil iddia ve yaşantılar ortaya çıkar. Hürriyet savunucularında görüldüğü gibi, hayat felc olur.

İslâmın esâsını teşkil eden kitap ve sünneti bırakıp, kendi görüş ve düşüncelerini hak gibi gören pek çok müfsidler, görüldüğü üzere cemiyet ve cemaatı fitne ve fesatlıkların içinde perişan etmişlerdir. Aynı hal gâyet açık bir şekilde hâlâda görülmektedir.

Binaenaleyh en doğru ve en isâbetli olan, her müslüman kişinin kendini dine uydurması lazımdır. Dini kendine uydurmaya çalışanlar, dâima millet ve memleketleri fitne ve fesadın içine düşürmüşlerdir. Öyleleri görülmüştürki, Kur'anı kerimin apaçık hükümlerine aykırı görüş ve düşünceler ortaya atmışlardır veyâ islâmın hükümlerini yaşayanlar, ayıplanmışlardır. Bir taraftanda kendilerinin fikir ve düşüncelerini savunarak mücâhid süsü ile hâinliklerini kapatmaya çalışmışlar ve hâlâda aynı hal üzere olanlar görülmektedir.

«Bana ilham olundu, bana gösterildi, bende şu fikir hâsıl oldu, benim görüşüme göre, bence.. gibi..» cümlelerle iddiâlarda bulunub kitap ve sünnetten hiç bahsetmeyen veya kitap ve sünnetten anlamayan ve belkide kitap ve sünnetin dilini bilmeyen nice câhiller evliyâ kılığına bürünüb müslümanları şaşırtıp sapıtmışlardır.

Bu düşünce ve davranış içinde olanların kötülükleri hakkında bir nebze izahat «İslama Sokulan Bid'at ve Hurâfeler» le «İslamda Evliya Meselesi ve Hârikalar» adlı eserlerimizde beyan edilmiştir.

Firâset : Bir çok şeyin kılık, kıyâfet ve sûretlerinin eserlerine vâkıf olma firâseti sebebi ile gayıpdan olan şeye bilginin hâsıl olup aydınlanmasıdır. (Mirkat, 216)

Seydi Şerif cürcânî (R.A) de şöyle târif etmiştir :

Firâset : Lugatda, tesbit ve nazar etmektir. Yani, anlamak ve bilmektir.

İstilahda Firâset : Yakînî olanın açıklanması ve gayıb olanın aydınlanmasıdır. (Târifatı Seyid, 110)

Firâset hakkında Resûlü Ekre mSallallâhü Aleyhi Vesellem şöyle buyurmuştur :

«Müminin, firâsetinden Allâha sığınınız.» (Buharî, Tirmizî, Feyzülkadir, C. I, 142)

Firâset, müminin bir iç güdüsü ve kalbi ile anladığı hissî bir ilimdir. Pek kesinlik ifâde etmez. Fakat kendine bir çok şeylerin gelmesi ile kendinde bir bilgi hasıl olabilir.

Bilhassa daha evvel bildiği şeyler, hallerine sıfat ve huylarına vakıf oldukları hakkında aklın ve zekânın verdiği kuvvetle bazı şeylere mutalî olur. Bu ittila ilede olması mukadder olan bâzıları hakkında isâbetli fikir, düşünce ve beyanda bulunabilir.

Şöyle bir soru sorularak cevaplandırırsak daha iyi açıklanmış olur :

Sual ; Müminin firâsetinden kaçının, demenin manası nedir?

Cevap ; Bundan murad, mâsiyet ve günahları işlemekten kaçınınız. Zirâ firâsetli mümin, sizin işlediğiniz günahlara vakıf olur. Bu takdirde olduğu gibi önünüze kor, kötülükleriniz açıklanmış olur.

Evet kâmil îmâna sâhib olan müminlere, firâset yoluyla bazı şeylerin zahir olacağı muhakkaktır. Fakat o firâset sahibi, mutlaka akli selim, beş duyusunun salim bir şekilde mevcut olması aynı zamanda mütefekkir bir kişi olmakla berâber, gözlerini harama bakmaktan sakınması, nefsinin Şehvânî olan fenalıklardan men etmesi, iç âlemini murâkabe edip düşünceye mâlik olması ve helâl lokmayı yemesi şarttır. Yukardaki hadisi şerifi şerh edip açıklayan âlimler bu şekilde izah etmişlerdir.

Meselâ : ehli irfan sahibi **imamı Rağîb** Şöyle demiştir :

«**Firâset, insanın; heyeti umûmiyyesi, şekilleri, renkleri ve sözleri ile ahlakına, fazîletlerine ve rezilliklerine delâlet hallerini isbat edip bilmektir.**» (Feyzülkadir C. I. 143)

Müminin veya başka kişilerin, Allâhın nûru ile bakabileceğini, şâyet cenâbu hak nûru tecelli ettirmezse, bakamıyacağını ilâhî âyetde şöyle buyurulmuştur :

«**Allah (c.c.) , kime nûru yaratmazsa, artık onun için hiç bir nur yoktur.**»

(Nur Sûresi, 40)

Nûru ilâhi tecellisi olan her akıllı kişi, bir çok hakikat ve gerçeklere muttalî olub ibret alır ve bâzı ahlak, ahval ve rezâletleri bilebilir.

Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Elbette bundan keskin anlayışlar (firâset sahibleri) için ibret alâmetleri vardır.» (Hicir Sûresi, 75)

Firâset sahibi, kişilerin kılık, kıyâfet, söz ve ahvallerden insanların iç yaşantı ve ahlakına vakıf olabileceğine delâlet eden âyetde şöyle zikredilmiştir.

«(Ey habîbim!) Sen onları simalarından tanırsın.»

(Bakara Sûresi, 273)

Diğer bir âyeti kerimenin delâleti :

«Mücrimler (Müşrikler, azgınlar), simalarından tanınır.»

(Rahman Sûresi, 41)

Mûmini muhlisde ,ilâhi nur tecellisi ile firâset ve zekânın yüksekliği neticesi, bâzı şeylere vukûfiyyet olabileceğini beyan ettiğimiz delillerden anlaşılmıştır. Bu hal mûminde olunca, ona kerâmetde denilebilir.

Fakat riyazad yapan fâsık ve fâcirlerdede, riyâzat yaptıkları (çok yemek ve içmekten kaçındıkları) nisbetde kendilerine bir firâset anlayışı olur. Bu halin şer'i yönde bir değeri yoktur. Ancak esbâbına sarıldığı nisbetde kendisine bâzı şeylerin anlaşılma keşfi görülebilir. Bu hal ise, hem mûminde ve hem kâfirde görülebilir.

Netekim «İshakı Zencânî» denilen akâid manzûmesinde şöyle beyan edilmiştir :

Firâset Akılın sermâyesidir, kerâmetdende imâniyyesidir.

Riyâziyye olan nev'i firâset, kerek eshâbına hıfzu Hirâset (riâyet)

Kim etse ekli şürbünde (yeme ve icmesinde) tecerrüd,

Bedenden mümkün oldukça teferrüd (ferdî, inzivalı yaşamak).

Bulur olmazsada Şer'ice nef-i (Şer'i menfaati olmasada),

Tecerrüd ettiği mikdar keşfi (bulur demektir).

Olur mûminde kâfirde bu hâlet,

Velî olmasına etmez delâlet.

Şimdi burada îzahını yaptığımız ilham ile firâsetin arasındaki farkı açıklayalım;

Firaset : Kılık, kıyâfet, ahval ve akvallarını iyi bilme vasıtası ile gayıbdan olan bâzı işleri keşfetmektir.

İlham : Gayıb olan işlere vâsitasız vâkıf olub o işlerin mâlum olmasıdır.

Vahy ile ilhamın arasındaki fark ise, açıktır.

Vahy : Melek vasıtası ile olan ve vahyi ilâhî hükme bağlanan, aynı zamanda kesin bilgi ve hüküm icab ettiren bir esasa dayanır.

İlham ise, bunun zıddına bâzı zuhûrattan ibârettir. Vahye tâbî değildir. Bir şey hakkında kesin ve sıhhatli bilgiyide gerektirmez.

Yukardan buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalı târiflerde, bir düşünce hasıl olabilir. «**Gaybı Allahdan başka kimse bilemez.**» hakikat böyle iken ilham, firâset ve ilmi ledünnî yoluyla gaybın bilineceği anlaşılmıştır.

Evet yine gaybı Allahdan başka kimse bilemez. Fakat bâzı kişilerin bâzı gaybları şahsî ilim kemâlî ile bildiklerini câhiller bilemez. Câhillerin ve insanların bilemedikleri şeyleri başkalarının bilmesi olursa, bu gaibden sayılmaz. Bilgisizlikdendir. Her ne kadar bâzılarının haberi yoksada, bilenler vardır.

Birde gayb olan şeylerden bazılarına cenâbu hak dilerse, bazı kullarını lutfu keremi ile vakıf ve âlim kılar. Peygamberlerde ve ona tâbî olan ilmi ile âmil olan evliyâ kullarında olduğu gibi.

Bu husus Kur'anı kerimin şu meâldeki âyeti kerimesinde beyan edilmiştir :

«**O (Allah c.c.), bütün gaybı bilendir; Gaybe dair ilmini ise, hiç kimseye açmaz. Ancak bir Peygamber olarak seçtiği müstesnâdır. (Ona bâzı gayb olan bilgileri açıklar ve bunlar mûcize olur.)**»

(Cin Sûresi, 26-27)

Şu halde mûcize olarak Peygamberde görülen bâzı gaybe dâir bilgiler, velî kullarda da kerâmet olarak zuhûr edebilir. Fakat bu hal nâdiratdandır. Nâdir olanlar ise, yok hükmündedir.

Gaybe dair daha geniş mâlumat, «**İslâma sokulan Bid'at ve Hurâfeler**» le «**İslamda Evliya meselesi ve Harikâlar**» adlı eserlerimizde mezkûrdür.

İlmin tesbit ve tahakkuk dereceleri :

Şimdi burada birde ilmin tahakkuk yönleri olan ilmel yakîn, aynel yakîn ve Hakkalyakîn-in târif ve hükümlerini îzah edelim. Bu üç hükmün ihtivasını ayrı ayrı beyan etmeden önce **YAKÎN** kelimesinin anlamasını açıklayalım.

YAKÎN : Luğatda, bir nesnenin hakikatına ermek sûretiyle şek ve şüphe olmayan bir bilgidir.

İstılahda yakîn : Bir şeyin hakikatına îtikat ve inanç ile, o şeyin hakkında kesin ve kat'î bir kanaatla vâkıa mutabık ve o şeyden başka şekil mümkün olmayacağına inanmaktır. (Keza târifatı Seyyid, 157)

Diğer bir târif ile **yakîn** ; Vâkı'a mutabık ve her hanki bir şüphe vericinin şüphesi ile zâil olmayacak sûrette şek ve şüpheden ârî olan sâbit ve câzim bir itikad, demektir.

Diğer bir tâbirde yakîn; Şek ve şüphe bulunmayan kesin kanaat hasıl olan ve şüphe karışmayan ve nakza (bozulub çürütmeye) ihtimali bulunmayan ilimdir.

«Şu anda şüphem yokki, bu böyledir. Şimdi ve ileride şüphe edilmez, bu böyledir. Başka türlü olmak imkansızdır, bu böyledir.» Bu hükmün üçüde yakîn ifâde eder. Fakat asıl yakîn ikinci ile üçüncüdür. Birinci târifdir. (Keza Kur'an dili, C. I, 201)

Yakinde matlub olan vâkıa mutabakat ve şüphenin olmamasıdır. Fakat bu vâkıanın zarûrî olması değil ancak vâkî olması şarttır.

Binâenaleyh müşâhedât, mücerrebât, mütevâtirât ve istidlâlâtı sahiha dahî yakîn ifâde ederler.

Yakînin mertebeleri vardır. Meselâ : Riyâziyat ,mantikî kıyasın neticeleri yakînî ve zarûrî olduğu gibi ulûmu âdiye ve mücerrebe, ulûmi tabîiyye meyânında kimya ve fizik ilimleri zarûrî olmayarak yakînîdirler. Ancak bunların mücerreb olan vakıalarında fâsid istidlaller ile netice elde edilen nazariyeler ve faraziyelerin hapsi yakînî değildir.

Bu sebeblere binâen tayyâreleri yaparız, fakat bir çimeni, bir böceği, serçenin bir tüyünü yapamayız. Acaba mümkün değilmi idi? Mükün olmasaydı var olmazdı.

Öyle ise, fenleri kendi hudutları dahilinde tâkib ve terakkî ettirmeliyiz. Fakat onlara inanırken hiç bir zaman Allâhın kudretini tükettik (ihtiyacımız kalmadı), dünya ve âhireti bitirdik zannetmemeliyiz. Âdetten ve âdiyetten olan yakîniye, zarûrî olan yakîniyyatı fedâ etmemeliyiz.

Biz var isek, bizim ilmimiz var ise, Allâhü teâla ve onun ilmi, kudreti daha evvel var. Şâhid olduğumuz bugünkü âlem vâir ise, yarınki gâib âlemi (âhiret âlemi) de bittabî var. Bugün olmayanlar, yarın olur. Bugün inanmadıklarımıza yarın inanmak mecbûriyetinde kalırız. Hiç yanılmamak, hiç şaşmamak, tamâmen ye'se (umutsuzluğa) düşmemek istiyorsak, hiç bir hâdisenin yıkamıyacağı hiç bir şüphe vericinin izâle edemiyeceği en hak ve en küllî esaslara îmân etmeliyizki, yakînî dâiremiz daralmasın. İlmi fenni boğmayalım. İmkan sahasını (daraltıp) kısaltmıyalım. Muhal zannetiklerimizin mümkünliğini, hatta vukûunu gördüğümüz zaman, perişan oluruz.

Sudan ateş, ölüden diri çıkar mı? Biiznillah çıkar. Hayat yapılırmı? Biiznillah yapılır. Göklere çıkılırmı? Biiznillah çıkılır. Kâbirde sual sorulurmu? Biiznillah sorulur. Ölen dirilirmi? Biiznillah dirilir. Lâkin iki kere iki tek olurmu? Olmaz. Cüz küllünden büyük olur mu? Olmaz. Mâlül illetini geçermi? Geçmez. İnsan bizzat hâlik ve mabud olabilir mi? Olamaz. O (insan), Allahın izniyle kuşda yapsa, ölüleride diriltse, yine kuldur. Bütün imkanlar Allâhın kudretindedir.

Bu temsilli ve tebyinli açıklamanın uzun îzahı, Hamdi Yazır Merhum üstadımızın «Kur'an Dili» adlı eserinin birinci cildinin 201-203. Sahifelerinde mezkûrdür.

İLMEL YAKÎN : Yakîni ilim, vakıa mutabık inkârı kâbil olmayan bir ilimdir veya işlerin tasavvur olunduğu üzere kat'îlik veren ilimdir.

Bu ilme erişenler, delilleri inkar edenlerle veya bilginin zıddını savunanlarla karşılaşsalar, o münkirlerin ve şüphe vermeye çalışanların söz ve iddîalarına aslâ iltifat etmezler. Bilib inandıklarında sebat ederler. Ölüme, ölümden sonraki âhiret âlemine bilgi ve inançlarında sebat edenler, bu kabil bilgin müminlerdir. Kendilerindeki bilgi ile yakîniyyet hâsıl olan bir bilgi derecesidir.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«**Ve âhirete ise, Şüphesiz yâkînen inanırlar.**» (Bakara Sûresi, 4)

Diğer âyeti kerime meâlide şöyledir :

«**Sakının; eğer ilmел yakîn : (kesin ve kat'î) bir bilgi ile bilseydiniz (böyle çoklukla böbürlenme yapamazdınız).**» (Tekâsür Sûresi, 5)

Yukarda geçtiği üzere yakîn, aslında şeksiz ve tereddütsüz ilim mânâsındadır. Binâenaleyh bir kimsede yıkılmaz ve yok edilemez bir halde ilim hasıl olursa, o kimseyi hiç bir şey aldatamaz ve her hanki bir iğfalciya kapılmaz.

Hemen üstde tekâsür sûresindeki âyeti kerimede de belirtildiği üzere, yâkînî bilgiye sahip olanlar, sülâle ve soylarının çokluğuna, mal ve mülke, makam ve mansıba bağlanıp onlarla büyüklenib gururlanmazlar. Fakat bilmiyenler, ölüm ve ötesine ilmел yakîn ile bilib inananlar, cehlin verdiği gurur ile yanlış giderler. Soy sop çokluğu ve mal mülk iftihar ve hatta şan şöret düşkünlüğüne kapılıp vakitlerini gururlanma ile geçirirler.

Bir çok kimseler, ilim denilince ilmin lafını etmek, onunla süflî ve fânî maksadlar elde etmek zannederler. Bu lakırtılarla böbürlenib öğrenmek ve etrafı erbea temin ederek mal mülk ve ahababı yârân edinmeyi, ilmi ve ilmin nâmını kötü maksadları için kullanmayı hüner sayarlar.

Halbuki düşünülürse, müfessirlerin ihtar ettikleri beyanlara göre, yukardaki son âyette ulemâye (âlim ve bilginlere) çok büyük tehdit ve ihtar vardır. Zira bu âyet delâlet ediyorki, soy sop, sülâle ve mal mülk ile böbürlenmenin âkibetindeki âfet ve felâkete yakîn hasıl olsaydı, öyle fânî ve hasis şeylerle iftihar ve böbürlenmeden vaz geçerlerdi.

Bu ise şunu iktiza eder; demekki, soy-sopla böbürlenib, mal mülk ve makam, mansıbla gururlanmayı terk etmeynlerde, yakîn hâsıl olmaz. Onlar doğruyu görüb bilemezler.

O halde ilmin hakikatını sezmiyerek ilmi kötüye kullanan, bildiklerine îmanı olmayan, bilgisiyle ilme yaraşır amelde bulunmayan, bununla berâber âlim nâmını taşımak isteyenlerin vay haline!...

İlmin Şiarından birisi ve hatta en birincisi ,güzel amelin en mükemmeline yönelik olmasıdır; O ilim, amel zamanında önünde bulunursa, rehber, teşvik edici ve vâiz olur. Amel vakti geçtikten sonra ilim hasıl olursa, o vakitte hasret ve nedâmet olur. Zira insanın ömrü geçip sona doğru gelince bir şeyler öğrenir ve amellerin kıymetini bilirse, geçen ömür, zaman ve vakitlere nedâmet eder.

İşte kıyâmet günü, kıyâmet ehlinin hâli bunun gibi olacaktır. Çalışanlar, «neden daha iyi çalışmadık» diyecekler, çalışmayanlarda «neden biz çalışmadık» diyerek teessür ve üzüntü beyan edeceklerdir. Onun için gençler ve zinde kimseler, hayat ve memat için karanlıkları nurlandıracak olan yakîn ilmine = ilmi yakîna çalışmalı, ilmi olanlarda güçleri yetebildiği kadar bilgilerini âhirette işlerine yarayacak ve mîzanlarında ağır basacak iyi ameller yapmak için tatbik ve icraya çalışmalıdırlar. İlimden maksad dünya ve âhirette faydalanmk ve fâideli olmkdır.

AYNELYAKÎN : Keşif ve müşâhede yoluyla hasıl olan ilimdir.

Ölüme ve ölümden ötesine veya diğer bizzarûre bilinenlerin müşâhede hâlinde tekrar bir yâkîni bilginin oluşudurki, ölüm döşegindeki bir kişinin gözlerine melek-in görünmesi gibi hal aynelyakin ifâde eden bir ilimdir.

Diğer bir misal ilede izah edebiliriz; Kâbe-i muazzamanın var ve mu bârek oluşu hakkında mütevâtir bir bilgi ile ilmi yakîn vardır. Kâbe-i muazzamanın huzuruna varıb gözüyle görünce aynel yakın-müşâhede yoluyla kat'i ve kesin bir bilgi daha hasıl olur. İşte bu ilme, «aynel yakîn» denir.

Aynelyakîn-i beyan eden ilâhî âyet meâli şöyledi .

«Yine and olsun, onu aynı yâkîn ile mutlak göreceksiniz.»

(Tekâsür, 7)

HAKKALYAKÎN : Hakka erişme, hak ile berâber olma ve hak ile fena bulmadırki, Kulun; ilim ve şâhid olma veya hal yönüyle hak teâlâda fenâ (yok menziline) olup daima onunla meşkul olmasından ibârettir. Sâde hak teâlâyı bilmekle olmaz.

Şu halde her akıllı kimse ölümü bilir. Ölümün hak ve vâkî olduğunu, olacağını bilmesi, «ilmel yakîn» dir. Ölüm ânında Melekleri müşâhede etmesi ise, «Aynel yakîn» dir. Ölümü tatması ise, «**Hakkal yakîn**» dir. (Bak, Târifatı Seyyid, 63)

Bu açıklamalı misâle bir diğeri de şöyledir :

Kâbe-i Muazzamanın varlığı hakkında mütevâtir ilimle bilen kişi «**ilmi yakîn**» Sahibdir. Kâbe-i muazzamanın huzuruna varıp gören kimsede «**Ayni yakîn**» ve Kâbe-i muazzamanın etrafında tavaf edip, el yüz sürüb ve haceri esvedi öpüp el yüz sürmesi hâlide «**Hakkı yakîn**» bilgi sahibidir. (Yeni baskı Şerhi Aynül İlim, C. 2, 352)

Hakkal yakîn-in Kur'anı kerimde delili şu mealdeki âyeti kerîme-
dir :

«**Şüphesizki bu (hakikatler) elbette hakkı yakînın (kat'î bilgi verenin) ta kendisidir.**» (Vâkıa Sûresi, 95)

Diğer bir âyet meâli :

«**Nihâyet bize yakîn (ölüm) gelip çatdı.**»

(Muddessir, 47)

Diğer bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur.

«**Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar, Rabbine ibâdet et.**»

(Hicir sûresi, 99)

Yukarda târifini yapıp açıkladığımız üç ilim dereceleri hakkında geniş mâlumat, meallerini noklettığımız âyeti kerimelerin tefsirlerinde beyan edilmiştir. Bilhassa Âlûsî merhumun «**Rûhulmeânî**» si ile Hamdi Yazır merhumun «**Kur'an Dili**» adlı eserinde fevkal'ade izâhat mezkûr-
dür.

Târif ve izâhını yaptığımız ilim çeşidlerinin bilgisinden sonra öğrenilmesi farz olan ilimlerin nevîlerinin de hulâsa olarak nakledelim.

Fâzılı muhterem şir'atül islâm şârihi Seyyid Âli efendi Rahimehül-
lah, ilmin çeşidlerini ve bilhassâ öğrenilmesi farz olanlarını şöyle özet-
lemiştir :

«**Muhakkak sûrette bilmelisin ey hak yolcusu müslüman!**

— Ulemâ ve fukaha dedilerki; öğrenilmesi farzı ayın olan ilim üç-
dür;

Birincisi, Zâti ilahî ve sıfatı ilahiler hakkında lazım olan bilgi miktarını ve cenâbu hakkın Peyğamberi (Hz. Muhammed A.S. efendimiz) in, getirdiği hükümlerin tamamını tasdik ederek bilinmesi farz olan miktarını bildiren **tevhid ilmini** öğrenmektir.

İkincisi, Kalp ilmidirki, bâzılarının «sır ilmi» diye vasıflandırdıkları cenâbu hakkı gerektiği şekilde tâzim edebilme ve amellerin ihlas ve islâhını te'min eden ahlak ve fâzilet ilmini öğrenmektir.

Üçüncüsü ise, Zâhiren yapılması gereken hükümleri ve amelleri bildiren ilmi şerî'attırki, tâharet, namaz, oruç, zekât, hac ve ilmi fıkıhda beyan edilen babların nevileri gibi bilinmesi ve yapılması zarurî olan meseleleri öğrenmek, farzı ayındır.» (Şir'atül İslâm Şerhi, S. 32)

Farzın, târif ve îzahı ile nevileri hakkında aşağıda 218. hadîsin îzahına muracaat gerekir.

Tabîki bizim îzah edip açıklamaya çalıştığımız ilim, «ilmi nâfi» denilen faydalı ve hak yola götüren ilimdir.

Netekim faydalı ilim hakkında Resûlü ekrem efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Bir kimse, bildiği ile amel ederse, Allâhü teâla o kimseye bilmediğini vâris kılar.»

İlmi nâfi denilen fâideli ilim, ilmin meşrû ve mâkul olan sebeblere ve edillei şerîyyeye dayandığı nisbettedir. İlmin sebepleri ile meşrû olan delillere dayanmayan ilim, fâideli ilim olmaz, zararlı ve felâket sağlayan ilim olur.

Şimdi münâsebet gelmiş iken ilmin sebepleri ile delillerini kısa yoldan açıklayalım.

İlmin sebepleri : Üçdür ve şunlardır :

a) Havassı selime : yeni tâbir ile beş duyû olan, işitmek, görmek, koklamak, tatmak ve dokunmaktır.

b) Haberi sadık ki : Buda dillerinde yalan tasavvur olunmayan bir cemaatin haberi ve mûcize ile teyid olunan Peyğamberin haberidir.

Cemâatin haberi, mütâvâtire erişmiş ilmi zarûri icâbeden şekildeki haberdir. Meselâ : geçmiş olan dört büyük Halife; Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali-nin hulâfetleri, İstanbul'un Fatihi gibi meliklerin Padişahlık ve saltanatları geçenlerle, Mekke şehri, Medîne şehri, Bağdat ve İstanbul şehirlerinin var ve mevcutlukları, birer zarûrî ilim icâb ettiren ve mütevâtir olan haberlerdendir.

Yalan üzerinde söz birliğine varmaları akılca mümkün olmayacak kadar çok sayıda kimselerin, beş duyardan biriyle duyub haber verdikleri şey, kesin ilim teşkil ederki, buna «Tevâtür» denir. Uzak memleketleri ve geçmiş padişahları hep bu usul ile biliriz, doğruluklarında asla şüphe etmeyiz.

Bu husus kelam ve akâid kitaplarımızda ve hadis şerhlerinde açıklandığına göre, mütevâtir haberin verdiği ilim, apaçıktır ve delil istemez. Bunun için tevâtür, delilden anlamayan çocuklara bile kesin bilgi verir. Yukardaki verdiğimiz misalların anlaşılmasında olduğu gibi.

Haberi Resûl, ilmi istidâliyi icab eder. Yanî haberi Resûlden istidlâl yoluyla ilim hâsıl olur.

Haberi Resûl ile sâbit olan ilim, mahsûsat, bedihiyyat ve mütevatirât gibi ihtimalı olmayan ve sebat hasıl olan yakînî bir ilme müşabihdir.

Haberi Resûl ile hasıl olan ilim, hem câzîm ve sâbit ve hem vâkıa mutabık itikad mânâsınadır.

Zira vâkıa mutabık olmasa, ilim olmazdı, cehil olurdu. Câzîm olmasa, zan olurdu. Sâbit olmasa, taklid olurdu. Böyle oluncada şüphe verenin şüphesi ile o ilmin zevâlî muhtemel bulunurdu.

Binaenaleyh sebatda, ilmi zarûriye müşabih olmazdı.

Hulasa; Haberi Resûl, mucize ile teyid edildiğinden ilmi yakîn ve sebatda ilmi zarûriye müşabidir, denilmiştir.

Açıkca Mucize ile teyid edilen Resûlüllahın tebliğ ettiği ahkâmı Şer'iyyenin doğruluğunda asla şek ve şüphe yoktur. Çünkü mübelliği Sadıktır. Yalan vârid olmamamıştır. Onun düşmanları dahi sadakatına şehâdet ederlerdi ve fakat inanmazlardı. Yalan söylemesi aklen dahi câiz değildir. Zira aklen yalan söylemesi câiz olsa, bu takdirde mucizenin delâleti bâtil olurdu.

Şu halde haberi Resûl ile tebliğ edilen işler ve hükümler, tereddüt-süz ilim olması icab eder.

Peygamberin haberi ise, getirmiş olduğu ilâhî kitap olan kur'anı ke-rim ile mubârek söz, fiil ve takrirlerini ihtiva eden sünneti nebeviyyedir. Bu haberi Resul, elimizde tercümelerini yaptığımız hadîsi nebevi-lerde bu hükmü câmidir.

c) İlmin sebblerinden üçüncüsü akıldır.

Akıl, bütün ilimlere ve idrak edilmesi gerekenlere istidât ve kabiliyyeti olan ve insanın nefsinde var olan bir kuvvettir.

(Şerhi akâid, 10)

Yukardaki târif, **Allâme-i teftâzânînin**-dir. Aslında aklın mâhiyet ve yapısı hakkında ulemâ arasında ihtilaf vardır. Bir kısmı aklın ruh gibi mahiyet ve keyfiyeti bilinemez. Bu sebeble aklın asıl yapısından bahsetmeyip varlığını bilib kabul ederek akıl ile elde edilen ve edilebilmesi mümkün olan kabiliyyet ve kuvvetinden bahsetmek uygundur, derler.

Diğer bir kısım âlimlerde, aklın asıl yapı ve keyfiyetini târif ederek açıklamışlardır. Aklın bir cevher kabilinden olduğunu veya bir nur olup ve merkezinin kalb veya dimağ olduğunu veya âraz kabilinden bir kuvvet olup nefisde varlığı ile bir çok şeyleri anlayıp bilme kabiliyyetine mâlik olduğunu, beyan etmişlerdir. Elbette bu îzah ettiğimiz akıl, aklı tabîî-dir. Tabîî aklın neticesinden hâsıl olan mükteseb (çalışarak kazanılan) akıl, ilmi kelâm kitaplarında beyan edildiği üzere ilmin son derecesi, iyi bir idâre ve siyaset ve doğru düşünüş ile tefsir edilir.

İbni cemâaya göre akıl : Tabîî bir asıl varlıktır ki, âletlerin (havassı selimin) Sâlim olması zamanında zarûri olarak ilim ona tâbî olur.

Aklın mahalil ve merkezi hakkındaki ihtilafda şöyledir :

Bir kavilde; Aklın merkezi, dimağdır, nûru kalbedir. gaîb olanları anlar.

Diğer bir kavilde : Akıl, ruhların hayatıdır, cesedlerin hayatının ruh olduğu gibi. **Hız. Aliye** Aklın merkezinden soruldu, dediki :

«**Aklın merkezi, kalbedir ve ziyası dimağa akseder.**»

(Emâli Şerhi, 29)

Bu son görüşde hükemânın görüşlerine muhâlifdir.

Aklın, varlığı ve sâlim olduğunda pek çok şeyleri idrâk edib anladığı ihtilafsız herkesce müsellemidir. Fakat aklın mahiyet ve yapısı ile merkez ve mahalli hakkında kesin bir delil vârid olmadığı için, çeşidli beyanlarda bulunanlar olmuştur.

Şu halde aklın; rûhun, hayatın, ilim ve öğrenme gibilerin mâhiyet ve maddi yapısı hakkında açıklayıcı bir delil ve beyan vârid değildir. Asıl yapılarını cenâbu hakdan başka kimse bilemediğinden kesin bir bilgi hâsıl olmamış ancak aklın ve rûhun tezâhurlerinden anlaşıldığı kadar bir beyanda bulunanlar görülmüştür.

Öyle ise, maddeci ve tabiatcılardan bir takım sapıklar, aslını bilib görülmeyene inanılmaz, diyerek insanın elini, ayağını, elbisesini ve ev eşyaları gibi görülen ve aslı bilinen maddeleri sayıp, «bunları görüb

biliyoruz. Onun içinde bunlara inanabiliriz gibi..» Şeytanın telkin ettiği küfür kelimeleri ile Câhil ve küçük kimseleri şaşırtanlar olabiliyor.

Kendilerini bilemeyen bu zavallılara bizde soralım :

«Siz kendinizi çok akıllı ve bilgili sayıp bir şeyler söyleyorsunuz. O saydıklarınızı görüb inanır ve göremeyib bilemediğinize inanmazmışsınız. Haydi bakalım aklın maddi yapısını bize târif edib ortaya koyunuz, gözümüzle görelim ve bilelim. İnsanın hafızasındaki ilmin cisim, renk ve şekil yapısını târif edib açıklayınız ve bize gösteriniz. Bütün canlıları yaşatan ruh-u târif ediniz ve maddî yapısı nedendir? Nasıldır? rengini, ağırlığını, nerede olduğunu ve varlıklardan çıkarken nasıl çıktığını, çeşitli şekillerdeki vazîfelerini ortaya koyub açıklayınız ki, gözlerimizle görüb bilelim.

Birde şu bedeninizin, başınızın, kaşınızın, göz ve sakalınızın saç adetlerini bilirmisiniz? Lutfen izah ediniz. Daha bunlara benzer pek çok şeylerin aslını görüb bilmeden inanmak zorunda kalıyorsunuz da niçin bütün varlıkları en güzel şekilde yaratıp insan oğlunun hizmet ve faidesini musahhar kılan hâlıkı zülcelala inanmıyorsunuz?... gibi...» Sualleri sormamız hakkımızdır.

Aslında bunlara kur'anı kerimde gâyet açık bir şekilde cevaplar verilmiştir.

Kur'an ve hadisden verilen cevapların bir kısmı, bu eserin «Mişkate'l mesâbih Tercümesi-nin» birinci cildinin baş taraflarında zikredilmiştir.

Akıl, her ne kadar ilmin sebeblerinden biri isede, ilmin kendisi ve aslı değildir. Akıl, îman ve ahlak ile terbiye edilerek geliştirilirse, Şer'î kaynakları ve delilleri doğru anlamaya ve hak olan şeylerde isâbetli ve sebatlı bilgiler edinmeye sebep olur. Böyle oluncada en doğru ve akıllıca işler, sözler ve inançlara sahib olunur. Mümin ve müslümanların akılları bu kabil akıllardandır.

Şâyet akıl, islâm ve îman esaslarıyla terbiye edilip geliştirilmez, gayri islâmî ve küfür düşüncelerle eğitilirse, bu takdirde bu akıl, küfür kazancı ile kâfirliği ve bir takım haksızlığı anlayıp o işlerin yollarıyla meşkul olur. Kâfir ve zalimlerin akıllarında, bu akıl sahiblerinin akıllarındandır.

Hayatta görülmüştür ve hâlada görülmektedirki, kitap ve sünnete inanmış kişilerin akıl ve idrakları ile inkâr edenlerin akıl ve idrakları çok değişik ve zıd şekildedir.

Diğer biriside, bir az düşünce ile daha anlaşılabilir çok kötü, küfür, putperestlik, ateş perestlik ve çeşitli batıl yollara saplanmışlar, ölüden, puttan, taşdan ve leşden meded bekliyorlar, onların huzurunda dikilmeler, bükülmeler, yalvarıp yakarmalar ve daha akla hayale gel-medik küfür faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu yalvarılıp tapılan putlar, kendilerine pisleyen kuşları, sinekleri ve emsâli hareketleri def etmekden acizdirler. O halde yinede akıllarını küfürle yok hâle getirmiş zavallılar, idraksız ve iz'ansızca meded ve kurtuluş beklerler, onlara yalvarırlar.

«Benim mantığıma uymayanı ben kabul etmem, dinimiz akıl dindir, binaenaleyh benim aklımın anlayamadığını ben red ederim. Ak-lımca bu böyle olmalıdır.. gibi..» Sözlerle her doğru ve eğriyi aklın an-layacağını savunanlar, çok ve çok yanılmaktadırlar. Çünkü akıl, direk doğruyu ihdas edib koymak için değil, yaratan halıkı zülcelâlin beyan ettiği ve Resûlünün tâlim ve telkin ettiği hakikatları, hayır ve şerleri, eğri veya doğruları en doğru ve en iyi şekilde anlayıp öğrenerek inan-maya ve amel edilmesi veya kaçınılması gerekenleri anlamaya sebep olan ve insana verilen en kıymetli bir varlıktır.

İşte bu kıymetli varlık, insan ile hayvan arasını belirtir. Aklını islamin emri dahilinde terbiye edib geliştiren mümin ile kâfirin arasını-da belirtir.

Yukarlarda kısa cümlelerle açıklandığı üzere, tabi-i olarak fitrî akıl ile kesbî aklın bir birine bağlılığı vardır.

Fitri - Garizî akıl : İnsanda hakikatı sabit ve var olan akıldırki, bu akıl ne eksilir ve nede artar. Bu akıl ile insanlar, hayvanlardan fark edilip temyiz edilir. Fitriî akıl, çeşitli kabiliyetlere sahip olarak yaratıl-mıştır.

Aklı Mukteseb; Aklı garizinin neticesidirki, bu akıl ile bilginin son merhalesine varılır ve insandaki, fikrî gelişmenin isâbetli ve sıhhatli ol-masını sağlar. Bu mukteseb aklın = çalışılarak elde edilen aklın son had di yoktur. Akıl kullanılır ve en iyi şekilde çalıştırılırsa, çok fevkâlade id-rak ve zekânın yükselmesi ile mârifet ve bilginin zirvesine ulaşılır. Şâyet akıl çalıştırılmaz, ihmal edilirse, bu takdirdede akıl noksanlaşır ve verimide çok azalır. Hamakat hasıl olur.

Aklı muktesebde en çok faydalanılan yol, hevâyi hevesden uzak, helal ve temiz lokmalar yiyib ilim ve irfan yolunda yaşlı, başlı ve tec-rübeli bilgin, mütefekkir ve edepli kişilerden faydalanmak çok ve çok mühimdir.

Nitekim bazı hakimler şöyle demiştir :

«Edep yönünden tercübeler ve nasihat yönündende günlerin devri daim etmesi, kâfidir.»

(Edebüddünya veddin, küçük ebad, 6)

Bazı şairlerde şöyle dedi :

«Sen görüb bilmedinmi? Akıl, ehli için bir zînettir. Ve fakat aklın tamamı tercübeleri uzun olanlardadır.» (Edebüddünya veddin, 6)

Yaratılıştan zekî olanlarda vardır. Cenâbu hakkın yarattığı akıl, her insanda aynı kabiliyyet ve fitratda olmaya bilir. Bu sebebden bir çok insanlar, fikir ve anlayış bakımından değişiktir. İlim ve idrak şekillerine göre, iman ve amel meseleleride o nisbetde olur.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«(Habibim!) deki, herkes bulunduğu şekil (akıl ve niyyeti) üzerine iş yapar.» (İsrâ Sûresi, 84)

Yani, her ferd kendi kabiliyyet ve aklı ile anlayışı nisbetinde niyyet eder ve o niyyetine görede amel eder.

Bir hadisi şerifdede şöyle buyurulmuştur :

«İnsanların en afdâlı, insanların en akıllısıdır.»

(Edebüddünya Veddin, II)

Fitri akıl, ne şekilde terbiye edilirse, öyle idrak ve amele bağlı olduğu yukardaki âyeti kerimede beyan edilmiştir. Bu hali günümüzde açık bir şekilde görüyoruz. Nice müslüman yavruları kötü telkin ve terbiye neticesi aklını hayra kullanamıyor. Şer düşünüyor ve şer işliyor. Buna «beyin yıkaması» deniyor.

İneğe tapanlar, taşa, leşe, heykele, şeyha, paraya, kariya, makam ve mansıba tapınanlar veya tapınırcasına hareketde bulunanlarda, hep akıl ve idraklarını kötüye kullanıp fasid şeylerle meşkul olmalarından mütevellitdir.

Bu son cümlelerin açıklayıcı İzahı, «İslamda Evliya Meselesi ve Harikalar» adlı eserimizde mezkûrdur.

Aklın yaratılış gâyesi hak ve hakikatı idrak edib sahibini sâhili selâmete atmaktır.

Bu hususu beyan eden bir âyeti kerime meâli şöyledir :

«Ve bu ölüyü diriltmekle size kudret ve azametini gösteriyorki, tâki aklınızı erdirib bilesiniz.» (Bakara Sûresi, 73)

Diğer bir âyet meâli :

«Bu âyet ve öğütleri, ancak olgun akıl sahibleri düşünürler.»

(Bakara sûresi, 268)

Diğer âyet meâli :

«**Ve bu bizim insanlar için beyan ettiğimiz misallar varya, bunları ancak akıllarını erdiren âlimler anlar.**» (Ankebût, 43)

Diğer bir âyet meâli şöyledir :

«**Düşününde ibret alın, ey basîret sahibleri!...**» (Haşr, 2)

Diğer bir âyet meâli

«**Bu, onların akılları ermez bir kavim olmalarındandır.**» (Haşr, 14)
Cehenneme girecek akılsızların sözlerini beyan eden âyet meâli :

«**Ve kâfirler şöyle derler : Biz işitir veya akıl eder olsaydık şu azgın ateşe atılanlar arasında bulunmazdık.**» (Mülk sûresi, 10)

Evet akıl; İman ve islam esaslarını anlamaya yeğâne sebep olduğundan, akıl sahibi her ferd teklifi ilâhiyyeye muhatab ve mükellefiyeti gerektirenleri bilib inanması ve amel edilmesi gerekenleride işlemesi farzdır. Akıl ve idrake sâhib olmayanlar ise, teklifi ilâhi ile mükellef değildirler. Öyle kimselere, islâmın şartlarını icra etmesi gibi ameller farz değildir. Çünkü teklifi ilâhiyi gerektiren akıl yoktur.

Akıl sahibi bir kişi, kimsesiz bir halde dağın başında olsa veya iman ve islâmı tebliğ edenlerden uzak bir yerde bulunsa, yine o kimseye bütün varlıkları ve kendisini yaratan hâlıkı zülcelâlî bilib inanması gerekir. Zira yer, gök ve diğer varlıkların bir yaratıcısı ve bu âlemi, bir idâre-i sevk edenin olması gerektiğine aklını erdirmesi lâzımdır.

Nitekim İmamı Azam (R.A) şöyle demiştir :

«**Hiç bir ferd için, yeri, gökleri, nefsin ve diğer mahlukatı görüldüğü üzere yaratan rabbısını bilmemesi özür olamaz.**»

— Cenâbu Allah bir Peyğamber göndermese dahi, halkın, rablarını akılları ile bilmeleri vâcibdir.» (Emâlî Şerhi, 30)

Yine büyükler şöyle demişlerdir :

«**Akıl, kulluk vazîfelerini anlayıp ifa etmek için yaratılmıştır. Cenâbu hakkın Rubûbiyyetini (zatı âlisini) idrak için değildir.**»

Emâlî isimli akâid metninde de şöyle beyan edilmiştir :

«**Yüksekleri ve enginleri (Yerleri, dağları ve gökleri) yaratan hâlıkı zülcelâlî bilmemek, akıl sahibi için özür olmaz.**»

Akıl, iman ve itikad meselelerinden bir kısmını anlamaya kadir olabilir. Fakat şer'i ve amelî meseleler, mutlaka delillerle beyan edildiği gibi nakıllara bağlıdır. Her ne kadar iyilik ve kötülükten bâzıları ilâhi hüküm gelmezden evvel akıl ile bilinir isede, Ayet ve hadislerle veya âyet ve hadisleri açıklayıp beyan eden fıkıh ve islâm hukukı

eserlerinin izahını anlayıp o doğrultuda bilmeye çalışmak mecburiyetindedir. Zirâ dinimiz nakiller üzerine bina kılınmıştır. Akılların münâsebet ve kabiliyetine göre değildir. Her şeyin iyi veya kötülüğü, hayır veya şerliği akıl ile bilinmiş olsaydı, bu takdirde Peygamber göndermeye ve ona kitap indirmeye lüzum kalmazdı ve bunlar hâşa mânasız olurdu.

Cenâbu hakkın sıfatlarını, sıfatlarının tecellisini müşâhede etmekle anlayıp bilmek şart ve lazımdır. Zâtı ilâhisinin hakikatını akıl ile bilmek kudret ve kabiliyet dışı olduğundan, teklif dışıdır. Allâhü teâlanın zâtı ilâhisinin hakikatı, dünyada bilinemediği gibi, âhirette zâtı ilâhisini görüldüğü zaman, yine zâtının hakikatını akıl, idrâk edemiyeceğine dair beyanlarda vardır.

İmamı Âzam Rahimehullah «Fıkhül Ekber» eserinde şöyle beyan etmiştir :

«Biz, Allâhü teâlayı kitabı ilâhiyesinde sıfat ve isimlerinin cemisi ile zâtını vasıflandırdığı gibi gerçek şekilde biliriz.»

Şu halde mûmin, zâtı ilâhiyi aklı ile bilme imkanının olmadığını bilmelidir. Cenâbu hakkın sıfatlarını ve sıfatlarının tecellisini bilmeye mecburdur. Gökdeki Güneşin, ayın Yıldızların, yer yüzündeki dağların, denizlerin, bütün canlıların ve direksiz desteksiz duran gök kubbenin bir yaratıcısı olduğunu aklı ile idrak edip inanması mecburîdir.

Yer yüzünde kar üzerindeki bir izin sahibine, koyun ve deve pislikleri gibi terslerin o hayvanlara, denizde yürüyen bir geminin kaptanına, havada uçan teyyârenin bir pilotunun olmasına delâlet ettiği gibi, yer ve göklerin ve bunların içinde cereyan ve devran eden âleminde bir yaratıcısının ve sevkü idâre edenin olması zarûridir.

İşte o varlıkda bütün yaratılmış ve yaratılacaklara benzemeyen, zat ve sıfatında her türlü teşbih ve teşebbühdan münezze olan, azamet ve kibriya sahibi hâlık zülcelâldır. Her şeyi yokdan var eden halık zülcelâlin varlığını ve sıfatlarını akıl ile bilip inanmak, her kemal ve idrak sahibi mükellefe farzdır.

Burada akıl ve idrâkın her varlık sahibi insanda müsâvi olmayıp, akıl sahibinin yaratılış ve kabiliyetine göre değişik mertebelerde olabileceğini kısa yoldan açıklayalım.

Evvela Peygamberler ve mûminlerle kâfir kimselerin, akıl ve idrâkları müsâvi değildir. Zirâ Peygamberler ile mûminler, ilâhi nûra mazhar olduklarından onların akılları her şeyin doğru ve iyisini, hayır ve şer

yönlerini idrâk edib anlarlar. Bu idrâk ve anlayış ilede kamil bir îman ve âmeli sâlihe sarılırlar. Bütün Peyğamberler ve ilâhi lutfu mazhar olan mûminler, bu minval üzere devam etmişlerdir. Kıyâmete kadar, mûminler aynı minval üzere devam edeceklerdir.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Muhakkakki, biz (azimüşşan), Peyğamberlerimize ve mûminlere hem dünya hayatında hem şâhidlerin (Meleklerin) bileceği gün (Kıyâmetde) elbette yardım edeceğiz.» (Mûmin sûresi, 51)

Bu âyeti kerime gibi pek çok âyeti kerimelerde ilâhi bağış ve vahye mazhar olan Peyğamberlerle lutfi inâyetle mûmin olan kimseler, akılları ile doğruya idrâk edib hak ve hayrı işlerler. Küfür ve şirkden kaçınırlar.

Kâfirler ve zâlimler ise, gözleri ile doğruyu görmeyib kulaqları ile hak ve hayrı işitmediklerinden ve kalbleri ilede hakkı idrâk edib anlamadıklarından, akıllarında daima veya alelekser küfür, zulum, haram ve kötülükleri idrak edib, o kötü inancı ve amelleri tercih ederler. Çünkü kâfir ve zâlimlere, Allâhü teâla yardım etmez, doğruyu idrak ettirmez, hidâyeti Rabbaniyesini lutfetmez. Allâhü teâla hakka inanmakdan uzak olan iblis varî kibirlenenlere, doğruyu idrak ettirmeyeceğini kitâbı ilâhiyesinde beyân etmiştir.

Nitekim bir âyeti kerimede meâlen şöyle buyurulmuştur.

«Yer yüzünde haksız yere kibirlenenlere, âyetlerimi anlamakdan (Kur'anı kabul etmekden) men edeceğim. Onlar, her doğru yolu (Hakkı) görselerde kendilerine yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, o batılı yol edinirler.» (Arâf Sûresi, 146)

Kâdî İbnilhakîm Semerkandî (R.A.) «Sevâdül âzam» adlı eserinde Peyğamberlerle mûminlerin akılları ile, kâfirlerin akıllarının mûsâvî olamayacağını beyandan sonra aklın nevîlerini şöyle zikretmiştir :

«Bilki; Muhakkak akıl, beş vecih üzeredir (onlardan); Garîzî (tabîî) akıl, tekellüfî akıl, atâî akıl, Nübüvvet cihetinden olan akıl ve şeref cihetinden olan akıldır.

a —) **Garîzî (tabîî) akıl**; Yaratık halkın hepsi burada mûsâvidir. Kâfirlerin hepsi bilirdi onlar için mutlaka bir yaratan ve bir mürebbî vardır. (İmânı fitrî ile doğub yaratılış kastedilmiş, yer ve göklerin yaratılışının hâlıkı zülcelâle delâet ettiğini bilmeleri ve bilginin imandan olmadığı beyan edilmiştir.)

b —) **Tekellüfî akıl**; Bir kimse, çok çalışıp gayret eder, âlimlerle hakîm olan zekâlı, edebli kişilerle oturub kalkmayı çok yaparsa, işte

bu kişi akıllı olur ve bu akıllılık, o kimsenin kendini yetiştirme gayreti nisbetinde bulunur.

c —) **Atâi akıl**; İlâhi lutuf ve ihsandan ibâret olan bu akılda ise, kâfirlerin nasibi yoktur. Mûminler ise, bu akıl mertebesinde Peyğamberlerle müsâvîdirler.

d —) **Nübüvvet cihetinden olan akıl**; Bu akılda, mûminlerin nasibi yoktur ve işte bu akıl, Peyğamberlere (A.S.) mahsustur.

a —) **Şeref cihetinden olan akıl**; Bu akılda, başka mahlukatın nasibi yoktur. O akıl, ancak Muhammed Aleyhisselâma mahsustur. Allâhü teâla ona en yüksek ahlakı (idrak, edeb ve terbiyeyi) verdi, o ahlakı meleklerden, insanlardan ve bunlardan başka varlıklardan hiç birine vermedi. Zira cenabı hak Kur'anı kerimde şöyle buyurmuştur.

— «**Muhakkakki sen, pek büyük bir ahlak üzeresin.**» (Kalem sûresi, 4) » (Sevâdül Âzam, 21)

Yukarda aklın mertebe ve kısımlarını kısa yoldan nakletmiş olduk, bu maddeleri beyan ve açıklamada bulunmamız, çok uzayacağından neticeyi akıl ve terbiyesine dâir bir kaç hadisi şerif meâli ile bitirelim.

Bir hadîsi nebevi meâli :

«**Mûminin firâsetinden (akıl, zekâ ve anlayış kabiliyetinden) sakınınız. zirâ mûmin Allâhü teâlanın nûru ile bakar.**»

(Tarihi buhari, Tirmizi, Fethülkebir, c. 1, 36)

Bu hadisi şerifin hükmü hayatda daima görölmektedir. Bilhassa akıl ve zekâsı yüksek olan mûminler, leb demeden-leblebi-der, kabilinden bir çok şeyleri çok çabuk ve isâbetli şekilde anlarlar. Ataların, «Çarşambanın gelişinden perşembenin ne olacağı bilinir» dedikleride böyledir. Karîne, ilham, münâsebet, doğuş ve emsâli, yollarla hasıl olan bilgilerde bu kabildendir.

Diğer bir hadisi nebevî meâli :

«**Her doğan çocuk islâm fıtratı üzere doğar. Sonra çocuğun ebeveyni (baba ve annesi) onu yahudî veya hıristiyan veya mecusi yaparlar.**» (Buhari, Müslim)

Bu hadisi şerifin itikad ve îman yönünden açıklanması, bu «Mişkat El Mesâbih Tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin 219. sahifesinde mezkûrdur.

Biz burada hadisi şerifdeki manada aklın, telkin yoluyla batıllara bağlanmasını açıklayacağız.

Anasından doğarak yeni dünyaya gelen her çocuk, vaktiyle Adem aleyhisselâmın etrafında onun zürriyeti olarak yaratıldıklarında, «ben sizin rabbiniz değilmiyim?» Hitabına cevap olarak «evet rabbimizsin.» deyip iman etmişlerdir. İşte yeni doğan her çocuğun bu imanı, yedi yaşına kadar muteberdir. Yedi yaşından sonra tâlim ve telkinle «îmânı kesbî» denilen iman müteberdir.

Hadisi şerifde belirtildiği ve Hz. Peyğamberin Hz. Aliye yedi yaşında iman telkininde ve onun imanının makbuliyetini beyanda bulunması, her baba ve annenin, hoca ve şeyhın, büyük amir olan mümin kim selerin sabıyyı mümeyyiz hâline gelmiş evlâtlarına, imânı, islâmı ve islâmın icablarını tâlim edip inandırarak iyi amel ve ahlaka sahip olmalarına çalışmaları lazımdır.

Şayet gelişmeye yön tutan çocuk ve evladlar, bu tâlim ve telkinlerle eğitilerek kâmil bir imana sâhib kılınmazsa, akıllı ve fikri boş olan o zavallı evladlar, bâtil ve küfür telkinlerine kapılarak yoldan sapıtırlar. Günümüzde bu pek âşikâr bir şekilde görülür haldedir. «Beyin yıkaması» diyerek vasıflandırılan bu haller, dilber yavruları küfür ve zûlüm hayatı ile yaşayan zâlimlerin hırçın, inat, zulüm, işkence, tahrib, kital, cidal, hırsızlık, soygun, zina ve iftira halindeki hayaltarını okuyub, okutup akıl ve fikirleri tamamen rayından saptırarak fenalıkları bir meziyet gibi işleyen ve işletenler görülmektedir.

Nuh Aleyhisselâmın karşılaştığı beyinsiz put perestler, ondan sonra gelen bütün peygamber ve müminlerin mücâdele ettikleri putcu ve bâtil yolcuları, akıl ve mantığı yok hâle getirib, çok ve acâib küfür ve inadlıklarda ısrar etmişlerdir. Cehâlet devrinin mürşikleride sefere çıkarken, yemek için hazırladıkları helvaları put yapıp bir müddet tapdıktan sonra karınları acıkınca hemen yerlerdi. İşte bu adamlar, güya akıl sahibi, beyinler, küfür ve bâtilarla yıkanıp şartlanınca akıl doğruyu idrak edib anlayamıyor. İneğe veya ineğin fercine ve herçeşit putlara tapanlarda, aynı beyinsizlerdendirler.

Bu sebeble yeni yetişen evladlara, sağlam akide, ahlak hamide ve âmali sâliha-ya sahip kılmak, en doğru ve kurtuluş yoludur. Bu yola sahip olan her genç müslüman, kemal ve olgunluk çağı olan kırk yaşına kadar kendini her çeşid bâtil ve islâma uymayan fırka ve firkacılık hastalığından korursa, lutfu inâyeti rabbaniye ile, ondan sonra kendine hâkim olur. Tarikatı Muhammediye denilen nurlu yola devam eder. Her türlü anarşi ve firkacılıktan nefret ederek, dünya ve âhiret saadeti elde eder.

Sabiyyi mümeyyizin, îman ve irtidadının sahihliği hakkında gerekli malumat, «**Mültekâ tercümesi**» adlı eserimizin ikinci cildinin «**Mürted babı**» başlığının son kısmında ve «**İslamda Evliya Meselesi**» isimli telifatımızda mezkûrdur.

Aklın, ilim sebeblerinden biri olması hasebiyle ilimden efdal değildir. İlim, Allâhüteâlanın sıfatlarından birisi olduğundan akıldan üstündür. Akıl ve mâhiyeti hakkında bir nebze açıklama yapmaya çalışdık, daha geniş izâhat, Akaid, ilmi kelâm ve ahlak kitaplarında zikredilmiştir.

Şimdi buraya kadar «**İLİM BAHSİ**» başlığını taşıyan cümledeki ilim ve ilmin sebepleri hakkında bir nebze beyanda bulunduktan sonra 198. hadisi şerifin ravîsi ve hadisi nebevî hakkında bir izâhat yapalım.

Râvî Abdullah Bin Amr, Peyğamberimizin mubarek hadisi nebevîlerini en çok bilen bir sâhâbesi olduğu ve daha başka fâzilet yönleri, bu eserin birinci cildinde geçen altıncı (6) hadisi şerifin izâh kısmının 87. sahifesinde mezkûrdur.

198 nolu hadisi nebevînin birinci cümlesi, «**bir âyetde olsa, benden tebliğ ediniz.**» şeklinde idi. Yani, benden işittiğiniz ve öğrenerek sahib olduğunuz bir söz, fiil, takrir veya başka bir vâsıta ile edindiğiniz mûcize veya açık hüküm ifâde eden hakikatlar-ı, kudret ve tâkatının nisbetinde insanlara intikal ettirib tebliğ ediniz. Zira dini mübini islâm, ancak ve ancak talim, teallüm, tebliğ ve nasihatla daim ve kaim olabilir. Bu tebliğ yolu terk veya ihmal edilirse, o cemiyet ve cemâatda ve o cemiyetin bulunduğu ülkede, din ve îman yok hale gelir. Böyle olan millet ve memleketlerin, sonu helâkü perişan olmaktır. Beşer hayatına bakıldığında, helâk olan milletler ve harab olan memleketler, aynı akibetin neticesindendir.

Şârih Aliyyül kâri (R.A.), izâh sadedinde şu cümleleri yazmaktadır :

«Şâyet denirse, niçin Peyğamber Aleyhisselâm, (bir âyetde olsa) dedide (bir hadisde olsa) demedi. Halbuki murad olanda kendisinin hadisidir?»

— Derizki, iki cihetden böyle buyurmuştur.

a —) Hadis kelimesi ve mânası, bu âyet kelimesine dahildir, bu sebepten böyle buyurmuştur. zâten Resûlüllahın maksadı budur.

b —) Elbette müslümanların tabiatları, Kur'an okumaya meyillidir ve Kur'anı öğrenmeye ve öğretmeye ve neşretmeye meyillidirler. Zira Allâhü teâla onun hıfzını tekeffül etmiştir.» (Mirkat, c. I, 217)

Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurmuştur.

«Kur'anı biz indirdik, biz. ve onun muhafaza edicileride şüphesizki, biziz.» (hicir sûresi, 9)

Yine Aliyyül Kâri merhum şöyle beyan ediyor; Tibî (R.A) dediki :

«Hadisi şerifde şu fâideler vardır ;

1 —) Bu hadisi şerifde ilmin neşredilmesine teşvik vardır.

2 —) Hadisi şeriflerin bazılarının (bâzı cümlelerinin) tebliğine cevaz vardır. Mesâbih ve meşârik sahiblerinin (Eserlerinde hadisi şeriflerin bir parçasını yazıp tebliğ etme) adetleri, bu kabildendir. Bunu yapmakda beyis yoktur. Zira maksad hadisi şerifin ifâde edib anlattığı lafızdır. Binâenaleyh o lafızda ister hadisin tamamı olsun, ister tamamı olmasın (mühim olan meram ve maksadın ifâde edilmesidir).»

Hadisi şerifin ikinci cümlesinde, «benî isrâildende nakledib söyleyiniz v efakat (yalan ve uydurma gibi şeylerle) güçlük ve günâh hal olmayanı naklediniz.» Kitap ve sünnette zikri geçen veya bunların ruhuna uygun olan benî israil hikayelerini nakletmeyi beyan etmiştir.

Hadisi şerifde benî israil kıssa ve hikâyelerinden nakletmeye dair izni resül,

Kur'anı kerimdeki kıssa ve hikayeleri nakletmektir. Meselâ : Kur'anı Kerimde benî isrâilin buzağıya tapmalarından sonra tövbe maksadı ile kendilerini öldürme hadisesi vardır. (bak bakara sûresi, âyet ; 54-71)

H. Mûsânın Asâsı, H. Yâkub ile H. Yûsufun ve daha başka ibret, nasihatı gerektiren pek çok Kur'an kıssaları vardır. İst ebu kıssa ve misalları beyan edib nakletmeyi, Resûlü ekrem efendimiz tavsiye buyuruyorlar.

Kur'anı kerimde, böyle kıssaları okuyub nakletmeyi şu âyetle tavsiye buyurmaktadır;

«Artık (Rasûlüm!) Sen, kıssayı (onlara) anlat. Belki iyice düşünürlersin.» (Arâf sûresi, 176)

Diğer bir âyeti kerime meâli :

«And olsun, onların (Peyğamberlerin) kıssalarında sâlim akıl sahipleri için birer ibret vardır.» (Yûsuf sûresi, II)

İşte Rasûlü Ekrem efendimiz, kıssadan hisse alına bilecek bu tür Kur'an ve sünnet kıssalarını nakletmeyi tavsiye buyurmaktadır.

İsrailâyyat kıssalarından uydurma ve yalan olanlarından Misal, Birinci cildin 194. hadisi şerifin izâh bölümünde ve 408. sahifede zikredilmiştir. Orayı tekrar okumak faideli olur.

Şâyet Kur'anı kerimde olmayan ve hadisi nebevîlerde zikredilmeyen ve hatta bunların hüküm ve ruhlarına aykırı olan, benî İsrâil (İsrâiliyyat) hikâyelerini nakletmek, elbette haram ve günahdır. Zira kesin âyet ve hadislere veya onların hükümlerine dayanmayan kısas ve hikâyeler, yalan olur. Yalan olan şeyleri nakledip söylemek ise, din de Allâha ve Peyğambere iftirâda bulunmak olduğundan, en büyük günâh ve vebal olur.

Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Uydurduğu yalanı Allâha isnad eden veya kendine bir şey vahyolunmamışken, bana vahyolunuyor, diyen kimseden ve Allahın indirdiği âyetler gibi bende indireceğim, demekte olandan daha zâlim kim olabilir?» (En'a mSûresi, 93)

Peyğamberin söylemediğini ona isnad ederek yalan uydurub iftirâ eden kimse hakkındada, hadisi şerifin devamındaki şu ; **«Bir kimse, bilerek benim üzerime yalan söyler (uydurma hadisle bana iftirâ eder) se, işte o kimse, kendisini cehennemdeki yerine hazırlasın.»** Cümlelerle beyan buyurulmuştur.

Hadisi şerifin bu hükmüde çok dikkat edilmesi gereken bir husûsu beyan etmektedir. Zira Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellemîn, kendi devrinde dahi kendinin buyurmadığı ve işlemediği söz ve işleri ona isnad ederek işleyenler, maalesef görülmüştür. Zaten bu mübarek sözü-nü pek çok zaman ve mekanlarda muhtelif sebeblerden dolayı buyurmuştur. Onun için hadisi şerifin bu cümlesinin râvîleride muhtelif kişiler görülmektedir.

İsrâiliyyat hikâyelerinin naklı ile olsun, başka bir hüküm ve kıssayı naklederken olsun, neyi ne zaman ve nerede söylenir ve işlenirse, Peygamber efendimizin buyurmadığı veya işlemediği ve işlemeye dâir bir işâret ve delâletle izni rasul vârid olmayan şeyleri, ona isnad ederek söyleyib işlemek, en büyük iftira ve günhadır. Binâenaleyh böyle yalan ve tezviratda bulunanların varacakları yerde cehennemdir.

Peyğambere iftira yaparak hadis uyduranların, uydurma sebeblerini maddeler halinde birinci cildin baş tarafında 17-19. sahifelerde bir nebze naklettığımızı hatırlatırız.

Mezkûr cildde ve **«İslâma Sokulan Bîd'at ve Hurâfeler»** adlı eserimizin birinci cildinde yalan hadis uyduran bir kimsenin âkibedinide

bizzat asrı saadet olayınıda nakleddiğimizi beyandan sonra burada ehemmiyetine binâen en şenî iftira ve kötülük olan uydurma hadislerin aynısının, zamanımızda bâzı zındıklar arasında görülen hâlde kısaca arz edelim.

İsmâili Sivasî merhum, «Kebâir ve sağair risalesi» adlı eserin şerhinde şu hükümleri nakletmektedir :

«İmamı Nevevi Müslim şerhinde dediki :

«Bundan sonra bilki, elbette Peyğamber üzerine yalan uydurmanın haramlığı ile bir şey hakkında hüküm beyan edilmeyenin ve ahkamlar hakkında yalan uydurmanın arasında hiç bir fark yoktur. Rağbet ettirme, korkutma, nasihat etme ve başka şeyler hakkında hadis uydurmanın hepsi, hükümleri icmadan sayılan bütün müslümanların icma-ı ile günahların en büyüğündendir, haramdır ve kötülüklerin en kötüsüdür.

— Ancak kerrâmiye ismini alanlar muhâliftir. Bunlar Bid'at ehli bir tâifedir. Bunların bâtil iddiasında, Peyğambere isned ederek Zühhd, korkutmak ve rağbet ettirmek için hadis uydurmak câizdir.

— Bunların bu bâtil iddiâ ve iftiralarına kendilerini zühhdü takvaya müntesib olduklarını söyleyen pek çok câhillerde, tâbî olmuşlardır...» (Şerhi kebâir ve sağair risalesi, 10)

Evet açıkca kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyası fukahayı tanımayıp bir takım küfür telkîni, kâfir kişilerin beyin yıkaması ve şeytanın iğvası ile yollarını bâtila sabdirmış ve kendilerini o küfür ve bâtil yolların savunucusu hâlinde bulunduranlar, zâten islamla, imanla, mûmin ve müslümanlıkla, Peyğambere bağlı ümmetlikle hiç bir ilişki ve alakaları yoktur. Bunlar hakkında kesin hükmü Kur'anı Kerim beyan etmiştir, kâfirdir, zalimdir ve dinsizdirler.

Fakat kitaba ve sünnete inandıklarını ve hatta islâmın müdâfi-i görünen bir takım câhil okumuşlar, bir sapığa körü körüne bağlanmışlar, besmeleyi çekmekden veya besmelenin mânâsını anlamakdan aciz bir takım câhiller, kendilerine ehli takvâ süsü vererek âyeti kerimeyi hadisi şerife, hadisi şerifi âyeti kerimeye katanlar veya bir büyüğün sözünü hadisi şerif veya hadisi şerifi bir büyüğün sözü olarak nakledenler oluyor. Çok zaman şahid olduk, dinledik ve münakaşasını yaptıklarımız olmuştur.

Bilhassa garb kaynaklarından islâmı öğrenenler veya oraya hayran olanlarda, daha çok görülmektedir.

Hadisi şerifin râvisini bilmez, hangi muhaddis nakletmiş veya hangi ana kaynakda yazılıdır, onu bilmez. Gelişi güzel bir yerden okur veya yalan yanlış bir kişiden işidir, ondan sonra sanki allâme kesilir, hükümler döktürür. Belkide söyleyib naklettiği hadis değil uydurma bir sözdür. Onuda bilmez yinede susmaz konuşur.

En doğru yol ve hareket, hadisi nebevileri, lafızları ve mânalarını sağlam bir kaynakdan râvisi ve muhaddisi ile birlikte bilmeyen kimseler, susmalı ve bilenlere muracaat edib bir yalan ve iftiraya düşmemelidirler. Peyğambere yalan ve iftirada bulunmanın cehennemlik olduğunu bilib inanarak tehlikeden kaçınmalıdırlar.

Peygamber sallallâhü aleyhi veselleme iftira edilip ona isnad edilen yalan hadislerden bir kaç örnek nakledelim :

«Halkın dilleri, hakkın kalimleridir.» (Mevzûâtı Kübre, 110)

«Patlıcan, hanki maksat için yenirse, onun içindir.» (Aynı Eser, 144)

«Kâtile, katlini kutlayınız.» (keza mevzûâtül kübra, 152)

«Virdi (zikri) terk eden, mel'undur.» (Aynı eser, 159)

«Vird, sahibi mel'undur.» (159)

«Âdeti terk etmek, düşmanlıktır.» (159)

«Dünya, âhiretin tarlasıdır.» (Aynı eser, 199)

Bu son söz, lafız îtibari ile hadis değildir. Fakat mânası, sûre-i şûrânın 20. âyetin mânasına mutabıktır.

«Yahûdî ve Hıristıyanlara selam veriniz, benim ümmetimin yahûdisine selam vermeyiniz.

— Denildiki : Senin yahudi ümmetin kimdir?

— Dedi : namazı terk edib kılmayanlardır.» (Aynı eser, 218)

Şu uydurma söze bak, hıristıyana ve yahûdiye selam verdiriyor da, îmanı olub namazı terk edeni, bu ümmetin yahûdîsi sayarak selam verdirmiyor, yalan hadis olduğu ne kadar âşıkardır.

Zira mûmin işlediği günaha helâl demedikce, kâfir olmaz. îmanlı âsî kişidir. Mûmine selâm verilir.

Yukardaki naklettiğimiz uydurma yalan hadisler, bir kaç misaldan ibarettir. Daha uydurulmuş pek çok yalan hadisler ve isrâiliyat hurafeleri vardır. Kaynak olarak gösterdiğimiz eser gibi, özel şekilde, yazılmış mevzuat kitablari vardır, oralardan istifade etmek gerekir.

۱۹۹ — (۲) وعن سُرَّةَ بْنِ جُنْدُبٍ ، والمغيرة بن شعبة ، قالا : قال رسولُ الله ﷺ : « مَنْ حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ ، فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ » . رواه مسلم .

Tercümesi :

199 — (2) Semura bin Cündüb ve Muğire bin Şûbe (R.A) dediler ; Rasûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, yalan olduğunu bildiği halde bana isnad ederek bir hadis söylerse, işte o kimse yalançıların birisidir.»
(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Bu hadîsi şerifi iki sâhabe rivâyet etmiştir. Onun için her ikisinin hayatından bahsedeceğiz.

Râvi Semura bin Cündüb bin hilal elfezârî (R.A), Künyesi (Ebû Sâid) dir. Ebû Abdurrahman, Ebû Abdillâh ve Ebû Süleymanda denilmiştir. Kâbilesi içinde yetim kalarak vâlidesi onu Medineyi münevvereye götürmüş ve kendisi (annesi) Ensardan meriyye ibni şeyban ibni Sâlebe (R.A) isminde bir zata varmış idi. «Semura» O zâtın himâye ve terbiyesinde yetişib meydana gelmiştir.

Peyğamber aleyhisselatü vessalam hazretleri, her sene ensarın yetişmiş olan erkek çocuklarını harbe yarayıb yaramıyacakları ayırmak üzere gözden geçirir olduklarından, uhut muharebesi senesi Peyğamberimiz bu zâtın akranı birini cihad için intihab edib kabul buyurdıkları halde Semurayı; «**Sen küçüksün**» diyerek geri çevirmişlerdi.

SEMURA : «Siz bunu kabul buyurdunuz, ben ise onu yenerim.» diyerek göleşmek (güleşmek) isteyerek Peyğamber efendimizin müsâadeleri ile onun kuvvet ve gâlib oluşu görülünce, kendisini harbe gitmeye kabul ettirmiş ve Peyğamber efendimizle defâlarca harbde bulunmuştur. Yüz yirmi üç (123) hadîsi şerifi bizzat rivâyet etmiştir. Fakat hadîsi şerif hıfzı pek çok idi. Daha geniş bilgi üstül gabe ve Elhakâik de mezkûrdur.

Bilâ ahire Basrada sâkin olduğundan Basralılardan sayılmıştır. **İbni sîrin** ve **Hasanî Basrî** (R.A.) ve diğer basralı fazilet ehli kimseler, kendisini sena ederlerdi. Basrada görülen Hâvariclerden «**Hazûriye**» tâifesi hakkında Semura hazretlerinin pek şiddetli sözleri vardır. Sözlerinden birinde : «**Bunlar, müslümanları tekfir edib kanlarını akıtırlar. Yer yüzünde adam öldürenlerin en fenâsıdırlar.**»

Kendisinden Basrada pek çok kimse, hadisi şerif rivâyet etmişlerdir. Vefatı Basrada elli dokuz (59) târihi hicrîde vûku bulmuştur. Şiddetli soğuk almakla hasıl olan «Guzaz» illetine sıcak su buharı ile tedâvilenmekde iken, kaynarsu ile dolu olan kazanın üzerine oturduğu zaman içine düşüp vefat etmiştir. Alâh rahmet eyleyib ondan râzî olsun ve şefaata bizleri nâil buyursun. Amin.

MUGİRE Bin ŞÜBE (R.A) ise ; Künyesi, Ebû Abdillâh veya Ebû İsadır. Handek muhârebesinin yılı olan hicretin beşinci senesinde müslüman olmuştur. Hudeybiye sulhunda hazır bulunmuştur.

Künyelenmesi hakkında; Ebû İsa künyesinin **Resûlüllâh (S.A.V)** ın künyelediği ve Ebâ Abdillâh künyesinde **Ömer bin el hattab (R.A)** künyelediği zikredilir.

Çok zeki, firâsetli, ve isâbetli fikir sâhibi olduğundan kendisine «**Dâhî**» denirdi. **İmamı Şâbî** Şöyle demiştir :

«Arabın dâhîsî dördtür (onlarda) : Ebî Süfyânın oğlu muâviye (R.A), Amr bin elâs (R.A), Mûğîra bin şûbe (R.A) ve ziyad (R.A) dır..»

(Üstülgâbe, c. 5 248)

Denildiki : «Muğîre, islamlığı hayatında üçyüz (300) kadınla tezevvüc edib nikahlanmıştı.»

Ömer Bin El Hettab, onu basraya valî tayin etti, Basra vâliliği; Aleyhinde zinâ ithamı zamanına kadar devam etti. Bu itham üzerine Basradan azletti, sonra kûfeye vâlî tâyin etti; Hz. Ömer Şehid edilinceye kadar orada vâliliğe devam etti, Hz. Osman Halife olduktan sonra orada karar ettirdi. Sonra azletti. Hz. Muâviye, zamanında bunu kûfeye vâlî tâyin etti ve ölünceye kadar burada vâliliğe devam etti. Hicretin ellinci (50) yılında rahmeti rahmana kavuşmuştur.

Yemâne muhârebesine, Şam-ın fethine, yermük muhârebesine hazır olmuştur. Ve yermuk muharebesinde gözünün birisini gaybetmiştir. Kadsîye muhârebesinde, Nihâvendin fethinde ve Hemdânın fethinde hazır bulunmuştur.

Kendisinden, Ebî Umâmetül bâhilî, Mesvere bin mahreme ve kurretülmuzenî (R.A) gibi sahâbelerden ve tâbiünden pek çok kimseler, hadisi şerif rivâyet etmişlerdir. Daha geniş mâlumat; (Üstülgâbe, C. 5, 247-249)

Yetmiş yaşında kûfede vâlî iken hicretin ellinci (50) senesinde rahmeti rahmana kavuşmuştur. Allâhüteâla kendisinden razî olsun. Bize de şefaata eylesin. Amin.

Hadisi şerifde beyan edilen mâna ve anlam hakkında bir nebze izahat, hemen yukarda zikredilmiştir. Ancak burada mühim bir cümleyi hatırlatmakla iktifa edeceğiz.

Her hangi bir söz ve yazının hadis olmadığını bilen bir kimse, bu yalanı çeşidli nedenlerle hadis diye okur ve söylerse, bu hadîsi uyduran zâlim ve hâine yardım etmiş olur. Dolayısıyla bu zâlimin sevgili efendimize yalan uydurub iftiraya devam etmesini sağlamış olur. Ve yalancı zâlimin uydurma sözünü nakledib söyleyende yalançıların biri olur ve dînin yıkılmasına, müslümanların uydurmalara inanıp yoldan sapıtmalarına sebep olunur. Bu şekil hareketin fenalığının yönleri, «İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler» adlı eserimizin ikinci cildinde mezkûrdür.

۲۰۰ — (۳) وعن معاوية ، قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ ، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يَمْطِي » . متفق عليه .

Tercümesi :

200 — (3) Muâviye (R.A) den mervîdir, dedi;

Rasûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimseye, Allâhü teâla hayır murad ederse, O kimseyi dinde fakih (Din ve şeriat ilmine vâkıf) eder. Ben ancak ilmi taksim ediciyim, Alâhü teâla da o ilmin anlaşılmasını ihsan eder.»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî Muâviye bin ebî Süfyan (R.A), kureyş kabilesinin emevî sülâlesindendir. Annesi Meşhur Hind (R.A) isimli kadındır. Hz. Muaviye kendisi, babası Ebî Süfyan, annesi uteybenin kızı Hind ve oğlan kardeşi yezid Mekkenin fethi günü müslüman olmuşlardır. Peyğamberimizin, hanımlarından ümmü habibe (R.A.) validemizin baba bir oğlan kardeşi olmakla kayın birâderidir.

Hiz. Muâviye, Resûlullahla berâber Hunayn vak'asında hazır bulundu ve Resûlullah (S.A.V.) ona Hevâzen kabilesinin develerinden yüz (100) deve verdi. Hz. Muâviye babası Ebî Süfyanla berâber o anda müellefei kulûbdan (kalblerinin ülfeti isâlna daha fazla olub kuvvetli müslüman olmaları için zekat ehlerinden) idiler.

H. Muâviye, Peyğamberimizin kâtiblerinden idi. Vahy katibide olduğu denilmiştir. Kendisinden **İbni Abbas ve Ebû Saîd** (R.A) Hadis rivâyet etmişlerdir. Peyğamber efendimizden bizzat yüz altmış üç (163) hadisi şerif rivâyet etmiştir.

Şam vâlisi olan kardeşi **Yezid** (R.A) in vefatından sonra **H. Ömer**, kardeşinin yerine Şam vâlisi tâyin etmiştir. Şamda vâlilik ve emirliği ölümüne kadar kırk (40) sene devam etmiştir. Bu kırk (40) senenin dört (4) senesi **H. Ömer**in hilâfeti zamanında ve **H. Osman, H. Ali ve H. Hasan** zamanlarında yirmi seneyi doldurmuştur. **H. Hasan**ın vefâtı ile emirlik kendisine havâle edildikten sonrada, ölünceye kadar yirmi sene daha Şamda emirliğe devam etmiştir. Böylece yirmi sene vâlilik emâretinde ve yirmi senede hilâfetlik vazîfesinde bulunmuştur. **H. Hasan**, fitneyi önlemek için hilâfeti, **H. Muâviyeye** kendisi bizzat verdiğide yazılmaktadır.

Vefâtı, hicretin altmış (60) ıncı senesinde yetmiş sekiz (78) yaşında ve receb ayında Şâmı şerifte vukû bulmuştur. Allâh ondan razı olsun.

Ölüm hastalığının son saatlerinde, şöyle diyor : «**Keşke ben zîtuva denilen mahalle** (Şam yakınlarında bir yerin adı) **sâkin olan bir kureyş adamlarından olsaydım, şu işten** (emirlikden) **hiç bir şey görmeseydim.**»

Ölüm hastalığı ânında yanında Resûlullah (S.A.V) efendimizin izârı, ridası, gömleği, kıl ve tırnaklarından bir parça şeyler bulunuyor. Ve diyor ki :

«**Resûlullahın gömleğine kefinleyiniz, ridasına dürünüz, izârı ile her tarafımı kablayıp örtünüz, burnumu, ağzımı ve secde yerlerine Resûlullahın kılından ve dırnaklarından Pamuklayıp koyunuz. Ve beni bütün esirgeyenlerin en esirgeyenini (Allah) ile baş başa bırakınız.**»

(Mirkâtülmefâtih, C. I, 219)

Izzüddîn ibnîl esîr «Üsdülgâbe» sinde şu satırları yazıyor :

«**Muâviye** (R.A) den, Sahâbeden bir takım cemaat hadis rivâyet etmiştir (onlarda) : **İbni Abbas, Hudrî, Ebüdderdâ, Cerîr, Nûman bin beşir, İbni Ömer, İbni Zübeyr** ve başka sahâbeler,

— Ve tâbiünden : **Ebu Seleme, Humeyd, ibnâ Abdirrahman, urve, Sâlim, Alkama ibni Vakkas, İbni Sîrîn, Kasım bin Muhammed** ve başkaları rivâyet etmişlerdir.»

(Üsdülgâbe, C. 5, 212)

Tirmizînin süneninde zikredilen 4003 nolu hadisi şerifde **Resûlü ekrem** (S.A.V) efendimiz, **H. Muâviye hakkında** şöyle dua etmiştir :

«Ey Allâhım! Onu doğru yolu gösteren, hidâyete eren ve Hidâyet vâsıtası kıl.»

Üstadığımız Ömer nasuhi Bilmen Merhum «Ashâbı kiram hakkında Nezih İtikadlar» adlı eserinde Ahmet bin Hanbel (R.A) in müsnedinden naklen Peyğamberimizin, Hz. Muaviye hakkında şu duasını yazıyor :

«Yâ Rabbî! Muaviyeye kitâbet (yazı ve yazışma) ve hisab tâlim buyur ve onu azabdan koru.»

Hız. Ali (R.A) da Cemel ve Sıffiyn muhârebelerinden sonra Hız. Muaviye ve askerleri hakkında sorulan sorulara şöyle cevap vermişti :

«Kardeşlerimiz, bizim üzerimize azgınlık etmişlerdir. Fakat bunlar; kâfir değillerdir, Fâsık değillerdir ve zâlimde değillerdir. Zîra bâtıl da olsa onlar için tevilleri (âyet ve hadîs tevilleri) vardır.» (Şerhi makâsıd, 303)

Abdullah bin mubârek (R.A) a, Hız. Muâviyemi veya emevî halîfelerinden Hız. Ömer bin Abdülazizmi efdaldır? Deniyor. O da şöyle cevaplandırıyor :

«Resûlullah (S.A.V) ile berâber bulunduğu zaman muâviye (R.A) in atının burnuna isâbet eden toz, bin (1000) defa Ömer bin Abdilaziz den efdaldır.» (Hâmişi Savaiki Muhrika, 20)

Hız. Muâviye hakkında din âlmilerinden pek çok kimse, eserler yazmışlardır. Sebebidе bir çok zındık ve sapıklar, Peyğamberimizin en yakın ve sevimlilerinden olan bir sahâbesine en Şenî iftirallarda bulunmuşlardır. O iftiraları anlatıp beyan etmek için bütün imkanları kullanmışlardır. Muharrem-in onunda toplanıp lânet edenleride duyuyoruz.

Yukarda isimlerini yazdığımız dev sahâbe ve tâbiînin, Hız. Muaviyenin kendisinden hadis rivâyet ettiklerini öğrenmiş bulunuyoruz.

Peyğamber efendimizin, Ashâbının, tâbiîn ve tebei tâbiîn efendilerimizin, kendisi ve askerleri hakkında değrlî söz ve tavsiyelerini okumayıb, sırf cehâlet ve fırkacılığın verdiği tesirle böyle mubârek bir sahâbeye kötü sözler, fikir ve hakâret eden davranışlarda bulunmak, çok ve çok günah ve vebaldır. Biraz îmanı olan, kitab ve sünnetin yolunu tâkib eden müslüman, böyle şeylerden sakınır, ehli sünnet vel-cemaat yolundan ayrılmaz.

Hız. Muâviye, Hayatı boyunca Rumların hudûdunda bulunduğundan, muhtelif zamanlarda rumlarla harbe gitmiş ve hemen ekserisinde muzaffer olub muhtelif beldeler fethedilmiştir.

Meselâ : Yirmi üç (23) senesinde rumlarla harb edib «Ammâriyye» kadar varmıştır. Yirmi yedi (27) senesinde «kinneserin» e muhârebesin-

de bulunmuştur. Yirmi sekiz (28) de «KIBRIS» ı fethetmiştir. Ve bu Kıbrıs muharebesinde Ashabı kiramdan; Ebûzer, Ubâde bin essâmit, Ubâdenin hanımı Ümmü Haram, Ebüdderda, Şeddâd İbni Evs (Allah hebsinden râzî olsun) gibi pek muhterem zatlar varlardı. Bu Kıbrıs fet-hinin olacağını Resûlü ekrem efendimiz bizzat buyurmuş olduğu zik-redilmekle, bir mûcizeyi Resûl görülüb yaşanmış oluyor.

Kırk dokuz (49) senesinde »Kostantiniyye = İstanbulû a büyük bir ordu göndermiştir ve bu ordu da sahâbe-i kiramdan; İbni Abbas, İbni Ömer, İbni Zübeyyir ve Ebû Eyyûb el Ensârî gibi zevatlar hazır bulun-muştur.

H. Muaviye (R.A) hakkında **İmamı Nevevînin** (Tehzîbül esmâ velluğat), **ibnül esîirin** (Üsdülgâbe fi mârifissâhâbe), **ibni Haceri hey-temînin** (savâıkı Muhrika) isimli eserinin hâmişinde (kenârında) husûsî sûrette **H. Muâviyenin** Şahsiyeti ve fazîleti hakkında (tadhî-rulcinan vellisân..) ve üstadımız **Ömer Nasûhî Bilmen** meruhumun (müslümanların ashâbı kiram hakkında Nezih îtikadları) adlı eserinde geniş mâlûmat zikredilmiştir. Okuyucu meslekdaş kardeşlerimize bu esrleri ve emsâli sağlam kaynaklardan okumalarını tavsiye ederiz.

Bilhassa Sahâbe-i kirama ve diğer islâma hizmet etmiş islâm bü-yüklerine rahmet okuyan ehli sünnet yolunu tâkib eden ihlaslı kimse-lerin eserlerini okumayı çok ve çok tavsiye ederiz. Sahâbeye, tâbiîne, müctehidlere, daha sonra gelen ve eserleri ile islâma hizmet eden âlim, kâmil ve fâzıllara atan, lânet eden ve yakışksız yazı ve sözlerde bulunanların eserlerine, söz ve yazılarına iltifat etmeyib geçmişimizi rahmetle yâd etme yolunu seçmeliyiz.

Kur'anı kerimde şöyle buyurulmuştur :

«Bunların arkasından (ashâbı kiramdan sonra) gelenler derlerki :

— Ey Rabbimiz! bizi ve îman ile daha önden bizi geçmiş olan (din) kardeşlerimizin günahlarını bağışla (afvet). Ve (el'an) îman etmiş olanlar için, kalblerimizde bir kin ve buğuz bırakma. Ey Rabbimiz! Şüphesizki sen, çok esirgeyicisin ve çok merhametlisin.»

(Haşir Sûresi, âyet, 10)

Bir hadisi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«Benim ashabım zikrolundumu ,(aleyhlerinde konuşmaktan ka-çınarak) hemen susunuz.» (Tabarani, Fethülkebîr : C. I, 110)

Diğer bir Hadisi şerif meâli :

«Ölümlerinizin iyiliklerini konuşunuz. Kötülüklerini konuşmaktan kendinizi men ediniz.» (Ebû Dâvud, Tirmizî, Hâkim, Beyhakî, Fethül-kebir, C. I, 163)

Hak yolcusu her müslüman, yukarda meallerini naklettiğimiz âyet-i kerime ve hadisi şeriflere dikkat eder, **Hz. Muaviye** gibi Peyğamber (S.A.V) efendimizin, nurlu hayat ve huzurunda bulunan her hangi bir sahâbeye ve ondan sonra gelen ve âhirete irtihal eden bir müslümana ne kötülük düşünür, ne dil uzatır ve nede terbiyesizlik yapan zındık, sapık ve mühidlerin sözlerine, amel ve hareketlerine kapılır. Onlardan son derece kaçınır. Cenabu hak bütün müslüman kardeşlerimizle bizlere, âhirete göçmüş büyüklerimizi ve mümin kardeşlerimizi, rahmetle anıp hayatta olanlara sevgi ve muhabbetde bulunmayı nasiyb buyursun. Amin.

Mehmet Akif merhumda şöyle haykırıyor :

Zulmu alkışlayamam, zâlimi asla sevemem,

Gelenin keyfi için geçmişe ölsem sövemem.

Biri ecdadıma saldırdımı hayatta boğarım,

Boğamazsınki, hiç olmazsa yanımdan kovarım.

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam.

Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.

Hz. Muâviye ve emsâli büyüklerden geçmişlerimiz hakkında zâlimâna söz ve hareketlerde bulunanların kimler ve nasıl akîde sâhibleri oldukları hakkında, «İslâma Sokulan Bid'at ve Hurafeler.» ile «İslamda Evliya Meselesi ve Harikalar» adlı eserimizin baş tarafında bir nebze izahat verilmiştir.

Şimdi **Hz. Muâviye** (R.A) in rivâyet ettiği, «Bir kimseye, **Alâlhü te-âla** hayır murâd ederse, onu dinde fakih kılar» hadisi nebevîyi kısa yoldan açıklayalım.

«Dinde fakih kılar» demek, Şeriat, tarikat ve hakikat ahkamlarına vâkıf edib âlim ve kâmil bir kişi yapar.

Şârih **Aliyyülkâri** merhum hadisi şerifi bu cümlelerle açıklamıştır. Demek oluyorki, Cenâbu Allâh bir kişiye çok ve çok hayır ve iyilik lutfetmek isterse, bütün hayat ve mematının hükümlerini, yaşantı ve tatbikat şekillerini, şer'i delillere dayalı şekilde beyan eden fıkıh ilmine vâkıf ve âlim kılar. Tahâretten verâsete kadar bütün islâm hukuk ve hükümlerini beyan eden ilmi fıkıhı, bilir ve başkalarına bildirmeye çalışır.

Şâyet bir kişi böyle bir nîmete nâil olmuş ise, bu ilâhî lutfе çok ve çok teşekkür etmelidir. Şükretmeliki, daha fazla hayra nâil olunsun. Ve bir kimsede, ilmi ile âmil olan böyle şeriat ve fıkıh ilmine vâkıf bir âlime kavuşursa, o kimsede bu kıymetli varlığın hayır ve faziletinden istifâde etme nîmetini kaçırmamalıdır.

Hal böyle iken, eskiden beri devam ede gelen bir Cehalet telkin ve tesiri görülmektedirki; İlmî fıkıh ve şeriat ilmine vâkıf olub bildiği ile amel eden âlimlere, «İlmî zahirci, o şeriatçı hocadır, o kabıkla meşkuldür, biz kabuk âlimine iltifat etmeyiz.. gibi» Cümlelerle ilim ve ulemâ düşmanlığı yapılmıştır. Günümüzde de aynı halde olan bâzı zındıkları görmüşüzdür.

Adam İmânın, İslâmın ve diğer bilinmesi farz olan ahkâmı şer'iyenin, ya sâde isimlerini söyleyerek bilir veya onları dahi bilib saymakdan âcizdir. Delil ve Şâhid falan bilmeden Sâde papağan kuşu gibi bir kaç kelime öğretilib tesbih ve tehlil çekmekle ve bir kaç rek'at nâfile namaz kılıvermekle sanki olmuş bir velî, Bütün kemallara sahip olmuş, ilme ve ilim adamına düşmanlık ilk vazifesi imişcesine, düşünceler, kelimeler ve davranışlar maalesef çok ve çok üzücüdür.

Hele birde maddî imkanlara sahip veya sırf madde ve şöhret budalası zındıklardan acâib telkin ve beyini yıkamaya uğrayan veya kapılmış olanlar olursa, Allah muhafaza, bunlar daha eşed ve daha tehlikelidirler. Zîra işin bütün kaynaklanan ve fitlenen yolları, para, karı, masa, kasa, şöhret ve menfeatdır. Çeşidli iyi ve hayır hasanat duygularını istismar ederek Câhil ve saf müslümanları her devir ve zamanda bu yola baş vurarak aldatmışlar ve bugünde aynı şekilde olanlar maalesef, vardır.

Maddeye ve çeşidli menfaata dayanmasa, Peyğamberimizin;

«Allahü teâla bir kimseye, hayır murad ederse, onu dinde (din ve şeriat ilminde) fakih kılar» buyruğuna inancını tam gösterir. Ya ilmî fıkha çalışır, âlim ve fakih olur, veya ilmî fıkha çalışma olmaz veya kabiliyyeti bulunmazsa, öyle âlime saygı gösterir ve güzel hayır sahibi bir kişi olduğunu, Peyğamberimizin takdiri ile takdir eder. Hürmetde ve sevgide kusur etmemenin yolunu tercih eder.

Ehli tasavvuf veya ehli takva geçinibde ilmî akâid ve ilmî fıkıhdan bî haber olan zındık ve sapıkların acâib telkin ve iddialarından bâzılarını «İslâmda Evliya Meselesi ve Harikalar» adlı eserimizin baş tarafında naklettiğimiz hatırlatırız.

Ayrıca bir takım bilgin ve akıllılık iddiasında bulunanlarından, Müctehidleri, ilmî fıkıh ve fukahayı kiramı, küçümseyen veya kötülenler olmuştur. Esasen her zaman ve mekanda insanlardan bilmediklerini itîraf etmeyib bilmediklerinin düşmanı olanlar görülmüştür. Meselâ : «Fıkıh kitablari, safsata ile doludur.. gibi» sözleri söyleyenleri işitiyoruz.

Nitekim ilmi fıkıhı tahkir eder mahiyette yazılan bir zavallının cümleleri şöyledir :

«Veya Müteahhir devirlere âit fıkıh eserlerinin metinleri, sanki vahy mahsûlu imiş gibi - Zorlanacak, tefsir ve tevîle tâbi tutulacak ve onlardan hüküm alınacaktır. Bu sonuncu yol elbette merkezi vahy olan ashab, tabiin ve halefleri tarafından çizilib genişletilen dairenin dışına çıkan bir yoldur.»

(Bu yazı 1972 tarihinde İstanbul'da Ahmet Sait Matbasında basılan, İslamda zekat müessesesi, adlı esere takriz olarak yazılan cümleler içindedir, sahife : 7)

Bu hal delil ve kaynaklarla veya kaynaklara dayalı ciltlerle yazılmış müslümanların hayatlarında tatbik edilmiş eserleri bilmeyib inkar temestir.

Büyüklerin sözünde : «Kişi, bilmediğinin düşmanıdır.» denilmiştir.

Yukardaki yazıyı okuyunca, bir ilim müessesesinde çalışan bir kişinin ilmi fıkıh hakkında bu derece ölçsüz ve mânâsız cümlelerde bulunması, çok esef verici ve çok hayreti mücibdir. Zira ilmi fıkıh, hem Kur'an ve hem sünnette teşvik ve terğib edilen ve sahâbe-i kiram ile tâbiin müctehidlerinin çizdikleri yollara tabi olan en kıymetli bir ilimdir. İslamın, yaşanan ve yaşanacak hükmünü ve haklarını en geniş ve en doğru beyan eden bir hayırlı ilmin dalına böyle yazmak, bu ilmi bilmemekten ileri gelebilir.

İlmi fıkıhı bilmeyen ve fakat bilir görünmeye çalışan pek çok okumuş cahiller, kendi akıl ve anlayışlarına göre hüküm verip, kendi akıl ve fikirlerini beyan edip İslam hukukunda indî görüşlerine göre olması gerektiğini savunanları da maalesef müşahade ettiğimiz olmuştur.

İlmi Fıkıhın mâhiyet ve fazîleti hakkında gerekli kısa mâlûmat, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin baş tarafında zikredilmiştir.

Şârih Aliyyul kârî merhum hadisi şerifin şerhinde şunu zikrediyor :

«Dârimî rivâyet etmiştir. İmran (R.A) dan mervîdir, dediki : Ben bir gün bir şey hakkında Hasan-a (Hasanî Basriye R.A.), Ey Ebâ Saîd! Fukaha şöyle diyor, dedim.

— Hasanî Basri (R.A) dedi : Yazık sanaki, sen hiç fakih gördün mü? Ancak fakih, o kimsedir ki : Dünyada zühdeden (Dünyanın Şâşaa ve debdebesinden uzak duran), âhirete râğbet eden, dînin emrini basîretle yapan ve Rabbisinin ibâdetine devam edendir.»

(Mirkâtül mefâtih, C. I, 220 - keza Süneni Dârimî, C. I, 189)

Süneni Dârimîde şu hükümleri muhtevi ibârede çok mühimdir :

«**Aliyyibni Ebî Tâlib Radiyallâhü anh dediki :**

«Elbette hakîki fakih ; Allâhın rahmetinden insanların umudunu kesmeyen, Allâhın mâsiyetlerine(haram ve yasaklarına) onlar için ruhsat vermeyen, onları Allâhın azâbından emin kılmayan, Kur'andan başkasına rağbet ettiribde Kur'anı terk ettirmeyen, bir ibâdetde ilim olmazsa, onda hayır olmadığını, anlayıp idrak edilerek kıymeti takdir edilmeyen ilmin hiç bir hayrı olmadığını ve düşünce olmayan kıraat-dada hayır olmadığını anlatan, kimsedir.» (Süneni Dârimî, C. I, 89)

Hız. Ali ve Hasanı Basrı rahimahullahların fakih hakkındaki kıymet-li söz ve târiflerine baklım. Birde bugün ibâdeti hamse denilen, tâha-ret, namaz, zekât, oruc ve hacc mes'elelerinin içinden dahi çıkamıya-cak dereced zayıf olan ve hatta selevin yazdıkları fıkıh kitaplarını okuyub anlamaktan bizim gibi âciz kimselerin, şımarık bir vaziyette hüküm kesmeleri ve ilmi fıkıhı küçük görmeleri, en azından haddini bilmemez-lik ve terbiyesizliktir. Dâha ileri gidib mezhepleri bir noktada cem et-mek mânâsını taşıyan **Telfik-i Mezâhib**, iddiâsını atanlarda görülmek-tedir. Elbetteki, bu iddia ve davranışlar, islamı tam yaşayan ve müs-lümanların saygı gösterdikleri selefi sâlihine ve eserlerine hakâret olur. Ve bu iddialarla, müctehid ve fakihleri rafa kaldırıp, kendilerini onların yerine goymak gibi, âdî ihtiras ve cahillikden başka bir şey değildir.

Bu iddiâyı atanlar, sözleri dinlenecüğünden değil, kendilerini büyük müctehidlerle yarış yapmak, bizde bir şeyler biliriz, onların ictihadı ne oluyor, bizde ictihad edebiliriz, gibi acâib iddiâların sâhibleri olabilir-ler. Ve «Şeriatın karşısındayız» diyerek islam hukukunu rafa kaldırıp keyfî hayata devam edenlere, imkan hazırlamak olur.

Nitekim; «İmamı Azam şöyle dedi, İmamı Mâlik şöyle dedi, İmamı Şafi-î böyle dedi ve İmamı Ahmet Bin hanbel şöyle demiştir... gibi, cümle ve görüşlere bağlı kalmamalıyız. Bizimde bu yolda bir çalışma hakkımız ve görüşümüz olmalıdır... Vs.» Cümlelere benzer kelimeleri söyleyen, soran ve savunanları görüyor, işitiyor ve karşılaşıyoruz.

Kitap ve sünnete hakkı ile inanıp ihlasla amele devam edenler, böyle çizmeden yukarı hadsiz ve hudutsuz iddiâ ve görüşlerde buluna-mazlar. Kitap, sünnet, İcma-ı ümmet ve kıyası fıkahaya son derece bağlı ve saygılı olurlar. Zirî hak ve hakikata inanmak, bunu icâbettirir.

Bugün elimizde mevcut olan Selevin telifatından ilmi fıkıh hak-kında yazılan bütün eserler, kitap, sünnet, İcma-ı ümmet ve kıyası fu-kahaya dayalı olarak yazılmıştır.

Meselâ : Fıkıh Hanefiden ilk defa yazılanlardan, **Kıtabul harac, Camiussağır, Camiül kebir, Siyeri Sağır, Siyeri kebir, Mebsûtu serahsî, Bedâyî ve hidâye** gibi ilmi fıkıh anı kaynakları, hep delil ve senetlerle hikmeti meşrûiyyeti beyan edilerek yazılmıştır. Bu eserler gibi pek çok fıkıh kitapları kanunlaştırılarak yazılmıştır ve bugüne kadarda her mezhebin sâlikleri kendi mezheb imâmlarının görüşlerini yazan Fıkıh kitapları ile amel etmişlerdir.

Yukarda isimlerini yazdıklarımızdan «**Hidâye**» isimli eseri, örnek olarak kısa yoldan şöyle beyan edebiliriz;

593 târihinde vefât eden ve Hanefî mezhebi üzere olan, **Mürğînanlı Ebu Bekir'in oğlu Şeyhül İslam Burhânüddîn-i Ali (R.A)** ın eseridir.

Bu «**Hidâye**» adlı eser, **İmam-ı Muhammed (R.A)** ın «**Câmiussağır**» adlı fıkıh kitabı ile «**kudûrî**» nin mes'elelerini ihtiva etmek üzere kaleme alınmış ve bütün mes'elelerin delillerini zikrederek geniş bir şekilde yazılmıştır.

Eser, onüç (13) sene emek neticesinde yazılmış ve bu on üç (13) sene bütün gün müellif oruçlu olduğu halde yazdığı, «**keşfüzunun**» adlı eserde ve hayatını yazan diğer târih kitaplarında böyle zikredilmektedir.

Şimdi islam hukûkundan olan bu kıymetli fıkıh kitabını ve bundan evvel veya sonra yazılan fıkıh kitaplarını, küçümseyen ve kötülleyen zavallı câhillere bir bakalım.

Hayatı boyunca abdestsiz gezmeyen, eserini hep oruçlu halde yazan, özel kütüphanesinde gece gündüz göz nûru dökerek peygamber efendimizin, hayırlı kişilere dinde fakıhlik mertebesinin lutfedileceği müjdesine nâil olma emeli ile, dîni mübîni islama hayatını vakfeden, fazılı mühterem, ilmi ile âmil, hilmi ile halîm ve gerçek peygamber vârisliğine nâil olan mubârek zatlara ve ölmez ana kaynak eserlerine, dil uzatan müfsitleri düşünelim ve onlara bakalım.

Hayatlarında ancak abdest alıp namaz kıldıkları, senede ancak bir ramazanda oruç tuttukları ve bildiklerinin pek çoğu ile amel etmedikleri görülen hallerindendir. Hatta bunlardan namazı kılmayanlar, câmiye cemaata gelmeyenler ve munafık gibi çok yönlü görünerek zamanın müfsitlerine dinde tâviz vererek, din tahribciliğinde bulunanlarda görülmektedir.

Böyle zavallıların görüldüğü bir asırda, yeni yetişen genç nesilden Allâha şükür şu cümleleri söyleyib hakikatı beyan edenleride bizzat dinledik :

«Efendim, İstanbulda «Has'eki» deki açılan arabca tedrisad kursundan çok yararlandım. Zira bir yüksek okulu bitirince bir şeyler biliyorum zannediyordum. Orada eksiklerimi öğrendim. En çok faydalanmam, islam hukûkunun esâsını teşkil eden «İlmi Fıkıh» hakkında olmuştur. Hidâyeyi orada okudum. Selefi Sâlih'in efendilerimizin islâma hizmetlerini ve ilme verdikleri değeri anlamış oldum... v.s.»

Büyükler; «İnsana, noksanını bilmek gibi kâmilli irfan olamaz.» buyurmuşlar.

İşte bu genç din âlimi kardeşimiz, cenâbu hakkın lutfu keremi ile noksanını bilmek kemâlına nâil olan değerlerden birisidir.

Müctehid ve Fakihlerin tabakları, ileride 235. hadîsi şerifin izâhâtında gelecektir.

Telfik-ı Mezâhib-in batıllığı hakkında bir nebze mâlûmât, birinci cildin üç yüz kırk beş (345) ci sahifesinde zikredilmiştir.

Selefi Sâlih'in efendimizin eserleri, bizim için en büyük muracaat ve dayanak olan mesnetlerdir. Onların varlığını, dîni mûbîne yaptıkları hizmetleri inkar etmek veya hiçe saymak, aslını ve giddiği ve gideceği belli ana caddeyi inkâr etmek olur.

Büyükler öyle demişler :

«Âsâruhalef, mesrûkâtüsselef = Sonradan gelenlerin eserleri, evvel geçen selefi sâlihinin eserlerinden hırsızlamadır.»

Selefin eserlerinden ilmi öğrenib, onları küçümseyenler, ecdadını ve geçmiş milletlerini kötöleyenler gibidirler.

Hadisi şerifin birinci cümlesi, fıkıh ve fukahânın faziletini beyan etmiştir. İleride ayrıca Fıkhın bablara ve bölümlere ayrılarak tedvînini gerektiren hadisi nebevînin izahında da belirteceğimiz üzere, İlmi Fıkıh; Tedvin ve Muhteviyat itibârı ile, ibâdat, münâkahât, Muâmalât, ukûbât ve verâsat gibi konuları en geniş şekilde mündemictir. Bu bahislerin içinde «Kitabül Kerâhiye» başlığını taşıyan kısımda züh-dü takva hükümlerini beyan eder mâhiyettedir.

Her türlü iyi huy ve kötü huyları özet halinde beyan etmeklede, ilim dallarından «Şeriat, tarikatı Muhammediye ve hakikat» yollarını açıklamaktadır. İtikad ve iman esasları «akâid ve ilmi kelâm» dadır.

Amellerini şerîata uydurmayanlar, tarikatda olamazlar ve hakikatı bulamazlar. Kısa ifade ile fetvaya giremeyenler, takva ehli olamazlar.

Fetva ehli olmak için, ilmi Fıkıhda beyan edilen; Farz, Vâcib, Sünnet, Müstehab, Mubah, Haram, Mekruh ve Müfsid hükümlerini hakkı

ile bilib Mûcibi ile amel etmek lâzımdır. Adamcağız bu hükümleri bilmez, yaptığı işin makbûliyyet ve gayri makbul yönlerinden hiç haberi yoktur, Fetvada yeri olmadığı halde kendisini, ehli takvadan veya Allâme-i cihandan sayar.

Kâmil bir mümin olabilmek için, iman ve itikad meselelerini iyi şekilde bilib inanmak ve o inancı ile ameli sâlih gerektiren bilgi ve âmelleri işlemek lazımdır. İmanı kâmil ve ameli sâlih Sahibi, elbette fetvaya uyduğu gibi takva ehlinden olur. Ehli takvanın sâhib olması gereken iyi ahlak ve ameli sâlihanın ihlâsa uygun yönleri «**Ahlak ve tasavvuf**» hükümlerini beyan eden eserlerde zikredilmiştir.

Hakikatın böyle olması gerektiğini beyan eden, pek çok âyeti kerime ve hâdisi şerifler vardır. Çok uzayacağından nakletmeyi terk ediyoruz.

Ancak İmamı Mâlik (R.A) ın bir cümlesi ile neticeleyelim :

«Bir kimse, Fıkıh ilmini öğrenirde tasavvuf (Ahlak ve takva) ilmini öğrenmezse, Mutlâka o kimse fasıklık etmiş olur.

— Ve yine bir kimse, tasavvuf (ahlak ve takva) ilmini öğrenipde, Fıkıh ilmini öğrenmezse, zındıklık yapar.

— Ve fakat bir kimse, Fıkıh ilmini ve tasavvuf (Ahlak ve takva) ilmini öğrenirse, (yani, her iki ilme sâhib olursa), işte bu kimse, hakikata eren kimse olur.»

(Aynulilim, C. I, 33)

Bu kıymetli sözede çok dikkat etmek gerekir. Zira bir adam sâde ilmi fıkıhla meşgul olub o bilgi ile iktifa eder, ahlak ve takva ilmi ile iştiğal edib onuda öğrenmezse, İslam ahlakının mezîyet ve fazilet ölçülerinden habersiz olmakla, kendisini bir şeyler bilir iddiasında bulunub büyük ve en âdi fesadlığa düşebileceğinden, kendisini fasıklıktan koruyamaz. Müslümanlarada kötü örnek olur. Haya, edeb, tevâzu, ihlas, hoş karşılama, ülfet ve iltifat gibi yüce hasletleri belki yaşayamaz. Bu sebeblede fâsıklıktan kurtulamaz.

Kezâ bir kimsede, sadece tasavvuf ve takva ilmini öğrenir, ilmi fıkıhı ihmal ederse, işte bu adamcağızda fetvayı bilemediğinden ve takva işinide bir çok uydurma ve hurâfelerle karıştıracığından, islamın ana caddesinden sapmış zındıklardan olur.

Nitekim târih boyunca bâzı zavallılar, inanç ve amellerinde pek çok sapıklıklar içinde yaşamışlar, hâlâda aynı halde olanlar vardır. Adam abdestinin, namazının, orucunun ve haccının hükümlerini bilmez ve bunları makbul olmayacak derecede câhil bir halde amel eder.

Fakat ehli takvâdan bâzı büyüklerinin hayatlarını okur veya onların kendi mertebelerine erişmiş îman, ihlas, Fıkıh, fetva ve tasavvuf bilgisine vâkıf ve bildikleri ile âmil kişilere yaptıkları tavsiye ve terğiblerini okuyuvermekle veya dinlemekle zannediyorlarki, tamam bizde bu üstün vasıflara sahibiz, bizde artık kemâle eriştik zehâbındalar.

Günümüzde bu zavallı akide ve davranışlara kapılanlardan öylelerini görüyoruzki, beş vakit namazı tam dürüst kılmıyorlar, hatta cuma namazını dahi terk edib kendilerini erişmiş, artık tefekkür ve tezekkür erbâbı olduklarını söyleyip ibâdetin kendilerinden kalktığını söyleyecek kadar sapıtanlar, maalesef vardır, görüyoruz, karşılaşıyoruz ve münakaşa ettiklerimiz olmuştur.

Öyle olanlar varki, karısı kızı ve torunları çırıl çıplaktır, yaptıkları işler hiç islama sığmaz, her türlü haram ve kötülükleri işlerler, yinede kendilerini ehli takvâdan sayan aynı ruhlu insanlara şâhid oluyoruz. Elllerinde, dillerinde ve evlerinde ehli takvânın hayatlarını yazan bir kaç eser vardır, onları okuyuvermekle veya birisi okuyub diğerleri dinlemekle ve bir kaç yüz tesbih çekivermekle bütün fazilete sahib o büyüklerin mertebelerine ulaşmışlar, kimseyi beğenmezler, bilhassâ din âlimi hocaları hiç sevmeyiz, kendi gurublarından olmayanlara müslüman gözüyle bakmazlar, her düşündükleri ve işledikleri doğru iddiasındadırlar ve daha kötü huy ve âdetleri saymakla bitmeyecek derecede çoktur. Bunların bu âcaib halleri, «Beyin yıkama ve kafaların şartlanmaları» telkinine bağlanmakdan neş'et etmektedir.

İşte İmamı Mâlik Hazretlerinin, «ilmi fıkıhsız, tasavvuf ve takva ilmini bellemek zındıklıktır», buyurması bu gibi çok bâtil ve kötü huy ve amellere sapıtılacağını îkaz etmektedir.

Şu halde en doğru ve isâbetli yol, büyük imamında buyurduğu gibi, hem ilmi fıkıh ve hem ilmi tasavvufu öğrenib, iç ve dış techizatı tamamlayıp makbul bir ilim, îman ve amele sahib olmak lazımdır. Bu hâlede mevlânın lutfu inâyetine layık bir kul olma gayreti ile nâil olunacağı muhakkaktır. Zira her şey Allâhın lutfu keremi ile olur.

Netekim İzahına çalışdığımız mübarek sözünde Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem buyurmuşdu ki :

«Bir kimseye, Allâhü teâlâ hayır Murad ederse, o kimseyi dinde fakih (din ve şeriat ilmine vâkıf) eder.»

İzahına çalışdığımız ilmi fıkıhın tedvîni, tâlim yoluyla tatbik sahasına kanunlaştırılarak tertiblenme silsilesi şöyle beyan edilmiştir :

«Fakihler dedilerki : Fıkıh, Abdullah bin Mes'ud (R.A) ekti, Alkama (R.A), suladı, İbrahim Enneha-î (R.A) biçti. Hammâd (İmam-ı âzam R. A. in hocası), düvenini sürdürdü. Ebû Hanîfe (imam-ı Azam R.A), öğüttü. Ebû Yûsuf (R.A), Hamırını yuğurdu ve imam-ı Muhammed (R.A), ekmeğini yaptı (yani, Fıkıh ilmi tatbik edib amel etme şeklinde hazırlandı). Diğer insanlarda yiyicidirler.» (İbni Abidin, C. I, 46)

Evet islam hukûkunun hükümleri, ki, peygamber efndimizin takdir ve tebcil buyurduğu «ilmi fıkıh» adı verilen fıkıh kitaplarında yukardaki silsile yoluyla tâlim edilib tedvin edilmiştir.

Bu değerli ilme sâhib olanlar, Allâhın hayır murad ettiği mutlu kişilerdir.

۲۰۱ - (۴) وعن أبي هريرة، قال : قال رسول الله ﷺ : «الناسُ معادنُ كعادنِ الذهبِ والفضةِ، خيارُهم في الجاهليَّةِ خيارُهم في الإسلامِ إذا فقهوا» . رواه مسلم

Tercümesi :

201 — (4) Ebû Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi;

Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İnsanlar, Altın ve Gümüş mâdenleri gibi birer (kıymeti hâiz) mândendirler. İnsanların cahilliyyet devrindeki hayırlı olanları, İslamda da din ve şeriat ilmine vakıf oldukları vakit, yine hayırlı kimselerdir.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Hz. Ebî Hureyre (R.A) hakkında gerekli mâlumat, birinci cildin yetmiş dokuz (79) cu sahifesinde zikredilmiştir.

Hadisi şerifdeki cümlelerin anlamı; ahlak, fazilet, kabiliyyet ve tabiat bakımından verim, gelişme ve netice cihetinden insanların mâdenleri, altın ve gümüşün mâdenleri gibidir.

Yani; Altın ve gümüş madenleri; verim ve sâfiyet bakımından çok çeşidlidir. Bâzısı verimi, kalite ve keyfiyeti yönünden çok fevkal'ade olur. O mâdenler işletildikçe pek yüksek verim ve kalite elde edilir, dolayısıyla sahibini maddî bakımdan zengin yapar.

Şâyet altın ve gümüş mâdenleri, yabancı maddelerle karışık olur veya verimi az olursa, bu mâdenleri çalıştıranda maddi bakımdan az gelir ve imkâna sahip olur, çekilen emek ve yapılan masraf karşılan-

mazsa, bu takdirde bu mâdeni çalıştıran adam, kâr ve kazanç elde edemediği gibi devamlı zarar etmekle sonunda iflas edip perişan olur.

Kezâ soyu sopu, ahlak ve huyu, terbiye ve tedibi mükemmel olan insanların, kendilerinden gelen nesil ve kişilerde, o nisbetde iyi huylu ve güzel ahlaklı olurlar, zira maya ve asıl olan mâden, ahlakı hamîdîyeye sahib ve yüksek faziletleri kendisinde toplayan bir menşedir. Kişiler, aslına çeker, aldığı terbiye ve huyu olduğu gibi yaşarlar. İyi terbiye iyi arkadaş ve akran, insanları iyiye ve güzel işlere sevk eder. Bütün çevre o iyi insandan ve iyi huylarından faydalanır.

Nitekim atalar : «**Asıl, azmaz**» demişlerdir.

Arabcada bir kâide vardır :

«**Küllü şey'in yerciu ilâ aslihî = Her şey, aslına rucû eder.**»

Şâyet insanların sülâle ve asâleti bozuk olur, ahlak ve terbiye bakımından çok kötü olursa, bunların devam eden nesli ve sülâleside aynı şekilde kötü olur. Böyle kötü huy ve ahlaka sâhib olanların tabîat ve tiynetleri icabı ellerinden, dillerinden ve amellerinden ancak kötülük görülür. Zira onların, kemikleri, ilikleri, kanları ve canları böyle yuğrulub gelişmiştir. Her ne kadar bâzı vâd ve sözlerinde iyilikden bahsetselerde, tiynet, aldığı terbiye, yetiştiği muhit, edindiği bilgi ve arkadaşları kötü olanlar; «**Aslına çekmeyen haram zâdedir, can çıkmayınca huy çıkmaz.**» Cümleleri, bu husûsu gâyet, belirli bir şekilde beyan etmektedir. Bu açıklananların değişik şekilde olanları, nâdiratdandır. Nadir olanlar ise, yok menzilindedir. Zira kulun irâdesi dışında olanlar, kaderi ilâhının tecellîsidir. O kaderi ilâhi Allahın bileceği ve onun yedi kudretindedir.

Şu halde Altın ve gümüş mâdenlerinin muhtelif şekil ve nevileri olduğu gibi, insanların tabîat, huy ve ahlak bakımından, çok çeşit ve nevileri vardır. Ancak mâdenler, mahzenlerde ve derin yataklarında saklı olduğu gibi, insanların; huy, tabîat ve ahlaklarında tînet ve yaratılışları icabı, iç âleminde saklıdır. Zaman zaman zuhur edip görülür. Kabın deliğinden sızmakla içindeki maddenin ne olduğu bñindiği gibi, insanların içlerindeki saklı olan ahlak, huy ve tabiatları, kalblerinin tercümanı dilleri ve amelleri ile bilinir.

Nitekim bir ata sözünde; «**Hayvanın alası dışında olur, insanın alası (huy, ahlak ve tabîatı) içinde olur.**» denilmiştir. Bu sebebden, kız alıp verecekler, ortaklık veya uzun yolculuk gibi mühim işlerde, insanların asâlet ve huyları sorulub karar verilir.

Tabîat ve tîneti bozuk olanlar hakkında halk dilinde, «**Bu adamın kanı bozuk, soyu bozuk adam eferdim.. gibi..**» cümleler söylenmektedir.

Ahlak, huy ve tabiatın değişib değişmeyeceği hususlar hakkında bir nebze mâlumat, bu eserin birinci cildinin 248-249. sâhifelerinde zikredilmiştir.

Cibillî ve terbiyevî bakımdan insanların kabiliyyet ve ahlakı, çok muhtelif olduğu beyan edilmiştir. Ancak ilâhî takdir ve ilâhî terbiye ile yaratılıp yetişenler hakkında bir kaç cümleyi nakletmeden geçemeyeceğiz.

Cenâbu hak kendi kudreti ile ölüden diriye ve diriden ölüyü, âlimden zâlimi, zâlimden âlimi yarattığı ve aynı yaratmaya kâdir olduğu bilinen bir gerçektir.

Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«O (Allah), ölüden diri çıkarır ve diriden ölü çıkarır. Toprağa, ölümden sonra hayat verir.»
(Rum sûresi, 19)

Bu âyeti kerime gibi âyetler pek çoktur. Müfessirlerin beyanına göre, ölüden diri çıkarmak demek, Câhil, zâlim ve ahlaksızdan terbiyeli, iyi huy ve ahlaka sâhib âlim, kâmil, kişi yaratmaktır. Kâfir ve zâlim olan babadan, Hz. İbrâhim Aleyhisselâmın yaratılması ve bâzı zâlim ve ahlaksız câhillerden, terbiyeli, ahlak sahibi âlim kimselerin yaratılmaları bu kabil yaratıklardır.

Diriden ölü çıkarması ise, Peygamber ve âlim kişilerden, zâlim ve ahlaksız kimselerin yaratılmasıdır. Adem Aleyhisselâm ile Nuh aleyhisselâmın birer oğullarının inanmayıp küfre ve zulme sapmaları, bu kabil yaratıklardır.

Birde ilmi irfan sâhibi kimselerden ahlaksız ve zâlim evlatların görülmeside, yine bu kabil diriden ölü çıkarmak menzîlindedir. Şeytan, babalarından alamadığı intikamını, evlat ve torunlarından fazlasıyla almış oluyor.

Her ne sûretle olursa olsun, ilâhî takdir ve tecelli böyle zuhur edebiliyor. Kul kendisine düşen, gayret ve çalışmayı yapacaktır. Tedbire rağmen takdirde tecelli edene rıza göstermek, iman şartlarından birisidir.

Takdir ve tecelli hakkında bir nebze malûmat, bu eserin birinci cildinin 68-69. sahifelerinde beyan edilmiştir.

Hadîsi şerifin şu son : «İnsanların câhiliyyet devrindeki hayırlı olanları, İslamda da (İslama girdiklerindedir) dîn ve şariat ilmine vâkıf oldukları vakit, yine hayırlı kimselerdir.» Cümleleride şâyanı dikkattir.

Zira islâma girmezden evvel Câhiliyyet devrinde iyi huylu ve güzel tabiatlı olanlar, müslüman olduktan sonra yine hayırlı ve makbul kişi-

lerden olabilmek için, islâm hukûkunu (yani fıkıh ve şeriat ilmini) öğrenib bilmeleri lazımdır. Din ve şeriat hükmünü bilmekle en hayırlı kimselerden olabilecekleri beyan edilmiş oluyor.

Dikkat edilirse, müslüman olan kimselerin en hayırlıları, ilmi fıkhi en iyi bilenler oldukları ve böyle olmaları gerekiyor. Resûlû ekrem efendimiz, müslümanların imandan sonra fazilet ve şerflerinin en kıymetlisi, fıkıh ve şeriat ilmine vâkıf olmaları ile olabileceğini beyan buyurmuştur.

Mal, mülk, saltanat, neseb ve haseb, soy sop, kuvvet ve güzellik, ev, bağ ve bahçe, at, araba ve emsâli maddî ve fânî varlıklarla, bir hayırlılık ve üstünlük beyan etmemiştir. Sâde ve sâde şeriat ilmine vâkıf olub, fakih ve âlim olmayı şart koşturmuştur. Çünkü ilmi fıkhi bilen kimseler, nefislerinin leyh ve aleyhlerinde olan her hükmü bilmekle kurtuluş ve seâdeti kazanmış olurlar.

Şu halde ilmi fıkha âlim şeriat bilginleri, müslümanların en hayırlı kişileridirler. Böyle nîmet sahibleri, bu nimet ve devletin kıymetini bilip şükretmelidirler ve diğer müslümanlarda, hürmet ve takdirde kusur etmemelidirler.

۲۰۲ — (۵) وعن ابن مسعود . قال : قال رسولُ الله ﷺ : « لا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَةٍ فِي الْحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا » . متفق عليه .

Tercümesi :

202 — (5) İbni Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi ;

Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Hased etmek caiz değildir. Ancak iki şeyde hased (kıbda) etmek câlzdır. (Onlarda şunlardır:)

a —) Bir adama, Allâhü teala pek çok mal vermiştir, o kimse de o malı hak yolda sarf etmek üzere Allâhü tealanın lutfu ile bol bol har-cıyor.

b —) Bir adama da, Alâhü teala ilim ve hikmet vermiştir. O kim-se de o ilimle amel edib ve gerçekleri hükmedib başkalarına tâlim et-mekle meşguldur. (İşte bu iki kimse, gıbda edilip onlardaki olanları heyacanla temennî etmektir).»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî İbni Mes'ud (R.A) hakkında gerekli mâlumat, birinci cildin 162. sahifesinde zikredilmiştir.

Hadîsi şerifdeki «**Hased**» kelimesinin anlam ve îzâhını beyan edelim ve buradaki hükmünüde açıklayalım.

Hased : Luğatda çekememek, gıbda etmek ve başkasının nîmetinin yok olmasını istemek manâsınadır.

İstilahda Hased : Bir kimsenin nîmetinin ondan gidib kendisine intikal etmesini temenni etmektir. Hasedin zıddı ise, başkasına hayır ve nîmet istemek manasına olan nasihattır.

Târifinde anlaşıldığı üzere Hâsed, hem Şer'an ve hemde aklen çok kötü ve iğrenç verici bir huydur. Fakat bu kötü iç ve ruh hastalığı olan hased, bir kimseye girerse, çıkması çok ve çok güçtür. Beden de görülen kanser hastalığının tedâvîsi ne kadar güç ve imkânı bulunamaz derecede ise, insanın ruh ve ahlakını tahrib eden bu hasütlük hastalığıda, o nisbetde müzmin ve kötüdür. Büyük günahlardan ve haramdır. Sahibini, dünyada huzursuz eder, âhiretde cehenneme atar.

İblisin Rahmeti ilâhiden kovulub cehennemde ebedî kalmasına sebeb olan bu hased-in kötülüğünü beyan eden şer'i delillerden bazılarını nakledeyim.

Kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir :

«Yoksa, Allâhın fazlu kereminden insanlara verdiği nîmetlere hâsedmi ediyorlar?»
(Nisa Sûresi, 54)

Diğer bir âyet meâli :

«Ve hasedini meydana çıkarıb gereğini yapmağa koyulduğu zaman, kiskancın şerrinden Allâha sığınırım de.»
(Felak sûresi, 5)

Bu son âyeti kerimede de belirtildiği üzere, hased ve hastalığı insanın içinde gizli durur, bir söz ve fiil ile işlemedikce günah yazılmaz.

Hasan-ı Basrî rahimahullaha hased-den sorulduğunda dedi ki :

«**Hased, insanın içinde bir gam ve kederdir. Binâenaleyh bunu açık-a vurmadıkca sana zarar vermez.**»
(Aynul ilim, C. 2, 17)

Yani, insanın içinde taşıdığı fikir ve düşünce mahsûlu olan hased, söz, yazı ve fiil ile işleyib dışa çıkarmadığı müddet, günâh ve vebal yoktur. Amel defterine yazılmaz. Fakat sâhibini rûhan iç hastalığına uğratan pek fenâ bir huydur. Mânevi mikrobların en eşedlerindendir.

İnsanın içinde saklı olan fenâ düşüncelerin açıklanmadıkça günah yazılmayacağını beyan eden bir hadisi şerif meâli şöyledir :

«Muhakkakki ; Allâhü teâla, ümmetinden göğüslerinin (nefislerinin) verdiği ves'veseyi onu işlemedikçe veya konuşmadıkça afveder.»
(Buhâri, Müslim)

İnsanların iç âlemlerinde saklı olan düşünce ve fikirlerinin ne dereceye kadar hüküm taşıdığının geniş izâhı, birinci cildin baş tarafında «niyyetin hükümleri» başlığını taşıyan 34-53. sayfelerle «Ves'vese babı» altında 189. sayfede zikredilmiştir.

Şu husûsu iyi bilmek gerekir, her ne kadar içde saklı olubda dışa vurulmayan hased hasatlığı, günah yazılmaz isede, insanın içini kemiren ve âdetâ yakan bir kanser mikrobu ve ateş gibi felâket saçar. Şâyet ortaya konur hased icra edilirse, derhal sâhibinin bütün iyiliklerini yakıp yok eder.

Nitekim bir hâdisi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«Hased; ateşin odunu yakıp yediği gibi, bütün iyilikleri yer.»

(Ebû Dâvud, İbni Mace, Aynul ilim, C. 2, 15)

Hasedin, insanın içini kemirdiğini beyan eden bir âyet meâli :

« (Habibim!) deki : Öfke ve kininizle ölün. Muhakkak Allâh (c.c.) kalblerin kin ve hasedlerini tamâmiyle bilicidir.» (Ali imran, 119)

Hased sahibi kişiler, hased ettikleri kimselerin başlarına musibet ve felâkete sevinirler. İyiliklerinede üzürlürler.

Bu husûsu belirten âyeti kerime meâli şöyledir :

«Size, bir iyilik dokunursa, onları (hasudleri) üzer ve kederlendirir. Şâyet başınıza bir felâket gelirse, onunla ferahlanır ve sevinç duyarlar. Eğer siz, sabreder korunursanız, onların hileleri hiç bir zarar veremez. Şüphesizki, Allah (teâla), onların yaptıklarını ilmi ile kuşatmıştır.»
(Alî imran, 120)

Hiz. Muaviye (R.A) şöyle demiştir :

«İnsanların, hemen hepsini razî etmey kâdir olunur, ancak nîmete hased eden hâsidi râzî yapmaya kâdir olunamaz. Çünkü nîmete hased eden adam, ancak nîmetin zevâlına (yok olmasına) rıza gösterir.»
(Aynul ilim, C. 2, 16)

Ehli sünnet büyükleride şöyle demişlerdir :

«Düşmanlığın hepsini öldürüp yok etmek elbet umulur. Ancak sana bir kimsenin düşmanlığı hasedinden ise, onun düşmanlığını öldürmek umulmaz.»
(Aynul ilimi, C. 2, 16)

Büyüklerden **FUDAYİL BİN İYAZ** (R.A) da şöyle demiştir :

«Mümin, kıbta eder, münâfıkda hased eder»

(Aynül ilim, C. 2, 15)

Hased'in zarar ve kötülükleri hakkında, daha pek çok hükümler vardır. Fakat biz o hükümleri özel bahsinde maddeler halinde sıralayıp yazacağız, inşaallah. Ancak burada birde hâsed hastalığından kurtulmanın ilâcı hakkında bir kaç cümleyi nakledeceğiz.

Allâme-i Teftâzâni Merhum **İmâmı Nevevî** (R.A) in «**Hadîsi erbein**» isimli eserinin şerhinde şu satırları yazmıştır :

«Hased-in ilâcı; her şeyin Allâhın takdiri ile olduğunu bilmek, hased-in zararının Allâhın gâzabınâ uğradığını düşünmek, en mühim ve lâzım olan düşüncede, o hâsed'in; hased edilen mahsûde zarar vermeyib belki ona menfaat verib sana (hased edene) zarar verir ve hased edenin hasedinin iktizâsı, zıd ahvallardan olan hased edilip çekilemeyen adamı bâzı zaman medhedib, diğer bazı zamanda tavazû edib iltifat etme gibi şeyleride yapar ve bunları idrak eden kimse, düşmanlık sebeblerini yok eder, tâkî hased edilen kimseyi kendisine sevimli ve onunda kendisini seven kimse olmasını sağlar.»

(Hâdisi Erbein Şerhi, 106)

Düşmanlık hastalıklarının yerini sevişmenin alması halindeki durumu beyan eden bir âyeti kerime meâli şöyledir : «**Sen** (kötülüğü) **en güzel** (haslet ne ise) **onunla önle. O zaman** (görürsünki) **seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki yakın dost** (un olmuş) **dur.**»

(Fussilet sûresi, 54)

Büyüklerin sözünde şöyle denilmiştir :

«**Hasud adam, efendiliğe yüксеlemez.**» Yani, çok hasedlikde bulunan kimse, kat'iyen arzu ve emellerine nail olub efendi olamaz, belki o adamcağız daimâ düşer ve bütün işinde noksanlık hasıl olur. Hatta ömrünün kısalmasınada tesir eder.

Risâle-i Kuşeyrîden naklen **Hâdimi** Merhum **berîkasında** şunları yazıyor :

Esmâi Rahimahullah dediki ;

«**Bir ârâbîyi** (bedevî bir arabı) gördüm, **yüz yirmi** (120) **sene yaşamış, hemen dedim : Ömrünü ne uzatdı?**

— **O ârâbî dedi :**

«**Hased-i terk ettim, bu sebeble bu kadar yaşadım.**»

(Berîka, C. 2, 320)

Haram olan hased hakkında kısa malumatdan sonra Hadîsi şerifdeki manasının açıklamasını yapalım. Hadîsi şerifdeki mâna, kıbda etmek, hayran olmak ve o nîmetlerin aynısını temenni etmektir.

GIBDA : Luğatta, imrenmek, iyi hal ve arzulamak manasınadır.

İstilahda Gıbda : Başka kimsedeki olan iyiliğin aynasının kendisinde olmasını temenni etmektir ve kendisine arzuladığını o kişide devamında dilemektir.

Hadîsi şerifde, «**Hased**» kelimesi mecaz olarak kullanılmıştır. Zira mecaz olmasa, hasede cevaz verilmiş olurdu. Hased ile Gıbdanın târiflerini gördükki, bunlar bir birleri ile münâsebeti tamâmen değişiktir. Birinde nîmet ve fâzilet sahibi çekilemiyor ve mevcut iyiliğin zevâlini isteyib kişinin harab olmasını temennî etmek vardır. Diğer birisinde ise, iyilik ve hîmet sahibinin ilmine, hayra sarf ettiği mala ibretle seyreliyor ve o nîmetlere kendisininde nâil olmasını dileyor ve iyilik sâhibindeki hayatın mes'ud bir şekilde devamını arzu ediyor.

İşte bu duygusu ve düşünce sâhiblerinden birincisine, «hasud adam, hased eden, çekemeyen, horlayan ve içi parçalanan hasud», denirki, kısaca yoldan yukarda belirtilmiştir.

İkincisi ise, hadîsi şerifin devamındada belirtildiği üzere, iki adet nefis ve hassas nimet ve fazilete sâhib olanlara gıbda ve iştîyakla bakıp, aynı hal ve amelin kendisinde de olmasını temenni etmektirki, şöyledir :

a —) «Bir adamâ Alâhü teâla pek çok mal vermiştir, o kimsede o malı hak yolda sarf etmek üzere Allâhü teâlanın lutfu ile bol bol harcıyor.»

Hadîsi şerifin bu cümlesini hak yolcusu her mümin, ezberlemeli ve bu şekilde hareket etmeli veya sarf edecek mala sâhib değilse, «Keşke benimde helâlından malım olsaydıda, bu adam gibi hayır yerlerine sarf etseydim, gibi...» temennîlerde bulunmalıdır. Bu niyyete sâhib olanlar, malını hak yola sarf eden kişilerin nail oldukları ecrü mükâfatı, eksiksiz bunlarada verilir.

b —) «Bir adamada, Allâhü teâla ilim ve hikmet vermiştir. O kimsede o ilimle amel edib ve gerçekleri hükmedib başkalarına tâlim, ile meşguldur.»

İşte gıbda edilen ve edilecek olan kişiden biriside faydalı ilme sâhib olub mûcibi ile amel ederek başkalarına, dili, eli ve fili ile tâlim edib örnek bir halde yaşayan âlimede, bakıp hayran olmak ve aynısının kendisinde bulunmasını dilemekte, en iyi dilek ve arzulardandır.

İlmi nâfie = Faydalı ilme ve helal mala sahip olubda, hak ve hayır yolda harcıyanlara bakıp gıbda etmenin ve kötü yolda çalışanlara hayran olanların felâketleri, bu eserin birinci cildinin 41-43. sayfelerinde zikredilmiştir. Orayı tekrar okumak fâideli olur.

۲۰۳ - (۶) وعن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ: «إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ». رواه مسلم.

Tercümesi :

203 — (6) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, Dedi :

Rasûlullah (S.A.V) buyurdu :

«İnsan öldüğü zaman, ameli kendisinden kesilir. Ancak üç şeyden (hayır yazılması) kesilmez. (O üç şeyde şunlardır :)»

a —) Menfaat ve ecri devam eden sadaka,

b —) Veya kendisinden faydalanan ilim,

c —) Veya mevtaya hayır duâda bulunan sâlih evlad dır.»

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Râvî Ebî Hureyre (R.A) in kısa yoldan tercüme-i hâli, birinci cildin 79. sayfasında zikredilmiştir.

Hadisi şerifde belirtildiği üzere, insan öldüğü gün amel defteri kapanır. Hayatta iken kılmış olduğu namaz, tutmuş olduğu oruç, vermiş olduğu zekât, yapmış olduğu hac ve diğer hayru hasanat gibi iyi ve hayırlı ameller, amel defterine yazılması kesilir. O iyilikden mahrum olur. Üç kişinin amel defterleri kapanmaz.

a) Kendisi öldükten sonra arkasında işleyen ve iyiliği, hayrı ve menfaati devam eden bir sadaka verilir ise, bu adamın amel defteri o sadaka olarak verdiği veya bıraktığı iyilik devam ettikçe, kapanmaz. Her an için hayır yazılır.

Devam eden sadaka, vakıf yapmak, cami, çeşme, yol ve su hayrı yapmak, camiye seccâde sermek, bir fakire elektrik, su, bina ve em-sâli hayırda bulunmak, okuyan bir talebeye kuranı kerim ve dînî kitaplar alıvermek, her çeşid ve cins ağaç dikmek, han, hamam, dînî, millî

bilgileri öğretecek bir okul, kurs ve pansiyon gibi binaları yapıp çalıştırmak ve bunu devamlı yaşayacak şekilde vakfetmek, hastâne yapıp fakir fukaranın hizmetine vakfetmek ve daha bunlara benzer dine, müslümanlara ve cemiyete faydalı olan her sadaka ve hayrı yapıp bırakarak, öldükten sonra amel defterleri kapanmaz, o hayırlar ve hayır müesseseleri yaşadıkça, kendileri sağ ve hayatta gibi defterlerine hayır ve iyilik yazılır.

Hatta o bırakılan sadaka ve hayrın içinde işlenen bütün iyilik ve güzel amellerin mükâfatlarını, amel sâhibinin aldığı mükâfat kadar, o sadaka ve hayır sâhibide alacaktır. Bu hükümlerin daha geniş delilli izâhı birinci cildin muhtelif yerlerinde zikredilmiştir.

Burada bir husûsa dikkat çekmek isteriz, daha evvel ecdâdımızın vakıflarını alıp satan ve gâyesinin dışında tasarruf edenler, maalesef görülmüştür. Bu hususları nazarı dikkata alarak vakfedeceklerin çok dikkatli ve tedbirli olmaları gerekir. Zira günümüzde vakfın İslamdaki şartlarına bakmadan kendi tüzük ve indî kararları ile hareket edenleri maalesef görüyor, duyuyor ve bâzı suallere muhâtab oluyoruz.

Bu şekildeki vakıf teşekküleri ve hayır cemiyetlerinin halleri, İslâm hukûkuna uymadığı halde müslümanların hayır ve iyi duygularını kötüye kullanmış oluyorlar. Kendilerine müctehid süsü vererek, kitab, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyası fukahâyâ muhâlif hükümlerine şâhid oluyoruz.

Meselâ : Zekat, sadaka-ı fıtır ve kurban derileri fakirlerin hakkı iken bunları binaya, camiye, okula, kursa ve emsâli yerlere sarf edenleri veya edeceklerini kendi söz, yazı ve hareketlerinden öğreniyoruz. Bu şekildeki hareket çok kötü ve milli bir belâdır.

Birde vakfedecek kişiye, evvelâ bir dilekçe ile vakfedeceği malın bütün haklarını o kuruma verip her türlü tasarruf ve muameleyi kullanacak, vakfeden kişinin hiç bir itiraz, şart ve söz hakkı olmamak kaydı ile verecekmiş. Sorulan ve danışılan bu hususda, çok acâibdir. Çünkü İslâm hukûkunda beyan edilen vakıf şartlarına tamâmen aykırıdır. «Alınamaz, satılamaz» kaydı ile vakfeden kişinin hiç bir şartı müteber olmuyor. O kurum mülk satın alır gibi kendi keyf ve arzusuna göre hareket edecektir.

İşte mal ve mülkünü vakfedecek, bir hayra bağışlayacak veya bir imârat yapıp dâimî bir hayrın işlenmesini sağlayacak kimselerin, vereceği veya yapacağı ve yaptıracığı yerleri, kişi ve kuruluşları çok incelemeleri lazımdır. İyi isim, ölü veya diriden faziletli bir kişinin ismi ve-

ya şahsiyeti istismar edilerek, perde önü ve perde arkası davranış ve amellere sahib olanlar olabiliyor. Bu sebeble hayır kurumlarının faaliyetleri ve o kuruluşu idâre edenlerin durumları, her hangi bir zümre ve fırkacılık hastalığına mübtelâ olub olmadıkları gibi hususlar araştırılmalıdır.

Bütün bu hususları incelemekdeki gâye, yapılacak sadaka ve hayrın dâimi yaşayıb amel defterinin kapanmamasıdır. En mükemmel ve doğrusu ise, kendi eliyle icrâ etmektir. İl, ilin işini tam görmeyebilir.

b) «Veya kendisinden faydalanan ilim,» Cümlesindeki hükümde çok fevkalâde bir hayır yoludur.

Bir kimse, ilim tahsil eder ve o tahsil edib öğrendiği ilmini başkalarına tâlim edib öğretirse, onun öğrettiğide diğer birine veya bir çok kişiye öğretmek sûretiyle devam edilirse, ilk öğretene kimsenin amel defterine hiç durmadan hayır ve iyilik yazılır. Sahâbe, tâbiîn, muctehid ve ilim tâlim eden her âlim, bu tükenmez ecre nâil olanlardandır.

Keza îman, itikat, fıkıh, tefsir, hadis, usûlu fıkıh, usûlu hadis, mantık, maânî, beyan, bedî, sarf ve nahv gibi islama hizmet eden kitapları yazan, telif ve tercümede bulunub müslümanların dinî mübîni islâmî daha çabuk ve daha iyi öğrenmelerini sağlayan her eser, sahibinin amel defterinin dâima işlemesine sebebidir.

Bilhassa akîde ve amel ile ilgili uydurulmuş hurâfe ve batılları cürüten ve islam dininin parlak ve kesin hükümlerini tebdil ve tağyir etmeye çalışan müfsitlerin, telkin ve fitnelerini def eden mühim eserleri tercüme ve telif etmek, elbette ölmez eserlerdir. Böyle eserleri yazanlar, her ne kadar ölselerde, o eserleri okundukca ve o eserlerden bir birine öğretenler devam ettikçe, o adamın amel defteri kapanmaz. Dâima hayır yazılır.

Evet bir kimse, başkasına ilminden; sözü, fili, takriri, yazısı, delâleti ve bıraktığı faydalı eserleri ile faydalı olabilir. Böyle ilim sâhibi her mümin, çok ve çok mutlu insandır. İmâmı Bûhari, İmâmı Müslim, İmâmı Mâlik, İmâmı Azam, İmâmı Şâfiî ve İmâmı Ahmed bin hanbel (R.A.) gibi alâ merâtibihim silsile ile ilim öğrenen ve öğreten ilmi nâfi sâhibleri, işte böyle ölmez eser sâhibi kimselerdir. Meselâ : İlmi tefsir ve ilmi fıkıhın ilk ekicisi ashabdan **ibni Mes'ud** (R.A), o ilimle meşgul olanların ecrinden nasiblenir.

c —) Hadisi şerifin üçüncü cümlesi şudur : **«Veya mevlaya hayır duada bulunan sâlih evladdır.»**

Şârih Aliyyülkârî merhum şunu zikrediyor :

«İbni melek dedi; Hadîsi şerifde «veled» kelimesi «sâlih» kelimesi ile kayıtlanmıştır. Zira ecir ve iyi dua veledi sâlihden (iyi evladdan) başkasında hasıl olmaz ve Peyğamber (S.A.V) in iyi evladın babasına dua etmesini zikretmesi ise, evladın babasına hayırlı duada bulunmasını teşvik ve terğib içindir.

— Hatta denilmiştirki : İyi evlâd, babası için hayırlı duada ister bulunsun ister bulunmasın, iyi evladın âmelinden babası için sevab vardır. Dikilen bir ağaçdan meyvasını yiyen kimse, ağacı dikene dua etmesede o ağacı diken kimse mutlaka sevab ve ecre nâil olduğu gibi.»

(Mirkâtül mefâtiḥ, C. I, 221)

Hadîsi şerifdeki kayıt ve bağlantılara, iyi dikkat etmek gerekir. İnsan öldükten sonra kalan evladın, «sâlih» olması demek, îmanlı, ihlaslı, iyi ahlak sâhibi, Allâha kul, Peyğambere ümmet bir kişi olursa, baba ve annesini rahmetle anar, hayırlı dua eder.

Hayatda bu şekilde pek çok evlatları gördük, meselâ : Adam ölmüş baba ve annesinden bahsedeceği zaman, «Rahmetli babam veya annem, Allâh gani gani rahmet eylesin babam, Alâh yattığı yeri nur eylesin veya nur içinde yatası babam veya annem şöyle demişti gibi..» Cümlelerde baba ve annesine hayırlı dua edenleri devamlı görüyor, duyuyor ve şâhid oluyoruz.

Böyle rahmetle anan bir evlâda sahib olanlar, yüce mevlâya çok teşekkür edib hamdû senâda bulunmalıdırlar. Bu ilâhî lutfu mazhar olan evlatlarda, aynı şükrü yaparlarsa, pek çok iyiliklere nâil olurlar. Cenabu hak bütün müslüman kardeşlerimizle neslimizi, âsî, zâlim, ana ve babasına lânet eden ve edecek olan evladu ahfadan korusun, Amin.

Baba ve annesini ve bütün müslümanlarla kendi ehlinin mağfiretini dileyen evlatlardan bir kaç misâli kur'anı kerimden nakledelim.

Hız. Nuh Aleyhisselâmın duası şöyledir :

«Ey Rabbim! beni, ana babamı, mümin olarak evime gireni ve bütün mümin erkek ve mümin kadınları bağışla. Zâlimlerin ise, ancak helâkini artır.» (Nuh Sûresi, 28)

Hız. İbrahîm Aleyhisselâmın babası hakkında duası ise şöyledir :

«İbrâhîmin, babası hakkında mağfiret dilemesi ise, ancak ona daha evvel vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Fakat babasının Allâha bir düşman olduğu, kendisine belli olunca, ondan (istiğfar dilemekten) uzaklaştı..»

(Tevbe Sûresi, 114)

Beş vakit namazını kılan her iyi evlad, baba ve anneleri ve diğer geçmişleri hakkında hayırlı duayı dâima yapmaktadır.

Görüldüğü üzere ilâhî lutuf olan iyi evlad, baba zâlimde olsa, hayır dua etmekden başka bir şeyde bulunamıyor. İmanlı ve ameli sâlih sâhibi iyi evlad, ana babasına hayır duada bulunur.

Buraya kadar açıklamay çalıştığımız, üç hâle veya ikisine veya birisine sâhib olan müslümanlar, bu nîmetlere şükredib, nesillerinde devamına duada bulunmalıdırlar. Çünkü ölmez ve bitmez bir mânevî servete sâhibdirler. Çok mutlu kişilerdirler.

٢٠٤ - (٧) وعنه ، قال : قال رسولُ الله ﷺ : « مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا ، نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ . وَمَنْ يَسِّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسِّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ . وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ . وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَغَشِيَهُمُ الرَّحْمَةُ ، وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ . وَمَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ » . رواه مسلم .

Tercümesi :

204 — (7) Yine ondan (Ebî Hureyre R.A dan) mervîdir, dedi ;
Rasûlullah (S.A.V) buyurdu :

1 — «Bir kimse, her hanki bir mûminden dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı izâle eder giderirse, Allâhü teâlâ o kimsenin kıyâmet günündeki sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderir.

2 — Ve bir kimse, güç (fakir) durumda olanın bir güçlük ve zorluğunu kolaylaştırırsa, Allâhü Teâla o kimseye dünya ve âhiretteki güçlüklerini kolaylaştırır.

3 — Bir kimse de, Müslümanın aybını setredib örterse, Allâhü teâlâ da o kimsenin dünya ve âhirette aybını setredib örter.

4 — Kul, Kardeşine yardımda bulundukca, Allâhü teâla da kula yardım edr.

5 — Bir kimse, Bir yola gider aynı zamanda o yolda ilim talep etmek istek ve arzûsu da olursa, Allâhü teâla o kimsenin yolunu kolaylaştırarak cennete götürür.

6 — Her hanki bir kavm (Cemâat), Allâhın evlerinden (Câmi ve mescidlerinden) bir evde (bir mescidde) toplanıp Allâhın kitabını okurlar ve aralarında o kitabı ilâhînin ilmini tâlim ve tedris edrlerse, O kimselerin üzerlerine ancak sekînet iner, onları rahmeti ilâhî kablar. Onların etrafında rahmet melekleri tavaf edib döner ve Allâhü teâla onları kendi yanında (melei âla denilen mubârek varlıkların yanında) imtiyazla zikredib öger.

7 — Bir kimseyi, kötü ameli ihmal ettirib, iyi amel işlemezse, o kimserin (nesebi sülâlesi) onu hak ve hakikata kavuşturamaz.»

(Hadîsi şerifi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z Â H A T

Hadîsi şerifdeki birinci hükmün anlamı gâyet açıktır. Dünyada mûminin bir sıkıntısını devâ olub gideren kimse, dünyada yaptığı iyiliğin mükâfatını âhirette görecektir ve hemde dünyadaki sıkıntının daha eşed ve büyüğünü Allâhü teâla yok edib kaldıracaktır. Zira iyiliğin karşılığı, daha mükemmel ve daha katmerli bir iyilikle mükâfatlandırılmaktadır.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Kim, bir hayırlı ve güzel amelle gelirse, ona, (yaptığı iyiliğin) on misli sevap verilir.» (En'am Sûresi, 160)

Diğer bir âyeti kerime meâli :

«İyiliğin karşılığı, ancak iyiliktir.» (Rahman sûresi, 60)

Hadîsi şerifdeki ikinci maddede beyan edilen güçlük ve fakru zâretde olanın sıkıntısını gidermek hâli, Mûmin veya kâfirden olan her hangi bir kimsenin sıkıntısına Şâmilidir. Binâenaleyh böyle sıkıntılı insanları darlıktan kurtararak kolaylığı sağlayana, Allâhü teâla o kimsenin bütün işlerinde hem dünyada ve hem âhirette kolaylık ihsan eder.

Hadîsi şerifde; «Her hanki bir kavm (cemâat) Allahın evlerinden (câmi ve mescidlerinden) bir evde (bir mescidde) toplanıp Allahın kitabını okurlar... ilâ âhirihi...» devam eden cümlelerin mânâ ve hükümleri üzerinde de bir nebze duralım.

Allâhü teâlanın kitabını okuyanlar, sâde lafızlarını söyleyib gitmek değil, o ilâhî kitabı cenâbu hakkın huzûrunda dururcasına kemâlî tevâzu ile durub Kur'anı kerime bakarak Cenâbu hakkı kalbi ile müşahede ediyor, hâlıkı zülcelâl onun karşısında muhâtab gibi okumak lazımdır. Hatta bir söz konuşanın karşısında dinleyen muhatabın, o sözü konuşandan başkasına iltifat etmeyib ciddi şekilde dinleyeninin karşısında konuşanın hâlî gibi hallenmekte gerekir. Bu izahlar ciddiyeti açıklamak için yapılmıştır. Yoksa hâlıkı zülcelâhın zat ve sıfatı ilâhîsî her türlü teşbih ve teşebbülden münezzehtir.

Böyle olmakla berâber kitabı ilâhîyi okuyan kimse, cenâbu hakkın zâtı ilâhî, sıfatları ve fiilleri ile ilgili hükümlere taalluk eden âyetler hakkında düşünmek lazımdır.

Hulâsa-i kelim, kur'an âyetlerinde cenâbu hakkın celal ve azamet ve düşmanlarını helâk etmeye tealluk eden âyetleri, cenâbu hakkın izzet ve intikamını, bütün varlıklardan müsteğnî, her şeyi kahhar sıfatı ile fenâ edib yok edeceği hususları ve Peyğamberlerin hallerini ve ilâhî âyetlerin lutf, fazilet, nîmetler, teklîfî ilâhî, irşad ve hükümlerin müktezası ile amel etmek gibi, dünyevî ve uhrevî hükümleri beyan eden kur'an âyetlerinin mâna ve hükümlerini bilib düşünerek okumak, elbette nûru ilâhînin iktibas ve tecellisine sebeb olur.

Nitekim Resûlullah (S.A.S) efendimiz hadîsî şerifin devamında şöyle :

«Ve arlarında kitabı ilâhînin ilmini tâlim ve tedris ederlerse, o kimselerin üzerlerine ancak sekînet iner, onları rahmeti kablar, onların etrâfında rahmet melekleri tavaf eder ve Allâhü teâla onları kendi yanında (mele-i âlâ denilen varlıkların yanında) imtiyazla zikredib öger.» buyurmuştur.

Kur'anı kerim okuyub tâlim edenlerin üzerlerine sekînet, Rahmeti ilâhî ve meleklerin tavaf edib etraflarında dönmelerini kısa yoldan açıklayalım.

SEKÎNET : Vekar ve korku demektir. Yanî, sekînet öyle bir şeydirki, onunla kalbin sükûnu, mutmainliği, vekârı ve nurların nüzûlu hasıl olur.

Denildiki, burada sekînetden murad; o sekînet sebebi ile kalbin sâfilîği, nefsanî zulmetin gitmesi, zevk ve şevkin hasıl olmasıdır.

Yine denildiki, Sekînet, mûminin kalbini sâkinleştiren, ona emînlik veren ve ona hayrî emreden bir kudret ve kuvvet melekesidir.

Tibî (R.A), ibni mes'ud (R.A) den naklen zikretmiştir : Sekînet, bir ganîmettir ve sekînetin terki (yokluğu) bir cinâyettir.

(Mirkâtül mefâtiḥ, C. I. 223)

Meleklerin tavâfı ise, Aliyyül kârî merhumun beyanına göre, rahmet melekleri kur'anı kerimi okuyan kimselerin etrafını ihâta edib dolaşırlar ve semâya kadar onların etrafını deverân ederler. (Kuran okuyanları), âfâtlardan muhafaza ederler, ziyâret ederler, onlarla mu-sâfaha yaparlar ve onların duâlarına âmin derler.

Denildiki : Dil ile işâret edilmiştir, **büyûtullah - Allâhın evleri**; içinde nefis, kalb, ruh, sır ve hafî=gizli yoldan hak teâla zikredilen yerden ibarettir.

Şu halde **beytünnefs = nefis evinin zikri, itââtlardır.**

Kalb evinin zikri ; tevhid ve mârifettir.

Ruh evinin zikri ; sevk ve mahabbettir.

Sır evinin zikri ; Murakabe ve müşâhede etmektir.

Hafî evinin zikri ; Hak teâlanın kulluğunda nihâî mertebeye ulaşmaya gayret edib mevcûdiyeti terk etmektir.

Hadisi şerifdeki, «**Ancak onların üzerine sekînet iner...**» cümlesinde, Kur'anı kerimi okumanın meyvalarına işâret vardır. O meyvalarda şunlardır :

a —) Kur'anı kerimi okuyanlar; Allâhü teâla ile ünsiyet etmek ve huzûrunda bulunmak hâlinedirler.

b —) Peyğamberler, melekler, mukaddes ve mubarek ruhlar, latif bir sûrette temessül ederler.

c —) Beşeri alçaklıktan yüksek melekûtiyet zirvesine çıkarır.

d —) Belkide hay ve bâkî olan mevlâ ile meşgul olarak fenâ fillah (Allâh ile meşgul olmada yok olma) derecesine girme refahına ulaşır.

e —) Allâha yaklaştırır.

f —) Allahdan başka varlıklardan berî kılar.

İşte, bu makam açıklaması, çok dar ve nutkun tutulduğu bir mer-tebedir ve bunu açıklığa vermek vus'atıda bulunamaz.»

(Mirkâtül mefâtiḥ, C. I, 223)

Evet cenâbu hakkın kelâmı ilâhîsi olan kur'anı kerimi her türlü gafletten uzak olarak ihlasla okuyub ve okudan ve onun hükümlerini tebliğ ile meşkul olan kimseler, Nûru ilâhiye mazhar olarak kalbleri; aşk, şevk, rikkat ve tevâzu ile sekînete kavuşarak mut'main ve râhata

erişir, rahmeti ilâhî onları kablar ve bereket ve rahmet melekleri dünya semasına kadar dolub, o kimselerin etrafında deveran ederler ve onların etrafını ihâta ederler. Onların okudukları kur'anı dinlerler, onları her çeşit âfetten muhafaza ederler, onları ziyâret edib musafahada bulunurlar ve onların dualarına âmin derler.

Binâenaleyh bir kimsenin duasına melekler âmin derse, o kimsenin duası mutlaka müstecabdır ve o kimsenin günahları mağfiret olunur.

Resûlülâh Sallallahü aleyhi vesellem bir hadisinde şöyle buyurmuştur :

«Kur'an okuyan kimse (kıraatın hitâmında) âmin dediği vakit, sizde âmin deyiniz. Zira meleklerde âmin der (ler). Binâenaleyh bir kimsenin âmini meleklerin âminine muvâfakat ederse, geçmiş günâhı afv olunur.» (Nesâî, ibni mâce, Fethulkebîr, C. I, 88)

Şu halde ey mümin kardeşler! Allâh kelâmı kur'anı kerimi çok okuyalım, o mubârek kitabımızı okurken yüce mevlâ ile konuşur gibi huzur ve divânda olalım ve kur'anı kerimi okuduktan sonra hak teâlâya el açıb dua edelim. Böyle dua edelimki, dualarımız indi ilâhîde makbul olsun.

Hadîsi şerifin son cümlesi olan şu hükmüde kısa açıklayalım :

«Bir kimseyi, kötü ameli ihmal ettirib, iyi amel işlemezse, o kimsenin nesebi (sülâlesi), onu hak ve hakikata kavuşturamaz.»

Şarih Aliyyülkârî Merhum şu satırları yazmıştır:

«İnsanın nesebi kendisini Allâhü teâlâya yaklaştırmayı sağlamaz, belki iyi ameli cenâbu hakka yaklaştırır.

— Allâhü teâla kitabında şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz sizin Allah katında en iyiniz, Allahdan en çok korkanızdır.» (Hucûrat, sûresi, 13)

Peyğamber (S.A.V) de hadisinde şöyle buyurmuştur :

«Muhakkak ki, Allâhü teâla, bu dîni bâzı kimselerle yükseltir ve diğer bâzı kimselerle indirir.»

Diğer bir hadisindede şöyle buyurmuştur :

«Ey Muhammedin halası Safiyye ve ey Muhammedin kızı Fatıma! kıyâmet gününe amellerinizle geliniz, neseblerinizle değil. Zira elbette ben sizden hiç bir şeyi Allâhdan kurtaramam.»

(Mirkatülmefâtiḥ, C. I, 223)

Bir beyitte şöyle denilmiştir :

«Ey kişi! senin nefsiyin (mânevi) kirliliğine ve cismiyyin elbisesinin kirden yıkanıp temizlenmesine râzi olma hâli ne acâibdir.

— Kurtuluş umuyorsun ve fakat o kurtuluşun yollarına gitmiyorsun,

— Elbette gemi, kara üzerinde yürümez (ancak kendi yolu olan denizde yürür).»

(Keza mirkat, C. I, 223)

Evet insanlar, soy sop ve sülâlesine güvenib iyi ameli terk etmemelidirler. Zira insanların her biri kendi amelleri ile haşrolunacaktır. Eğer amelleri iyi olursa, kurtuluşa nail olurlar. Ve eğer amelleri kötü olursa, helak olurlar. Belkide baba ve dedeleri gibi iyi amelli ve soylu kişiler, onlardan kaçarlara.

Nitekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«O gün (kıyâmet günü) kişi kaçacaktır; kardeşinden, anasından ve babasından, karısından ve oğullarından, o gün onlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır. (herkes ancak kendi derdi ile meşgul olur, başkasını düşünemez).»

(Abese Sûresi, 34-37)

Şu halde ey mûmin kardeşler! «Benim babam falan âlimdir, dedem falan müderrisdir, annem falan hacı hanımdır, kardeşim falan hayrın sâhibidir, ben falan zâdelerdenim, benim sülâlem çok temizdir, gibi...» Cümlelerle kendimizi aldatmayalım. İmanımızı kemallandıralım, iyi amel ve güzel ahlaka sahib olalım. Fırsatı ganîmet bilelim, dünyamızı iyiliklerde geçirelimki, âhiretimiz mâmur olsun. Mevlâmız, cümlemizi iyilerden kılsın. Amin.

٢٠٥ - (٨) وعنه ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ عَلَيْهِ يَوْمَئِذٍ شَيْءٌ ، رَجُلٌ شَهِدَ ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَتَهُ فَعَرَفَهَا ، فَقَالَ : مَا عَمِلْتُ فِيهَا ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ بَيْنَكَ حَتَّى شَهِدْتُ . قَالَ : كَذَبْتَ ؛ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ : جَرِيءٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ . وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ ، وَقَرَأَ الْقُرْآنَ . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَةَ فَعَرَفَهَا . قَالَ : مَا عَمِلْتُ فِيهَا ؟ قَالَ : تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ ، وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ . قَالَ : كَذَبْتَ ؛ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ : إِنَّكَ عَالِمٌ ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ : هُوَ قَارِءٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ . وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ أَمْوَالِ كُلِّهِ ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَةَ فَعَرَفَهَا . قَالَ : مَا عَمِلْتُ فِيهَا ؟ قَالَ : مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ لِيُتَّقَىٰ فِيهَا إِلَّا تَفَقَّطْتُ فِيهَا لَكَ . قَالَ : كَذَبْتَ ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هُوَ جَوَادٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ » . رواه مسلم .

Tercümesi :

205 — (8) Yine ondan (Ebî Hureyre R.A. dan) mervîdir, dedi ; Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkak ki, kıyâmet gününde aleyhinde evvelâ hükm olunacak insanlar şunlardır :

— Bir adam, şehid edilmiştir. o ameli ile getirilecek ve bu adama, cenâbu hak nîmetlerini bildirib zikredecek, o adamda kendine verilen nîmetleri bilecektir.

— Sonra cenâbu hak o adama, bu durum karşısında sen ne yaptın? diyecektir.

— O adamda, dediki (diyecektir); Senin yolunda cihad ederek çarpıştım, hatta o yolda şehid oldum.

— Bunun üzerine Cenâbu hak dedi (diyecektir); yalan söyledin. Belki sen cesâretli ve kahraman, desinler diye çarpıştın. Senin hakkında aynı şekilde de, denilmişdi.

— Bu konuşmadan sonra o kimsenin cehenneme atılması için emir verilir ve yüzünün üzerine sürünerek cehenneme atılır.

— Bir adam da, ilim tâlim etmiş ve başkalarına da öğretmiştir ve Kur'anı kerim kıraatı ile meşkul olmuştur. Hisap gününe bu ameli ile getirilir, o adama cenabu hak verdiği nîmetlerini bildirir, aynı zamanda kendiside o nîmetleri idrak edib anlar. Kendisine Allâhü teala buyurur. Bu nîmetler ile benim rızamı kazanmak için ne yaptın?

— O adam da derki, İlim tâlim ettim ve başkasına öğrettim ve senin için Kur'an kıraat edib okudum.

— Allâhü teala Dedi (diyecektir); İddiâ ve dâvanda yalan söyledin. İlmî tâlim ederken sana âlim demleri için öğrendin ve Kur'anı da sana iyi okuyor demeleri için okudun ve senin hakkında öylece de, denilmişdi.

— Sonra o kimsenin o ameli ile Cehenneme atılması emrolunur ve yüzü üzerine çekilerek cehenneme atılır.

— Yine bir adam-a, Alâhü teala malın bütün sınıflarından lutfedib vermiştir. O mallarla insanların yanına getirilmiştir. Kendisine o malların ilâhi nîmet olduğu da târif edilip bildirilmiştir. Aynı zamanda kendiside öylece bilmiştir.

— Bu malların sahibine, Allâhü teala dedi (diyecektir); Bu nîmetlerle Allah yolunda ne işledin?

— O adam da dedi (diyecektir); Senin infakını sevdiğin (cami, çeşme, medrese, mekteb, hastahane, zekât ve sadaka gibi) hayır yollarından hiç bir yolu bırakmadım, mutlaka o iyi yola senin için infak ettim.

— Allâhü teala dedi (diyecektir) : Sözünde yalan söyledin. Belki sen, çok cömert ve sehî kişi desinler, diyerek infak ettin. Nitekim senin hakkında öylece de denilmiştir.

— Bundan sonra o adam, o işi ile berâber cehenneme atılması emrolunur ve cehenneme atılincaya kadar yüzün kuyu sürüklenir.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

(Not : Hadîsi şerifde beyan edilen Riya ve gösteriş hakkında gerekli mâlumat, birinci cildin yüz on beş (115) inci sahifesinde geçmiştir.)

٢٠٦ - (٩) وعن عبد الله بن عمرو، قال : قال رسول الله ﷺ : «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ أَنْتِزَاعًا يَنْتَزَعُهُ مِنَ الْعِبَادِ ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بَقْبِضِ الْعُلَمَاءِ ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمٌ ؛ أَخَذَ النَّاسُ رُؤُوسًا جَهْلًا ، فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا » . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

Tercümesi :

206 — (9) Abdullah Bin Amr (R.A) den mervidir, dedi :

Resûüllah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkak ki, Allâhü teâla kullarından ilmi soymak sûretiyle kabzedib yok etmez. Ancak ilim sahiplerini kabzetmekle (öldürmekle) ilmi kabzedip yok eder. O hâle gelirken, (yer yüzünde mes'eleyi bilecek) bir âlim dahi bırakmaz, insanlar câhilleri baş (ve bilgin) tanır (lar). O câhil başlar, mes'eleler hakkında sual edilirler, hemen bilmedikleri halde fetva verirler. İşte o zaman, hem kendilerini ve hem fetvâyı soranları dalâlete (helake) sevk ederler.»

(Hadisi, Buhâri ve Müslim itifakla rivâyet etmiştir.)

(Ayrıca hadisi, Ahmet, Tirmizî ve ibni mâce de rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah bin Amr (R.A) hakkında gerekli mâlumat, birinci cildin 87. sahifesinde beyan edilmiştir.

Hadisi şerifin birinci cümlesinde cenâbu hakkın ilmi yok etmesi, âlim ve bilgin kimseleri öldürmekle ilmi kabzedib yok ettiğini ve öyle yok edeceğini beyan buyurmaktadır.

Binâenaleyh mümin ve müslümanların, sahasının ehli her hangi bir âlime erişmeleri hâlinde, o âlimin kıymetini takdir edib, o kimsenin ölümünden evvel ondan ilim tâlim edib talebe olub, talebe okutturub, eser yazdırub veya yazılmış eserleri dillerine tercüme ve izah ettirerek istifâde etme yollarını ihmal etmemeleri gerekir.

Zira o ilmi il âmîl ve kur'an, tefsir, hadis, fıkıh, ferâiz, akâid, ilmi kelimeler, maânî, beyan, bedî, mantık, sarf ve nahiv gibi islâmın hükümlerini en iyi şekilde beyan eden veya anlamaya sebep olan ilimleri tahsil etmek, açıklamak lâzımdır. Her gün ve her saat yeni yeni mes'eleler zuhur ediyor. O mes'eleleri edille-i şerîyyeden halledebilecek veya

mes'elelerin daha evvel halledilmiş şekillerini yerinden alıp açıklayabilecek kıymetleri, elbette takdir edib ilmi irfanlarından faydalanmak gerekir.

Şerî ilimlerin ehillerinden ilim tahsil edilmez veya sahâsının ehli olan âlimler, ilmini yayıp başkalarına öğretmez veya öğretme imkanlarını yapmazsa, bu takdirde ilmin ehli olmayan fakat âlim süsüne bürünmüş câhiller, meydanı boş bulur ve «Elcâhilü cesûrun = câhil cesâretlidir.» Fahvasında belirtilen cesâretli câhiller, kendilerini ilim sâhibi olarak ortaya atarlar. Câhil insanlarda, onları âlim zannederek mes'ele ve suallarını onlara arzederler. Onlarda, sanki mes'eleye vâkîf, delil ve kaynaklarını bilmişcesine, hemen fetvâ verirler. Soran câhiller ve sorulan âlim taslağı câhiller, helak olurlar.

İşte bu hâlin en iyi şekilde îzahını mubarek Peyğamberimiz, hadîsi şerifin devam eden cümlelerinde şöyle açıklamıştır :

«O hâle gelirken, (yer yüzünde mes'eleyi bilecek) bir âlim dahi bırakmaz, insanlar cahilleri baş (bilgin) tanırırlar. O câhil başlar, mes'eleler hakkında sual edilirler (fetva sorulur), (onlarda) hemen bilmedikleri halde fetvâ verirler.

— İşte o zaman (âlim taslağı câhiller), hem kendilerini ve hem fetvayı soranları dalâlete (helâke) sevk ederler.»

Bulunduğumuz asırda böyle câhil başlar ,pek çoğalmıştır. Adam îmanın, islâmın ve diğer bilinmesi farz olan şartları ya sâde lafız ve mânalarını bilir veya onuda bilmez. Edille-i Şer'iyeden olan delilleri ile asla bilemez veya bazılarını bilir ve fakat amel etmez, sâde iblis vâri bir bilgi ile yetinib hakka olduğu gibi inanıp amel etme inancına sahib değildir. Günün müfsidliklerine kendini kapdırmıştır, bir takım zâlim ve müfsidlere yaranmak için dinden tâviz verib, o müfsidlerin arzu ve amellerine göre fetva veren müfsid, mülhid ve münafık câhil başlar, sivrilmiştir.

Zâten islâmın yaşanan abdest, gusul, namaz, zekat, oruc ve hac mes'eleleri, gibi hükümleri, bâzı müslümanlar arasında devam ederken bir çok zavallılar, bu amellerden bir kısmını yapmamaktadırlar. Islâmın, muamelat, cezâ-î müeyyideler, ziraat, san'at, ticaret, vekâlat, verâset, helal ve haram mes'eleleri gibi insanlık hayatının îman, amel, ahlak ve fazîlet hükümlerinden pek çokları, şeriatı mensuhaya döndürülürcesine, terk edilmiş bir vaziyette iken, ilim ve irfandan yoksun bir takım îman ve amel fukarası câhiller, kendilerindeki bâzı dünyevi yetki ve imkânlarla sahib olmakla, bir müctehid süsüne bürünerek, Kur'an ve sünnette gayet açık ve kesin hükümlerin hilafına hüküm ve fetvâ verenler, maalesef çok ve çok görülmüştür.

Evet böyle dalkavuk câhil başların, ilim zırhına bürünüb yanlış fetva verenlerin zuhur edeceğini, mubârek Peyğamberimiz asırlarca evvel beyan buyuruyor, bizde bugün denilenin aynısını görmekle, bir mûcize-i Resûlün tezâhürünü müşâhedâ etmiş oluyoruz.

İşte günümüzdeki câhil başlardan bâzılarının hissi ve câhilâne hüküm ve fetvalarından bir örnek şöyledir :

«Hacılar! orada (hacda) keseceğiniz kurbanları kesmeyin, memleketinizde kesin. Zira orada kesilen kurbanlar boşa gidiyor, v.s...» Cümlelerle hacca giden müslümanları şaşırtıyorlar. Bunların sözüne kulak veren bâzı câhillerde, hacı kıran veya hacı temettû ihrâmına girdiği halde kurbanlarını kesmeden ihramdan çıkıp hacın diğer vazifelerini yapanlar olmuştur.

Halbuki, Hacı kıran ve hacı temettû ihrâmına giren hacılara, ihramdan çıkmadan kurban kesmeleri vacibdir. Kurban kesmeden ihramdan çıkanlar, cinâyet işlemişlerdir, bir ceza kurbanı kesmeleri lazımdır. Ve hem ilk evvel kesilecek kurbanın ve ceza kurbanının mahalli, harem dâhilidirki, Mina ile mekke-i mûkerreme ve civarlarıdır.

Bu hükümler, delilli ve illetli bir şekilde, «ilmi fıkıh» denilen islam hukûkunun hükümlerini beyan eden eserlerde, uzun uzun beyan edilmiştir.

Sanki Allâhü teâla ve onun Peyğamberi, kurbanların telef olacağı husûsu bilmezlerimişse, bu câhil başlar, pek iyi bilirlermiş. Şeytan kıyaslı adamlar, Haşa Hz. Allaha ve Peyğambere cehâlet ve anlayışsızlık ithamında bulunduklarının farkındalarmı? aceba ;

Bu câhil başlardan nasibleri olanlara îkaz için kur'andan şu âyet meâlini hatırlatmakla yetineceğiz :

«Şâyet her türlü engellerden emin olarak bir kimse, ümresini bitirib ondan faydalanarak hacı yaparsa, kolayına gelen bir kurban kesmek vacib olur. Fakat kesecek kurban bulmazsa veya buna gücü yetmezse, o kimseye hac günlerinde üç gün, vatanına döndüğü zaman yedi günki, tam on gün oruç tutmak vacib olur. Bu hüküm, mescidi haremde oturmayanlar içindir.»

(Bakara sûresi, 196)

Ey ilim zırhına bürünmüş mevkî, makam veya etiket sâhibi câhiller! Bu âyeti kerimeyi ve başka âyetleri inanarak okuyub iyi öğreniniz, dalkavukluğu terk edib hak ve hâkikata teslim olunuz.

Ve ey hak yolcusu ve islâmın şiarını yaşayan imanlı hacı efendi kardeşlerimiz! Sizde hac ile ilgili mes'eleleri, inandığınız sağlam eser-

lerden hac menâsikini iyi öğreniniz. İyi öğreninizki, her hangi bir mülhidin sapıttırcı beyanlarına kapılmayasınız. Hatta öyle olmalısınızki, çeşitli neden ve ihtiraslarla şeyhül islam makamına, müftülük, vaizlik, doçentlik ve profesörlük gibi mevkilere yükselen kimselerden, Kur'an ve sünnetin hükümlerine açıkca muhâlefet edib hüküm verenlere, aldanmamalısınız. İlim ve îmanınızda sebatlı ve kuvvetli olmalısınız. İtimâda lâayık ve ilmi ile âmil âlimlere muracaat edib yolunuzu doğrultmaya çalışmalısınız.

Böyle olursanız islâmın her hükmünde olduğu gibi, hac farızasını ifadada Allâhın inâyeti ile haccı mabrur ve ameli makbul olarak anadan doğma tertemiz memleketinize dönersiniz.

Günümüzde mes'uliyet duygusundan yoksun, haddini ve vazifesini bilmeyen pek çok kimseler, îman, islam ve amel eşaslarını hakkı ile bilmediği gibi, amel ve ahlak bakımından da hemen nasibsiz kimseler, islâmı ağızlarına alıyorlar. İslam nâmına hüküm kesmeye kalkışıyorlar.

Abdest yok, namaz niyaz yok, helal ve haram tanımaz, hak hukuk bilmez, her türlü iyiliklerden uzak ve fakat kötülüklerin bütün çeşitlerini işlemekten utanmaz, çekinmez, yinede islam ve hükümleri hakkında beyanda bulunanlar, maalesef pek çoğalmıştır.

İşte bu tablonun meydana gelişı, islami hakkı ile bilen ve bildiği ile amel eden gerçek âlimlerin azalması veya yok hâle gelmesinden mütevelliddir. Meydanı boş bulan okumuş câhiller, ilim zırhına bürünüyor, bir takım menfaat ve şehvet hislerine tâbî olub ahlaksız kişilere kötü örnek oluyorlar, «hoca bunu yağdı, hoca falan yere gitdi... gibi...» Sözlerle kendilerini haklı görüyorlar.

Bu hususlar, ilerdeki hadîsi şeriflerde zaman zaman gelecektir.

İzahına çalıştığımız hadîsi şerif, akâid manzûmesinde şöyle özetlenmiştir :

Sahihayn (Buharî, müslim) denki yazmıştır meşârik,

Mufasssal eylemiş (îzah etmiş) şerhin mebârik.

Sebebi Ref'i ulûma (ilimlerin kalkmasına sebep) mevti âlim (âlinin ölmesi).

Medâris (medreseler) **münderis** (yıkılır) **kalmaz meâlim** (ilim sahibi kalmaz).

Zuhûr eyler zemin üzre (yer yüzünde) **cehâlet**,

Zina ve hamr (şarab) **envâu dalâlet** (çok çeşit kötülük).

Verir fetvâyı nâsa (insanlara) **şahsı câhil** (câhil kişi),

Helâk olur kamu (bütün) mes'ul (sorulan) ve sâil (soran).

Ne müsteftî (fetva soran) ne muftî hayra sâî, olur ehli dalâlet şerre dâî.

Bu manzûmelerin açıklaması, «İslama Sokulan Bid'at ve Hurâfe-ler» adlı eserimizin birinci cildinin baş tarafında yazılmıştır.

Ayrıca fetva hakkında bir nebze mâlumat, ileride 242. hadîsi şerifin izah bölümünde zikredilmiştir.

٢٠٧ - (١٠) وَعَنْ شَقِيقٍ : كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ يُذَكِّرُ النَّاسَ فِي كُلِّ خَمِيسٍ .
فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ! لَوْ دِدْتُ أَنَّكَ ذَكَرْتَنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ . قَالَ : أَمَا إِنَّهُ يَنْمَعُنِي
مِنْ ذَلِكَ أَبِي أَكْرَهُ أَنْ أُمَلِّكُمْ ، وَإِنِّي أَخَوَلُّكُمْ بِالْمَوْعِظَةِ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يَتَخَوَّلُنَا بِهَا خَافَةَ السَّامَةَ عَلَيْنَا . متفق عليه .

Tercümesi :

207 — (10) Şakîk (R.A) den mervîdir.

— Abdullah bin Mes'ud (R.A), insanlara her perşembe günü nasi-hatta bulunurdu.

— Bir adam ona ddeiki; Ey Abdurrahmanın babası! Senin her gün nasihat etmeni arzu edib iştiyaklandım.

— Abdullah bin Mes'ud (R.A) dedi :

— Dikkat ediniz! beni o şekilde vâzû nasihat etmekten men eden vardır, sizi yorup usandırmaktan çekiniyorum. Resûlullah (S.A.V) de, bizim usanmamızdan korkarak bize aralıklı nasihat ederdi de, bende vâzû nasihatımı onun için aralıklı, (sizleri bekleterek) yapıyorum.»

(Haberî, Buhârî ve Müslîm ittifakla rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî şakîk (R.A), ibni Ebî selemedir. Ebâ vâil-el Esedî künyesi ile künyelenmiştir. Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem zamanına ye-tişdi ve fakat Rasûlullah (S.A.V efendimizi görmedi ve ondan hadîsi nebeviyi işitmedi. Yanî, sahâbe mertebesine ulaşamamış, Peyğamberi-mizin ashabını gören tâbiündendir.

H. Şakik (R.A), büyük bir îtimâd edilen ve huccet olan bir zattır Kendisi pek çok sahâbeden hadis rivâyet etmiştir. Bu rivâyet ettiği sahâbelerden, **Ömer bin hattab** (R.A) ve **ibni Mes'ud** (R.A) gibi dev sahâbelerde var idi. Bu zat sahâbenin büyüklerinin yanında müstesna bir mevkîe sâhib idi. Pek çok hadîsi nebeviyi bilirdi.

Vefâtı, haccâcı zâlim zamanında avukû hûlmuştur. (Mirkat C. I, 225)

İmamı Nevevî (R.A) ın, «**Tehzîbül esmâ velluğât**» isimli eserinin birinci kısmında bu zat hakkında şu satırlarda yazılmıştır:

«Ashabdan Ömer, Osman, Ali, ibni mes'ud, Ammar, Habbab, Ebû Mûsa, Üsâme, İbni Ömer, İbni-Abbas, İbni Zübeyr, Ebüdderdâ, Ebû Mes'ud el Bedrî, Berrâ, Muğire, Cerir-el Beclî, Kâb bin Acre, Ebû Hureyre, Aişe, Ümmü seleme ve diğer sahâbelerden Allah hebsinden razı olsun, hadis dinlemiştir.»

«Ve tâbiinden pek çok büyüklerde, bu zatdan hadis rivâyet etmişlerdir.

— Ulemâ dedilerki; Hicretin doksan dokuzuncu (99) senesinde vefat etmiştir. Ve bütün ulemâ, bunun sikalığı ve celâdeti üzerinde ittifak etmişlerdir. Zamanın kûfe âlimlerinin en iyi bilen olduğu da söylenmiştir. Allâh ondan râzî olsun.»

Nakledilen haberde beyan edildiği üzere, İbni mes'ud (R.A), haftanın her perşembe günü vazu nasihatda bulunuyor. Müslümanlar, ondan bu nasihatını diğer günlerde de yapıparak çoğaltmasını isteyince, oda Resûlû ekrem efendimizin nasihat ediş şeklinden bahsederek, cemaatin usanmamasını sağlamak için aralıklı nâsihatda bulunduğunu delil gösteriyor.

V ekendiside Peyğamber (S.A.V) efendimize, ittibâ ederek nasihat da bulunduğunu izah ediyor.

İmanlı sahâbenin her işini, Peyğamber efendimize adım adım, karış karış, milim milim tâbî olub onun amel ve hareketine, söz ve buyruklarına sadakatla bağlanması, bizler için çok ve çok dikkatı gerektirir. Zira her yerde ve her zaman, bu nurlu hayatı örnek edinmek, gıbda edilecek ve ibret alınacak pek muazzam bir manzarayı gözümüzün önüne getirmektedir.

Bu zat gibi sahâbe, tâbiin ve devam eden büyüklerden, böyle değerler, bizleri ve günümüzün lâkayd müslümanlarını, utandırmalıdır. Sebebi, günümüzde ilim erbabından sayılan pek çok kişilerimiz, nasihat, hitâbet, imâmet, ticâret, zirâat, muamâlat, münakahât ve müfâratat gibi yaşadığımız hayatî amel ve mes'elelerimizde hiç olmazsa,

bir az dikkat edib islâma uygunluk yönlerini inceleyenlerimiz pek azınlıktadır.

Adam nasihat eder; saatlerce, el kol sallaya, sallaya, konuşulan cümle ve hükümlerin bir kısmı hurâfe, diğer bir kısmı muğalata, diğer bir kısmı cidal ve intikam hisleri tahrik eden cümlelerle nasihat edenlerin yanında, âyet ve hadîsin mânâ ve hükümlerini gönüllere serd edercesine îzahda bulunanlar, pek azınlıktadır. Şer'î hükümleri câmî olan fık'hî mes'eleleri ise, beyan eden hemen hemen yok denecek kadar azınlıktadır.

İşte nasihat ve hitâbet müessesine, hakkı memnun edecek şekilde dikkat etmeyib bir takım gurubları memnun etmek ve öylelerin mdhine mazhar olmak gibi hissi telkinler, islam cemaatını bölme veya câmiden ve cemaatdan uzaklaştırmaya sebep olur. En makbul nasihat, Peyğambere ittiba ederek cemaatin iştiyakını sağlamaktır.

Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, nasihatını böyle aralıklı yaptığı gibi, nasihat ânında şahıs ve zümrelerin isimlerinden bahsetmezdi. Ancak anlatmak ve îkaz etmek için şahıs ve ya zümrelerin isimlerini söylemeden, «Bâzı kavm, bâzı cemaat, şöyle yapmakda veya söylemişlerdir... gibi...» ifâdelerle, o şahıs ve zümrelerin söylediklerini veya işlediklerini zikrederek nasihatda bulunurdu.

Hakikat ve nasihat usûlü böyle iken, günümüzde bâzı nasihatçılar ve hatibler, şahıs ve zümrelerin isimlerinden bahsederek fitne ve fesâda sebep olmaktadır.

Önderimizi, Rehber edindiğimiz müddet, her akval ve efâlümüzde iyi bir neticeye ulaştığımız gibi, irşad ve hitabetde de faydalı ve semereli neticeyi sağlamış oluruz. Çünkü Resûlullah (S.A.V) efendimize tâbi olarak yapılan nasihat, hitâbet ve irşadlardan Allah râzî olur. Al-lâhın hoşnut ve râzî olduğu amellerde, hedef ve gâyesine Allâhın izni keremi ile vasil olur.

٢٠٨ - (١١) وعن أنس ، قال : كان النبي ﷺ إذا تكلم بكلمة أعادها ثلاثاً حتى تفهم عنه ، وإذا أتى على قوم فسلم عليهم سلم عليهم ثلاثاً . رواه البخاري .

Tercümesi :

208 — (II) Enes (R.A) den mervidir, dediki :

— Resûlullah (S.A.V) bir kelimeyi söylediğinde, o kelime anlaşılınca kadar üç sefer tekrarlardı. Ve bir kavm üzerine geldiklerinde, o cemaata selam verirdi ve selamı üç defa verirdi.»

(Haberî, Buhârî rivâyet etmiştir.)

Ravî Enes (R.A) in kısa tercüme-i hâli, birinci cildin 90. sahifesinde zikredilmiştir.

Haberde beyan edilen Resûlullah sallallahü aleyhi vesellem efendimizin, «**Bir kelimeyi söylediğinde, o kelime anlaşılınca kadar üç sefer tekrarlaması**» Hakkında şu açıklamalar yapılmıştır.

Üç sefer tekrarlama dan maksad, o söylenen söz ancak üç sefer tekrar edilmekle anlaşılabilceğindendir. Veya bu söz bir mecliste tekrarlandığı gibi, muhtelif meclislerde söylemek mânâsında ihtimali vardır.

— Konuşulan sözün üç sefer üzerine ihtisarı (kısaltılması) ise, Allâhü âlem insanların anlayış bakımından en aşağı olanı, orta ve en yüksek anlayışların mertebelerinin iktizasındandır.

— Bu sebebdan denildiki; bir kimse üç sefer tekrar edilen sözünü anlamaz ise, artık o adam ebediyyen anlamaz.» (Mirkat, C. I, 225)

Haberin devamında, «**ve bir kavm (cemaat) üzerine geldiklerinde, o cemaata selam verirdi ve selâmı üç defa verirdi.**» Cümlelerinin de Şârih Aliyyulkârî merhum şöyle izah etmiştir :

«İbnül kayyim merhum dedi : Resûlüllâh (S.A.V) in selâmı üç sefer vermesi, belkide, onun kalabalık cemaata uğradıklarında selam verme âdeti, onlara bir selam vermemesidir.

— Bunun şekli şöyledir : Resûlüllah (S.A.V) selam verdiğinde, o cemaatın sağdaki ve - soldaki tarafda bulunanlara ayrı ayrı selam vermesidir.

— Diğer bir kavilde denildiki : Resûlüllah (S.A.V) in bu şekilde üç sefer selamı tekrarlaması, bir ev sâhibinden izin istediği zamandır. Yâni ev sâhibi bir seferde veya iki seferde izin vermediği (yani cevap vermediği) vakit, onların (ev sâhibi ve yanında bulunan melekler ve cinnilere) üzerlerine üçüncü sefer bir daha selam verirdi. Ondan sonra geri dönerdi. İzin isteme ile ilgili hadisede böylece geldiği gibidir.

— Ve yine denildiki : Resûlüllah (S.A.V), izin isteme ve eve girdiği zaman tahiyye için ve birde çıktığı zaman vedâ selamı verirdi. İşte bu üç şekildeki selam, bir ferde veya bir cemaata gelen her kişi için sünnettir.

— Peyğamber sallallahü aleyhi vesellem, ifâde edildiği gibi bu şekildeki selama devam ederdi...» (Mirkatül mefâtih, C. I, 225)

٢٠٩ — (١٢) وعنه أبي مسعود الأنصاري ، قال : جاء رجلٌ إلى النبي ﷺ فقال :
إنه أبدعَ بي فاحملني . فقال : « ما عندي » . فقال رجلٌ : يا رسول الله ! أنا أدله على من يحمله .
فقال رسول الله ﷺ : « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ » . رواه مسلم .

Tercümesi :

209 — (12) Ensârî kiramdan Ebî Mesud (R.A) den mervîdir, dedi :

«Bir adam, Resûlullah (S.A.V) e geldi dediki :

«Benim binitim (tâkatım) kesildi (çok fakirim) bana bir binit ver bineyim (hâcetimi alayım).

— Bunun üzerine Resûlullah buyurdu : «Benim yanımda sana verecek hiç bir şeyim yoktur.»

— Hemen bir adam dedi : Ya Resûlullah! Ben o adamın, binitini ve ihtiyacını karşılayacak kişiye delâlet ederim.

— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, bir hayra delâlet ederse, o hayrı işleyenin ecri kadar ecrü mükâfat, o adamada vardır.»

(Hadisi, Müslim Rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ebî Mes'ud (R.A), Ensârî kiramdan Ebî Mes'ud ukbe bin Amr dir. Bedirlidir. İkinci akabeye şâhid olub katılmıştır. Siyer ilminin cum-huruna göre, bu zat, Bedir muhârebesinde hazır bulunmamıştır. Denil-diki, Bedir muhârebesine katıldı ve fakat asah olan Bedir de hazır bulunmamıştır. Kendisine «Bedir suyu» nisbet edilmiştir. Sebebide ken-disi Bedirdeki kuyuya inmiştir, bunun için nisbet edilmiştir.

Kûfe şehrinde sâkin olmuş ve Hz. Ali (R.A) ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Kendisinden oğlu Beşir ve pek çok halk hadis rivâyet etmişlerdir. Allâh ondan razî olsun.

Hadîsi şerifde, ilim ve amelden olan iyiliklere sâhib olamayan kimselerin, o iyiliklere delâlet etmeleri hâlinde aynı ecrü mükâfata nâil olacakları beyan edilmektedir.

Kendilerinde ecir ve sevab umulan şahıs ve yerlerden, ilme çalışan talebelere, onların çalıştıkları ilmi irfan yuvalarına, fakirlere, camiye, çeşmeye, hastahane, han, hamam, yol, okul, Kur'an kursu ve her çeşit hayırlı işlere yardıma delâlet eden adamlar, oralara yardımda bulunanların alacakları ecrü mükâfat kadar, ecre nâil olacakları, mubârek Peygamber efendimiz tarafından beyan edilmiş oluyor.

Öyle ise, ey mümin kardeşler! İlim sâhiblerinin irşad ve dînî mübîne hizmetlerine ve mal sahiblerinin yaptıkları hayru hasanâta mâlik olub yapamıyorsanız, bunların iyiliklerine delâlet ederseniz, onların alacakları aynı ecre nail olursunuz.

Meselâ : Bir kişiyi Kur'an okumaya teşvik edib götüren, okul, kursda okumalarını sağlamak için maddi yardım yapacak kimselere gidib söyleyib yardım ettiren kimse, o kur'anı okutan ve okuyanların ve o okuyan çocuk veya büyüklere yardım edenlerin, alacakları mânevi ecrin aynısını arada vasıta olan kimsede alacaktır.

Keza ilmi irfan, fakir fukara, cami çeşme, yol, su, elektrik, hastahâne, yetim yetamâ, kimsesiz, muhtac ve pîri fânî olan her yardıma muhtac olanlara bil fiil yardım etmeleri için teşvik ve terğib edib delâlet eden kimseler, yardım edenlerin alacakları ecrin aynısını, eksiksiz bir şekilde alacakları muhakkaktır.

Evet hayatımızda görüb bildiğimiz ve hayır olduğu umulan her şahıs, mesken, mâbed ve yol, su gibi hayır yerlerine yardım etmek, niyyetin halisliği nisbetinde birden ona ve yediyüz misline ve daha çok ecre nâil olunacağı kitap ve sünnette beyan edilmiştir.

Ve bu iyiliklere delâlet edib söz ve fiil ile yardım ettirmeye çalışan kişilerde, ilimleri ve malları ile hizmet edib yardım edenlerin, aldıkları mükâfatların aynısını, onlarınki eksilmeden alacağıda yukardaki hadîsi nebevide beyan edilmiştir.

Ayrıca muhtelif hadîsi nebevîlerde izah edilmiştir. Hemen önümüzdeki hadîsi nebevîdede gâyet açık bir şekilde mezkûrdur.

٢١٠- (١٣) وعن جرير، قال: كنا في صدر النهار عند رسول الله ﷺ، فجاءه قوم عراة مجناني النهار أو العباء، متقلدي السيوف، عامتهم من مضرب، بل كلهم من مضرب، فتمعر وجه رسول الله ﷺ لما رأى بهم من الفاقة، فدخل ثم خرج، فأمر بلالاً فأذن، وأقام فصلى ثم خطب فقال: «يا أيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة إلى آخر الآية (إن الله كان عليكم رقيباً)، والآية التي في الحشر (اتقوا الله ولتنظر نفس ما قدمت لغد) تصدق رجل من ديناره، من درهمه، من ثوبه، من صاع بره، من صاع تمره، حتى قال: ولوبشق تمره». قال: فجاء رجل من الأنصار بصرة كادت كفه تعجز عنها، بل قد عجزت، ثم تنابح الناس حتى رأيت كؤمين من طعام وثياب. حتى رأيت وجه رسول الله ﷺ يهائل كأنه مذهبة. فقال رسول الله ﷺ: «من سن في الإسلام سنة حسنة فله أجرها وأجر من عمل بها من بعده من غير أن ينقص من أجورهم شيء، ومن سن في الإسلام سنة سيئة كان عليه وزرها وزر من عمل بها من بعده من غير أن ينقص من أوزارهم شيء». رواه مسام.

Tercümesi :

210 — (13) Cerir (R.A) den mervîdir, dedi :

«Biz, gündüzün evvelinde (erken saatlarda) Resûlullah (S.A.V) yanında idik, alacalı elbiseleri veya abalarını (meşlekleri) giyinmiş, kılınçlarını boyunlarına takmış oldukları halde bir cemaat geldi, onların umûmuda muzar kabilesinden idi, belkide hepsi muzar kabilesindendi.

— Bunların perişan ve fakir hallerini gören Rasûlullah sallâhü aleyhi vesellemın yüzü teğayyür edip değişti, hemen evine girdi ve sonra çıktı, Bilâle emir buyurdu, Bilâl (Bilâli Habeşi) de ezan okudu ve ikâmet etti, namazı kıldı, sonra hutbe okudu, hutbede Kur'an âyetini okuyarak şöyle buyurdu :

«Ey insanlar! Sizleri bir tek nefisden (Adem Aleyhisselâmdan) yaratan, o nefisden eşini (Hz. Havvayı) yaratan, ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üreten Rabbimizden korkun ve günah işlemekten sakının, ve yine kendisine hürmet göstererek bir birinizden dileklerde bulunduğunuz (Allah adına senden istiyorum, dediğiniz) Allâhdan korkun ve akrabalık bağlarını kesmekten sakının. Şüphesizki, Allah (c.c), üzerinize gözcü bulunuyor.» (Nisâ sûresi, 1)

— Resûlüllah (S.A.V) devamla Hâşir sûresindeki şu âyeti okudu :

«Ey îman ednler! Allahdan korkun ve her ferd yarın için (Kıyâmet günü için) ne göndermiş olduğuna baksın. Yine Allâhdan korkun, Çünkü Allâh bütün yaptıklarınızdan haberdardır.» (Hâşir Sûresi, 18)

— Resûlüllah (S.A.V) devamla şöyle buyurdu :

«Bir adam, dînârından, dirheminden, buğdayının sâından, hurmasının sâından, hatta dediki, VeleVKi bir hurmanın parçasından olsun, sadakada bulunsun.»

— Râvî dediki; O andan ensardan bir adam elinin, götürmeye (tutmaya) aciz kalmaya yaklaşan belkide elinin, tutmaya aciz kaldığı dînar ve dirhem dolu bir kâse ile geldi. Ondan sonra insanlar birbiri arkasına tâbi oldular. Hatta yemekten ve elbiseden yığılmış halde iki tâne yükseklik gördüm.

— Yine Resûlüllah Sallallâhü aleyhi vesellemin yüzü sanki altınla süslenmişcesine sevinçli ve sürürlü olduğunu da gördüm.

— İşte o anda Resûlüllah (S.A.V) buyurduki :

«Bir kimse, islamda güzel bir sünnet (yol, amel, icâd) işlerse, o işlediği sünnetin eciri ve ondan sonra o sünnetle amel eden kimselerin ecrinden hiç bir şey noksanlaşmadan onun (sünneti ihdas eden) için eciri mukâfat vardır.

— Bir kimsede, islamda kötü sünnet (kötü âdet, amel ve kötü iş) ihdas ederse, onun vizri ve ondan sonra gelenlerin işlediği vizir, hiç noksanlaşmadan onların vizrindende ihdas edenin aleyhine olur.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ravî Cerir bin Abdullah Ebû Amr (R.A), Ashabı kiramdandır. Hicretin onuncu senesi Ramazan ayında müslüman olmuştur. İbni Kuteybe böyle demiştir. (Tehzibül Esmâ, C. I, 147)

Cerir (R.A) dediki : «Resûlüllah (S.A.V) in vefatından kırk gün evvel müslüman oldum.»

H. Ömer (R.A), çok güzel olduğu için bu zat hakkında şöyle der idi :

«Cerir, bu ümmetin yûsufudur.»

İbni kuteybe (R.A) dedi : «Cerîr (R.A) uzun boylu idi ve boyu deve-
nin hörkücüne ulaşırdı.» (Tehzîbül Esmâ, C. I, 147)

Küfeye gidib orada uzun müddet sâkin oldu. Sonra «kır kısâ» denilen mahalle naklı mekan etti. Ve orada hicretin 51. senesinde vefat etmiştir. Kendisi, Peyğamberimizden yüz (100) kadar hadîsi şerif rivâyet etmiştir. Ve kendisinden pek çok müslüman, hadis rivâyet etmiştir. Allâh ondan râzı olsun.

Hadîsi şerifin ihtiva ettiği mânâlardan tasadduk hakkında biraz yukarda ve birinci cildde geçmiştir.

İyi bir sünnet-in ihyası ve kötü olan şeyin (Bidâatın) ihdası ile ilgili bir nebze mâlumat, birinci cildin; «**kitab ve sünnete sarılma Bahsi**» başlığı altında zikredilmiştir. Hemen aşağıdaki hadîsi şerifi ve îzahını okuyunuz.

۲۱۱- (۱۴) وعن ابن مسعود، قال: قال رسول الله ﷺ: «لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظَلَمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَائِهَا؛ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَرَبَ الْقَتْلَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَسَنَدُ كَرِّ حَدِيثِ مُعَاوِيَةَ: «لَا يَزَالُ مِنْ أُمَّتِي» فِي بَابِ ثَوَابِ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

Tercümesi :

211 — (14) İbni Mes'ud (R.A) den mervidir, dedi :

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir nefis zulmen öldürüldümü, mutlaka o zulmen öldürülen nefsin kanından bir nasib (vebal ve günah nasibi) Ademin ilk oğluna (Kabile) de vizir olur. Zira adam öldürme sünnetini (yolunu) ilk ihdas eden odur.»

(Hadisi, Buhâri ve Müslim ittifakla rivâyet etmiştir.)

İlerde muaviye (R.A) ın rivâyet ettiği; «Ümmetimden zail olmaz» Hadisini «Bu ümmetin sevabı babı» altında inşaallah zikrederiz.

İ Z A H A T

Râvî İbni Mes'ud (R.A) hakkında gerekli mâlumat, birinci ciltde geçmiştir.

Hadîsi şerifin açıklanıp anlaşılması için Adem aleyhisselâmın evlatları arasında cereyan eden hâdise ile o günün şeriat hükmünü kısaca açıklayalım.

Şârih Aliyyülkârî merhum şu satırları yazmaktadır :

«Âdem aleyhisselâmın kâtil olan ilk oğlu Kâbil, kardeşi Hâbili öldürmüştür. Sebebi ise, Adem (A.S) in nesli o zaman her doğumda bir erkek birde dişi doğardı. İkinci doğan oğlan sonraki batından doğan kız kardeşini ve sonraki doğan oğlanda ilk batından doğan kız kardeşini nikahlayıp alırdı. Zira Adem aleyhisselâmın şerîatı, Havva (R.A) ın karnında gelen sülâle ve soyun uzaklık ve yakınlık menzilleri şeklinde böyle olmuştu.

— Hikmetinde, nikahlanıp evlenme güçleşecekti. Binâenaleyh neslin devam ve bekası sağlanmak için, böyle tecviz edilib helal kılınmıştır.

— İşte bu hükme Rıza göstermeyib kardeşini öldüren Kâbil, kendi ikizini endam ve gösteriş itibârı ile daha güzel olduğundan hanım edinib kardeşi Hâbili öldürmüştür. Bu kıssanın daha uzun izahı, tefsirlerde mevcuttur.»

(Mirkâtül mefâtih, C. I, 228)

Resûlû ekrem efendimizin bu hadîsi nebevîsinde şu mealdeki âyeti kerîmelere işâret vardır :

«Ey habîbim! onlara Ademin iki oğlunun haberini mutlaka Oku. Onlar (aralarındaki nikahlanma işi ile ilgili nizâlarını anlamak maksadına mebni), Allah rızasını kazanmak için kurban (adayıb) kesmişlerdide, birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul olunmamıştı. Kurbanı kabul olunmayan (Kâbil) diğerine : Seni muhakkak öldürecekim, demişti. Kardeşi (Hâbilde) ona şöyle cevap vermişti. Allah ancak takvâ sâhiblerinin kurbanını kabul eder.

— (Hâbil devam ediyor) yemin ederimki, eğer beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Çünkü ben alemlerin Rabbısı olan Allah (c.c.) den korkarım.

— Ben şüphesiz dilerimki, sen kendi günahınla benim günahımda yüklenesin. Böylece Cehennemliklerden olasın. İşte zâlimlerin cezası budur.

— Nihâyet (Kâbil) nefsine uyarak kardeşini (Hâbili) öldürmeğe kalkışmış ve sonra onu öldürmüştü. İşte böylece (Kâbil) ziyana uğrayanlardan olmuştu...»

(Mâide sûresi, 27-30)

Evet görüldüğü üzere haksız yere zâlimâne bir şekilde kardeşini öldüren Kâbil, insanlık hayatında ilk defa insan canına kıyan bir canavar olmakla, kendisinden sonra gelen ve kendisi gibi haksız yere zâlimlik yaparak adam öldüren her kâtilin işlediği cinâyetin günah ve vebalının aynısı, cinâyeti işleyenin günahından eksilmeden onun defterinde yazılacaktır.

Zira kötülüğün ilk ihdas ve icâd edeni Kâbildir. Öyle olunca ondan gelenlerin cinâyetlerinin, vebalından onunda nasîbi vardır.

Burada bir husûsudâ hatırlatmak isteriz; Suçsuz yere ve haksız olarak adam öldürenin bu vebâlı yükleneyeceğidir. Aksi takdirde evlenib üzerinden nikah geçen dul ve evlilerin zina yapanları, recim (taşlamak) sûretiyle öldürülmesi lâzım olduğu hükümleri bu mes'elelenin dışında mütâlâa etmek gerekir.

Kıtâl cinâyeti ve onunla ilgili islâmî hükümler, geniş bir şekilde fıkıh kitaplarında yazılmıştır. Kezâ bizim «Mülteka Tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin «CİNÂYETLER BAHSİ» başlığının altında izah edilmiştir.

الفصل الثاني

۲۱۲- (۱۵) عن كثير بن قيس، قال: كنت جالساً مع أبي الدرداء في مسجد دمشق، فجاء رجل فقال: يا أبا الدرداء! إني جئت من مدينة الرسول ﷺ، ما جئت لحاجة. قال: فأني سمعت رسول الله ﷺ يقول: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقاً يَطْلُبُ فِيهِ عِلْماً سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقاً إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضَى لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ الْعَالَمَ لَيَسْتَفِرُّ لَهُ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالْجِئَانُ فِي جَوْفِ الْمَاءِ، وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالَمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ، وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَيُورَثُونَ دِينَاراً وَلَادِرْهُمَا، وَإِنَّمَا وَرَثَةُ الْعِلْمِ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ». رواه أحمد والترمذي، وأبو داود، وابن ماجه، والدارمي، وسماع الترمذي قيس بن كثير.

Tercümesi :

İKİNCİ FASIL

212 — (15) Kesir bin kays (R.A) den mervidir, dedi :

«Şamda bir mescidde Ebidderdâ (R.A) ile beraber oturuyor idik, hemen bir adam geldi ve dedi : Ey ebedderdâ! «Elbetde ben Resûlülla-

hın (şehri) Medîneden geldim ve ben bir hâcet için gelmedim. (Ancak senden hadis öğrenmek için geldim).»

— Ebudderdâ (R.A) dedi :

«Öyle ise ben Resûlüllah (S.A.V) den işittim diyordu :

«Bir kimse, bir yola sulûk eder, o yolda ilim talep ederse, Allâhü taâla o kimseyi Cennet yollarından bir yola sevk eder. Muhakkakki melekler, ilim talep eden kimseyi memnun edebilmek için kanatlarını (onun ayakları altına), kor (lar), Şüphesizki âlime gökler de ve yerde olan varlıklar ve suyun içindeki balıklar, istiğfar edip dua eder (ler.)

— Muhakkakki, Âlimin âbid üzerine fazilet ve üstünlüğü, aynı ondördünde geceleyin gökteki (senit gibi) ayın, diğer yıldızlara fazilet ve üstünlüğü gibidir.

— Elbette ulemâ (âlimler, bilginler), Peygamberlerin vârisleridir (ler). Şüphesizki, Peygamberler, (dünyanın) dînar ve dirhemine varis olmamışlardır. (onlar) ancak ilme varis (sahip) olmuşlardır.

— Binâenaleyh bir kimse, onu (ilmi) alırsa, hakîki ve gerçek nasibini = hazzını almıştır.»

(Hadisi, Ahmed Bin Hanbel, Tirmizi, Ebû Davud, İbni Mâce ve Dârimî rivâyet etmiştir. ve Tirmizi, Kays Bin kesir, diyerek isimlendirmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî kesir bin kays (R.A), mümin olduğu halde ashâbı kirâmı gören tâbiîndendir. Şamda sâkin olup yaşayan zatlarıdır.

Bu zâtın hadîsi şerif rivâyet ettiği ahabdan Ebidderdâ (R.A) hakkında kısa malûmat, birinci cildin 236. sahifesinde yazılmıştır.

Hadîsi şerif, ilmin ve ilim yoluna giden kimselerin, fazilet ve üstünlükleri, gâyet açık bir şekilde beyan edilmektedir. Bu sebeble hadîsi şerifin lafızları üzerinde uzun uzun açıklama yapmayacağız. Ancak ilme çalışmanın ve ilim adamlarına hürmet etmenin, lüzumunu belirten bir kaç cümleyi nakledeceğiz.

İlim yoluna giden kimselerin yolunu, Allâhü teâla cennete götüreceği kesin bir cümle ile ifade buyurulmaktadır.

Resûlü ekrem efendimizin bu hükmü, bazı büyüklerin sözleri ile, şöyle açıklanmıştır :

Süfyânî Sevrî (R.A) den menkuldur, demiştir.

«Bugün ilim talep etmekten daha afdal bir şey bilmiyorum.»

Bâzı büyüklerde şöyle demişlerdir :

«Biz ilmi, Allahdan başkası (dünyalık) için taleb ettik (çalışıp öğrendik). Fakat ilim, başkasından uzaklaştı, ancak Allah için oldu.»

Yani ilme çalışan kimseler, her ne kadar bir dünyalığa kavuşmak maksadı ile öğrenseler, yine o ilim, sâhiblerini Allâhın rızasını kazanmaya ve âhiret saâdetini temin edib cennete götürür. Yeterki, Din ve İmanı öğreten ilim bellensin. O ilim, sahiblerini mutlaka kurtuluşa ve sâhili selâmete atar.

İmamı Şâfi-î rahimahüllahda şöyle demiştir :

«İlim tâleb etmek (ilme çalışmak), nâfile namaz kılmaktan efdalır... Zira ilmi öğrenmek, ya farzı ayındır veya farzı kifâyedir. Bu farzlar ise, nâfileden efaldır.»

İmamı Mâlik (R.A) de şöyle demiştir :

«Faydalı ilim, bir nurdurki, o nur ile Alâhü teâla dilediği kimseyi doğru yola kavuşturur.»
(Mirkâtülmefâtih, C. I, 229)

Hadîsi şerifde, «Melekler, ilim taleb eden kimseyi memnun etmek için kanatlarını (onun ayakları altına) kor (lar).» buyurulmuştur.

Sâdik ve masduk olan Peyğamber efendimizin bu cümlesi, iman sâhibi müminlerin, bu acâib hakikata itirazsız bir şekilde inanmasını gerektirir. Zira cenâbu hak, hak yolcusu sevgilî kuluna, meleklerin, tevâzû, hurmet, iltifat, yardım, kolaylık, merhamet ve şefkatla ikramda bulunmalarını yaparak, ilmin ve o ilme çalışanın kıymetini takdir ettirmektedir.

Meleklerin, ilim tahsil edenlerin ayaklarının altına tevâzû kanatlarını koymasına inanmayıb, alaya almak çok tehlikeler tevlid eder.

Netekim **ibni kayyım Ahmet bin Şuayb** (R.A) den naklen şöyle denilmiştir :

«Biz Basrada bâzı muhaddislerin (hadis bilginlerinin) yanında idik, bu hadis bize okudu. O mecliste mütezileden bir şahıs var idi, hemen bu hadisi istihza etti ve dedi ki - Vallâhi yarın (İlim talebine gelirken) ayaklarıma nâlin geyib yâ... bu şekilde meleklerin kanatlarını kıracağım. İşte o adam böyle yapıp, ayaklarına pabucunu giyib yürüdü, derhal her iki ayağı kurudu ve sanki ayakları yenib yok olma hâlî vâkî oldu.

— **Tabarâni** (R.A) de dedi ki : **İbni Yahya Essâcî** (R.A) den işittim, diyordu : Biz Basranın ziftli yolundan bâzî muhaddislerin kapısına (hadis öğrenmek için) yürümüştük, yürümeyi sur'atlandırdık ve bizimle

yürüyen ve dînî itham eden bir adamda var idi, hemen o dini maskara alıb eğlenen adam, hadîsi alaya alarak dediki ;

— Ayaklarınızı, meleklerin kanatlarına basmayıp kaldırınız, onların kanatlarını kırmasınlar. Hemen bu sözün akabinde derhal orada, o adamın her iki ayağı kurudu ve bacağından kopub yere düştü.»

(Mirkâtül mefâtih, C. I, 229)

Ey câmiye ve mescide, Kur'anı kerim okuyub dinlemeye ve vâzu nasihat dinleyib bilmediklerini öğrenmeye gidenler! Ve ey medrese, kurs, okul ve emsâli yerlere gidib ehlinde ilmi, irfan öğrenmeye giden talebe ve cemaatlar! Gittiğiniz yol, ilim yoludur. İlim yolu ise, cennet yoludur.

Binâenaleyh cennet yolu olan nurlu ilim yoluna, iyi niyyet ve gâ-yelerle gidelim. Zira o yolda meleklerin ayaklarımızın altına kanatlarını serdiklerini unutmayalım ve bu inançla ilim talebine gidelim. Böyle gidelimki, gittiğimiz yolun ve öğreneceğimiz ilmin, fâidesini ve ecrini bulalım. Bilhassa Peygamber efendimizin, mubârek söz ve buyruklarına saygılı olalım. İtiraz ve alaya almak gibi tehlikeli ve kötü davranışlardan son derece kaçınalım.

Şâyet Resûlullah Sallallahü aleyhi vesellem efendimizin, mubârek söz ve fillerini tahkir eder ve alaya alırsak, hem dünyada ve hem uhrâda helak olub Perişan oluruz. Bu hususda siyer ve ahlak kitaplarında pek çok misallar vardır. Yukardaki naklettiğimiz hâdiselerde, bunlardan birer örnektir.

Resûlü Ekrem efendimizin, «**Âlîmin, âbid üzerine fâzilet ve üstünlüğü, benim sizin en aşağılarınıza üstünlüğüm gibidir.**» Cümlesinde hem Allâha ibâdet ve evradla kulluk yapan âbidin ve hem âlim ve kâmilin birer fazilet olduklarını ve fakat ibâdetinin menfaati kendisine inhisar eden abidden, insanlığa ilmi ile faydalı olan âlimin üstün ve fâziletli olduğunu beyan buyurmaktadır:

Hadimî Merhum (Berîkasında); «İbâdet için vâhdete çekilib seccâdesinde ibâdetle meşkul olan âbid, ilim sâhibi olur ve fakat ilminin iktizâsı olan tâlim edib başkasına öğretme, fetva verme, hüküm beyan etme, vazû nasihatda bulunma, kitap tasnif edib telif ve tercümede ve kitapları mutâlâa edib yayma gibi amellerle meşkul olmazsa, yine câhil âbid gibidir. Bu kişi yinede ilmi ile âmil olduğundan fevkal'âde bir fâzilete sahibdir. Zira ilmi ile amel etmeyenin hiç bir fâzileti yoktur.»

Yanî ibâdetle meşkul olan abid, ilim sâhibi olsada, ilmini yayıp başkalarına faydalı olmadığından ilim sâhibi olubda başkalarına her türlü yollarla o ilmini yayan ve öğreten kişi, nâfile ibâdetle meşkul olan o âbiden faziletli ve üstündür. Zirâ ilmini bilmeyenlere yayan kişi, Allah yolunda cihad eden bir mücâhiddir. Bilhassâ ümmetin fesad olub zâlim umerânın devirlerinde, onlarında hatalarını beyan ederek hak tavsiyesinde bulunmak elbette en mükemmei cihaddır. İlmi ile amel etmeyib kötü örnek olan âlimler ise, hiç bir fazilete sâhib olmadıkları gibi, büyük vebâl ve azâba müstehakdırlar.

Netekim bir hadîsi nebevide şöyle buyurulmuştur :

«Cihadın en afdalı, zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir.»
(Ebû Dâvud, İbni Mâce)

Şu halde ilmi ile âmil bir âlim, bildiklerini tâlim yoluyla, tedrisat, vâzu nasîhat, fetvâlar vermek, eserler tercüme ve telif etme gibi yollarla dini mübîni islâma hizmet eder ve bilmeyenlere öğretirse, elbet bu adam bir hak mücâhididir ve evine çekilib ibâdetle meşkul olan hak âşıkı âbiden üstündür.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur.

«Allah, mallariyle, canlariyle cihad edib savaşıyanları, derece itibarı ile, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsincede (ilim ve mal ile savaşıyanlarla evinde oturub ibâdetle meşkul olanlara) cenneti vâd etmiştir. (Fakat) Allah savaşıyanlara (cihad edenlere), oturanların üstünde (âlimlere, âbidlerin üstünde) daha büyük bir ecir vermiştir.»
(Nisâ Sûresi, 95)

Bu gerçekleri okuyan ve bilen müminler! Her şeyi derece ve mertebesine oturarak takdir edelim. İlmin ve sâhibinin kıymetini, cehlin ve câhillerin yanında bir tutmayalım. İlim sâhibi, bilhassa ilminin iktizasını işleyerek tâlim ve tedrisât, irşad ve nasîhat, neşriyyat ve fetvâ verme gibi insanlara yaymakla meşkul olan ilim erbablarını, çok ve çok takdir edelim. Onlar, yer yüzünün, zînet ve süsleri, nurlu hayatın mürşidleri, Peygamberlerin gerçek vârisleri ve insanların en kıymetli nîmet ve varlıklarıdır.

Hal böyle iken maalesef bâzı câhillere, her türlü ilmi neşriyat ve nasîhatdan uzak sâde yanına gelen bâzı kişilere mahdud bilgileri öğretilip ibâdetle meşkul olan âbidleri, bütün tehlikelere rağmen islâmı yayan bir mücâhid âlime, tercih edib üstün tutanlar vardır. Ivazsız ve karazsız ihlâşlı kişiler, Kur'an ve sünnete bağlı ve peygamber (S.A.V) efendimizi âdım adım tâkib edib onun buyruklarına tâbî olurlar.

Hatta bu âbid diye bilinenlerin bir kısmı, ibâdetinin, farz, vacib, sünnet, mekruh ve müfsid hükümlerini dahi bilemez ve belkide doğru dürüst namazda kılmaz. İtikadı bozuk, bir takım zındık ve sapıklara sahip olan bir mülhidde olabiliyor.

Adamlar, kitap ve sünnetin dilini en güzel şekilde bilen ve bildiği ile amel edib hakkı olduğu gibi tavsiye eden âlime kulak vermezler, yine bu ne yaptıklarını bilmeyen ve belkide kötü itikada sahip olan sözde âbid zındıklara değer verirler, onların nefislerine hoş geldiği için, onların sözlerini dikkate alırlar.

Halk yolcusu müminler, böyle sapıklardan kendilerini korurlar, âlim ve âbidin derece ve mertebelerine göre değer verirler. İlerideki hadisi nebevilerdede gelecektir, «İslam dînini hakkı ile bilen bir âlim, bin abidden üstün ve fâziletlidir.»

Her kıymeti derece ve mertebesine oturtmak gerektiğini beyan eden bir hadisi nebevî meali şöyledir :

«İnsanları, derece ve mertebelerine göre mertebelendiriniz.»

(Müslim, Ebû Davûd, Fthul kebir, 280)

Resûlullah (S.A.V) efendimizin buyurduklarına saygılı olmak hususunda, birinci cildin «**kitap ve sünnete sarılma bahsi**» Başlığının altında gerekli hükümler zikredilmiştir.

Hadisi şerifde âlimlere, Göklerde ve yerdeki varlıklar ile denizdeki Balıkların duâ ve istiğfar etmesi husûsunuda kısaca açıklayalım.

Göklerdeki ve yerdeki varlıkların hiç birinin ismini zikretmeyib, denizdeki varlıklardan sâdece balığın ismini söylemesi, karadaki varlıkları denizdekilere şâmil olmadığındandır. Birde denizdeki varlıkların denizdekilere şâmil olmadığındandır. Birde denizdeki varlıklardan sâde Balığın ismini söyleyib karadakilerden söylememekle, Balıkların, bütün deniz hayvanlarına şâmil olub kapsaması içindir. Zira denizin içindeki canlıların adedi, karadaki canlı âleminin adedinden çoktur.

Netekim hükümde şöyle vârid olmuştur :

«Karada yaşayan canlıların âlemi, dört yüz (400) âlemdir. Denizde yaşayan canlı âlemi ise, altı yüz (600) âlemdir.» (Mirkat, C. I, 230)

Yaşayan canlıların âlemi hakkında beyan edilen bir hükümdür. On sekiz bin âlem diye vasıflandırılan âlem meselesi ise, ayrı bir açıklamaya gereken mes'eledir.

Hadisi şerifin son cümlesi şâyânî dikkattir. Zira din ve şeriat âlimleri, Peygamberlerin vârisleri olarak vasıflandırılmakta ve bu verâset, mal, mülk, makam, mansıb, para, karı, altın ve gümüşe vâris olmayıb, ilim ve irfana vâris oldukları beyan buyurulmaktadır.

Şu halde, ilim adamı olarak dîni mübîni islâma hizmetle meşkul olan, şeyhul islâm, Dîyânet Reisi, Müfti, Vâiz, İmam-Hatib, Kur'an muallimi, müderris, öğretim üyesi, müezzin ve emsâli kişiler, sâhib oldukları nîmetin kıymetini takdir etmelidirler.

۲۱۳—(۱۶) وعن أبي أمامة الباهلي ، قال : ذُكِرَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلَانِ : أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَالْآخَرُ عَالِمٌ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ وَأَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ حَتَّى النَّمْلَةِ فِي جُحْرِهَا ، وَحَتَّى الْحَوَاتِ ، لَيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرِ » . رواه الترمذي .

Tercümesi :

213 — (16) Ebî umâmetül bâhlî (R.A) den mervidir, dedi :

«Resûlüllah (S.A.V) e iki adam zikrolundu : Bunların birisi âbid, diğeri âlim idi.

— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Alimin âbid üzerine fâzileti, benim sizin en ednânız üzerine fâzilet ve üstünlüğüm gibidir.»

— Bundan sonra Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkakki, Allâhü teâla, melekler, semâvat ve yer ehli hatta delik ve yuvasındaki karınca ve hatta balık dahi, insanlara hayır (din, îman ve güzel ahlak) öğreten muallime dua ederler.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ebî Ümâmetül Bâhlî (R.A) in tercüme-i hâli, birinci cildin 139. sahifesinde yazılmıştır.

Hadîsi şerifde Âlim ile âbidin fâzilet mukâyesesi yapılmış ve Resûlû ekrem efendimizin, tevâzû olarak beyan edib kendisinin, bu ümmetin en aşağısına üstünlüğü ne ise, âliminde âbid üzerine üstünlüğü aynıdır. Âlim kişinin, âbid kişiye üstünlüğü, Peyğamberin ümmetine üstünlüğü gibidir.

Öyle ise, her müslüman ve âbid, âlime saygı ve hurmetini, Peyğambere hürmet ettiği gibi etmelidir. Bu şekilde davranması, Peyğamber tavsiyesidir. Âlime saygılı olanda, Peyğambere saygılı kimse gibidir.

Âlîme, bütün varlıkların hayır duada bulunması ise, âlimin menfaat ve iyiliği, âbiden daha şumullu ve daha geniş olmasındandır. Bütün varlıkların duası, ancak ilmi nâfi sâhibi, din ve şeriat ilmine âlim olub, bildiği ile amel ederek bilmeyen kimselerede tâlim edib öğretene âlimedir. Yoksa ilmi kendine fayda vermeyen ve başkalarınında öğretmeyen, ilmi ile kibirlenen kimseye, hayır duâ edilmediği gibi, ilâhî azâbın en eşeddide ona olacaktır. Zira varlıkların en şerlileridir. Bak, ileride 267-268 hadîsi şerife ve îzâhına.

Netekim bir hadîsi nebevîde şöyle buyurulmuştur :

«Kıyâmet gününde azâbın en şiddetlisi, bir âlimdirki, Allâhü teâlâ ona ilminin menfaatını (ilmi ile amel etmesini) lutfetmemiştir.»

(Mirkat, C. I, 230)

Resûlû ekrem efendimizin, «İnsanlara hayır (din, îman ve güzel ahlak) öğreten mualime dua ederler.» Buyurmasında ise, çok mühim bir kayıt vardır.

Zira «hayır öğreten muallim» buyurmakla, insanlara, dinlerini, şeriat hükümlerinin her şeyini, ahlak ve faziletle ilgili iyilikleri öğreten, din, ahlak ve fazilet hocasına dua edilmektedir.

Şer öğreten muallim ve hocalar ise, bu duadan mahrum olduğu gibi, bütün varlıkların beddûası ve Allâhın belâ ve azabı onlarıdır. Belki cenabu hak dünyada mühlet verir, fakat âhirette şiddetli azab ile cezalandırır.

İlim melcisi olan fıkıh tâlimi meclisi ile zikir ve dua meclislerinin birer fâzilet olduğu ve fakat bu iki meclisten ilim meclisinin daha efdal olub Resûlû ekrem efendimizin bizzat ilmi fıkıhla meşkul olanların meclisini tercih edip oturduğu, ileride iki yüz elli yedi (257) inci hadîsi şerifde beyan buyurulmuştur.

۲۱۴ -- (۱۷) ورواه التَّارِمِيُّ عَنْ مَكْحُولٍ مَسْرُوعًا ، وَلَمْ يَذْكُرْ : رَجُلَانِ وَقَالَ :

« فَضَّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْمَايِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَذْنَاكُمْ . ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : (إِنْ عَايَنْتَ اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) » وَسَرَدَ الْحَدِيثَ إِلَى آخِرِهِ .

Tercümesi :

214 — (17) Yukardaki hadîsi Dârimî, Mekhul (R.A) den mürsel olarak rivâyet etmiştir. ve hadisdeki, iki adam, hükmünü ifâde eden cümleleri zikretmemiştir ve Resûlüllahdan hikâye ederek mekhul (R.A) dedi :

«Âlimin âbid üzerine fazileti, benim sizin, ednânız üzerine faziletim gibidir, sonra şu meâldaki âyeti kerimeyi okudu :

«Allahdan, kulları içinde ancak (ben azimüşşanı) hakkı ile bilen âlimler korkar.» (Fatır sûresi, 28)

Mekhul (R.A), hadisi şerifi âhirine kadar serd edip okumuştur.

İ Z A H A T

Râvî mekhul (R.A), tabiînin ulularındandır ve evzâinin hocasıdır. Zührî (R.A) dedi : Alimler, dört adettir; İbni Müseyyib medinede, şâbî kûfede, Hasanî Basrî Basrada ve Mekhul Şamdadır. Yani, bunlar, devîr ve zamanlarının en bilgin kişileri, demektir.

Mekhul (R.A), zamanında ondan daha bâsiretli fetvâ veren yoktu ve kendisi fetvâyı vermezden evvel, «lâ havle velâ kuvvete illâbillâh» der, ondan sonra fetvâ verirdi ve işte bu benim reyimdir. Rey (görüş ve fetva) ise, hata ve îsâbetli olabilir, derdi. (Mirkat, C. I, 223)

Muhyiddîn en Nevevî merhum «**Tehzibül esmâ**» isimli eserinde şu satırları yazıyor : **Mekhul** (R.A) tabiînin fakihlerinden, Ebu Abdillâh mekhul bin zeyd dir. Kendisi pek çok sâhabeden hadis rivâyet etmiştir ve ondanda, ibni müseyyib gibi zatlar ve bir çok halk hadis rivâyet etmişlerdir. Kendisinin îtimad edilir âlim olduğuna, pek çok ulemâ ve sulaha ittifak etmişlerdir.

Şamda sâkin olmuş ve yüz onsekiz (118) târihinde yine **Şamda** vefat etmiştir. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi Şerifde, Resûlü ekrem efendimiz âlim ile âbidin üstünlük mukâyesesini yapıyor. Câhil, sefi, abdestsiz, namazsız, karısı ve kızı açık çıplak şekilde yabancı erkeklerin huzûrunda sözde ilim okuyan ve erkeklerle tokalaşmış karma karışık vaziyette oturan ve bir taraftanda ehli takva geçinen sapıklarla mukayese buyurmuyor.

Zira âbid; seccâdeye, mescid ve emsâli ibâdet ve zikri ilâhî yapılan yerlere bağlı, başka kimselerle ve dünya ile fazla ilgilenmez. Ancak zarûrî ihtiyaçlarını temin edecek kadar dünya ile meşkul olur. Her zaman ve mekanda, ibâdet ve itaâtla meşkul olan bir zattır.

Alim ise, bildiği ile amel eder ve bildiğini başkalarına, tâlim, terbiye, vâzu nasîhat, hitabet, talebe okutan, eser yazıp ilmini yayan ve böylece insanlığa çok ve çok faydalı olan bir kişidir.

İşte böylece âbidin iyilik ve hizmeti şahsına inhisar edip, âlimin iyilik ve hizmeti ise, bütün insanlığın kurtuluş ve selâmetine Şâmil olduğundan, âlim abidden üstün oluyor. Resûlü ekrem efendimizde;

«Alimin, âbide üstünlüğü, benim sizin (hiç hesaba almadığınız) en aşağınıza üstünlüğüm gibidir.» cümleleri ile, açıklamaya çalıştığımız hakikatları beyan buyurmaktadır.

Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem, bu sözünden sonra Sûre-i fâtırdaki âyeti kerimeyi okumaklada, Allahdan hakkı ile korkanların, Allahü teâlânın zat ve sıfatlarını, emir ve nehiylerini, dünya ve âhiret hükümlerini hakkı ile bilen âlimler olduğu beyan buyurulmuştur.

Allahdan en çok korkan kimselerinde, Allâhın en sevgili ve velî kulları olduğuda muhakkaktır.

Bu husûsu beyan eden Kur'an âyetleride şöyledir :

«Muhakkakki, Allah katında sizin en iyiniz, Allahdan en çok korkanlarınızdır.» (Hucurat sûresi, 13)

Diğer âyet meâlide şöyledir :

«Onun (Allâhın) dostları ise, ancak Allahdan çok korkan müttekîlerdir.» (Enfal sûresi, 34)

Diğer âyet meâli :

«Velîler, o kimselerdirki, Alâha îman edib, emirlerine itâat edib yasaklarından sakınırlar.» (Yûnus sûresi, 63)

Bu âyeti kerimelerde belirtildiği üzere, Allahın dostları = velîleri, Allâha îman-edib ondan hakkı ile korkan müttekî kimselerdir. Allahdan hakkı ile gerçekten kurkanlarda, Allâhü teâlâyı en iyi bilen kimselerdir. Yani, ilim, korkuyu icab ettirir. Bilgisizlik ve cehil ise, isyan ve günah işlettirir.

Hayatı tehlikeye atan veya atacak olan zehirli bir maddenin zehirleyiciliğini bilen kişi, ondan sakınır, kendisini tehlikeye atmaz. Bilmeyen kimse ise, sakınmaz hayatını helâk eder. Birde bildiği halde zehiri yutarsa, oda kendisinin, hem dünyasını ve hem uhrasını perişan edib helâk etmiştir. Zira zehirin öldürücü bir madde olduğunu bildiği halde içip kendini intihar sûretiyle öldürenin günah ve vebâli, bir maddenin zehir olduğunu bilmeden içipde zehirlenerek ölen kimsenin günahından daha eşettir. Ahirette cezasıda katmerlidir.

Bu sebebdan denilmiştir : «Veylün lilcâhili merreten ve veylün lilâlimi seb'a merrât-Câhil için bir defa helak ve fakat âlim için yedi defa helakdır.» (Mirkat, C. I, 231)

Selefi sâlihın, mutabakata varmışlardırki, bir kimse, Allâha isyan ederse, işte o kimse câhildir.

Zira cenâbu hak şöyle buyurmuştur :

«Ancak Allâhın kabul edeceği tevbe, o kimselerin tevbesidirki, bir câhillikle her hanki bir kabahat işlerler, sonrada çok geçmeden tevbe ederler.» (Nisâ sûresi, 17)

İşte âyeti kerimede beyan edildiği üzere, kabahat ve kötülüğü, câhiller işlerler veya o kötülüğün kötülük olduğunu bilir ve fakat kendisini bilmez yerine koyub bilmezmiş gibi günahı işlerler.

Şu halde Alâhdan hakkı ile korkub günah işlemekten kaçınanlar, Allâhü teâlayı iyi bilip emir ve nehiylerine riâyet edenler, Allâhın en sevgili velî kullarıdır.

İlim ve irfandan mahrum câhil kimseler ise, dâima isyan ve fena-lığa kendilerini atabilen veya atabilecek olan bir çok fazîletlerden mahrum mâneviyat fukarası kimselerdir. Ve bu zavallı câhilleri, Allâhü teâla dost-da edinmez.

Netekim İmam-ı Şâfi-î merhum şöyle demiştir :

«Eğer âlimler, Allâhın dostları olup evliya olmazlarsa, Allah (c.c.) için velî yoktur. Zira Allâhü teâla câhil kimseyi velî (dost) edinmez. (Mirkâtül mefâtiḥ, C. I, 20)

Seyyid Ahmed el Rufâ-î merhumda «Elbürhânül müeyyed» isimli eserinde şöyle yazmıştır :

«Allâhü teâla, Câhil kimseyi velî (dost) tanımaz.»

Büyüklerin bu sözleri, kitap ve sünnete tıpa tıp uyan hükümleri ihtiva eden bir cevherdirler.

İlmi ile âmil ulemânın değrleri, görüldüğü üzere âbiddin çok ve çok üstün iken, pek çok câhil kişiler ve şeytanın maskarası sapık ve zındıklar, bir fırka ve topluluk teşkil edib, sohbet, nâfile namaz ve bir mikdar tesbih ve tehlil de bulundularmı, hemen kendileri gibi olmayan veya kendilerine iltihak edib fırkacılığa yanaşmayan, imam-müezzin, vâiz, müfti, kur'an kursu ve emsâli din hizmetinde bulunan âlimlere, hakâret etmeyi, kötülemeyi ve hatta çeşitli iftirada bulunmayı, bir marifet gibi, işleyinler olmuş ve bu kötü hal ve hareketleri, aynı şekilde yapanlar gün geçdikçe çoğalmaktadır.

Allâhü teâla, Peyğamber (S.A.V) efendimiz ve onun saf ümmetleri, ilmi ile âmil, hak mücahidi âlimler, takdir edib yüksek mertebe sâhibi olduklarını beyan buyurmakda, bu tip sapıklarda ilk vazîfeleri, «zâhirci hoca, şeriatçı âlim, o hoca kabıkla meşkuldur gibi..» ifâdelerle hakaret etmektedirler.

İlmi ile âmil ilim adamı ile, Allâha ihlasla ibâdet eden âbidler, dâima hak yolunda derece ve mertebelerini bilerek hayata devam etmişlerdir. Fasık ve sapıklarda, böyle müfsidliklerine devam etmişlerdir.

Şimdi buraya kadar naklettiğimiz bir kaç delil ve hükümlere dikkat edelim, birde günümüzün bâzı sapık düşünce sâhiblerine bakalım.

Adam îmanın şartlarının, islâmın şartlarından olan aldığı abdestin, kıldığı namazın, verdiği zekat-ın, tuttuğu oruç ve hac gibi farz olan amellerin, kur'an ve sünnetden delillerini bilmez. Hattâ bu ibâdetlerin farz, vacib, sünnet, müstehab, mekruh ve fesatlarını gereği şekilde bilmez, kalbin zîneti ve rûhun yüksek değeri olan güzel huyun ne demek ve neler olduğunu bilmez, bilmeyince yaşayamaz, sâdece bir kaç büyüğün hayatını okuyub, uydurlan ve belkide islâmın esaslarına aykırî kıssa ve hikâyeleri ezberlemekle, bir kaç rekât nâfile namaz kılmakla, bir miktar tesbih ve tehlil çekerek zikri ilâhide bulunmakla, sanki bütün fazîletlere sahib olan ve ilmi ile amel eden âlimlerden üstün bir kişi olmuştur! Herkez onun elini öpmelidir. Çünkü etrafına bir takım robutları toplamıştır. Onlar, bu câhilin uydurma kerâmetinden bahsederler, falan filan daha neler ve neler, işledikleri saymakla bitmez.

Bu tip câhilleri, veliyyüllah tanıyan zavallı câhillerden bâzıları, üstadlarımıza sorarlarmış, aynı şeyleri zaman zaman bize soranlara tesâdüf ediyoruz. Diyorlarki : «Efendim hanki tarîkata müntesibsiniz veya hangi tarikatdasınız?.. gibi..» cümlelerle soruyorlar.

Üstadlarımızın verdikleri şu cevabla cevaplandırıyoruz : «Efendim biz bütün müslümanların bağlanıp intisab ettiği tarîkatı muhammediyedeyiz veya kısaca, tarîkatı Muhammeddiyedeyiz. Peyğamberin yolundayız.. gibi.»

Tek yol islâm yolu ve Hz. Muhammedin tarîkatıdır. Onun yolundan başka yollar, ya batıl yollardır veya ana caddeyi bırakıp ya bir dubsiz yola veya tâlî yollardan dolaşıp ana yola gelmek gibidir.

Hemen burada birinci cildde geçen 166. hadîsi nebevîyi tekrar okuyalım :

«Abdullah bin Mes'ud Radıyallahu anhdan mervîdir, dediki :

— Resûlüllah (S.A.V) bize bir çizgi çizdi, sonra buyurdu :

«İşte bu dosdoğru çizgi, Allâhın yoludur.»

— Sonra Resûlüllah (S.A.V) o doğru çizginin sağına, soluna çizgiler çizdi ve buyurdu :

«İşte bu çizgiler, (ana yolun etrafındaki) yollardır. Bu yolların her birinin üzerinde bir şeytan vardırki, o bâtil yola (insanları) dâvet eder.»

— Ve resûlullah (S.A.V) şu mealdeki âyeti kerimeyi okudu :

«Şu emrettiğim yol, benim dosdoğru yolumdur. Dâima ona uyun. Başka (bâtıl) yollara ve dinlere uyub gitmeyinki, sizi onun (Allahın) yolundan sapdırıp parçalamasınlar...» (En'am Sûresi, 153)

Yine birinci cildde 191. hadisi, 399 - 400 sahifelerden okumayı tavsiye ederiz.

Sonradan zuhûr eden veya edecek olan tarikatlar (yollar) hakkında büyüklerden ve ehli tasavvufun önderlerinden, tarikat ve hakikat erbabının imamı Cüneydi bağdadî rahîmahûllah şöyle demiştir :

«Tarikatların (yolların) hepsi, kapalıdır (Batıldır). Ancak Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellemin izine uyanların yolu açıktır.

— Bir kimse, Kur'anın hakkını (hüküm ve beyanlarını) hıfzetmez (belleyib amel etmez) ve hadîsi nebeviyide yazmazsa, bu işde (tarikat yolculuğunda) o adama iktida edilmez. Zira bizim ilmimiz ve bu gittiğimiz yol (tasavvuf ve takva yolu) kitap ve sünnetle kayıtlıdır.»

(Keza, bak, Tarikatı Muhammediye, Bid'at faslı)

Yine bu sözlerin şerhini beyandan sonra aynı eserin Şârihlerinden «Receb efendi» ismiyle mâruf olub Berikanın kenârında Tarikat isimleriyle, bunların içinden sapıklarının iddia ve amellerini şöyle yazmaktadır :

«Sen bilmelisinki, Muhakkak ehli tasavvuf, on iki (12) fırkaya ayrılmıştır.

1 —) Bunlardan birisi, Sünnî (sünnete uygun) olandır. Onlarda, bütün ulemanın (âlimlerin) medhü senada bulundukları kimselerdir (Yani, Peyğamber efendimizin izine tâbî olup sünnet vech üzere olanlardır).

— Bu tarîkı müstekimde olan sünnilerden başkalarıda, Hulûliyye, Hâliyye, Evliyaiyye, Şemrâhiyye, Hibbiyye veya Hubbiyye, Hûriyye, İbâhiyye, mütekâsiliyye, Mütecâhiliyye, vakıfiyye ve İlhâmiyye dir.

2 —) Ehli tasavvufdan sayılanların ikincisi, **Hulûliyyedir**. Bunlar; kadınlardan ve emredlerden (yüzünde sakal bitmemiş olanlardan) yüzü güzel olana bakmak helaldir, Çünkü o güzel yüzde hak teâlanın sıfatı vardır, derler (Bâtıl akide ve tarikatda oldukları, gâyet açıktır).

3 —) **Hâliyye** : Bunlarda, Raksı ve el şakırtatıp vurmaya helal ve Şeriatda vasıflandırılmıyacak hal, Şeyh için helaldir, derler.

4 —) **Evliyaiyye** : Bunlar; Kul, velîlik mertebesine ulaştığı zaman, ondan teklif (Abdest, namaz ve emsâli ibâdetler) sâkıt olur ve velî, nebîden efdaldır, çünkü nebînin ilmi-Cebrâil vâsıtası ile, velînin ilmi ise Vâsıtasızdır, derler (bunların sapıklık ve dalâletleride meydandadır).

5 —) **Şemrâhiyye** : Bunlar, sohbet, kadimdir ve bu sohbetle kişiden emir ve nehiy sâkıt olur, derler. Böylece bütün çâlgılı hayatı ve yasak olanları helal sayarlar. (Yani, ibâdat ve kulluk sohbetden ibârettir. Başka ibâdet yoktur, diyerek her türlü kötülükleri helal sayarlar. Bunların mülhidlikleride âşıkardır).

6 —) **Hubbiyye veya Hibbiyye** : Bunlarda, kul, Allâhın yanında mehabbet derecesine vasıl olduğu zaman, Bütün şer'î teklifler ondan sâkıt olur, derler. Ve kendi aralarında avret yerlerini örtmezler (sakınmazlar, namuslarını kiskanmazlar.)

7 —) **Hûriyye : Veya Havariyye** : Bunlar; yukarda geçen hâliyyelerin dediklerini derler. Ancak bunlar, iddia edilen mertebeleriki, Şeyhin hâline ulaşıldığında kadınları cima etmeyi iddia ederler. Şeyhin hâline (iddia ettikleri cüzbeden) ifâkat bulub kurtulduklarında gusl ederler (Bunların bâtil hayatlarını yaşayanları ve karşılaşanları dinlediğimiz olmuştur).

8 —) **İbâhiyye** : Bunlar, emri bilmarufu (iyiyi emretmeyi) ve nehiyi anilmünkeri (kötüden men etmeyi) terk etmeyi, söylerler.

(Âlemin doğrusu senmisin? deyib hakkı tavsiye edenleri susturmaya çalışanlar, bunların cemaatıdır). Aynı zamanda bunlar, haramların helallığın iddiâ ederler.

9 —) **Mütekâsiliyye** : Bunlar, çalışmayı terk ederler, bütün kapılardan dilenirler ve dünyayı terk ettikleri iddiasında bulunurlar (Din ve dünya işleriyle meşkul olmayıp tembel yatan ve bütün insanların sırtından geçinen veya geçinmeye çalışan lübcü sınıfından adamlar, bunlardandır).

10 —) **Mütecâhiliyye** : Câhil sınıfından olan bu adamlar, üzerlerine âşıkların elbiseleri, diyerek şık giyinirler ve bânın mâna zâhir mânanın hilâfına olduğunu iddiâ ederler.

11 —) **Vâkıfiyye** : Bunlar, mârifeti (Allâhü teâla ve bir şey hakkında bilgiyi) terk ederler ve Allâh-ı (c.c.), Allâhdan başka kimse kat'iyen bilemez, derler.

12 —) **İlhâmiyye** : Bunlarda, ilim ve ders okuyub öğrenmeyi terk ederler ve «Kur'an bir perdedir, şiirler (Kâsîde ve ilâhîler) tarîkatın Kur'anıdır» derler. Böylece Kur'an okuyub okutmayı terk ederler ve şiirler (Kâsîde ve ilâhîler) öğrenirler. Bu sebeblede helak olub giderler.

İşte bunlar (ehli sünnetin dışında kalan on bir tâne tarîkatcılar) ın hepsi, sapıklık üzerinedir. Çünkü bunlar, Şeriatı mutahharaya tâzim etmiyorlar. Sîreti Ahmedîyye denilen tarîkatı muhammediyenin eseri-

ne uymuyorlar. Doğru millet olarak yaşayan, kitap ve sünnet ile amel eden ehli sünnet velcemaat milletinin amel ettikleri üzere amel etmemektedirler.

— İşte bu sebebdan ehli irşaddan (mürşidden) iktida, edilib uygulacak kimse, pek az bulunmaktadır. Bu mürşid için iki şahid (delil) vardır. Birisi, Zâhir mâna, diğeri bâtin mânadır.

— Binâenaleyh zâhir mâna, Şeriatı mutahharayı hâkim kılıb amel ettirmektedir. Bâtin mâna ise, basîret üzere şeriatı mutahhara yolunda ehlerinden öğrenib amele hulûsla sülûk etmektedir.

— Bu takdirde iktida etmek için görülecek tek Şahıs, nebiyyi muhterem sallallâhüaleyhi vesellemdir. Peyğamber aleyhisselam (Yani, onun sünneti) o kişi ile Allah arasında bir vasıta (elçi) olarak tâyin edilmelidir. Tâki tâkib edilib sülûk edilecek yol, körlemesine olmasın.»

(Receb efendi, C. I, 149)

Yukarda naklettiğimiz sapık tarikatçı sözde mutasavvıflar, geçmiş zamanda bâzı şahıs ve isimlere izâfeten söylenmiş ve bâtil îtikad ve ameller piresib edinmişlerdir.

Aynı şekilde çeşitli şahıs ve isimlere nisbet edilen ve yukardaki zındıkların îtikad ve amellerini, belkide daha eşedlerini savunanlara, türkiyede ve başka memleketlerde karşılaşib mücâdele ettiklerimiz olmuştur. Tarikat ehillerinden bâzı sapık takımı tipinden olanlar, ehli takva olarak bilinen kimseleri, siyâsi emellerine âlet edip, tarikatla fırkacılığı birleştirenlerde vardır. Fetvada câiz olmayan şeyleri, takvada câiz gibi beyanlarda bulunuyorlar.

Meselâ : «Sen bizim tarikata gir, ben sana evrad vereyim, Kur'anı okumaya lüzum yok», «Bizim tarikata girersen, sen ölürken îmansız ölsen, şeyhimiz sana kabirde îmanı yetiştirir», «Bizler, haftada bir veya iki sefer sohbet toplantısı yaparız, tefekkür ve tezekkürde bulunuruz, namaz ve ibâdeti yapmayız. Çünkü namaz, hamların ibâdetidir, bizler erişkinleriz v.s.» Aynı sapık tarikatçıların ifâdeleridir.

Bu cümlelerle yukarda naklettiğimiz sapık tasavvufcuların iddia ve sözleri, islâmla hiç bir surette bağdaşmamaktadır. Binaenaleyh bu bâtil iddialar, kimde ve nerede yazılır ve söylenirse söylensin, bâtildir.

Bu naklettiğimiz bâtil cümleler, bir kaç misaldan ibârettir. Bugün Konyada «Mevlâna ayinleri» adı altında senede bir sefer belli günlerde «İhtifal» yapılmaktadır. Gelenlerin ekserisi ya kâfir veya sarhoşlardır. İhtifalı yöneten ve yapanlar, ud, cura, kanun keman ve sazdan tutunda ne kadar çalgı âleti var ise, hepsi neyle berâber çalınmakta

dır. Beş vakit camiye gelmeyen, hatta dine îmana söven ve müslümanlara «Şeriatcılar, gericiler... gibi...» Sözleri söyleyenler, buraya gelmektedirler. Beşerî müeyyideler de yasaklandığı halde, sıratı müstakîme darbe olan bu ameller ve haller harıl harıl işlenmektedir. Dînî hiç bir yönü ve îzahı yoktur.

Burada işlenen kadınlı erkekli, müslümanlı kâfirli, Bid'atlı ve batıl kötülükleri saymak çok uzayacağından, kısa bir dikkat çekib saf ve câhil müslümanları, uyarmakla iktifa ediyoruz. Mevlâna Celâleddini Rûmî hazretlerini istismar edib, para ve karı için kurulmuş bir tuzakdan ibârettir. Nefis ve şehvetlerine düşkünlerin işledikleri cürüm ve cinâeytler, sayılmaıacak kadar çoktur.

Bu fenalık ve bâtıl inanç ve ameller gibilerinin bâzılarını, «İslâma sokulan Bid'at ve Hurâfeler.» İle «İslâmı Evliya Meselesi ve Hârikalar» adlı eserimizde zikredib îzâh ettiğimizi bildiririz.

İşte ey îmanı kâmil, sâlih ve ahlakı hasene âşıklısı mûmin kardeşlerimiz! Yukarda naklettiğimiz hadîsi Şerifde beyan edilen ve ana cadde olarak vasıflandırılan «Sıratı müstekîme (Tarikatı Muhammediye)» ve bu yolu tâkib edib tıpa tıp uyan ehli sünnet vel cemaat yoluna tâbi olalım. Ana caddeden ayrılib tâli yollara uymuş ve şeytanın maskarası hâline gelmiş olan, bâtıl yollardan ve o yolların sâhib ve sâliklerinden şiddetle kaçınalım.

Bir âyeti kerimede buyurulmuştur :

«(Dünya ve âhiretde) **selamet** (ve saâdet), **hidâyete** (doğru yola) **tâbi olanlardır.**» (Taha sûresi, 47)

Diğer âyeti kerime meâli :

«**Kim**, (aziz olan) **benim hidayetime** (kitabıma) **uyarsa**, **işte o kimse** (dünyada) **sapıtmaz ve** (âhiretde) **perişan olmaz.**»

(Taha sûresi, 123)

٢١٥- (١٨) وعن أبي سعيد الخدري ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِيَّا النَّاسَ لَكُمْ تَبِعْ ، وَإِنَّ رِجَالًا يَأْتُونَكَم مِّنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ يَتَفَقَّهُونَ فِي الدِّينِ ، فَإِذَا أَتَوْكُمْ فَاسْتَوْصُوا بِهِمْ خَيْرًا » . رواه الترمذي .

Tercümesi :

215 — (18) Ebî Saîd el Hudrî (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkakki insanlar, size tâbî olucudurlar. Elbette arzın çeşidli yerlerinden size (hakiki mücâhid ve mütevâzî) adamlar, dinde fakih olmaları için gelirler. Şayet size gelirlerse, hemen onlara, hayır tavsiye ediniz.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir. Keza ibni Mâcedede vardır.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifin, «Muhakkak insanlar, size tâbî olucudurlar.» Cümlesinin izahında, Şârih Aliyyülkârî merhum şu satırları yazıyor :

«Yanî ey ashâbım! elbette insanlar, Sizin fiillerinize ve sözlerinize tâbî olurlar. Zira siz, benden güzel ahlakı aldınız.

— Muhakkak ki Şerîat, benim sözlerimdir. Tarikat benim fiillerimdir ve hakikat, benim hal ve ahvâlimdir.» (Mirkat, C. I, 232)

Bundan bir evvel geçen hadîsi şerifin izahındada belirttiğimiz üzere, müslümanların tâbî olacağı yol, Peyğamber efendimizin yolu olan tarîkatı muhammediyedir. Şerîat, tarîkat ve hakikat, Peyğamber efendimizin yolunda mündemicdir. Şerîatin esası olan kitab ve sünnetin hüküm ve buyruklarına, inanıp amel etmek sûretiyle hal ve ahvâli düzeltmek, tek doğru inanç, amel ve harekettir.

Üstadlarımız buyururlardı ki; «Evladım, kıl beşi, gör işi, şükret Alâhına!»

Evet îman sâhibi bir kişi, islâmın şartları ile amel edecektir. Fakir olsun, zengin olsun, câhil olsun, âlim olsun, mükellef olan her müslümana beş vakit namaz farzdır. İslâmın diğer şartlarında, bulunduğu zaman mükellef olanlar, yapmak mecbûriyetindedirler.

Hal böyle iken, hak yol olan tarîkatı muhammediyeden başka isimler altına giren bâzı tarîkat ehillerinden, beş vakit namazı kılmayan, orucu tutmayan ve hatta cuma ve Bayram namazına gitmeyen zındıklara tesâdüf ediyoruz. Bu tip sapıklar, bâzı tefekkür ve tezekkürle günlerini geçirib bir çok haramları kendi görüş ve düşünceleri ile helal deyib, dinden çıkararak yaşamaktadırlar.

Helal ve haram mefhûmu, onların arasından kalkarmış, onlar erişmişler, ibâdet ve emsâli vazifeler sakıt olmuş, maalesef bunlarla münakaşa yapılmıştır. Cenâbu hak böyle zındıklardan, bütün müslüman kardeşlerimizi koruyub kurtarsın. Amin.

Camiye gitmeyib, Cuma ve Bayram namazlarını kılmak için şartların bulunmadığını iddiâ edenlere, birinci cildde «Türkiyenin dâri İslâm» olduğunu ve Cumanın sahihliğini beyan ettiğimizi hatırlatırız.

Son devrin fakihleri böyleleri hakkında şu görüşü beyan etmiştir :
Fukahaya göre kutta-ı tarîk, oldu sofilye gurûhu tahkîk.

Hadîmî merhum «Eyyühel Veled Şerhî» adlı eserinde şöyle demiştir :

«Elbette Câhillin sofusu, şeytanın maskarasıdır.»

Mehmet Akif merhumda şöyle diyor :

Kitabı, Sünneti, icma-ı kaldırıp attık.

Havâssı maskara yaptık, avâmı aldattık.

Bütün bu hüküm ve beyanlardan sonra, ey hak yolcusu mümin kardeşler! Peyğamberimizin mübârek sözlerine iyi dikkat edelim. Onun ashâbının hayatını biliyorsak veya bilenimiz var ise, bu husûsa dikkatla sarılalım. Kitab, sünnet, icmâ-ı ümmet ve kıyası fukahayı kanunlaştırıp hayatta tatbik edile gelen en isâbetlî hüküm ve amel kaynağı, ilmi fıkhnın hükümleridir.

Öyle ise, islam şeriatının her hükmünü havî ve câmî olan bu ilme ve bu ilmi beyan eden sağlam kaynaklara, âlim olmalıyız veya bu ilmi bilibde amel eden ehline muracaat edib yolumuzu düzeltmeliyiz.

Netekim hadîsi nebevînin devamında, ümmetin, «arzın muhtelif yerlerinden gelib ashâba ilmi fıkıh (şeriat ilminin) esaslarından sormaya gelenlerin olacağı beyan buyurulmaktadır.

Yer yüzünün yıldızları mesâbesinde olan mübârek ashâbı kirâma, din ve şeriat ilminden sual sormaya gelenlere hak ve hayır tavsiyede bulunmalarını buyurarak şöyle demiştir :

«Şâyet size gelirlerse, hemen onlara hayır tavsiye ediniz.»

Şu halde ashâbı kirâma gelecek kimselerin, din ve şeriat ilmini öğrenmek maksadı ile geleceklerinin ve ashâbı kirâmında onlara hayır tavsiyede bulunmalarının beyanı, şâyânı dikkattır. Zira insan, bilmediğinin tâlibi, bildiğinin âlimi olarak, dâima dîninden bilemediği eksikleri ehlinden sormalı ve mes'ele sorulan kişilerde, o mes'elenin hak yönünü biliyorlarsa, cevabı vermelidirler.

۲۱۶ (۱۹) وعن أبي هريرة، قال : قال رسول الله ﷺ : «الْكَلِمَةُ الْحَكِيمَةُ .

مَنْ أَلَّاهُ الْحَكِيمُ ، فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا» . رواه الترمذي وابن ماجه ، وقال الترمذي

هذا حديث غريب ، و ابراهيم بن الفضل الراوى يضعف في الحديث .

Tercümesi :

216 — (19) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Hikmetli kelime, hakîmin (akıllı kişinin) yitiğidir, öyle ise, o hikmeti nerede bulursa, onu oradan almaya daha layıktır.»

(Hâdisî, Tirmizî ve İbni Mâce rivâyet etmiştir. Ve Tirmizi, bu hadis garibdir dedi. Ravî İbrahim bin elfazl, hadis hakkında zaif olduğunu beyan ediyor.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifdeki, «Hikmetli kelime» sözünü izah edelim.

Hikmetli kelime : Akıl ve nakla mutabık faydalı söz, faydalı cümle, faydalı ilim ve irfan manalarına gelir.

Hikmet : İmamı mâlik (R.A), dinde fakih olmaktır, demiştir.

Seydi Şerif Cürcânî merhumda, «Târifâtü Seyyid» adlı eserinde şu satırları yazmıştır :

Hikmet : Beşerî tâkat nisbetinde eşyaların hakikatlarını oldukları üzere bahsü beyan eden ilimdir.

— Veya Hikmet, normal hal ile bilinen aklî ilmin hey'eti asliyesidir.

— İbni Abbas (R.A), hikmeti şöyle tefsir etmiştir :

«Kur'andaki Hikmet: Halal ve haramı tâlim edib öğrenmektir.

— Denildiki, lugatda Hikmet, Amel ile berâber ilimdir.

— Yine denildi : Hikmet; İnsanın, tâkatı nisbetinde bir iş hakkında gayret sarf edib hak olduğu şekilde istifâde etmesi gereken şeydir.

— Yine denildi; Her hangi bir sözki, hakka muvâfakat ederse, işte o hikmettir.

— Yine denildi : Hikmet, her türlü şüphe ve hileden berî' olan mâkul sözdür. (Târifatı Seyyid, 63)

Bütün bu açıklamalardan anlaşılmıştırki, Hikmet; ilim, akıl, faydalı söz, hak, hayır ve her türlü iyi şey ve iyilik mânalarına geliyor.

İbni Cevzî (R.A) da, «Zâdül mesîr» adlı tefsirinde şu hükümleri yazıyor :

«Hikmet hakkında on bir (II) kavî (söz ve beyan) vardır :

1 —) Hikmetden murad, Kur'anı kerimdir, (bu kavli, ibni Mes'ud, mücâhid, dahhak ve müteahhirîn ulemâsından mükâtil, demiştir.)

2 —) Hikmet, Kur'anın nâsîhını, mensuhunu, muhkemini, müteşâbihini, mukaddemini, muahherini ve bunların emsâli hükümlerini bilmektir, (bunlarıda ibni Abbas (R.A) den Aliyyibni Ebî Talha (R.A) rivâyet etmiştir.)

(Nâsîh ve mensuh hakkında gerekli mâlumat, birinci cildde beyan edilmiştir.)

3 —) Hikmet, Nüvüvvet mânasınadır, (bunuda ibni Abbas (R.A) dan Ebû sâlih rivâyet etmiştir.)

4 —) Hikmet, Kur'anı kerimdeki hükümleri anlamaktır, (bunuda Ebi âliye, katâde ve İbrâhim (R.A) demiştir.)

5 —) Hikmet, ilim ve Fıkıh mânasınadır, (bunuda mücâhid den Leys (R.A) rivâyet etmiştir.)

6 —) Hikmet, sözde (konuşmada) isâbet etmektir, (bunuda mücâhiden ibni Ebî Nuceym (R.A) rivâyet etmiştir.)

7—Hikmet, Allâhın dîninde verâ edinib (şüpheliden kaçınıb) uzaklaşmaktır (bunuda, Hasan Basri (F.R) demiştir.)

8 —) Hikmet, Allahdan korkmaktır, (bunuda Rabî bin Enes (R.A) demiştir.)

9 —) Hikmet, Dinde akıllı olmaktır. (bunuda ibni Zeyd (R.A) demiştir.)

10 — Hikmet, mutlak anlamak mânasınadır. (bunuda, şekîk demiştir.)

11 —) Hikmet, ilim ve amel mânasınadır. Bir adâma, hakim denemez, ancak ilim ile ameli cem edib toplarsa, «hakîm» denir. (bunu ibni kuteybe R.A demiştir.)» (Zâdülmesîr, C. I, 324)

İşte böyle pek çok mânaya şumûlû olan hikmete sâhib olmak, çok ve pek çok kıymete sâhib olmaktır. Bu fazîlet, kendisine verilenler elbet, Peyğamberler, velîler ve ihlaslı müminlerdir.

Hikmet verilenlerden bâzıları kur'an âyetlerinde şöyle beyan edilmiştir :

«Allâhın üzerinizdeki nîmetini ve size öğüt vermek için indirdiği kur'an ve ondaki hikmeti düşününüz.» (Bakara sûresi, 231)

«Alâh ona (Dâvûd-a) padişahlık ve hikmet (Peyğamberlik) verdi ve ona dilediği şeyleri öğretti.» (Bakara, 251)

Diğer âyeti kerime meâlî :

«Allâh (c.c.) dilediğine hikmeti (faydalı bilgiyi) verir ve kime hikmet verilmiş ise, muhakkak ona pek çok hayır verilmiştir. Bu âyet hükümlerini ancak olgun akıl sâhibleri düşünürler.» (Bakara sûresi, 269)

Diğer bir âyeti kerime meâli :

«Allâh (c.c.) Ey Resûlüm!) sana, Kur'anı ve hikmeti (Kur'anın hükümlerini) indirdi ve daha evvel bilmediklerini sana öğretti. Allâhın, senin üzerindeki lutuf ve ihsanı çok büyüktür.» (Nisâ sûresi, 113)

Hiz. İsa ile ilgili diğer âyet meâli :

«Ey Meryem oğlu İsâ...! Hani sana yazı yazmayı, hikmeti (doğru konuşmayı ve faydalı sözü) ve incili öğretmiştim...» (Mâide sûresi, 110)

Hiz. Lukman ile ilgili âyet meâli :

«And olsunki, biz Lukman'a Allâha şükret, diye hikmet verdik.»
en kolay tarz ile), onunla yap.» (Lukmân Sûresi, 12)

Hikmetli bir şekilde hakka dâvet uslûbunu beyan eden âyet meâli :

«(Ey habîbim! insanları) Rabbiyin yoluna hikmetle (sağlam delil ve huccetle) ve güzel öğütü (iknâ edici ve fâideli kelime ve tâbirlerle) dâvet et ve onlarla mücâdeleni en güzel yol hangisi ise, (Rıfk, nazik ve en kolay tarz ile) onunla yap.» (Nahl sûresi, 125)

Yukardan buraya kadar hikmetin, târif ve izahı ile kur'andaki değerini beyan eden âyetlerden bâzılarını nakletmiş bulunuyoruz. Mâna ve ehemmiyetini anladığımıza göre, bu hikmete sahip olmak için hangi yollara ve metodlara baş vurmaliyiz? Yine bu yolu önderimiz Muhammed aleyhisselam beyan buyurmuştur.

Hadîsi şerifin devam eden cümlesinde buyurulmuşturki :

«Öyle ise, o hikmeti nerede bulursa, o hakîmin (akıllı kişinin) onu oradan alması daha layıktır..»

Şu halde ilim ve hikmet taleb eden bir mümin, zaman, mekan ve şahıs gözetmeden nerede bulursa, oradan alması lazımdır. Bilhassa bilinmesi ve amel edilmesi farz olanları, zaman gaybetmeden ehlini bulub öğrenmesi farz olur. Bilinmesi ve amel edilmesi vâcib olan mes'eleleride öğrenmek vâcib olur. Sünnet ve müstehab olanların öğrenilmeside gerekirse, sünnet ve mütehab olur. Mekruh olan şeylerin ilmi ise, vacib ve sünnet olur. Ve eğer helal ve haram olanların hükümlerini öğrenmek gerekirse, bu takdirde onların ilmide farz olur.

Bu ilmi öğrenmek için uzak mesâfelere gitmek gerekse ve hatta başka lisanlarla öğrenmek mecbûriyeti olursa, yine oraya gidib öğrenmek lazımdır.

İmam-ı Şuyûti merhumun «Elcâmi ussağır» isimli hadîsi nebevi kitabında şu mealdaki hadîsi şerif buna şâhiddir.

«Çindede olsa, ilmi tâleb ediniz. Zira ilmi taleb etmek, her müslümana farzdır.» (Beyhakî, ibni mâce, Feyzulkadir, C. I, 542)

Evet bu hadisi nebevide de belirtildiği üzere, ilim öğrenilecek mekan, Çin gibi uzak memleketlerde olsa, yine oraya gidib ilmi tahsil etmemiz lâzımdır. Aynı zamanda o memlekete gidince oradan ilmi tahsil edebilmek için, elbet oradaki âlimin ve cemaatin dilini bilmek gerekir.

Hal böyle iken yakın târihimizde, «Kâfir dili» diyerek yabancı dil öğrenmeyi ayıblayanlar olmuş ve yabancı dil öğrenen veya öğretenler kınanmıştır. Keza yabancıların sanatlarında, «kâfir sanatı» diyerek yabandırmayan ve ayıblayanlar olmuştur.

Resûlü ekrem efendimize muhtelif memleketlerden, muhtelif dillere sahip cemaatlar geliyordu. O gelen insanların dillerini anlayan ve arab dilinden anlatılması gereken hükümleri onlara anlatan ve öğreten tercümanlar bulunurdu. Etrafa gönderilen elçilerden bu hâle sâhib olanlarda vardı. Siyer kitaplarında yazılanları okumak kîfâyet eder.

Birde müminin yitiği olan ilim, hikmet, yakın ve uzaklarda ve başka milletler içinde bulunan her hangi bir şahısta olursa ve hikmeti o şahsın ehil ve öğretme kâbiliyeti olduğunu bilirse, hiç vakit geçirmeden hemen gidib öğrenmesi lâzımdır. O ilim sâhibinin, kavmiyetine, ırk soy ve sopuna, fırka ve zümre ayrılığına falan bakmadan kimden bulursa, hikmeti o âlimden hemen almalıdır. Hatta o ilim sâhibi, ilmî otoriteye ve doğruyu bildirme karakterine sâhib ise, gayri müslim bir âlimde olsa, hemen faydalanmak gerekir.

Bu husûsu Hz. Ali şu mealdeki cümlesi ile daha açık bir şekilde beyan etmiştir :

«Söyleyene (ilim sahibine) bakma, söylenene (ilim ve hikmete) bak.» (Telhis şerhi Atval, S. 2)

Bu ibârenin aynısı, şerhdede mezkûrdür.

Evet elektirik, lamba ve idâreler gibi, bildiği ile amel etmeyib kendilerine her ne kadar faydası olmasada, başkalarını aydınlatıyorlar. Yakıdını yakıb başkalarını aydınlatıb kendisine faydası olmayan çıralar gibi, kendisi her ne kadar bildiği ile amel etmeyib ilminden kendisi gereği gibi faydalanamıyorsa, başkalarına öğretmek sûretiyle faydası dokunur. Tâlib olanlar, hemen faydalanmalıdırlar. Daha geniş izahat «İslâmda Evliya meselesi ve Hârikalar» adlı eserimizde mezkûrdür.

۲۱۷- (۲۰) وعن ابن عباس، قال: قال رسول الله ﷺ: «فقيه واحد أشد على الشيطان»

مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ. رواه الترمذي، وابن ماجه .

Tercümesi :

217 — (20) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu.

«Bir fakih (şeriât ve din alimi), şeytan üzerine bin âbiddeden eşettir.»

(Hadîsi, Tirmizî ve İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifin ihtiva ettiği hükme çok dikkat etmek lâzımdır. Zira şeriât ve fıkıh ilmine vâkıf ve ilmi ile âlim olan bir kişi, fazla bilgisi olmayıp ancak yapacağı ibâdetlerin ilmini bilen veya hiç bir ilmi olmayıp ibâdete devam eden bin âbiddeden, şeytana daha şiddetli ve daha tehlikeli oluyor. Yanî şeytan, cehli ile ibâdete devam eden bin (1000) âbiddeden, daha fazla fıkıh ilmine vâkıf olan tek bir âlimden çok ve çok korkuyor. Bin âbidi sapıtmak için sarf ettiği çabadan, daha fazla emek sarf edip bir âlimi, yoldan çıkarmakda güçlük çekeceği beyan buyurulmaktadır.

Sebebide, âbidin, amel ve ibâdetini ifsad etmek ve hatta îmanını tehlikeye atmak için şeytan bütün olanca gayretini sarf eder. Abide, ves'vese ve vehimler ilka eder. Abidde, şeytanın iğfâlına kapılıp ibâdetinin makbul veya müfsitliği hakkında şek ve ves'veseye kapılır. Fakat bu şüphesini izâle etmek için dinde fakih olan zâta muracaat eder, o fakihde, o ibâdetin makbul veya gayri makbul cihetini beyan ederek ibâdetin islah yönünü öğretir. Böyle bin abidin ibâdet ve amelini düzelterek şeytanın bütün çabalarını boşa çıkarır.

Mes'elenin islah yolu böylece sağlanınca, şeytanın bütün emekleri hebâ olur. Abid de güzel rahatlığa kavuşur ve hak teâlâya ibâdetinde huzur içinde devam eder.

Şeytan bu âbid gibi, bin (1000)âbidi şaşırtıp amellerini ifsad ettirmek için çalışır. Âbidlere kötü vehim ve telkinlerde bulunur, ibâdetlerinde şüpheyi düşerler. Fakat bu âbidlerin ibâdetlerini dinde fakih olan bir âlim, ya nasihat yoluyla, veya suallere cevap veya mes'elelerin hükümlerini bir eserde yazmak sûretiyle âbidlerin şüphelerini giderir. Amel ve ibâdetlerinin makbul yönlerini aydınlatır.

İşte şeytanın pek çok duzaklar kurmasıyle âbide verdiği telkin ve şüpheleri, din ve şeriât ilmine vâkıf ve ilmi ile âmil bir âlimin, duzakları yıkıp âbide doğru yolu gösterdiğinden, Hz. Resûlû ekrem efendimiz, şeytana en şiddetli ve en korkunç kişi, bu âbiddeden daha kuvvetli ve daha sıkıntılı kişinin bir fıkıh âlimi olduğunu beyan buyurmuştur.

Şeytanın en çok korktuğu varlıkların en başda gelenleri, ilmi ile âmil olan fakihlerdir. Abidin ibâdetinden korkmaz ve fakat uyuyan veya boş oturan fakihden korkar. Çünkü fakih, nefsin lehine ve aleyhine olan bütün işleri ve hükümlerini bilen kişidir. Hem kendi yaptığıının doğruluğunu ve hemde başkalarının yaptıkları işlerin ıslâh ve isâbetli yönlerini gösterir.

Ebî Nuaym (R.A) «hilye» adlı eserinde selmânı fârisî (R.A) den naklen şu hadîsi şerifi zikretmiştir :

«İlim üzerine uyumak, Cehil üzerine namaz kılmaktan hayırlıdır.»
(Fethulkebir, C. I, 265)

Buraya kadar açıklamay çalıştığımız hadîsi nebevîyi tekrar okuyalım :

«Elbet de bir fakih (Din ve şeriat âlimi), şeytan üzerine musallat olan bin (1000) - âbiden daha eşettir.»

Ey ilim ve ibâdet erbâbı hakka inanan mûmin kardeşler! Resûlü ekrem efendimizin bu mubârek sözüne çok dikkat edelim. Her fazilet ve değeri yerine oturtarak takdir edelim. İlim sâhibi olmadan câhil bir şekilde ibâdete, evrad ve ezkâre devam etmek, elbet bir fazilettir. Kıymeti hâiz amel ile meşkûliyyettir. Ve bu âbidde kıymetli bir zattır. Fakat şeytanın hile ve desîseleri bu zatı tehlikeye atabilir. Çünkü «Câhilin sofusu, şeytanın maskarasıdır» denilmiştir.

İlmi fıkhi (şeriat ilmini) hakkı ile bilib amel eden bir fakih ise, bütün insanlığa faydası olması hasebiyle, bin âbiden daha değerli ve şeytanın, bin âbiden daha fazla korktuğu ve sıkıntı çektiği bir varlıktır.

İlimle ibâdet ve âlimle âbid arasındaki farkı belirten diğer bir hadisi nebevîde şöyle buyurulmuştur :

«Ey Ebâ Zer (R.A)! Sabâhın erken saatinde çıkıp Allâhın kitabından bir âyet öğrenmen, nâfilelerden yüz (100) rekat namaz kılmandan senin için daha hayırlıdır.

—Yine (Ey Ebâ Zer!) sabâhın erken saatinde çıkıp (veya kalkıp) ilimden bir bab öğrenmen, o öğrendiğinle amel etsende etmesende, bin (1000) rekat nâfile kılmandan daha hayırlıdır.»

(İbni Mâce, Berîka, C. 1, 368-369)

Hadîsi şerifde, ilimle ve nâfile ibâdetle meşkul olmanın aralarındaki fazilet derceleri, iki yoldan mukâyeseli bir şekilde beyan buyurulmuştur.

a) Bir kimse, kur'andan bir ayetin, lafız ve manasını veya sâdece lâfzını veya sadece mânasını tâlim edib öğrenirse, diğer bir kimsede, seccadesinde Allâhın divanına durub yüz (100) rek'at nâfile namaz kılsa, bunlardan bir âyeti tâlim edib öğrenenin ecrü mükâfatı, yüz rek'at nâfile namaz kılanın ibâdetinden daha efdaldır.

Çünkü Kur'andan bir âyet öğrenenin çalışma ve gayreti; nâfile ibâdet yapanın amelinden daha meşekkatlı ve daha gücdür. Ecir ve mükâfatlar, sarfedilen emek ve meşekkat nisbetindedir. Kur'anı kerîme çalışan ve bir âyet öğrenen kimsenin emek ve gayreti nâfile ibadetle meşkul olandan daha fazla olduğu gibi, ilâhî âyetin tâlimi, Allahla meşkuliyyet ve tekkellümde bulunmakla berâber, ilme çalışmak meziyeti vardır.

İşte bu sebebler gibi pek çok fazîlet üstünlükleri bulunduğundan, kur'andan bir âyet öğrenenin mükâfat ve ecri, yüz rek'at nâfile namaz kılanın ecrü mükâfatından daha çok ve daha sevabdır.

Şu halde bir kimse, Kur'anı kerimden bir âyeti belleyince, yüz rek'at nâfile namazın sevabından daha çok sevab aldığına göre, Kur'anı kerimden on (10) âyeti kerîme belleyen de, bin (100) rek'at nâfile namaz sevâbından daha çok sevâbe nâil olur. Kur'an ayetlerinin bellenmesi çoğaldıkça, sevab ve mükâfat da o nisbette artar.

b) Hadîsi şerifin ikinci cümleside şöyle idi :

«Yine (Ey Ebâzer!) sabâhın erken satında çıkıp (veya kalkıp) ilimden bir bab öğrenmen, o öğrendiğinle amel etsende etmesende, bin (1000) rek'at nâfile namaz kılmakdan senin için daha hayırlıdır.»

Hadîsi şerifdeki, «İlimden bir bab öğrenmen,» cümlesinde ilmi fıkıhda, ilmi hadisde ve ilmi akâid gibi ilimlerde, bahis, bab ve fasıllara bölünmüş ve bilinib amel edilmesi veya inanılması lazım olan mes'eleleri, derli toplu vaziyete getirilen bölümlerden bir tânesini, mesela : Abdestin farzları, Abdestin sünnetleri, Abdesti bozan şeyler, namazın farzları, namazın vâcibleri, namazın sünnetleri, namazı bozan şeyler, orucu bozan şeyler, zekatın kimlere farz olduğu, zekatın verilmesi câiz olan ve olmayanlar babı, haccın kimlere farz olduğu, Haccın vucûbunun veya edâsının şartları, haccın vacibleri, haccın sünnetleri, haccın cinâyetleri babı, nikah bahsi, talak bahsi, iddet babı, zihar babı, alış verişler bahsi, îcarlar bahsi, hibe bahsi, vasiyyet bahsi ve verâset bahsi gibi bahisler ve bablardan bir bahsi veya bir babı bellemek, bin rek'at nâfile namaz kılmakdan daha çok sevab olduğu mubârek peygamber efendimiz tarafından beyan buyurulmuştur.

Hatta bu öğrenilen meseleler ile, amel edilsede edilmesede aynı sevâba nâil olunacağıda kesinlikle ifâde edilmiştir.

Meselâ : Zekat ve hac mes'elelerini, kendine farz olmayan bir kimse öğrenirse, aynı sevâba nâil olur. Keza hayız ve nifas mes'eleleri gibi kadınların hallerini öğrenen erkeklerde aynı sevâba nâil olurlar.

Açıklamaya çalıştığımız bu mubârek hadisi şerifde, sevgili peygâmbirimiz efendimiz, ilmin ve ilme çalışanların kıymet ve üstünlüklerini beyan buyurmaktadır.

۲۱۸ — (۲۱) وعن أنس ، قال : قال رسول الله ﷺ : «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ، وَوَضَعَ الْعِلْمَ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ كَقُلْدِ الْخَنَازِيرِ الْجَوْهَرَ وَاللُّؤْلُؤَ وَالذَّهَبَ» . رواه ابن ماجه ، وروى البيهقي في «شُعَبِ الْإِيمَانِ» إلى قوله «مسلم» . وقال : هذا حديث متناه مشهور ، وإسناده ضعيف ، وقد روي من أوجهٍ كثرةٍ ضعيف .

Tercümesi :

218 — (21) Enes (R.A) den mervîdir dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İlim tâleple etmek, her müslüman üzerine farzdır. Ve İlmî ehlinin gayrısına (ehil olmayan ahlaksız ve îtikatsız kimselere) öğretip yerleştiren, hınzırların boyunlarına cevher, inci ve altın takıcı kimse gibidir.»

«Hadisi, ibni Mâce Rivâyet etmiştir. Beyhakî «Şuabilîman» eserinde «Her müslüman «kavline kadar rivâyet etmiştir. Beyhakî dedi : Bu hadisin metni, meşhurdur. İsnadı zayıftır. Ve çeşitli cihetlerde rivâyet olunmuştur, hepside zayıftır.»

İ Z A H A T

Hadisi şerifde, «İlim taleb etmek, her müslüman erkek üzerine farzdır.» Cümlesinin bir rivâyetinde de «her müslüman erkek ve kadın üzerine farzdır.» Şeklinde vârid olarak erkeklere farz olan ilimlerin, kadınlarada farzlığı beyan buyurulmuştur.

Hâlıkı zülcelalın zâtı ilâhîsi, sıfatı ilâhileri, âhiret ve Peygâmbەرler hakkında bilgiler gibi, îmanın şartlarını, islâmın, abdestin, guslün, teyemmümün ve bunlara benzer bilinmesi ve amel edilmesi, farz olanları belleyib yapmak farzdır ve aynı zamanda bunların ilmi farzı ayındır.

Şimdi münâsebet ve lüzûmuna binâen hadîsi şerîfde geçen «Farz» kelimesinin târifi ile kısımlarını öğrenelim.

Farz : Lugadda Takdir ve kat'î manâlarına gelir.

Şer'i istilâhta ise; Farz :

Kat'î delil ile sâbit olan ALLAH (c.c.) ın emri ilâhisine, farz denir.

Ve farzı itikadî, farzı ameli, farzı ayın ve farzı kifâye kısımlarına ayrılır.

Farzı itikadî : Kat'î delil ile sâbit, şüphe olmayan, inanılması ve yapılması zarurî olan, terkinden ikab ve ceza lâzım gelen ve inkâr eden kimse tekfir olunan farzdır. Beş vakit, namaz, zekat ve ramazan orucu gibi.

Farzı ameli : Zannî delil ile sabit olan emri ilâhidir ki, amel hususunda farzı kat'î kuvvetindedir. Abdestte başa mesh etmek farzı kat'î ise de, dörtde birine meshetmek farzı zannî ve amelde farzdır. Gusûl-dede ağzı ve burnu yıkamak (gargara ve mazmaza) farzı amelîdir. Münkiri kâfir olmaz, fakat fâsık ve ehli bid'at kimselerden mâdûddür.

Farzı ayın : Mükelleflerden her birinin yapması lâzım olan farzdır. Başkalarının yapması ile sakıt olmaz. İnkârı küfrü mucibdir. Beş vakit namaz, ve ramazan orucu gibi ibâdetler, bu cümledendir. Birinin ibâdetini diğeri yapamaz. Yani mükellef olan bir kişinin namazını ve orucunu diğeri bir kişi yapamaz, ödeyemez. Keza farzı ayınlarda aynıdır.

Farzı kifâye : İşlemesi bütün mükellef müslümanlara farz olduğu halde, bâzılarının işlemesiyle diğerkilerinden sâkit olan farzlardır.

Kur'an'ı Kerim okurken dinlemek, Kur'an'ı Kerime tam hafız olmak, selâm almak ve cenâze namazı kılmak gibi.

Farzı kifâyenin sevabı yalnız işleyenendir. Şâyet bu farz ifâ edilmezse, günahı bütün mükellefleredir.

Evet islâmın kesin olarak beyan edilen emir ve nehilerini, helâl ve haramlarını bilmek ve onların icablarına göre inânib amel etmek, her müslüman erkek ve kadına farzdır. Çünkü zârûratı deniyyedendir.

Burada bir acâib husûsa işâret etmek isteriz, şöyleki ; «Efendim işte Peyğamberimiz efendimiz erkeklere bilinmesi farz olanları kadınlarda farz, demiştir.

Öyle ise, kadınların ilme çalışması ve tahsil etmesi gerekir.. gibi...» İfâdeler.

Hemen belirtelimki, islâm, yukarıda saydığımız zarûrâtı diniyyeden olan hükümleri, yani bilib inanılması ve amel edilmesi farz olanları, meşrûiyyet dâhilinde belleyib inanılmasını ve amel edilmesini farz kılmıştır.

Hakikat böyle iken adam kızına besmeleyi öğretmemiş, Kur'an okutmamış, dîninin farz olan hükümlerini öğretib inandırmamış, din ve îman bilgisinden hiç nâsibi olmayan kadın ve kızları, erkek gibi eşit haklara sâhibdir, diyerek islâmın haram ve yasaklarını işlemek sûretiyle günün fesatlıkları içinde gûya ilme çalışıyor. Bir çok babaların, erkek çocuklarının hayat ve nâmûsundan endişe ettiği bir devirde, mîdesi ve gönlü, kız çocuklarının yabancı erkeklerle karma karışık gayri meşrû vazîyette tâhsiline nasıl rahat ediyor?

Ne okuyor ve ne öğreniyorlar? Artık gayri meşrû tahsil hayatının meyvaları gâyet açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. İman, amel ve ahlakdan sıyrılmış, hayasızca yaşayan ve islâmı alaya alanlar, pek çoğalmış ve hemen hemen gayri meşrû hayatı piresib edinmişlerdir. Abdest, namaz, setrül avret yok, ana baba tanımayanlar, hak hukuk bilmeyenler, büyüğe saygı, küçüğe sevgi gibi değerlerden mahrum kişiler hâlinde yaşayanlar, hep bu gayri meşrû tahsilin meyvasıdır. Gâyet açıkca görülen kötülükler karşısında, halleri fetvaya sığmayan kişilerden bâzıları, hem böyle hayasızlığı işleyorlar, hemde ehli takvâ geçiniyorlar.

İman Şâiri Mehmet Akîf merhum bunlara şöyle sesleniyor :

Bir selâmet yolu varmış, o da neymiş? mutlak,
Dîni kökden kazımak, sonra evet Ruslaşmak.
O zaman iş bitecekmış.. O zaman kızlarımız,
Tuttukları şu gâyet kaba, pek manâsız,
Örtüden sıyrılacak.. Sonrada erkeklerden,
Analık ilmini tahsil edecekmiş... Zâten,
Müslümanlar o sebebden bu selâletteymiş!
Ki kadın sosyete bilmezmiş, esâretteymiş;
Din için, millet için iş görecekt alçağa bak,
Dîni Pâmal edecek, milleti Ruslaştıracak!
Sâde bir fuhuşumuz eksikti evet Ruslardan...
Onu ikmal edi verdikmi, bizimdir meydan!
Kızımın iffetli batmakda rezilin gözüne,
Acırtımı tükürge billah tükürsem yüzüne.

(Safahat, 166)

Not : Pâmal; ayak altına alıp çiğnemek, demektir.

Ey Rahmeti Rahmana kavuşan ve nur içinde yatan îmanlı şâirimiz! Sen kadının erkeklerden analık ilmini öğrenmesini «Ruslaşmak» şeklinde vasıflandırıyorsun. Gelde birde şimdiki dindar geçinen ve dîni kendi nefislerinin isteklerine uyudrmaya çalışan yaltak deyyüslere bak, analık ilmini değilde maddi ve dünyevî bilgileri erkeklerden almayı cevaz görmekten daha acâib davranışlar içinde kadın ve kızları bu şekildeki tahsile göndermenin luzûmundan bahseden ve savunanları görüyoruz. Aynı zamanda böyle hayata milletin hayrınıda sarf eden ve oralara milleti teşvik eden zavallılar, maalesef ilim ve din nâmına yapıyorlar. Kôr dövüşüne benzeyen, bu hal, hakikatı görmeyen ve bilmeyenlerin cinâyetlerinden başka bir şey değildir. Yabancı erkekle kadının, yanyana, omuz omuza, göz, göze ve el ele yaşamadan çekinmedikleri meydanda iken, kızların tahsîlini nasıl savunurlar? Bunlar, ehli, dünya kimsedirler. Yoksa ehli din ve ehli ahiret olan müminler, islâmın esasına inandıkları gibi amel ederler.

Bayrakların indirme çıkarma, okulların açılışı gibi merâsimlerde Akif merhumun kıymetli sözünü okumak bir vâzife gibidir. Hatta husûsî mâhiyetinde «konferans» adıyla Akif merhumdan ve safahattan bilgi ve beyanlarda bulunanlarda vardır. Yinede işlerine gelen yerlerini okuyub, gelmeyenleri atıyorlar. Fâsit ve kızıl hayatı savunanlar oluyor. Din nâmına bu cinâyeti câhilce işliyorlar.

Bu «aydın görüşlüyüz» diyenlere safahattan bir kaç mısra okuyalım :

Hani : «Nâ-mahreme ben söyleyemem kızlarımın,

Karımın ismini... Hem öldürürüm sorma sakın!»

Diye, tahrîr-i nufus (nufusun yazımını) istemiyen er kişiler!

Hani, göstermediler eski celâdetden eser.

(Safahât, 204)

Diğer mısralardada şöyle haykırmıştır:

«Âlî bir inkılâb olsun» diyen meyûs olur,

Başka hiçbir şey kazanmaz, sâde bir deyyûs olur.

Çünkü çıplak inkılâbâtın rezâlettir sonu...

Ey denî (alçak) kundakcılar! Biz sizde çok gördük onu!

Birde halkın dîni var, sık sık taarruzlar gören,

Hele bak : Millete haysiyyâtı oymuş öldüren!...

Dîni kurban etmeliymiş, mülkü kurtarmak için!...

Tutda hey sersem, bu idrâkinle sen âlim geçin!

Her cemâatten beş on dînsiz zuhûr eyler, bu hal,

Pek tabîldir, fakat ilhâdî bir kavmin muhal.

(Safahât, 226)

Akif merhumun feryad edib titreyerek beyan ettiği o his, duygu, dîne inanış, dînin icablarını yapmak gibi haller, yok denecek kadar zaiflemiş, hatta islâmına hükümlerinin zıddını savunmak bir moda hâline gelmiştir. Oda ve salonlarda sözde bilgi ve fikir öğretenlere, dinsizliği ve islâmı tahkır etmeyi çekinmeden yapanlara, nasıl ırz ve namus teslim edilebilir?

Kadın ve kızların fesadlıklar içinde tahsîlini savunanların ekserîsi, îtikad bakımından çok zaif, amel ve islâmî değerlere saygı dersin, oda Perişandır. Kendilerinde abdest, namaz yoktur, hatta oruç, zekât ve hac gibi farizaları ya yapmazlar veya yapar görünürler fakat islâmın haram ve yasaklarını işlemekten çekinmezler.

Meselâ : Aile hayatları islâm ile hiç bağdaşmaz. Karıları, kızları veya gelinleri ve torunları baldırı, bacağı, başı ve saçı açıktır veya yabancı kadınlarla el sıkışma, toklaşma ve şakalaşma gibi hayasız davranışlar içindedirler. Bu ayıb işlerini daha fazla kötü göstermemek ve nefislerinin arzularına islâmı uydurmak için, apaçık görülen bu ayıbları işleyecekler ve kendilerine cehennem yoldaşı teminine çalışacaklardır.

Bu zavallılara bir kaç âyeti kerime ve Hadîsi nebevî meallerini nakledelim.

Bir âyeti kerimede meâlen şöyle buyurulmuştur :

«Onun (Peyğamberimizin) hanımlarından lüzumlu bir şey istediğiniz vakit, perde (siper, kapı ve emsâli) ardından isteyiniz onlardan. Bu (şekildeki isteyişiniz) hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir.»

(Ahzab sûresi, 5)

Halbuki Peyğamber efendimizin hanımları, ümmetlerinin vâlidele-ridir. Onlara nikahlanmaları ebediyyen haramdır. Böyle iken soy itibârıyla yabancı olmakla, her hangi bir nefsânî tehlike olmaması için, perde arkasından istemeleri emir buyurulmuştur. Kezâ ahzab sûresinin 32-33 ve 59. âyet mealleri okunmalıdır. Ayrıca nur sûresinin, 30-31. âyetlerinin de okumak lazımdır. Birde Nisâ sûresinin 34. âyetde erkeklerin kadınlara hâkimiyet ve üstünlüklerinin, erkeklerin mallarından kadınlara infak etmeleri hükmü, nasıl yaşandığı düşünülmelidir.

Bir hadîsi şerifde meâlen şöyle buyurulmuştur :

«Her hangi bir kimse, yabancı kadının eline dokunmaya (Ebelik, ameliyat, doktorluk, kırık sarma gibi zarûri) bir yol olmadığı halde dokunursa, o kimsenin eline kıyâmet gününde ateş koru konur.»

(Fethul kadir, kitabul kerâhiye)

Diğer hadîsi nebevî meâli :

«Allâh (c.c.) a ve âhiret gününe inanan bir kadın, üç gün veya daha fazla mesâfedeki sefere gitmesi helâl olmaz. Ancak berâberinde babası, oğlan kardeşi, kocası, oğlu veya kendi mahreminden birisiyle gitmesi helal olur.» (Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi ve İbni mâce)

Ahzab sûresinin 33. âyetinde, kadınların evlerinde vekar ile oturmaları ve şâyet çıkmak zarûreti karşısında, câhiliyyet devri kadınları gibi süslenib, edalanıb çıplanarak çıkmamaları gerektiğini beyan eden âyete dikkat.

Farzı ayın olan hac farîzasını edâ etmek için, kadınlar, ancak bu şartlar bulunduğunda gidebilirken, pek çok fesâdlık görülen mahallere bir kız ve kadın yalnız gidib nasıl okuyabilir?

Burada birde Âlim, kâmil ve müttekî **Hadimî** merhumun «Berîka» adlı eserinde yazmış olduğu şu satırları okuyalım :

«İmam-ı Muhammed (R.A), Emred (yüzü tüysüz ve parlak) iken ilim öğrenmek için İmam-ı Âzam (R.A) ın yanına derse gelirdi.

— İmam-ı Azam (R.A), takvâ kemâlina erişmiş olmakla berâber, gözün hâinliğinden korkarak (sakalı bitinceye kadar) ders esnasında İmam-ı Muhammed (R.A) i kendi arkasına oturdurdu.»

(Kenarlı Berîka, C. 4. S. 77)

Aynı meselenin bir nebze îzahı, «İslamda Evliya Meselesi ve Hârîkalar» adlı eserimizde zikredilmiştir.

Yukarda naklettiğimiz hakikatler karşısında, kızlarını oğlanlı kızlı karışık şekilde okudancılar, okuyanlar, sınıf ve odalarda kadın ve kızlar, İslâmî tesettürde olmadıkları halde yabancı erkeklerle karışanlar, bunlara ders verenlerin hiç olmazsa, günah ve veballarını itiraf ederlerse, imanlarını tehlikeden korumuş olurlar. yüzünde tüy bitinceye kadar erkek talebisini arkasına oturtan İmam-ı düşünmelidirler.

Buraya kadar naklettiğimiz yazıların özü, şu hadîsi nebevîde toplanmıştır :

«Ailesinin (karısının ve kızının) gayri meşrû halde (zina ve emsâli) kötülüğünü normal gören (hoş karşılayan) kimse, deyyüsdür.»

(Ahmed bin hanbel, nesaî)

Bu mes'elelerin daha geniş îzahı, «İslâmî tesettür ve Haya» adlı eserimizde yazılmıştır.

Hadîsi şerifte tâleb edilib öğrenilmesi farz olduğu bildirilen bilginin, inanılması, amel edilmesi veya kaçınılması gereken hükümlerin bilinmesidir.

Meselâ : Mûmine, îmanın şartlarını, islâmın şartlarını bilib inanması farzdır. Alış verişle meşgul olan kişinin, o yapacağı işin helâl ve haram, câiz ve fâsit yönlerini bilmesi lâzımdır. Evlenecek bir kişinin, evlilik hükümlerini, yani, nikâh, talak, karı koca hakları gibi mes'eleleri bilmesi gerekir. İslâmın beyan ettiği özel ve umumî haklardan yapılması veya kaçınılması gereken bir mes'eleyi bilmek, elbette müslümanın en ciddî vazifelerindendir.

Birde bu bildikleri ile amel edib, o amelin makbul olma ve sonra zâyî etme gibi tehlikeli yönlerini bilmek lâzımdır.

Kısa cümlelerle sıraladığımız bu hükümler, şârih Aliyyülkârî merhum'un yazdığı şu satırlarda özetlenmiştir :

«Eğer denilirse : Farzdan evvel farz denir? Hemen âmelden evvel ilimdir, de.

— Ve eğer farz içinde farz nedir? diye sorulursa, hemen ilimde ve amelde ihlasdır, de.

— Ve eğer farzdan sonra farz nedir? diye sorulursa, hemen Allâhın azabından korkmak ve rahmetinden ummaktır, de.»

(Mirkâtül Mefâtih, C. I, 233)

Hadîsi nebevînin devamında, «Ve ilmi, ehlinin gayrisine (ilme ehil olmayan itikadı bozuk ve ahlaksız kimselere) öğretip yerleştiren kimse, hınzırların boyunlarına cevher, inci ve altın takan kimse gibidir.» Çok mühim ikazlar vardır.

İlim ;insanların, kalblerini, fikir ve düşüncelerini nurlandırıp her şeyin en doğru ve iyisini gösterip anlatmaya vesile olan mânevî varlıkların en kıymetli cevherlerindendir. İlâhî sıfatlardan biriside ilim olmakla, ilme sâhib olanlar, hâlıkı zülcelâlin sıfatlarından bir sıfatın tecellisine mazhardırlar. Böyle oluncada en üstün varlığa sâhib olan kimselerdendir.

Bu kıymetli emânete sâhib olanlar, mâlik oldukları ilim nimetini asâleti, tînet ve tâbiatı iyi olan, ilme ihlasla tâlib olan, dinî mübîni islâma hizmet aşkı olanlara öğretmek gerekir. İlmi takdir edib kıymetini bilen kimselere, ilmi tâlim edib öğretmek dinî vecibelerden biridir.

Fakat hadîsi nebevîde belirtildiği üzere, ilmi sırf dünyalığa kavuşmak, başkalarına allâmelik taslamak, câhillerle münâkaşaya dalmak, sefih ve ahlaksızlarla cidallaşarak tartışmak, Bâzı mal mülk ve makam sahiblerine yağ çekib dalkavukluk yaparak şöhrete sâhib olmak, mevkî ve makama ulaşmak için ilmi, şeytânî davranışlarına âlet edib Şeriatın kat-î ve kesin hükümlerinin hilâfına hükümler beyan etmek ve

belkide ilmi tahsil edib öğrendiği hocasının şöhretini istismar edecek veya kendisi dünyevî bakımdan bir nebze mevkî sahibi olunca ilmi tahsil edib okuduğu hocasını beğenmiyecek, küçümseyecek, kötüleyecek ve hattâ hakâret edecek tînette olanlara, ilmi öğretmek, domuzun ve yırtıcı hayvanların boyunlarına altın, gümüş ve cevher gibi kıymetli varlıkları takmak gibidir. Domuzun boynuna demir halka ve zincir takıldığında nasıl davranırsa, kıymetli eşyalar takıldığında yine aynıdır. Hiç değişiklik olmaz.

Öyle oluncada, o canım altın, gümüş ve kıymetli cevherler çok ve çok yazıktır. Binaenaleyh ilmin kıymetini bilmeyen veya bilmeyecek kâbiliyyet ve tînette olanlarada, ilmi öğretmek, çok ve çok yazık olur. Emânet, ehlinin gayriye verildiğinden hiyanetlik olur.

Dini ve ilmi istismar eden veya kötüye kullanan bedbaht huylu insanlardan bâzı örnekler vererek Hadîsi nebevînin hükmünü açıklamaya çalışalım.

Şir'atül İslam Şerhinde, Osman bin Ebî selman (R.A) den mervîdir, dediki :

«Bir adam Mûsa aleyhisselâma hizmet ederdi ve bana Mûsa safiyyullah, Mûsa neciyyullah, Mûsa kelimüllah şöyle dedi, derdi. Bu şekilde şöhret buldu ve malı çoğaldı. Hemen sonrada Mûsa aleyhisselam onu gaybetti.

— Uzun zaman Hz. Mûsa o adamı sordu, bir eserini hissedib bulamamıştı.

— Nihâyet bir gün bir adam boynunda ib bağlı şekilde elinde ipi olan bir hınzırla geldi.

— Hemen Hz. Mûsa o adama, falan adamı bilir misin? dedi. o adamda, «Evet bilirim, işte bu hınzır o adamdır.» dedi.

— Bunun üzerine Hz. Mûsa aleyhisselâm, ya Rabbî! bu adamı eski haline red etmeni isterim dedi ve o hâle geliş sebebinide sual etti.

— Derhal Allâhü teâla vahyettiki, Eğer âdem-e kadar olanlar ve ondan başkalarıda dua edib istese, icâbet edib onu eski hâline avdet ettirmem. Ancak buna bu halin neden işlendiğini haber vereyim :

— Bu adam din ile dünyayı taleb ederdi» (Şerhi Şir'atül islâm, 47)

Evet Allâhü teâla geçen ümmetlerde din istismarcılarını bâzı hileli işler yapanları ve perdenin önünde başka arkasında başka olub çeşitli şekillere bürünüp ve oyunlu işlerin içine dalanların kılık ve kıyâfetlerini domuz ve maymun sûretine çevirirdi. (Bak el Medhal, C. 1, 78)

Bu husûsu beyan eden bir âeyt meâli şöyledir :

«(Habibim!) deki : Allâh katında bir ceza olmak bakımından daha kötüsünü size haber vereyimmi? Allâhın lânet ve aleyhinde gazab ettiği, içlerinden (kılıklarını) maymunlar ve domuzlar yaptığı kimselerle şeytana tapanlardırki, işte bunların mevkii daha kötü ve dümdüz yoldan daha sapıktır.» (Mâide sûresi, 60)

Bu âyeti kerime ile yukardaki kıssada belirtilen kılık değiştirerek başka hayvanlara tebdil etmek, Peyğamber efendimize hürmeten bu ümmette olmamaktadır. Fakat bu ümmetlerde kalıb yerine kalb tebdîli olacağı yazılmıştır.

Şimdi ilme ehil olmayıp ahlak ve huylarında kötü örnek olanlardan bir kaç misal da günümüzdeki yaşantıda görülenlerden nakledelim.

Bir kaç meslekdaş ve müslümanlarla bir yerde oturub sohbet ederken, bir vilâyetde yüksek, kâdemede bir Dîn hizmetinde bulunmaya Çalışanın birisi içindeki huy ve tabiatını şöyle açıklıyordu :

«Efendim bayramlarda dahi köyüme babam ve annemi bayramlamaya gidemiyorum. Sebebidе Kur'anı hıfzettiğim kişi kendi köylümdür. Köyüme varınca hocam diyerek onun eline varmam gerekecek, ben yüksek tahsil sahibi bir kişiyim. Oda ilk okul mezûnudur. Yüksek tahsil sâhibi olarak o kişinin eline varmam, çok ağrıma gidiyor. İşte bu yüzden köyüme gidemiyorum, gibi...» İfâdeleri maalesef bizzat kulaklarımızla dinledik.

Kezâ böyle düşünce ve davranışlara sâhib olan diğer kimselerede zaman zaman tesâdüf edilmiştir ve aynı huy sahibleri, gün geçtikçe dahada çoğalmaktadır.

Hız. Ali (R.A) ın; «Bana bir harf öğretenin ben kölesi olurum. Dilerse, köle olarak kullanır, dilerse köle olarak satar, dilerse âzad edip hürriyetime kavuşturur.» Kıymetli sözünü unutuporlar veya bildikleri halde nefislerine hizmet ettiklerinden amel edemiyorlar.

Bu zavallıya cevap mâhiyetinde «El ezher üniversitesi» mezunu olan bir genç alimin Şamda bir hutbesini dinlemiştim, onu nakledelim, diyorduki ;

«Ey Üniversite ve fakülte hocaları ve bu hocaların talebeleri! İyi dikkat edip ve bilinizki, bugün ilim sahâsında en yüksek mevki diploma, tez ve çeşitli kırtasiye çalışmaları ile eriştiğiniz, Profesör, Doçent, doktor ve öğretim üyesiyiz, diyerek bu imkanlara sâhib olmayan ve

fakat hak teâlanın kitabına ve Peyğamberin Sünnetine tam âlim ve âmil, İcmâ-ı ümmet ve kıyası fukahâ hükümlerine vâkıf ve saygılı olanları, küçümsemeyiniz. Hakir görmeyiniz.

— Eğer ârifi billah olan ve bildiği ile amel eden ve fakat sonradan kurulmuş müesseselerin etiketlerine sâhib olmayanları hakir görürseniz, sizden korkarız, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi büyükleride bir fakülte mezûnu değildir, diyerek küçümsersiniz.

— İyi bilinizki, Hak teâlanın katında en makbul insan, onu iyi bilib hakkı ile kulluk yaparak takvaya sâhib olandır. Zira cenabu hak kitabında; «Muhakkak Allâh katında sizin en ekreminiz, elbet Allâh-dan çok korkanınızdır.» Meâlindeki âyetin hükmüdür.

— Onun (Allâhın) yanında sizin değer verdiğiniz, dünyalıklar, mevkîler, makam ve mansıplar değer ölçüsü değildir. Ve o âhiretde îmandan, islamdan, ilim ve amelle ilgili farz olan vazifelerden sual edecektir. Onun için ölümü ve ölümden sonraki hayatı iyi düşününüz. İlmınızle âmil olunuz. Şeytan gibi büyüklenib helak olmayınız.»

Şamdaki muhterem hatib, daha çok ciddi temsilleri ve yaşanan acâiblikleri dile getirmişti. Fazla uzayacağından kısaltarak nakletmeyi tercih ettik.

Birde ilmi irfâna hizmetle meşgul olan ve bir yüksek seviyede bulunan îmanlı bir ilim adamı dostumuz, üzüntü ile şu cümleleri nakle diyordu :

«Efendim bir ilim heyeti olarak toplantıda idik, o toplantıda «Prof» ismini alan falan kişi (.....) Muaz ibni cebel ne oluyormuş! Onlar o zaman öyle ictihad etmişlerse, bizde bugün böyle ictihad ederiz... gibi..., Cümlelerle mubârek sahâbeyi küçümsedi ve tahkîr etti. v.s.»

Öğrenmekle meşgul olan bir gençde diyordu ki :

«Bizim falan dersin hocası diyor ki, efendim imamı azam şöyle dedi, İmamı Şâfi-î böyle dedi, imamı Mâlik ve İmam-ı Ahmed. şöyle dedi, diyerek bağlı kalama-yız. Bizimde bir ictihadımız. Bizimde bir çalışmamız, bizimde bir fikrimiz olmalıdır... v.s.»

Evet bu naklettığımız acâib ve garâib misal ve hadiseler, sözde islâma hizmet etmek dâvası ile meşgul olanlar arasında görülen hal-lerdir. Hatta bu gibi hâdiselerin daha acâib olanlarıda vardır. Fakat nakletmek hem fazla uzayacaktır ve hemde çok iğrenç olduğundan münâsib değildir.

İblis gibi kendilerini beğenen bu tip müfsidler, «Benim ahabım yıldızlar gibidirler. Bunların hangisine iktida eder uyarsanız, hidâyete kavuşursunuz.» Hadîsi nebevî gibi pek çok islâmî hükümleri, inkar, tahkîr veya bilmemezlikde ısrar etmektedirler.

Peyğamberimizin nurlu hayatına kavuşan, mubârek cemal ve kemâlından feyz alan ve kıymetli söz, fiil ve takrirlerine saygı ile bağlı olan her hangi bir sahâbeye ve o sahâbeleri gören tâbiîn ve tebei tâbiîn kimselere, saygısızlıkta veya küçümseyerek hakâretde bulunmak, elette çok küstahlık ve en âdî terbiyesizliktir.

Sahâbenin en aşağısı, İmamı Âzam gibi dev kişilerden efdâldır. Hal böyle iken, sahâbenin ve tâbiînin en faziletlielerinden bâzılarını dile alıp küçültecek veya onları rafa kaldırıp kendilerini onların yerine oturtmak ve hatta onlardanda üstün görmek gibi enâniyet ve kibire kapılmak, çok ve çok dalâlet ve felâkettir.

Kâmil bir îman ve ahlakdan mahrum, dîni mübîni islâma hizmet gâyesi olmayıp bir takım dünyalığa kavuşmak maksadı ile ilim tahsil edenler, bilhassa bereketsiz ve feyzsiz kişilerden ilim öğrenenlerin âkibetleri ekseriya böyle olur. Talebe dünya gâyesine sâhib olsa dahi, hocası feyizli ve bereketli bir âlim olursa, niyyet ve gâyesini ıslah edib düzeltir.

Burada bereketli hocaların bereketli tâlebesi arasında geçen bir ilmi mes'eleyi nakledelim de, günümüzdeki bizim gibi bereketsiz hoca ve talebelere ibret verici bir nasîhat olsun.

«Menâkıbı İmam-ı Şâfi-î de Fahrüddîni Razî beyan edib demiştirkî;

— İmamı Şâfi-î hazretleri, imam-ı mâlik hazretlerinin halaka-i tedrislerinde iken - bir kimse gelib :

«Ben kumru satar bir adamım. Birisine kumru satmıştım. Bir zaman sonra; Senin kumrun ötmüyor, diyerek kumruyu geri vermek istedi. Aramızda kavga meydana geldi. «Benim kumrum hiç durmaz öter» diyerek talakla yemin ettim. Acaba karımı boşamış oldummu?» diyerek sual sorub fetvâ istediğinde, imam-ı mâlik hazretleri :

«Sen karını boşamışsın.» diyerek cevap verdiler.

— Sual soran mahzun olarak kalkıp çıktı. İmamı Şâfi-î henüz on dört (14) yaşında olduğu halde sual soranın arkasından yetişerek : Senin kumruyun ötmesini çokdur? Susmasını? diye sorub, «ötmesi çoktur» cevabını aldığı anda :

«Karin boş olmadı» diyerek fetvâ vermiş olmakla, sual soran hemen tekrar İmam-ı Mâlikin huzûruna girib :

«Benim sualime dikkat etmenizi rica ederim. Zira sevab vardır. Halaka-i tedrîsinizde cevabınızın muhâlifî cevab verende vardır.» demekle imam-ı Mâlik :

— O kimdir? Diyerek sormuşlar.

— Soran kişide hazreti Şâfi-îyi göstererek : İşte bu genç çocuk, demekle imam-ı mâlik hazretleri talebesi hazreti Şâfi-îden îzahını taleb ettiklerinde, Şâfi-î hazretleri :

— Abdullah bin zeyd-in Ebî selemenden onunda Abdurrahmandan rivâyetiyle siz bana hadîsi okuyub haber buyurmuş idinizki,

— Fâtıma binti kays hazretleri muâviye ve ibni Cehm'den her biri kendilerinin hanımlığı için talib olduğu beyanı ile, bunlardan hangisiyle nikahlanmayı tercih etmek hayırlı olacağını zâtı hazreti Risâlet'den izin taleb edip sorduğunda, Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz :

«Muâviye solukdür, yani pek fakirdir. Ebû cehm ise, değneğini omuzundan indirmez. Yani dayağı boldur, buyurmuşlardır.

— Zâtı hazreti Resûlüllah-ın mâlumlarıdırki, Ebî cehm yer, içer, uyur ve istirâhat eder idi.

«Değneğini omuzundan indirmez.» Tâbirinden maksadı âlileri, ekseri halleri odur, demektir.

— Sual soran kimsenin, «Benim kumrum durmayıp öter.» Deme-
sindeki maksadıda, onun ekserî halleri ötmek, demektir, diyerek îzaha-
tı ile kendinin hüküm verme cihetini haber vermiş olmakla, imam-ı
Mâlik hazretleri hazreti Şâfi-înin gençlik yaşı ile berâber işittiği hadîsi
unutmayıp ondan hüküm istinbatına (hüküm çıkarmasına) bile muk-
tedir olduğuna taaccüb etmiş ve fetvasını tasvîb edip kendi hükmün-
den ona (onun hükmüne) rucû etmiştir (yani, kumru satan kimsenin
karısının boş olmadığı hükmüne dönmüştür.) (Elhakâik, 87)

Yukardaki hadiseye dikkat etmek gerekir. Zira bereketli üstadın bereketli talebesi ile aralarındaki mes'elenin cereyanı şâyânî ibrettir. Her ikiside hakkın izhârı ve Allâhın rızası için ilimle meşgul olduklarından, hakîkatî meydana çıkarmak için ne kadar araştırıp inceleyorlar ve üstadın hükmünü hakka oturtmak için talebeside yardımcı oluyor ve hak âşıkî âlim imamı mâlik hazretleri, talebesinin kendisinden öğrendiği hadîsi şerife kıyas ederek beyan ettiği zıd hükme derhal teslim oluyor. Aynı zamanda genç yaştaki talebesinin hıfzına ve hüküm çıkarmasınada çok ve çok seviniyor.

Bu büyükler: «İlim, bir kuyudur. Müzâkere (karşılıklı konuşma ve araştırma) de kovadır.» Denildiği şekle riayet etmişlerdir.

Ya günümüzdeki sahte ilim sâhibleri ve doğru yoldayız diyen fırkacıların halleri çok ve çok esef vericidir. Kendilerine talebeleri veya cemaatdan bâzı kimseler, muhâlefetde bulundularmı, onların düşüncelerine îtiraz edenleri hemen kötülerler ve belkide tekfir ederler. Cenâbu hak bu zavallılara ve bizlere akıl, idrak ve şuur vererek yukardaki kemallı ve bereketli kişilerin, ilim ve ahlaklarından nasîb buyursun. Amin.

İlmin ve ehlinin kıymetini bilenler, dâima geçmişdeki seleflerine ve mevcudlardan ilmi ile âmil olan ve dîni mübînî islâma hizmet aşkında bulunanlar, dâima hürmet edib kıymetlerini takdir etmişlerdir.

Netekim İmamı Şâfi-î hazretleri İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (R.A) i şu değerli sözleriyle takdir etmiştir :

«Bütün insanlar, Fıkıhda Ebû Hanîfenin ıyâlıdır. Ben ondan daha fakih bir kişi bilmiyorum. Bir kimse, onun kitaplarına nazar edib bakmaz ise, ilimde tebahhur edemez ve fakih olamaz.»

(İbni Abidin, C. I, 58)

İşte bu zatlar ve emsâli fâzıl kişiler, îmanlarında kemâle erişmiş, kitap ve sünnete hayatlarını tıpa tıp uydurarak yaşamış kimselerdir.

Kur'anı kerimdeki şu âyeti kerimeye nasıl muvâfakat ediyor :

«Ey Rabbimiz! Bizi ve îman ile daha evvel bizi geçmiş olan (din) kardeşlerimizi bağışla (afvet) ve Ey Rabbimiz! (elan) îman etmiş (hayatta) olanlar için, kalbimizde bir kin bırakma!. Şüphesizki sen çok esirgeyicisin ve çok merhametlisin.»

(Haşır sûresi, 10)

Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«Bizim, küçüklerimize merhamet etmeyen ve büyüklerimizin hakkını tanıyıp hürmetde bulunmayan, bizden (Ümmeti muhammedden) değildir.»

(Ebû Dâvud)

Büyüklere saygı ve küçüklere sevgi husûsunda daha pek çok şer'î hükümler ve büyüklerin kıymetli sözleri vardır. Fazla uzayacağından bir kaçını nakletmekle iktifa ediyoruz.

Değerli meslekdaşlarım, talebe-i ulumdan olan mümin kardeşlerim! Her hangi bir âlimi veya âbidi gördüğünüzde bunların söz, fiil ve ahvallarına çok dikkat edelim. Kitap ve sünnete bağlı, geçmişe saygılı ve mevcut nesle iyi davranıp şefkat ve ülfetle hareket ediyorsa, bu kişi hak teâlanın râzî olduğu kullardandır. Buna sarılalım, istifâde etmek için bütün imkanları kullanalım.

Şâyet Peyğamber efendimizin, «Kim, ben âlimim derse, işte o câhildir» sözünü yaşayan tipiden iblis gibi kendini beğenmiş, her kezi kötüler, büyüğe saygı, küçüğe sevgi, olmaz, geçmişlerimize bilhassa müctehidi mutlak mertebesine erişmiş fazıllara dil uzatan, onların ek-siklerinden bahseden müfsidlere rastlanırsa, böylesi mülhid câhillerden olan şeytan duzaklı adamlardan, kurddan kaçan koyun gibi kaçmak lâzımdır veya kudretimiz var ise, onlarla hak için mücâdele etmek bir vazîfedir.

Müctehidi mutlak imam-ı Azam (R.A) bir sözünde şöyle demiştir :

«Hadis, sahih olduğu vakit, işte o benim mezhebimdir.»

(İbni Abidîn, C. 1, 63)

Büyük müctehid, Ebû Hanîfe (R.A), kendi ictihad ve beyanının karşısında senedi sahih ve itimâda layık bir kanaldan hadis nakleden olursa, «o hadisin hükmü benim yolum ve mezhebimdir» buyurmakla, ictihad ve reyinde hata edebileceğini beyan etmiştir. Hayatında da, bazı mes'elelerden rucû edib talebelerin görüşü ile amel ettiğinde olmuştur. Bu husus Fıkıh kitaplarında uzun uzun yazılmıştır.

Muhtelif eserlerde nakledilen şu hâdiseyide okuyalım :

«İmam-ı Şâfi-î (R.A), Ebû Hanîfe (R.A) ın kabrinin bulunduğu şehir olan Bağdatda sabah namazını kıldığında, kunud duasını okumuyor.

—Hemen Şâfi-î merhuma soruluyor : Niçin Kunud duasını okumadın?

— Şâfi-î merhum diyorki :

«Buradaki kabirde yatana hürmeten terk ettim.»

(Keza bak, İbni Abidin, C. I, 51)

Yani, Şâfi-î merhum, kendi ictihadına göre, sabah namazının farzının sonunda kunut duasını okurken, orada imamı Azama saygısından okumayı terk ediyor.

Birinci Cildde ve yukarda hocası Mâlikî merhumla, talebesi Şâfi-î merhum'un aralarında geçen ilmî mes'ele gibi, aşağıda bâzı büyüklerin bir birlerini, bilhassa dîne hizmet edib âhirete giden fazıllar hakkında takdir edici ve rahmetle anıcı beyanları göreceğiz. Her râfanatın bir kökezemesi olduğu gibi, her âlimin de bir sürcü lisani ve bir hatası olabileceği husûsa çok ve çok riâyet etmişlerdir.

Buraya kadar naklettiğimiz ve nakledeceğimiz ve daha pek çok önderlerimizin değerli yazıları ve beyanları gâyet açık iken, günümüzde geçmişine lânet etmek, kötölemek ve hatta tekfir etmek hastalığına

müptela olan cahiller, hoca bozmaları, ehliyetsizler ve hadlerini bil-meyenler tipinden, amelsiz ve ahlaksız kimseler türemiştir. Bir müs-lümanın ağzından çıkan bir sözün yüz çeşid tevîlinden doksan dokuzu küfrünü icab etse, biri imanını gerektirse, Müftinin iman tarafını ter-cih etmesi gerekir. (Bak mülteka tercümesi, C. 2, 342)

Sanki her türlü zarûrâtı dîniyyelerini öğrenib, millete öğretmişler ve tek vazîfeleri, geçmişine lânet etmek, küfretmek ve geçmişlerinin eksiklerinden bahsedib, yazmaktır. Her kab, deliğinden içindekini sız-dırdığı gibi, içlerinde fesadlık dolu olanlarda ancak kötü söyleyib kö-tü şeyler yazıyorlar.

«Ebû Hanîfe, çuvalladı» diyerek tahkir edenlerde, aynı sapıklardır.

Din yolunda ciddî şekilde çalışmış, hafızı kalam, müfessir, mü-haddis, muhakkık, müdekkik ve mücâhid mertebesinde şeyhu'l islâm İbni Teymiye, Aliyyulkârî, Allâme-i teftâzânî ve Seyyid Kutub gibi ze-vâtı muhteremlere (Allah hepsinden râzî olsun), en şeni ve en kötü isnadlarda bulunan, yazan ve konuşanlar görülmektedir.

Bu zatı muhteremler hakkında; mevzuatululûm, keşfuzzunun, ve-feyyâtül âyan, Tehzîbüttehzîb, mehzebler tarihî, Rûhulmeânî sâhibi Âlûsî merhum, Tefsir Târihi sâhibi Ömer Nasûhî bilmen merhum, Tec-rîdî sarîh mütercimi Kâmil Mîras merhum ve Gerçek tasavvuf yazarı Ebûl Hasan Ali El Hasan En Nedvî muhterem gibi değerli eserlerde ve bu zatlar, medhû sena edib, ilmî değer ve şahsiyetlerini gâyet açık bir şekilde yazmışlardır ve daha başka pek çok kimselerde yazmışlar ve hâlada yazmaktadırlar.

Kısa cümlelerle isimlerini yazdığımız bu ana kaynak eserlere muracaat edenler doğruyu ve insaf ölçülerini görüb hak yola devam edebilirler.

Selefi sâlihînin ve geçmişlerimiz hakkında, müminin nasıl davranması gerektiği hususlarda bir nebze mâlûmat, yukarda 200. hadîsi şerifin izahında geçmiştir.

Yukarda isimlerini zikrettiğimiz Bîd'atları yıkıp sünneti ihya et-mek için cihad eden ve bunların gibi ehli sünnetten olan mezheb imam-larına tabî olub, onların yolunu tâkib eden pek çok âlmileri, fikir ve beyanlarını yanlış anlayanlar veya kendi fâsit görüş ve yaşantılarına göre tevîl edib istismar edenler vardır. Bu anlayış içerisinde sayılma-yacak kada büyük günah ve vebâla dûcar olanların şerrinden, Allâha sığınırız.

İlerideki 235-242-247-259-263-267 ve 276. Hadîsi şerifleri hemen oku-mayı tavsiye ederiz.

٢١٩ - ٢٢ وعن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ: «خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُنَافِقٍ: حُسْنُ سَمْتٍ، وَلَا فِقْهُ فِي الدِّينِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ

Tercümesi :

219 — (22) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V.) buyurdu :

«İki haslet münafıkda ictimâ etmez. (o iki şey) güzel huy ve dinde fakih olmaktır.»

(Hadisi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, «İki haslet munafıkda ictimâ etmez.» Cümlesi ile, içi başka dışı başka olan munâfık huylu adamda değerli ve pek kıymetli iki varlık toplanmaz, buyurulmaktadır.

Munâfık huylu adam, ya îtikad bakımından nifak sahibi olur. Böyle olana «hakîki Munafık» denir.

Veya amelî nifak sahibi olurki, muraîlik (riyakarlık) yapar. Bu tür nifakada mecâzî olarak «münâfık» denir.

İster îtikâdî yönden, ister amelî cihetten nifak hastalığına mübte-la olan kimseler, iyiliklerden iki şeye, ya birlikde veya hiç birine sahib olamaz. Yani ya birisi bulunur diğeri bulunmayarak her ikisi ictima etmez veya hiç birisi bulunmaz.

İşte bu sebebden ihlaslı müminler, münâfıkın mahrum olduğu o iki güzel haslete sâhib olmak için, bütün gayretlerini harcamaları gerekir. Esâsen hadîsi nebevide münafıkların mahrum olacakları beyan buyurulmakla, müminlere teşvik ve telkin edilmektedirki, bu iki güzel hasleti kendinizde bulundurarak münâfıklardan olmayınız.

Münâfıkda toplanmıyan o iki güzel haslet, hadîsi nebevînin devamında şöyle buyurulmuştur.

« (O iki şey) güzel huy (ahlak) ve dinde fakih olmaktır.»

Hüsnü semt = Güzel huy ve güzel ahlak : İyi huy denilen vasıf-dırki, ilmi ile âmil olan sâlihlerin zînetlendiği güzel hasletdir. Veya ehli hayrın hey'eti şahsiyetleridir.

İbni hacer rahimahullah dediki, **iyi huy** : hayır yollarını araştırıp sâlihlerin zînetlendiği güzel huylara sahib olarak zâhirî ve bâtinî bütün ayıb olanlardan kaçınmaktır.

İşte bu güzel vasıf munafıkda bulunmaz. Kezâ dinde fakih olmakda bulunmaz. Zira bunlar çok güzel vasıflardır. Munafık bu hallere sâhib olamaz.

Fıkıh ve fakih hakkında, yukarda iki yüzüncü (200.) Hadîsi şerifin îzahında bir nebze bahsettiğimizi hatırlatırız.

Ancak burada âlim **Tûrbeştî** rahimahullah-ın şu sözünü zikredeceğiz :

«Dinde fakih olmanın hakikatı : Kalbde vâkî olan şeyin, sonra dilde zuhur etmesidir.»

Yani, ilmi fıkha vâkıf olan bir kişi, her hanki bir hakikatı evvelâ kalbinde değerlendirir. Ondandır dili ile söyler. Munafık gibi kalbinde değerlendirmeden hemen dilinden çıkarmaz. İşin mâhiyetini ve neticesini evvelâ öğrenir ve kalbinde terâziye kor, ondan sonra söylemesinde fayda olacağını bilirse, derhal hakkı yerine oturtur söyler. Fakat söylemekte fayda yerine zarar olacağını veya o sözün yeri olmadığını bilirse, söylemez, sükût eder. Faydalı ilme sâhib olan ihlaslı mûmin, böyle hareket eder.

Munafık ise, iyi huydan ve faydalı bilgiden mahrum olduğu için, hiç düşünmeden ve kalbinde bir terâziye falan koymadan, diline geleni söyler.

Bu sebepten Hz. Ali (R.A) şöyle demiştir :

«Benim, sizin üzerinize en çok korktuğum şey, her münafık-ın işlediği dili ile allâme kesilib durmadan konuşması hâlidir.»

(Mirkat, C. I, 234)

Yani, munafık, durmadan dili ile konuşub amel ve ahlakdan yoksun ve fakat çenesi ile allâme kesilir. İşte böyle kişinin huyuna sâhib olmak çok ve çok korkunçdur.

Nifak ve munafık hakkında daha geniş mâlûmat, birinci cildde geçen 55-56-57. hadîsi şeriflerin îzahâtında yazılmıştır.

۲۲۰-۲۳۰ وعن انس، قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَهُوَ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ». رواه الترمذي، ولذا في

Tercümesi :

220 — (23) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, ilim talebine çıkarsa, işte o kimse dönünceye kadar Allâh yolundadır.»

(Hadîsi, Tirmizî ve Dârimi rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, «Bir kimse, ilim talebine çıkarsa» Cümlesindeki ilim, şer'î, farzı ayın ve farzı kifâye olan ilim demektir. Bilinmesi ve amel edilmesi hâlıkı zülcelâlin emri olan şer'î hükümleri öğrenmek için çıkmaktır. Bu ilmi öğrenmek maksadı ile yola çıkan kimse hakkındaki Resûlü ekremin hükmüde şöyledir :

«İşte o kimse, dönünceye kadar Allâh yolundadır.»

Yani, cenâbu hakkın emir buyurduğu ve tahsîlinden râzî olduğu şer'î ilmi öğrenmeye çıkan kimse, evine, memleket ve köyüne dönünceye kadar Allah yolunda (cihad yolunda) dır. Zira ilmi talep etmede dînin ihyası, şeytanın ızdırabı ve nefsin sıkıntı çekmesi gibi haller vardır. Bu haller ise, çok güzel ve iyi bir çalışma metodudur.

İlmi tahsil edib evine ve memleketine dönen kimse, hak yolda cihad eden bir Allah yolcusu olmakla, en kıymetli şerefe, nâil olmuştur ve noksanlarını tamamlamaklada en yüksek mertebe olan Peyğamberlere vâris olma dercesine erişmiştir.

İlim yolunda çalışmanın fazîleti, bir âyeti kerimedede şöyle beyan buyurulmuştur :

«Kimide din ve şeriat ilimlerini iyice öğrenmeleri ve kavimleri (savaşdan) dönüb kendilerine geldikleri zaman, onları Allahın azabı ile korkutmaları için (savaşa) gitmeyib kalmalıdırılar).»

(Tevbe sûresi, 122)

Bu âyeti kerime dokuzuncu hicretde Peyğamber efendimizin As-hâbının hepsi muhârebe ve seferlere gidib, efendimiz Medîne-i Münevverede yalnız kalınca ilâhi vahyin gelenlerini tâlim edib öğrenecek kimse kalmayınca, hâlıkı zülcelâl bütün ümmetin sefere gitmesini yasaklayarak, bir kısmı sefere çıkıp diğer kismuda savaşanlar geri gelince dîni mübîni öğretmeleri için Medine-i Münevverede kalıb din ilmini öğrenmelerini buyurmuştur.

Yani, müminler, iki kısma ayrılacaktır. Bir kısmı Resûlullah sal-lallâhü aleyhi vesellem-in hizmetinde kalıb vahyi ilâhiyi ve şer'î hü-kümleri tâkib edecek dinde «Fakih» olacak, ilmî cebhede çalışacak, diğeride savaşa gidib vatan hizmetini yapacaktır.

Bunların her ikiside, Allah yolunda bulunan kıymetli kimselerdir. Birisi din mücâhidi, diğeri ise, vatan millet, din ve devlet mücâhididir. Her ikiside bir birinsiz olamazlar. Zira vatan ve din yolunda savaşan-lar, vatana dönünce ilim sâhiblerine muracaat edib dinlerini öğren-mek zorundadırlar.

Şu halde bir milletin Ruhu ve Rûhunun en kıymetli mânevi kıdası, ilim ve ilimle meşkul olmaktır. Binâenaleyh ilim yolunda çalışan ve ilim öğreten değerlerin kıymetlerini bilmek gerekir. İlim adamlarının değerlerini takdir eden milletler, dâima payidar olup Seâdete eriş-mişlerdir.

Ey din ve şariat ilmine çalışan muhteremler! Çalışmanız ve yolu-nuz Allah yolu, Cihad ve mücâhidlerin yoludur. Bu kıymetli yolu, tak-dir ediniz ve bu yolda çalışanlara diğer müminlerin hürmet etmeleri, maddî ve mânevî yardımda bulunmaları aynı ecre nâil olmaya sebeb olduğundan çok ve çok lâzımdır.

۲۲۱ — (۲۴) وعن سَخْبَرَةَ الْأَزْدِيِّ ، قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ

كَانَ كَفَّارَةً لِمَاضِي » . رواه الترمذي ، والدارمي . وقال الترمذي : هذا حديث ضعیف

Tercümesi :

221 — (24) Sehberetül ezdi (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.) buyurdu :

«Bir kimse, ilim talep ederse, onun geçmiş günahlarına keffaret olur.»

(Hadîsi, Tirmizi ve Dârimi rivâyet etmiştir. Tirmizî dedi : Bu Ha-dîsin isnadı zaifdir. Ebu Dâvud, zaifleştir.)

İ Z A H A T

Râvî Sehberetülezdî (R.A), Ashabı kiramdandır. Ebû Abdillâh ismi ile künyelenmiştir. Üsdülgâbedede bu zâtın bir sâhabe olduğunu ve oğ-lunun kendinden hadîsi şerif rivâyet ettiğini yazıyor ve fakat nerede yaşadığı ve nerede ne zaman vefat ettiği yazılmamaktadır.

Hadisi şerifdeki, geçmiş günahların afvi meselesi hakkında çeşitli ihtilaf vardır. Fakat en isâbetli ve zâhiri beyan, ilme çalışan kimsenin geçmişde işlemiş olduğu küçük günahları veya Allâhü teâlâya âit olan hakların afv olacağı husus beyan edilmiştir. Birde ilme çalışan kimse, öğrendiği ilim sebebiyle hak sâhibleriyle helâllaşarak hak teâlâya yalvarıp günahlarının afvini istemesine vesile olur. Böyle oluncada günahları keffâret edilip bağışlanmış olur.

۲۲۲ — (۲۵) وعن أبي سعيد الخدري . قال : قال رسول الله ﷺ : « لَنْ يَشْبَعَ لِمُؤْمِنٍ مِنْ خَيْرٍ يَسْمَعُهُ حَتَّى يَكُونَ مِنْهَا أَجَةً » . رواه الترمذی

Tercümesi :

۲۲۲ — (25) Ebî Saîd elhudrî (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Mümin, iştiir olduğu hayırdan (ilimden, ilme) elbet doymaz, tâki nihâyeti (netice ve ölümü) ile cennete girinceye kadar.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

(Ebî Saîd Elhudrî hazretleri hakkında gerekli mâlumat, birinci cild-de beyan edilmiştir.)

۲۲۳ — (۲۶) وعن أبي هريرة . قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ سئِلَ عَنْ عِلْمِهِ ثُمَّ كَتَمَهُ : أَجَمٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ » . رواه أحمد ، وأبو داود ، والترمذی

۲۲۴ — (۲۷) ورواه ابن ماجه عن أنس .

Tercümesi :

223 — (26) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, bildiği ilimden sorulur, sonrada o sorulan kimse, o ilmi öğretmeyip saklarsa, kıyamet gününde o kimse, Cehennem ateşinden bir gemle gemlenir.»

(Hadîsi, Ahmet Ebû Dâvud ve Tirmizi rivâyet etmiştir.)

224 — (27) Bu hadîsi, İbni Mâce Enes (R.A) den rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, «Bir kimse, bildiği ilimden sorulursa,» Buyurulmakla, ilim sâhibine bilmeyen kimselerin ya bizzat lisanı kavı ile gelib bir şeyler soracakları veya lisanı hal ile bilmediklerini, ilim sahibinin nasihat yolu irşad ve ikaz yolu veyahut ilmî bir eser yazmak sûretiyle ilmini yaymasını isterlerse, gibi hususlara işâret buyurulmaktadır.

Bu sorulan veya sorulacak olan ilim, Din ve şeriat ilmidir. Aynı zamanda islâmın helal ve haramlarını, insanlığın faydasına olan dîni mûbini islâmın teşvik ettiği veya cevaz verdiği san'at ilminden tutunda ilmin her dalında olanlara şâmilidir. Çünkü diğer bir hadîsi nebevîde, «İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olan kimsedir.» buyurulmuştur.

Mesela : Sarf, nahiv, mantık, maânî, beyan Bedî, ilmi kelim, akâid, fıkıh, tefsir ve hadis ilmi gibi ilimlerden soranlar veya öğrenmek isteyenler olursa ve bunlarda bu emânetlere ehil olursa, bu ilimlere vâkıf olan âlimin, hemen imkan dâhilinde onlara tâlim edib öğretmesi lazımdır. Veya bu ilimler hakkında bir eser yazarak suallerine cevap vermek gerekir.

Şayet öğretmez ve eserde yazmaz ilmini sakınırsa, bu takdirde hadîsi nebevînin devamındaki şu hükme müstehak olur :

«Sonrada o sorulan kimse (âlim), o ilmi öğretmeyib saklarsa, kıyâmet gününde o kimse (âlim), cehennem ateşinden (yapılmış) bir gemle gemlenir.»

Evet öğrenilmesi ve amel edilmesi farz ve vacib olan mes'eleleri bilmeyenlere, bilenlerin öğretmesi farzdır. Bilhassa bilmeyenler, bilenlere müracaat ederlerse, bu takdirde ilim sâhiblerinin bütün imkanlarını kullanıb bu ilme ehil olan kimselerse, derhal-tâlim sûretiyle veya telif ve neşriyat yoluyla veya fetvâ vererek öğretmeleri şarttır. İlimlerini saklayıb pahillik ederlerse, dünyada mel'un, rahmeti ilâhiden mahrum ve âhirette de cehennem ateşinden yapılmış gemle gemleneceklerdir.

İlmini saklayıb pahillik edenlerin kötülükleri bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Muhakkak indirdiğimiz apacık hükümleri ve doğru yolu, insanlara biz kitapda beyan ettikten sonra, gizleyenler (varya), işte onların (hâli) onlara hem Allâh lânet eder (Onları rahmetinden mahrum eder) ve hem lânet etmek şânından olanlar, lânet ederler.»

(Bakara sûresi, 159)

Ebî Hureyre (R.A), diyorki :

«Cenâbu hakkın kur'anda inzâl buyurduğu iki âyet olmasaydı, Ebedî hiç bir hadis rivâyet edib nakl etmezdim.»

O iki âyetden birisi, yukardaki bakara sûresinin 159. ayetidir. Diğeride Âli İmrandaki şu meâldeki âyeti kerimedir :

«Allah (c.c.) bir zaman kendilerine kitap verilenlerden (ilim verilen âlimlerden) şöyle teminât almıştı : Muhakkak insanlara açıklayıp anlatacaksınız, onu (bildiğiniz kitap ve ilmi) gizlemeyeceksiniz. Onlar ise, o sözü sırtlarının arkasına attılar. Onun (ilmin) karşılığında az bir menfaati (az bir parayı) satın aldılar. Müşteri oldukları o şey (para) ne kötüdür.» (Ali imran, 187)

Şu halde ilim ve irfan sahibleri, üzerlerine aldıkları emâneti ehline mutlaka öğretecektirler. Her türlü sıkıntı ve engellere rağmen, fi sebîlillah o mâlik oldukları ilmi, ister tâlim, ister telkin, ister irşad, ister fetvâ, ister telif yolu olsun, hangi yol ile imkan bulurlarsa, ilmi yaya-caklardır. Faydalı ilim budur ve omuzlarındaki yüklenmiş oldukları ilim emânetinin vebâlından kurtulmuş olurlar. Gerçek ilim adamları böyle kimselerdirki, dünyada islâma ve insanlığa hizmet ederler, bütün varlıkların hayır duasını alırlar, âhiretdede cennet, nîmet ve devlete nâil olurlar.

٢٢٥ - (٢٨) وعن كعب بن مالك ، قال : قال رسول الله ﷺ : «مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ ، أَوْ لِيُجَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ ، أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وَجْهَ النَّاسِ إِلَيْهِ : أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ» . رواه الترمذي .

٢٢٦ - (٢٩) ورواه ابن ماجه عن ابن عمر .

Tercümesi :

225 — (28) Kâb Bin Malik (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, ilmi; âlimlere karşı büyüklenib ve böbürlenmek veya sefilhlerle mücâdele etmek veya insanların teveccühünü kazanmak için tahsil ederse, Allahü teâla o kimseyi Cehenneme katar.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

226 — (29) Bu hadîsi ibni mâce, ibni Ömer (R.A) den rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Ravî kâb bin mâlik (R.A), medine-i Münevvereli Ensârî kirâmın hazrec kabîlesine mensub bir ashabı kiramdır. İkinci akâbede hazır bulunmuştur. Bedir muharebesinde hazır olduğunda ihtilaf vardır. Fakat ekseri ulema bedir muharebesinde bulunmadığına kaildirler. Ebû Abdillâh veya Ebî Abdîrrahman künyesi ile künyelenmiştir. Bedir muharebesinden sonraki harblerin hepsinde bulunmuştur. Ancak tebük seferinde bulunmamıştır.

Bu mubârek sahâbe, Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin şâirlerinden birisidir.

Resûlülâh sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, medîne-i münevvereye hicret buyurdıklarında muhacirle ensar arasında kardeşlik bağı yabdığına, Medineli bu zat ile muhacirlerden Talha bin ubeydüllâh-ın arasını kardeş bağı ile kardeş etti.

Tebük seferinden geriye kalıb bâzı özür beyan eden üç sahâbeden biriside bu zattır. O üç sahâbe hakkında şu mealdaki âyeti kerime inzal olunmuştur :

« (Tebük muharebesinden) **geri bırakılan üç kişi** (ensardan, kâb bin mâlik, Hilâl bin ümeyye ve mürâre bin Rebi-i) **de Allâh bağışladı..»**
(Tevbe sûresi, 118)

Hiz. Kâb ve diğer iki arkadaşının tebük seferinden geri kalışları hakkında uzun beyânat, buhari, müslim ve o âyetin tefsirleri ile siyer kitaplarında yazılmıştır.

Kâb bin mâlik, Hazretlerinden pek çok cemaat hadis rivâyet etmiştir ve kendisi peyğamberimizden seksen (80) hadîs rivâyet etmiştir. Vefâtı, kendisi gözleri kör olduktan sonra yetmiş yedi (77) yaşında hicretin ellinci senesinde Medine-i Münevverede vukû bulmuştur. Allâh ondan razî olsun.

Hadîsi şerifde, ilim taleb edenlerin iyi olmayan üç türlü gaye ile veya üç gâyeden birine nâil olmak için tahsilde bulunmaları, cehennemlik olmalarına sebep olacaklarını beyan etmektedir.

O üç türlü kötü gâyeleri, kısa yoldan açıklamaya çalışalım.

a) «Bir kimse, ilmi : âlimlere karşı **büyüklenib böbürlenmek için** tahsil ederse, Allâhü teâla o kimseyi cehenneme katar.»

Yani ilmi, sırf bilginlerle münakaşa ve mücadeleye girişerek kendini bir çok yaşlı başlı kimseler seviyesinde veya onların fevkinde görmek ve göstermek maksadiyle, tahsil eden kişi, cehennemlikdir. Çünkü Allah için, din için, âhiret için, cehlîni izâle için, bilmeyenlere öğretmek için, dine ve millete hizmet ederek faydalı olmak için değil, şeytânî bir duygu ile kibirlenmek, böbürlenmek ve kendinden evvel Allâha kulluk, islâmâ hizmet ve insanlığa faydalı olanlara karşı çalım satmak için okumuştur.

Bu kötü niyetle ilim tahsil edenler, geçmiş devirlerde görülmüştür. Hâlâda görülmektedir. Talebesi hocasına karşı gelerek delilsiz ve dayanaksız, sâde şeytanın verdiği telkin ve vehimle açıkca âyet ve hadîse muhalif hükümleri savunanlar olmuştur. Fırakı dâlle ismini alan yetmiş iki (72) fırka, bu düşünce ve davranışlarla ilim tahsil eden kötü niyetli insanların tahsilinden hâsıl olmuştur. Bu hususda sayılmayacak kadar misallar, vardır. Fakat biz bir kaç tânesini nakletmekle iktifâ edeceğiz.

Meselâ : Allâme-i Teftâzânî hazretlerinin nakline göre, medinede doğub, ilim tahsili için basraya gelib, **Hasanî Basrî** merhumun huzurunda talebelikde bulunan **vâsıl bin Atâ** arasında şöyle bir mes'ele münakaşası olmuştur :

«**Hasanî Basrî (R.A)** a karşı **vâsıl bin Atâ** diyor ki; Büyük günâh işleyen kimse, ne kâfirdir ve ne mûmindir. İki menzil (kâfir ile mûmin) arasında bir menzil daha isbat ediyor.

— Bunun üzerine **Hasanî Basrî (R.A)** hemen dediki, **vâsıl bin Atâ** bizden itizal etti (ayrıldı).

— İşte bu sebebden onlar mûtezille ismi ile adlandırıldılar.»

(Şerhi Akâid, 4)

Halbûki büyük günâh işleyen kimsenin, âsî bir mûmin olduğu muhtelif âyeti kerîme ve hadîsi şeriflerde beyan edilmiştir. Ancak haram ve günâhı helal ve iyi derse, bu takdirde kâfir olur. Meselâ : Haksız olarak adam öldürmek haramdır. Fakat öldüren kimse helal demekce âsî bir mûmindir.

Netekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur.

«Eğer mûminlerden iki tâife öldürşürlerse, hemen aralarını düzelterek barıştırınız.»

(Hucurat sûresi, 9)

Görüldüğü üzere, bir birlerini öldürmek için savaşanlar, «mûmin» olarak vasıflandırılmaktadır. Kur'anda bu gibi âyeti kerimeler pek çoktur. Birinci cildin. «Büyük günâhlar ve nifak âlâmetleri Bâbı» baş-

lığı altında muhtelif âyeti kerime ve hadîsi şerif mealleri ve gerekli izâhat yazılmıştır. Orayı tekrar okumak faydalı olur.

Evet üstadından ilmi tahsil edib sonra karşısına haksızca dikilib münakaşa ve cidâla girişen fâsit niyyetli ve kötü îtikadlı talebelerden bir örneği nakletmiş olduk. Bu örnek geçmişdendir. Günümüzde bir kaçını nakledelim.

Bâzı üstadlarımızdan bizzat dinlemiştik, diğer bazılarının yazılarından okumuş olduğumuz fasit talebelerinin ızdırabını nakletmişlerdir.

Meselâ : Bir üstad diyorduki : «Ben bu adamın böyle selefe saygısız ve ahlaksız olduğunu bilseydim. aslâ ilim öğretmezdim. Çok üzülüyorum.»

Diğer bir örnekte, Adam arabcanın elifbasından başlıyor. Günün imkanlarına göre talebeliğin en son merhalesine kadar devam ediyor. Bir mevki sahibi olup bâzı şak şakçılarında görünce, hemen bir menfaat şebekesi fırkalardan bir gurubun içine giriyor. Onların baş tanıdıkları kişiyle görüşüyor. Ondan bâzı tâlim ve telkinler öğreniyor. İşte o zaman diyorki : «Efendim ben ne öğrendimse, bu zaddan öğrendim. v.s...»

Ve bu sözünden sonra esas ilmi ve dîni mûbîni islâmı öğrendiği üstadını; küçülten sözler, davranışlar ve hatta karşı çıkışlarda bulunuyor.

Pek çok örneklerden biriside; Henüz talebelik ettiği üstadına dîni bir inanç ve mes'elenin ızhârı için falan değil, sâdece siyâsî fırka düşüncesine sâhib olan bir takım bilgisiz, ve saygısız talebeler, cânım dîn ilmini ve nefsine, milletine ve devletine faydalı bilgileri öğrenmeyi bırakıyor. Kendisine ders veren gerçek âlimi, «Pasif, korkak ve abdal gibi...» cümlelerle kötöleyenler, onlarla münakaşa edib hakâret edenler maalesef görülen bir hastalıktır ve cehennemlik bir ilim tahsilidir.

Ancak ilim adamı geçinenler, îtikadsız, amelsiz ve ahlaksız olurlarsa, haddi ve saygı hududunu aşmadan, hak müdafaası ve münazarası yapılabilir.

Şu halde ilmi, Cehâletten kurtulmak, hakkın rızasını kazanmak, dîni mûbîni islâma hizmet etmek, bütün insanlığa faydalı olmak ve âhiret seâdetini temin etmek maksadı ile öğrenmek en doğru ve en isâbetli ilim tahsilidir. Böyle niyyetle ilme çalışanlar, hiç bir zaman densiz, saygısız ve mütekebbir olamaz. Kendilerinden evvel ve kendi emsallerinden olan bilgi sahiblerini, küçük görmezler ve onlara karşı haksız davranışda bulunmazlar.

Ve şu âyeti kerime meâline dikkat ederler :

«**Ve her ilim sâhibinin üstünde bir âlim vardır.**» (Yûsuf sûresi, 76)

Ve birde ilmi allâh-ın bir lutfu olduğunu bilib ondan artmasını dilemenin ilâhî emir olduğunuda anlamak kâfidir.

« (Habibim!) deki : **Ya Rabbi! benim ilmimi artır.**»

(Tahâ sûresi, 114)

Yüce Allâh, sevgilisine ulûmu evvelini ve ulûmu âhîrini bildirdiği halde, ilminin artmasını taleb etmesini buyuruyor. Bu âyeti kerimeleri ve daha başka âyeti kerime ve hadîsi şerifleri bilen ve düşünen bir kişi, ilim tahsilinde şeytan gibi büyüklenecek düşünce ve davranışlara sâhib olamaz. Fakat tîneti, gâyesi, edeb ve terbiyesi, huy ve ahlakı kötü olan talebe ve hocaları, şeytanıda geçer, daha muzir bir şekilde konuşur, davranır ve icraatda bulunurlar.

Kötü niyyetli ve kötü amel ve davranışlarda bulunan sözde ehli ilmin, fenalıklarından bir kaç örnek misalda yukarda ikiyüz on sekiz (218) inci hadîsi şerifin izâhatında yazdığımızı hatırlatınız.

b) Hadîsi şerifin ikinci hükmüde şöyle idi :

«**Veya ilmi, sefihlerle (Cahillerle) mücâdele etmek için taleb edersen, Allâhü teâla o kimseyi cehenneme katar.**»

Hadîsi şerifdeki «Sefihler» Cahiller, akılsızlar ve nefislerinin arzularına uyan ahlaksızlar demektir. Ve bu sefihler, câhillikleri ile kendilerini her şeyi bilirmişcesine Alâhın ve Peyğamberin hükümlerinde dâhi eksik ve ayıp arayan tipinden olanlardır.

İlme çalışan kimse, fayda vermeyecek, belkide zarar verecek lüzumsuz ve fâidesiz gâye sâhibi olan câhillerle, akılsız, şuursuz ve beyinsiz tipinden şehvet perest, iki yüzlü ve hayasız adamlarla cidal edip münakaşa etmek maksadı ile okursa, işte bu iyi bir gâye olmayıp, kötü niyyet olduğundan bu adam cehennemliktir. Çünkü bu şekildeki gâye ve amel ilâhî âyetlerde yasaklanmış ve hadîsi nebevîlerde takbih edilmiştir. Aslında ölçüsüz cidal edip çekişmenin her yönü kötüdür.

Bir âyeti kerime meâli şöyledir :

«**İnsanlardan Sefihler (Akılsızlar) yakında şöyle diyecekler : Müslümanları kiblede (Kudusden kâbeye) çeviren nedir?...**»

(Bakara sûresi, 142)

Diğer âyeti kerimede şöyledir :

«Onlara (munafıklara), insanların iman ettiği gibi sizde iman edin, denildiği vakit, (kendi aralarında) biz sefihlerin (akılsız câhillerin) iman ettiği gibi iman edermiyiz? derler. Dikkat ediniz! elbette onlar kendileri akılsız ve sefihlerdir ve lâkin bilmezler.» (Bakara sûresi, 13)

Şu halde sefihler, câhil ve beyinsiz kimseler olmakla, iki yönlü munafıklardanda olabiliyor. İşte böyle kimselerle cidallaşmak için ilim tahsil etmek, hem dünyada ve hem âhiretde felâkettir.

Bir âyeti kerimede şöyle yasaklanmıştır :

«Nefislerine (şahıslarına) hâinlik etmiş kimselerle mücâdele etme. çünkü Allah hâinlik de ileri giden (sefih, akılsız ve beyinsiz) günahkarları sevmez.» (Nisâ sûresi, 107)

Diğer âyet meâli :

«(Habibim!) Sen bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir.» (Âraf sûresi 199)

Diğer bir âyet meâlide şöyledir :

«Rahman'ın o kullarıkı, onlar yer yüzünde vekâr ve tevâzû ile yürürler. Câhil kimseler kendilerine (hoşlanmadıkları) bir laf attıkları zaman «selâm» derler (sözün doğrusunu söylerler, onlarla münakaşa etmezler.)» (Furkan sûresi, 63)

Bir âyeti kerimede cidallaşmaktan çekinmeyen müşrikler, şöyle beyan edilmiştir :

«Ve (müşrikler, Peyğambere) şöyle demişlerdir : Bizim ilâhlarımız (olan melekler) mi daha hayırlı, yoksa omu (meryemin oğlu isâmı?) (Ey Resûlüm! bunlar hakikatı anlamak için değil) bunu sana sırf mücâdele olarak (ve seni cevabsız bırakmak için) misal veriyorlar. Doğrusu onlar çok çekişgen adamlardır.» (Zuhruf sûresi, 58)

Cidallaşıp hak karşısında çekişenler, müşrikler olduğuna göre, müminler kaçınmalıdırlar.

Bir hadîsi şerifdede şöyle buyurulmuştur :

«Hidâyet üzere olan bir kavm, doğru yollarından sapıtmamıştır, ancak cidallaşmayı getirerek sapıtıp helak oldular.»

Ey tâlibi ilim kardeşlerimiz! ilmi tahsil ederken şu kötü ve ahlaksız câhil kimselerle çekişmeye dalılda, sen ben savunması için çalışma gâyesinden kaçınınız. Zira o sefihler, kendilerini kaf dağında gören hak ve hakikat bilmeyen ve tanımayan hayasız kimselerdir. İlmi hem, kendine, hemde dinimize ve hem insanlığa faydalı olacak gâyelerle

tahsil ediniz. Böyle yaparsanız, hem Allâh razî olur, hem dünyaya iyi bir mirâs bırakırsınız ve hemde âhiret seâdetine nâil olursunuz. Çünkü cidallaşmanız sizi, ilmi fıkıhdan ve fakihlerden uzaklaştırır, ömrünüzü boşa gidertir, aranızda soğukluk ve düşmanlık gibi kötülükler meydana getirir.

c) Hadîsi şerifde beyan edilen üçüncü cümlede şöyle idi :

«veya ilmi, insanların teveccühünü kazanmak için tahsil ederse, Allâhü teâla o kimseyi cehenneme katar.»

Hadîsi şerifin, bu cümleside çok dikkat gereken hususlara işâret etmektedir. Zira insan oğlu nefsine paye vermeyi, kendinin övülmesine ve menfaatına pek düşgündür.

Adam ilim tahsil ederken, mevkini, makamını, alacağı meblağı, halkın içinde imtiyaz sâhibi olmayı ve hatta şan ve şöhrete sâhib olarak, kısa zamanda dünyevî, maddî ve sîyasî sahada yükselerek menfaata konmak için âdetâ çırpınır. Küpe girmeden sirke olur, kabilinden daha ilmi tahsil edib kendini az veya çok kurtarmadan, hemen cemiyet işlerine karışır. Güya hayır erbâbıdır. Din ve dünya görüşüne mâlik olmuştur.

Halbuki kendisinin düşüp kalktığı veya teveccüh edib dalkavukluk yapan câhillerin ihtiraslı ve taraflı telkinleri doğrultusunda, fikirler ve hükümler beyan etmeye başlar. Sanki kendisine ilim öğreten bilgili ve tercübeli hocasının da geçmiştir. Olmuştur bir mücahid! hükümler keser. Nutuklar çeker. Etrafındaki şakşakçıların alkışları karşısında şımarır. Bütün bunlar, makam, mansıb, para ve karı için yapılan kötü amellerdir. Dolayısıyla cehennemlik bir hayattan ibârettir.

Şimdi böyle kötü gâyelerle ilim tahsil edenlere, bir kaç örnek misal verelim. Bilhassa ilmi, fânî dünyalığa ve şöhrete âlet etmenin kötülüklerini beyan eden hükümler ve misaller nakledelim :

Tâlimül müteallimde bir beyitte şöyle söylenmiştir :

«İşte bu dünya azın azıdır. Ve bu dünyaya âşık olanda, kötünün kötüsüdür.»

İmam-ı Âzamın (R.A) Talebesi İmam-ı Muhammed (R.A) de şöyle demiştir :

«Bir kimse, ilmin ve ilimle amel etmenin tadına erişirse, insanların yanındakilere (mal, makam, mansıb, para ve karıya) râğbetli olmaz.»

(Şerhî Tâlimül müteallim, 31)

Talebe ve ilim adamı, ilmi iyi gâyelerle okuması hâlinde böyle olur. Fakat gâye ve maksadı, yukardaki saydıklarımız ve hadisi nebevîde buyurulduğu gibi, insanların teveccühü ve dünyalık maksadına bağlı olunca, o ilimden ve sâhibinden fayda yerine zarar görülür.

Hidâye sâhibi Burhânüddîn hazretleri, bir beytinde şöyle demiştir :

«İlmi ile amel etmeyen kötü ahlak sâhibi âlim, büyük fesaddır.

— Cahil âbid-in fesadı ise, bu amelsiz âliminkinden daha büyüktür.

— Bunların her ikisinde, dîninde bunlara tâbî olacak kimse için,

— Dünyada büyük bir fitnedirler.» (Tâlimül müteallim)

Kötü gâye mahsûlu olan âlim taslaklarından birisi, halka «konferans» adı altında hitâbede bulunurken, halkın alkış ve şakşakı onu çileden çıkarıyor ve teveccüh düşgünü abdal hemen şu mukayeseyi yapıyor :

«Efendim bir Peygamber olan Nuh aleyhisselam dokuzyüz elli sene tebliğ vazifesi yapıyor. Karşısında 70-80 kişiden fazla cemaat bulamıyor.

— Ben falan hoca! yüzlerce ve binlerce cemaatı karşımda buluyorum... gibi...» ifadelerde bulunuyor.

İşte böylelerine, deli, zıbcıklı ve şan şöret düşgünü ahmak, beyinsiz budala tipinden adamlar denir. Bu serseri, bir insanın karşısındaki alkışcısı çok olmak bir fâzilet ise, târih boyunca ve hâlâda pek çok koca kâfirlerin çok avenesi vardır. Onun felsefesine göre, demek o kâfirler, en üstün adamlarmıdır?

Diğer bir şöret düşgünü ilim zırhına bürünmüş sapık fikirlide diyordu :

«Efendim benim kanaat ve görüşüm odurki, Din adamı siyâsete atılabilir. Ancak Siyâsete atılacaklar, vazîfeden ayrılmalı ondan sonra siyâset yapmalıdır.»

Tabii bu cümleleri konuşan görüyorduki, ilimde değil, ilim zırhına bürünerek yüksek bir mevkî ve makama çıkanlar, hemen siyâsete köprü kuruyorlar, fâni dünyanın azıcık madde ve şöretine nâil oluyorlar.

Binâenaleyh aynı merdivene erişen kimsede, hemen dîni kendine uydurarak bir çok haksızlıkların karşısında dilsiz şeytan kesilib, yağ çekib yaltaklık yaparak arzusuna kavuşma yolunu tutuyor. Haram sofralara, gayrî meşrû toplantılara iştirak eder. Orada dîne aykırı bir çok söz, fiil ve davranışları görür, fakat dünyalık ve şöret düşgün-

lûgü, birde hakkı söylerse, Hırakl gibi «Makamdan olurum» korkusu vardır. Onun için hakkı söylemez susar. susmaklada kalmaz, dinde tâvizler vererek bâzı fâsık umera ve yetkililerin karşısında dalkavukluk yapar. Eğilir ve bükülür.

İmamı Azam hazretlerinin kadılık (Şeyhül islamlık, Diyânet reisi-liği ve müftilik) kabul etmeyib kırbaclandığı siyaset devrini düşünelim. Bütün suç işlevhler, kadının ve hâkimin karşısında mahkemelenirler. Padişah ve ondan aşağı âmirler, top yekûn istisnasız mahkeme huzûruna çıkarlar ve çıkmak mecbûriyetindedirler. Fırkacılık ve şeriat hükümlerinin hilafı ahkam tatbikâtı yok denecek derecedir. Şeriat hâkimdir; «Şeriatın kesdiği parmak acımaz» hükmü icrâ edilir. Ve büyük İmam, elbette islâmın, din ve devlet olduğunu bilmekte idi. Çünkü önderimiz Muhammed Aleyhisselâm, dîni, siyâsî, idarî ve askerî yönlerin mürşidi ve başı idi.

Birde osmanlı devrinin ilim erbabı olup, bütün hayatları boyunca dine ve müslümanlara kendilerini vakfetmiş din adamlarına göz atalım. Bunlardan da pek çok ilmî şahsiyetler geçmiştir. Bir tânesinin hayatından bir örnek şöyledir :

«Zenbilli Ali efendi, Yavuz Sultan Selimin Müftisi idi. Sultan Selime her adam cesâret edib konuşamazdı. Fakat Müfti Ali efendi hakkı söylemekten hiç çekinmezdi. Ali efendi Sultan Selime her zaman sözünü geçirirdi

— Bir gün Yavuz Sultan Selim Enderun (saray) ağalarından bir kaçını kabahatlarından dolayı, kestirmek istedi. Zenbilli Ali efendi bunu duydu, derhal Padişaha koştu ve sordu :

«Bir söz işittim, bir kaç kişiyi kestirecekmişsiniz?

— Yavuz Selim kızdı, hiddetle:

— Efendi' artık sen devlet işlerine karışmaya başladın, dedi.

— Zenbilli Ali efendi hiç korkmadı :

— Evet âhiret işlerine bakmak boynumun borcu olduğu için, size şeriatın yolunuda göstereceğim, dedi. Sultan Selime itidal tavsiye etti. Padişahı o şiddetden vaz geçirdi.» (Tarihi Ahmed Refik, 50)

Evét fırka ve fırkacılık islamda yasak ve haramdır. Bu hükme riâyet edilip islâmın hükmü icrâ edilirken, bir takım zulmün ve zâlimliğin bâzı zaman ve mekanlarda, bâzı devlet başkanları veya âmirlerinde münker görüldüğü zamanın din âlimleri, «hakkı ile hüküm ve fetva veremem» diyerek kadılık ve müftilikten kaçınmışlardır.

Yukardaki büyük müctehid ve cesur müfti efendinin hallerine ve davranışlarına bakalım, birde şimdi arslan kesilen sahte kahramanların, haram olan fırkacılığın bir meslek, bir geçim yolu ve bir meziyet sayılıp savunulduğu bir zamanda nasıl oluyorda, din adamının siyasete atılmasını savunuyor! Doğrusu bu hal, cehennemî gâye ile ilim tahsil etmekten ve o gâyenin çürük meyvalarından başka bir şey olamaz. İlme çalışmayı, ölünceye kadar meslek edinmenin şeref ve faziletini gaybedenler, fâni dünya için âhiretlerini yıkıyorlar.

Burada şu âyetleri hatırlatmakda fayda vardır :

«**Heb birlikde Allâhın kopmaz ipine (dinine, kitabına) sımsıkı sarılınz. Fırkacılık yaparak bir birinizden ayrılıp dağılmayınız.**»

(Ali İmran Sûresi, 103)

«**Dinlerini (bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etmek sûretiyle) parça parça edenler, ayrı ayrı fırkalar (hâlinde) olanlar (yokmu?) sen hiç bir şekilde onlardan değilsin.**» (En'am sûresi, 159)

Bu âyeti kerimede fırkaların, kimi müşriklerin putlara ve meleklerle taparak fırkalara bölünmesi, kimide yahûdî ve Hıristiyanların fırkalara ayrılışı şeklinde beyan etmişlerdir.

Fakat Ashâbı kiramdan Ebû Hureyre (R.A) demiştirki :

«**Onların (Fırkaların), bu ümmetin içinden zuhûr edecek sapık fırkalar olduğu (veya olacağı) dır.**»

Ayeti kerime umûmî hüküm beyan etmektedir. Binâenaleyh geçmiş ümmetde ve bu ümmetde olan veya olacak bütün fırkalara şâmilidir.

Diğer bir âyet meâlîde şöyledir :

«**O müşriklerdenki, (emredildikleri) dinlerini (terk edip ihtilâfa düş tüler ve onu) parçalara ayırdılar; böylece fırka fırka olmuşlardır. Her din sahibi (gurub ve fırka), kendindeki dine güvenib övünmektedir.**» (Rum sûresi, 32)

Şimdi bu âyeti kerimleri okuyan bir müslüman, düşünmelidir. Her fırka kendini savunur, başkasını kötülerse, bu nasıl helal olur. Bilhassa fırkanın icraatı, gâyesi, savunduğu davâlar, tamâmen beşeri fikirlerin tatbik ve icrâsı olursa, din ve îman meselesi sâde kısa bir vakitte dilde perde olub, icraatda tamâmen dinin zıddı olursa, bu gibi fırkacılığı, ilim zırhına bürünmüş din adamı nasıl savunabilir.? Evert savunursa, hadîsi şerifte belirtilen cehennemî gâyeye sâhib olan kişilerden birisi olur.

Ahmed Cevdet Paşa merhumun tercüme ettiği «**İbni Haldun mukaddimesi**» adlı eserin üçüncü cildinde uzun îzâhatda belirtilmiştirki,

Din ve şeriat ilmi ile iştigal eden din âlimleri, pek çok dini hükümlerin tetkik ve tahkiki ile uğraşmış fikrinin tamâmen dînî mes'elelerin yeri ve kaynakları, illet ve sebepleri gibi bir çok araştırmalarla meşkul olup, umûru hâriciye ile meşkul olması ayrı bir çalışma ve ayrı bir meşkûliyet olduğundan, siyâsetten uzak olmaları evlâ ve elzemdir.

Binâenaleyh kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyası fukaha ile fikrini çalıştıran bir kişi, zihnini memleket ve millet idâresiyle meşkul ederse, bu takdirde esas çalışma ve gâyesi olan Şeriat ilminden ve onunla zihnin meşkul olmasından uzaklaşır. Pek çok hükümlerin yabancı hâline gelebilir. Aynı zamanda siyâset yalandan hâlî olmaz. Yalan söylemek ise, din adamına yakışmaz. Bu hal ise, dîne ve din adamına pek çok fenalık îras eder.

Ancak yüksek zekâ ve bilgi sahibi olan **ibni Kemal Paşa ve Ebissu-ûd (R.A)** efendiler gibi, ilmî oteriteler, siyâsete girebilirler. Zira bunlar gibi yüksek zekâ sahibi kişiler, şeriat ilmi ile berâber siyâset ilminide yürütebilecek kâbiliyyettedirler.

Aynı zamanda bütün fenlere vukûfiyyetin yanında uzun tercübe, şahsiyyetli ilim ve beşerî hayatta insanların muamelelerine vâkıf olma gibi hasletler gereklidir. Daha geniş izâhat, «mukaddime-i ibni haldun tercümesi, C. 3, 235 - 236» de mezkûrdur. Bu hükümler, islâmın yaşandığı ve icraya islâmın hâkim olduğu devirdedir.

Buraya ilim otoritesinden fâzılı muhterem bir büyük âlimimizin hayatından bir örnek misalıda nakledelim.

Kur'anı kerimden sonra Peyğamber efendimizin mubarek sözlerini ve sünnetlerini yazan hadis kitaplarının birincisi sayılan, **sahih Buharinin** yazarı, **Ebû Abdillâh Muhammed bin İsmail el-Buhârî (R.A)** e, zamanının emîri, elçi gönderiyor. **İmamı Buhârî** emîrin sarayına gelecek, orada emîrin evlatlarına ilim öğretecektir.

Bu sözü duyan ilim otoritesi büyük âlim diyor ki :

«Ona söyle, ben ilmi kad'iyen küçültüp zelil yapamam ve ilmi sultanların kapılarına kadar yüklenib gidemem. Eğer o ilimden bir şey ihtiyacı var ise, benim mescidime hazır olsun gelsin. İlme gelinir. İlim, yüklenib onun evlatları için tertiblediği meclise götürülemez.. v.s.»
(Bak, Berika, C. I, 96)

Ey ehli ilim geçinenler ve ey talebeyi ulumlar! Şu uyarıcı ve ibret verici hallere baklım, bizde az çok bir şeyler biliyor isek, o ilmin kıymetini takdir edelim. Dünyalığa satıp değişmeyelim. Sonra cehennemî boylarız.

Üstadlarımdan «Akşehirli hoca» nâmiyle anılan fâzılı muhterem **Hacı Ahmet** efendi merhum ile **Aksekili Hüseyin** efendi merhum, tedrisatımız esnasında, **Molla Hüsrev** merhumla **Fâtih** merhumun arasında geçen şu hâdiseyi nakletmişler ve kaynağında beyan etmişlerdi :

«**Slutan Fâtih** merhum, ilim adamlarına bir ziyafet sofrası tertib ediyor. Bu sofraya o günün ulemasını dâvet ediyor.

—Davetiyelerde her ferde yerleri tesbit edildiğinden, **Sultan Fatih** merhum' o günün fetva emîni ve ulema reîsi olan **Molla Husrev** merhuma dâvetiye kartında kendinin sol tarafındaki yere oturmasını yazmış. Sağ tarafına küçüklükde hocalığını yapan **Molla Cûrani** merhumun oturmasını yazmıştır.

— Dâvetiyenin bu şekilde olup padişahın sağına kendisinin verilmediğini gören ilmî otoriteye sâhib olan **Molla Hüsrev**, şu cümleleri yazıp dîvanı âliyyeye gönderiyor :

«**Gayreti ilmiyye ve gayreti dîniyyenin iktizası, bu meclise benim hazır olmamamdır.**»

Ve bu satırı yazdıktan sonra İstanbulu terk edip, Bursaya geliyor. orada medrese yapıyor. İlim tedrisatına devam ediyor. Bir müddet sonra **Sultan Fatih** merhum özür dileyor. Kendisini makamı fetvaya nasb ediyor. Daha geniş malumat, «**Şekâiki Nûmaniye**» adlı eserde mezkûrdür.

Şu yıkılmaz ve sarsılmaz îmana ve o îman ile hakkın lutfu inâyeti ile sekînetli ve vekarlı ilme sahib olan büyük âlim ve muhaddisin (îmamı Buhârinin) şahsiyeti gibi, ilim otoritesi kimselere, pek muhtac bir haldeyiz. Fikrini, zikrini, işini, aşını, gecesni ve gündüzünü ilme hasredib, din kitaplarının ve din tedrisatının içinde çalışarak ömrünü ilme vakfeden, ilmi ile âmil değerli kişiler, Dînin, devlet ve milletin, cemiyet ve vatanın temel taşlarıdır. Bir millet ve memleketin bereket ve huzûrudurlar. Hakîki Peyğamber vârisleri, böyle kişilerdir.

İşte böyle kişiler, Peyğamber postuna oturmakla, devlet reisi, din mürşidi, mihrab imamı, ordular komutanı, âile reisi, sulh ve sükûn hâkimi, dünya ve âhiret seâdetinin yollarını tebliğ edici vasıfları kendilerinde toplayan gerçek ilim otoritesi kimselerdir. Çünkü bunlar, kurtuluşun islamda ve hakkın hakimliğinde olduğuna gerçekten inanmış kişilerdir ve bunlar, ferdlerin, cemiyetlerin, millet ve devletlerin tek bağlantısını, «islâm» olarak bilirler.

Fakat bu âlimler gibi önderlerden bilhassa, insanların, idârî, siyâsi, mâlî, ictimâ-î, ticârî ve emsâli işlerinden iyi anlayanlardan bâzıları

veya en azından zarûrâtı dinîyyesini bilen zekî ve dünya işlerinden iyi anlayan îmanlı ve cesur kişilerin, insanların idâresinde vazîfe alıb siyâsî ve ictima-î yönde hizmet etmeleri, elbet bir zarûrattır. Zira böyle ciddî bir şahsiyetli kimseler, müslümanların idâresinde vazîfe alıb hizmetde bulunmazlarsa, bu takdirde ya fâsık kimselerin veya zâlim ve kâfirlerin kötü idâreleri altında islâmı ve müslümanları harab ettirib perişan ettirme hâli ortaya çıkar. Çünkü hakîki müminler, meydanı boş bırakırlarsa, o meydanı elbet yabancılar işgal edeceklerdir. Binâ-enaleyh müslümanların, iktisâdî, idârî ve siyâsî sahada bilgisi olan zekî, akıllı ve şuurlu kişilerin siyasete atılmaları elbet faydalı olur.

Burada Akâidi neseî ile şerhinde mezkûr olan şu satırları berâber okuyalım :

«İmam (Devlet reisi) zamanın insanların en efdal kişisi olması şart değildir. Zira fazîletde müsâvi olan, belkide ilim ve amel bakımından daha zâif olub idâre işlerini ve fesatlıkları çok iyi bilib onları icâbına göre yerine oturtmaya daha kabiliyyetli ve kudretli olan (siyâsî deha sahibi) kimse, idâreye tâyin edildiği vakit, şerri daha mükemmel def eder ve fitnenin eseri daha uzak olur...» (Şerhi Akâid, 71)

Tabîki izah edilen hususlar, islâmın hükümleri hakim olduğu veya hâkim olması için gâye edinildiği zaman, mekan ve şahıslar arasında olacaktır. Yoksa başından sonuna kadar ilâhî hükümler, bırakılıb ve bu hükümlerin dışında beşerî düşünce ve dâvâların tatbiki maksadı ile insanların (müslümanların) idâresine tâlib olmak, hem din için, hem ilim müessesesi ve ilim adamları câması için, pek büyük bir tahrifatdır. Uyuntuluktur. Aziz olan ilmi ve ilim ehlini, hem hakkın ve hem halkın nazarında zelil kılıb perişan etmek olur.

Bilhassa fırka ve fırkacılık yaparak, fikir ve düşünceleri her hanki bir fırkaya şartlanmış olarak siyâsetde bulunmak, çok ve çok tehlikelidir. Zira fırka ve fırkacılık, islâma aykırî olduğundan Allâhü teâla Râzî olmaz. İnsanlarda, fırka hastalığına mübtelâ olmakla belli bir kurub ve fırka adamlarından, din adamına itimad etmedikleri gibi, Allah muhafaza bir âyet ve hadis okuyub hüküm beyan etse, belkide inanmazlar. Günümüzde böylelerine rast geldikleğimiz olmuştur.

Burada Hz. Aişe (R.A) ın rivâyet ettiği bir hadîsi şerif meâlını okuyalım ;

Resûlüllah (S.A.V), buyuruyordu ki :

«Bir kimse, Allâhın gazabı ile insanların rızasını taleb ederse, o kimseye Allâhü teâla gazab eder ve insanları da o kimseye gazablandırıp öfkelenendirir.» (Merakıl felah tahtavîsi, 8)

Günümüzde siyâsete atılan veya atılmak isteyen din adamlarının karşılaştıkları veya karşılaşıacakları durumları ve Kur'an âyetleri ile hadisi şeriflere muhâlif-hal ve hareketlerinden bâzılarını sıralayalım.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Ey mûminler! Allâhadan korkunuz ve sâdıklarla (îman ve amelinde doğru olanlarla) berâber olunuz.» (Tevbe sûresi, 119)

Yaşantıda görüldüğü üzere, dîne aykırı hüküm kesenler ve dini tahkir edenlerden tutunda, islam ahlakına yakışmayan pek çok kötü-lüğü prensib edinmiş olanlarla oturub kalkmak, onlarla haşır neşir olmak, önder vasfına sahip olan bir adamın kukla olub zâlim ve fâ-sıklarla berâber olması, din için, millet için devlet ve vatan için bir felâket ve yıkımdır.

Diğer bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Binâenaleyh zikirden (Allahı andıktan, namazı kıldıktan) sonra (ey habîbim ve ey onun vârisi!), artık o zâlimler gurûhu ile berâber oturma.» (En'am sûresi, 68)

Diğer bir âyet meâlde şöyledir :

«Allâh (c.c.) size kitabında (Kur'anda) şunuda indirmiştir : Allâhın âyetlerinin inkar edildiğini ve 'âyetlerle (veya hükümleri ile) eğle-nildiğini işittiğiniz azaman, kâfirlerle oturmayınız Tâki onlar bundan başka söze dalsınlar. Çünkü (mıza gösterir otursanız) o zaman sizde şüphesizki onlar gibi olursunuz.» (Nisâ sûresi, 140)

Allâhın hükmünün zıddına hüküm ve kararda bulunanın tehlike-leride şöyle beyan edilmiştir :

«Kim, Allâhın indirdiği hükümlerle hükümde bulunmazsa, işte onlar zâlimlerin ta kendileridirler.» (Mâide sûresi, 45)

Diğer âyet meâli :

«Kim, Allâhın indirdiği hükümlerle hükümde bulunmazsa, işte onlar kâfirlerin ta kendileridirler.» (Mâide sûresi, 44)

Fırkacılıkla ilgili âyeti kerimeler, hem birinci cildde ve hem biraz yukarda nakledilmiştir. Ayrıca ilâhi hükümlere muhâlif kararlarda bulunanların fenâlıkları, «İslâma sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizde yazılmıştır.

Bir kaç hadîsi nebevi meâlinide sıralayalım ondan sonra bir bü-yüğün cümleleri ile neticeleyelim.

Zâlimi medhetmenin fenâlığı bir hadîsi şerifde şöyledir :

«Fâsık (kötü amel ve kötü ahlak sahibi) medh edildiği vakit, cenâ-bu hak gazablanır ve arşı âla titrer.» (Fethul kebir, C. I, 154)

Diğer bir hadîsi şerif meâli :

«Her kim, Bid'at sahibine (dinde uydurucu, hurâfeci ve bâtil savunucusuna) hürmet ederse, muhakkak o kimse, islâmın yıkılmasına yardım etmiştir.» (Fethul kebir, C. 3, 245)

Deyleminin rivâyetinde bir hadîsi nebevide şöyle buyurulmuştur :

«Zengine, zenginliğinden dolayı tevâzûda bulunan fakire, Allâh lânet etsin. Her kim böyle zengin kişiye zenginliğinden dolayı tevâzuda bulunursa, işte o kimsenin (zengine tevâzuda bulunanın) dininin üçte ikisi gitmiştir.» (Küçük ebad fikhul ekber şerhi, 359)

İlim otoritesilîmam-ı Buhârî'nin devrinin son zamanlarında hûcri üçüncü asrın sonu ve dördüncü asrın önünde geçen ve itikadda imam olan Ebû Mansûri Mâtürîdî (333) - merhumun yaşadığı devrin sultanı (devlet reisi) hakkında şu cümleyi buyurmuştur :

«Men kâle li sultânî zamânina âdilün, fehüve kâfirun = Bir kimse, zamanımızın sultânına (devlet reisine) âdil derse, işte o kimse, kâfir-dir.» (Aliyyülkârînin küçük ebad fikhul ekber şerhi, 359)

Bu büyük âlimin kıymetli sözünün bir nebze izâhı, birinci cildin 306-308. sahifesinde zikredilmiştir.

Asrımızın mücâhid âlimlerinden îman şâirimiz Mehmet Akif merhumun şu sözlerinin de okuyalım :

Zulmu alkışlayamam zâlimi aslâ sevemem,

Gelenin keyfi için geçmişe ölsem sövemem.

Biri ecdadıma saldırdımı, hatta boğarım,

Boğamazsınki, hiç olmazsa yanımdan kovarım.

Son olarak birde büyüklerden Süfyan-ı Sevrî (R.A) nin şu cümlelerini okuyalım :

«Sen, bir din âliminin dostlarının çok olduğunu görürsen, bilki, o âlim hak ile bâtili karıştırıcıdır. Zira eğer hakkı söylemiş olsaydı, elbette (insanlar) ona buğzederlerdi.» (Kenarlı Berîka, C. 1, 100)

Millete, vatana hizmet lafıyla siyasete atılan veya atılacak olan din adamları, yukardaki nakletmiş olduğumuz hakîkatlara nazar edib okumalıdır. Mubârek hizmeti bırakıp, dünya gâyesi ile neler işlendiğine veya işlenebileceğine insafla düşünüb dikkat etmelidirler.

Büyükler sözlerinde buyurmuşturki :

«Rütbelerin en üstün ve kıymetlisi, ilim rütbesidir.»

Elmücadile sûresinin 17. ayetinde okuyalım. (Esasul iktibas, 17)

Bu şerefli rütbeye sâhib olan her peygamber vârisi din adamının, ilmin ve ilim adamının şahsiyet ve vekârına sâhib olmasını ve dine, vatana, devlet ve milleti islâmiyeye faydalı olub, dünyada ve âhirette önderlik vasıflarını muhâfaza ederek ebedî seâdete nâil olmasını yüce mevladan niyaz ederiz.

۲۲۷ — (۳۰) وعن أبي هريرة، قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ ، لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا ؛ لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .
يعني ریحہا . رواہ احمد ، وأبو داود ، وابن ماجہ

Tercümesi :

227 — (30) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, Allâhın rızasını kazanmak maksadı ile tâlim ve tahsil edilmesi gereken ilmi, ancak ve ancak dünya nîmetlerinden bir metâa kavuşmak için tâlim ve tahsil ederse; O kimse, kıyâmet gününde cennetin kokusunu duymaz.»

(Hadîsi, Ahmet, Ebû Dâvud ve ibni mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Bu hadisi şerifin hükmünü, bir nebzede olsa, hemen bir üstdeki hadisi nebevînin izâh bölümünde yazmış idik. Fakat biz burada hadîsi şerifin hükmü ile ilgili bir kaç büyüğün sözlerini nakledeceğiz.

Şarih Aliyyül Kâri merhum şu satırları yazıyor :

«Tıybî merhum dediki :

«Bir kimse, dünya metaından kendisine isâbet etmesi ile beraber ilmi; Allâhın rızası için öğrenirse, bu kişi hadîsi şerifdeki veidîn (ceza-nın) altına girmez. Zira Allâhın rızası için çalışırken, dünya nîmeti arkasına tâbi olub geliyor. Binaenaleyh dünya metâ-ı ona tâbidir.»

(Mirkat, C. I, 235)

Evet hakkın rızasını tahsil için ilim öğrenen bir kişiye, dünya nîmeti kendiliğinden zuhûr eder gelirse veya ilme çalışan kişinin takvaya sâhib olmasından dolayı, bilmediği bir yoldan dünya nîmeti ve rızık gelirse, bu ilâhî rızaya mânî değildir. Rızık ve nîmet külfet mukâbilinde ilâhî bir lutufdur.

Netekim bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Ve kim, Allâhdan korkarsa, ona (darlıktan genişliğe) bir çıkış yolu ihsan eder. Birde ona ummadığı yerden rızık verir.»

(Talak sûresi, 2-3)

Bir hadisi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecektirki, o günde dînâr (altın) ve dirhem (gümüş) den başka hiç bir şey menfaat vermez.»
(Mirkat, C. 5, 82)

Ulemâ ve meşayih kiramdan Süfyânî Sevrî (R.A) de şöyle diyor :

«Erbabı hal ve erbâbı takva indinde, daha evvel mal kerih görüldü. Fakat bugün mûminin cenneti (ve îmanın bekcisidir).

— Eğer şu (elimizdeki) dinarlar (altınlar ve paralar) olmasın, bu melikler (padişahlar, emirler ve âmirler) bizi mendillerinin kiri yerine indirirler.

— Binaenaleyh bir kimsenin elinde altın, ve gümüş gibi mallardan bir şey bulunursa, onu ıslah etsin (onu korusun ve helal ticâretle artırsın). Zira bulunduğumuz zaman, öyle bir zamandırki, ihtiyac olduğu zaman, dînine sarf edeceği ilk şeydir.» (Mişkât şerhi Mirkat, C. 5, 82)

Bu açıklama ve hükümlerden anlaşılmıştırki, kişi ilme çalışırken rızayı ilâhiyi tahsil gâyesi ile çalışacaktır. Dünya ve dühalık gâyesi olmayacaktır. Fakat ilme çalışırken veya ilmi öğretirken dünya malından zuhur eden nîmetler veya her hangi bir sebeble malın ilim sahibine gelmesi, ilmin dünyalığa değil mal ve dünyanın ilme tâbi olma hâlidirki, bu bir nevi maddenin mânâya tâbi olması hâlidir. Çünkü dünyaya hizmet edene, dünya meşakkat ve sıkıntı olur. Dîne hizmet eden kimseyede, Dünya hizmet eder.

Hâlıkı zülcelâle isnad edilen eserde : «Ey dünya! bana hizmet edene, hizmet et ve sana hizmet edene, meşakkat ol.» vârid olmuştur.
(Elmedhal, C. 3, 316)

Madde, mânâsız ve mânâda maddesiz, âhiret dünyasız ve dünya âhiretsiz olmayacağına göre, normal bir haldir. Ruh ile beden bir birlerine bağlı olması gibidir.

Netekim büyükler bir sözünde şöyle demişlerdir :

«Dünya, âhiretin tarlasıdır.»

Bir kimse, ilme çalışacağına mutlaka iyi niyyete sâhib olup, sâde ve sâde dünyalık maksadı ile olmamalıdır. İyi niyyetle ilme çalışmayıp, sırf dünyalık için ilim tahsil eden kişinin ilmi lehine değil, aleyhine olur. Bu takdirdede izâhına çalıştığımız had'si şerifde belirtildiği üzere cehennemi boylar.

Şârih Aliyyülkârî merhum aynı hadîsi şerifin altında şu satırlarında yazmaktadır.

«Hasanî Basriden rivâyet olunmuştur. Hasanî Basrî (R.A) bir şahsı ipin üzerinde oynar gördü. Hemen dediki :

«Elbette bu adam, bizim ashabımızdan hayırlıdır. Zira bu adam, dünyayı dünya ile yiyor. Bizim ashabımız (ilim adamlarımız) ise, din ile dünyayı yiyorlar.» (Mirkat, C. I, 235)

Evet ipi sekerek veya ipin üstünde zati sungur gibi yürüyerek oynayan adam, bu yolla para alırsa, dünyalığı, dünyalık oyun ve emekle kazanıyor. Fakat dîne hizmet için ve Allahın rızasını tahsil gâyesiyle olması gereken ilmi, dünyaya âlet eden kişi, elbet daha kötüdür. Böyle olanlarımızı Allah ıslah etsin. Amin.

۲۲۸ — (۳۱) وعن ابن مسعود، قال: قال رسول الله ﷺ «نَضَرَ اللهُ عَبْدًا سَمِعَ مَقَالَتي فَحَفَظَهَا وَوَعَاها وَأَدَّأها؛ فَرَبَّ حَامِلٍ فَقِهِ غَيْرَ فَقِيهِ، وَرَبَّ حَامِلٍ فَقِيهِ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ. ثَلَاثٌ لَا يُغْلَى عَلَيْهِنَّ قَلْبُ مُسْلِمٍ: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ، وَالنَّصِيحَةُ لِلْمُسْلِمِينَ، وَلِزُومُ جَمَاعَتِهِمْ، فَإِنْ دَعَوْهُمْ تَحِيَّطُ مِنْ وَرَائِهِمْ» . رواه الشافعي والبيهقي في المدخل .

۲۲۹ — (۳۲) ورواه أحمد ، والترمذي، وأبو داود، وابن ماجه، والدارمي، عن زيد بن ثابت. إلا أن الترمذي، وأبا داود لم يذكر: «ثلاث لا يغفل عليهن» إلى آخره .

Tercümesi :

228 — (31) İbnü Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Benim sözümü işitip hıfzeden, kalbine yerleştirmeye devam eden ve o sözümün icabı ile amel eden kulun huyunu ve yüzünü Allâhü teâla güzelleştirip süslendirsin; Binaenaleyh ilmi fıkı (İslam hukuku-nu ve şariat ilmini) hâmil olan pek çok kimse, (âmil olmadığından) fakih değildir. Ve ilmi fıkı hâmil olan pek çok kimsede, kendisinden daha fakih kimseye ilmi fıkı tâlim ve tebliğ eder.

— Üç haslet vardırki, bu üç haslet müslümanın kalbini ve hile hâlini liğe sevk etmez (onlarda şunlardır);

- a) Allah için amelin ihlâslı olması,
- b) Müslümanlar için hakkı tavsiye ve nasihatda bulunmak,
- c) Ve Müslümanların Cemâatına sarılıp ayrılmamaktır. Zira müslümanların duaları, kendilerinden başkalarını ihâta edib kablâr.»

(Hadîsi, Şâfiî ve Beyhakî medhalinde rivâyet etmiştir.)

229 — (32) Bu hadisi, Ahmed, Tirmizî Ebû Dâvud, ibni mâce ve Dârimî Zeyd bin Sâbitden rivâyet etmiştir. Ancak Tirmizî ve Ebû Dâvud, hadisi şerifin aşağısında; Üç haslet vardır ki, bu üç haslet müslümanın kalbini hile ve hâinliğe sevk etmez...» Cümlesinden sonuna kadar devam eden kısmını zikretmemişlerdir.

۲۳۰ — (۳۳) وعن ابن مسعود، قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «نَضَّرَ اللَّهُ إِفْرَأَ سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا فَلَفَنَهُ كَمَا سَمِعَهُ، قَرَّبَ مَبْلَغَ أَوْعَى لَهُ مِنْ سَامِعٍ». رواه الترمذي وابن ماجه .
۲۳۱ — (۳۴) ورواه الدارمي عن أبي الدرداء .

Tercümesi :

230 — (33) İbni Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) den işittim, diyordu :

«Allâhü teâla, bizden bir şey işidilde işittiği gibi başkasına tebliğ edenin yüzünü nurlandırır, tebliğcinin pek çoğu işiten kimseden hıfz eder.»

(Hadisi, Tirmizî ve ibni Mâce rivâyet etmiştir.)

231 — (34) Bu hadisi, Dârimî Ebîdderdâdan rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Hadisi şerifde, Resûlü ekrem efendimizden sözü, fili ve takriri gibi sünnetlerden bir şeyi bizzat veya bil vâsita işiten bir kimse, işittiğini olduğu gibi başkasına tebliğ ederse, o kimsenin yüzü, nûru ilâhi ile nurlanması talep ediliyor. Efendimiz, bir üstteki hadisi nebevîdede çok câzib dua ve beyanda bulunmuştur. Her iki hadisin kısa izahını yapmaya çalışalım.

Yani, Peyğamberimizin hadisini duyan ve bilen bir kişi, onu başkasına nasihat ve tebliğ yolu ile öğretirse, Allâhü teâla o kimsenin yüzünü belli bir şekilde güzelleştirerek nurlandırır ve sürürlandırır, demektir. Çünkü o kimseye Allâhü teâla iyiliği ve hayrı başkalarına dileme ilmini ve mârifetini nimet olarak ihsan etmiştir. Bu haliyle dünyada insanlar arasında takdire değer bir mertebeye erişmiştir. Ahiretde, cenâbu hakkın lufu ihsanına lâayık bir kul olmuştur.

Böyle iyi niyetli, güler yüzlü, tatlı sözlü, insanların hayrını dileyen bir kişiyide, hem Allâhü teâla sever ve hemde Peyğamber efendimizin kıymetli duasına mazhar olarak, yüzü nurlu ve sürurlu olur.

Denildiki, Burada (Hadisi şerifde) ki güzellik ve sürurdan murad: Kadri kıymet ve mertebe, demektir.

Netekim bir sözde : «İhtiyaçlarınızı, yüzleri güzel (güler ve beş yüzü) olanlardan talep ediniz.» Şeklinde gelmiştir. (Mirkat, C. I, 236)

Yani, ihtiyaçlarınızı, insanlardan kadru kıymet sahibi, hal ve ahvaldan anlayan, kadir Şinas kişilerden isteyiniz. Zira böyle kişiler, insanların hafızalarını yenileştirir, dînin güzelliğini nakleder ve insanları dâvet ettiklerine kolayca çekebilirler. Aynı zamanda ihtiyaç arzedenlerin isteklerini imkan dahilinde iyi karşılarlar ve icra edip iş bitirirler.

Denildiki : Allâhü teâla Resûlünün duasını kabul etmiştir. Zira bu duanın semeresi olarak ehli hadîsin yüzleri, insanların en güzel yüz-lüleri ve en güzel heyetli oldukları görülmektedir.

Süfyan bin uyeyne (R.A) den Mervîdir, dediki :

«Hadisi şerif talep eden her hangi bir kimsenin yüzü, maddeten ve mânen mutlaka en güzel şekildedir.» (Mirkat, C. I, 236)

Resûlü ekrem efendimizin mubârek duasının hak tarafından kabul edildiğini bizde gördük ve hâlâda görmekteyiz. O yaşlı başlı gerçekten din direği menziline âlim ve ilmi ile âmil din mucâhidi üstadlarımızdan, hakkı râzî olacağı şekilde dîni yaymaya ve halka öğretmeye yılmadan devam eden nasîhatcı üstadlarımızı ve büyüklerimizi, hep nur yüzlü ve dîni bir oteriteye sâhib heybetli, sevilen ve sayılan kişiler olarak gördük. Ne mubârek zatlardaki, hiç fark gözetmeden ve hiç korkmadan islâmı tebliğ ederler ve tebliğ ettiklerinde yaşarlardı.

Halbuki onlar, büyük bir yıkımdan ve fitneden çıkıp gelmişler. Hayatlarında anam babam günleri yaşamışlar, yinede dîni irşada devam etmişler ve o günün zâlimlerine, dînin hükümlerini eksiksiz bir şekilde duyurmaya çalışmışlar. Hayat memat hadiseleri ile karşılaşmışlar, yinede hakkı söylemekten yılmamışlar. Bu büyüklerin dîni yaymak ve hakkı dikmek emeliyle öyle yapmaları, dünyada en güzel yüz-lü, nurânî bir heyet ve heybetle yaşamalarına ve âhirette de Peyğamberlerden sonra Allâhın indinde en kıymetli ve en çok iltifat ve yetgi verilecek muhteremlerdir.

Kıyâmete kadar bâkî ve dâim olacak dinimizin, millet ve memleketimizde devam etmesi için, dînimize ihlasla bağlı ve inandıklarını

yaşayarak dîni mübînî islâmı yayan ve yayacak olan gerçek din mücâhidlerinin devam etmesini, yüce mevlâdan niyaz ederiz. İnşâallah mubârek Peyğamber efendimizin duasının kabulü gibi, bizim duamızın kabulünüde yüce mevlâdan umud eder bekleriz.

Nasihat : İrâdetülhayri, lilğa, ri-Hayri, başkasına tavsiye edib dilemektir.

Dînin dâim ve kâim olması, nasihat ve irşada bağlıdır. Bir millet ve memleketde dînin yaşaması ve dünyevî uhrevî seadetin sağlanması, yine nasihat ile olur. Onun için, müslümanların ruhlarına hitap eden, cehâletten kurtaran, hak ve hukûku ıdırib yaşatmaya çalışan, hakkın tebliğci mürşidlere çok ve çok ihtiyac vardır. «İyi söz, yılanı deliğinden çıkarır» kabilinden nasihatçılar en sevimli kişilerdendirler.

Nasihat ve irşadın lüzum ve faidelerini beyan eden, âyeti kerime ve hadîsi şerifden bâzılarının meallerini zikrederim.

Nasihatın müminlere fayda vereceğini beyan eden âyet meâlî şöyledir :

« (Habîbim!) Sen, kur'an ile nasihat et, zira elbetde nasihat müminlere fayda verir. »
(Zariyat sûresi, 55)

Nasihat ve öğüdün fayda vereceklerine, nasihat etmek gerektiğini beyan eden âyet meâlî :

«O halde (Habibim!) eğer nasihat fayda verirse, hemen nasihat et.»
(El'alâ sûresi, 9)

Bu âyeti kerimenin tefsirinde şu manâlarda vardır :

«Nasihat fayda vermesede, hemen nasihat et.»

(Celâleyn ve Hâzin)

Diğer bir ifâdede şöyledir :

«Nasihat ve öğüt fayda verdiği müddetce, nasihat ve öğüt ver.»

(Hâzin)

Allâh için, din için nasihatda bulunmak bir emri bilmâruf ve nehyi anil münker olması hasebiyle, Akâid kitaplarından, «Celâl» adlı eserinde şöyle yazılmıştır.

«Mârufu (iyiyi ve doğruyu) emretmek, emrolunacak şeye tâbidir. Binaenaleyh eğer emrolunacak şey vâcib ise, emretmek vâcibdir. Eğer emrolunacak şey mendüb ise, emretmek mendübdür (şerhde haram olan münkerin nehyi vâcibe, mekruh ise, mendübe ircâ edilmiştir.)

— Ve bu iyiyi emretmenin (keza kötüden nehyetmenin) şartı, o vazife yapıldığında fitneyi mûcib olmamak ve söylenenin kabul edileceği zannedilmektedir.»

Hayatî bir tehlike olması muhakkak olan veya kabul edilmeyeceği zannı gâlib olan hükümleri tebliğ etmek, vâcib değildir. Belkide çekinib susmak lâzımdır. Bu husûsu belirten yukardaki El'âlâ sûresinin doku-zuncu âyeti kerime gibi âyeti kerime ve hadîsi şerifler vardır. Fakat böyle olmakla berâber, din, nasihatla kâim ve dâim olduğu için, her müslüman haddini aşmadan vazifesini yapmakla mükellefdir.

Nasihat ve öğüdde bulunan kişilerin mutlaka kendilerininide unutmamaları gerektiğini beyan eden âyet meâlde şöyledir :

« (Ey nasihat ve öğütcüler!) siz, insanlara iyiliği (gerçeği ve doğruyu) emredersinizde kendinizi unutmursunuz?. Halbuki kitapda okursunuz. Hâla aklınızı başınıza almıyacakmısınız?..»

(Bakara sûresi, 44)

Hâdimî merhum «Eyyühel veled Şerhi» adlı eserinde Cazâlî merhumdan naklen şu satırları yazıyor :

«Artık İsâ aleyhisselâma Allâh tarafından denileni iyi düşün :

«Ey meryemin oğlu! Nefsine vaaz et. Eğer nefsin ettiğin vaazu nasihatı kabul ederse, hemen insanlarada vaazu nasihat et.

— Şâyet nefsin vâazu nasihatı kabul etmezse, Rabbinden utan.»

— Bu sebebdan için denilmiştirki :

«Vazu nasihatların en güzeli, ey nasihatçı! evvela kendi nefsine nasihata başlayıp, o nasihatıyın icrasını yapmandır.»

(Yazma eyyülhelveled Şerhi, 37)

Gazâlî merhumda diyorki; Böyle olmakla berâber, bir kimse, nasihat etme ile vazifelendirilmekle ibtilâ olunursa, konuşulan kelime ve ibârelerde güçlükler, rumuzlu ve efsânevî asılsız sözlerden uzak, dinleyiciyi sıkmayacak, rahatça anlayabileceği hak ve doğru sözleri en açık ifâde ile yapmak,

— Birde vazu nasihatda bulunan kişinin gâyesi, hak rızası olmasıdır. Vaazında halkın teveccühünü kazanıp meclisde halkı çoşdurmak, heyecanlandırarak yaka paçalarını açıp bağırıp çağırma gibi halleri sağlayarak insanları dünyaya meylettirme arzusu ve gâyeti olmamalıdır. Mâsiyetten itâata dâvet etmelidir. Hırs ve tamâdan uzaklaşıp hakka ve takvaya çağırmalıdır. Kötü ahlakdan iyi ahlaka ve dünyadan âhirete yöneltib âhiret sevgisini sağlamalıdır.»

Hak tavsiye eden kimseler, aslında evvela kendisi amel edib sonra halka tebliğ etmelidirler. Fakat bâzı hallerde kendileri yapmazlar, yinede nasihata devam ederler, İnsanları, dinden nefret ettirmeyib rağbet etmelerini sağlamalıdır.

Meselâ : Maddeten fakir olan din adamları, zekat ve hac farızasını işlemedikleri halde, bu mes'eleler hakkında nasihat ederler ve etmek mecbûriyetindedirler. Öyle ise, din adamı ve nasihatçı kişiler, mümkün olanları kendileri işleyip ondan sonra başkalarına tavsiye etmelidirler. Şâyet kendileri işleme imkânına sahib olmazlar veya ihmalciliklarından dolayı işlemezlerse, yinede nasihata devam etmeleri câizdir. Ancak nasihat etmeye yetgi ve kâbiliyyeti olmayanlar, yapamazlar.

Bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur.

«İnsanlara hüküm beyanını, Ancak emir veya vazifeli memur veya cıdalıcı (çekişgen) kimse yapar.»

Dinin nasihatdan ibâret olduğu bir hadîsi nebevide şöyle buyurulmuştur :

«Din, nasihattır. Din, nasihattır. Din, nasihattır.»

— Üç sefer söylenen bu sözden sonra ashâbı kıram sordular :

«Ya Resûlellah! kim için nasihatdır?»

— Resûlüllah (S.A.V) buyurduki :

«Nasihat, Allâh için, kitabı için, Resûlü için, müslümanların imamları (reisleri ve âmirleri) ve bütün avamları içindir.»

(Müslim, Akkirmâni, 217)

Allâh için nasihat, Alâhü teâlanın zâtı ilâhi ve sıfatı ilâhilerine inanıp, kemal sıfatlarla muttasıf ve noksan sıfatlardan münezzehe olduğu, onun emirlerine itaat, nehiyelerinden kaçınmak sûretiyle, kulluk yapmanın yollarını beyan etmektir.

Kitabı için nasihat ise, Kur'anı kerimin Allâh kelamı olduğuna inanmak sûretiyle hükümlerine sadâkatla bağlanıp amel etmenin lüzûmunu, o kitabı okuyub hiç bir hükmüne muhâlefet edilmemesi gerektiğini tavsiye etmektir.

Resûlü için nasihat, onun hak tarafından elçi olarak gönderildiğini tasdik edip, getirdiği bütün hükümleri itirazsız kabul edip buyruklarına sarılmayı, onun sünnetlerine ve ehli beyt ile ahabdan olan ümmetine sevgi ile bağlanıp her hak ve hükme riâyet etmenin lüzûmı gibi hükümleri belirtmektir.

Emirler ve insanlar için nasihat ise, onların hakka riâyet etmelerine yardımcı olup ikâz etmek, iyi ve mâruf olan emirlerine itâat edip bağlantı ve irtibata devam etmek, kötü olan emirlerine itâat etmeyi onları kötülüklerden kaçıdırmaya çalışmak, iyi yolda müslümanların kalblerini o emirlere ülfet ettirmek, onlara hak ve adâlet üzere

hüküm vermesini sağlamak ve zulmün ve zâlimlerin fena âkibetlerini telkin etmek gibi nasihatlerde bulunmaktır.

Evet hak ve hakikatı tâlim ve telkin eden nasihatçı kişiler vâir oldukça, dîn, îman, islâm şeriat, millet, islâm cemaatı ve o cemaatin yaşadığı vatan ve devletde vâir olur. Bu sebeple dîni tebliğ edici gerçek mücâhid ve mürşidler, bir milletin temel taşı, ruhlarının nûru ve fikirlerinin hayatıdır.

Böyle mücâhidler, Kur'anı kerimde şu âyetle takdir ve tafsif ediyor :

«Onlar (Allâhın sevgilileri), Allâh yolunda cihâd ederler ve hiç bir kınayanın kınamasından (dedikodusundan) çekinmezler. Bu Allâhın lutfu ihsânıdırki, onu kime dilerse ona verir. Allâh ihsânı bol olan ve en çok bilendir.» (Mâide sûresi, 54)

Diğer bir âyeti kerime meâli şöyledir :

«Ey îman edenler! Allâhdan korkun. Ona yaklaşılmaya vesîle arayın ve onun yolunda cihad edin, tâkî muradınıza eresiniz.»

(Mâide sûresi, 35)

İslâm cemaatını toplayıp birlik halinde dîne, millete, devlet ve vatana hizmet etmenin en güzel yolu nasihat ve irşaddir. Tatlı dil, yapıcı ve hakkı dikici, bâtil ve hurâfeleri yıkıcı, islâm cemaatını hakkın etrafında toplayıcı, her türlü tefrikadan ve tefrikacılıktan uzak, «Yedüllâhî Alelcemaati-Allâhın kudret ve yardımı müslüman cemaatin üzerindedir.» Hadîsini yaşatan, birleştirci ve sevişmeyi temin eden hak dellâli mücâhidler; Kur'anın medhû senâ ettiği mürşidler, önderler ve Peygamber vârisleridirler.

«Nasihatcıda, güler yüz, tatlı söz ve ağlar göz olmalıdır.» denilmiştir.

Bu yolun önderi ve baş kumandanı, sevgili Peygamber sallallahü aleyhi vesellem efendimizde, cemaatı müslimîne öğüt vermesi husûsunda halıkı zülcelal bir âyeti kerimesinde şöyle buyurmuştur :

«İşte (Habibim!) sen, Allâhdan bir esirgeme sâyesindedirki, onlara (Ashâbına) yumuşak davrandın. Eğer (farâza) sen, kaba ve katli yürekli olsaydın, muhakkak onlar etrafından dağılıp gitmişlerdi.»

(Alî İmran sûresi, 159)

Öğüt vermenin üslûb ve metodlarını belirten diğer bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

« (Ey habîbim!) İnsanları, Rabbiyin yoluna hikmetle (hakkı açıklayan ve şüpheleri gideren sağlam delil ile) ve güzel öğütle dâvet et ve onlarla mücâdeleni en güzel yol hankisi ise, onunla yap..»

(Nahl sûresi, 125)

Hak dâvetcisi ve din tebliğcisi kimselerin, dâvet ve nasîhatlarının en iyi yol ve amel olduğu bir âyeti kerimede şöyle beyan edilmiştir :

«(İnsanları) Allâha dâvet eden ve (kendiside) iyi amelde bulunan ve ben elbette müslümanlardanım, diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?» (Fussilet sûresi, 33)

Bu son âyeti kerimede, müezzin, imam-hatip, vâiz, müfti, Kur'an muallimi, dîni öğretip tebliğ eden her hanki bir müslümanın, en iyi ve en güzel söz, amel ve davâda bulunduğu beyan buyurulmaktadır.

Öyle ise ey din dâvetcileri meslekdaşlarım ve ey müslüman kardeşlerim! Bu kıymetli ameli ve o amel ile meşkul olanları, takdir edelim. İmanımızın iktizasını yapalım.

En neticeli ve uyarıcı öğütlerden biriside, ölümdür. Bir hadîsi nebevide Resûlü Ekrem (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Vâiz yönünden ölüm kâfîdir.» (Tabarânî, kenarlı Berîka, C. 2; 155)

Bu hadîsi şerifin hükmü, beşer hayatında çok görülmüştür. Hâlâ da görülmektedir. Pek çok azgın ve zavallı ahlaksızlar, kendi yakınlarından ölen olunca, îkaz olub, ıslahı nefis yapanlar görülmektedir.

Ölümden ve ölenlerden ibret alıb, ıslahı nefis yapmaya çalışanlarda olmuştur.

Meselâ : Emevî halîfelerinden Ömer bin Abdul'aziz merhum, bâzı âlimlere bana nasîhat edin, dediği zaman : Alimler demişlerdirki :

«Sen, halîfesin, mutlaka öleceksin.»

—Halife, nasîhatı bana ziyâdeleyin, diyor :

— Bâzı bilginlerde diyor :

«Ademe (aleyhisselâma) kadar babalarından hiç bir ferd kalmamıştır, mutlaka ölümü tatmıştır. Binaenaleyh senin nevbetinde (ölüm sırasında) mutlaka gelecektir.

— İşte bu cümleyi duyan halîfe Ömer bin Abdül'aziz (R.A) ağlamıştır.» (Kenarlı Berîka, C. 2, 155)

Şu halde mûmin; nasîhat eden âlimden, ölümden, ana babanın ve büyüklerin öğütlerinden, bela ve musîbet ibtilasının derslerinden îkaz olub uyanmalıdır. Aksi takdirde cehennem ateşi ile cezalandırılır. Çünkü dünyadaki öğüt ve nasîhatcılardan îkaz olub uyanmayanların, en son terbiye ve öğüt yeri, Cehennem ateşidir.

Cenâbu hak, bütün mûmin kardeşlerle bizleri, bu elim azabdan korusun. Amin.

۲۳۲ - (۳۵) وعن ابن عباس، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ: «اتَّقُوا الْحَدِيثَ عَنِّي إِلَّا مَا عَلِمْتُمْ، فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». رواه الترمذي

۲۳۳ - (۳۶) ورواه ابن ماجه عن ابن مسعود وجابر، ولم يذكر: «اتَّقُوا الْحَدِيثَ عَنِّي إِلَّا مَا عَلِمْتُمْ»

Tercümesi :

232 — (35) İbni Abbas (R.A) dan mervidir, dedi :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Benden hadis rivâyetinden kaçının, ancak hadisın, hadis olduğunu bildiğinizi rivâyet ediniz. Zira bir kimse, benim üzerime bilerek yalan söylerse, o kimsenin varacağı yer, cehennemdir.»

(Hadisi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

233 — (36) Bu hadisî, İbni mâce; İbni mes'ud ve câbirden rivâyet etmiştir, fakat hadisde : «Benden hadis rivâyet etmekten kaçının, ancak hadisın, hadis olduğunu bildiğinizi rivâyet ediniz.» Cümlesini zikretmemiştir.

(Not : Bu hadisî şeriflerin, bir nebze izahatı, birinci cildde ve bu cildin baş tarafında 198-199 hadisî şeriflerde zikredilmiştir.)

۲۳۴ - (۳۷) وعن ابن عباس، قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ قَالَ فِي الْقُرْآنِ بَرَأَيْهِ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». وفي رواية: «مَنْ قَالَ فِي الْقُرْآنِ بَغَيْرِ عِلْمٍ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». رواه الترمذي

Tercümesi :

234 — (37) İbni Abbas (R.A) den mervidir, dedi :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, Kur'an hakkında (Kur'anı kerimin hükmünde) kendi reyî ile hüküm beyan ederse, o kimsenin varacağı yer, cehennemdir.»

Diğer bir rivâyetde :

«Bir kimse, Kur'anda (Kur'anın hükümlerinde, anlamı olmadan derse (hüküm verirse), Mak'adını (oturak ve minderini) cehenneme koy-sun (varacağı yer cehennemdir).»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Yani, her hangi bir kimse, luğat ehlinin, Şer'i şerife mutabık arab-ca kavâid, tefsir, fıkıh, hadis, sebebi nuzul, nâsıh ve mensuh gibi ilim-lerin ehillerinin nakıl ve beyanlarını araştırıp öğrenmeden, kendi nef-sinin arzusunda göre Kur'an âyetlerine mâna verir ve hükümler çıkarır-sa, nakla uygun olmayacağından kendi reyinde hata ve yanlış hüküm-de bulunur. Çünkü, aklın, kendi başına hakikatları doğru bir şekilde anlaması, imkansızdır. Yanlış hüküm veren böyle kişinin varacağı, yer, hadîsi şerifde belirtildiği üzere, cehennemdir.

İşte bu sebepten Kur'ana mâna verip hüküm beyan edecek kim-se, mutlaka arabî luğat, sarf, nahiv, mantık, maânî, beyan, bedî, tefsir, fıkıh, hadis ve bunların usullarını bilmesi gerekir. Bilhassa nurlu as-rın ve onu tâkib eden asırların müctehidlerinden ashab, Tâbiîn ve tebe-i tâbiînden olan müfessir, muhadis ve fakihlerin nakıllarını ve beyan ettikleri hükümlerini, iyi öğrenip âyeti kerimelere mâna verip hüküm beyan etmekte isâbetli olmasını sağlamalıdır.

Selefi sâlihînin bilgilerine ve Kur'an diline vâkıf olmayan kimse, Kur'an kıssalarını, müteşâbih âyetleri ve Kur'an ahkamlarını hakkı ile bilip isâbetli beyanda bulunamaz.

Bu izâhatın daha geniş, birinci cildin 195, hadîsin izah bölümünde zikredilmiştir.

۲۳۵ - (۳۸) وعن جُنْدُبٍ ، قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ قَالَ فِي الْقُرْآنِ بَرَأَهُ فَأَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ » . رواه الترمذي ، وأبو داود

Tercümesi :

235 — (38) Cündüb (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, Kur'an hakkında kendi reyî (kendi görüşü) ile hüküm beyan ederse, isâbet etse dahî, elbette o kimse hata etmiştir.»

(Hadîsi, Tirmizî ve Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ravî Cündüb (R.A), kendisi «Cündübül hayr» lakabı ile lakablanmış ve künyesi Ebû Abdillahdır. Bağlı olduğu silsile ve sülale, Cündüb bin Abdillâh bin Süfyan elbecelî el'alakî veya el'alefî dir.

Becîle kabîlesinin bir batnı olan alaka aşîretindendir. Peyğamber efendimizin ashabındandır. Kırk üç (43) hadîsi şerif rivâyet etmiştir. Cihad maksadı ile bir zaman kûfeye gelmiş, sonra Basraya geçmiştir. Oraya mis'ab bin Zübeyr ile berâber girmiştir.

Kûfe ve Basra tâbiîninden pek çokları, bu zatdan hadis rivâyet etmiştir. Bu cümleden olarak Hasanı Basrî ve İbnî Sîrîn Hazretleri hadis rivâyet etmişlerdir. Mis'ab bin Zübeyr (R.A) ın fitnesi ânında vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.

Hadîsi şerife, çok dikkat etmek gerekir. Zira şeriat ilmini anlayabilecek bir ilmî bilgisi olmayıp, sâde kendi görüş ve düşüncesi ile Kur'ana mâna verib hüküm beyan eden kimse, rey ve hükmü isâbetde etse, yine kat'iyet ve kesin bilgi ile hüküm verilmediğinden hatalıdır. Tahmînî, kararlama ve zekâya dayanılarak verilen hüküm, çok büyük günah ve tehlikelidir.

Bir üstdeki hadîsi şerifin îzah bölümünde bir kısmının isimlerini saydığımız ilim dallarının, en az onbeş (15) adedini bilmek gerekir. O onbeş ilmin isimleri şöyledir :

«Lügat, sarf, nahiv, iştikak, meânî, beyan, bedî kıraat, esbâbı nuzul, kıssalar, Nâsih, Mensuh, fıkıh, hadis, ve tefsir ilmi ile bütün ilimlerin bir ilâhî bağışla olmasında bilmektir.»

İşte bu saydığımız ilimlere vâkıf ve âlim olan her bilgin kişi, Kur'ana mâna verib tefsir edebilir. Bu bilgilere sahip olduktan sonra Kur'anı kerîm âyetlerine mâna verib tefsir ettiğinde, isâbet ederse, iki sevab alır. Hata ederse, bir sevab alır. Yani, Şer'i hükümlerin istinbâtında müctehidlerin ictihadları karşısında aldıkları ecir gibi, ecre nâil

olur. Çünkü bütün ilmî gayreti ile çalışıp emek sarfetmiştir. Hakkın izharı için sıkıntılara mâruz kalmıştır. Böyle oluncada, ilâhî ecre nâil olmak, hakkıdır.

Evet ilmî otoriteler, Kur'anı kerime mâna verib tefsir edebilirler. İlmî otoriteye sâhib olmayanlarda, bildikleri ile amel eden ilim sâhiblerinin tefsirlerini okuyub onların beyanlarını nakledib açıklamalıdır-lar.

Takib edilecek yol ve hakikat böyle iken, bulunduğumuz asırda pek çok sivri akıllı, ilim zırhına bürünmüş câhillerin ahkam keser davranış ve iddiâlarına şâhid olduk ve hâlâda oluyoruz.

Kur'an âyetlerine kendi rey ve görüşlerine göre mâna verenler olacağını bilen Peyğamber efendimiz, îzahına çalışdığımız mubârek sözü gibi pek çok sözler buyurmuştur.

Kur'anın lafız ve mânasına hiç muvafakat etmeyen ve münâsebeti olmayan tevillerle mâna verenler, zaman zaman görülmüştür.

Meselâ : Râfiziler (Şîîler), sûre-i Rahmanda «Elbahreyn» kelimesini, «Ali ve Fâtıma» olarak tevil etmişler. Keza yine aynı sûrede, «El-lûlû-ü vel mercan» kelimesinide «Hasan ve Hüseyin» ile tevil etmişlerdir. Bunların bu tevilleri, nefislerinin arzusuna uyub câhillik ve ahmaklıklarından başka bir şey değildir. (Kezâ, bak, Mirkat, C. I, 240)

Bunlar gibi arzu ve emellerine göre, âyeti kerimelere manâ veren câhillere, günümüzde pek çok rastlanmaktadır.

Yüksek mevkîde bulunan ve kendisini ehli takvadan sayan câhilin birisi, Âraf sûresinin yüz yetmiş doküz (179) uncu âyeti kerimede insan ve cinnîlerden kalbleri olub anlamazlıktan gelen, gözleri olup görmezlikden ve kulakları olup duymazlıktan gelenlerin cehennem için yaratıldıkları beyan buyurulan âyeti kerimeye :

«Efendim bizler ne yaparsak yapalım. Biz cehenneme gitmeyeceğiz.. Allâh bizi ateşe atmayacaktır. Çünkü Allâhü teâla kitabında cehenneme atmak için âhiretde yeniden kalbsiz, gözsüz ve kulaksız insanlar ve cinnîler yaratacaktır... gibi» Câhilce mâna verib hüküm beyan ediyor.

Bu sapığın beyanı her yönüyle yanlış ve batıldır. Zira suçsuz yeni yaratılacakların azablanmasında hâşa Allâhın zulum yapmasından bahsediyor.

Şamda bir zatdan dinlemiştim, diyordu ki :

«Bizim burada bir zındık dede vardı, yer yüzünde yaşayan bütün insanlar cennete girecektir. Çünkü insanlar keremli ve şerefli olarak

yaratılmıştır... gibi... ifâdeler de bulunur ve delil olarakda insanların sûret ve endam bakımından bütün varlıktan daha biçimli ve iyi şekilde yaratılışlı olduklarını beyan eden âyetleri okuyor.»

Böyle sapık ve zındık düşünceli adamlar, her asırda olmuş ve kıyâmete kadar olacaktır. Çünkü Peyğamber efendimiz, bu ümmetin yetmiş üç (73) fırkaya ayrılacağını ve yetmiş ikisinin cehennemlik olub, kendisine ve ashâbına tâbi olan tek bir fırkanın cennetlik olacağını muhtelif sözlerinde buyurmuştur.

Bu hususu beyan eden hükümlerin biraz geniş, birinci cildin 342. sahifesinde ve «İslamda Evliya Mes'elesi ve Hârikalar» adlı eserimizdede zikredilmiştir.

Meslekdaşlarla bir toplantıdayız, birisi geldi konuşuyor. Sözü çevirdi evirde ictihad meslesine getirdi. Günümüzde direk âyet ve hadisden hüküm çıkararak, mutlak ictihad iddiasını söyledi. Bu iddiayı savunan aynı adam, Kur'anı kerimin âyetini yazılan not defterinden yanlış okuyordu. Ezbere değil yüzünden dahî doğru okuyacak kabiliyet de değildi. Kur'an âyetlerinin harekeleri kaldırılrsa veya hareketsiz olarak yazılrsa, doğru okuyamayacak kâbiliyyeteydi. Hadîsi şeriflerin mânalarını, altındaki tercümelerini okumak sûretiyle beyan ediyordu. Gözünü satırdan kaldırıncâ hemen ayağı kayıyor, yanlış mâna veriyordu. Bu hâliyle okumuş câhil utanmadan ictihaddan bahsediyordu.

Top yekûn meslekdaşlar, câhilliğini, rezilliğini ve bu mes'eleleri konuşmaya dahi hakkı olmadığını en kesin ifâde ve beyanlarla anlatmışlardı. Kendiside o mes'eleyi açtığına çok ve çok peşiman olmuş ve özür dilemişti.

Aynı tipde ve aynı kâbiliyyetde veya bir az şeytânî bilgisi olub amel ve ahlakî sıfır denecek derecede pek çok fâsıklar, kendilerini allâme görerek, zaman zaman söz, yazı ve iddialarla bu fikri ortaya atmaktadırlar. Öyleleri varki, gûya sosyoloji, Psikoloji ve hukukcu âlimlerinden müteşekkil bir ictihad şûrasından bahsedenler, maalesef görülmektedir.

Günümüzdeki hukukcuların, iktisadçı, sosyoloji ve psikoloji bilgilerin pek çokları, inanç, amel ve ahlak bakımından islamla bağdaşmayacak şekilde hal ve durumları meydanda iken, nasıl bu iddia ortaya atılıyor?. Hatta bunlardan bir çokları, islamı ve müslümanları «Şeriat ve şeriatcılar» diyerek kötüledikleri gâyet açıktır. Müslümanları, kâfirlerden aşağı gören tipinden kişilerdirler.

İmanın esaslarına inanmayan, islâmın şartlarını yaşamayan, kitap ve sünnetin dillerini ve icmâ-i ümmetle kıyası fukaha hükümlerini

bilmeyen ve bu hakikatlara inançlı saygılı ve bağı olmayan bir takım ilim zırhına bürünmüş fâsıkların ve belkide kâfirlerin, islam hakkında ictihad iddiasında bulunmaları, ya delilik, ya fesadlık, ya mülhidlik ya zındıklık ya ahmaklık ya câhillik, ya abdallık ya fasıklara dalkavukluk yapıp dinde taviz vermek veya şeytan duzaklı hak hukuk ve islam düşmanlığı yapmak olabilir. Başka nasıl izah edilebilir?.

Asırlarca evvel geçen ve nurlu hayata günümüzden, çok ve çok yakın zamanda yaşayan, gerçekten âlim ve ilmi ile âmil olan âlimlerden imamı Gazzâlî, âmidî, ibni hâcib ve Fahrüddini Râzi gibi merhumlar, mutlak ictihad hakkını kendilerinde bulamadıkları gibi, hicri dördüncü asırdan sonra ictihad yapacak kabiliyyetlerin gelmediğini ve gelemeyeceğini savunmuşlardır. Yani ictihad kapısı kapanmamıştır ve fakat ictihad yapacak kabiliyyetler gelmemiş ve gelmesi güçtür, demişlerdir.

Ashab, tâbiîn ve onlardan sonra gelen müctehidlerin yaptıkları mutlak ictihad hükümlerine, «Mes'eleyi mes'eleye ictihad etmek» her devirde olmuştur ve hâlâda olmakda ve olabileceği beyan edilmektedir.

Bu yol açık ve bu yolu anlayıp hüküm beyan etmek, ehilleri için daha rahat ve kolay olduğu ortada iken, teklikeli ve güç yolu savunmaya gerek yoktur. Hak ile meşkul olan ve hakkı savunan gerçek din âlimi, elbette bu ana cadde hâlini tâkib eder, haddini bilir. Kendini dünyada, fâsık ve fâcirlerden sakınır, âhiretdede cehennemlik olmaktan korur.

Zira günümüzde böyle mutlak ictihaddan bahsedenlerden, bazılarını gâyet açık şekilde görmüşüzdür. Cenâbu hak Kur'anı kerimde : «Eğer (Faizciliğe) tevbe ederseniz, mallarınızın başları (hiç fazlalık olmadan ana sermayeleriniz) yine sizindir.» Buyurmakda iken, tutuyor, «Faiz helâl» diyerek hüküm kesiyorlar ve bu hükmü kesenler, sözde ilim adamı geçiniyorlar. Halbuki görüldüğü ve bilindiği üzere, mal, para ve emsâlini veren kimseler, hiç bir fazlalık olmadan başı başına, ölçüsü ölçüsüne aynı ana sermayesini alacaktır.

(Bak, Bakara sûresi, âyet : 279)

Yukarıda 206, hadîsi şerifin izahat kısmında beyan ettiğimiz hac farizâsını edâ eden müslümanlara, kurbanların harem dâhili olan mi-na ve mekke-i mükerrerme veya civarında kesilmesini açıkça beyan buyurduğu ve müctehidlerde öyle yazdıkları halde, Allâhü teâla israf olacağını haşa bilmezmiş, Peyğamberinede bildirmemişde, bu şeytan kıyash câhilleri, bu eksikliği doğrulturlarmış! gûyal...

Yine bu tip fâsıklardan, «Ebû hanife dalâlette idi, Ebûl Hasan'el'Eş'arî dalâlette idi ve Ebû mansûrî matûrîdî dalâlette gibi...» Cümlelerle hak yolcusu müctehid ve fakihleride tahkir ederek kötü telkinde bulunanlara, söyleyenlere ve yazanlara rastlanmaktadır. Meseleleri bizzat sorulmuştur.

Bir çok fesadlıklar karşısında susub, sanki bu müctehid zırhına bürünmüşlerden biriside âyeti kerimelerin açık hükümleri karşısında muhâlif hükümleri kesenleri, destekler ve tasdikler durumunda Mecellenin, «**Mevridi nasda, ictihada mesağ (cevaz yolu) yoktur.**» Kanunu olan onbeşinci (15). maddesini eleştiriyor. Gûya insanın çalışmasını ve ictihad gayretini söndürürmüşde, onun için bu madde bağlayıcı imiş.

Evet mecellenin bu maddesini böyle mutalaa eden kişilerde, Kur'anın açık ve kesin hükümlerine muhâlif beyanlarda bulunan, makam ve mansıb için sefihlerin arzularına göre fetvâlar uyduran, sahte müctehidlerdendirler. Haksızlığın karşısında dilsiz şeytan gibi susarlar. Fakat sefihlerin nefislerinin arzularına göre dinde taviz vererek bir takım haram ve helâl hakkında hükümler keserler.

Bu kâideyi bağlayıcı demekle, Kur'anı kerimin, zina, içki kumar, yalan yere yemin, iftira, haksız adam öldürmek, faizcilik, çıplanmak, zulüm ve emsâli haram ve yasaklar hakkında kesin hüküm beyan eden âyetler karşısında, şeytan kıyası yapıp gûya ictihad yapacaklar! Milleti islâmiyeyi şaşırtıp bâtıla ve belkide küfre sevk edecekler.

Keza yine beş vakit namaz, zekâf, oruç, hac, adâlet, doğruluk, Emanete riâyet, bunları yapmayanların kötülükleri ve haramları işleyenlerin cezâ-î müeyyideleri gibi hükümler, Kur'anı kerimde açık bir şekilde kesin hükme bağlanmıştır. Böyle âyetler hakkında Hz. Peyğamber dahî ictihad hakkına sâhib olmadığını beyan etmiş iken, bu câhiller, utanmadan ve Allahdan korkmadan nasıl olurda kesin hüküm beyan eden âyet ve hadîsler hakkında, ictihad iddiasında bulunurlar?

İctihâd yapmaya nasıl cesaret ederler? Hayret ediyoruz. «**Elcâhilü cesûrun - Câhil, cesâretlidir.**» Denilmiştir. Sahâbe ve tâbiünden olan müctehidlerinde, cesâret edemediği kesin ve kadî âyetler ve hadîsler hakkında ictihada kalkışmak, elbette cehâletin eseridir.

Selefi Salihînin yazmış oldukları kıymetli eserlerini okumaktan, okursa anlamaktan âcizdirler. O dev büyüklerin kendilerinin değil, kızlarının ve hanımlarının dahi karşılarında, ulûmi şer'iyeden konuşmaya hakkı olmayacak derecede âciz, cılız ve hiç olanlar, utanmadan allâme kesiliyorlar.

Selefin tâkib ettiği ehli sünnet, yolunu yıkmak için âdetâ seferber olmuşlar. Her biri ayrı ayrı kanaldan, ayrı ayrı fikir ve iddialarda müslümanları ve körpe dimağları, mânen ve fikren zehirlemeğe veya kötü telkinlerle doğru yoldan saptırmaya çalışıyorlar. Kesin nas varid olmuş âyetler haklarında muhalif hükümlerde bulunmak, Allâh muhafaza küfür olur.

Kur'anın açık ve kesin şekilde hüküm beyan etmediği, fakat işâret, delâlet ve muktezâyî hal gibi usulda beyan edilen tevil ve tercih yollarıyla zarûret durumlarındaki mes'elelerde ictihad etmek, bütün selefin takib ettiği yoldur. Yukarda saymış olduğumuz bilgilere hâiz olan, îmanlı, ihlaslı, adâletli, hakkın müdâfi ve bildiği ile âmil olan her fakih ve şeriat âlimi, hüküm beyan etmeye, ister meseleyi meseleye kıyas yoluyla olsun, ister âyeti kerime ve hadîsi şeriflerdeki tevil ve tercihi gerektiren hallere binaen olsun, muktazâyî hâle ve zarûrete göre hüküm beyan edebilir ve fetva verebilir. Ancak bu beyan ve fetva verilen hükümler hakkında, selefi sâlihinden olan din âlimlerinin beyanı var ise, onlara dikkat edib o yola temessük etmek en doğrusudur.

Zira usul ve fıkıh kitaplarında denilmiştir ki :

«Vazîfetül âvam, Ettemessükü bi akvalil fukahâ-l = avâmın vazîfesi, fakihlerin (Şeriat âlimlerinin) sözlerine (fıkıh kitaplarına) temessük edib sarılmaktır.» (Kezâ mecâmiül hakâik, S. 305)

«Efendim biz avam değiliz, âlimiz» diyeceklerdir. Çünkü kendilerini müctehid derecesinde ve hatta onların fevkinde gören kendini bilmedik câhiller, böyle diyeceklerdir. Ana kaynaklarda, müctehidlerin, mükallit ve fakihlerin derece ve mertebeleri uzun uzun yazılmıştır. Biz onlardan hulasa edilerek yazılanlardan bir kaçını kısaca nakledelim.

MÜCTEHİDLERİN TABAKALARI

«İbni abidin» adlı büyük fıkıh kitabında müctehidlerin tabaka ve dereceleri üç şekilde olduğu beyan edilmiştir.

a) **Müctehidi mutlak** (mutlak müctehid) veya müctehid fişşer'i denilerek direk âyet ve hadisten hüküm istinbat eden müctehidlerdir. Bunlar dört mezheb imam-ı gibi büyük âlimlerin koydukları esaslar ve tesis ettikleri usulların mesleklerine tâbî olan mümtaz kişilerdir.

b) **Mezhebde müctehidlerdir**. Bunlarda, imam-ı Ebî Yûsuf ve imam-ı Muhammed rahimahullahlar gibi büyük müctehid imam-ı Azam-ın talebeleridirler. Üstadlarının kâide ve usullarından hüküm istihrac ederler. Asıl kâide ve kanunda üstadlarına mudhâlefet etmezler. Ancak bâzı furûu amel mes'elelerinde muhâlefet ederler. Diğer müctehidlerin talebeleride, aynıdır.

c) Haklarında nas vârid olmayan Mes'elelerde müctehiddirler : Bunlarda, Hassaf (261), Ebî Câfer ettahâvî (321), Ebî Hasan el kerhî (340), Fahrüddînî kâdîhan (593), bunların emsâli âlimlerdirler. Bunlar, ne asıldâ ve ne furûda muhâlefet etmeye kâdir olamazlar. Ancak bunlar, asıl ve kâidelere muvafık olarak haklarında nas vârid olmayan (kesin kaide ve hüküm beyan edilmeyen) mes'elelerde hüküm istinbât ederler (yani, mes'elelerden diğer mes'eleleri istihrac edib çıkarırlar).

Bu her üç tabaka hakkında bir nebze mâlumat, «Akâid manzumesi» adlı ishaki zencânî ile mâruf olan eserde vardır. Aynı eserden naklen «Mültekâ Tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin baş tarafında zikredilmiştir.

FAKİHLERİN TABAKALARI

Şimdi «İbnü Abidin» adlı eserin birinci cildinin devamında fukahânın (fakihlerin) tabakaları şöyle sıralanmıştır :

a) Müctehidleri taklid eden fakihlerin birincisi «ashabı tahrîc» tabakasıdırki, ehli tervîcde denir. Bunlarda, imam-ı kerhînin talebesi cassis ismiyle mâruf Ebû Bekir er Râzî (370) gibi büyük fakihlerdir.

Bu tabakadaki zatlar, aslâ ve kat'a ictihadda bulunmaya kudretleri kifâyet etmez. Fakat asıl kâideleri ihâta edib kâidelerin alındığı ve dayandığı mehazları ezberleyib bildiklerinden, mes'elenin iki ciheti olub bir tarafı açıklanmayıp her iki yönünde mübhem olanın mücmel yönünü tafsîl edib tercih etme kudretine sahibdirler.

Aynı zamanda bunlar, mezheb sahibinden veya müctehid derecesinde olan ashabı kiramın birisinden hüküm nakledebilirler. İmam-ı kerhînin tahrîci ve Ebu Bekir er Râzinin tahrîci bu kabil eserlerdendir.

b) Fakihlerin ikinci tabakası, «Ashâbı tercih» dir. Bunlarda, müctehidleri taklid eden, ebül Hasan el Kudûrî (428) ve Hîdâye sahibi şeyhülislam Burhânuddîn el Murgînânî (593) gibi Fuhûlu ulemâdır.

c) Fakihlerin Üçüncü tabakası, «ashabı temyiz» dir. Mukallitlerden olan bu zatlarda, müteahhirin ulemasından müteber fıkıh metnlerinin sahibleridirki, yazdıkları metinlerde; ekva (dâha kavî), kavî, zaif, zâhirî rivâye, zâhirî mezheb ve nâdir, hükümlerin aralarını temyiz edib beyan etmişlerdir.

Bunlar, kenz sahibi (710), muhtar (683), vikâye ve mecmâ (694) sahibi gibi sahih ve müteber fıkıh metnlerinin müellifleridirler. Bu fakihlerin hal ve şânları, eserlerinde mevcut sözleri ve zaif rivayetleri nakletmemektir.

d) Mukallit fakihlerin dördüncüsü, Yukardaki yazılanların vasıf ve kudretlerine kâdir olamayan, yağlı ile yağsız fark edemeyen ve sağ ile solu temyiz edib ayırd edemeyen, belkide geceleyin kütük kapılar gibi, rast gele bulduklarını toplayan tipinden kimselerdir. Bunları taklit edenler ve edecekler için, tamâmen ve külliyyen helakdır.

(Keza mecmuatürresâili, -İbni Abidin, 12)

İbni Abidin Merhum «Fetevâyı Hayriye» isimli eserden naklen şu cümleleride yazıyor :

«Şüphe yokki, elbet bir mes'elenin râcihîni mercuhundan ve zaif ile kuvvet bakımından mertebelerinin ihtilaflı yönlerini bilmek, ilim tahsil eden' kimselerin ilmi tahsil etmeye sarılacakları emellerin en son mertebesidir.

— Binâenaleyh müfti ve kadıya farz olan; cevap vermede, tesbitli olmalı (bir delil ve kaynağa dayanmalı) ve bir şey hakkında, «helâl ve Haram» demekle, Allâha iftira etmekten korkarak rast gele vermemelidir. Hevâsına ve şehvetine tâbi olması ve büyük musîbet olan mala meyletmesi, haramdır.

— Zira kötü amel ve emeller, cesâret edilmeyecek derecede büyük bir işdir. Bu büyük kötü işe, ancak azıtmış olan bütün câhil kimselerin yaptıkları (veya yapacakları) şeydir.»

(Mecmuatürresâil=li ibni Abidin, 13)

İbni Abidin merhum «Mecmuatürresâil S. 32» adlı eserinde, İmam-ı Ebî Yûsuf-un İmam-ı Azamdan (R.A) rivâyet ettiği şu satırları yazıyor :

İmam-ı Azam rahimehullah dedi :

«Bizim sözümüzün nereden (hangi âyet, hadis ve icmadan) aldığımızı bilmeyen kimseye, fetva vermesi helâl olmaz.»

(Kezâ Bostanulârifin, 10)

İmam-ı Azam rahimahullahla onun talebeleri, Ebi Yûsuf, Muhammed, Hasan bin ziyad, Züfer (R.A) ve emsâli zevâtı kiramalarda aynı hükmü beyan etmişlerdir. Hatta yakın târihin âlimleri de, bu hükme bağlı hükümlerde bulunmuşlar. Yani, kendilerinin beyan ettikleri hükmün, hangi âyet ve hadisden istinbat ettiklerini ve hanki kaynaktan aldıklarını bilmeyenler, onların fetvasından bahsetmemelerini, buvır-muşlardır.

İman Şâirimiz Mehmet Akif merhumu dinleyelim :

Bakın ne günlere kaldık; ya beş, ya altı kopuk,
Yamaklarıyla berâber ki hepsi kılkuyruk,
Utanmadan çıkıyor, ictihada kalkışıyor!
Bu hâle karşı tahammül hakîkaten pek zor.
Harîmî Dîn-i Mübînînin ahır değil... Oradan,
Çekilde kendine bir sahâ bul, behey nâdan!
Kilitli bir kapı var orta yerde anlasana :
Harem - sarây-ı diyânet değil, dalan dalana
Nasılki her kapının ayrı bir anahtarı var,
Onunda var. Bunu idrâk eder birinci nazar.
Nedir mi? Anlatayım : Sizde olmayan irfan,
Biraz haya edin, öyle ise şaklabanlıktan!
Kilitlidir kapı «Ummî duhât» için, amma,
Kıyâm-ı haşre kadar ictihad eder «ulemâ».
Evet şerâit mevcut olunca insanda;
Ne kaldı men'edecek ictihâdî, meydanda?
İlel-ebed yetişir müctehid bu ümmetten;
Şu varkı : Çıkmalı ferdây-ı nûra zulmetten.
Kıyası fâsîde bir kerre eyleyin dikkat!
Süveyş'i açtı herif... Doğru... Neyle açtı fakat?
Omuzlamaklamı? Heyhat! öyle bir fenle,
Ki bir ömür telef etmiş o fennî tahsile.
Düşünmüyor bu kopuklarki : müctehid geçinen,
Zamanının olacak muktedâsı irfânen;
Kitâbı, sünneti, icmâ-ı sağlam anlayacak;
Hilâfı yoklayacak, ihtiyacı kollayacak.
Ne ictihadî yapar, yoksa, bir alay- zımmî,
Kadar nasîbe-i fikhîsi olmayan- ümmî?
Kuzum, eşek nalı yapsan : bir usta çingenenin,
Yanında uğraşacaksın, başında mengenenin.
Peki, liyâkatî fitrisi âdemin sâde,
Kifâyet eylemiyorken bu en hasîs işde,
Ya ictihâda nasıl kalkıyor bu sersemler?
O ictihâda ki : dünya kadar ulûm ister!

(Safahât, 277)

Yukardaki hükümlere riâyet etmek ameli mesele ve hükümlerdedir. İtikad ve îman mes'elelerinde katiyyet olması lazım olduğundan, orada taklid ve nakil değil, doğrudan doğruya kat'î ve kesin bilib inanılması gerekir. Her ne kadar mukallidin îmanı sahih olursada, büyük

günah sahibidir. Onun için imanda en müteber ve sahih olanı, akli ve nakli delillerle öğrenip inanmaktır. Bu hususda itikad ve usul kitaplarında daha geniş mâlumat, vardır. Birde, «İslâmda Evliya mes'elesi ve Harikalar» adlı eserimizde zikredilmiştir.

Şimdi yukardan beri naklettığımız hükümlere çok ve çok dikkat edelim. Din ve şeriat mes'elelerinde hüküm verenlerin ve hüküm beyan edebileceklerin, derece ve mertebeleri, nasıl izah edilmiştir. Birde yedi tabakanın sonuncusu mertebesinde, belkide onlardanda aşağıda olanlardan günümüzde, birinci derecedeki müctehidlerin yetgili olduklarını beyan ettikleri kesin âyet ve hadis hükümlerinin hilafına beyanda bulunmaktan çekinmeyen; kendini ve haddini bilmeyen zavallıların hallerine bakalım.

Bu iddiâda olanlardan öylelerine rastlanmıştır ki sakal yok, büyüğe saygı yok, namaz, abdest rast gele, camiye cemaata gitmez, karısı ve kızı çıplak, başı açık ve islâmî kıyâfeti olmayan yabancı kadınlarla yan yana iş görüb ve hatta çay içip, ekmek yeyip, yabancı kadınla el sıkışmadanda çekinmezler. O gayri meşrû hayatlarına islâmı uydurmak için, şeytan kıyaslarına kalkışır.

Böylelerinin zuhur edeceği, kendisinin mâlumu olan ashabdan, müfessir ve fakih İbni mes'ud radiyallahü teâla anı şöyle demiştir :

«Aleyküm bilatık —Eskiye (eski âlimlere ve eserlerine) sarılıyoruz.»
(Sünenî Dârimî, C. 1, S. 54)

Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem devrinde fetva vermeye yetgili olan bu büyük dâhî sahâbe İbni mes'ud Radiyallâhü anı, kıymetli sözünün yaşantısı, «eski eserler» adı altında yazma kur'anı kerim ve dînî eserlerden tutunda, halı, kilim, cam, taş, cami, medrese, hastahâne ve emsâli eserlerin maddî yapı ve imal değeri çok kıymetlidir. Maddeci ve dünyacılar, buna hayrandırlar. Teâmül aynı şekilde devam etmektedir.

Kezâ islâmı yaşayan ihlasî din âlimleri ve müslümanlarda, selefi sâlihine ve eserlerine saygılı ve onların kıymetlerini takdir ederek yazdıkları eserleri, okumuşlar, okutmuşlar, şerhler ve hâşiyeler yazmışlar. Okurken okuturken ve eserlerini şerh edib açıklarken, devamlı rahmetle anmışlar ve gerekli takdiri, bir vazife bilmişler.

Hak yolcusu din âlimleri kendilerinden evvel geçen sahâbe, tâbiîn, teba-ı tâbiîn ve devam edib gelen müctehid, müfessir, fakih ve muhaddisleri ve eserlerini takdir edib tavsiye etmişlerdir. Ancak selefi

sâlihîn efendilerimizin devirlerinde çıkan bâzı sapıklara ve onların fâsit düşünce ve iddialarınada, dikkat edilmesini eserlerinde belirtmişlerdir. Bizler, o büyüklerin yazdıkları eserlerden faydalanarak islâmı yaşamaya çalışıyoruz.

Büyüğe saygı, küçüğe şefkatla sevgi, islâmın prinesibidir. Hal böyle iken, bulunduğumuz asırda, kendilerinde renk gören bir kaç ilim dalından bir şeyler bilen şeytan kıyaslılar, sahâbenin adını söyler ve yazarlarken, tarziye (R.A. ve Rahimahullahı) getirmedikleri gibi, Hazret ve emsâli saygı değer kelimeleri söylemiyorlar, yazmıyorlar. Onlara ve hükümlerine karşı terbiyesizce davranış ve beyanlarda bulunanlar maalesef görülmektedir.

Meselâ : Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali Radiyallahü anhumların isimlerini söylerken sanki halkdan bir kişinin adını söyler gibi, Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali derler ve yazarlar.

Şimdi ey meslekdaşlarımız ve ey ilim irfanı yolcusu gerçek mücâhid genç ve dinç kardeşlerimiz! Kısa cümlelerle açıklamış olduğumuz bu gerçeklere ve sizin şimdiye kadar okuyub bildiğiniz selefi sâlihîn efendilerimize ve eserleriyle ilgili bilgilerinize muracaat ediniz.

Mısırdâ zuhûr eden bâzı müfsid reformcuların; Ashab, tâbiîn ve diğer büyük müctehid, müfessir ve fakihleri küçümseyen veya ekşiğinden bahsedib kötüleyenlere rast gelerseniz, aman bu müfsitlerden kaçınız. Fikren ve mânânen zehirlenirsiniz. Mânevî değerlere saygı ve bağınız kopar. Bir takım sefih ve mülhitlerin görüş ve düşünceleri doğrultusunda hüküm kesmeye kalkışrsınız. Haddinizi aşarsınız. Sapırsınız. Yalancı dünya için din ve âhiretinizi harab edib yıkarsınız. Sefihlere yaranmak için, dinde tâvizler verirsiniz.

Böyle oluncada hem kendiniz helak olursunuz ve hem sizin beyanlarınıza tâbî olanlar, helak olurlar. Ve hem kendinizin ve sizin söz ve yazılarınıza tâbî olanların vebal ve azabını çekersiniz.

Ashab ve tabiîn efendilerimizden devam edib gelen selefi sâlihîn hazrâtından kopub, yepyeni mücidci edasına bürünen böyle saygısızlardan ve eserlerini okumaktan kaçınmaktan başka çıkar yol olamaz. Çünkü aslını inkar edenlerdendirler.

Hemen burada açıklamaya çalıştığımız mubârek Peygamber efendimiz-in kıymetli cümlelerini tekrar okuyalım :

«Bir kimse, Kur'an (âyetleri) hakkında kendi reyî (kendi görüşü) ile hüküm beyan ederse, isâbet etse dahl, elbette o kimse, hata etmiştir.»

Şu halde en doğru yol, nurlu devir olan Peyğamber efendimizin asrında, ondan sonra gelen asırda ve tâkib eden asırlarda yetişmiş müctehid, müfessir, fakih ve muhaddis gibi dâhî alimlerin hüküm ve beyanlarını rehber edinerek, kur'an dilini beyan eden, ilim dallarına vâkif olan kişilerin, hüküm ve beyanda bulunanlara tâbî olmaktır.

Bir hadisi şerifte : «İnsanların hayırlısı, benim bulunduğum asırdakiler. Ondandır sonra takib eden asırdakiler, ondan sonra takib eden asırdakilerdir.» buyurulmuştur. (Feyzulkadir, C. 3, 478-479)

Yukarda geçen ikiyüz (200) ve 218 ve ilerideki 262. hadisi şerifin izâhat bölümü ile «İslâma Sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizin baş tarafını tekrar okuyalım.

۲۳۶ — (۳۹) وعن أبي هريرة، قال : قال رسول الله ﷺ : « الْمَرءُ فِي الْقُرْآنِ كُفْرٌ » رواه أحمد، وأبو داود.

Tercümesi :

236— (39) Ebû Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Kur'anı kerim hakkında (Kur'anın müteşâbih hükümleri hakkında) çekişip kavga etmek, küfürdür.»

(Hadisi, Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Yani, Kur'anı kerim âyetleri hakkında şek ve şüpheyne düşmek, bir birlerine karşı âyetler okuyarak cidal yapıp çekişmek veya Kur'anın âyetlerini nefesine ağır gelen kimsenin inkâra kalkışıp cidallaşmak yoluna sapması gibi haller, küfürdür. Çünkü ilâhi hükümlere, itiraz etme veya ayıblama gibi küfrü gerektiren haller vardır.

İnsanın, aklına ve anlayışına her ne kadar gücde olsa, Kur'an âyetlerini anlamaya çalışacaktır. Kur'an âyetlerini sivri akıl veya câhil kafa ve nefse düşgünlükle anlamak çok güçtür. Anlamanın en doğru yolu, âyetlerin hak olduğuna inanıp teslim olmak ve anlatıp izah edecek gerçek ehlini bulup hakîkata erişmektir.

Kur'an âyetleri hakkında şek ve cidalda bulunmamak gerektiğini beyan eden bir âyet meâli şöyledir :

« (Habibim!) Sende sakın bunda (Kur'anda) bir şek ve şüpheyne düşme. Çünkü bu Kur'an ve onun vaad ettiği, Rabbin tarafından hakdır (olacaktır). Fakat insanların çoğu iman etmezler.» (Hud sûresi, 17)

Kur'an âyetleri hakkında cidallaşan kişilerden bazılarıda, bir âyeti savunurken diğer bazı âyetleri inkâr etme gibi tehlikelerede dâçar olabilirler. Bu halde, yine ehliyetsiz ve liyakatsızlığın neticesi olduğu gibi, Kur'anda ayıb ve eksiklik arayanların fesatlıklarında olabilir.

Kur'an âyetlerinin hükmü ve emsâli mes'elelerde nizâlaşıldığında, kitap ve sünnete havâle etmek lâzımdır. Ancak kitap ve sünnete âlim bir otoriteye muracaat ederek, neticeye ulaşılabilceği muhakkaktır.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«**Ve bir şey hakkında nîzâ edib çekişdinizmi, hemen onu Allâh-a (kitaba) ve Resûlüne (sünnete) havâle ediniz, eğer Allâha ve âhiret gününe inanıyorsanız.**» (Nisâ sûresi, 59)

Kur'anı kerim hakkında geniş malûmat, İmamı Suyûtînin «El itkan Fî ulûmil Kur'an» adlı eserinde mezkûrdur.

Kur'anı kerim ve hükümleri hakkında küfürde bulunmanın yolları ve hükümleri için, İtikad kitaplarına ve fıkın elfazı küfür bahislerine muracaat etmek gerekir.

Ayrıca tercüme ve izah ettiğimiz «**Mültekâ Tercümesi**» adlı eserimizin ikinci cildinin «**Elfazı küfür mes'eleleri**» bahsinde gerekli hükümler zikredilmiştir.

٢٣٧ — (٤٠) وعن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده، قال: سمع النبي ﷺ قوماً يتدارفون في القرآن، فقال: «إما هلك من كان قبلكم بهذا: ضربوا كتاب الله بمضه يعض، وإما نزل كتاب الله يصدق بمضه يعض، فلا تكذبوا بمضه يعض، فما علمتم منه فقولوا، وما جهلتم فكلوه إلى عالمه». رواه أحمد، وابن ماجه.

Tercümesi :

237 — (40) Amr bin Şuayb, oda babasından, oda dedesinden rivâyet etmiştir, dediki :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, Kur'an hakkında kendi rey ve görüşleri ile hüküm veren bir cemaatı işitti, o anda hemen buyurdu :

«Ancak sizden evvel geçenlerde böyle kendi rey ve görüşleriyle hükmettikleri için, helak oldu;

— Allâhın kitabının hükmünün bâzısının yerine başka fikrleri koyarak kitabullâhın hükmünün bâzısını def etmişlerdi. Halbuki Allâhın kitabı, bâzı hükümleri diğer bâzısı ile tasdik etmek sûretile nâzil olmuştur. Öyle ise, kitabullâhın bâzısını diğer bâzısı ile tekzib etmeyiniz.

— Binâenaleyh kitabullahdan bir şey biliyorsanız, hemen onu deyiniz. Şâyet bilginiz yoksa, onun hükmünü bilen kîşiye (Allâha veya bilen âlime) havâle ediniz.»

(Hadîsi, Ahmed ve İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Amr bin Şuayb (R.A), Muhammedin oğlu, oda Abdullahın ve Abdullah (R.A) da Amr bin el'Asın oğludur. Yâni, Amr bin Şuayb, Abdullah bin Amr-in torununun oğlu ve Amr bin el' As-in torununun torunudur. Sahâbe değil, belki tâbiindendir. Hadîsi şerifi Peyğamberimizden ilk rivâyet eden dedesi, Abdullah bin Amr bin el'asdır. Bâzı rivâyetlerde büyük dedesi, Amr bin el'as (R.A) olduğuda mezkûrdür. Vefatı, hicri yüz yirmi beş (125) de vukû bulmuştur. (Takrîbüttehzi, C. 2, 72)

Bu hadîsi şerifin hükmü hakkında bir nebze izahat, birinci cildin «kitab ve sünnete sarılma Bahsi» başlığı altında ve «İslâma sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizde zikredilmiştir.

٢٣٨ — (٤١) وعن ابن مسعود، قال: قال رسول الله ﷺ: «أُنزِلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ، لِكُلِّ آيَةٍ مِنْهَا ظَهْرٌ وَبَطْنٌ، وَلِكُلِّ حَدٍّ مُطْلَعٌ». رواه في شرح السنه

Tercümesi :

238 — (41) İbni Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Kur'an, yedi harf üzerine inzal olundu ve bu yedi harften her âyet için bir zâhır ve birde bâtın mânâ vardır. Her bir had içinde muttali ve vâkıf olunacak ciheti vardır.»

(Hadîsi, İmamı Beğavî, Sünnet şerhinde rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde açıklayıp izah etmemiz gereken iki husus vardır. Birisi şu cümledir :

a) «Kur'an, yedi harf üzerine inzal olundu.»

Şârihler bu yedi harf hakkında çeşitli görüş ve beyanlarda bulunmuşlardır. Aliyyülkârî merhum yedi harf, «yedi kıraat veya yedi luğat, yahut yedi nevî hüküm» demektir, demiştir.

Ve Şârih Aliyyülkârî hazretleri, şu satırlarında yazmaktadır :

«Harf, taraf mânasıdır. yedi harf ile söylenmesi, kelimenin etrafı yedi şekilde olduğundandır.

— Denildiki : yedi harften murat, Arab luğatının etrafı demektir. Sanki Resûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem, buyurmuşturki, Kur'an arabin yedi luğatı üzerine gelmiştir. Arablar için fesâhatla meşhur olan o yedi luğatda, kureyş, Sekif, Tay'î, Hevâzen, Huzeyl, yemen ve beni temim kabilelerinin luğatıdır. Denildiki, lugatçı imamların, Beyhakininde tashîhi, ibni-Atıyye ve ibni Abbas hazretlerinin beyan ettiği tasrihe göre, Arabların luğatı, yediden çoktur ve fakat cevablanmıştırkı, burada yedi luğatdan maksad, arabların fasih olan yedi luğatı üzere inzal olunmuştur. Denildiki, bütün luğatların menşe-i kureyş luğatıdır.» (Mirkat, C. I, 242)

— Her Peyğamberin kendi kavminin lisaniyle gönderildiği bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Biz (Azîmüşşan), her Peyğamberi gönderildiği kimselere apaçık anlatması için, ancak içinde bulunduğu kavminin diliyle gönderdik.» (İbrâhim sûresi, 4)

Diğer bir kavildede, Kur'anın yedi harf üzerine inzal buyurulması, «Kıraatı seba» denilen yedi kıraat üzere indirilmiştir. Netekim kıraatı aşere (on çeşit kıraat) den yedi adet kıraatçı, daha fazla beğenilib ihtiyar edilmiş kıraat imamları vardır. Onların isimleri şöyle sıralanmıştır : Asım, Hamza, Kisâî, Abdullah Bin kesîr, Nâfî, Ebû Amr ve Abdullah bin Âmir (R.A) dir. Bunların kıraatı, rafî, nasb ve cer şeklindeki okuyuşa, birerde aynı hareketlerin tenvinleri ile altı ve birde cezmele yedi oluyor.

İşte bu yedi Kurra âlimi = kıraat imamları, her biri ayrı ayrı kıraat okuyub beyanda bulunmaları ,arab dilinin ve Kur'an âyetlerinin böyle anlaşılması gerektiğini beyandır. Hadisi şerifde bu hususlara işaret vardır.

Bu kıraat ehli imamlar, kelime, harf ve hareketler, gibi pek çok lafız ve mâna üzerinde ayrı ayrı kıraat edib hüküm beyan etmişlerdir. Bu hususda kıraat kitapları ve kıraat usulları, uzun uzun yazılmış ve ayrı bir ilim dalı olarak tâlim edilmiştir. Aynı hal devam etmektedir. Meselâ : «Vel muhsanatü» okunduğu gibi «vel muhsinatü» de okun-

muştur. Yani, sad harfi üstünle ve esre ile kıraat edib okunmuştur. Aynı kıraat usulleriyle yazılan ve etrafa sevk edilen «hattı Osman» ismiyle söylenen mushaflar, aynı mushaflardır.

Kur'anın sahâbe ve tâbiîn zamanında harekeleri yoktu sonra ce-hâle'tin artması neticesinde, haccac zamanında **Yahya bin yâmur** (R.A 129) isimli âlim harekelemiştir. (El kavlüssedü, fiilmittevid, 3)

Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem zamanında kureyş kabile-sinden **Hakim bin Hişam** (R.A) bir meclisde kıraat ediyor. Hz. Ömer bu zatın yakasından tutup Peygamber efendimize getiriyor ve kur'anı yanlış okuduğunu beyan ediyor. Resûlü ekrem efendimiz, o zâtı dinleyor, yanlış olmayıp doğru okuduğunu ve kur'anın yedi harf (yedi şekilde kıraat olunmak) üzere inzal olduğunu buyuruyor. Daha geniş mâlumat, kıraat kitaplarında mezkûrdür.

Bu yedi çeşit kıraat-ın namazda okunması, ihtilaf konusudur. Asah olan meşhur yedi kıraatla namaz kılmak ve kıldırarak câizdir. Ancak Şaz olan kıraatlarda namaz kılmak câiz değildir. Binâenaleyh arabca okumaktan âciz olan kişi, arabcağı öğreninceye kadar fârisi (ve başka) dil ile kur'an okuyabilir, câizdir. (Keza Dürrünnazid, 42)

Bu hususda dah geniş malumat, fıkıh kitaplarında mezkûrdür.

Diğer bir kavilde, Kur'anın yedi harf üzere inzal olunması; yedi çeşit mânaya şâmil olarak gelmesidir, onlarda : «Emir, nehiy, kıssalar, misallar, vâad, vaîd ve öğütdür.

Denildiki, yedi mânadan maksad, yedi akâiddir. Onlarda; «Ahkam, ahlak, kıssalar, misallar, vad ve vaîd» dir.

Diğer bir kavildede : «Emir, nehiy, helâl, haram, muhkem, müteşâbih ve misallar» mânasına denilmiştir.

Denildiki, «yedi harf üzere inzal olunmaktan maksad, yedi iklim, yani Kur'anı kerimin hükmü bütün âleme şâmilidir. Yine denildiki, yedi harfden murad, genişlik ve kolaylık olması için kesret (çokluk) ile ifâde etmektir. **Tur beşdi** merhum dediki; bütün arablara, kureyş dili ile kur'an okuması güç olacağından, kolaylık için böyle inzal olunmuştur.

b) Hadisi şerifin devam eden ikinci cümlesinde şöyle idi :

«**Ve bu yedi harfden olan her âyet için, bir zâhir ve birde bâtin mâna vardır. Her bir had içinde muttali ve vâkif olunacak ciheti vardır.**»

Şârih Aliyyülkârî merhum hadisi şerifin bu cümlesinin izahatında da, şu hükümleri beyan etmektedir :

«Hadisi şerifin bu tevîli cihetinden gereklidirki, kelimenin imâle, harflerin tebdîli ve idğamı gibi halllerinden her bir hal için, zâhir, zâtın ve vâkif olunacak haddin bulunması gerekir.

— Denildiki, zâhir, bâtin ve haddin ittılâ-ından maksad, Kur'anı kerimde ilimlerin çokluğunu vasıflamaktır. Binâenaleyh yedi harf üzere inzal olunmaktan murad, çokluk (mâna ve mefhunun bitmeyecek derecede çok olduğunu) ifâde etmektir.

Netekim cenâbı hak bir âyeti kerimesinde şöyle buyurmuştur :

«Eğer yerdeki ağaçların hepsi kalem olsa ve denizde arkasından yedi misli deniz daha katılarak mürekkebe olsa, yine Allâhın kelimeleri (ilmi ilâhisî ve ezeli kelâmı) tükenmez...» (Lukman sûresi, 27)

— Hadîsi şerifdeki, «Ehruf=Harfler, bu âyeti kerimedeki» kelimeler» menzilindedir.

— Binâenaleyh zahr (zâhir), nakledib beyan edilebilen âyetin mânası demektir.

— Bâtin ise, tevil edilerek açıklanması taleb edilen âyetin mânası, demektir.

— Had=O, öyle bir makamdır ki, zâhir ve bâtin mânasının her birini iktiza edib kendisi için çizilmiş bir haddi olmayan makamdır.

— Muttalaa = Öyle bir mevkî ve mekandır ki, had makamına erişen her havas kimsenin, müşerref olduğu mânanın inceliğine vukûfiyet mertebesidir.

— Had ve Muttalaa için bir nihâyet yoktur. Zira bunların gâyesi, Peygamberlerle evliyaların, Allâhın sırrına mazhar olanların ve ârifi billah olanların, yoludur. Keza tîbîde böylece tahkîk etti.

— Denildiki, Zâhir; tevilî açıkca mümkün olup mânası bilinen demektir.

— Bâtin; Tefsîri gizli olup mânası müşkil olan şey demektir.

— Diğer kavilde, Zâhir, lafz, demektir. Bâtin, mânâ, demektir.

— Bâzı âlimler dediki :

«Her bir âyet için, altmış bin (60.000) anlayış vardır.»

— Hz. Ali (R.A) demiştir :

«Eğer ben Kur'an tefsirinden yetmiş deve yükletmek isteseydim, elbet yapardım.» (Hepsi Mirkâtülmefâtiḥ, C. I, 243)

Allâme-i Teftâzânî rahimahulalh ve bâzı muhakkıklar demişlerdir ki :

»Muhakkak naslar (âyet ve hadisler), zâhirleri üzere hamlonurlar. Bununla beraber naslarda çok ince mânâlara işâretler vardır. Bu işâretlerde tarîkı müstekîme sulûk edenler için münkeşif olur ki, o mânâlar ile zâhirlerini tatbik etmek mümkün olur.

— İşte bu halde, imanun kemâlından, sâde ve sâde irfandandır.»

Bu açıklamaya dikkat etmek gerekir. Zira kur'anın zâhir mânası ile bâtin mânası bir birine mutabık olmasının şart olduğu beyan edilmiştir.

«Bâtinniye» ismini alan zındıklar ise, Kur'anın, zâhir manası ile bâtin mânası değişik şekilde olur, derler. Bunlar, Fırakı dâleden olan şîlilerdendir. Kur'anın bir zâhir ve bir bâtin manası vardır ve fakat murad olan bâtin mânadır, zâhir mana değildir, derler.

Meâlimü'ttenzilde nakledildiğine göre, denildi :

«Zahr (Zâhir), Kur'anın lafzıdır. Batn (bâtin) ise, tevîlidir. Mutta-lâda, anlamakdan ibârettir. Bu anlayış ve teville mazhariyyeti Allâhü teâla, müdebbir ve mütefekkir kimselere lutfeder. Bunlardan başkalarına lutfetmediği şeylerdir, bunlar.

— Netekim bir âyeti kerimede buyurulmuştur :

«Her ilim sâhibinin üstünde bir âlim vardır.» (Yusuf sûresi, 76)

Bir hadîsi şerifdede : «Kim, bildiği ile amel ederse, Allâhü teâla ona bilmediğini vâris kılıp öğretir.»

— Evet ilâhi lutfu ile mâna ve hüküm anlamak, niyyetin sadıqlığı, hurmet ve tâzimin büyüklüğü ve lokmanın tiyb (çok temiz) liği ile olur.

Yahut zâhir, ilâhi âyetlere iman edip muktezasiyle amel etmektir.

Batn (bâtin), Allâh ile çok sevimli seçkin kulları arasında bir sır olan gizli mânâdır.

Netekim Ebudderdâ (R.A) den rivâyet olunmuştur :

«Bir adam, gerçekten tam fakih olamaz. Tâki kur'anı kerimin ve cihlerine (çeşitli işâret yönlerine) vâkıf ola.»

İbni mes'ud (R.A) da demiştir :

«Bir kimse, evvelki ve sonraki ilimleri öğrenmek isterse, Kur'anı kerimi okusun.»

Zâhir ve bâtin manayı yanlış anlayıp savunanların fenâlıkları, «İslâm'da Evliya Meselesi ve Hârikalar» adlı eserimizde mezkûrdur.

٢٣٩ - (٥٢) وعن عبد الله بن عمرو، قال : قال رسول الله ﷺ : «الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ : آيَةُ نِعْمَةٍ ، أَوْ سِتْرٌ قَائِمٌ ، أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ . وَمَا كَانَ سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ فَضْلٌ .» رواه أبو داود ، وابن ماجه

Tercümesi :

239 — (42) Abdullah bin Amr (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«İlm üçtür; ya muhkem âyettir. Yahut kâim ve dâim olan sünnettir veya müstekim olan farzdır. Bunlardan başkası, işte o fazladır.»

(Hadisi, Ebû Dâvud ve ibni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadisi şerifte zikredilen «İlm» kelimesinden maksad, din ilimlerinin aslı esâsı mânasına olup, üç aded olduğu beyan edilmiştir.

1 —) «Muhkem âyettir» buyurulmakla, mensuh olmayan veya tevîl ihtimali olmayıp, belki ancak bir tevîli olabilen kesin hüküm beyan eden âyet, demektir.

2 —) «Yahut kâim ve dâim sünnettir» demek, Resûlü ekrem sallâhü aleyhi vesellemden naklı sahîh ve sâbit olup amel edilen sünnettir.

3 —) «Veya müstekim olan farzdır.»

Bu cümlelerin izahında Aliyyülkârî merhum şu açıklamalarda bulunmuştur :

«Farzı âdilden murad, kıyas yoluyla nas olarak vârid olan âyet ve hadîsden doğru hükmü çıkarmak için kitap ve sünnetden hüküm istinbat etmektirki, kitap ve sünnetin hükümleri ile amel etmenin vâcibliğinde müsâvî olması ve hükmün doğru, isâbetli olması demektir.

— Denildiki, farz âdil; kitap ve sünnete muâdil ve muvafık bu hükmün öğrenilib amel edilmesidir.

— Diğer bir kavilde, farzı âdil : Müslümanların üzerinde ittifak ettikleri (icma-ı ümmetin ittifak ettikleri) hükümdür. Buda icma-ı ümmetle sâbit olan hükmü işârettir.

— Diğer bir kavilde de; farzı âdilden murad, farzları bilmektir.

— Hulusa-i kelim muhakkakki edille-i şer'iyye dördtür. Ve kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyasi fukahâdır ve icma-ı ümmetle kıyası fukahâye farzı âdil, denilmiştir.» (Mirkat, C. I, 245)

Hadisi şerifin son cümlesinde şöyle idi :

«Bunlardan başkası, işte o fazladır.»

Yani, ilmin esâsı olan muhkem kur'an âyetleri, sâbit olan sünnetler ve farzı âdil denilen icma-ı ümmetle kıyası fukahâdan başkalarını

bilmek veya öğrenmeye çalışmak fazladandır. Çünkü bilinmesi ve amel edilmesi farz ve lâzım olan bunlardır ve bunların beyan ettiği bilgilerdir.

Binâenaleyh bu üç ilmi öğrenmek için hanki yol ve pîrensiblerle, hanki şahıs ve memleketden tahsil edib bellemek imkânı varsa, o şartlara riâyet edib öğrenmek lâzımdır. Bilhassa farzı ayn olan mes'elelerin öğrenilmesi, farzdır. Bilinib amel edilmesi farzı ayn olan mes'eleler hakkında gerekli mâlumat, birinci cildde ve yukarda ikiyüz on sekiz (218) nci hadîsi şerifin altında zikredilmiştir.

Farzı ayn olan dîni mes'elelerin ilmini öğrenmek, mutlaka şart ve farz olmakla berâber, farzı kifâye, vâcib ve sünnet olan dîni mes'eleleri öğrenmekde yerine göre farz, vacib ve sünnettir. Meselâ; cenaze namazı mes'elesi, Kur'ana hafız olmak ve tıp ilminden öğrenib cemiyete faydalı olmak, birer farzı kifâyedir. Meşrû olan diğer ilim dallarında böyledir.

İmam-ı Şâfi-i (R.A) demiştir :

«İlim ikidir. Dîni hükümleri bilmek için, ilmi Fıkıhdır. Bedenlerin hallerini bilmek için, tıp ilmidir»

Hal böyle iken günümüzde, okudan ve okuyanlardan pek çok kimseler, dinin; farz, vâcib, sünnet ve müstehab hükümlerini öğrenmemişlerdir. Bu sebeble inançsız ve amelsiz hayatı tercih etmektedirler. Bu halleriyle fikir ve zihinlerinin isâbetli bir ilim çalışmasında olduklarını zann ediyorlar. Boş olan bu adamlar, bakıyorsunuz, ya yahûdî, ya hıristiyan ya kızıl Rus veya kızıl Çin fikirlerine sapıtışlardır.

İşte Resûlû ekrem efendimiz, Kur'anın muhkem âyetlerini, sâbit olan sünnetleri ve icma-ı ümmetle kıyası fukaha hükümlerini bilmeyenlerin, fuzûlî ilimlerle meşkul olduklarını beyan buyurmuştur. Zarûratı dîniyyelerini belleyib iktizası ile amel etmeyenler, hakîkatı göremezler, doğruyu düşünemezler, ilâhî yardımdan mahrum kaldıklarından fuzûlî şeylerle meşkul olurlar.

Cemiyet hayatında görülen tedrîsat, hoca, talebe ve neşriyatdaki zararlı cereyan, fikir, cidal ve fesadlıklar, bin dörtyüz (1400) sene evvel sevgili efendimizin buyurduğu hükümlerin tezâhurlarıdır. Farz ve lâzım olan bilgilerle mücehhez olmayan, îman, amel ve ahlak kâidelerinden mahrum, mâneviyyat fukarası kimseler, pek çok küfür ve fesadlıklara tâbî olub dünya ve âhiretlerini perişan ediyorlar ve bulundukları, âile, cemiyet ve cemaat için bir baş belası kimseler oluyorlar.

Zarûrâtı dinîyyeden olan ilmi hâlini öğrenen mûminler, din, fen, tıp, sanat, edebîyyat, atıcılık, ziraat ve teknik sahalarda cemiyet ve cemaata faydalı ilimlerle meşkul olmak, yine kitabımızın ve sünneti nebevîyyenin hükümleridir.

Meselâ ; Müslümanların, düşmanlarına karşı bütün imkanlarını kullanıp hazırlanmaları, bir dinî vazîfedir. Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur :

«Sizde (ey mûminler!), düşmanlara karşı güç ve kuvvetinizin yettiği kadar, her türlü kuvvet ve cihad için, bağlanıp beslenen atlar (tanklar, tüfekler, roketler ve uçaklar) hazırlayınki, bununla Allah düşmanını, kendi düşmanınızı ve bu düşmanlardan başka sizin bilmeyibde Allâhın bildiği diğer düşmanları, korkutasınız.» (Enfal sûresi, 60)

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizde, bu âyeti kerîmedeki «kuvvet» kelimesini; «Dikkat ediniz, elbet kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır, kuvvet atmaktır.» tefsir edip îzah buyurmuştur.

Bu ayeti kerîmede, inanç, ekonomi, fen, teknik, san'at ve siyâset yollarını beyan eden hükümler vardır.

Öyle ise bugün en kuvvetli atmak, uçakla atılan bombalar, füze-ler, uçak savarlar, tanklar, roketler, tüfekler ve emsâli âlet ve edevat-lardır. Kur'anı kerîmin ve hadîsi nebevînin hükmü gereğince, düşman-la karşılaşmadan evvel bu kuvvetler hazırlanıp, müslümanlar o kuvvetlerin en iyi şekilde kullanmasını bilmeleri gerekir. Bütün bu kuvvetler, maddî imkâna bağlıdır.

Bir misal ile anlatmaya çalıştığımız bu hükümleri bir âyet meâlî ile neticeleyelim :

«Yaş ve Kuru (dünya ve âhiret, hayır ve şer) her şey, bütün hü-kümleri beyan edici kitabda (Kur'anı kerimde) dir.» (En'am sûresi, 59)

İman şâirimiz Mehmed Akif merhumda şöyle demiştir :

Dedikce sen, dediler karşıdan : «inâyet ola!»

Dilencilikle siyâset dönermi, hey budala?

Siyâsetin kanı: servet, hayatı' satvettir;

Zebûn-küş Avrupa bir hak tanırkı : kuvvettir. (Safahat, 267)

Diger mısırâlarında şöyle demiştir :

Diyor kur'an bilenler, bilmeyenler, bir değil heyhat!

Nasıl yeksan (bir) olur zulmetle nur, ahya (dir;) ile emvât (ölü)?

Doğrudan doğruya kur'andan alıp ilham-ı,

Asrın idrakine söyletmeliyiz islâm-ı.

٢٤٠ - (٤٣) وعن عوف بن مالك الأشجعي قال: قال رسول الله ﷺ: «لَا يَقُصُّ إِلَّا أَمِيرٌ أَوْ مَأْمُورٌ أَوْ مُخْتَالٌ». رواه أبو داود

٢٤١ - (٤٤) ورواه الدارمي، عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده، وفي روايته بدل «أو مختال»

Tercümesi :

240 — (43) Avf bin mâlik el eşceî (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Kıssa ve hikaye naklederek vaaz etmeyi kimse yapmaz, ancak Emir veya vâzu nasihat etmeye memur veya riyâset sevdasında olan mütekebbir kimse kıssalar.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

241 — (44) Bu hadîsi, Dârimî; Amr bin Şuayb (R.A) den, oda babasından, oda dedesinden rivâyet etmiştir. Dârimînin rivâyetinde; «veya mütekebbir kimse» kelimesinin bedelinde, «yahut cidal ve kavgacı kimse» kelimesi yer almıştır.

İ Z A H A T

Râvî Avf bin mâlik el eşceî (R.A), sanabe-i kiramdandır. Ebû Abdurrahman künyesi ile künyelendiğide denilmiştir. Gaffan kabilesine mensubdur.

Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellemle berâber uk defa Hayber muharebesinde ve sonra mekkenin fethinde hazır bulunmuştur.

Şama gelmiş ve orada «sûkul gazalil atik» isimli sokakdaki evli sâkin olmuştur. Resûlû ekrem efendimizden bizzat altmış yedi (67) hadîsi şerif rivâyet etmiştir. Kendisinden Ebû Eyyub el Ensârî, Mikdam bin mâdî kerb ve Ebû Hureyre (R.A) gibi sahâbeler ve pek çok tâbîn hadis rivâyet etmişlerdir.

Vefatı, Abdulmelik bin Mervânın hilâfeti zamanında hicri yetmiş üç (73) senesinde Şamda vukû bulmuştur. Allâh ondan razî olsun.

Hadîsi nebevînin satır ve cümlelerinde mündemic olan hüküm ve beyanları şöylece sıralıyalım :

a) «Kıssa ve hikâye naklederek vaaz etmeyi» Cümlesiyle, vaazu nasihatda kıssa ve hikâyelerin nakledilebileceğine işaret vardır.

Evet kur'anı kerimde «Ahsenül kasas = en güzel kıssalar» Cümlesiyle Hz. Yûsufun kıssasının en güzel kıssalardan birisi olduğu beyan buyurulmuştur. Kur'an kıssalarının naklinin lüzûmu hakkında birinci cildde hükümler vardır.

Resûlû ekrem efendimiz vaazû nasihatlarda kıssa ve hikâyelerin nakledilebileceğine işaret buyurmasındaki hikmet, kur'anı kerimde mezkûr olan ibret verici ve uyarıcı mahiyetteki kıssalar, misaller ve haberlerin naklinin mevcut insanlara canlı bir misal olarak anlatmak çok faydalı olur. Kur'an kıssa ve misallerinin nakledilib beyan edilmesindeki gâyede, ikaz ve irşad içindir.

Kur'anı kerimde, hadisi nebevîlerde kıssalar ve ashâbı kiram, tâbiîn ve selefi sâlihinde vârid olan meşrû haber ve hadiseler, vâzu nasihatda en kıymetli sermayedir. Binâenaleyh nasihatla meşkul olan ve olacak ehliyetli ve yetkili kişiler, Kur'an ve sünnetten ibret verici kıssa ve haberleri nakletmelidirler. Aynı zamanda bu kıssaların hayatta tatbik yollarını bizzat yaşayan ashâb, tâbiîn ve selefi sâlihîn efendilerimizin hal ve ahvallarındanda naklederek, günümüzün insanlarını aydınlatmaya ve uyarmaya çalışmak, en doğru yoldur.

Bu doğru yol dururken, bâzı nasihatçı kişiler; delilsiz kaynaksız, islâmın esasına aykırı bir takım uydurma ve hurâfe kıssaları ve hatta yalan olan isrâiliyyat kıssalarını nakletmişler ve hâlâ aynı bâtil yolu tâkib eden uydurma kıssacılar, hayatta vardır. Zaman zaman rastlanılmış ve duyulmuştur. Batılcıların sözlerini ve yazılarını konu edinecek tulûatcılığa ve çeşitli lüzumsuz ve faydasız muğalata ve cidala sapanlarda, maalesef görülmektedir.

Uydurma ve yalan kıssalarla meşkul olanlardan bir kaç örnek misal, birinci cildin - 194. hadisi nebevinin izahat kısmında (S. 407 - 412 de) zikredilmiştir.

b) Hadisi şerifin deva meden cümlesinde, «Vaazu nasihatı ancak emir veya vaazu nasihata memur yeya rıyaset sevdasında olan mütekebbir kimse, kıssalar.» Buyurulmaklada, üç sınıf nasihatcının olduğunu veya olabileceğini beyan etmektedir.

Birinci nasihatı, Cemiyet ve cemaatin emri (hâkim ve reisi) olup bütün idâri ve icra yetgileri elinde olan kimse yapar ve yapacaktır. Çünkü idâre edilen insanlar, idâre eden âmirinin nasihatına daha fazla dikkat ederler, onun emir ve tavsiyelerine daha fazla bağlanırlar. Zira beyan edilen hükümlere riâyet etmeyi bizzat cezâlandırır.

Fakat hâdise ve kıssaları nakledecek emir, kendisi insanlığı ifsâd etmekle meşkul olur, islâma aykırı inanç, amel ve ahlaka sâhip olursa iste o zaman o cemiyet kokmuş ve perişan olmuştur.

Büyükler bir sözlerinde, şöyle demişler; «**Ennâsü alâ dîni mülûki him = insanlar, meliklerinin (idâre eden emir ve devlet resilerinin) dîni (tabîat, yol, amel ve ahlakları) üzeredirler.**»

Atalarda bir sözlerinde, «**Balık, baştan kokar**» demişlerdir.

Hadisi şerifte **ikinci** nasîhatcıda, «**Nasihata memur**» cümlesiyle, vâzu nasihatda bulunmakla görevli müfti, vâiz ve hatip gibi yetgili kişilerin nasihat edib ibret verici kıssa ve haberlerde bulunacakları beyan edilmektedir.

Binaenaleyh islâmın hakikatlarını açık ifâdelerle beyan etme yetgisi, o vazifeyi yapmakla mükellef ve muvazzaf olan nasihat ve irşad-cılara mahsusdur. Vâzu nasihatla mükellef ve yetgili olmayanların, nasihatda bulunmaları doğru değildir.

Netekim **Üçüncü** olarak zikredilen nasîhatcı şu cümlelerle izah buyurulmuştur :

«**Veya nasîhatı, riyâset sevdasında olan mütekebbir kimse, kıssalar.**»

Demek oluyorki, vaazu nasîhata ehil ve yetgili olmayan kimsele-rin, vaazu nasihat etmeleri veya nasihat etmeye kalkışmaları; nam, şan yapıp bir mevki ve makama sâhib olmak için yapmaktadırlar ve-ya yaparlar. Aynı zamanda böyleleri, bir cidal yapmak için ifsad edici ifâde ve beyanlarda bulunurlar.

Belkide böyle yetgili ve vazifeli olmayan kimseler, «Efendim Al-lâh rızası için nasihatda bulunuyoruz veya bulunacağız.» diyeceklerdir. Ne derlerse desinler, yetgili ve vazifeli olmayanların, içlerinde gizle-dikleri ve gizleyecekleri düşünce ve gâyelerini, sevgili Peygamber efen-dimiz beyan buyurmuşlardır.

Bu mubârek sözün tezâhürleri tarihde ve insanların hayatında pek çok görülmüştür. Bizzat bizimde müşâhedelerimiz olmuştur. Çeşitli nam, şan ve topluluğu temsil ettiklerini söyleyerek yetgisizlerin hal-lerini görüyoruz.

Adam daha okumak veya okutmakla meşkul ve muvazzaf değildir. Bakarsınız ehliyet ve liyakatı yoktur. Belkide yaşayışı ve düşünceleri islâma aykırıdır. Fakat yolunu ve adamını bulmuştur. Kürsüye ve hutbeye çıkmıştır, nasihat eder. Kürsünün sahibinin rızası yoktur. Idâ-reci mecbûriyet karşısında muvakkat bir zaman için müsaadede bu-lunmuştur veya hiç müsaadeye falan baş vurmada direk kürsüye ve-ya minbere çıkmıştır, ver yansın etmektedir.

Dîni irşadı; Siyâsete, mevki ve makama, fırkacılığa, şöhrete ve maddi menfaata alet eden riyâkâr bir zavallı mahluktur, o adam.

Bu kapalı yoldan verilen bir misaldır. Şöhret düşgünü, makam, mansıb, para ve karı düşgünlerinin, dîni maske yapıp işledikleri cürüm şekli elbet pek çokdur.

Öyle ise ey yeni yetişen genç kardeşlerimiz ve ey mal mülk ve makam hırsında olan muhterisler! Haddimizi ve haddinizi, bilelim ve biliniz. Tertemiz gâye ve yol olan irşad müessesesini, tahrib etmeyelim. Ehil ve vâzifeli olmadığımız yerlerde mütecâvizlikde bulunmayalım ve bulunmayınız.

Büyükler bir sözlerinde şöyle buyurmuşlardır :

«Liküllî mekânın mekal ve liküllî meydânın ricâl = Her makam için bir söz ve her meydan içinde yiğitler vardır.»

Haddini bilmezcesine nasîhata kalkışanlar, her sınıf ve sahada olabiliyor. Fesad gâyeli adamlar, meydanı boş buldularmı, hemen allâme kesilirler. Emellerine nâil oluncaya kadar, ulema, evliya ve hak mücâhidi yiğitlerden olurlar. Arzuları müsbet veya menfi şekilde tebâruz ettimi, bakarsınız adamlar, tamâmen değişmişlerdir.

İşte böyle adamlar, din için, millet için, vatan ve devlet için, çok ve çok zararlı adamlardır.

Burada münâsebetine binâen bir hadîsi nebevî meâlî nakledelim :

«Bir koyun sürüsüne (hak tarafından) musallat kılınan iki aç kurdun (o sürüyü) ifsadları (helak etmeleri), Mala ve şöhrete düşgün olan kişinin dinini ifsad etmesinden daha fazla ifsad edici değildir.» (Tirmizî, Nesâî)

Yani, Mala ve şöhrete düşkün olan kişi, dinini ifsad etmekde, bir koyun sürüsüne iki aç kurdun girib o sürüyü ifsad etmesinden daha eşed ve daha tehlikelidir.

Bu hususda bir nebze malûmat, «İslâma Sokulan Bid'at ve Hükümler» adlı eserimizde zikredilmiştir.

٢٤٢- (٥) وعن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ أَفْتَى بِخَيْرٍ عِلْمٍ كَانَ أَفْهَمَ عَلَى مَنْ أَفْتَاهُ، وَمَنْ أَشَارَ عَلَى أَخِيهِ بِأَمْرٍ يَلْمُ أَبْتَ الرُّشْدَ فِي غَيْرِهِ فَقَدْ خَانَهُ». رواه أبو داود

Tercümesi:

242. — (45) Ebû Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi:

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimseye, bilmeden fetvâ verilirse, onun günahı, bilmediği halde fetva veren kimsenin üzerinedir.

— Bir kimse de, Mümin kardeşine bir işin daha doğrusu başka cihedde olduğunu bildiği halde eğri tarafa işâret edib sevk ederse, muhakkakki, o kimse, o kardeşine hainlik etmiştir.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifin, birinci cümlesinde, ilmi olmayıp âlim ve allâmelik taslayarak bilmediği halde fetva veren kimsenin, büyük vebal ve günah işlediği beyan buyurulmaktadır. Yani, bir mes'ele hakkında birisi fetva sorar, diğeri de fetva verir. Fetva sorulduğunda mes'ele hakkında bilgisi olmayan kişi, bilmeden fetva verdiğinde, günah ve vebal, fetva-yı verene dir. Fetvayı sorana değildir. Çünkü fetvasında yanlışlık olursa, müslümana eziyet ve zarar yapılmış ve eğri yol târif edilmiştir.

Fakat mânevî vebal ve günah her ne kadar fetva veren câhile ise de, o fetva verilen mes'elenin sıkıntı ve zararı, riâyet edildiğinde fetvayı danışana olur. Zira fetvanın hükmü, fetva verilen şahsın üzerinde icra edilmektedir.

En doğru isabetli yol, fetvayı soran ve soracak olan kimse, fetva vermeye ehil olan âlim ve kâmil kişiye (müftiye, nâibine ve emsali yetkililere) baş vurmalıdır. Fetva sorulan kimsede, sorulan mes'eleyi biliyorsa, cevablandırmalıdır. Bilmiyorsa, «Bilmiyorum» deyib, bilen ehline göndermelidir. Bir mes'ele sorulduğunda o mes'eleyi bilmeyen kişi, «bilmiyorum» demekle en kemallı ve isâbetli hareketde bulunmuştur. Çünkü «bilmiyorum» demek «ilmin yarısıdır» buyurulmuştur.

Fetva verme hususunda 206. hadîsi şerifde bir nebze mâlumat geçmiştir. Ayrıca «İslâma Sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizin birinci cildinde misallar zikredilmiştir.

Hadîsi şerifin ikinci cümlesinin hükmünde, müslümanların çok dikkat etmesi gerekir. Zira mühim mes'ele ve işler için, istişâre edilecek kimselerin, iyi niyetli, doğruyu düşünen ve doğru yolu târif edib gösteren tipinden temiz soylu, iyi huylu o istişâre edilecek mes'eleden anlayan kişilerden olmalıdır.

Kendisine muracaat edilib sorulan adamda, bildiği takdirde en doğrusu ne ise, onu söyleyib işaret etmesi lazımdır. Binâenaleyh mes'ele hakkında doğrusunu bildiği halde kendisiyle istişâre eden kimseye, yanlış yol târif eder ve müslümanı ters yola iter, atar ve gönderirse, işte bu adam, hain, zâlim ve fâsık kişidir. Müslümanlardan ve ümmeti muhammedden değildir.

Zira Resûlü ekrem sallallahü aleyhi vesellem buyurmuşturki :

«İstişâre olunan kimse, inanılan kimsedir.»

Binâenaleyh inanılan kimse, mümine yanlış yol, târif etmez.

Bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur :

«Bizi aldatan kimse, bizden değildir.»

۲۴۳ — (۴۶) وعن معاوية ، قال : إِبْنُ النَّبِيِّ ﷺ نَهَى عَنِ الْأَغْلُوطَاتِ . رواه

Tercümesi :

243 — (46) Muâviye (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, muğalatalardan (Ulemanın karşılıklı sualleşmede bulunmasından) nehyetmiştir.» (Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

۲۴۴ — (۴۷) وعن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : «تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَالْقُرْآنَ وَعَلِّمُوا النَّاسَ فَإِنِّي مَقْبُوضٌ» . رواه الترمذي

Tercümesi :

244 — (47) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İlmi ferâizi ve Kur'anı tâlim edib öğreniniz ve insanlara öğretiniz. Zira ben mutlaka kabzolunub gideceğim.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

(Not : İlmi ferâiz denilen miras ilmi hakkında «Mülleka Tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinde uzun hükümler yazılmıştır. Kur'an tâlimi hakkındada, yukarda birinci cildin son kısımlarında mezkûrdur.)

٢٤٥ — (٤٨) وعن أبي الدرداء ، قال : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَشَخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ : « هَذَا أَوَانٌ يُخْتَلَسُ فِيهِ الْعِلْمُ مِنَ النَّاسِ ، حَتَّى لَا يَقْدِرُوا مِنْهُ عَلَى شَيْءٍ » .
رواه الترمذي

Tercümesi :

245 — (48) Ebidderdâ (R.A) den mervîdir, dedi :

«Biz Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellemle berâber idik, gözünü dikerek semâya doğru başını kaldırdı sonra dedi :

«Şu vakit öyle bir vakittirki, o vakitte insanlardan ilim soyulur. Hatta insanlar, o ilimden hiç bir şey üzerine kâdir olamazlar.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

(Nót : Bu hadîsi nebevîyi : Resûlü ekrem efendimiz, hayatının son zamanlarında buyurduğu anlaşılmaktadır. Zira semaya baktığında ecelinin yaklaştığı kendine keşfolunuyor, hemen zamanın yaklaştığına işâret buyurub haber veriyor. Yani, ilâhî ekranda seyri âlem yapıyor ve görüb bildiklerini haber veriyor.)

٢٤٦ — (٤٩) وعن أبي هريرة رواية : « يُوشِكُ أَنْ يَضْرِبَ النَّاسُ أَكْبَادَ الْإِبِلِ يَطْلُبُونَ الْعِلْمَ ، فَلَا يَجِدُونَ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنْ عَالِمِ الْمَدِينَةِ » . رواه الترمذي في جامعه . قال ابن عيينة : إنه مالك بن أنس ، ومثله عن عبد الرزاق ، قال اسحق بن موسى : وسمعت ابن عيينة أنه قال : هو الصُّمَرِيُّ الزَّاهِدُ واسمه عبد العزيز بن عبد الله .

Tercümesi :

246 — (49) Ebî Hureyre (R.A) ın rivayetinde şöyledir :

«İnsanlar (yakın zamanda) develerini sur'atla yürütüp sefer ederek ilim taleb ederler, yinede (o zaman için) medîne âliminden daha iyi bilen bir âlim bulamazlar.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir ve camiasında zikr etmiştirki, İbnî uyayne dediki : «O medine âlimi, Mâlik bin enesdir.»

— Bu görüşün aynısını, Abdurrazakda söyledi. İshak bin Mûsa dedi : İbnî uyayneden işittim, o medîne âlimi, Ömeriyyüzzâhiddir ve ismide, Abdulaziz bin Abdullahdır.)

Ebî Hureyre (R.A) Peyğamber efendimizden kinâye tarîki ile mevkûfen beyan buyurmuştur.

Bu hadîsi şerifde bâzı hususlara işâret olduğu şöylece sıralanmaktadır :

a) İnsanların, ilim tâlebi için çok hırslı ve gayretli olmaları gerektiğine veya ilim tahsiline hırsla devam etmek başarının sırrı olabileceğine işârettir.

b) İlim tâhsili için uzak yolları kat edip ulaşmak için, o gün en kuvvetli vasıta deve olduğundan, devenin sur'atla yola sevkî husûsu beyan buyurulmaktadır. Bu teşbihli cümlede günümüzün vasıtalarından en suratlı ile ilim tahsiline gidilmesi husûsuna, işâret olsa gerektir.

c) Bu hadîsi şerifin ilk cümlelerinde yakın zamanda suratlı develerle ilim tahsiline çıkacaklarını beyan buyurmakla, yakın zamanda insanların uzak memleketlere çok sür'atlı vasıtalarla yolculuk yapacaklarına işâret vardır.

d) İlim tahsili için, her türlü sıkıntıya katlanarak uzak mesâfelere gidip ilim öğrenmek, en ciddî ve en şerefli gâye ve amellerden olduğuna işâret olsa gerektir.

e) Birde ilim talebi için nereye gidilirse gidilsin, hiç bir kimsenin medine-i münevvere âliminden daha üstün âlim bulunamayacağını buyurmakla, kendisine en yakın zamanda o şehirde ashab ve tâbiîn olmakla, ilim adamlarının ve nûru risâletin bereketi olan fâzılların bilgilerine muracaat etmenin lüzumuna işâret olsa gerektir.

Zira sahâbe ve tâbiîn devrinden sonra, pek çok âlim ve fazıllar, medine-i münevvere şehrinin âlimleri etrafa yayılmakla medîne-i münevverenin dışındaki beldelerde zuhur edip gelişmişlerdir.

f) Hadîsi şerifin son cümlesindeki hükümde birde «Medîne âliminden daha iyi bilen âlimin bulunamayacağını» buyurmakdan maksad, Resûlü ekrem efendimizin bizzat kendisidir.

Yani, her ne kadar sur'atlı vasıtalarla diyar diyar dolaşıp ilim tahsil etselerde, yine medîne şehrinde karar eden zâtı pâki Muhammed (S.A.V) gibi âlim bulamayacaklardır.

g) Veya Medîne âliminden murad, Süfyan bin uyeyne (R.A) gibi büyük âlimlerin büyük müctehid İMAM-ı Mâlik hazretlerinin yakın zamanda Medîne-i münevverede zuhur edip bu kemâle erişeceğine işâret vardır.

İbni Teymiyye merhum bir eserinde şöyle yazmıştır :

«Alimlerin en efdalları, ilimlerinin çokluğu veya güzelliklerin en iyi şekilde olduğundan Ashâbı kiramın ve onlardan sonra gelenlerin (tâbiîn ve tebe-i tâbiînlerin) âlimleridir.

— Bununla berâber Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellemîn hadîsinin hepsini bir kişinin ihâta edib bellemesi, hiç bir iddiâ ile mümkün olamaz. Bak ve dikkat etki, Resûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem-in, hallerini, sünnetlerini ve bütün işlerini ümmetin en âlimi olan hulefâ-i râşidin (dört büyük hâilfe) de böyledir (yâni, hadîsi şeriflerin hepsini belleyip ezberleme imkanına vâsil olamamışlardır).....»

(Mecmuatürresâil li ibni teymiye, 56)

٢٤٧- (هـ) وعنه ، فيما أعلم عن رسول الله ﷺ ، قال : « إِنْ أَلَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْعَثُ

لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُحَدِّثُهَا دِينَهَا » . رواه أبو داود .

Tercümesi :

247 — (50) Yine ondan (Ebî Hureyre R.A den) **mervîdir, bildiği me göre Resûlullah (S.A.V) buyurdu :**

«Muhakkakki, Allâhü teâla bu ümmet için her yüz senenin başında o ümmetin dinini tecdid edib yükselten kimseyi gönderir.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Bu mubârek hadîsi nebevîde de, Resûlî ekrem efendimiz, kendisinden sonra gelecek asırlardaki, her yüz senenin başında dîni mübîni is-lamı, olduğu gibi sâfiyeti ile bilib, bildiği ile amel edib ve insanlara sünneti Bid'atdan ayırt ederek beyan edib ilmi ve ehlini aziz kılan, Bid'at ve Hurâfeleri yok edib ve Bid'at ehlini mahveden, hakkı diken bir müceddidi, halıkı zulcelâl göndereceğini beyan buyurmuştur.

Hadîsi şerifde, «Bu ümmet için» den murad ümmeti icâbet ve üm-meti dâvettir. Yâni inanan ümmet ve İmana davet edilen kâfirlere şâmindir. Ummet hakkında târif ve îzah, birinci ciltde yazılmıştır. (S.A.V. 2)

Hadîsi şerifde, «Her yüz senenin başında» Cümlesini açıklayalım. Yâni, Hicreti nebevîden veya mîlâdî gibi diğer senelerin her yüz sene-sinin ya sonunda veya evvelinde ilmin azaldığı, sünnetin yok hâle gel-diği ve cehâletle Bid'atın çoğaldığı bir zamanda, bir müceddid, Allâh

tarafından o millete gönderilirki, ilmi ve ehlini takdir ettirir, sünneti işler ve işlettirir, cehâletin taassubunu yıkar, Bid'at ve Bid'atçıları mahvu perişan eder.

Hadîsi nebevîde «**Müceddid**» kelimesinin tevil ve tesbîti husûsunda ulemanın pek çok beyanları olmuştur. Bazıları kendi mezheblerine mensub olan âlimlere «**Müceddid**» diyerek tevil yolunu tâkib etmişlerdir. Bazılarıda, kendi memleketlerindeki âlimlere müceddidlik izâfe-tinde bulunmuşlardır.

Şârih Aliyyülkârî merhum bu beyanlardan sonra şu hususlara dikkatı çekmiştir :

«Evlâ olan, hadîsi şerifi umûma hamletmektir. Zira hadîsi şerif-deki «**men=kimse**» lafzı, bir kimseye ve pek çok kişiye şâmil-dir.

— Öyle olunca yine sâdece fakihlerde inhisar edilmemelidir. Çünkü her ne kadar ümmetin menfaati dîniyyeleri, bunlar tarafından daha çok karşılanıyorsa da, ümmeti Muhammed, ülul emirden, hadîs ulemasından, kurrâlardan, vaizlerden ve zâhidlerdende çok kerre faydalanmaktadırlar.

Zira dinin hıfzı, siyasi kanunların (Tenfizî ahkâm ve cezâi müey-yidelerin) ve adâletin icra ve tesisi, ülul emrin vazifesidir.

Keza ilmi kıraatçılar (kurrâlar) ve hadîs âlimleri, kur'anı kerî-min inzâl olunuşunu ve hadîsi şeriflerin zabdını sağlayıp öğretmekde menfaatları vardır. Kur'an ve hadîs, şeriatın aslıdır. Asıl ve esas olan bu delillerin ilmi, kurra ve hadîs ulemasından öğrenilmektedir.

Vaizlerde, ümmet-e vaazu nasihatları ile faydalı oluyorlar ve tak-vaya sarılma hissini telkin ediyorlar. Keza zâhidlerde, zühtü takva yo-lunda pek çok faydalar sağlamaktadırlar.»

Dîni mübîni islâma; dirayetli, kabiliyyetli, ihlaslı ve metânetli âlimler, kendi sahalarında bildikleri kadar hizmet edib ümmeti irşad etmişlerdir. Öyle olunca her sınıf ve sahanın âlimlerinden her mem-leketin ve her kavm ve cemaatin, her yüz sene sonunda veya başında bir müceddidi gelse, gerektir.

Şârih Aliyyülkârî merhum bu hususu şu satırlarla beyan etmekte-dir :

«Benim nazarımda en açık olanı, Alâhü teâla daha âlâsını bilir, Fa-kat müceddid kimseden murad, bir şahıs değildir. Belki müceddid-den murad, her hangi bir cemaat içinde, bir belde bir fen veya umûru tak-rîriye ve tahrîriye den müyesser olduğu kadar ile şer'i âlimlerin pek çok fenlerinde, âlim olan bir kişinin, o cemaatı tenvir sûretiyle müced-did olabileceğidir.

— Bu şekildeki tenvir ise, dînin bakasına, yıkılmamasına ve kıyâmete kadar hükmünün yaşayıp hâkim olmasına sebep olur.

— Şek ve şüphe yokdurki, bu şekildeki tecdid (bir müceddidin dîni ihya etmesi) izafî bir işden ibârettir. Çünkü ilim, her sene tenzil edib düşmektedir. Cehâletin her sene terekkî edib arttığı gibi.

— Binâenaleyh zamanımızın âlimlerinin terâkkîsi, bulunduğumuz zamanda ilmin tenezzülü (azalib inmesi) sebebiyle hasıl olmuştur (yani, dâhi âlimlerin yokluğu ile, cılız bilginler, âlim olarak değer kazanmışlardır.)

— Böyle olmasa, bu takdirde ilim, amel, hılm, fazîlet, mes'elenin tahkık ve tetkîki yönünden mütekaddimîn uleması ile müteahhirîn uleması arasında bir değerlendirme münasebeti olmazdı (elbet selefi sâlihinki, mütekaddimîn uleması, yukardaki sayılan fazîletlerde, müteâhhirîn ulemâsından efdaldırlar). Zira müteahhirîn uleması, Peyğamber sallallahü aleyhi veselleme, zaman bakımından mütekaddimîn ulemâsından daha uzaktır. Bu şekildeki uzaklık ise, nur ve ışığa uzaklık karanlığı daha çok gerektiren ve nûrun daha az yansımına ve zuhûru görülen hal gibidir.

Buna Enes bin mâlik (R.A) den mefrû olarak rivâyet edilen Buharîdeki şu hüküm delâlet eder :

«Ümmetim üzerine, bulundukları zamandan sonra gelen zaman, ancak şerli olarak gelir.»

Tabarânî Kebîr de, Ebidderdâ (R.A) den mefrû olarak şöyle rivâyet etmiştir :

«Mutlaka (bir birini tâkib eden) her seneki, ancak o sonraki senede hayır noksanlaşır, şer artar.»

İbni Abbas (R.A) da şöyle demiştir :

«Bir birini takib eden her senede, mutlaka insanlar, Bid'atlar yaşayıcaya ve sünnetler ölünceye kadar, sonraki senelerde sünnetleri öldürürler ve Bid'atları ihdas ederler.»

— İşte bir nebze bahsu beyanda bulunduğumuz şu mes'elelerde, yine o selefi sâlihînin ilimlerinin berekti ve onların imdadının neticesidir. Binaenaleyh bize vâcib olan, mütekaddimîn (evvel geçen) ulemânın (âlimlerin) hepsinin (Allâh hepsinden razî olsun), kıyâmete kadar fazîletli olduklarını îtiraf edib kabul etmemizdir.»

(Mirkad, C. 1248)

Abdullah Bin Mes'ud (R.A) da şöyle demiştir :

«Sizin üzerinize gelen senenin akabinden gelen her sene, mutlaka daha evvel geçen seneden şerlidir.

— Dikkat ediniz; elbetde ben gelen sene geçen seneden daha bit-gisi az ve kurak olacaktır, demiyorum ve ben bir emîri diğer bir emir-den (geçen emir, gelecek emirden) hayırlı olacaktır, demiyorum.

— Ancak ben diyorumki, sizin âlimleriniz, hayırlılarınız ve fakih-leriniz (Şeriat âlimleriniz) giderler (ölürler), sonra onların halefini (kendilerini takip eden aynı muhteremleri) bulamazsınız.

— İşte o zaman bir kavm (cemaat) gelirken, bütün işleri kendi rey-le (kendi görüş ve düşünceler) rine göre kıyas edib hüküm keserler.»
(Süneni Dârimî, C. I 65)

Muhterem sahâbenin bu sözlerini müşâhede etmekle, bir kerâmet zuhûr etmiş oluyor.

Şimdi buraya kadar hulâseten izah etmeye çalıştığımız hadisi şerif ile diğer hükümlerden şu hususlar, anlaşılmaktadır :

a) Alâhü teâla bu ümmeti Muhammed içinden, her memleket, her kavm ve cemaata, sünneti iyi bilen ve bildiği ile amel eden, Bid'atları ve ehillerini yıkıp sünneti ihya eden, şeriat âlimi bir **müceddidi**, o memleket ve milletin hal ve amellerini anlar ve anlatır kabiliyyetler, gönderecektir. Ve bu **Müceddid**, hicrî veya Rûmî gibi diğer asırlardan her asrın (her yüz senenin) sonunda veya evvelinde gönderileceği be-yan edilmiştir. Yani, ümmetin fesadlığı asrın sonunda veya evvelinde şuyû bulursa, o zaman gönderilib ilmî şahsiyetini ve vazifesini icra edecektir.

b) Bu **müceddid**, Dînin ve hükümlerinin ihmal edildiği, din adam-larının küçük görüldüğü, ilme değer verilmez hale geldiği, sünnetlerin terk edilip Bid'atların ihdas edildiği, Cehâletin çoğalıb câhillerin âlim gibi hüküm kesip beyanda bulunduğu bir zamanda, dînin şerefini koru-yub tanıtmak, din adamlarına hurmet ve saygıyı sağlamak, ilmi irfâne değer verip ilmin ve ehlinin kıymetini bildirmek, sünneti ihya etmek ve Bidatı öldürmek ve cehâletin sultasını yıkmak için gönderilir.

c) İzâhat-ın son kısmında temas edilen bir hususda, «gelen se-nenin geçen seneden daha şerli (kötü)» olacağı beyan edilmiştir.

Bu hususdada çeşidli yorumlar ve açıklamalarda bulunanlar olmuş-tur.

Bâzı âlimler; Geçen sene, nurlu hayat olan Peyğamber efendimize gelen seneden daha yakın olduğu için, geçen sene gelecek seneden daha hayırlıdır. Öyle olunca gelen senede, geçen seneden daha şerli-dir. Bir evvelki asırda, sonraki asırdan daha hayırlıdır.

Mesela : Ashabı kiramın bulunduğu asır, sahâbe-i kiramdan son-raki gelen asırdan (yüz seneden), daha hayırlıdır.

Büyüklerin sözü ekseriyeti içine alan hükme dayalıdır ve o zamanların için de ihlaslı kişilerin daha çok olduğuna veya olabileceğine binaendir.

Ve bu büyüklerin sözleri, bazı âyeti kerime ve hadisi nebevîlere müsteniddir.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

« (İman ve amelde) ileri geçenler, (fazilet ve mukâfatdada) ileri geçenlerdir. » (Vakıa sûresi, 10)

Bir hadisi nebevîdede şöyledir :

« İnsanların hayırlısı, benim bulunduğum asırdakiler (yüz yıldakiler) dir. Ondan sonra onları tâkib eden asırdakilerdir. Ondan sonra onları tâkib eden asırdakilerdir. » Bir rivâyette de; « O üçüncü asırdakilerden sonra, yalan faş olur. Binaenaleyh onların (üçüncü asırdan sonra gelenlerin) sözlerine ve fillerine itimad etmeyiniz. » (Buhâri, Müslim)

Evet büyüklerin dayanağı bu iki ana delilki, kitap ve sünnetir. Ve bu hükümler, ekseri zaman ve o zamanlarda yaşayan insanlara sâmil-dir. Bu demek değildirki, o zamanlardan ve o zamanlarda yaşayan insanlardan sonrada faziletli kişiler gelmeyecektir! Hayır gelmiştir ve gelecektirde. Müceddid müjdesi de bu cümleden birisidir.

Mesela: Haccacdan sonra, Emevî Halifelerinden Ömer Bin Abdulaziz (R.A) gelmiştir. Haccacın devri zulumle idâre edilirken, bu zaman zamanındada Adâlet ve hakkın infaz ve icrası hâkim olmuştu!

Bununla beraber, Haccac zamanında pek çok sahâbe olmakla, Ömer bin Abdülaziz (R.A) zamanında hiç bir sahâbe kalmamıştı. Öyle olunca zaman ve sene itibâriyle, haccacın bulunduğu zaman, faziletlidir. İcrâat ve insanlık bakımından, Ömer bin Abdülaziz (R.A), haccacdan fersah fersah üstündür. Kâbili kıyas değildirler.

Su halde asrın değerlendirilmesi, senenin ve asır ile senelerde yaşayıp icraatda bulunan kimselerin iman, amel ve ahlak bakımından değer taşımaları ve değerlendirilmeleri, çok dikkatla araştırmak ve incelemek gerekir. Çok değişik yönleri vardır.

Birde beyan edilen hükümlerin, ekseriyete tealluk ettiğini bilib, zaman zaman değişib hal, hareket ve şahısların meydana gelebileceğİNİ de dikkata almak lazımdır. Zira « târîh tekerrürden ibârettir » denilen, ifâdeler gibi hayatta alt üst olma, halleri olabilir.

Bu din kıyamele kadar bâki olacağına göre, kıyâmete kadar dinin mümessilleri ve dinin ihya edicisi müceddidlerini, Alâhü teâla kud-

reti ilâhisi ile yaratıp çorak topraklarda yetişen huda-i nâbitler gibi, yetiştirecektir. Böylece dînin mübelligleri ve muallimleri, kıyâmete kadar devam edecektir.

Bu son izâhat hakkında, «İslâma Sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizin ikinci cildine muracaat etmek faydalı olur.

٢٤٨ - (٥١) وعن إبراهيم بن عبد الرحمن المذري، قال: قال رسول الله ﷺ: «يَحْمَلُ هَذَا الْعِلْمُ مَنْ كُلِّ خَلْفٍ عَدُوَّهُ، يُنْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْغَالِيْنَ، وَاتِّحَالَ الْمُبْطِلِينَ، وَتَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ». رواه البيهقي وسند كُرِّحَدِيث جابر: «فَاتِمَا شَفَاءُ الْعَمَى السُّؤَالِ» فِي بَابِ التَّيْمِمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

Tercümesi :

248 — (51) İbrâhim bin Abdurrahman el ozrî (R.A) den mervîdir, dedi:

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu:

«Bu ilmi (kitap ve sünnetin ilmini), haşefin (sonradan her asırda gelenin) her birinden itimada layık olan âdil kimseler hıfzeder. Bu âdil kimseler, bu ilme musallat olan azgın bid'atçıların tahrifatlarını, bâtıl ve hayalcıların iddia ve sözlerini ve câhillerin tevillerini nefyedib yok ederler.»

(Hadîsi Beyhaki rivâyet etmiştir.)

Gelecekte Câbirin (R.A) Hadîsini : «İlminden âciz olanların Şifası, (âlimlerden) sormaktır» İnşâallah teyemmüm bâbında zikredeceğiz.

(Not: Râvî İbrâhim bin Abdurrahman (R.A), Aşhabdan veya tâbi-ndenmi olduğu ne şerhde ve nede diğer kitaplarda bulunamamıştır.

Ancak hazâa kabîlesinden ozre bin ebî saad-e mensub olduğu zikredilmiştir.

Hadîsi şerifin hükmü ile ilgili bir nebze izahat, bir üstdeki hadîsi şerifin izah bölümü ile daha evvelki izahatlarda beyan edilmiştir. Ayrıca birinci cildin «Kitap ve sünnete sarılma bahsi» ile «İslâma Sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizde zikredilmiştir.

الفصل الثالث

٢٤٩ - (٥٢) عَنِ الْحَسَنِ مُرْسَلًا ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الْإِسْلَامَ ، فَبَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّينَ دَرَجَةٌ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ » .
رواه الدارمي

Tercümesi :

İLİMLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL

249 — (52) Hasan (elbasrî R.A) den mürsel olarak mervîdir, dedi :
Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimseye ölüm geldiğinde o kimse, islâmı ihya etmek için ilim taleb eder olsa, o kimse ile Peyğamberler arasında cennette sâdece bir derece (nübüvvet derecesi) vardır.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyt etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Hasanı Basrî (R.A), tâbiînin ulularındandır. Hz. Ömer'in hilâfetinin bitimine iki sene kala dünyaya gelmiş ve o zaman annesi hayre hanım medine-i münevverede ümmü seleme (R.A) vâlidemizin câriyesi idi.

Ulema dedilerki : Annesi her hangi bir iş için meşkuliyyete çıktığı zaman, çocuğu Hasan (R.A) ağlıyor. Hemen Ümmü seleme (R.A) de memesini Hasana (R.A) veriyor. İşte Hasanı Basrî (R.A) daki görülen fesâhat ve hikmetli söz, bu sütten mütevellittir.

Hasan (R.A), Vâdiyil Kura denilen mahallede büyüyüp gelişti. Kendisi fasîh idi. Talha bin übeydullah (R.A) ile Aişe (R.A) ı görmüş-tür. Fakat Hz. Aişe (R.A) den hadîs işittiği sıhhatli olarak nakledilme-miştir. Hz. Aliyede mülâkı olduğu söylenmiştir.

İbni Ömer, Enes, Semure, Eba Bekre, Kays bin Asım, Cündüb bin Abdillâh, maakal bin yesar, Amr bin tığlib, Abdurrahman bin semura,

Ebâ berze el eslemî, imran bin Hısayn, Abdullah bin mağfel, Ahmer bin cüz ve Aid bin Amr elmüzenî (Allâh hepsinden razı olsun) gibi sahâbelerden hadis işitip rivayet etmiştir. Ve tâbiînin büyüklerindende hadis tâlim edib işitmiştir.

Kendisinden, tâbiînden ve başkalarından pek çok kimseler, hadis rivâyet edib öğrenmişlerdir.

Hasânı Basrî rahimehullah-in, yüz otuz (130) veya üçyüz kadar sahâbeye idrak edib yetiştiği rivâyet edilmiştir.

Muhammed bin Sad (R.A), diyor ki :

«Hasan el Basrî (R.A), her şeyi cami, âlim, yüksek şahsiyetli, fakih, itimada layık, emin, âbid, hakka teslim olan, ilmi irfanı çok, fasih, güzel huy ve simaya malik bir kişidir.»

Mekke-i Mükerrremeye geldiği zamanda kendisini yüksek bir minder üzerine oturtuyorlar, etrafına insanlar toplanıyor, bu insanların içlerinde büyük âlimlerden, tâvus, atâ, mücâhid ve Amr bin Şuayb gibi zatlarda hazır bulunuyorlar. Aralarında konuşuyorlar ve hemen diyorlar veya bâzıları diyor ki ; «**Bu zat gibi, hiç görülmemiştir.**» yâni, o zamanda bu zat gibi âlim görülmemiştir, demektir.

Fazileti hakkında pek çok beyanlarda bulunub menkıbeler yazılmıştır. Kısa yoldan yazıp neticelemiş oluyoruz.

Basrada hadis okutup hutbeler îrâd eden bu zat, hicretin yüz yirmi (120) senesinde vefat etmiştir. Allâh ondan razî olsun.

Bu zatı muhterem hakkında nakledilen hayat hikâyeleri, «**Tehzibül esmâ velluğat**» ile «**Takrib ettehizb**» adlı eserlerden istifade edilmiştir.

Hadîsi nebevîde, islâmı ihya etmek gâyesine bağlı olub, mal, mülk, makam ve mansıb sevdası gibi fasid gâyelerdende uzak olarak ilim tahsil eden her kişi, bu temiz gâyeye devam ederken ecel gelib ölürse, o kimse ile Peyğamberler arasında sâdece nübüvvet derecesi farkı vardır.

Zira Peyğamberler, Vahye muhatapdırlar. Böyle temiz gâyeye sahib olanlar : Her ne kadar vahye muhatap olmasalarda, Peyğamberlerin gönderiliş gâyeleri olan, hakkı tâlim ve tebliğ ederek islâmı yaymak ve ihya etmek davaları, bu zatlardada aynen vardır.

٢٥٠ - (٥٣) وَغَنَ مُرْسَلًا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ رَجُلَيْنِ كَانَا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَخَذَهُمَا كَانَ عَالِمًا يَصْطَلِي الْمَكْتُوبَةَ، ثُمَّ يَجْلِسُ فَيُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ، وَالْآخَرُ يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ؛ أَتَيْهُمَا فَفَضَّلُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَضَّلُ هَذَا الْعَالِمُ الَّذِي يَصْطَلِي الْمَكْتُوبَةَ، ثُمَّ يَجْلِسُ فَيُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ عَلَى الْعَابِدِ الَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ كَفَضَّلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ». رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ.

Tercümesi :

250 — (53) Yine ondan (Hasanî Basrî R.A den)mürsel olarak mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) e Benî İsrâilden olan iki adam hakkında soruldu : O iki adamdan birisi, bir âlim farz namazları kılar, sonra oturur insanlara hayır öğretirdi :

— Diğer ise, gündüz oruç tutar gece kâim olur (geceleyin nâfile ibâdet yapar). Bunların hangisi daha efdaldır?

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Farzı kılan, sonra oturup insanlara hayır tâlim edip öğreten şu âlimin, gündüz oruç tutup geceleyin kâim olan âbid üzerine fâzileti, benim sizin en aşağınız üzerine olan fâziletim gibidir.»

(Hadîsi, Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Beş vakit farzını kılib ilim tâlim, tebşir ve tasnifi ile meşkul olan âlim kimsenin, geceleri ibâdet ve evradla, gündüzleride oruçla gününü geçiren Âbiden daha faziletli olduğu mubarek Peyğamber efendimizin nurlu sözünde beyan buyurulmuştur. Hakikat böyle iken, bâzı câhil kimselerin, beş vakit namazını kılib ilmi irfanla meşkul olanları, «amelsiz» gibi cümlelerle kötülediklerine şâhid ve muttâlî olunmuştur. Çok esef verici bir kötü hükümdür.

Zira Peyğamber efendimizin, mukayeseli bir şekilde takdir ve tatlîl buyurduğunu, tahkir etmek, Allah muhafaza imanı tehlikeye atabilir. Bu tehlikeden hazer etmek için inanan müminlerin, yukardaki hadîsi nebeviyeyi tekrar ve tekrar, okumalarını ve mucibi ile amel edip ehli ilmin kıymetini takdir etmelerini tavsiye ederiz.

۲۵۱ — (۵۴) وعن علي، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ: «نِعْمَ الرَّجُلُ الْفَقِيهُ فِي الدِّينِ؛ إِنْ احْتَجَّ إِلَيْهِ نَفْعٌ، وَإِنْ اسْتَغْنَى عَنْهُ أَنْفُسُهُ». رواه رزين

Tercümesi :

251 — (54) Ali (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Dinde fakih olan (Şeriat ve islam hukûkuna âlim olan) adam, ne güzel adamdır; zira kendisine ihtiyac olunduğunda fayda verir ve eğer kendisinden istiğna olunursa, nefsinin lîna ve zengin yapar.»

(Hadîsi, Rezin rivâyet etmiştir.)

۲۵۲ — (۵۵) وعن عكرمة، أن ابن عباس قال: حَدَّثَ النَّاسَ كُلَّ جُمُعَةٍ مَرَّةً، فَإِنْ أَبَيْتَ فَرَّتَيْنِ، فَإِنْ أَكْثَرْتَ فَلَا تَصْرَايَ، وَلَا تُعَلِّ النَّاسَ هَذَا الْقُرْآنَ؛ وَلَا أُنْفِيكَ تَأْتِي الْقَوْمَ وَمَنْ فِي حَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِهِمْ فَتَقْصُ عَلَيْهِمْ فَتَقْطَعُ عَلَيْهِمْ حَدِيثَهُمْ فَمُسْلِمٌ؛ وَلَكِنْ أَنْصِتْ، فَإِذَا أَمْرُكَ فَحَدِّثْهُمْ وَمَنْ يَشْتَهُونَهُ، وَانْظُرِ السَّجَّعَ مِنَ الدَّعَاءِ فَاجْتَنِبْهُ، فَإِنِّي عَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ لَا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ. رواه البخاري.

Tercümesi :

252 — (55) İkrime (R.A) den mervîdir, muhakkakki, İbni Abbas (R.A) İkrimeye) dedi:

«İnsanlara her cuma günü, (haftada) bir sefer hadîs oku ve vâzu nasihat et. Şâyet ziyade yapmak istersen, (haftada) iki sefer nasihat et. Ve eğer daha çok yapmak istersen (haftada) üç sefer nasihat et. İnsanları bu kur'anı dinlemekten usandırma. Seni ben bulup görmeyeyimki, cemaat sana kendi sözleri ile meşgul oldukları halde gelir (ler). Bu halde iken sen onlara kıssa nakledersin, işte o zaman onların sözleri, onların üzerine senin nasihatını keser. Bu takdirde onları usandırırın.

— Şu halde sükût et, senden bir söz ve nasihat talep ederlerse, onlar islahlı iken hemen nasihat et. Dua ederken yüksek sesle avaz avaz bağırmaktan dikkat ederek kaçın. Zira ben Resûlullah (S.A.V) i ve onun eshabını görüb bildiğime göre, onlar, böyle şeyi kat'iyen işlemezlerdi.»

(Hadîsi, Buharî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî İkrime (R.A), İbni Abbas rادیاللہu teâla anının kölesi ve tâbâin efendilerimizin büyüklerindendir. Aslı mağrib ahalisinin «Berberî» soyundandır.

Kendisi sahâbe-i kiramdan; Hasan bin Ali, Ebû katâde, İbni Abbas, İbni Ömer, İbni Amr, Ebû Hureyre, Ebû Saîd, Muâviye (Allâh hepsinden razî olsun) ve daha başka sahâbelerden hadîsi şerif rivâyet edib öğrenmiştir.

Ayrıca kendisinden, Ebuşşâsa, Şâbî, Naha-î, Sebî-î, İbni sîrîn, Amr bin Dînâr gibi tâbînin büyükleri ve pek çok halk, hadîs rivâyet etmişlerdir.

İbni Muân (R.A) dediki : «İkrime» (ilmine) itimad edilen bir kişidir. Binaenaleyh İkrime (R.A) ın aleyhinde laf edeni görürsem, o kimseyi islam düşmanı diyerek itham ederim.»

İkrime bizzat dediki : «Muhakkak ben çarşıya çıkarım, hemen bir adamın bir kelime konuşmasını duyarım. İşte o anda bana ilimden elli kapı açılır.»

Ebû Hâtim (R.A) İkrime hakkında dediki :

«İbni Abbas (R.A) ın kölelerinin en âlimi, İkrime (R.A) dir.»

Ebû Ahmed bin Adiy (R.A) da dedi :

«İkrime (R.A) den (hadis veya ilim) rivâyet etmekden imamlar (müctehidler veya hadis imamları) hiç çekinmemiştir ve Sıhah sâhibleri, Sıhahlarına ondan hadîs rivâyet edib katmışlardır.»

Beyhakî (R.A) da dedi :

«İkrime (R.A) den Buhârî hadîs rivâyet etmiştir. Müslimde yoktur.»

Netekim yukardaki hadîsi nebevî, Buharinin rivâyetiyledir.

İkrime (R.A), hicretin 104 veya 105 veya 106 veya 107 senesinde vefat etmiştir. Allâh ondan razî olsun. (Hulâsatah) Tehzibülesma Vel-lugat, C. I, 341).

Haberde Abdullah bin Abbâs (R.A) ikrimeye tavsiyesinde şu hususlara riayet etmesine dikkat çekiyor :

a) Vâzu nasîhatı haftanın cuma gününde bir defa yapılması, şâyet istek ve ihtiyac olursa, iki defa olması ve eğer lüzum ederse, halkı usandırmamak kaydıyla hafta da üç sefer yapılması tavsiye buyurulmaktadır.

b) Nasîhatın, cemaatı usandırmayacak şekilde yapılması ve eğer cemaatda usanma hâli olursa, kendilerinin konuşmaya başlayıp, vâzu nasîhatda keza hitabetde bulunan kişinin sözleri dinlenilmez hâle gelebileceği hususada işâret buyurulmuştur.

c) Vâzu nasîhat veya hitabet ve meşrû olan her çeşit sohbet ve konferans, cemaat tarafından iştîyakla istenirse, hemen bunu fırsat bilip ehillerinin değerlendirmelerine tenbihât ve îkaz vardır.

d) İbni Abbâs (R.A) Dua ederken, mukaffâlı bir şekilde belli taraflarca yönelerek yüksek sesle bağıra bağıra dua yapmayı men etmektedir.

Keza vâiz esnasında yüksek sesle bağırmak ve kürsü üzerinde el kol sallamakda aynıdır. Halkın nefsanî hissini tahrik etmekden uzak, uyarıcı ve îkaz edici şekilde olması lâzımdır. Dua ederken, vazû nasîhat ve hitabetde bulunurken yüksek sesle bağırmak, el kol sallamak,, otururken kalkıp oturmak ve elleri her hangi bir şeye vurmak mekruhdur. Bu hususda bak, «Mülteka Tercümesi» cild dördün sahife - 174-176. Birde nasîhat hakkında yukarda 207. 230 ve 240 hadîsin îzah bölümüne bakınız.

٢٥٣ - (٥٦) وعن عائشة بن الأسقع، قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ فَأَدْرَكَهُ ، كَانَ لَهُ كِفْلَانِ مِنَ الْأَجْرِ ؛ فَإِنْ لَمْ يَدْرِكْهُ ، كَانَ لَهُ كِفْلٌ مِنَ الْأَجْرِ » . رواه الدارمي

Tercümesi :

253 — (56) Vâsile bin El Eskâ (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, ilim taleb eder ve ilme idrâk ederse, o kimse için ecrî mükâfatdan iki nasıyb (taleb eciri ile idrak ve isâbet etme nasıybi) vardır. Eğer ilim ve ictihadında isâbet etmezse, o kimse için ecirden bir nasıyb (ilme çalışma nasıybi) vardır.»

(Hadîsi, Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî vâsile bin el Eskaâ (R.A), sahâbe-i kiramdandır. Künyesi, Ebû Şeddâddır. Ebû el Eskaa da denir. Denildiki, Ebû Muhammed, Ebul hat-tab ve Ebû kırsâfe ilede künyelenmiştir.

Denilmiştirki, Resûlû ekrem sallâllahü aleyhi vesellem efendimiz tebûk seferine hazırlanırken müslüman olmuştur ve berâber tebûk seferinde hazır bulunmuştur. Şam ve Humus-un fethindede hazır bulunmuştur.

Diğer bir kavildede, Peyğamber efendimize müslüman olduktan sonra üç sene hizmetde bulunmuştur. Kendisi «Ashâbı Suffa» denilen fakir sahâbelerden idi.

Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden, bizzat elli altı (56) hadîs rivâyet etmiştir.

Şamda sâkin olmuştur. Sonra kudüs şerife yakın bir belde olan «cebrin» deki evinde vatan edinib ikâmet etti. Basrayada girdi.

Kendisinden tâbiînin uluları ve pek çok halk hadîs rivâyet etmişlerdir. Hayatının son zamanlarında Şamda bulundu ve hicretin seksen altı (86) veya seksen beşinci (85) senesinde Şamda vefat etmiştir. Kendisi o anda, doksan sekiz (98) yaşında idi. Hicretin seksen üçünde yüz beş (105) yaşında vefat ettiğide yazılmıştır. Fakat sahîh olan evvelki kavildir. Allâh ondan razî olsun.

Hadîsi nebevîdeki, âlim ve ictihad hükümleri hakkında bir nebze mâlumat, yukardaki hadîsi nebevîlerin izahatında yazılmıştır.

Bilhassa yukarda geçen 235. hadîsi şerifin izah bölümünü tekrar be tekrar okumayı tavsiye ederiz.

٢٥٤ - (٥٧) وِزْهَرُ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّمَا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنُ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ : عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ ، أَوْ مُصْحَفًا وَرَّثَهُ ، أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ ، أَوْ يَتِيمًا لَابَنَ السَّبِيلِ بَنَاهُ ، أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ ، أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ ، تَلَحُّقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ » . رواه ابن ماجه والبيهقي في « شمع الإيمان » .

Tercümesi :

254 — (57) El'î Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.ﷺ) buyurdu :

«Muhakkakki, Mün'inin ölümünden sonra iyiliklerinden ve amelinden kendine kavuşan (hayrı devam edip erişen) şeyler vardır. (onlarda şunlardır) :

- a) İlmi olub, ilmini başkasına öğretip neşreden,
- b) Sâlih evlad terk eden,
- c) Vârislerine mushaf (Kur'anı kerim) terk eden,
- d) Mescid bina eden,
- e) Misâfirler için misâfirhâne yapan,
- f) Devamlı akıp faydalanılan bir ırmak bırakan,
- g) Sıhhat ve hayatında mâlinden sadaka çıkaran,

İşte bunları işleyenler, öldükten sonra bu iyilik ve amelleri kendilerine kavuşur. (defterlerine ecrü mükafatı devamlı yazılır).»

(Hadîsi, İbni Mâce ve Beyhakî «Şuabül İman» adlı eserinde rivâyet etmiştir.)

(Not: Bu hadîsi şerifin izahatı, birinci ciltde ve yukardaki hadîsi şeriflerin izahatında beyan edilmiştir. Ancak bu hadîsi şerifde üçüncü olarak zikredilen «vârislerine mushaf (Kur'anı kerim) terk eden.» Cümlesine iyi dikkat edib sülâlesine (Kur'anı kerim veya dînî, millî hükümleri beyan eden eserler bırakanlar, aynı mutlu kişiler olduklarını unutmamalıdır.)

٢٥٥ — (٥٨) وعن عائشة ، أَنَّهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ :
« إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَيَّ : أَنَّهُ مَنْ سَلَكَ مَسْلَكًَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ ، سَهَّلْتُ لَهُ طَرِيقَ الْجَنَّةِ ؛
وَمَنْ سَلَبْتُ كَرِيمَتِي ؛ أَنْبَتُهُ عَلَيْهِمَا الْجَنَّةَ . وَفَضَّلَ فِي عِلْمٍ خَيْرٌ مِنْ فَضْلِ فِي
عِبَادَةٍ . وَمِلَاكُ الدِّينِ أَوْ رَعُ » . رواه البيهقي في « شعب الإيمان » .

Tercümesi :

255 — (58) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi :

• Resûlüllah (S.A.V) den işittim diyordu :

«Şüphesiz Allâhü teâla bana vahyeti; Bir kimse ilim talehinde bir yola sülûk eder giderse, onun için cennetli yolunu kolaylaştırırım. Bir kimsenin iki gözünü ilim yolunda alırsam; onun iki gözünü cennet-de sâbit kılarım.

— İlim yolundaki fazîlet, ibâdet yolundaki fazîletten hayırlıdır. Dî-nin aslı esası, verâ (Şüpheliden kaçınıp takvaya sahip olmak) dır.»

(Hadîsi, Beyhakî «Suabül İman» adlı eserinde rivâyet etmiştir.)

٢٥٦ — (٥٩) وعن ابن عباس ، قَالَ : تَدَارُسُ الْعِلْمِ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ خَيْرٌ مِنْ
إِحْيَائِهَا رواه الدارمي

Tercümesi :

256 — (59) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

«Gecenin bir saatında ilim tedris edip çalışmak, geceyi (ibâdet ve zikirle) ihya etmekten hayırlıdır.» (Haberî, Dârimî rivâyet etmiştir.)

٢٥٧ — (٦٠) وعن عبد الله بن عمرو ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِمَجْلِسَيْنِ فِي مَسْجِدِهِ
فَقَالَ : « كَلَاهُمَا عَلَى خَيْرٍ ، وَأَخَذَهُمَا أَفْضَلُ مَنْ صَاحِبِهِ ؛ أَمَّا هَؤُلَاءِ فَيَدْعُونَ اللَّهَ وَيَرْغَبُونَ إِلَيْهِ ،
فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ . وَأَمَّا هَؤُلَاءِ فَيَتَعَمَّقُونَ الْفِقْهَ أَوْ الْعِلْمَ وَيُعَلِّمُونَ الْجَاهِلَ ، فَهُمْ
أَفْضَلُ ، وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا » . ثم جَلَسَ فِيهِمْ . رواه الدارمي

Tercümesi :

257 — (60) Abdullah bin Amr (R.A) den mervîdir, Resûlullah sallâhü aleyhi vesellem, mescidinde iki çeşit meclise uğradı ve dedi :

«Her iki meclisde hayır üzerinedir. Bunlardan birisi, (sevab bakımından) diğerinden daha efdaldır.

— Ama bu (İbâdet ve ezkarla meşkul olan) kişiler, Allâha dua ederler ve Allâhın yanındakine (rızasına) râğbet ederler. Cenabu hakda dilerse onlara fazlı kereminden verir, dilerse vermeyib men eder.

— Fakat bu (ilimle meşkul olan) kişiler, fıkıhı veya ilmi tâlim edib öğrenirler ve câhil olana öğretirler. İşte ilimle meşkul olan bu meclis adamları, en efdal kişilerdir. Zira ben, ancak ve ancak muallim (öğretici-ilimle meşkul olucu) olarak gönderildim.»

— Bu cümleyi buyurduktan sonra Resûlullah (S.A.V) o ilim meclisi olan topluluğun yanına oturdu.»

(Hadîsi, Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi nebevî, çok dikkat edilib riâyet edilmesi gereken iki mühim ve hassas mes'eleyi beyan etmektedir.

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, bir gün Medîne-i münevveredeki Mescidine teşrif buyuruyorlar. İçeri girdiğinde bakıyorki, ayrı ayrı oturmuşlar, o topluluklardan birisi; tevhid, tesbih, tehlil gibi evradı ezkarla meşkul oluyor. Diğer biriside, ilmi irfan tâlimi ile meşkulurlar. Her iki meclis (toplantı) hakkında, Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem şu : «Her iki meclisde hayır üzerinedir» Cümleleriyle hayır üzerine toplanmış birer topluluk olduklarını beyan buyuruyor.

Bu her iki topluluk, hayr üzerine olduklarını beyandan sonra, aralarında fazîlet ve kıymet farkı olduğunda şu cümleleriyle açıklamıştır :

«Bunlardan birisi, (Sevab bakımından) diğerinden daha efdaldır.»

Ve Resûlû ekrem efendimiz, hadîsi nebevînin aşağısında, evradı ezkarla meşkul olup hakka dua ve niyazda bulunan topluluğu şu cümleleriyle izah buyuruyor :

«Ama bu (ibâdet ve evradu ezkarla meşkul olan) kişiler, Allâha dua ederler ve Allâhın yanındakine (rızasına) râğbet ederler. Cenabu hakda dilerse, onlara fazlu kereminden verir, dilerse, adlı ilâhîsi ile men eder (dilediği gibi tasarruf eder).»

Resûlû ekrem efendimizin bu cümlelerinde şu hususlara işâret vardır :

a) Beş vakit namazı kılmak üzere toplanan cemaatdan başka, vakitleri müsaîd olursa, nâfile olarak cenabu hakka dua ve niyazda bulunmak üzere toplanıp Allâhü teâlayı zikretmek câizdir. İyi bir hakka yalvarış ve cenâbu hakka niyazda bulunan meclisdir. Aynı zamanda bu meclîs, mescid de toplanmıştır.

b) Meşrûiyyet dâhilinde Allâh-ı zikredib ona duada bulunanların meclisleri, elbetde kıymetli meclislerdendir ve bu meclisde toplanıp Allâhı zikredib dua ve niyazda bulunanlar ve onlara hizmet edenler, faziletli kişilerdir.

Boş vakit geçiren tipinden olmayıp, Allâhı ananların meclisleri ve kendilerinin faziletleri hakkında kur'anı kerim ve sünneti nebevîyede pek çok hükümler vardır.

Allâhın her vakit ve durumda anılabileceğini beyan eden bir âyet meâli :

«Gerçek akıl sahibleri öyle kişilerdirki; ayakda iken, otururken ve yatarken (dâima kalbleri ve dilleri ve bedenleri ile) Allâh-ı anarlar...»
(Ali îmrân sûresi, 1' 9)

Ve yukarda açıklamaya çalıştığımız hadîsi şerif gibi pek çok hadîsi nebevîlerde zikri ilâhîde bulunmanın, mûminler için bir fazîlet olduğu beyan edilmiştir. Fazla uzayacağından kısaca kesiyoruz. Geniş izâhat, «İslâm'da Evliya meselesi ve Harîkalar» adlı eserimizde yazılmıştır.

c) Hadîsi şerifte zikri ilâhî ile meşkul olanlar, Allâhı anıp onun rızasını talep etmek maksadında olduklarını beyan buyurmakla, çeşitli dünyavî maksadlara bağlı olmadan sırf rızâyı bârî için olduğuna ve öyle olmasına işâret vardır. Hadîsi nebevîdeki maksad dâhilinde evradu ezkarla bulunanları, takdir edib, dualarını talep etmek elbet çok yerinde bir ameldir. Gâyenin dışına çıkanlardanda kaçınmak lâzımdır.

Netekim meşrûiyyet dâhilinde câmiye cemaata gelmiyen kadınları, Hazreti Ömer'in men edip câmiden kovduğu gibi, Resûlullah devrinde fetvâda bulunan Âlim ve fakih İbni Mes'ûd (R.A) haizretleride,

irtihâ'î nebîden sonra Irakda bulunduğu günlerde, Mescide toplanıp usûl'una uygun olmayarak zikrî ilâhîde bulunanları, mescidden kovup çıkarmıştır. Aynı mes'elenin geniş îzâhı, «İslâma sokulan Bid'at ve Hurâfeler» ile «İslâm'da Evliya Mes'elesi ve Harikalar» adlı eserimizde vardır. Ve bir nebze de «Mültekâ tercümesi» nin dördüncü cildinin 174-176. sahifelerinde yazılmıştır.

Hadisi nebevinin devam eden cümlelerinde de, fıkıhla veya her hanki bir ilimle meşkul olup, bilmeyenlere, bilenlerin öğretme'ye çalışmaları hâlindeki mescidi nebevîde toplanan diğer ilim meclisi hakkında şöyle buyurulmuştur :

«Fakat bu (ilimle meşkul olan) kişiler, Fıkıh veya (her hangi bir faydalı) ilmi tâlim edip öğrenirler ve câhil olana (bilmeyene) öğretirler.

— İşte fıkıh veya ilimle meşkul olan bu meclis adamları, en âfdal kişilerdir. Zira - ben, ancak ve ancak muallim (öğretici- ilimle meşkul olucu) olarak gönderildim.»

Hadîsi şerifin bu cümlelerinde mündemic olan hususları da şöyle sıralayabiliriz :

a) Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, takdir edip çok değerli olarak vasıflandırıp buyurduğu meclis (toplantı) ilmi fıkıh meclisi veya islâma ve müslümanlara faydalı olan her hangi bir ilim meclisi olduğunu veya olabileceğini beyan etmektedir.

İslâm şeriat ve hukûkunu beyan eden ilmi fıkıh ve fakihler hakkında bir nebze mâlumat, yukarda ikiyüz (200) üncü hadîsi şerifin îzahatında zikredilmiştir.

b) İlmi fıkıh veya faydalı ve meşrû olan her hangi bir ilim meclisi, islam esaslarını ve bilinmesi; farz, vâcib, sünnet ve müstehab olan hükümleri öğrenip müktezası ile amel ederek, bilmeyenlere öğretmek maksadı ile toplanmış olması gerektiğine işâret vardır.

c) Bu temiz gâyelerle ilmi fıkıh veya meşrû olan her hangi bir ilmi öğrenmek ve öğretmek maksadiyle toplantı yapılan meclisler, en kıymetli toplantı ve bu toplantıya iştirak eden muallim ve tâliblerde, ümmetin en kıymetli ve faziletli kişileri olduğu gâyet açık bir ifâde ile beyan buyurulmuştur.

d) Resûlû ekrem (S.A.V) efendimiz, kendisinin muallim olarak gönderildiğini beyan buyurmak sûretiyle, ilmi fıkıh veya meşrû olan her hanki bir ilim meclisini takdir buyuruyor ve bu meclise iştirak edenler, en efdal kişilerden olduklarını lisânı pâ'ki ile îzah ediyor.

Hal böyle olunca bütün ümmeti muhammed-in, böyle meclisleri aynı şekilde takdir edib, iştirak etmeleri ve bilmediklerini o meclislerden öğrenmeleri lâzımdır. Aynı zamanda, ilmi fıkha veya tefsir, hadîs, ilmi kıraat, akâid, kelam ve islâm tarihi ilimleri gibi ilimlerden bir ilme vâkîf ve âlim olan bilginlere, Resûlû ekrem (S.A.V) gibi değer verib takdir etmek, îmanın iktizasıdır.

Her hanki bir yerde, ilim meclisi ile zikir meclisi bulunursa, her ikisinde hayırlı meclisdir. Fakat ilim meclisi, zikir meclisinden daha efaldır. Binâenaleyh daha çok sevab kazanmak ve daha fazîletli ve faydalı olmak isteyen kimseler, ilim meclisini tercih edib gitmelidirler. Zira Resûlû ekrem (S.A.V) de bu iki meclisin hayırlı olduğunu ve ilim meclisinin zikir meclisinden ve hatta ilim meclisindekileri, zikir meclisinde bulunanlardan daha efdal olduğunu beyandan sonra, kendisinde ilim meclisine gidip oturmuştur.

Cenâbu hak bu hakikatları iyi bilip mûcibi ile amel etmeyi, bütün meslekdaş ve mümin kardeşlerle beraber bizlere nasıyb eylesin. Amin.

٢٥٨ - (٦١) وعن أبي الدرداء، قال: سئل رسول الله ﷺ: ما حدُّ العلم الذي إذا بلغه الرجلُ كان قتيماً؟ فقال رسول الله ﷺ: «مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا فِي أَمْرِ دِينِهِ، بَشَّهَ اللَّهُ قَتِيمًا، وَكُنْتُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَافِعًا وَشَهِيدًا».

Tercümesi :

258 — (51) Ebudderda (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) e, bir adamın fakihlik mertebesine ulaştığı vakit, ilmin haddi hudûdu nedir? diye sual olunca.

— Bunun üzerine Resûlüllah (C.A.V) de buyurdu :

«Ümmetimden bir kimse, dininde emrinden kırk hadisi hıfzedib bellerse (ve başkalarına öğretirse), Allah teâlâ o kimseyi fakih olarak diriltip mahşere gönderir ve bende o kimseye kâfiyet gününde şahid olur ve şefaet ederim.»

İ Z A H A T

Bu mubarek hadîsi nebevinin ihtivâ ettiği hükümden «Kırk hadisi hıfzedib bellerse» Cümlesi hakkında bir nebze açıklamada bulunalım.

Şârih Aliyyülkârî merhum şu satırları yazıyor :

«İmamı Nevevi (R.A) dediki :

«Burada kırk hadisi hıfzetmekden murad; kırk hadisi ezberlemese ve manalarını tam bilsede, müslümanlara kırk hadisi nakledib tebliğ

etmektir. İşte kırk hadîsi hıfzedib bellemenin mânayı hakîkisi budur. Ve böyle yapmakla müslümanlarda menfaatlanmak hasıl olur. Şâyet müslümanlara kırk hadîs nakledilib duyurulmazsa, hıfzedemezler. İbni Hâcer (R.A) de böyle zikretmiştir.

— Ben (yani, Aliyülkârî merhum) derimki : İmamı Nevevi Merhumun «mânâlarını tam bilmesede» sözünde düşünülmesi gereken husus vardır. Zira ilmin aslından olan makam ve mertebe hasıl olmaktadır. Çünkü fıkıhdan maksad, bir şeyi bilmek, onu anlamaktır ve fıkının şerefinden için, din ilmine gerçekten hakim olmaktır.

— Eğer böyle olmaz ise, bu takdirde kırk hadîsi ezberleyen kimse, hadîsi şerifde beyan edilen fakih olamaz.» (Mirkad, C. I, 252)

Şu halde kırk hadîsi nebevîyi mânası ile belleyen kimse, hadîsi şerifdeki fazilet ve şerefe nail olan ve olacak kimsedir. Hem lafzını ve hem manasını ezberleyib kırk hadîsi belleyen ve mucibi ile amel eden kimse laf götürmez ve ihtilafsız bir şekilde hadîsi nebevîdeki hükme nail olur.

Yukardaki hadîsi şerifin diğer rivâyetdeki hükümleri ise şöyledir :

«Bir kimse, benim sünnetimden kırk hadîsi hıfzeder ve ümmetimden başkalarına naklederse, Allâhü teâla o kimseyi kıyâmet gününde fakihler ve âlimler zümresinde gönderib haşreder.»

(Feyzulkadir, C. 6, 119)

٢٥٩- (٦٢) وعن انس بن مالك ، قال : قال رسول الله ﷺ : « هَلْ تَدْرُونَ مَنْ أَجْوَدُ جُودًا ؟ » قالوا : الله ورسوله أعلم . قال : « الله تعالى أجودُ جوداً ، ثم أنا أجودُ بِي آدمَ ، وأجودهم من بعدي رجلٌ عليمٌ عما فنشروه ، يأتي يومَ القيامةِ أميراً وحده ، أو قال : أمةً واحدةً . »

Tercümesi :

259 — (62) Enes Bin Mâlik (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bilirmisiniz en cömert kimdir?»

— Ashabı kiram dediler : Allâh ve Resûlü daha iyi bilir.

— Resûlü ekrem (S.A.V) buyurdu :

«Allâhü teâla en çok cömert kimsedir. Ondan sonra Adem oğlunun en çok Cömert kimsesi, bir adamdırki, ilmi tâlim edib öğrenir, ondan sonrada o ilmi yayıb neşreder.

— O ilmi neşredib başkalarına öğreten âlim, kıyâmet gününde tek başına bir emir veya tek başına bir ümmet olarak gelir.»

İ Z A H A T

Bu hadisi şerifin ihtiva ettiği hükümdede, üç husus sıralanmıştır.

a) Hadisi nebevîde, beyan edilen cömertlik derecesinin en üstününün, evvela hâlıkı zülcelâlda oluşu, gâyet açıktır. Zira itâatkar ve isyankar farkı gözetmeden, karıncadan file kadar bütün varlıkların rızkını, sıhhatını ve her türlü ihtiyaçlarını karşılayıp vermek, ne kadar lütufkarlılık ve cömertlik olduğu, her akıllı için bilinib idrak edilen bir hakikattir.

Ancak kulların istekleri, hayır olursa, severek ve hoşnut olarak verir. İstekleri ve kazançları şer olursa, sevmiyerek ve râzı olmadığı halde verir. Zira hayır ve şer, iyi ve kötü her şey, Allâhın dilemesi, takdîri ve yaratması ile olur.

Muhtelif hadisi kudsîlerde temsîlî olarak beyan edilmiştir ki, bütün varlıkların isteklerini Alâhü teâla eksiksiz verse, denizin içine bir iğne batırılıp çıkarıldığı zaman, iğnenin denizden eksilttiği ne ise, hazine-i ilâhiden sanki o kadar bir eksilme olacağı nâisallanmıştır. Yani, cenanbu hakkın hazinê-i Rabbânîsi, o kadar çoktur ki, eksilmek, tükenmek ve bitmek yoktur. Zira Allah ganî ve müsteğnîdir. Bizler ise, dâima fakir ve muhtaçız.

Netekim bir â yeti kerîmede şöyle buyurulmuştur :

«Allah (c.c.) iğnîdir. Hiç bir şeyinize muhtac değildir. Siz ise, fakirler (muhtaçlar) sizsiniz.» (Muhammed sûresi, 38)

b) Resûlû ekrem efendimizde, mevlayı mütealdan sonra en cömert varlık olduğunu iftiharla buyurmaktadır : Zira varlıkların en afdalı ve en keremlisidir. Kendisinin beşerin en cömerti olduğunu buyurması, hakîkatı aydınlatıp bildirmek içindir. Büyüklenmek için değildir.

Gerçek gâyenin bu old uğunu diğer mubârek bir sözüyle şöyle açıklamıştır :

«Kıyâmet gününde Adem (aleyhisselâm) ın evlâdının en kıymetli efendisiyim, bununla berâ ber öğrenme ve büyülenme diye bir şey yoktur.

— Ve kıyâmet gününde benim elimde livatül hamd sancağı olacaktır. Her Peyğamber mutlaka o günde, Adem (aleyhisselâm) ve diğerleri benim livamın altında olacaklardır.

— Ve ben yerden çıkarılacakların (kabîrden diriltileceklerin) ilkiyim, yinede öğrenüp böbürlenmem.

— Ve ben ilk şefa'at edici ve şefa'atı ilk kabul olunan kimseyim, yine, böyle iken büyüklenib öğrenmem.» (Hadîsi, Ahmed, Tirmizî ve İb-nî Mace, Ebî Said El hudrî radiyallahü anhdan rivâyet edilmiştir, C. I, 252)

c) Hadîsi nebevîde beyan edileri üçüncü mertebedeki cömertinde ilmi talim edib başkalarına, nasihatla, öğretmekle, hitabetle, makale veya eser yazmak sûretiyle neşreden kimseler olduğunu buyurmaktadır.

Binaenaleyh bir kişi, ilmi tahsil eder, sonradan bu ilmi talib olan ehillerine talim ederek öğretir ve yayarsa, Peyğamber efendimizden sonra en cömert ve en hayırlı amelde bulunan kimsedir.

Şu halde böyle amel ile meşkul olan din âlimi, halk arasında küçümsenir ve «Ölü gözünden yaş çıkmaz, hoca evinden aş çıkmaz gibi...» Cümlelerle alaya alınır, Peyğamber efendimizin «Cömert» diye vasıflandırdığı kişi kötülenmiş olur.

Evet gerçekten din adamı, ilmi yaymaya çalışmakla insanların ruhunun gıdasını verir. Mânen, rûhen ve fikren doyurucudur. Böyle olunca o cümledeki «aş» kelimesi yerine «aç» kelimesini koyarak, «ölü gözünden yaş çıkmaz, hoca evinden aç çıkmaz» denmelidir. İlmî ve ilim adamını tahkir etmenin tehlikeleri, «Mültekâ tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinde yazılmıştır.

Öğrenmiş olduğu faydalı ilmi neşrederek başkalarına faydalı olan her din âlimi ve faydayı ilim sahibi, hayatta Peyğamberden sonra en cömert kişi olduğu gibi, öldükten sonra o öğretip yaydığı ilim silsilesi devam ettikçe, o ilmi öğrenen ve öğretenlerin aldıkları ecru mükâfat, eksilmeden ilk öğretenin amel defterine aynısı yazılır. Bu husus yukarıda ve birinci ciltde geniş şekilde izâh edilmiştir.

Böyle ilmi neşredip yayan âlim dünyada ve dünyadan göçtüğünden sonra fazilet ve mükâfatlara nail olduğu gibi, âhiretdede eli sancaklı bir emir veya etrafında kalabalık bir cemaatla bir ümmet şeklinde olacağı beyan edilmiştir.

Bu husus Resûlû ekrem efendimizin mubârek hadîsinin son cümlelerinde şöyle hükme bağlanmıştır :

«O ilmi neşredip başkalarına öğreten âlim, kıyamet gününde tek başına bir emir veya tek başına bir ümmet olarak gelir.»

Şu şeref ne büyük şereftir. Cenabu hakkın lutfettiği veya lütfedeceği bu ilmi yayan ve yayacak olan âlim kimselerin, bir Peyğamber

gibi fazilete erişen din âlimi ve faydalı ilim adamlarının böylelerine muhabbet, saygı ve hürmet ederek, o sancağının altına veya bir ümmet gibi kalabalığın içine girmeyi mevla nasiyb buyursun. Amin.

Yetişib dualarını almaya çalışdığımız 70-80 lik üstadlarımızda, sanki bu ilâhî lutf mahzhariyeti dünyada iken müşâhede ediyor idik. Ne bereketli ilim ve muazzam iman sahibi kişilerdi. Her yönleriyle bir ilim otoriteleri, amel ve ahlak numûneleri idiler.

Resûlû ekrem efendimizin, bu son cümlesinde şu âyeti kerîmeye işâret vardır :

«Muhakkakki İbrahim (A.S.), başlı başına bir ümmetdi.»

(Nah sûresi, 120)

Bir Peyğamber, etrafındakilerle ümmet olarak vasıflandırılmaktadır. Aynı şeref, kıyâmetde bu ümmetden bir din âlimine ve faydalı ilim sahibi olub başkalarına tâlim ve telkin sûretiyle ilmini yayan kimseye, verilmektedir.

Ne mutlu insanlar, bu âlimler. Cenâbu hak bizleride âhiretde böyle mutlu insanların sancağı altında toplanan ümmetlerden kılsın. Amin.

Ebû Ümâmetül Bâhîlî (R.A) den mervî, bir hadîsi nebevîde Resûlû ekrem (S.A.V) efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Alim ile âbid (kıyâmet günü) getirilir (ler).

— Abide denilirki : Cennete gir.

— Alime de : Dur yerinden ayrılma, tâki insanlara şefaaf edesin, denilir.»

(İsfehânî)

۲۶۰- (۶۳) وعنه ، إن النبي ﷺ قال : « مَهْمَا نِ لَا يَشْبَعَانِ : مَهْمُومٌ فِي الْعِلْمِ لَا يَشْبَعُ مِنْهُ ، وَمَنْهُومٌ فِي الدُّنْيَا لَا يَشْبَعُ مِنْهَا » . روى البيهقي الأحاديث الثلاثة في « شُعَبِ الْإِيمَانِ » وقال : قال الإمام أحمد في حديث أبي الدرداء : هذا مَثْنٌ مَشْهُورٌ فيما بين الناس ، وَلَيْسَ لَهُ إِسْنَادٌ صَحِيحٌ

Tercümesi :

260 — (63) Yine ondan (Enes bin mâlik R.A) den mervîdir, Resûlullah (S.A.V.) buyurdu :

«Harislerden iki sınıf doymazlar;

a) İlimde hırsı olan, ilimden doymaz.

b) **Dünyada hırsı olanda, dünyadan doymaz.»**

(Yukardaki üç hadîsi, Beyhakî «Şuabîl İmam» adlı eserinde rivâyet etmiştir. Beyhakî dedi : İmamı Ahmed Ebidderdâ hadîsinde dedi : Bu hüküm, insanlar arasında meşhur bir metindir. Bu metin için sahih bir isnad yoktur.)

٢٦١ — (٦٤) وعن عَوْنٍ ، قال : قال عبد الله بن مسعود : منهومان لا يشتبان صاحب العلم ، وصاحب الدنيا ، ولا يستويان ؛ أما صاحب العلم فيزداد رضى للترحمين ، وأما صاحب الدنيا فيتمادى في الطغيان . ثم قرأ عبد الله : (كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظٍ) . قال : وقال الآخر : (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) . رواه الدارمي .

Tercümesi :

261 — (64) Avn (R.A) den mervidir, dedi :

Abdullah bin mes'ud (R.A) dedi :

«Hırslılardan iki kimse, doymazlar (ki onlar), ilim sahibi ve dünya sahibidir, bunlar müsâvî değildirler.

— Çünkü ilim sahibi, Rahman olan Allâhın rızasını artırır.

— Dünya sahibi ise, tuğyan ve azgınlıkta ziyadeleşir.

— Bundan sonra Abdullah (R.A) şu âyeti okudu :

«Doğrusu kâfir insan, kendini (elindeki mal ile Allahdan) müsteğni görmekle azgınlık eder.» (Alek sûresi, 6-7)

— Avn (R.A) dedi : İbnî Mes'ud diğer bir âyeti delil getirerek okudu :

«Allahdan, kulları içinde ancak (Allâhı hakkı ile bilen) alimler korkar.» (Fâtır sûresi 28)

(Haberî, Dârimî rivâyet etmiştir. Ve süneni Dârimî, C. I, 96)

(Not : Râvî Avn (R.A), tabiatın ulularından olduğu beyan edilmektedir. Daha fazla malûmatı bulamadığımızdan yazamadık.)

۳۶۲ - (۶۵) وعن ابن عباس، قال: قال رسول الله ﷺ: «إِنَّ أَنَسًا مِنْ أُمَّتِي سَيَقْبَهُونَ فِي الدِّينِ وَيَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ، يَقُولُونَ: نَأْتِي الْأُمَرَاءَ فَنُصِيبُ مِنْ دُنْيَاهُمْ وَنَعْتَزِلُهُمْ بِدِينِنَا. وَلَا يَكُونُ ذَلِكَ، كَمَا لَا يُجَنَّبِي مِنَ الْقِتَادِ إِلَّا الشَّوْكُ، كَذَلِكَ لَا يُجَنَّبِي مِنْ قُرْبِهِمْ إِلَّا - قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ: كَرَاهَةُ يَعْْنِي - الْخَطَايَا». رواه ابن ماجه

Tercümesi :

262 — (65) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkak ümmetimden bir takım insanlar, Dinde fakihlik iddiasında olurlar ve 'Kur'anı okurlar, derlerki :

«Ümeraya (âmirlere), gelelim, dünyadan nasîbimizi alalım ve dinimizle, onlardan (onların işledikleri fenâlıklardan) uzaklaşalım.

— Halbuki mes'ele onların dediği gibi böyle olamaz (zira iki zıd cem edilemez). Diken ve çöğür ağacından diken ve çöğür alınabildiği gibi,

Keza onlara (amirlere) yaklaşmakta -Muhammed bin sabâhın rivâyetinde dediği gibi; yani : ancak hatalar alınabilir.»

(Hadîsi, İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi nebevide ehli ilimden olan veya olacakların bâzılarının çok kötü gâye ve davranışları veya davranabileceklerin durumları, beyan buyurulmaktadır. Hadîsi şerifin şârihleri çok yönlü izahlarda bulunmuşlardır. Bazılarını nakledelim.

Dinde Fakih ve âlim olduklarını iddiâ edenler veya din ve şeriat ilmi olan ilmi fıkhi öğrenmek maksadiyle tahsile devam edenlerden bir takım kimseler, Kur'anı kerimi çeşitli kıraat ve makamlarla okurlar, tefsir edip izâh ederler ve bu amellerden sonrada âmirlere zarûrî bir ihtiyacları için değil, sırf fazilet ızhar edip göstermek ve o âmirlerin yanlarındaki mal ve makama tamâ ederek, âmirlerin yanlarına giderler.

Bu şekilde hareket edenler, günümüzde daha aşırı bir şekilde davranarak, dinin pek çok yasaklarını işledikleri ve yapılması gereken irşad ve tebliğ vazîfelerini yapmadıkları gibi, dinde pek çok tâvizleri vermişler ve vermektedirler. Amirlerin veya fasıkların gayri meşrû amel ve hareketlerine iştirak ederler. Böylelikle sayılmayacak kadar çok kötülükleri işlerler ve kötü örnek olurlar.

Dini, ilmi ve kur'an okumayı böyle kötülüklerle âlet ederek hareket edenlere, denilseki :

«Din ve şeriat âlimi olduğunuzu iddia ediyor ve kur'anı kerimi okuyorsunuz. Bu halinizle şu pek çok kötülüklerle meşkul olan âmirlerle nasıl bir araya gelebiliyorsunuz?»

İşte böyle suâle verecekleri cevabı, Resûlü ekrem (S.A.V) efendimiz mübarek sözünün devamında şöyle buyurmuştur :

«Derlerki : Ümerâya (âmirlere), gelelim, dünyadan nasîbimizi alalım ve dînimizle onlardan (onların işledikleri fenâlıklardan) uzaklaşalım.»

Ey dîni dünyaya âlet edip fasıkların karşısında el ufalayıp, eğilip бүкүлүп yaltak kedi kesilen ve her kılığa бүрүнүб dalkavukluk yapan tipten zavallı allâme taslakları!, içinizdeki kirli ve hırslı emellerinizi saklayarak, dîn âlimine yakışır ve yaraşır tavrı bırakıp, dışınız başka içiniz başka olan davranışlarınızı, asırlarca evvel nûru nübüvvetden fişkıran hakîkatlar, ne kadar kesin ve açık bir şekilde beyan buyduğunuzun farkındamısınız acaba!

Ve bu fâsit iddianız neticesiz olup, ancak kötülükler olabileceğinizde, yine Resûlü ekrem (S.A.V) efendimiz devamla buyuruyorki :

«Halbuki mes'ele onların dediği gibi böyle olmaz (zira iki zıd cem edilemez);

— Diken ve çöğür ağacından ancak diken ve çöğür alınabildiği gibi,

— Keza onlara (âmirlere), yaklaşmakta - Muhammed bin sabâhın rivâyetinde dediği gibi, yani : Ancak hatâlar alınabilir.»

Atalar bir sözlerinde, «Necasetten kerâmet gelmez.» demişlerdir.

İbni Abbas (R.A) ın rivâyet ettiği bir hadîsi nebevide Resûlü ekrem (S.A.V) şöyle buyurmuştur :

«Bu ümmetin uleması, iki adamdır;

1 — Âlim adamın birisi, Allâhü teâla ona ilim verir, oda ilmini insanlara neşredib öğretir ve öğretmiş olduğu ilme karşılık temâ ederek hiç bir şey almaz ve ilmi para ile satmaz.

— İşte bu âlime, denizdeki balıklar, karadaki yürüyen canlılar ve gökdeki uçan kuşlar istiğfar edib dua ederler.

2 — Âlim adamın ikincisi ise, Allâhü teâla ona ilmi verir, oda o ilmi Allâhın kullarına yaymaktan pahillik edip saklar. İlmin karşılığında tamâ ederek bir şeyler alır ve para ile satar.

— İşte bu âlimde, kıyamet gününde ateşden yapılmış bir gemle gemlenir ve bir nıdacı tarafından nida edilirki, işte bu adama Allâhü teâla ilim vermiştir. Oda ilmi, Allâhın kullarına öğretmekden pahillik edip sakınmıştır. Ve ilmin karşılığında tamâ edip bir şeyler almıştır, ilmini para ile satmıştır. Ve bu şekildeki nida, hisabdan kurtulunca ya kadar devam edecektir.»
(Tabarani kebir)

Maddi menfaat, makam ve mansıb emellerine sâhib olmadan, irşad ve ikaz veya hayra delâlet gibi iyi gâyelerle, âmirlerin yanlarına gitmek ve girmek ve dinin yayılması için nefsini hapseden ve çalışmasını ilim tâlimine hasreden kimselerin ücret almaları ise, câizdir. Müdâra ile emrolunduğunu beyan eden hadîsi nebevi gibi pek çok hadîsi şerifler vardır. Ashab, tâbiîn ve diğer selevin pek çok hüküm ve hayat hikâyeleride, çeşitli ana kaynaklarda yazılmıştır.

Netekim Fatihin Şeyhul islâmî Molla Hüsrev, «Dürer ve gurer» adlı eserinde şu satırları yazmaktadır :

«Hafız Ebülleyysi Semerkandî (R.A) den hikâye olunmuştur (Diyor ki :) Ben daha evvel üç şeye fetva verirdim, onlardan rucû ettim.

a). Daha evvel ilim için Kur'an tâliminden dolayı ücret almanın helal olmadığına fetva verirdim.

b) Yine Âlim için, Sultanın (devlet reisi ve nâibi gibisinin) yanına girmesinin lâıyk olmadığına fetva verirdim.

c) Ve ben ilim sâhibinin, köylere çıkmasının lâıyk olmadığına fetva verirdim. Çünkü köylüler o âlime bir şeyler toplamaları için, onlara nasihat eder.

— Şimdi ise, bunların hepsine böyle fetva vermekten rucû ettim (yani, bunların üçünü işlemenin cevazına döndüm, demektir).»

(Kenarlı, Dürer ve gurer, C. I, 225)

Yukarda Yavuz Selime, Müfti zenbilli Ali efendinin gidib Enderrun ağalarını öldürmekten vaz geçirdiği hâdiseyi okuyunuz. Bu şekildeki gâye ve davranışlarla, âmirlerin yanına gitmek câiz ve iyidir.

Fakat böyle irşad ve ikaz gâyesi olmadan, âmirlerin yanlarına; makam, mansıb, nam, şan ve başka dünyevî menfeatlar için giden âlimler, Peyğâmbere efendimizin beyan ettiği fasık ve şerli âlimlerdir.

٢٦٣- (٦٦) وعن عبد الله بن مسعود، قال: لو أن أهل العلم صانوا العلم، ووضعوه عند أهله، لسادوا به أهل زمانهم، ولكمهم بذلوه لأهل الدنيا لينالوا به من دنياهم؛ فبانوا عليهم. سمعت نبيكم ﷺ يقول: «من جمل الموم هماً واحداً هم آخرته، كفاه الله هم دنياه، ومن تشعبت به الموم [في] أحوال الدنيا، لم ينال الله في أي أوديتها هلك». رواه ابن ماجه

٢٦٤- (٦٧) ورواه البيهقي في «شعب اليمان» عن ابن عمر من قوله: «من جمل الموم الى آخره».

Tercümesi :

263 — (66) Abdullah bin mes'ud (R.A) den mervîdir dedi :

«Eğer Şeriat âlimi olan ehli ilim, ilimlerini kötüye kullanmaktan muhafaza ederler ve o ilmi ehlinin yanında koklarsa, bu âlimlerin ilimlerini koruyub ehline ilmi öğretmeleri sebebiyle, onlar o zamanın insanların (kemal ve şeref yönünden) efendileri olurlar. Ve lâkin o âlimler, ehli dünyadan, dünyalığa nâil olmak için ilimlerini kötüye kullanırlarsa, böyle olunca o ehli dünya olan kişilerin üzerlerine yük olmak sûretiyle ehli ilme ihânet etmiş olurlar.

— Nebimiz Muhammed aleyhiseslamdan işittim, diyordu :

«Bir kimse, düşünce ve gayretlerini tek bir emel halinde âhiret gâyesine kıalarsa, o kimsenin dünya gâye ve emeline Allâhü teâla kâfidir.

— Bir kimsede, dünya ahvalinden emel ve arzularını (kah dünyalığa ve kah âhiret işine) karıştırırsa, Allâhü teâla o kimseyi dünya ve âhiret emellerinin hiç birisine rahmet nazariyle bakmaz, helak olur.»
(Haber ve Hadîsi, İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

Tercümesi :

264 — (67) Bu Hadisi, Beyhakî «Şuabül İman» adlı eserinde «bir kimse, düşünce ve emellerini» Cümlesinden îtibâren İbni Ömerden rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Şeriat âlimlerinin ilimlerine sâhib olub, nefislerine umayıb, kötü ve zalim insanlara meyl etmeden, dünya adamlarının yanlarındaki mal, mülk ve makama tamâ edib yaklaşmazlar, kendi aralarında hasedlikde bulunmazlar ve ilmi, ehillerine öğreterek, ilmin şeref ve kadriini muhafaza ederek âlimlere hurmet edib sarılırlarsa, o zamanın adamlarının en kıymetli efendileri olurlar.

Zira ehli ilmin şân ve şerefi, melik ve emirlerin fevkindedir. Büyükler demişlerdir :

«İlim; Meliklerin tahtı idâresinde bulunan köleleri, yükseltir.»

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Allah (c.c.), İman edenlerinizi yükseltir. Kendilerine ilim verilenlere ise, dereceler (mertebeler, fazîletler, cennetde tabakalar) vardır.»
(Mücâdile sûresi, II)

İmam-ı Zührî (R.A 120) dediki :

«İlim, erkektir. Binaenaleyh onu (ilmi), ancak yiğit erkekler sever. Yani, işlerin ve gâyelerin yükseklerini severler ve her türlü safsatadan kaçınanlar, severler.»

Aliyyülkârî merhum, imam-ı zuhrînin sözünde şu cümlelere işâret vardır, diyor :

«Dünya, dişidir. o dişî (kancık) olan dünyayı, ancak akli ve dîni noksan olanlar sever. Zira onlar âdî ve kötü şeylerde mertebelenmeyi seven kimselerdir.»
(Mirkad, C. I, 254)

İmam-ı Zührî merhum hakkında, İmam-ı Zehebînin «Tezkiretül huffaz, C. I, 108-113» adlı eserine muracaat faydalı olur.

Tercümesi :

265 — (68) Âmeş (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«İlmin âfeti, unutmaktır. İlmi zâyî etmek ise, ehlinin gayriye (ilme ehil olmayana) o ilmi söyleyib öğretmendir.»

(Hadîsi, Dârimî Mürsel olarak rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Âmeş (R.A), tâbiinin büyüklerindendir. İlmi hadîsde ve ilmi kıraatda meşhur olanlardan birisidir.

Benî kâhil sülâlesinden bir adam bunu köle olarak satın aldı, sonra ilme çalışdı, ilimde imamı oldu. (Mirkad, C. I, 255)

İmam-ı Zehebî merhumda hadîs Alimlerinin dördüncü tabakasından olduğunu zikrederek şunları yazıyor :

«Âmeş (R.A), hadîs hafızı ve sika (itimad edilen) bir kişidir. Şeyhül islâm Ebû Muhammed Süleyman Bin Mehran el'esedî el kâhilîdir. Sahâbeden Enes bin Mâlik (R.A) ı görmüş ve ondan hadîs ezberlemiştir.

— İbni Medîne diyor ki : «Âmeş (R.A) ın, bin üçyüz (1300) hadîse yakın hıfzı var idi.»

— İbni Uyeyne (R.A) da dedi : «Âmeş (R.A), Allâhın kitabını çok güzel okuyan, çok hadîs hıfzeden ve ilmi ferâizi en iyi bilen bir kişidir.» (Tezkiretülhuffaz. C. I, 154)

Büyüklerin, geçmişleri ve bir birleri hakkında takdîrkar beyanları, bizleri çok düşündürüyor. Zira günümüzde din âlimi ve din hizmetinde bulunan kimselerin bir birlerine karşı, acâib davranış, iltifat ve hürmetde kusurlu olanlarımız pek çoktur. Çok esefler ve çok üzüntü ve yazıklar bizlere ve bizlerin ilmi, ilim adamı meslekdaşlarımızı ve büyüklerimizi takdîrsizlerimize!... Bilhassa selefi sâlihîn efendilerimize, saygısız, terbiyesiz cümle, yazı ve beyanlarda bulunan müfsidlere!... Cenabu hak bizleri korusun. Amin.

İmam-ı Zehebî merhumun cümlelerine dönelim. Âmeş (R.A), hicri yüz kırk sekiz (148) senesinde seksen yedi (87) yaşında vefat etmiştir. Allah ondan râzi olsun.

Hadîsi şerîfde, «ilmin âfeti, unutmaktır.» buyurulmuştur.

Unutmak, beşerin mayasında bulunan bir haldir. Zira «İnsanların evveli, unutanların evvelidir.» yani, ilk insan Adem aleyhisselam,

Cennetde yemesi yasaklanan meyveyi unutmaması neticesinde, yemişti. Böyle olunca insanların ilki, Hz. Adem (A.S), unutanlarında ilki oluyor. Bak, Bakara sûresinin 35-36 âyetleriyle, Araf sûresi, 19-22 ve Tâha sûresinin 115-120 âyetlerine.

Ayrıca Hz. Mûsa aleyhisselam ile Hz. Hızır arasında geçen küssayı kehf sûresinin 60-61 âyetlerini okuyalım.

Binaenaleyh bilinen şeylerin unutulması, beşerin mayasında vardır. Eğer bu unutmama hâli olmasa, insanlar daha fazla gurur ve kibire kapılabilirlerdi. Beşerin elinde olmayan böyle haller, insana âcizliğini idrak etmelerine sebep olabiliyor.

Bilinen şeylerin unutulmasına ve unutkanlığa sebep olanların en başda gelenleri, Günah işleyip mâsiyete dalmaktır. Yemeyi ve içmeyi çok yapmaktır. Dünya gâilesine dalmak, misvak kullanmayı terk etmek, Balgam yapıcı yaş ve ekşi şeyleri çok yemek, haram lokmaları yemek ve lüzumsuz şeyleri çok konuşmak gibi hallerdir.

Bir beyitte şöyle denilmiştir :

«Vekîa (bir âlime), hıfzımın kötülüğünden şikâyet ettim.

— Hemen ısyânı (günahı) terk etmemi irşad edip uyardı.

— Zira hıfz etmek (belleyip unutmamak) Allahdan bir lutuftur.

— Allâhın lutfu ise, Asî kimseye lâyük olmaz.»

(Tâlimül mütealim)

Hadîsi şerifde; «İlmi zâyi etmek ise, ehlinin gayrine (ilme ehil olmayanlara) o ilmi söyleyip öğretmendir.» cümlelerinde de üzerinde dikkat edilmesi gereken hususlara işâret buyurmaktadır. Bu cümlelerin hükümlerini açıklayan hüküm ve beyanlar, yukarda 218 hadîsi şerifin izâhatında geçmiştir.

۲۶۵- (۶۸) وعن الأعمش، قال: قال رسول الله ﷺ: «دأفة العلم النسيان» ،

وإضاعته أن تحدث به غير أهله». رواه الدارمي مرسلًا

۲۶۶- (۶۹) وعن سفيان، أن عمر بن الخطاب، رضي الله عنه، قال لكعب:

«من أرباب العلم؛ قال: الذين يعملون بما يعلمون. قال: فما أخرج العلم من قلوب العلماء؟ قال: الطمع.» رواه الدارمي

Tercümesi :

266 — (69) Süfyânı (sevrî R.A) den mervîdir, Ömer Bin el Hattab (R.A) kâb el lhabâre dedi :

«İlim erbâbı kimdir?

- Kâb dedi : Bildikleri ile amel edenlerdir.
 - Ömer (R.A) dedi :
 - Âlimlerin kalblerinden ilmi çıkaran şey nedir?
 - Kâb dedi : Tamâdır.»
- (Haberî, Dârimî rivâyet etti.)

İ Z A H A T

Râvî Süfyânı Sevrî (R.A), kibârî tâbiünden olub, ilimde, zühtü takvada yüksek mertebeye erişen, fıkıhda müctehid ve hadiste «Emîril Mûminîn» olarak vasıflandırılan bir âlimdir.

Süfyan bin seîd bin mesruk essevrî hazretleri hicretin doksan yedi (97) târihinde kûfede dünyaya gelmiştir. Babasıda kûfenin büyük âlimlerinden idi.

İlmi hadisi; babasından ve Zebîd bin Hâris (R.A) gibi muhaddis ve fakihlerden tâlim edib öğrenmiştir.

Kendisinden, **İmam-ı mâlik** (R.A) ve **Abdullah Bin Mubârek** (R.A) gibi pek çok âlim ve fazıllar, ilmi fıkıh ve ilmi hadîs tâlim edib öğrenmişlerdir. Ayrıca bir çok halkda, bu zaddan ilim öğrenib, bunu önder tanımışlardır. Haccacı zâlîme, açıkca hakkı söyleyen pek cesur, mücâhidlerdendir.

Abdullah Bin Mubârek (R.A), bu zatın ilmi hakkında şöyle demiştir :

«Ben bin yüz (1100) Şeyhden (âlimden) hadis yazdım. Fakat bunların içinde süfyandan daha faziletlisi yoktu.»

(Tezkiretülhuffaz, C. I, 204)

Süfyan bin Uyeyne (R.A) da diyorki :

«Helâl ve harâmı, Süfyânı sevrîden daha iyi bilen bir adam görmedim.»

(Kitabülcehri vettâtîl, C. I, 55)

Süfyânı sevrî (R.A) in fazileti hakkında pek çok şeyler yazılmıştır. Daha geniş mâlûmat, **İmam-ı Zehebî** merhumun «**Tezkiretülhuffaz**» adlı eseri ile, **Şeyhul İslâm İmam-ı - Ebî Muhammed Abdurrahman er Râzî** (R.A) in «**Kitâbülcehri vettâtîl**» isimli eserde mezkûrdür.

Bu büyük âlim, **İmam-ı Süfyânı sevrî** (R.A) in kıymetli sözlerinden bir tânesini okuyalım :

«Âlim, Dînin doktorudur. Dirhem (para) da, dînin zehiridir. Binaenaleyh eğer doktor (dîn âlimi), zehire (paraya) cür'et (tamâ) ederse, bu zehirlenen doktor, başkasını nasıl tedâvî edebilir?»

(Tezkiretülhuffaz, C. I, 204)

Süfyanı sevrî (R.A), hicretin yüz altmış bir (161) senesinde Basra-da vefat etmiştir. Allâh ondan razî olsun.

Hiz. Ömer (R.A) in sual sorduğu kâb ise, tâbiînin büyüklerinden «kâabul Ahbar» isimli zattır. Tevrat, incil ve diğer kitaplarında ilmine vakıf idi. Bu sebebdan Hiz. Ömer sual sormuştur.

Kâbul Ahbar (R.A), Peyğamber (S.A.V) efendimizin hayatında medîne-i münevverede gördüğünde müslüman olmayıp Hiz. Ebû Bekir (R.A) zamanında müslüman olmuştur. Ve Hiz. Osman (R.A) zamanında vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.

İmam-ı Zehebî (R.A), «Tezkiretülhuffaz» adlı eserinde Muhaddislerin ikinci tabaaksında olduğunu yazmaktadır.

۳۶۷ - (۷۰) وعن الأُخوص بن حكيم، عن أبيه، قال: سأل رجلُ النبيَّ ﷺ عن الشرِّ. فقال: «لَا تَسْأَلُونِي عَنِ الشَّرِّ، وَسَلَوْنِي عَنِ الْخَيْرِ» يَقُولُهَا ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا إِنَّ شَرَّ الشَّرِّ شِرَارُ الْعُلَمَاءِ، وَإِنَّ خَيْرَ الْخَيْرِ خِيَارُ الْعُلَمَاءِ». (رواه الدارمي)

Tercümesi :

267 — (70) Ahvas bin Hakîm (R.A) den, oda babasından rivâyet etmiştir, dedi :

«Bir adam nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi veselleme şerden sordu :

— Resûlullah (S.A.V) de hemen buyurdu :

«Bana şerden sormayınız. Hayırdan sorunuz.

— Resûlullah (S.A.V) bu sözü üç sefer tekrarladi.»

— Bundan sonra (Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Dikkat ediniz! Şüphesizki Şerrin Şerri, bilginlerin Şerillidir. Hayrın hayrı ise, bilginlerin hayırlılarıdır.»

(Hadîsi, Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ahvas bin Hakîm (R.A) Humusun hemedandan veya el'ansî-el'insî dendir. Tabiînin abidlerinden olan bu zat, hadîs hıfzı zaif olduğundan beşinci tabakadandır. (Takrib ettehzib, C. I, 49)

Âleme rahmet olarak gönderilen Resûlü ekrem efendimize, Sa-hâbe-i kiramdan bir zat Şerden soruyor. Efendimizde, «Şerden sormayınız, hayırdan sorunuz» cümlesini üç sefer tekrar ediyor ve şerrin şerri olan en. büyük şerri haber veriyor ve diyor ki :

«Dikkat ediniz! Şüphesizki Şerrin Şerri (şerrin en büyüğü) bilginlerin şerlileridir.»

Yani, ilim sahibi olan kimselerin kötü ve Şerlileri, milletin en kötüsü ve en büyük şerlisidirler. Çünkü her şeyde bilginler, örnek kimselerdir. Bildikleri ile amel etmezler ve insanlara kötü örnek olurlarsa, onların o kötülüklerine uyarak pek çok kimselerin şerri işlemelerine sebep olurlar.

Câhil kimselerden pek çokları, âlimlerin işledikleri kötülükleri işlemekte beis görmezler ve derlerki: «Falan hocada veya falan âlim ve bilginde bu işi işliyor. Eğer günah olsaydı, bu âlim bunu işlemezdi.. gibi.»

Böyle sözleri hayatta pek çok kişilerden işittiğimiz olmuştur ve «câhil için bir defa helâk, âlim için yedi defa helâk» denilen kıymetli sözler, hep böyle âlimler için söylenmiştir. Mevlâmız, ilim sâhibi olan larımızı, ilmi ile âmil olarak böyle helak ve tehlikeden korusun. Amin.

Bir hadîsi şerifde denilmiştir :

«Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden daha kolaydır.»

(Aynul ilim, C. 1, 19)

Bu hadîsi şerifin pek çok yönlü anlamı olmakla berâber en açık anlamı iki cihetdedir.

a) İlmi ile âmil olan bir âlim ölünce, onun ölümü islâmda büyük bir gedik açmış olur. Zira onun îkaz edip uyardığı memleket, şehir ve köy halkı, o mübârekden mahrum olduklarından, hepsi mâteme bürünürler, mânevi gıdadan kesilirler ve yer yüzündeki diğer varlıklar ve semâdaki meleklerde, o âlime sağlığında nasıl dua ederlerse, ölümü ilede mâtem yapıp üzülürler.

İşte böyle olunca, «Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden daha kolaydır» Hadîsi nebevinin hükmü ortaya çıkmış olur.

b) Birde hadîsi nebeviden anlaşılan mânâ, ilim sâhibi olan âlim, ilmi ile amel etmez ve dâima şerle meşkul olarak müminlere ve top yekûn insanlara kötü örnek olursa, işte bu âlinde ölmüştür. Bu âlime pek çok kişilerde tâbî olup kötülük yarışına girecekleri ve hatta giretikleri muhakkak olmakla, o memleket halkı, rûhen ve mânen ölmüş demektir. Onların hayatları dünyada elem, ızdırab, nifak, şıkkak, cidal ve kıtal gibi kötülüklerle devam eder. Ahirette de Cehennem azabına müstehak olup elem verici azab ile azablanırlar.

Meselâ : âlim; sapık akîde sâhibi olursa veya abdest alıp namaz kılmaz, câmiye cemaata gitmez, karısı ve kızları açık cıblak olur ve kızların mevcut fesadlıklar içinde tahsilini savunur ve kızlarını yollarsa, bu âlimden okuyan talebeler ve câhil halkda ayrı fesadlığa düşebilirler.

Büyükler bir sözlerinde demişlerdir :

«**Âlimin zellesi, âlemin zellesidir.**»

Evet âlim bir kişinin, her hangi bir küçük günahı işlemesi, bütün câhil halkın küçük ve büyük günah işlemesine sebep olur. Onun için, âlimin hatası; âlemin hatası, âlimin günahı; âlemin günahı, âlimin kötülüğü; âlemin kötülüğü, âlimin fitnesi; âlemin fitnesi, âlimin fesadı; âlemin fesadı ve âlimin sapıklığı; âlemin sapıklığıdır.

Fâsık âlimlerin zarar ve kötülükleri, böyle olduğu gibi bildikleri ile amel eden iyi ahlak sâhibi âlimlerde, yer yüzünün en hayırlı kimseleri olduğu hadîsi nebevinin devamında şöyle ifâde buyurulmuştur :

«**Hayrın hayrı (hayrın en büyüğü) ise, bilginlerin hayırlılarıdır.**»

Yukardaki hadîsi nebevîlerin izahı ile ilgili mâlumatı, «**İslâma Sokulan Bid'at ve Hurâfeler**» adlı eserimizin ikinci cildini okumayı tavsiye ederiz.

Âlimlerin şerliliği ve ilim adamlarından sayılamıyacakları husus, bildikleri ile amel etmeyib kötülükleri işleyerek cemiyet ve cemaata kötü örnek olmalarıdır.

Ebülderda (R.A) den mervî bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :

«**Kişi, âlim olamaz. Tâki bildiği ile âmil ola.**» (İbni Hibban)

Yani, bildiği ile amel etmeyen kimse, ilim sâhibi olamaz. Tâki bildiği ile amel ederse, bu takdirde âlim olur.

Hâdimi merhum «**Berika**» adlı eserinde şunları yazıyor :

«**Eğer sen, bin (1000) sene ilim okusan ve bin (1000) adet (cilt) kitab cem edib toplasan, Allâhü teâlânın rahmetine müsteid ve lâıyk olamazsın, Ancak bildiğinle amel edersen, rahmeti ilâhiyeye müstehak olursun.**» (Berika, C. 2. 261)

Enes bin mâlik (R.A) den mervî diğer bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :

«**Ahir zamanda, câhil âbidler ve fâsık âlimler olur.**» (Hâkim)

Bu hadîsi şerifin hükümleri, asırlarca evvel görülmüş ve hâlâda görülmektedir. Adam, îmanında mukalliddir. Taklîdî îmanla büyük günah sâhibidir. İmanı istidlâlîye kavuşmadıkça, günah kirinin içinde yaşamaktadır. Bu cehâleti ile âbidlikden, zâhidlikden ve ehli takvi gibi amel etmekten bahseder. Cehâletiyle îbâdete devam etmekle, şeytanın maskarası olduğundan veya olacağındanda câhil ve habersizdir. Yukardaki âlim, âbid mukâyesesini beyan eden hadîsi şerifleri okuyunuz.

Hadîsi şerifde beyan edilen fâsik âlimlere gelince, bu hükümde çok tehlikeli ve çok kötü bir haldir. Müslümanlara iyi örnek olacak ve doğruyu tavsiye edecek dev kişiler, Ahlak ve amel bakımından kötü örnek olurlarsa, elbette o cemiyet ve cemaat kokar, rûhen, mânen ve ahlâkan ölmüş ve kokmuş olurlar. Bu sebebdan izahına çalışdığımız hadîsi şerifde Resûlû ekrem efendimiz, «Şerrin şerri, bilginlerin şerlileridir» buyurmuştur.

Şerli ve kötü amel sâhibi âlimler; günah sevab, haram helal, iyi ve kötü demeden her şeye dalarlar, pek çok kötülükler içinde yüzen avamı nasla haşır neşir olurlar. onların işledikleri fenâlıkları îkaz edib vaz geçirmeye çalışmazlar. Ö câhillerin ayıb söz ve hareketlerini dinlerler ve görürler, dilsiz şeytan gibi susarlar. Çünkü kendileri onların fiillerini yapamayınca duyarak ve seyrederek nefislerinin hazzını alırlar ve aynı zamanda onlardan dünyevî ve maddî menfaatlarda düşünürler, onun için o câhil ve ahlaksız sefihlerle sohbet edib bir çok kötülüklerini görmezden ve bilmezden gelirler.

Hadîmi merhum «Berikâ» sında şunları yazıyor.

«Süfyan-i sevrî (R.A) dediki :

«Cehennemde bir dere vardır. Oraya ancak melikleri (padişah ve devlet reisi gibileri) ziyaret eden kurralar (ilmi kıraat sâhibleri) girib sâkin olurlar» (Berika, C. 2, 262)

Fâsik âlimler, câhillerle haşır neşir oldukları gibi, sultan ve emirleri îkaz için değil, onlara dalkavukluk ve tâvizler vererek onlardan bir dünyalığa kavuşmak için iltifat edib ziyaret ederler ve sofralarına otururlar. Böyle olan ilim adamları, ilâhî rahmet ve nusretten mahrum oldukları gibi, âhirette şiddetli azaba müstehak olurlar.

Süfyanı Sevrî (R.A) diyor ki :

«Ben bir âyet hakkında otuz üç (33) vecih olduğunu beyan eder söyledim. Fakat Sultanın (devlet reisinin) elinden bir lokma yedim. İşte o lokmanın kötülüğünden bütün o tevîl ve tevcihleri derhal unuttum.» (Kenarlı Berikâ, C. 2, 262)

Bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«İlmi öğrenibde bildiği ile amel etmeyen misali, gizlice zina edib sonra hâmile olunca o gizli yaptığı zina fâş olub ortaya çıkan zinakar kadının misâli gibidir ki, işte o bildiği ile amel etmeyen âlimi, Allâhü teâla kıyâmet gününde bütün mahşer halkının huzûrunda açıklayıp kötülüklerini gösterecektir.»

(Berikanın kenarında Receb efendi, C. 2, 261)

Hız. İsa aleyhisslamda şöyle demiştir :

«Kötülük sahibi fâsık âlimlerin misâli, bir su ırmağının ağzına düşüp suyu emdirmeye ve sulanması gereken ziraat mahsullarına suyu salmayan kaya gibidir. Ve tuvâlet çukurları gibidirler ki, çukurların dışları kireçlenmiştir ve fakat içleri pis bir şekilde kokmaktadır. Ve kabirler gibidirlerki, kabirlerin dışları mâmurdur. Fakat içleri ölü kemikleri ile doludur.» (Berîka, C. 2, 260)

Şerli âlimler hakkında, bir nebze mâlumat, yukarda 218. ve 235. hadîsi şeriflerin îzâhında geçtiğini hatırlatırız.

٢٦٨ — (٧١) وعن أبي الدَّرْدَاءِ ، قَالَ : إِنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَبْغِي

الْقِيَامَةَ : عَالِمٌ لَا يَنْتَفِعُ بِعِلْمِهِ . رواه الدارمي

Tercümesi :

268 — (71) Ebüdderdâ (R.A) den mervîdir, dedi :

«Kıyâmet gününde Allâhü teâlanın yanında insanların en şerli mertebelişi ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir.»

(Haberî, Dârimî rivâyet etmiştir.)

٢٦٩ — (٧٢) وعن زياد بن حُدَيْرٍ ، قَالَ : قَالَ لِي عُمرُ : هَلْ تَعْرِفُ مَا يَهْدِمُ

لِلْإِسْلَامِ ؟ قَالَ : قُلْتُ : لَا ! قَالَ : يَهْدِمُهُ زَلَّةٌ الْعَالِمِ ، وَجِدَالُ الْمُنَافِقِ بِالْكِتَابِ ،

وَحِكْمُ الْأَثَمَةِ الْمُضِلِّينَ . رواه الدارمي

Tercümesi :

269 — (72) Ziyad bin Hudayr (R.A) den mervîdir, dedi :

Ömer (R.A) bana dediki :

«İslâmı yıkan şey nedir bilirmisin?

— Ziyad dedi; Bilmiyorum, dedim.

— Ömer dedi :

«İslâmı, âlimin (bilginin) zellesi, münâfıkın kitabla (Kur'anın hükümü ile) cidalı ve kötülük içinde olan imamların (idâreci ve âmirlerin) hükmü yıkar.»

(Haberî, Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî ziyad bin Hudayr (R.A), tâbiînin ulularından ve muhaddislerin ikinci tabakasındandır. Künyesi, Ebûlmuğire veya Ebû Abdurrahmandır.

Bu zat; Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. İbni Mes'ud (R.A) gibi dev sahâbelerden hadîs rivâyet edib öğrenmiştir.

Kendisindende pek çok tâbiîn hadîs rivâyet edib ilim tâlim etmişlerdir. İlim tâlimi ve tebliği, ekseriya kûfede olmuştur. Vefat târihine rastlanamamıştır. Allâh ondan razî olsun.

Bu kıymetli cümlelerin açıklayıcı izahı, yukardaki hadisi nebevîlerin izahlarında geçmiştir. Ayrıca bu eserin birinci cildi ile «İslâma Sokulan Bid'at ve Hurâfeler» adlı eserimizde uzun beyanat mezkûrdur.

Ancak birinci ve üçüncü hükmün istinadgâhi bir hadîsi nebevî meâlini nakledelim :

Müaz bin Cebel (R.A) den mervîdir, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem buyurduki :

«Benim ümmetimden iki sınıf vardır. Bu iki sınıf, iyi olurlarsa, insanlarda iyi olur. Şâyet o iki sınıf kötü olurlarsa, insanlarda kötü olur.

— O iki sınıf, ümera (âmirler) ve fukaha (şeriat âlimleri ve bilginler) dir.»

Tarih boyunca bir çok iyi milletlerin fesatlaştıkları, ümerâ ve ulemanın fesatlıkları sebebiyle olmuştur. Bulunduğumuz asırdada, yine yaşantılarından naklettiğimiz üzere, pek çok bilginler, itikâd, amel ve ahlak bakımından fesadlık içindedirler. Kezâ âmirlerin aynı şekilde fesadlık yarışında olmaları, hadîsi nebevîdeki hüküm, bütün açıklığı ile görülmektedirki, insanlar kötülük içinde âdeta yarış yapmaktadırlar. Bu fesatlıklara sebep olanlar, saçıyla sakalıyla âlim geçinenlerden gayri meşru toplantılara iştirak edib yabancı kadınlarla el sıkışanlardan tutunda, din hizmetlerini ihmal edib amel etmeyen ilim adamları ve pek çok haramları işleyen âmirlerdir.

İşte bu yaşantı ve görünüş, asırlarca evvel nûru nübüvvetden zühur eden bir hakikatın mucizevî tezâhürüdür.

Ataların; «Balık ,başdan kokar.» Sözüde bu gerçeklere müsteniddir.

Kokmuş başların insanların başına gelmesine sebebede, o milletin kötülöklere dalıp işlemeleridir. Netekim bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«Siz nasıl olursanız, başınıza öyleleri getirilir.»

(Fethulkebir, C. 2, 332)

«Herkez, layık olduğu ~~idâ~~ feyde kavuşur» denilen sözün dayanağı bu hadistir.

Hacca ca, «Siz Hz. Ömer-in hilâfetine eriştiniz, onun adâletini gördünüz, niçin onun gibi adâletde bulunmuyorsunuz?» denilince, diyorki :

«Siz, takvada Ebû zer gibi olunuz, bende Ömer gibi adâletli olayım.» (Şiratül islâm, 522)

Sağlam vucudda, sağlam kafa bulunur ve sağlam kafa, sağlam vucudda olur. Azan belâsını, dileyen mevlâsını bulur.

İnsanlar, ekseriya suç ve ayıbları hep başkalarına yükletirler. San-ki hiç suçun sâhibi yoktur. Halbuki, yaydanda vardır, çarkdanda. Her ferd kendi suçunu îtiraf eder, tevbe ve nedâmet ederse, elbet hâlıkı zülcelâl bağışlar, yardım ve lutfunu esirgemez.

Bir millet ısyanda ısrar ederse, Cenâbu hak onların ıslah ve îkazi için çeşitli sebeb ve yollarla musîbetler, âfetler, zulum ve zâlimler veya ıslahcı şahsiyetler yaratıp göndermiştir. İslah olmayanlarıda, helâk etmiştir.

Bir âyeti kerimede şöyle buyurulmuştur :

«Muhakkak ki Allah (c.c.), bir kavme (bir topluluğa ve cemaata) verdiği nîmeti, onlar, kendilerindeki iyi hâli kötülüğe çevirmedikçe bozmaz. Bir kavme de (topluluğa da) Allah (c.c.) bir kötülük yapmak istedimi, artık onun geri çevrilmesine hiç bir çâre yoktur ve o kavm (topluluk) için (kendilerine yardım edecek) Allahdan başka bir yardımcı yoktur.» (Ra'd sûresi, 11)

Diğer bir âyet meâli şöyledir :

«Bir memleketi, helak etmek istediğimiz zaman, o memleketin zevke düşkün öncülerine (âmirlerine, zenginlerine kendilerine gönderilen peygamberler veya âlimler vasıtasıyla) itâat emrederiz. Onlar (o âmirler ve zenginler gibi zevke düşkünler), orada boyun eğmezler ve itâat etmezler. Artık bu takdirde o memleketin (ve halkının) üzerine (helak) hükmü gerçekleşmiştir. İşte o memleketi kökünden helak edib yok ederiz.» (İsrâ sûresi, 16)

Bir memleket ve milletin, âkibetinin âmiriyle, memuruyla, âlimiyle ve câhiliyle kendi umûru harektlerine bağlı olduğu gâyet açık ifâdelerle beyan edilmiştir. Kötülükde yarış yapanların, sonlarının helak ve harab olmak olduğuda açıktır.

Cemiyet ve cemaatin kurtuluşunu târif eden bir âyet meâli ile neticeleyelim :

«Ey iman ednler! Allahdan (emirlerine sarılarak nehiylerinden kaçınmak sûretiyle) korkunuz ve doğru söyleyiniz.

— Ki, (Allah c.c.) size, işlerinizi düzeltip muvaffakiyyet versin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim, Allâha ve Resûlüne itâat ederse, o, elbette büyük bir zafere (dünyada huzûra, âhirette cennete) kavuşur.»
(Ahzab sûresi, 70-71)

۲۷۰ — (۷۳) وعن الحسن، قال: أَلِمُّ عِلْمَانِ: فَمِلُّمٌ فِي الْقَلْبِ فَذَاكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ،

وَعِلْمٌ عَلَى اللِّسَانِ فَذَاكَ حُجَّةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى ابْنِ آدَمَ. رواه الدارمي.

Tercümesi :

270 — (7) Hasani (Basri R.A) den mervîdir, dedi :

«İlim, ikidir : Birisi kalbdeki ilimdirki, işte bu ilim, menfaat veren ilimdir.

— Diğerî dil üzerinde olan ilimdir, işte oda Âdem oğlunun aleyhi-ne Allâhü teâlanın bir delilidir.»

(Haberî, Dârimî rivâyet etmiştir.)

(Not : Bu cümlelerin açıklayıcı hükümleri, yukarda ilmi zâhir, ilmi, bâtın, fıkıh, tasavvuf ve takva ilimlerinin izahında zikredilmiştir.)

۲۷۱ — (۷۴) وعن أبي هريرة، قال: حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَامِنُ؛ فَأَمَّا

أَحَدُهَا فَبَيَّنْتُهِ فِيكُمْ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَلَوْ بَيَّنْتُهِ قُطِعَ هَذَا الْبُلْعُومُ - يعني مجرى

الطعام - . رواه البخاري

Tercümesi :

271 — (74) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) den iki nevî ilim hıfzettim :

— Bunlardan birisi, size açıklayıp haber verdiğimdir.

— Diğerî ise, eğer o ilmi açıklamış olsam, boğazım şu can damarının olduğu yerden kesilir.»

(Haberî, Buhari rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ebî Hureyre (R.A) in sözlerinde açıklanıp amel edilmesi farz olan «ilmi zâhir» ile, açıklandığında avamın anlayıp amelinde güçlük çekeceği, belkide inkâra kalkacağı «ilmi bâtın» denilen takva ilmine işâret vardır.

Ayrıca istikbalda bâzı hâdiselerin, bâzı kişiler arasında geçeceğine dâir bilgilerinde saklanması gerektiğine işâret vardır. Bû halde Allâhın râzı olduğu kimselere dilediği gaibleri lutfedeceği hususlar meyanındadır. (Bak, Cin sûresi, âyet, 26-27)

Meselâ : **Ebî Hureyre (R.A)**, bâzı şahıs ve mes'elelerde, sarahatda bulunmadan, bir işâretle noktalar geçirdi.

Bir sözünde şöyle demiştir :

«**Altmışını senenin başına ve çocukların emirliklerine kavuşmaktan Allâha sığınırım.**»

Bu sözüyle hicretin altmış (60) senesinin başında hilâfete geçen **yezid bin muaviye (R.A)** nın hilâfetine işâret vardır.

Cenâbu hakkında **Ebu Hureyre (R.A)** nın, bu duasını kabul buyurmuştur. Altmışını seneye varmadan hicretin elli dokuz (59) unda yetmiş sekiz (78) yaşında vefat etmiştir. Allâh ondan razî olsun. Amin.

Ebû Hureyre (R.A), muâviye bin Ebî sufiyan (R.A) in hilâfeti zamanında medînei münevverede mescidi nebevîde medîne-i münevvere vâlisi mervanla beraber otururlar iken, **Ebû Hureyre (R.A)**; sâdık ve masduk olan peygamber (S.A.V) efendimizin : «**Benim ümmetimin helâki, kureysden olan gençlerin elindedir.**» meâlindeki hadîsi nebevîyi okuyor ve ben bunu Resûlullah (S.A.V) den işittim, diyor.

Bunun üzerine hemen mervan bunu emevîlere mal etmeyerek, «**o gençlere Allah lânet etsin**» demiş.

İşte o anda **Ebû Hureyre (R.A)** : «**Eğer murad etsem onlar (o gençler) falan oğlu ve filan oğlu diyerek tâyin ederim.**» buyurmuştur. (Keza El hakâik, 146)

Yani, **Ebû Hureyre (R.A)**, isteseydi o gençlerin emevî sülâlelerinden de bulunanlarını sayabileceğini beyan etmek istemiştir. Fakat saymayı daha zararlı gördüğünden saymamıştır.

Buraya münâsebete binâen bir hadîsi nebevî meâli daha nakledelim.

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem buyurmuştur :

«**Benim ümmetimin helâki, gençlerin sefihlerinin ellerindedir.**» (Buhârî)

Bin dörtyüz (1400) sene evvel söylenen bu hadîsi şerifin mâna ve hükmünü târih boyunca yaşayan ve görenler olmuştur. İlk görülen, Hz. Osman (R.A) nın kur'anı kerîmi okurken beyinleri yıkanan ve militan hâline getirilen gençler, şehid edib fitnenin kapısını açmışlardır.

Bulunduğumuz asırdada çeşitli fırkalara bölünmüş, ayrı ayrı isimler altında toplanmış olan gençlerden pek çokları, millet ve memleketin, din ve devletin baş derdi hâline gelmiştir. Ana baba, hoca hacı, âmir ve büyük tanımayan, ırz namus bilmeyen, günah, sevab düşünmeyen zavallılarda vardır.

İşte her buyurduğu birer hakikat olan sevgili peygamberimiz efendimizin, bu buyruğuda tıpa tıp görülmekle, bir mucizeyi Resûlün tezhâhurunu müşâhede etmiş oluyoruz.

Binaenaleyh kitab ve sünnete bağlı, din ve devlete zararsız, vatan ve milletini seven, dîninin icablarını yapan, gönül ve yüreği vatan ve milletine hizmet aşkıyle dolu olan gençler, çok mutlu gençlerdir. Cenâbuhak islam aşkıyle yaşayan gençlerimizin adedini çoğaltıp, dinimize, vatan ve milletimize faydalı olmalarını nasıyb buyursun. Amin.

٢٧٢ - (٧٥) وعن عبد الله بن مسعود ، قال : يا أيها الناس ! من علم شيئا فليقل به ، ومن لم يعلم فليقل : الله أعلم ، فإن من العلم أن تقول لما لا تعلم : الله أعلم . قال الله تعالى لنبيه : (قل ما أسألكم عليه من أجر ، وما أنا من المتكلفين) متفق عليه .

Tercümesi :

272 — (75) Abdullah bin mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

«Ey insanlar! Bir kimse, bir şeyi bilirse, hemen onu söylesin. Şâyet bilmezse, bu takdirde Allâhü teâla daha iyi bilir, desin. Zira ilimden biriside, bilmediğin şeyi Allâhü teâla bilir demendir.

— Allâhü teâla nebisine şöyle buyurdu :

«(Ey Habibim!) deki : Ben tebliğime karşı sizden bir ücret istemiyorum. Ve (ey Mekke halkı!) ben düzenbazlardan değilim.» (Saad sûresi, 86)

(Haberi, Buhari ve Müslim ittifakla rivâyet ettiler.)

İ Z A H A T

Haberi beyan eden ibni mes'ud (R.A) ın bu cümlelerine mümâsil yaşantıda bulunan pek çok büyükler olmuştur.

Şârih Aliyyulkâri merhum şu satırları yazıyor :

«Muhakkakki, Ali radiyalâhü teâla anı, kendisi minberde iken bir şey den sual edildi.

— Derhal Hz. Ali (R.A) bilmiyorum, dedi.

— Hemen denildi, sen minbere çıktığın halde nasıl bilmiyorum, diyorsun?

— İşte o anda Hz. Ali şu cevabda bulundu :

«Ancak ve ancak ilmin kadar yukarıya çıkmış oldum. Eğer cehlim kadar yukarıya çıkmış olsaydım, semâlara ulaşırdım.»

(Mirkad, C. I, 257)

Hz. Ali (R.A) den mervîdir, dediki :

«Bilmediğiniz bir şeyden sual olunursanız, fetva vermekten derhal kaçınınız.

— Bir zat nasıl kaçınalım ey emiril müminin? dedi :

— Ali (R.A.) dedi :

«Allâhü âlem (Allahütaâla daha iyi bilir) deyiniz.»

(Süneni Dârimî, C. 1. 63)

İmam-ı Şâbî (R.A.), dedi :

«Bilmiyorum, ilmin yarısıdır.»

(Sünenî, Dârimî, C. I, 63)

Yani, sorulan suallere karşı bilmediklerini, «bilmiyorum» diyerek fazîlet göstermek, ilmin yarısı demektir.

İmam-ı Mâlik (R.A.) den kırk (40) sual sorulmuştur. Bu kırk sualden otuz altı (36) sına «Bilmiyorum» demiştir. (Aynulilim, C. 1. 28)

Ayrıca Şârih bu mes'eleyi yukardaki ibârenin yazıldığı ikiyüz elli yedi (257) inci sahifesinde yazmıştır.

Bir hadîsi şerifde : «Sizin fetva vermeye cür'et edeniniz, kendini cehennem ateşine cür'etle atanınızdır.» buyurulmuştur.

(Sünenî, Dârimî C, 1, 57)

Diğer bir hadîsi nebevi meâlîde şöyledir:

«Müftiler, fetva versede, yine sen kalbine danış.»

(Aynul ilim, C. 1, 28)

Yani, müftiler, fetvayı danışıldığına göre verirler. İfâde değişikliği gibi hallerle fetva danıştığın da, vicdaniyın rahat etmeyeceğini iyi düşün, hiç ifâde değiştirmeden danış, demektir.

Veya fetva danışılan müftüler, ehliyetsiz ve bilsizi olabilirler. Doğru fetva verdiklerine kalbin kanaat getirmeyorsa, bu takdirde gönlün rahat edinceye kadar o mes'elenin aydınlığa kavuşmasını araştır, demektir.

Büyüklerden Halil bin Ahmet (R.A.) dediki :

«Adamlar dört (4) dür (vu şunlardır) :

a) Bir adamdırki, bilir ve bildiği ilmin kıymetini bilir. İşte bu adam, âlimdir. Binâenaleyh bu âlime (mes'elelerinizi) sorunuz.

b) Bir adamda bilir, fakat bildiği ilmin kıymetini bilmez. İşte bu adam gâfil insandır. Hemen buna, ilminin kıymetini takdir etmesini ikaz edip öğüt veriniz.

c) Bir adamda bilmez, fakat bilmediğini bilir. İşte bu adam irşad ve uyarılmaya tâlib bir kişidir. Binâenaleyh hemen o adamı, irşad edip uyarınız.

d) Bir adamda bilmez, bilmediğini de bilmez. İşte bu adam câhildir (cehli murekkeb sâhibidir). Binâenaleyh bu adamı ıslah ve ikâz edeceğimiz diye uğraşmayınız, kendi hâline terk ediniz.»

(Edebuddünyâ veddin, 63)

İbni Ömer (R.A.) den mervi bir hadîsi şerifde Resûlüllah (S.A.V) şöyle buyurmuştur :

«İslam (dini, bütün dinlere) galib gelirki (Şu hallerde); Tüccar denizde emin ve sâlim olarak gider gelir ve At, Allah yolunda sür'at eder (Cihad ve hayır yoluna) giderse (İslam gâlib olur).

— Sonra riyâkar ve kibirli cemaatlar zuhur eder. Kur'anı okurlar, derler ki : Bizden daha iyi kim okur, bizden daha fakih (âlim) kim var.

— İşte bunlar, sizden bu ümmetdendir ve bu kötü kimseler, Cehennem tutrağı (yakıtı, odunu) dırer.» (Tabarâni evsaf)

Diğer bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur:

«Kim, ben âlimim derse, işte o kimse, câhildir.»

(Berika, C. 2, 263)

İşte bu kibirlenme ve büyüklenme felâketinden uzak olmak için, İmamı Birgivinin, şu tavsiyesine dikkat edelim :

«Kula layık olan, hiç bir ferde karşı büyüklenmemektir.

— Zira eğer âlim, câhile bakarsa, bu kimse, Allâhüteâlâya isyanı, cehli ile yapmıştır. Ben ise, ilmimle isyan ettim. Binâenaleyh bu câhil kişi, Allâhın indinde benden daha mâzurdur, der.

— Eğer kendisinden üstün bir âlime bakarsa, bu kişi benim bilmediğimi biliyor. Binâenaleyh ben bunun gibi nasıl olabilirim? (keza ilmi ile âmil olan bir âlime bakınca, bu kişi ilminin hakkını ödeyor, ilmi ile amel ediyor. Şu halde ben bunun gibi asla olamam) der.

— Eğer yaş itibariyle kendinden daha büyüğüne bakarsa, bu kimse, benden evvel Allâha kulluk yapmıştır, der.

— Eğer yaş itibariyle kendisinden daha küçüğüne bakarsa, ben bundan evvel Allâha isyan edib günah işledim. Binâenaleyh benim günahım bundan daha çoktur. Öyle olunca ben bununla nasıl aynı olabilirim, der.

— Eğer kendisi ile (sinnen ve ilmen) müsâvi olan bir kimseye bakarsa, ben kendi hâlimi bilirim, onun iç hâlini bilemem, bilinen tahkir etmeye bilinmeyenden daha evladır, der.....»

(Keza Bak, Berika, C. 2, 264—265)

İlmi ile büyüklenmeyen ilim otoritesi cennet mekan seksenlik üstadım Akşehirli hacı Ahmet efendi merhum diyorduki :

«Biz, hocalarımızın okuyup bildiklerinin ancak onda birini öğrenebildik...»

Medreselerde, tam tedrisat usûlüyle ilmi tahsil eden böyle derse, bizler ne halde ve nasıl olabiliriz?

٢٧٣ - (٧٦) وعن بن سيرين ، قال : إنَّ هذا العالمَ دينٌ ؛ فانظروا عمن تأخذونَ

دينكم . رواه مسلم .

Tercümesi :

273—(76) İbni Sîrin (R.A) den mervîdir, dedi :

«Muhkkak bu (kitap ve sünnetten alınan) ilim, dindir. Binâenaleyh dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz.»

(Haberî, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî İbni Sîriyn (R.A.) Muhammed bin Sîr'yn (R.A) dirki; Enes bin mâlikin kölesi ve tâbiinin meşhurlarındandır.

Enes Bin Mâlik, Ebî Hureyre, Zeyd bin sâbit, Hasan bin Ali, Hüzeyfetülyemânî, Semure bin Cündüb, Muaviye, Ebüdderdâ, Ebî Saîd, Ebî katâde ve Aîşe (Allah hepsinden râzî olsun) gibi pek çok sahâbeden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden tâbiinin ulularından bir çok kişi hadis rivâyet etmişlerdir.

Bu zat hakkında İbni Saad (R.A) demiştirki :

«İbni Sîriyn (R.A); sika, emin, âli, yüksek, fakih, ilmi çok bir imam ve vera-ı takva sâhibi yüksek gâyeli bir kişidir.»

İbni Hıbban (R.A) da dedi :

«Muhammed bin Sîriyn (R.A), Basra ehâlisinin en müttekîsi, fakih, fâzıl, hadis hâfızı ve ruyayı tâbir eden bir inanılır kişi idi.»

(Tehzîbüttehzîb, C. 9, 216)

Vefatı, hicretin yüz yirmi (120) sinin Şevval ayında yetmiş yedi (77) yaşında vukû bulmuştur. Allâh ondan râzî olsun.

Bu büyük zat, yukardaki haberinde, ilmin bir din olduğunu ve bu din ilminin, itimada layık, adâletli, ahlaklı ve her yönüyle güvenilir kişilerden alınmasını tavsiye buyurmaktadır.

Büyükler bir sözlerinde, «İlim, itimada layık âlim adamların ağızlarından alınır.» demişlerdir.

Evet ilim, inanılan ve ilmi ile âmil olan şahsiyetli ilim otoritelerinden alınmalıdır. Çünkü böylelerinden alınan ilim, ilmi nâfî olur. Bereketli hocalardan, bereketli ilim alınırki, sâhibini en doğru ve en iyi yola sevk eder. Hatta ilmi ile âmil olan fazılların eserlerini okumak dahi, o şahsın ahlak ve feyzinden istifade edilir.

Şâyet ilim, itimada layık olmayan ve fâsık kişilerden öğrenilirse, veya öğrenilmek istenirse, bu takdirde faydalı ilimden daha zîyâde pek çok zararlar tevliid eden bilgiler öğrenilebilir. Bereketsiz hocalardan, bereketsiz ilim alınırki, sâhibini felâkete sürükleyebilir.

Pek çok büyükler, itimada layık olmayan fâsık âlimlerden, koyunun kurddan kaçtığı gibi kaçmayı, sâhili selâmet olarak beyan etmişlerdir.

Bu sebebdan İbni Sîrî'nin (R.A) de. «Dininizi, kimden aldığınıza (öğrendiğinize) dikkat ediniz.» buyurmuştur.

Altından altın olan bu çok kıymetli söze, bilhassa günümüzde dikkat edilmelidir. Zira ataların, «Yarım hoca din yıkar, yarım tabib (doktor) can yakar,» dedikleri gibi, çekirdekden din ve şer'at ilmine çalışıp yetişmemiş, uzun zaman pek çok fesatlıklar ve kötülükler içinde dünyalıklarla meşkul olmuş, ya başka bir iş ve meslekten, işten emekli olup çıkmış veya orada iken batılı gayri müslimlerin islam hakkında yazdıklarından öğrendiği bilgilerle veya kâfir düşünce ve prensiplerine hayranlık içinde olanların telkinleri ile veya kendisinin, ehlinde okumadan bâzı kitaplar karıştırarak bir şeyler öğrenib günün sefihlerine yaranmak için, bir takım hüküm kesmeleri gibi sayılmayacak kadar çok olan fesatlıklara dalmış veya böyle fesatlıkların tesirinde olanların, din hakkında verdikleri fetvâlar, beyan ettikleri bilgiler ve yazdıkları eserler, ekseriya fesatlık, yanlışlık ve pek çok kötülüklerle dolu olur. Çeşitli menfaat ve şöñret düşğünlğü ile, selefî sâlihîñ efendilerimizden pek çok büyükleri küçümseyib kötülerler.

Hele kafaları fırkacılık hastalığına saplanmış ve bir fırkaya âşîrî derecede şartlanmış olan dîn âlimleri, hiçde itimada layık bir ilim adamı olamazlar. Çünkü bütün hükümleri, kendi fırkaları ve kendi dü-

şünceleri doğrultusunda îzah etmeye kalkışabilirler. Târih boyunca dîni dünyaya köprü yapanlar, hep böyle yapmışlardır. Aynı haller günümüzde çok açık ve hâdiseli şekilde cereyan edip görülmektedir.

Bu tehlikeleri gören pek çok büyükler, «Şeytandan ve siyâsetten Allâha sığınırım» demişlerdir.

Gerçek ilim otoriteleri ile, yarım veya hiç menziline olan allâme taslaklarının, hal ve amellerinden bâzı örnekler, yukarda muhtelif hâdisi nebevîlerin îzahat bölümünde zikredilmiştir. Tekrar okuyalım.

٢٧٤ - (٧٧) وعن حذيفة ، قال : يا معشر القراء ! استقيموا ، فقد سبقتم سبقاً بعيداً ، وإن أخذتم يميناً وشمالاً لقد ضللتهم ضلالاً بعيداً . رواه البخاري .

Tercümesi :

274 — (77) Huzeyfe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Ey kurrâ Cemaatı! İstikâmet üzere devam ediniz. Zira sizler (Sahâbe olarak islama girişiniz) Pek çok önde cereyan edip geçmiştir.

— Eğer siz, islâmî hakikatları ana cadde olan kitap ve sünnetten almayıp caddenin sağından ve solundan alırsanız, elbette çok kötü yola sapmışlardan olursunuz.»

(Haberî, Buhârî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvi Huzeyfetülyemânî (R.A) hakkında kısa mâlumat, birinci cildin yüz seksen yedi (187) ci sahifesinde zikredilmiştir.

İstikâmetin târif ve îzahıda, yine birinci cildin 104-106. sahifelerinde geçmiştir. Orayı tekrar okumayı tavsiye ederiz.

Hiz. Huzeyfe (R.A) da, istikâmet yolu olan ana cadde sırâtı müstekime (ehli sünnet velcemaat yolu olan tarîkatı Muhammediyeye) tâbî olup, bu yolun sağından ve solundan giren veya çıkan tâlî yollara uyulmamasını dikkatla tavsiye ediyor. Çünkü ana caddeyi bırakıp sağdaki ve soldaki tâlî yollara uymak veya gitmek, bâtıl yollara götüreceğini beyanda bulunuyor.

Bbu mubârek sahâbe, şu âyeti kerîmenin hükmünü açıklamaktadır :

«Şu emrettiğim yol, benim dosdoğru yolumdur. Dâima ona (o ana cadde olan doğru yola) - uyun. Başka (bâtıl) yollara uymayınki, sizi onun (Allahın) yolundan saptırıp parçalamasınlar.»

(En'am sûresi, 153)

Bu âyeti kerimenin anlamını, Resûlü ekrem (S.A.V) efendimizde beyan etmiştir. Açıklayıcı îzahı, birinci cildde 166. hadisdeki, 332-333 sahifelerde ve 191. hadisinde sahife; 399-400 de daha genişletilmiş hükümler beyan edilmiştir. Birde bu cildde 214. hadisin îzahını okuyalım.

٢٧٥ - (٧٨) وعن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جُبِّ الْحُزْنِ » . قالوا : يا رسول الله ! وما جُبُّ الْحُزْنِ ؟ قال : « وَادٍ فِي جَهَنَّمَ تَتَعَوَّذُ مِنْهُ جَهَنَّمُ كُلَّ يَوْمٍ أَرْبَعِينَ مَرَّةً » . قيل : يا رسول الله ! وَمِنْ يَدِ خُلُوبِهَا ؟ قال : « الْقُرَّاءُ الْمُرَاوُونَ بِأَعْمَالِهِمْ » . رواه الترمذي ، وكذا ابن ماجه ، وزاد فيه : « وَإِنَّ مِنْ أُنْعَاصِ الْقُرَّاءِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الَّذِينَ يَزُورُونَ الْأَمْراءَ » . قال المحاربي : يعني الجورة

Tercümesi :

275 — (78) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Hüzün ve keder kuyusundan Allaha sığınınız.»

— Ashabı, kiram dediler :

— Ya Resûlüllah! O hüzün kuyusu nedir?

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Cehennemde bir deredirki : Cehennem, Allahın günü dört yüz defa ondan Allaha sığınır.»

Denildiki : Ya Resûlüllah! O dereye kim girecektir?

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Amelleri ile gösteriş (riyakarlık) yapan kurrâlar (gireceklerdir).»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir. Kezâ İbni Mâcede rivâyet etmiştir. Ve şunu ziyâde etmiştir :

«Allahü teâlâya karşı kurrâların en buğuzluları, âmirleri ziyaret edenlerdir.»

Muharibî isimli muhaddis dediki : Amirlerden maksad, zâlim olan âmirlerdir.

(Not : Bu hadîsi nebevînin hükümleri ile ilgili îzâhat, yukardaki hadîsi şeriflerin pek çoklarının açıklamalarında geçmiştir. Bilhassa, 266 - 267 ve 269. hadîsi şeriflerin îzâhatında geçtiğini hatırlatırız.)

٢٧٦ - (٧٩) وعن علي ، قال : قال رسول الله ﷺ : « يوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ ، وَلَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رِسْمُهُ ، مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَهِيَ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى ، عُلَمَاؤُهُمْ شَرُّ مَنْ تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ ، مِنْ عِنْدِهِمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ ، وَفِيهِمْ تَمُودٌ » . رواه البيهقي في « شُعَبِ الْإِيمَانِ » .

Tercümesi :

276 — (79) Ali (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İnsanlar üzerine bir zamânın (fesadlığın zuhûr ettiği zamânın) gelmesi yakındır. (o zamanda) ancak islamın ismi ve Kur'anın resmi kalır. O insanların mescidleri, mâmur olur. Ve fakat o mescidler veya mescidlerin cemaatları, hidâyetten harabdırlar.

— Onların âlimleri, gök kubbenin altındakilerin (insanların) en şerlileridirler. Zirâ fitne onlardan çıkar ve yine tekrar onlara avdet eder.»

(Hadîsi, Beyhakî «Şuabülîman» adlı eserinde rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, kıyametin yaklaştığı veya her hanki bir zamanda, islâmın ismi, kur'anın resmi, câmi ve mescidlerin maddî yapısının mâmur ve fakat içlerinin cemaat ve her çeşit mânevî varlıktan mahrum olacağı ve bu zamanda semanın kubbesi altında en şerli kimse-lerin, bilginler olacağı sebebiyle berâber beyan buyurulmuştur. Şimdi bu dört hükmü, maddeler hâlinde kısa yoldan açıklamaya çalışalım.

a) Fesatlığın ve ahlaksızlığın zuhûr ettiği zaman, «İslâmın ancak isminin kalacağı» buyurulmuştur.

Yani, islam lafzını taşıyan isimler ve hükümlerin adı söylenib, inanç ve yaşantısı kalmıyacağı hayat şekli buyurulmaktadırki; İsimleri, Ahmedî, Muhammed, Mustafa, Ali ve Hasan-Hüseyin ve Aîşe, Fâtıma Hatice, Zeyneb ve Rukiyye gibi müslüman isimlerine sahip olanlardan pek çokları, Dinlerinin islâm, kitaplarının kur'an, nebiyelerinin Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi vesellem olduğunu bilib söylemezler veya bilmezler ve söyleyemezler.

Veya müslüman olduklarını söylerler, fakat îmanın şartlarını bilib inanamazlar, islâmın şartlarını bilmezler ve amel etmezler veya bunları bilirler ve fakat işlemzler.

Mesela : Abdest, gusul, namaz, zekat, oruc, hac, ve doğruluk gibi farz ve işlenmesi lâzım ve sevab olan amelleri, ya bilmezler veya bilirler, amel etmezler. Keza helal ve haram olan şeyleride ya hiç bilmezler veya bilirler ve fakat riâyet edib amel etmezler. Böyl olmakla be-râber, laf ve söz arasında bu kelimeleri söylerler.

«Babam câmiye gitti, ezan okundu, câmi açıldı, nikahım kıyıldı, karısını boşadı, zekatını verdi, hayru hasenatda bulundu.. gibi..» İslâmın kelimelerini konuşurlar. Ve lâkin kendileri amel etmezler. Daha evvel işleyenlerle iftihar ederler veya işlerine gelenleri işlerler,, işlerine gelmeyenleri işlemezler. Dilleriyle söylerler, yinede bilmezlikden gelirler.

Hadîsi şerifin bu cümlesi, günümüzde ayan beyan bir şekilde görülmektedir. Adam, «Müslümanım» diyor. Fakat islamın şartlarını işlemiyor. Helal ve haramlara riâyet etmiyor.

Bu hallerin görülüğü, Peyğamber efendimizin, bir mûcizesi müşâhede edilmiş oluyor.

b) «Kur'anın resmi kalır.» buyurulmaktada, fesatlığın ve ahlaksızlığın hüküm sürdüğü zaman, kur'anın kırâat bakımından okunuşu ile kitâbet bakımından yazılışı kalır. Kur'anın ilmini tahsil edib mûcibi ile amel etmek gâyesi olmadan sâde, sesli sedâlı, makamlı edâlı, tecvitli ve mehârici hurufa riâyetli bir şekilde dikkat ve heyecanla ve yüksek sesle okuyub, mânalarını düşünmek olmaz. Kur'anın emirlerine sarılıb, nehiylerinden kaçınmakda bulunmaz.

Birde kur'anın yazı hattı usul ve üslûbu ile yazılmasına, basılmasına, kağıt, kalitesine, baskı güzelliği ile cild güzelliğine, yazılış ve okunuşda hareke, sükun, hazf ve isbat gibi kırâat ve hal usullarına önem gösterib, mucibi ile amel edilmez veya süslü süslü yazılıb, basılıb, cildlenib bir kılıfa ve kab içine konarak hiç açılıb okunma ve hük-mü ile amel etme olmayan hâlin görüleceği beyan buyurulmuştur.

Günümüzde hâfızı kur'an olub, teğanni ile erkekli kadınlı veya tesettüre riâyet etmeyen kadınların içinde mevlid ve kur'an okuyanlar, düğünlerde kur'an kabına, bir kur'an alıb koyub hiç okumayan, evlerde ki kütubhânelerde veya raflarda kur'an bulunub ve fakat bir ayda, iki ayda, altı ayda veya senede bir sefer açıp okuyub hatim etmeyen ve ölümle uğraşanın başında kur'an okuyub, başka zaman okumayıb ölü kitabı gibi mütealaa eden ve seneyi devriye, kırkıncı, elli ikinci gece

diyerek işlenen uydurma Bid'at gece ve gündüzlerinde işleyenlerin, amel, davranış ve hareketleri, kur'anın resminin bulunub, mâna ve hükmünün bulunmadığı, yerler, şahıslar ve amellerdendirler.

c) Hadîsi şerifde, «**Mescidleri mâmur olur ve fakat o mescidler veya mescidlerin cemaatları, hidâyetten harabdırlar.**» Cümlelerindedekiler pek mühim hususlara işâret vardır. Bu işâretleri, pek çok şârihler beyan etmişler. Bazılarında biz nakledelim. «**Mescidleri mâmur olur.**» Cümlesinde şu hususlara işâret vardır :

Yani, insanlar, fesatlaşmış ahlaksızlaştıkları zaman, yüksek binalarla, nakışlı duvarlarla, ışıklandırıcı lamba ve elektrik ve avizelerle, son derece ve son moda halı, kilim ve emsâli sergilerle haram mallardan ücretlerini alan vazifeli câhil imam ve müezzinler ve daha başka saymakla bitmeyen kötü şeylerle cami ve mescidler, îmar edilip yapılır ve açılışa hazırlanarak hizmete konur.

«**Ve fakat o mescidler veya mescidlerin cemaatları, hidâyetten harabdırlar.**»

Bu cümlede de şu hususlara işâret vardır :

Câmi ve mescidler, maddî yapı ve îmar bakımından çok mâmur ve iyi olacak ve lakin içinin cemaatı olmayacaktır. Bu cemaatin olmayışı ise, ya namaz kıldırarak ehil imam bulunmayacak, yahut imam olup ve lâkin cemaatı câmiye celbedecek kabiliyyetde olmadığından câmiye cemaat gelmeyecektir. Yahut câmi ve mescidleri yapacaklar, imam ve müezzini tutmayacaklar ve câmide namazı kılmayacaklar, yahut imam, taraf tutup fırkacılık hastalığına müptela olacak, bu sebeblede cemaatı câmiden soğutacak veya cemaat, imam ve müezzinin vazifelerine müdahale edecekler, veya imam ve müezzin bulunacak ve fakat vazifeye tam devam etmeyecekler, bu sebeblede câmi ve cemaat harab olacaktır. Veyahut câmi ve mescidlerin içindeki, imam-hatip, vaiz ve müezzinler veya bunlardan bir kaç veya birisi, sapık ve kötü akide sahibi olacaklar, câmi ve mescidlere gelenlere; kötü akide, Bid'at ve dalâletleri telkin edecekler, böyle oluncada câmi ve mescidlerin içindeki imam ve cemaatlar, hidayetden mahrum olup dalâlet ve sapıklıkda olurlar. Bu takdirde de cami ve mescidler, mânen harab olurlar.. Veya Peygamber makâmı olan, imam-hatip ve vaizlik vazifelerini ihmal edip başkalarının dünyalığına gidip cami ve mescidlerin içleri harab olacaktır.

c) Câmilerin maddi bakımdan mâmur olup, içinin cemaatı ve ilim adamları bakımından harab olacaklarını beyan eden cümlelerden sonra şu cümleleri buyurması çok mânalıdır :

«**Onların âlimleri : Gök kubbenin (semânın) altındakilerin (varlıkların) en şerlileridirler. Zira fitne onlardan çıkar ve yine tekrar onlara avdet eder.**»

Tarih boyunca; islâmın ismi, kur'anın resmi ve câmilerin bina ve diğer maddi tezyinleri mâmur olub, namaz, niyaz, cemaat, imam - müezzîn, ezon ve ikamet gibi mânevî varlıktan mahrum veya harab oldukları zaman ve mekanın din ve fen âlimleri, îman, amel ve ahlak bakımından o cemiyet ve cemaatin en şerhileri olmuşlardır. Çünkü bütün kötülüklerin kaynaklandığı yer ve şahıslar, onlar olmuşlardır.

Günümüzdede manevî ve ilmî yönün önderleri sıfatını tanıyan pek çok din, fen ve teknik ilim adamları, ya verimsiz, ya kötülüklerle meşkul olmakla kötü örnek ve telkinler de bulunmaktadır, yahut kendi cinslerinden olan ilim adamlarına hased ederek çeşitli fitne ve fasatlıkların tezkahlayıcısı oluyorlar. **«Her şeyin âfeti, kendi cinsindendir.»** denildiği üzere, âlimin âfeti, âlimdendir ve âlimin fesadıda, âlemin fesadını tevlid eder.

İşte gâyet açık bir şekilde müşâhade ettiğimiz, câmi cemaatlarının üniversite, yüksek okul ve orta dereceli okullardaki fitnelerin zuhûru, ilmi ile âmil liderlerin yokluğu ve fâsık bilginlerin çokluğudur. Bu fasık bilginler, dâima kötülük öğretip yaydıklarından, bütün cemiyet ve cemaatı fitne ve fesâda sevk ederler. Böyle oluncada, yer yüzünün en şerhileri ve şerhlerinin zararları, kendilerine ve içinde bulundukları cemiyet ve millete olur.

Müşâhede edilen fitnelerin en şerlisi, bir bilginin diğer bilgini kötüleyip çekememe hastalığının fenâlıklarıdır.

Fahrüddîni Râzî merhum **«Tefsîri kebir»** adlı eserinde bir çok hükümler sıralamıştır. Birkaçı şöyledir :

«Hased (çekememe hastalığının) taksimi, on (10) dur. Dokuzu bilginlerde, birisi dünyadadır. Musibetin taksimi ondur. Dokuzu şâlihler de, birisi dünyadadır...»

(Kenarlı Berîka, C. 2, 318)

Aynı eserde **«câmiussağır»** adlı hadis kitabından naklen şu mealdeki hâdisi şerif yazılmaktadır:

«İlim adamlarının, bazılarının diğer bazısının aleyhine şahitlikleri câiz değildir. Zira onlar, bir birlerine karşı çok hasutturlar.»

(Kenarlı Berîka, C. 2, 318)

Yani, dünyayı gâye edinen ilim adamları, bir birlerini çekemezler, bir birlerine karşı çok hasud olurlar. Böyle oluncada, bir birlerinin hayrını ve iyiliğini istemezler. Çok zaman aleyhlerinde bulunurlar. İnsanların yanında yakışmayan kelime ve davranışda bulunarak, kötü örnek olurlar.

Her hangi bir camide görevli bulunan, İmam-Hatip ve Müezzin veya vâiz ve diğer din görevlileri arasında bir birlerinin aleyhinde söz, hareket ve davranışta bulunanlar olursa, hadîsi şerifde beyan edilen şerhlerden olurlar. Böylelerini görenler, Resûlü Ekrem efendimizin mücizesini müşâhade etmiş oluyorlar.

Keza müfti, müfti muâvinleri, vaizler, hatibler, imamlar, müezzinler ve kur'an kursu hocaları, bir birlerini yakışmayan kelime ve davranışlarla kötülerlerse, yine islâmın ismini, kur'anın resmîni, câmilerin maddi bakımından mâmur ve fakat mâneviyyat bakımından içinin harab olmasını sağlayan veya sebep olan şerhli âlimlerden olurlar. Çünkü birlikten ve yardımlaşmadan bahsedenler, ayrılık yaparlar ve bir birlerini itham ederlerse, çok kötü örnek olurlar. Öyle oluncada, yer yüzünün en şerhli kimseleri oldukları ortaya çıkar.

Din ilmine sâhib olanların, fitne ve fasatlıkları, cemiyeti rûhan ve mânen harab edip yıkacağından, pek çok fâzılı muhteremlerin ve âhîret gâyesine gerçekten bağlı olan din liderlerinin, bir birlerini takdir ve tebcih ettikleri gibi, bütün din hizmetinde bulunan ve Peygamber postuna ve makamına oturanların, bir birlerini sevmeleri, saymaları ve sevişmeleri çok ve çok lazımdır. Bâzı örnekleri, yukarda geçmiştir.

İlmi nâfia sâhib olan hak aşıklısı din âlimlerimizin, sevişip sayışarak islâma hizmet edip, iyi örnek olmalarını yüce mevlâdan niyaz ederiz.

٢٧٧ - (٨٠) وعن زياد بن لبيد ، قال : ذكر النبي ﷺ شيئاً ، فقال : « ذاك عند أوان ذهاب العلم » . قلت : يا رسول الله ! وكيف يذهب العلم ونحن نقرأ القرآن ونقرؤه أبناءنا ، ويقرؤه أبناءنا أبناءهم إلى يوم القيامة ؟ فقال : « تكلمتكم أممكم زياد ! إن كنت لآراك من أفقه رجل بالمدينة ! أو ليس هذه اليهود والنصارى يقرؤون التوراة والإنجيل لا يعملون بشيء مما فيها ؟ ! » . رواه أحمد ، وابن ماجه ، وروى الترمذي عنه نحوه .

٢٧٨ - (٨١) وكذا الدارمي عن أبي أمامة

Tercümesi :

277—(80) Ziyâd Bin lebid (R.A) den mervîdir, dedi:

Resûlüllah (S.A.V.) korkunç bir şey zikretti ve dedi:

«İşte o korkunç şey, ilmin gitmesi zamanındadır.»

— Dedim: ya Resûlüllah!

«Bizler Kur'anı okur ve oğullarımıza okudur ve kıyâmete kadar oğullarımızda oğullarına okudurlarken, ilim nasıl gider?

— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Annen yitiresi ey ziyad (yani, Annen senin hasretini çekesi ziyad!) ben seni Medinenin en fakih adamı zannediyordum! Acaba şu yahûdî ve Hıristıyanlar, tevrat ve incildeki hükümlerden hiç bir şeyle amel etmedikleri halde okumuyorlar mı?!»

(Hadîsi, Ahmet ve ibni mâce rivâyet etmiştir. Tirmizide aynı zattan bunun gibisini rivâyet etmiştir.)

Tercümesi :

278-(81) Keza bu hadîsi, Dârimî Ebî umâme (R.A) den rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Râvî Ziyâd bin Lebid (R.A), Medine-i münevvereli Ensârî kiramdandır. Mekke-î Mükerrermeğe müslüman olarak geldi. Resûlû ekrem efendimize hicret emri gelinceye kadar orada ikâmet etti. Sonra Resûlû Ekrem efendimizle berâber, Medîne-i Münevvereye hicret ettiler. Bu sebebdan kendisine, muhâcir ve Ensardandır, denilmiştir. Künyesi, Ebû Abdillahdır.

Mekke-î Mükerrermede Akabede hazır bulunmuştur ve medîne-i münevverede meydana gelib sefer edilen Bedir, Uhud, Hendek ve diğer muharebelerin hepsinde hazır bulunmuştur. Hazramevt valiliğindedi, Resûlû Ekrem vazifelendirmiştir.

Vefatı, Hz. Muâviyenin hilâfetinin ilk günlerinde vukû bulmuştur.
(Bak üstülgâbe, C. 2, 274)

Hadîsi şerifde belirtildiğine göre, insanlar üzerine kur'ana muhalif acâib fitne ve felâketleri işlemeleri gibi bir şeyden bahsedilib ilmin yok olub gideceğini Resûlû ekrem efendimiz buyurunca, **Hz. Lebid** kendilerinin ve devam eden sülâlelerinin kur'anı okurken, ilmin nasıl gidebileceğini hayretle soruyor.

Resûlü ekrem efendimizde, «**Annen yitiresi Ziyad!**» diyerek hitab-
da bulunuyor ve Ziyadî mes'elenin hakikatını bilmesi gerektiğini teac-
cuble beyan ediyor, yahûdî ve hıristiyanların kitaplarını okudukları
halde amel etmemelerini, bilgisizliklerinden olduğunu îzah buyuruyor.

Evet Kur'anı kerimi okuyubda mânâsını bilmeyen ve Kur'anın
hükümleri ile amel etmeyenlerde, aynı ehli kitaplar gibi yük taşıyıp
vebal yüklenmekten başka bir şey olamaz.

Bu hadîsi şerifde şu âyeti kerimeye işâret vardır :

«**Kendilerine (yahûdîlere), tevratla amel etmeleri teklif edildikten
sonra, onunla amel etmeyenlerin misalı, ciltlerle kitab taşıyan eşeğin
misâli gibidir..**» (Cuma sûresi, 5)

٢٧٩ - (٨٢) وعن ابن مسعود ، قال : قال لي رسولُ الله ﷺ : « تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ
وَعَلِمُوهُ النَّاسَ ، تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِمُوهُهَا النَّاسَ ، تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِمُوهُ النَّاسَ ؛
فَإِنِّي إِمْرُؤُ مَقْبُوضٌ ، وَالْعِلْمُ سَيَنْقِضُ ، وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ حَتَّى يَخْتَلِفَ إِنْسَانٌ فِي
فَرِيضَةٍ لَا يَجِدَانِ أَحَدًا يَفْصَلُ بَيْنَهُمَا » . رواه الدارمي ، والدارقطني .

Tercümesi :

279 — (82) İbni mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) bana buyurduki :

«İlmi, öğreniniz ve o ilmi ,insanlarada, öğretiniz. İlmi ferâizi de
öğreniniz ve insanlara öğretiniz. Kur'anı öğreniniz ve kur'anı insana-
rada öğretiniz. Zira muhakkakki ben kabzolunacak bir kişiyim.

— İlimde, gelecekde kabzolunur. Fitne zuhur eder. Hatta bir farz
hakkında iki kimse ihtilâf ederler, bu iki kişi, aralarını hallü fasl ede-
cek bir ferd bulamazlar.»

(Hadîsi, Dârimî ve Dâre kutnî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Bu hadîsi şerifin baş tarafındaki cümleleri hakkında gerekli îzahat,
yukarıdaki hadîsi şeriflerin îzahâtında yazılmıştır. Son cümlesinin ise,
ferâiz ilmini bilenlerin pek azalib yok hâle gelişini görmekte,
Resûlü ekrem efendimizin mûcizesini müşâhede etmiş oluyoruz. ve-
râset ve intikal ilmi olan ilmi ferâiz meseleleri hakkında «**Mülteka ter-
cümesi**» adlı eserimizin dördüncü cildine muracaat, faydalı olur.

Farzlardan bir farzın durumu hakkında iki kimsenin ihtilaf edib, aralarında geçen ihtilafı halledib beyan edecek bir ferdin bulunamıyacağı meseleside, pek şuyû bulmuştur. Zira namaz, abdest, oruç, zekat, hac, veraset ve intikal meseleleri, nikâh ve talâk meseleleri, faiz, hava parası, komşu hakları, ana baba hakları ve emsâlî meseleler hakkında insanlar arasında ihtilâf oluyor. Mes'ele ve ihtilaflarını halledib doğru şekilde izah edecek âlimler, nerede ise bulunamamaktadır.

Kocaman 50 bin - 250 bin nüfuslu şehirlerin içinde ya bir kaç kişi bulunabiliyor veya hiç bulunamıyor. Hele pek çok köy, kasaba, nâhiye ve kazalarda kudretli ilim adamları yok menzilindedir.

Meselâ : Bir talak meselesi veya bir verâset meselesi veyâ haram olan faiz ve hava parası mes'elesi gibi mes'eleler vâki oluyor. O mes'eleleri öğrenmek için şehir şehir, diyâr diyâr ve mahalle mahalle dolaşıp mes'elelerini öğrenenler pek çoktur.

İşte bu manzarayı gördükçe, Resûlü Ekrem Sallallâhü teâlâ aleyhi vesellem efendimizin asırlarca evvel beyan buyurduğu mûcizesini müşâhede ediyoruz.

۲۸۰ - (۸۳) وعن أبي هريرة، قال : قال رسول الله ﷺ : «مَثَلُ عِلْمٍ لَا يَنْتَفَعُ بِهِ كَمَثَلِ كَثْرٍ لَا يَنْفَقُ مِنْهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» . رواه أحمد ، والداري .

به كَثْرٍ لَا يَنْفَقُ مِنْهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» . رواه أحمد ، والداري .

Tercümesi :

280 — (83) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Faydalanılmayan ilmin misâli, Allâh yolunda infak edilmeyen hazinenin misâli gibidir.»

(Hâdisi, Ahmed ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Haûsî şerifdeki teşbih; infak edilib hayra ve insanlara hizmet aşkıyla harcanılmayan hazinenin, nasilki hiç bir faydası yok ise, ilmi olubda tâlim, tebliğ ve neşir yoluyla insanlara faydalı olmayan ilimde, aynıdır. Manasız ve hiç bir değer taşımaz. Sâhibi için bir yük ve vebaldan başka bir şey olmaz.

Fakat hazîneden hayra harcanır ve insanlara infak edilirse, hazîne maddî bir eksilme ve tükenme olabilir.

İlim ise tâlim, tebliğ, telif ve neşir yoluyla başkalarına faydalı oldukça, artar, çoğalır ve sâhibini daha fazla bilgi sahibi yapar. Mânen ve rûhen zenginlik hâsıl olur.

Yani, ilim; infakla ziyâdeleşir. Hazîne, infakla noksanlaşır. İlim, sahibi ile bakî kalır. Hazînedeki mal ise, fena olub yok olur. Ancak malın infakının halefini cenâbu hak tekrar verib artıracağını buyur-

Bir âyet meâli şöyledir :

«Her hanki, bir şeyi hayır yoluna infak ederseniz, Allah, onun halefini verir»
muştur. (Sebe sûresi, 39)

Faydalı ilim; ilmi ile âmil olan âlim ve ilimle ilgili diğer bilgiler, yukardaki hadîsi şeriflerin izâhat bölümünde geçmiştir.

İlimden bir mes'ele öğrenen her kişi, Allâha hamd ederse, ilmi artar ve böyle faydalı ilim sâhibi, başkalarına ilmini öğreterek faydalı olmaya çalışır.

Hz. Ali (R.A) demiştir ki :

«Biz, cebbar olan Allah (c.c.) ın kismetinden kendimize ancak ilme ve düşmanlarımızada, mala razî olduk.

— Zira mal, yakın bir zamanda fena bulub yok olur. İlim ise, muhakkak bâkî kalır, yok olmaz (sâhibi ile berâberdir).»
(Tâlimülmüteallim)

İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (R.A) de demiştir :

«İlme, ancak Elhamdülillah ve şükür ile nâil oldum. Zira her ne zaman ilim dallarından bir şeyi anlayıp ve fıkıh ilmine ve hikmete vâkıf oldummu?

— Hemen elhamdülillah dedim. İşte böylece ilmim arttı.»

(Tâlimülmüteallim)

Dikkat : Buraya kadar izâhına çalışdığımız ilimle ilgili mubârek hadîsi şeriflerin ihtiva ettikleri hükümleri dikkatla okuyub mucibi ile amel eden ehli ilimden, talebe-i ulumdan ve mûminlerden olarak aşâğıdaki şu hadîsi şerif meâlinin beyan ettiği mutlu kişilerden olmayı mevlâımızdan dileriz :

«Âlim (öğretici) ol veya öğrenici ol veya ilmi işitici (dinleyici) ol veya (bunlardan birisini) sevici ol. Beşinci olma, şâyet beşinci olursan, helak olursun.»
(Feyzulkadir, C. 2, 17)

كِتَابُ الطَّهَارَةِ

الفصل الاول

٢٨١ - (١) عن أبي مالك الأشعمري ، قال : قال رسول الله ﷺ : « الطَّهْرُ شَطْرُ الْإِيمَانِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأَانِ - أَوْ تَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ ، وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ . كُلُّ النَّاسِ يَفْعَدُو : فَبِأَنفُسِهِمْ فَحَمَلَتْهَا أَوْ مُوَبِّقُهَا » .

رواه مسلم .

وفي رواية : لا إله إلا الله والله أكبر ، تَمْلَأَانِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ . لم أجِدْ هَذِهِ الرَّوَايَةَ فِي « الصَّحِيحَيْنِ » ، وَلَا فِي كِتَابِ الْحَمِيدِي ، وَلَا فِي « الْجَامِعِ » ؛ وَلَكِنْ ذَكَرَهَا الدَّارِمِيُّ بِدَلِّ « سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ » .

TAHARET BAHSİ

Birinci Fasil

Tercümesi :

281 (I) Ebî Mâlik el Eş'arî (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Temizlik, îmanın yarısıdır. Elhamdülillah, mîzânı doldurur. Sübhânellah ve elhamdülillah, göklerle yerin arasını (ilâhi tecellî ve aza-meti) doldururlar veya doldurur. Namaz, nurdur. Sadaka, burhandır.

Sabır, ziyâdır. Kur'an senin, ya lehine veya aleyhine delildir. İnsanların hepsi, sabâh kalkar kazanç yapar; Binâenaleyh insan, nefsini satıcıdır. Şu halde insan nefsini, ya cehennemden âzad edicidir veya helâk edicidir.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

Diğer bir rivâyette; «Lâilâhe illallâh ve Allâhü ekber, gökler ile arzın arasını doldururlar.»

(Musannif), bu rivâyeti «Sahihayn» de bulamadım. Ve Humeydînin kitabında ve «Câmî» dede bulamadım. Ve fakat bu rivâyetin yerine «Süphânellâh ve elhamdülillâh» cümlesini Dârimî zikretmiştir.

İ Z A H A T

«Kitabuttahâreti = Tahâret Bahsi» Kelimelerini açıkladıktan sonra hadisin râvîsi ve açıklamasına geçelim.

Kitab : Lüğatda, toplamak, dikmek; cem etmek ve katmak manalarına gelir.

Istilahda kitab : Mes'elelerden bir bölüm ve kısmının belli bir yere toplanmış olanlarına «kitab» denilmiştir.

«Bu kitab» lafzı ile söylenen başlık, bazen yukarısı ve aşağısı ile ilgili ve irtibatlı olur. «Kitabüttahâreti» başlığının, ilmin neticesine bağlanması ve namazında tahâretsiz olmayacağına binâen, hem yukarısında geçen «kitabül ilim» = **İlim Bahsi** ne irtibatlı ve hem aşağısında «Kitabussalat = **Namaz bahsi**» ne bağlantılıdır.

«**Kitab**» kelimesi ile söylenen bahis, bâzende yukarısı ve aşağısı ile irtibatı olmadana müstekillen söylenir. «Kitabullukata - **yitik bulma Bahsi**», bu kabil başlıklardandır.

Ve bu «**kitab**» kelimesi başlıklar, bâzı kerre bir çok nevî, bab ve fasıllara ayrılır. «**kitabultahâreti**» ve «**Kitabüssalati**» bu kabil bahislere dendir.

«**Kitabullukata**» ve «**kitabüllekît**» gibi başlıklarda, hiç bir nevî, fasıl ve bablara bölünmeden bir başlık altında hükümlerin tamâmını muhtevî olur.

Tahâret : Luğatta, temizlik, paklık ve tenezzüh mânalarına gelir.

Istilahda tahâret; mânevî pislik olan hadesden ve hakîki pislik olan necâsetten su veya toprak veya her ikisi ile berâber temizlenmektir.

Hades : İki türlüdür. Biri, hadesi asgar (abdestsizlik), diğeri de hadesi ekber (cünüblük hayız ve nifas) dir.

Hubus = Necâset ise : Necaseti ğalize ve hafifedir.

Hemen gelecek birinci fasılda, «**hadesden tahâret**» hükümlerinin fazîlet yönlerini îzâh eden hadîsi şerifler zikredilecektir.

Taharet, bütün ibâdetlerin şartından olduğu için, musannıf merhum «**İlim bahsi**» ni müteâkib «**Tahâret Bahsi**» ni yazmıştır. Zira şart olan temizlik, meşrut olan namaz ve diğer ibâdetlerden evvel zikretmek gerekmektedir. İman, bütün ibâdetlerin şartı olduğundan, onu kitabın başında zikretmiştir.

Tahâret kelimesinin okunuşuna göre, ifâde ettiği mânalarıda sıralayalım.

Taharet : Temizlik, Paklık, nezâfet ve tenezzüh mânasınadır.

Tihâret : Temizlik için olan şeylerdirki, su ve toprak gibi.

Tuhâret.: Temizlik ve tahâret yaptıktan sonra, artana denir. Abdest ve gusülden artan su gibi.

Şimdi «**Kitabuttahâreti**» şeklinde ızâfetlenerek söylenen kelimenin her ikisini kısa yoldan açıkladıktan sonra bu bahsin birinci faslının birinci hadîsi şerifin râvisi ve hadîsin açıklamasını sıralayalım.

Râvi Ebî Mâlik el'Eşîarî (R.A), ismi kâb bin Âsım el'Eş'rî (R.A) dir. Ashabı sakîfe veya ashabı sefinedendir. Ehli Şamdan sayılmıştır. Mısırda sâkin olduğuda denilmiştir. «**Seferde oruç tutmak iyilikten değildir.**» Hadsinin râvisidir.

Hız. Ebû Mâlik el'Eş'arî (R.A) dan, pek çok cemaat hadîs rivâyet etmiştir. Vefatı, **Hız. Ömer (R.A)** in hilâfeti zamanında vukû bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi şerifde, «**Temizlik, imanın yarısıdır.**» Cümlesinde şu hususlara işâret vardır :

«Denilmiştirki : «**Temizlik, imanın yarısıdır**» ın manası, abdest almadaki ecrü mükâfat, imanın ecrinin yarısına erişir.

— Ve denildiki : Muhakkak iman, inanmazdan evvel işlenen hataları yok eder. Keza abdestde, ancak imanla sahip olunur. Böyle olunca abdestin sıhhatının şartı, imana bağlı olmakla, abdest alan kişininde küçük günahların yok olmasını sağladığından imanın yarısıdır.

Tahâret; Zâhirî tahâret ve bâtinî tahâret olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Bâzî muhakkıklarda şöyle dediler :

«**Temizlik, kötü akîdelerden ve ahlâkı zemîmeden arınmaktır. İşte buda, îmânı kâmilin yarısıdır. Zira bu hal, kalbi kötülüklerden temizleyip, iyiliklerle süslemektir.**»

Hadîsi şerîfde, «Elhamdülillâh, mîzanı doldurur.» Cümlesinde de kıyâmetde amellerin tartılacağı mîzan terâzisinin hayır tarafını doldurup ağırlığı sağlayacağını beyan buyurmaktadır.

«Süphânellâh ve elhamdülillâh, göklerle yerin arasını doldururlar veya doldurur.» Cümlelerinde de, Cenâbu hakkı tesbih ve tehlil etmenin maddi ve mânevî mükâfat ve huzûra nâil olunacağını gâyet açık ifâdelerle beyan etmiştir. Zira bu cümlelerle, Allâhü teâlanın zâtî ilâhî ve sıfatı ilâhileri dilde söyleyerek hâlîkî zülcelâhî medhüsena yapmak vardır. Böyle amellerde, Allâhı huşnut kılarak rızâsını tahsil etmek olmaktadır.

Hadîsi şerîfin devamındaki; namaz, sadaka ve sabır hakkında gerekli mâlûmat, birinci cildin muhtelif yerlerinde geçmiştir.

Kur'anın ise, kişinin ley ve aleyhinde şâhid ve delil olacağı beyan buyurulmuştur. Bu cümleler hakkındada gerekli mâlûmat, «Kitab ve sünnete sarılma Bahsi» başlığının altında geçmiştir.

٢٨٢ - (٢) وعن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ: «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا. وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتُ؟». قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «إِسْبَاغُ الْوُضْوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ، وَكَثْرَةُ الْخُطَى إِلَى الْمَسَاجِدِ، وَاتِّظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ». «

٢٨٣ - (٣) وفي حديث مالك بن أنس^(١): «فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ» [رَدَّدَ]^(٢) مَرَّتَيْنِ. رواه مسلم. وفي رواية الترمذي: ثلاثاً.

Tercümesi :

282 — (2) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :
Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Size, Allâhüteâlanın, hatâları mahveden ve dereceleri yükselten şeye delâlet edeyimmi?»

— Ashâbı kıram dediler : Evet yâ Resûlüllah!

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Meşekkatler ve sıkıntılar üzere iken, abdesti yerli yerince tamamlamak, adımları mescidlere çok atmak, namazdan sonra (diğer) namazı beklemektir. İşte bu sizin için ribatdır.»

Tercümesi :

283 — (3) Mâlik bin enesin hadîsinde : «İşte bu sizin ribatınızdır, işte bu sizin ribâtınızdır.» Şeklinde iki sefer tekrarlanmıştır.

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir. Tirmizînin rivâyetinde üç sefer tekrarlanmıştır.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, hata ve günahları yok edib derecleri yükseltenleri sayan cümlelere, mûminler, dikkat edib, ruhların kirini temizleyip gönüllere huzur ve sükûn saçan bu amelleri aşk ve şevkle yapmalıdırlar.

Binâenaleyh pek çok sıkıntılı ve meşakkatli zamanlarlada olsa, tam tekmil abdesti alıb mânevî silaha sâhib olmak, çok sevâbe nâil olmak için meşcid ve câmiye kısa adımlarla gitmek ve çok adımlarla namazı cemaatla kılmak için Câmi ve mescide gelmek ve namazı kıldıktan sonra diğer namaz vaktinde gönlü bağlı şekilde beklemekte çok güzel, hata ve günahların keffâretine ve cennetdeki derece ve mertebelerin yükselmesine sebep olduğu, beyan buyurulmuştur.

V bu şekildeki amel ve gâyeler, bir ribat, olduğu açıklanmıştır.

Ribat : Luğatda nevbet yeri ve nevbet beklemektir. **İstilahda,** bir şeye kendini hapsedib bağlayıp beklemektir.

٢٨٤ - (٤) وعن عثمان ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله ﷺ : « مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضْوءِ ، خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ » .
متفق عليه .

Tercümesi :

284. — (4) Osman (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, abdesti alır ve abdesti güzel alırsa, cesedinden bütün hatalar çıkar, hatta tırnaklarının altındaki günah ve hatalar dâhî çıkar.»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

(Not : Abdesti, mükemmel alan kimsenin, tırnaklarının altındaki günah ve hatalarına varıncaya kadar vücudunun her tarafından çıkıp afv olunacağı buyurulmuştur. Buradaki hata, küçük günahlar manâsı nadır. Büyük günahlar, tevbe ile afv olunur. Geniş izahat, birinci cildin, «Büyük günahlar ve nifak alâmetleri bahsi» başlığının altında zikredilmiştir.)

٢٨٥ - (٥) وعن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إذا توضأ العبد المسلم - أو المؤمن - فغسل وجهه ، خرج من وجهه كل خطيئة نظر إليها بعينه مع ماء - مع آخر قطر الماء - فإذا غسل يديه خرج من يديه كل خطيئة كان بطشتها يده - مع الماء - أو مع آخر قطر الماء - فإذا غسل رجله : خرج كل خطيئة مشتها رجلاه مع الماء - أو مع آخر قطر الماء - حتى يخرج نقياً من الذنوب » . رواه مسلم .

Tercümesi :

285 — (5) Ebî Hureyye (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Müslüman veya mümin kul, abdesti alıp yüzünü yıkadığı vakit, suyun son damlası ile berâber o su ile iki gözü ile bakmış olduğu bütün hatalar, onun yüzünden çıkar, ellerini yıkadığı vakit, elleri ile işlediği günahların hepsi su ile berâber veya suyun en son damlası ile berâber iki elinden çıkar (afv olunur.)

— Ayaklarını yıkadığı vakit, ayakları ile yürüyerek işlediği her hata (günah), abdest suyu ile veya suyun son damlası ile berâber çıkar. Hatta bütün abdest âzâları günahlardan paklanmış olarak çıkar.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

٢٨٦ - (٦) وعن عثمان ، قال : قال رسول الله ﷺ : « ما من امرئ مسلم تحضره صلاة مكتوبة ، فيحسن وضوءها وخشوعها وركوعها ؛ إلا كانت كفارة لما قبلها من الذنوب ، ما لم يؤت كبيرة ، وذلك الدهر كله » . رواه مسلم .

Tercümesi :

286 — (6) Osman (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Her hangi bir müslüman kişiye farz namaz vakti gelip hazır olduğunda, abdestini güzel alır, (namazın bütün erkanlarını isteyerek) huşû ve rukûunuda güzel yaparsa, o kimse için o namaz büyük günâh işlemekle ancak ve ancak daha evvel işlenmiş bütün günahlarına keffâret olur. Bu şekildeki hal, senenin bütün günlerinde aynıdır.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

(Not : Hadîsi şerifde beyan edilen günahların keffâreti meselesi hakkında birinci cildin, «Büyük günahlar ve Nifak alâmetleri bahsi» başlığının izahında geçmiştir. Birde ileride üçüncü cildin, «Namaz bahsi» başlığının altında 564. hadisin izahında gelecektir.)

٢٨٧ - (٧) وعنه . أنه تَوَضَّأَ فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ ثَلَاثًا ، ثُمَّ تَضَمَّنَ وَاسْتَنْشَر . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْمِرْفَقِ ثَلَاثًا ، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُسْرَى إِلَى الْمِرْفَقِ ثَلَاثًا ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى ثَلَاثًا ، ثُمَّ الْيُسْرَى ثَلَاثًا . ثُمَّ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضُوئِي هَذَا . ثُمَّ قَالَ : « مَنْ تَوَضَّأَ وَضُوئِي هَذَا ، ثُمَّ يَصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ لَا يُحَدِّثُ نَفْسَهُ فِيهِمَا شَيْءً ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . وَافَقَهُ الْبُخَارِيُّ .

Tercümesi :

287 — (7) Yine ondan (Osman R.A den) mervîdir; «Şüphesizki Osman abdesti aldığıında ellerine üç defa suyu döktü, sonra mazmaza ve istinşak etti, sonra yüzünü üç sefer yıkadı, sonra sağ elini dirseğine kadar üç sefer yıkadı. Sonra sol elini dirseğine kadar üç defa yıkadı. Sonra başına meshetti, sonra sağ ayağını üç sefer yıkadı, sonra sol ayağını üç sefer yıkadı. Sonra Osman (R.A) dedi : Resûlullah (S.A.V) ı bu benim abdest alışım gibi abdest aldığıını gördüm.

— Resûlullah (S.A.V) abdesti aldıktan sonra şöyle buyurmuştur :

«Bir kimse, benim bu abdestim gibi abdest alır, sonra iki rekat namaz kılar ve namaz arasında dünyadan hiç bir şeyi nefsi (kendisi namazda dünya kelâmı) söylemezse, o kimsenin geçmiş günahı bağışlanır.»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir. Ve Hadîsin lafzı, Buhârinindir).

٢٨٨ - (٨) وعن عقبه بن عامر . قال : قال رسول الله ﷺ : « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ ، فَيُحَسِّنُ وَضْوءَهُ ، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ ، مُقْبِلًا عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ ، إِلَّا وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ » . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

Tercümesi :

288 — (8) Ukbe bin Âmir (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir müslüman, abdest alır ve abdestini (farz ve sünnetlerini tamamlayarak) güzel alır, sonra kalkar iki rek'at namaza, kalb ve yüzü ile teveccüh edib huşû ile namaz kılarsa, ancak o kimsenin cennete girmesi vâcib olur.»

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir)

İ Z A H A T

Râvî ukbe bin Âmir (R.A), Ashâbı kiramdandır. Cühenî kabilesine mensubdur. Muhtelif künyelerle künyelenmiştir. Ebû Hammad, Ebû Âmir, Ebû lebîd ve Ebû Âmir, Ebû Lebîd ve Ebû Âmir en meşhurlarıdır.

Resûlül ekrem efendimizden elli beş (55) hadîsi şerif rivâyet etmiştir. Kendisinden pek çok sahâbe ve tâbiîn hadis rivâyet etmiştir.

Şam-ın fethinde bulunmuştur ve Şam-ın fethini, halîfe ve emîrîl mûminin Hz. Ömer (R.A) a yedigün yolculuk yaparak medîne-i münevvereye varıp müjdelemiştir. Medîne-i münevverede Resûlül ekrem efendimizin kabri şerifini ziyaretinde dua ediyor ve yolculuğunda şefaatını dileyor. Bu duasının semeresi olarak, Şama iki buçuk günde geliyor. Şamda sâkin oluyor ve hicretin 44. senesinde Hz. Muaviye mısırâ vâli tâyin ediyor. Hicretin elli sekiz (58) inde Mısırdâ vefat ediyor. İyi sesi olup güzel kur'an okurdu. Allah ondan razî olsun.

Bu zat hakkında daha geniş mâlumat, «Üsdül gâbe» ve «Tehzîbül Esmâ-i velluğatı» isimli eserlerde vardır.

Abdesti mükemmel şekilde alıb, abdestden sonra iki rekat namaz kılan kişiye, cennete girmesi vâcib ve lâzım olmasının hükmü, çok fevkalâde bir müjdedir.

Binâenaleyh abdesti tam tekmil olan her kişi, «şükrülvuzû» denilen iki rek'at namaz kılmalıki, bu ecre nâil olsun. Abdestini alan kişi, vakit namazını ve kaza namazı gibi farz ve lâzım olan namazlarını kıldığı zaman, zâten bu ecre nâil olacaktır. Elbettteki bu mükâfat, ilahî lutuf ve fazlı keremledir.

٢٨٩ - (٩) وعن عمر بن الخطاب ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله ﷺ :
 « ما منكم من أحد يتوضأ فيبلغ - أو فيسبغ - الوضوء ، ثم يقول : أشهد أن
 لا إله إلا الله ، وأن محمداً عبده ورسوله - وفي رواية : أشهد أن لا إله إلا الله ،
 وحده لا شريك له ، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله - إلا فتحت له أبواب
 الجنة الثمانية ، يدخل من أيها شاء . » هكذا رواه مسلم في « صحيحه » ، والحميدي
 في « أفراد مسلم » ، وكذا ابن الأثير في « جامع الأصول » .

وذكر الشيخ محيي الدين النووي في آخر حديث مسلم على ما روينا ، وزاد
 الترمذي : « اللهم اجعلني من التوابين ، واجعلني من المتطهرين » .
 والحديث الذي رواه محيي السنة في « الصحاح » : « من توضأ فأحسن الوضوء »
 إلى آخره ، رواه الترمذي في « جامع » بعينه إلا كلمة « أشهد » قبل « أن محمداً » .

Tercümesi :

289 — (9) Ömer Bin el hattâb (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizden bir kimse, abdesti alır sonuna iblağ eder yahut abdesti
 tam ve mükemmel şekilde neticelendirir, sonrada ;

«Eşhedü enlâilâhe illallah ve ennemü hammeden Abdühü verasû-
 lüh» derse, diğer bir rivâyetde ;

«Eşhedü enlâilâhe illallahü vahdehü lâ şerikelehü ve eşhedü enne
 Muhammeden abdûhu ve Resûlühü» derse, ancak o kimse için cenne-
 tin sekiz kapısı açılır. O kimse cennetin sekiz kapısından istediğin-
 den girer.»

Hadisi böylece Müslim «Sahîhin» de rivâyet etmiştir. Humeydi
 «Efradı müslim» adlı eserinde rivâyet etmiştir. Keza İbni Esirde «cami-
 ul usûl» adlı eserinde rivâyet etmiştir.

Şeyh Muhyiddîni Nevevi, rivâyet ettiğimiz üzere Müslim hadisi-
 nin sonunda zikretti. Tirmizîde : «Allahümme'alnî Minettevvâhin
 vec'alnî minelmütedahhirin» Cümlesini ziyade etti. (yani, abdestin bi-
 timinde şehâdetden sonra bu duayı ilâve etti.)

Muhyissünne olan İmamı Bağavinin «Sihah» isimli eserinde rivâyet ettiği hadis ise : «**Bir kimse abdesti alır ve abdesti güzel alırsa**» sonuna kadarını rivâyet etmiştir. Tirmizî «Câmî» adlı eserinde aynısını rivâyet etmiştir. Ancak «Enne Muhammeden» kelimesinden evvel «Eş-hedü» kelimesini zikretmiştir.

٢٩٠ - (١٠) وعن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِنَّمَا أَمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ . فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ » . متفق عليه .

Tercümesi :

290 — (10) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkak ki ümmetin, kıyâmet gününde abdestin eserlerinden yüzleri sakarlı, ayaklarında sekili oldukları halde geleceklerdir. Şu halde sizden bir kimse sakarlılığını uzatabilirse, hemen onu işlesin.»

(Hadîsi, Buharî ve Müslim İttifakla rivâyet etmişlerdir.)

(Not : Yâni, kıyâmet gününde abdest âzaları parlayarak gelecek olan ümmetin, imkan ve kudreti nisbetinde abdest âzalarını, farz mikdarı yerine tam şekilde oturtabilmek için yîkamada bir az daha suyu mahallinden aşırarak kullansın, demektir.)

٢٩١ (١١) وعن ، قال : قال رسول الله ﷺ : « تَبْلُغُ الْحَلِيَّةُ مِنَ الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَبْلُغُ الْوُضُوءُ » . رواه مسلم .

Tercümesi :

291 — (11) yine ondan (Ebî Hureyre R.A den) mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Müminin nûrû, abdest suyunun vasıl olduğu yere kadar ulaşır.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

الفصل الثاني

٢٩٢ - (١٢) عن ثوبان ، قال : قال رسول الله ﷺ : « اسْتَقِيمُوا وَلَنْ تُخْصُوا ، وَعَمُوا أَنْتَ خَيْرَ أَعْمَالِكُمُ الصَّلَاةُ ، وَلَا يُحَافِظُ عَلَى الْوُضْءِ إِلَّا مُؤْمِنٌ » . رواه مالك . وحمد . وابن ماجه . ودارمي .

TAHARETLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

Tercümesi :

292 — (12) Sevban (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«İstikâmet ediniz ve elbet siz hakkı ile istikâmete tâkatınız kâfi gelmez. Bilinizki, sizin amellerinizin en hayırlısı, namazdır. Abdest üzere devam etmeyi ancak Mümin yapar.»

(Hadîsi, Mâlik, Ahmet, İbni Mâce ve Dârîmî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî sevban (R.A), Peyğamber (S.A.V) efendimizin kölesidir. Resûlullah (S.A.V) bu zatı satın aldıktan sonra azad etmiştir. Sefer ve hazaarda Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin yanından hiç ayrılmazdı. Ayrılığı biraz uzadımı üzüntüsünden sabsarı olurdu. Bir gün bu hâlini gören Resûlullah (S.A.V) bu hâlin nedir ya sevban? deyince,

Hız. Sevban (R.A), âhirette hâlimiz nice olur, size hasretmi kalacağız? demişti.

Resûlû ekrem (S.A.V) efendimizde;

«**Kişi, sevdiği ile berâberdir.**» müjdesini buyurmuştu.

Peyğamber efendimizin vefatından sonra Şama geldi, orada Ramle denilen mahalle indi. Sonra humusa nakli mekan yaptı ve hicretin kırk beş (45) veya elli dört (54) ünde yine Humusda vefat etmiştir. Resûlullah (S.A.V) den yüz yirmiyedi (127) hadis rivâyet etmiştir ve kendisinden pek çok kimse, hadis öğrenmişlerdir. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi şerîfde geçen istikâmetin târif ve îzahı, birinci cildde geçmiştir. Abdest ve namaz mäs'elesi ile berâber istikâmetten bahsetmekle, istikâmetin her yerde ve her şeyde olduğunu beyan etmektedir. Mümine yakışan devamlı abdestli bulunmaktır.

Çünkü devamlı abdestli bulunan kimse, mânen silâhlı ve her hayırlı işi işlemeye ve her iyi şeyle karşılaşmaya muvaffak olur.

'Devamlı abdestli bulunan kişilerde şu hayırlı hasletler bulunur :

- a) Abdestlinin sohbetine, melekler râğbet eder.
- b) Abdestli kişinin hayır yazan kalemi hiç kurumaz, sevab yazar.
- c) Abdestli kişinin âzâları, Cenabu hakkı tesbih eder.
- d) Abdestli kişi, namazın iftitah tekbirini hiç kaçırmaz.
- e) Abdestli kişi uyudumu, Allâhüteâla o kimseyi insanların ve cin-nîlerin şerrinden koruyucu melekler gönderir.
- f) Abdestli kişiye, Allâhüteâla sekerâtı mevdi kolaylaştırır.
- g) Abdestli kişi, abdestine devam ettikçe Allâhü teâlanın emânında (hıfzı himâyesinde) olur. (keza bak şîr'atül islam, 82)

۲۹۳ - (۱۳) وعن ابن عمر ، قال قال رسول الله ﷺ : « مَنْ تَوَضَّأَ عَلَى طَهْرٍ ، كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ » . رواه الترمذي

Tercümesi :

293-(13) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, dedi:

Resûlullah (S.A.V.) buyurdu :

«Bir kimse, tehâret (abdest) üzerine abdest alırsa, o kimse için on iyilik yazılır.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

(NOT : Tehâret üzerine abdestden murad, abdestli kimse, evvelce aldığı abdestin hakkını namaz kılarak ifâ ettikten sonra, bir abdest daha alan kimsedir. ❀ «Nûrun alâ nûr: Nur üzerine nur» olur. İşte böyle ikinci sefer abdest alan kimse için, on iyilik olacağı buyurulmuştur.)

الفصل الثالث

٢٩٤ - (١٤) عن جابر ، قال : قال رسول الله ﷺ : « مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ الصَّلَاةُ ، وَمِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهُورُ » . رواه أحمد .

TAHARETLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL

Tercümesi :

294-14 Câbir (R.A.) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Cennetin anahtarı, namazdır. Namazın anahtarında temizliktir.»
(Hadîsî, Ahmet rivâyet etmiştir.)

٢٩٥ - (١٥) وعن شَيْبِ بْنِ أَبِي رَوْحٍ ، عن رجلٍ من أصحابِ رسولِ الله ﷺ :
« أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ ، فَقَرَأَ الرُّومَ ، فَالْتَبَسَ عَلَيْهِ . فَلَمَّا صَلَّى ، قَالَ :
« مَا بَالُ أَقْوَامٍ يُصَلُّونَ مَعَنَا لَا يُحْسِنُونَ الطَّهْرَ ؟ ! وَإِنَّمَا يُلَبِّسُ عَلَيْنَا الْقُرْآنَ أَوْلَئِكَ »
رواه النَّسَائِيُّ .

Tercümesi :

295-(15) Şebîb Bin Ebî Ravh (R.A) den, oda Rsûlullah (S.A.V.) in
ashabından bir adamdan rivâyet etmiştir.

Resûlullah (S.A.V.) : Sabah namazını kıldı ve Rum sûresini kırâat
etti, işte o anda kendine bir şüphe âriz oldu. Vaktaki namazı kıldı, dedi:

«Cemaatın bâzılarının hâli ne acâib? bizimle beraber namaz kılar-
lar, o haldede temizliği güzel yapmazlar.

Bizim üzerimize kıraatda meydana gelen şüphe işte onların bu hal-
de oluşundandır.»

(Hadîsî, Nesâî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ravî Şebib bin Ebî Ravh (R.A), Humus ehliindendir. Şamdaki sahâbelere ulaşmış görmüştür. Onlarla Şamda hayat geçirib orada ikâmet etmiş olmakla, kendisinin, Şamlı tâbiînlerden olduğu yazılmıştır.

H. Şebib (R.A), ashabı kiramın pek çoklarına yetişmiş ve hadis riâyât etmiştir. Sika olan hadis hafızlarındandır ve hadis hafızlarının üçüncü tabakasından olduğu yazılmıştır.

Künyesi, Ebû Ravh elhumusî'dir. Yani, Humuslu Ebu Ravh'dır.

Hadisi Şerifde, Resûlû Ekrem Sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, kendi arkasına gelen sahâbesinden bâzılarının temizliğe riâyât etmediklerinden, namazda şüphelere mâruz kaldıklarını beyan buyuruyor.

Bu halleri acâib olanları, izah buyurmasındaki tebliğ ve ikaz nezaketine dikkat edelim. İşâret edilenlerden bâzıları şunlardır :

1—) Temizliğe riâyât etmeyenlerin isimlerini ve kavmiyetlerini söylemeden, «**Cemaatların, Cemaatin bâzılarının hali ne acâibdir?**» diyerek arkasında namaz kılanların içinde nasîbi olanlara umûmîleştirerek beyan buyuruyor. Bizlere ve bütün tebliğcilere ibretler var.

2—) Namazı kıldıktan sonra buyurmasıylede, imamlık ve emsâli din hizmetinde bulunanlara, cemaatin hata ve eksiklerini aynı şekilde ikaz etmeleri gerekliliğine işâret vardır.

3—) Camiye ve namaz kılmaya gelenlerin temiz gelmeleri ve te-hârete iyi riâyât ederek gelmelerini tavsiye buyuruyor.

4—) Tehârete iyi riâyât etmeyenlerin, hem imama ve hem cema-âta huzursuzluk verib namazlarında bâzı yanılmalarına sebep olabileceklerine işâret vardır.

٢٩٦ - (١٦) وعن رجلٍ من بني سليم ، قال : عَدَّ هُنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَدِي - أَوْ فِي يَدِهِ - قَالَ : « التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْمِيزَانِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَمْلَأُهُ ، وَالتَّكْبِيرُ يَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، وَالصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ ، وَالطَّهْوَرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ » . رواه الترمذي ، وقال : هذا حديثٌ حسنٌ .

Tercümesi :

296 — (16) Benî Süleyman kabilesinden bir adamdan mervîdir, adam dedi :

Resûlullah (S.A.V) kendi elindeki veya o adamın elindeki parmakları tutup saydı ve buyurdu :

«Tesbîh (Süphânellah), Mîzanın yarısıdır. Elhamdülillah, Mîzanı doldurur. Tekbir (Allâhü ekber) gök katları ile yerin arasını doldurur, Oruc, sabrın yarısıdır. Temizlik, îmanın yarısıdır.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir. Ve Tirmizî dedi : Bu hadis, hasendir.)

٢٩٧ — (١٧) وعن عبد الله الصنابحي ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إذا قَوَّضَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ مُضْمَضَ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ فِيهِ . وَإِذَا اسْتَنْشَرَ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ أَنْفِهِ . وَإِذَا غَسَلَ وَجْهَهُ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ وَجْهِهِ ، حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَصْفَارِ عَيْنَيْهِ . فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِ يَدَيْهِ . فَإِذَا مَسَحَ بِرَأْسِهِ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رَأْسِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ أذُنَيْهِ . فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رِجْلَيْهِ ، حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ | تَحْتِ | أَظْفَارِ رِجْلَيْهِ . ثُمَّ كَانَ مَشِيَهُ إِلَى تَسْجُدٍ وَصَلَاتِهِ نَافِلَةً لَهُ » . رواه مالك والنسائي .

Tercümesi :

297 — (17) Abdullah essunâbihî (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Mümin kul, abdesti alıp mazmaza yaptığı (ağızına suyu aldığı) vakit, ağız ile işlediği bütün günâhlar ağızından çıkar. İstinşak yaptığı (burnuna suyu aldığı) vakit, burnunun işlediği bütün günâhlar çıkar. Yüzünü yıkadığı vakit, yüzünün işlediği bütün günâhlar çıkar, hatta iki gözünün kapaklarının kirpiklerinin altındaki günâhlar dahi çıkar.

— Ellerini yıkadığı vakit, ellerinin işlediği günâhlar çıkar. Hatta ellerinin tırnaklarının altındaki günâhları çıkar. Başına meshettiği vakit, kulaklarından çıkıncaya kadar başından bütün günâhlar çıkar.

— İki ayağını yıkadığı vakit, ayaklarının tırnaklarının altındaki günahlar çıkıncaya kadar ayakları ile işlediği bütün günahları çıkar.

— Bundan sonra abdesti olan kulun yürüyüşü, mescide olur. Onun (Mümin kulun) namazı (Farz olsun nafile olsun), o kul için günahlarının keffâretine sebep olan bir ziyâdeliktir.»

(Hadîsi, Mâlik ve Nesâî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah Essunâbihî (R.A), Peyğamber sallallâhü aleyhi ve sellem vefat etmezden evvel medîneye hicret edib yola çıkmıştır. Fakat kendisi medîne-i münevvere yakınlarında «cuhfe» denilen mahalle geldikleri vakit, Resûlû ekrem efendimizin vefat haberi ulaşmıştır. Böyle olunca ahabdan olamıyor. Tâbiînin ulularındandır. Künyesi, Ebû Abdillâh olduğu yazılmıştır. İsmi ise, Abdurrahman bin Useyle (R.A) olarak beyan edilmektedir. **Şârih Aliyyulkârî** merhum ve «Üsdülğabe» böyle yazmışlardır.

Böyle olmakla berâber, Ebû Abdillâh, yerine Abdullah (R.A) şeklinde istîmal oluna gelmiştir. «Essunâbihî» bağlı olduğu nesebinin ismidir. Allah ondan razı olsun.

Hadîsi şerifde, belirtilib beyan edildiği üzere, abdest suyunun ulaştığı her âzanın işlediği günahlar (Küçük günahlar), afv olunmaktadır. Yani, maddî temizlikle berâber, mânevî kir ve vebalarda temizlenerek beden ve rûhun kıdası verilmiş oluyor. Bu mâddî ve mânevî temizliğe devam eden, çok mutlu ve mubârek kişidir.

Hadîsi şerifde, «başa meshedilince, kulaklardaki günahların çıkacağı» cümlesinden, Ebû Hanîfe (R.A), kulakları başdan sayıb, başın meshinden sonra aynı su ile kulağa meshedilebileceğini delil olarak beyan etmiştir.

Şâfi-î hazretleri ise, kulakları başdan saymıyarak, başın meshinden kalan su ile meshetmeyib yeniden ele dökülen su ile kulakları meshetmeyi beyan etmiştir.

Bu mes'elelerin geniş izahı, fıkıh kitaplarında yazılmıştır.

٢٩٨ — (١٨) وعن أبي هريرة ، أن رسول الله ﷺ أتى المقبرة فقال : « السَّلامُ عليكم دار قوم مؤمنين ، وإنا إن شاء الله بكم لاحقون ، وددتُ أنا قد رأينا إخواننا » . قالوا : أو لسنّا إخوانك يا رسول الله ؟ قال : « أنتم أصحابي ، وإخواننا الذين لم يأتوا بعد » . فقالوا : كيف تعرف من لم يأت بعد من أمّتك يا رسول الله ؟ فقال : « رأيت لو أن رجلاً له خيلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ ، بينَ ظَهري خيلٌ دُهمٌ بهم ، ألا يعرفُ خيله » ؟ قالوا : بلى ، يا رسول الله ! قال : « فإيهم يأتون غُرّاً مُحَجَّلِينَ مِنَ الْوُضوءِ ، وأنا فرطهم على الحوض » . رواه مسلم .

Tercümesi :

298 — (18) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir,

Muhakkak ki, Resûlullah (S.A.V) kabre (Cennetülbekîa) geldi ve dedi :

«Esselâmü aleyküm dâre kavmin mûminine ve innâ inşâ Allâhü biküm lahikûne, vedittü innâ kadraaynâ ihvânenâ, (Selâm sizin üzerinize olsun ey mûmin cemaatin diyarı! inşaallah bizde size kavuşacağız. Din kardeşlerimizi görmeyi çok arzu ederdim.)

— Ashabı kiram dediler : Biz senin kardeşin değilmiyiz ya Resûlullah?

— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Siz benim ashabımızsınız. kardeşlerimiz henüz gelmemişlerdir.»

— Hemen ashabı kiram dediler : Ya Resûlullah! Ümmetinden henüz gelmeyenleri nasıl bilirsin?

— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sen görüp bilmedinmiki, eğer bir adamın alını sakarlı ve ayağı sekili bir yağız atı, doru bir at sürüsü içinde olsa, o adam acaba atını tanımaz mı?»

— Ashabı Kiram dediler : Evet tanır ya Resûlullah?

— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Öyle ise o ümmetlerimde abdestden hasil olan sakarlı ve sekili oldukları halde gelirler, o anda ben onlardan evvel havuza varacağım.»

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir.)

٣٩٩ — (١٩) وعن أبي الدرداء، قال : قال رسول الله ﷺ : «أنا أول من يؤذن له بالسجود يوم القيامة، وأنا أول من يؤذن له أن يرفع رأسه، فأنظر إلى ما بين يدي، فأعرف أمي من بين الأمم، ومن خلفي مثل ذلك، وعن يميني مثل ذلك، وعن شمالي مثل ذلك». فقال رجل : يا رسول الله ! كيف تعرف أمك من بين الأمم فيما بين نوح إلى أمك ؟ قال : «م غر محجلون من أنثر الوضوء، ليس أحد كذلك غيرهم، وأعرفهم أنهم يؤتون كتبهم بإيمانهم، وأعرفهم تسعى بين أيديهم ذريتهم». رواه أحمد .

Tercümesi :

299 — (19) Ebidderdâ (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Ben, kıyâmet gününde secdeye ilk izin verilenim ve ben, kendine başını kaldırma izni verilenlerin evveliyim. İşte o anda önüme bakarım, hemen ümmetler arasında kendi ümmetimi bilirim. Arkamda olan ümmetimide aynı şekilde, sağımdakileride aynı şekilde ve solumdakileride aynı şekilde bilirim.»

— Bir adam dedi : Ya Resûlullah! Nuh Aleyhisselâmdan ümmetine kadar geçen ümmetler arasında kendi ümmetini nasıl bileceksin?

— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Onlar (benim ümmetlerim), abdestin eserinden alınları sakarlı ve ayakları sekili olurlar. Onlardan başka böyle hiç bir ferdde olmaz. Onların kitapları (âmel defterleri), sağ taraflarından verilmelerinden bilirim ve onların (ümmetimin) zürriyetleri kendi önlerinde koşmalarından bilirim.»

(Hadîsi, Ahmet rivâyet etmiştir.)

(۱) باب ما يوجب الوضوء

الفصل الاول

۳۰۰ — (۱) عن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « لا تُقبلُ صلاةٌ من أخذت حتى يتوضأ » . متفق عليه .

ABDEST İCAB EDEN ŞEYLER BABI (I) BİRİNCİ BAB

Tercümesi :

300 — (1) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Abdesti bozulan kimse, abdest almadıkça namazı kabul olunmaz.»
(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, abdesti olmayan kişinin abdesti almadıkça, namazı kabul olunmayacağı beyan buyurulmuştur.

Şârih Aliyyülkâri merhum burada şu hükümleri yazmaktadır :
«Mazhar isimli âlim dediki :

«Abdestsiz namaz kabul olunmazın, mânası; abdestsiz olan kimse, su bulursa, su ile abdest alır, namazını kılar. Şâyet su bulamazsa, abdest makamına kâim olan teyemmümle kılar. Eğer toprakda bulamazsa, vakte hürmeten o vaktin farzını (abdestsiz ve teyemmümsüz) kılar.

Bundan sonra suyu ve toprağı bulmazdan evvel ölürse, günahkâr olmaz. Şâyet ölmezden evvel suyu ve toprağı bulursa, o namazı kaza eder.

İşte bu görüş, şâfi-î hazretlerinin, görüşü ve ictihadıdır.

Fakat biz hanefilerin indinde; ister vakit daralsın veya toprak bulunamasın, hanki şekilde olursa olsun, vakte hürmeten namazı (abdestsiz ve teyemmümsüz) kılamaz. Hadîsi şerifin zâhirî hükmünde budur.»
(Mirkat; C. 1, 273)

Bu ictihad ihtilâfına göre, fetva olan, abdestsiz namaz kılan kimse, tekfir olunmaz.

٣٠١ - (٢) وعن ابن عمر، قال: قال رسول الله ﷺ: « لا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهْرٍ، وَلَا صَدَقَةٌ مِنْ غُلُولٍ ^(١) ». رواه مسلم.

Tercümesi :

301 — (2) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Temizlik (abdest ve gusül) olmayan hiç bir namaz, kabul olunmaz ve haramdan elde edilen maldanda sadaka kabul edilmez.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde belirtilen hüküm gâyet sarihdir. Abdestsiz ve cünüb kimselerin namazlarının sahih olmadığı, bütün yönleriyle fıkıh kitaplarında beyan edilmiştir.

Haram maldan zekat ve sadaka mes'elesine gelince, malın tamam-ı haramdan olursa, o haram mala zekat farz olmadığı gibi, hacda farz olmaz. Öyle haram maldan farzı edâ etmek gerekmediğine göre, nâfile sadaka ve hayır yapmakda, mânasızdır ve makbul değildir.

Şârih Aliyyulkârî merhum şu satırları yazmaktadır :

«İlim adamlarımızdan bâzıları dediki :

«Bir kimse, haram maldan sadaka verir ve ondan sevab umarsa, tekfir olunur (yani, kâfir olur).» (Mîrkat, C. 1, 273)

Haram mal sâhibine, zekat ve Haccın farz olmadığı, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinde özel bahislerinde mezkûrdur. Haram maldan sadaka ve hayır verenin sevab beklemesi ile haram olduğunu bilen bir fakirin, veren kimseye «Amin gibi...» mukâbele ile dua ettiğinde, o fakirinde kâfir olacağı, aynı eserimizin ikinci cildinin, «Elfazı küfür mes'eleleri» başlığının altında yazılmıştır.

٣٠٢ - (٣) وعن علي، قال: كُنْتُ رَجُلًا مَذَّاءً، فَكُنْتُ أُسْتَحْيِي أَنْ أَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ لِمَا كَانَ ابْنَتُهُ، فَأَمَرْتُ الْمِقْدَادَ، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: «يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وَيَتَوَضَّأُ». متفق عليه.

Tercümesi :

302 — (3) Ali (R.A) den mervidir, dedi : Ben mezîsi çok olan (ge-len) bir adam idim, bu hâlimi kızının mekânı (Peygamber A.S. in kı-zının nikâhım altında) olmasından dolayı mes'eleyi Nebiyyi muhtere-me sormaktan utandım. Nihâyet mes'elenin sorulmasını Mikdâd'a em-rettim, oda sordu;

Resûlullah (S.A.V) de buyurdu :

«O mezîsi gelen adam, zekerini yıkar ve abdesti alır.»

(Hadîsi, Buhâri, Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Mezî; âilesi ile oynayan veya nefsinin her hanki bir sebeble uyan-ması hâli görülen kimsenin zekerinden gelen sümüksü ıslaklıktır.

İşte bu durumun guslû îcab ettirmeyib, abdesti bozduğundan an-cak o necâseti yıkayıp abdesti almayı, sevgili peygamber efendimiz (S.A.V) buyurmuştur.

Mezî ve vedî kelimelerin mânaları ile gerekli hükümler, fıkıh ki-tablarında mezkûrdür. Keza «**Mülteka tercümesi**» adlı eserimizin birin-ci cildinin 34. sahifesinde yazılmıştır.

Hadîsi şerifde dikkat edilecek hususlar şunlardır :

a) Hz. Ali (R.A), kendisinden mezînin çok geldiğini ve bu durumu hakkında Resûlullah (S.A.V) e anlatıp cevâbını beklemeden dâmadı oluşundan utandığını beyan buyuruyor.

b) Hz. Ali (R.A) kendi mes'elesini öğrenmek için, diğer bir sahâ-beye mes'eleyi rast gele bir kişinin sırtından sorduruyor. .

c) Bu davranışdan anlaşılıyorki, müslüman kendi üzerinden an-latarak mes'elesinin cevabını almakta güçlük görürse, yabancı bir kişinin mes'elesi gibi sorub fetvayı alabilir.

d) İlmi fıkıhda hükmü beyan edilen mezî mes'elesinin, istinad et-tiği mesnetlerden birisidir.

Binâenaleyh tedâvülde islam hukûkunu beyan eden, «**İlmi Fıkıh**» ve «**Fıkıh kitapları**» bu vâıkıalî mes'ele gibi mes'eleleri ve bu mes'eleler gibi olması mümkün ve muhtemel mes'eleleri, kısa cümlelerle, kanun-laştırıp yazmışlar. Yukardaki 200. hadîsi şerifin îzah bôlümünü okuya-lım.

۳۰۳ - (۴) وعن أبي هريرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «تَوَضَّؤُكُمْ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ». رواه مسلم.

قال الشيخ الإمام الأجلُّ محيي السنة، رحمه الله: هذا منسوخٌ بحديث ابن عباس:

۳۰۴ - (۵) قال: إنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أَكَلَ كَتِفَ شَاةٍ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. متفق عليه.

Tercümesi :

303 — (4) Ebî Hureyre (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Ateş dokunan şeyden (ateşte pişirilen et ve emsalinden) yediğinizde abdestinizi alınız.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

Şeyh İmamı Ecel Muhyissünne. (İmamı Beğavî) Rahimehullah, bu hadis, İbni Abbasın rivâyet ettiği şu aşağıdaki hadisle neshedilmiş (hük-mü kaldırılmış) tır;

Tercümesi :

304 — (5) İbni Abbas (R.A) dedi :

«Şüphesizki Resûlullah (S.A.V) koyunun omuz (kürek kısmının) etini yedi, sonra namaz kıldı ve abdest almadı.»

(Hadîsi, Buhârî, Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Yukardaki birinci hadîsi şerifin hükmü, ikinci hadîsi şerifle neshedilib kaldırılmış olduğu beyan edilmiştir.

Et yemekle abdestin bozulacağını beyan eden her hadîsi şerif, Resûlullah (S.A.V) ya bir zarûrete binâen buyurduğu veya sâdece bir cemaat ve kavme dış etlerinin et yiyince kanamasından veya onların dili anlaması güç olması gibi hallerden dolayı yîkamayı «abdest alma» cümlesiyle ifâde edilen, hükümler olabilir.

Her ne sûretle olursa olsun, İbni Abbas (R.A) ın rivâyet ettiği ikinci hadîsi şerif, Resûlullah (S.A.V) efendimizin en son buyurduğu hükmüdür. Bundan evvel buyurduklarının hükmünü neshedib kaldırmıştır.

Nâsîh ve mensuh hakkında, gerekli mâlumat birinci cildin son tarafında 412-418. sahifelerinde zikredilmiştir.

۳۰۵ - (۶) وعن جابر بن سمرة، أن رجلاً سأل رسول الله ﷺ: أتوضأ من لحوم النعم؟ قال: «إن شئت فتوضأ، وإن شئت فلا توضأ». قال: أتوضأ من لحوم الإبل؟ قال: «نعم! فتوضأ من لحوم الإبل». قال: أصلي في مرابض النعم؟ قال: «نعم». قال: أصلي في مبارك الإبل؟ قال: «لا». اهـ مسلم.

Tercümesi :

305 — (6) Câbir bin Semure (R.A) den mervidir, bir adam Resûlüllah (S.A.V) e sordu :

«Koyunun etlerinden (etlerini yemekten) dolayı abdest alacak mıyız?»

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Dilersen abdest al, dilersen abdest alma.»

— Adam dedi : Devenin etlerinden (etlerini yemekten) dolayı abdest alacak mıyız?

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Evet devenin etlerini yemeden dolayı abdest al.»

— Adam dedi : Koyun ağılarında namaz kılabilir miyiz?

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Evet».

— Adam dedi : Devenin yatıp kalktığı yerlerde namaz kılabilir miyim?

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Hayır kılamazsın.»

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Câbir bin Semure (R.A), Âmirî sülalesine mensub bir sahâbîdir. Sâd Bin Ebî Vakkas (R.A) in kız kardeşi Hâlîde (R.A) in oğludur. Böyle olunca Hz. Saad bin Ebî Vakkasın hemşire zâdesidir. Künyesi, Ebû Hâlit veya Ebû Abdillahir, Peyğamber sallallâhü vesellemden yüz kırk (140) hâdis rivâyet etmiştir. Vefatı, hicretin altmış altı (66) veya 74. senesinde kûfede vukûbulmuştur.

Kendisi kûfede sâkin olmuş ev yaptırmıştır. Peyğamber efendimizin sahâbelerinden câbir isimli başka şahıslarda vardır. Bu zat câbir bin Abdullah bin haram (R.A) olan sahâbeden başkasıdır. Câbir bin Ab-

dullah (R.A) hakkında kısa malumat, birinci cildin 144. sahîfesinde zikredilmiştir. Ayrıca «**üsdül gâbe**» adlı eserin birinci cildinin 304-308. sahifelerine muracaat edilmelidir. Allah hepsinden Razî olsun.

Hadîsi şerîfde beyan edilen hüküm hakkında çeşitli izahlarda bulunulmuştur.

Şârih **Aliyyulkârî** merhum şu cümleleri yazmaktadır.

«**Âlimlerin bâzısı** dediki :

«Evla olan, ateşte pişmiş etten veya pişmemiş deve etini yedikten sonra abdest almayı, lugavî veya şer'î mânâyâ hamletmek ve abdest alma emrinin müstehab olduğunu beyan etmektir.

— **Kâdî merhum** dedi :

— **Vudûu** = Abdest almak, asıl luğatda âzaların bazısını yıkamak ve o azâların bazısını temizlemektir. Şer'î hükümdede, filî mahsus olan abdest almaya nakletmektir. Elbet burada asıl mânası üzerine hüküm beyan edilmiştir.

— Buradaki abdestden ve emsâlinden murad; daha evvel geçen ve bu hadisle **İbni Abbasın**, ümmü selemenin ve emsallarının hadis ve haberlerinin bulmak için, iki eli yıkamak mânasınadır.

— **İbni salah** kitabında tasrih etmiştir ;

— Sahâbenin kavlinden bilinen nesih hükmü : **Resûlullah** sallalla-hü aleyhi vesellem-in ateşte pişmiş her hanki bir eti yedikten sonra, abdest alma ile abdesti terk etme husûsundaki, iki amelinden işlediği en son amel ve işi, ateşte pişmiş eti yedikten sonra abdest almayı terk etmek olmuştur. **Kezâ Tîbî** merhumda böylece zikretmiştir.

— **İbni Hacer** (R.A) da dedi :

«Şâri-in (Peygamber S.A.V-in) sözünü; iki eli yıkamak üzerine hamletmek, uzak bir beyandır. Binâenaleyh ancak şer'î hükümler, delâlet edenler üzerine hamlolunur. Zira Peygamber (S.A.V), ancak Şer'î hükümleri beyan etmek için gönderilmiştir.

— Ateşte pişmiş etleri yiyen kimselerin abdest almamalarını beyan eden nesih (hüküm kaldırma) Ciheti, ancak (meşhur olan) **câbir** (R.A) in şu sözünden istifâde olunmuştur :

«**Ateşte pişmiş** (veya ateşin dokunduğu) **eti yedikten sonra abdest alma veya terk etme işinden Resûlullahın en son işlediği, abdest almayı terk etmek olmuştur.**»
(Mirkat, C. I, 274)

Deve etini yedikten sonra el yıkamak, **İmam-ı Ahmet bin hanbel** (R.A) göre, vâcibdir.

Diğer imamlara göre, deve etini yiyince abdest almaktan murad, deve etinin kerih kokusu ve yağlı olmasından dolayı, elleri ve ağzı yıkamak mânasınadır. Koyun eti, bunun hilâfınadır.

Veya Hadîsi Şerif, Câbir (R.A) in beyan ettiği fili Resul hadîsi ile mensuhdur.

Hadîsi şerifde; «koyun ağılında namaz kılmanın cevazı» kerâhat-sız câiz olduğu ve «deve ağılındada namaz kılınmayacağıın beyanı» namazın kerâhat olacağı beyan edilmektedir.

Bu hususun geniş izahı, fıkıh kitaplarında yazılmıştır. Erbâbı mütalaa oraya muracaat ederler.

Ve ilmi fıkıhın = fıkıh kitaplarının, kitab ve sünnet hükümlerini en iyi beyan eden eserler olduğu muhakkaktır.

İlmi fıkıh hakkında bir nebze mâlumat, yukarda 200. hadîsi şerifin izah bölümünde zikredilmiştir.

İmam-ı Tahâvî merhumda şu hükümleri yazıyor :

«Birinci babda câbir (R.A) in hadîsini rivâyet etmiştikki;

«Resûlullah (S.A.V) in ateşin mes edib dokunduğu eti yedikten sonra abdest alma ile abdesti terk etme işinden en son işlediği, ateşte pişen şeyden yiyince abdesti terk etmek olmuştur.

— Binâenaleyh yukarda geçen ateşin mes edib pişirdiği yenildiğinde abdestin gerekmesi, devenin ve başkalarının etini yemekledir ki, devenin etlerinden yenildiğinde abdestin terki ile diğer etleri yiyince abdesti terk etmek olmuştur.

— İşte bu hüküm, eserleri nakletme yoluyla beyan edilen bu bâbın hükmüdür.

— Ama nazar ve düşünce beyanı yoluyla olan hüküm ise, elbet biz deve ile koyunun, alım satımının helallığını, sütlerinin içimini, etlerinin temizliğini müsâvî görüb biliyoruz ve muhakkakki, bu hususda bunların hükümleri tefrik olunamaz.

— Binaenaleyh bu hüküm üzerindeki kesin görüş, deve ile koyun etinin yenmesinin müsâvîliğidir.

— Şu halde koyunun etlerini yemekle abdest lâzım olmadığı gibi, devenin etlerini yemekle abdest bozulmaz ve abdest almak lâzım olmaz. Bu hüküm; Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed bin Hasan (Allah hepsine rahmetini ihsan eylesin) in kavli ve görüşüdür.

(Şerhi Maânîlâsâr, C. I, 70-71)

۳۰۶ - (۷) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا وَجَدَ أَحَدُكُمْ فِي بَطْنِهِ شَيْئًا ، فَأَشْكَلَ عَلَيْهِ أَخْرَجَ مِنْهُ شَيْءًا أَمْ لَا . فَلَا يَخْرُجَنَّ مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا . رواه مسلم .

Tercümesi :

306 — (7) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz, karnında bir şey bulduğu vakit, kendinde de bir şeyin mak'adından çıkıp çıkmadığında şüphe hasıl olursa, Mak'adından bir ses işitinceye veya bir yel çıkıncaya kadar, hemen mescidden çıkmasın.»

(Hadisi, müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Yani, abdestli bir kişi, câmi ve mescidde veya her hanki bir yerde iken karnında bir gürültü gibi bir şeyler duyunca, abdesti bozuldu zanını ile câmi ve mescidden çıkıp abdest almaya gitmemesi gerektiğini beyan buyurulmuştur. Zira mak'adından bir yel ve zarta çekme gibi bir ses çıkmadıkça, abdest bozulmaz.

Bu hadisi şerifte beyan edilen, «Mak'adından bir ses işitince veya bir yel çıkıncaya kadar» Cümleleri, Ebû Hanîfe hazretlerinin, arkadan çıkan yelin abdesti bozup, önden (zekerden ve fercden) çıkan yelin abdesti bozmayacağı hükmünü çıkardığı delili oluyor. Fercden ve zekerden yelin çıkacağı, bir ihtimal ve mümkinat hükmüne binaendir.

Abdestli kişinin mak'adından bir yel ve zarta çıkmadıkça, karnındaki gürültü ve emsalinin ve hatta mak'adındaki bir kımıldama gibi vehim ve şüphe verici hareketlerden dolayı abdestin bozulmayacağı beyan buyurlumaktadır.

Çünkü :

«Yakın, şek ile zâil olmaz.»

Yani, Abdestli olduğu kesin olan kişinin, her hanki bir şek ve şüphe ile abdestinin bozulmayıp, ancak kesin olarak yellenme hali biliniirse, abdesti bozulur.

Geniş malumat, fıkhnın abdesti bozan ve bozmayan şeyler bahsinde mezkûrdür.

۳۰۷ — (۸) وعن عبد الله بن عباس ، قال : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

شَرِبَ لَبَنًا فَضَمَضَ ، وقال : « إِنَّ لَهُ دَسْمًا » . متفق عليه .

Tercümesi :

307 — (8) Abdullah bin Abbas (R.A) den mervîdir, dedi : Resûlullah (S.A.V), süt içti, hemen ağzını yıkadı. Ve buyurdu :

«Muhakkakki, o südün yağı vardır.»

(Hadisi, Buhâri ve Müslim İttifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Resûlullah (S.A.V) efendimiz, sûdû içince ağzını yıkıyor ve yıkamasına sebep olarakda, sûdün yağlı olduğunu beyan buyuruyor.

Bu açıklama ve amelden anlaşılmaktadırki, yağlı bir şey yenilir ve içilirse, ağzı yıkamak, sünnete uygun bir ameldir. Meşrûbattan olan her yağlı şeyi içince, ağzı yıkamak müstehabdır.

Ayrıca her hangi bir yemek sofrasına oturulacağında, yemekten evvel ve yemekten sonra el yıkamanın sünnet ve müstehab olduğu ve bu husûsu beyan eden hadîsi nebevîlerin hükümleri, mahallerinde gelecektir. Ayrıca fıkhn, «kerâhiye Bahsi» nde geniş îzahat vardır.

۳۰۸ — (۹) وعن بُرَيْدَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الصَّلَوَاتِ يَوْمَ الْفَتْحِ بوضوءٍ وَاحِدٍ ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : لَقَدْ صَنَعْتَ الْيَوْمَ شَيْئًا لَمْ تَكُنْ تَصْنَعُهُ ! فَقَالَ : « عَمْدًا صَنَعْتُهُ يَا عُمَرُ ! » . رواه مسلم .

Tercümesi :

308 — (9) Büreyde (R.A) den mervîdir, muhakkakki **Resûlullah** (S.A.V), fetih gününde (mekkenin fethi gününde), bir abdestle beş vakit namazı kıldı ve iki mestleri üzerine meshetti.

— İşte o anda Ömer (R.A) ona (Resûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme) dedi : Bugün öyle bir şey işledinki, daha evvel hiç işlememişdin!

— Hemen Resûlullah (S.A.V) buyurdu : «Bilerek işledim ey Ömer!» (Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Büreyde bin el Husayb (R.A), Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz medine-i münevvereye hicret ettiği günlerde seksen kadar kişiyle gelib müslüman olmuşlardır. Bedir muharebesinden biraz evvel müslüman olmuştur ve fakat muharebeye iştirak etmemişler. Uhud muharebesinden sonra Medine-i Münevvereye gelmiştir. Uhuddan başka bütün muharebelerde bulunmuş ve Bîatürrızvanda bîat etmiştir.

Medîne-i Münevverede sâkin olanlardandır. Sonra Basraya gitmiştir. Daha sonra Basradan Horasana gâzî olarak gitmiştir. Hicretin altmış ikinci (62). senesinde yezidin hilâfeti zamanında «merve» denilen mahalde vefat etmiştir. Resûlullah (S.A.V) den yüz altmış yedi (167) hadisi şerif rivâyet etmiştir. Allâh ondan râzî olsun.

Hadisi şerifde mündemic olan hüküm, sünnetin ruhsat olan ve dinin kolaylık dîni hükümlerinden birisini beyan buyurmaktadır.

Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, bir abdest ile beş vakit namazı kılıyor. Hz. Ömer, acaba bir unutma falan olurmu kabîlinden, şimdiye kadar işlenmiyen? bir amelin işlendiğini hatırlatıyor. İşte o anda efendimiz buyuruyor :

«Bilerek işledim, Ey Ömer!»

Şu halde abdesti daralmayan her müslüman, bir abdest ile beş vakit namaz kılabilir.

Çünkü önder ve mürşidimiz aynısını işlemiştir.

۳۰۹ — (۱۰) وعن سُوَيْدِ بْنِ النُّعْمَانِ : أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ خَيْبَرَ حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالصَّهْبَاءِ - وَهِيَ مِنْ أَدْنَى خَيْبَرَ - صَلَّى الْمَصْرَ ، ثُمَّ دَعَا بِالْأَزْوَادِ ، فَلَمْ يَأْتِ إِلَّا بِالسَّوِيقِ ، فَأَمَرَ بِهِ فَتُرِّيَ ، فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَكَلْنَا ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الْمَغْرِبِ ، فَضَمَضَ وَمَضْمَضْنَا ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ .

Tercümesi :

309 — (10) Süveyd bin Nûman (R.A) den mervîdir.

Şüphesiz Süveyd (R.A) Resûlullah (S.A.V) le berâber hayber günü çıkmıştı, hatta sahâ denilen mevkîe vardılar-o sahâ, haybere yakın bir mevkîdir - Resûlullah (S.A.V) ikindi namazını kıldı, sonra, azıkları istedi, o anda arpa ve buğday unundan yapılmış kavutdan başka bir şey getirilmedi. O kavutu, yenmesi kolay olması için ıslatma emrini verdi. Sonrada Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem yedi, bizde yedik. Sonra akşam namazına kalktı, Mazmaza yaptı (ağzını yıkadı) bizde mazmaza yaptık, sonra Resûlullah (S.A.V) namaz kıldı ve abdest almadı.»

(Haberî, Buhârî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Süveyd bin Nûman (R.A), Evs kabîlesine mensub ensarı kiramdan bir sahâbedir. Uhud muhârebesinde ve ondan sonraki muhârebelerin hepsinde Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellemle berâber hazır bulunmuştur.

Bu haberdede, yağlı olmayıp kuru olan kavutu ıslatarak yedikten sonra Resûlü ekrem efendimiz, sâde ağzını yıkayıp abdestini tâzelemeden namazını kılıyor.

Bînâenaleyh her hangi bir yerde yaş ve kuru cinsinden bir şeyi yiyen bir kişi, ağzını yıkayıp abdestini tâzelemeden namazını kılmalıdır. Abdesti olmayan kişi, elbette bir şey yesede yemesede, abdestini alıp namazını kılması lazımdır.

Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin filî sünnetini beyan eden haber üzerine, bir hususa dikkat çekmek isteriz. Ramazanı şerifin akşam iftarlarını namazdan evvel bir şeyler yiyip içen kimse-lerin, ağızlarını yıkayıp ondan sonra namazı kılmaları sünnete en uygun olan bir haldir. Ramazanın dışında bir şey yiyenlerde, aynı sünneti işlemelidirler.

Hayber : Tebük şehri ile medine-i münevvere arasında bulunan hurmalıklı ve yeşillerle süslü bir şehirdir.

الفصل الثاني

۳۱۰- (۱۱) عن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لا وضوء إلا من صوت أو دبح » . رواه أحمد ، والترمذي .

ABDEST İÇAB EDENLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

Tercümesi :

310 — (11) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Abdest, ancak sesden (zarta çekmekden) ve (arkadan çıkan) yelden lâzım olur.»

(Hadisi, Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmiştir.)

۳۱۱ - (۱۲) وعن علي ، قال : سألتُ رسولَ الله ﷺ منَ المذي ، فقال :
« مِنْ الْمَذْيِ الوُضوءُ ، ومنَ المنِّي الفُسلُ » . رواه الترمذي

Tercümesi :

311 — (12) Ali (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) e mezyi (mezi) den sordum, o da dedi :

«Mezyiden abdest ve Meniden gusul lâzım olur.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde beyan edilen mezî ve menî'nin târif ve izahını yaparak kısa bir açıklama yapalım.

Mezyi = Mezî : önaşma ânında veya zekerin uyanmasından sonra münâsebette bulunmadan zeker ve fercden gelen ince beyaz sümüksü sudur ki, bu su zekerin uyanıp tekrar yatması ânında ve bâzı kimse-lerde küçük abdestinden evvel gelir. Oynaşma ve emsâli ânında ka-dından gelen ıslaklığa, «kaza» denir.

İlgili Fetvâ :

Zeyd (bir adam) dan, uyanık hâlinde iken, şehvetle bakıp yahut hayal ve düşünce ile (zekerı) kalkıp ve sâkin olduktan sonra, atma ve tirkleme olmadan mezî veya vedî zâhir olsa (görülse), zeyde gusul lâzım olurmu?

ELCEVAP... Olmaz : (Neticetül fetâva, 6)

Vedî : idrardan sonra gelen koyuca bir sudur.

İşte yukarda sıralayıp izah ettiğimiz; mezî, vedî ve kazanın gelmesiyle gusul lâzım olmaz. Abdesti bozar. Abdesti yenilemek lâzım olur. Hadîsi şerifdeki birinci cümle, bu hükümleri beyan etmektedir.

Bu hükümlerin dah geniş izahı, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin 33-35 sahifelerinde mezkûrdur.

Hadîsi şerifde, «Meniden gusul lâzım olur» cümlesinide kısa yoldan açıklayalım.

Menî : kalın ve koyu beyaz bir sudurki, zekerden çıktığı zaman zeker : kısar edib yatar. Ve Ebu Hanîfeye göre, necisdir.

Beyaz, koyu sümüksü olan, erkek menisidir. Kadının menisi ise, sarımsıdır.

O menîden çocuk halk olunur. Menî zekerden çıkarken sarı çiçek kokusu gibi kokar. kuruduğu zamanda, yumurta kokusu gibi kokar.

Târif ve açıklamasını yaptığımız menî, zekerden şehvet ve tirklenme sûretiyle inzal olunursa, gusul farz olur.

Şâyet öyle olmaz, zeker yatar halde iken her hangi bir korku, ağır bir yük yüklenme gibi hallerden dolayı zekerden menî çıkarsa, gusul lâzım olmaz.

İlgili Fetva :

Zeyd (bir adam), âilesiyle oynaşma esnasında şehvetle sulbünden menî ayrıldığı zaman, zekerinin başını tutup ve meniye çıkmaktan men edib şehveti sâkin olduktan sonra (zekerini) salıvermekle o menî şehvet ve atmaksızın (zekerinden) dışarıya çıksa, zeyde gusul lâzım olurmu?

ELCEVAP... Olur (zira menî, merkezinden şehvetle kopmuştur).

(Neticetül fetâva, 5)

Daha geniş izahat, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin birinci cildinin gusul bahsi ile bütün fıkıh kitaplarının gusul bahislerinde zikredilmiştir.

۳۱۲- (۱۳) وعنه ، قال : قال رسول الله ﷺ : «مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهْوَرُ ،

وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ » . رواه أبو داود ، والترمذي ، والدارمي .

۳۱۳- (۱۴) ورواه ابنُ ماجه عنه وعن أبي سعيد

Tercümesi :

312 — (13) Yine ondan (Ali R.A den) mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Namazın anahtarı, tahârettir, Namazın tahrîmi (namaz içinde yeme içme gibileri haram kılıb namaza başlatan), ise, iftitah tekbiridir. Namazın tahlîli (namağdan çıkıp yeme içme gibileri halâl kılan) ise, selâm vermektir.»

(Hadîsi, Ebû Davud, Tirmizî ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

313 — (14) Bu hadîsi, İbni mâce Hz. Ali ve Ebî Saîd (R.A) den rivâyet etmiştir.

۳۱۴- (۱۵) وعن علي بن طلق ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِذَا فَسَأَ أَحَدُكُمْ

فَلْيَتَوَضَّأْ ، وَلَا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَعْجَازِهِنَّ » . رواه الترمذي ، وأبو داود .

Tercümesi :

314 — (15) Ali bin Talk (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin birinizden yel (sessiz osurak) çıktığı vakit, hemen abdest alsın. Kadınlarada dübürlerinden yaklaşmayınız.»

(Hadisi, Tirmizi ve Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ali bin Talk (R.A), yemâme kabilesine mensub haniflerdendir. Resûlû ekrem (S.A.V) efendimizden rivâyet ettiği bir tek bu hadisi şerif olduğu beyân edilmektedir. Bâzı kimseler, bu zatı, talk bin Ali olarak vasıflandırmışlardır. Fakat meşhur olan Ali bin Talk bin Münzir (R.A) dır. Bu zat Talk bin Ali olarak büyük babadan olabilir.

Daha geniş izahat, «Tehzibüttehzi» in yedince ve beşinci ciltlerinde zikredilmiştir.

Hadisi şerifin birinci cümlesi hakkında bir nebze mâlumat, yukardaki hadisi şeriflerin izahlarında geçmiştir.

Hadisi şerifin ikinci cümlesi olan, «Kadınlara (Kendi karılarına) da dübürlerinden yaklaşmayınız.» İfâdelere dikkat etmek gerekir. Zira müslümana, âlesinin idrar yolu olan fercine münâsebetde bulunması halal ve câizdir. Büyük abdest yolu olan dübürden münâsebetde bulunmak haramdır.

Fakat erkekleri livata edenlerin Cezâları, icra edilmemektedir. Zira kendi ehli olmakla cezası imamı âzama göre hafifdir.

İbrahimi halebî Merhum «Mülteka el ebhur» adlı eserinde şu hükümleri yazıyor :

«Keza kadını dübüründen (büyük abdest yolundan) cima etse veya lut kavminin amelinden (erkeklerin dübüründen livata) yapsa, İmam-ı Azama (R.A) a göre, had yapılmaz. Tâzir dayâğı atılır. İmam-ı Ebû yûsuf ile İmam-ı Muhammed (R.A) a göre, had yapılır.»

(Mülteka tercümesi C. 2, 264).

Had ve Tâzir cezasının geniş izahı, «Mültekâ Tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinde mezkûrdur.

٣١٥ - (١٦) وعن معاوية بن أبي سفيان ، أن النبي ﷺ قال : « إنما العيناك وكاء السه ، فإذا نامت العين استطلق الوكاء » . رواه الدارمي .

Tercümesi :

315 — (16) Muâviye bin Ebî Süfyân (R.A) den mervidir, Resûlül-lah (S.A.V) buyurdu :

«Ancak iki göz, oturağın bağıdır. Binaenaleyh göz uyuduğu vakit, bağ çözülür.»

(Hadîsi, Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Muâviye (R.A) hakkında bir nebze mâlumat, yukarda 200, hadîsi şerifin îzahat bölümünde zikredilmiştir. Babası Ebî Süfyân (R.A) hakkında ise, kısa yoldan bir beyanda bulunalım.

Ebû Sufyan Bin Sahr bin Harb (R.A), emevî Kureyşdendir. Fil vak'a-sından on (10) sene evvel dünyaya gelmiştir. Câhiliyyet devrinde Kureyş'in eşrâfından idi. Kendisine riyâset makamıda verildiği zaman olmuştur. Ukab isimli bayrak buna verilirdiki, muharebenin kızıştığı zaman çekilirdi.

Mekkenin fethi günü müslüman olmuştur. Müellefe-i kulubden idi. Huneyn vak'asına hazır olmuştur. Resûlüllah (S.A.V) efendimiz, müellefe-i kulûbe verdiği ganîmetlerden Ebû sufyâna yüz kırk ölçek vermişti.

Tâife sefer edildiğinde buda var idi, gözünün biri yaralandı ve yer-muk harbihde gözünün biri tamâmen gidinceye kadar cihad etmişti.

Ümmü habîbe (R.A) vâlidemizin Pederi olmakla, Peyğamber (S.A. V) efendimizin kayın pederi idi.

Vefatı, Hz. **Osman** (R.A) 'ın hilâfeti zamanında hicretin otuz dör-düncü (34.) senesinde seksen yaşını mütecâviz olarak medîne-i münev-verede vukû bulmuştur. Ve cennetül bekîa defnedilmiştir. Allâh ondan razî olsun.

Hadîsi şerifde beyan edilen hüküm, ayakda, sünnet üzere yapılan secde ve rukûda olmayıp ve tam bir şekilde dis çöküp oturmadan, ge-lişi güzel oturan, uzanan, bir şeye dayanan ve bunlara benzer hallerde iken uyuyan kimsenin mak'adının bağı çözüldüğünden abdestinin bo-zulduğunu beyan buyurmaktadır.

۳۱۶ - (۱۷) وعن عليّ، قال: قال رسول الله ﷺ: «وكأه السّه العینان، فمن نام فلیتوضأ». رواه أبو داود.

قال الشیخ الإمامُ محیی السنّة، رحمه الله: هذا في غير القاعد، لما صحّ:

Tercümesi :

316 — (17) Ali (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Oturağın (Mak'adın) bağı, gözlerdir. Binaenaleyh bir kimse uyur-sa, hemen abdest alsın.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

Şeyh İmam Muhyissünne rahimehullah dedi : Bu hüküm, oturmayan kimse hakkındadır. Zira aşağıdaki sahih hükümde şöyle vârid olmuştur :

۳۱۷ - (۱۸) عن أنس، قال: كان أصحابُ رسول الله ﷺ يَنْتَظِرُونَ العِشاءَ حتّى تحقّق رؤوسهم، ثمَّ يُصَلُّونَ ولا يتوضَّؤون. رواه أبو داود، والترمذی، إلّا أنّه ذکر فيه: ينامون. بدل: يَنْتَظِرُونَ العِشاءَ حتّى تحقّق رؤوسهم.

Tercümesi :

317 — (18) Enes (R.A) den mervidir, dedi :

«Resûlullah (S.A.V) in ashabı, başları uykudan muzdar hâle gelib hareket edinceye kadar oturub yatsıyı beklerlerdi. Ondan sonra namaz kılarlar ve abdest almazlardı.»

(Haberî, Ebû Dâvud ve Tirmizî rivâyet etmiştir. Ancak Tirmizî, Hadîsinde; Başları uykudan muzdar hâle gelib hareket edinceye kadar oturub yatsıyı beklerlerdi, cümlesinin yerine, (Oturur halde) «uyurlardı» kelimesini zikretmiştir.)

۳۱۸ - (۱۹) وعن ابن عباس، قال: قال رسول الله ﷺ: «إنَّ الوضوءَ على مَنْ نامَ مضطجِعاً، فَإِنَّهُ إِذَا اضْطَجَعَ اسْتَرْخَتْ مفاصلُهُ». رواه الترمذی، وأبو داود.

Tercümesi :

318 — (19) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Şüphesizki abdest, yatarak uyuyan kimseye lâzımdır. Zira bir kimse uzanıp yattığı vakit, mafsalları istirahat bulub kendini salıverir.»

(Hadîsi, Tirmizî ve Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

۳۱۹ - (۲۰) وهى بُسْرَة ، قالت : قال رسول الله ﷺ : « إِذَا مَسَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ ، فَلْيَتَوَضَّأْ » . رواه مالك ، وأحمد ، وأبو داود ، والترمذي ، والنسائي ، وابن ماجه ، والدارمي .

Tercümesi :

319 — (20) Büsre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz, zekesine dokunub mes ettiği zaman, hemen abdest alsın.»

(Hadîsi, Mâlik, Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Büsre (R.A), safvânın kızı, oda Nevfelin oğludur. Kureyş kabîlesinin esedî sülâlesine mensubdur.

H.z. Büsre (R.A), vereka bin Nevfelin kız kardeşidir. Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin sahâbelerindendir. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi şerif, Şâfi-î hazretlerinin delîlidir. Ancak elin zekere dokunması, elin içinin zeker mes edib dokunduğundadır.

İbni Hacer (R.A), dediki : «Hadîsi şerifde : zekesine, zikredilmiştir. Bir rivâyette de; Bir zekere mes eden kimse, zikredilmiştir. Öyle olunca başkasının zekeride, insanın kendi zekeri gibidir.»

Şârih Aliyyulkârî merhum şu cümleyide zikrediyor :

«İmam-ı Tahâvî (R.A), zekere elin dokunmasıyla abdest alma hük-münü, müstehab olarak eli yıkamak mânasına hamletmiştir.»

(Mirkat, C. 1, 278)

İmam-ı Tahâvî (R.A) de, «Şerhi maânîlâsâr» adlı eserinde erkeğin zekerine ve kadının fercine dokunub elleyince abdest almaları lâzım olduğu ve abdest alma gerekmediği cihet ve beyanları uzun uzun nakledib yazdıktan sonra, son satırlar, şöyledir :

«Hasanî Basrî (R.A) den mervîdir, Bu zat, ferce mesedib dokunmayı kerih görürdü. Fakat eğer ferce mes edilirse, abdest almayıda lüzum görmezdi.

— Keza Hasanî Basrî (R.A) den mervî diğer bir rivâyette ise, zekere mes edilip dokunulduğunda, abdest almayı lüzum görmezdi.

— İşte Hasanî Basrî ve Saîd bin müseyyeb (R.A) gibilerin bu görüşlerini bizde alırız ve bu görüş, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed bin hasan (Allah hepsine rahmet eylesin) in kavlidir.»

(Şerhi maânîlâsâr, C. 1, 79)

Hanefî fıkındaki hükümde, bu hüküm gibidirki, hanefî imamlarına ve ulâmasına göre, abdest kelimesi, eli yıkamak mânâsındır veya mensuhdur. Öyle olunca elin, zeker ve ferce dokunmasıyla abdest bozulmaz ve abdesti yenilemeye gerek yoktur.

۳۲۰ - (۲۱) وعن طلق بن علي، قال: سئل رسول الله ﷺ عن مس الرجل

ذكره بعدما يتوضأ. قال: «وهل هو إلا بضعة منه؟». رواه أبو داود،

والترمذي، والنسائي، وروى ابن ماجه نحوه.

قال الشيخ الإمام محيي السنة، رحمه الله: هذا منسوخ؛ لأن أبا هريرة أسلم بعد

قدوم طلق.

Tercümesi :

320 — (21) Talk bin Ali (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) bir adamın abdest aldıktan sonra zekerine mesedib dokunması soruldu.

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«O zeker, ancak o adamdan bir et parçası değildir?»

(Hadîsi, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce de aynısını rivâyet etmiştir.)

— Şeyh imam Muhyissünne (İmamı Beğâvî) rahımahüllah dedi : Bu hüküm, mensuhdur. Zira Ebî Hureyre (R.A) ravî Talkın (R.A) in teşrifinden sonra müslüman olmuştur.)

İ Z A H A T

Yanî, bu hadîsi şerif mensuhdur. Zira Râvî talk bin Ali (R.A) yemenden medîne-i münevvereye hicretin birinci senesi gelmiş ve Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem mescidi nebiyi inşa ile meşgul iken müslüman olmuştur ve o zaman bu hadîsi şerifi rivâyet etmiş oluyor.

Ebî Hureyre (R.A) ise, hicretin yedinci senesi, hayberin fethi yılında müslüman oluyor.

İmam-ı Bağavî hazretleri, bu sebebdan bu hadîsi şerifin hükmü, hemen aşağıda zikredilen Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifle neshedilib kaldırılmıştır, diyor. Zira sonraki beyan edilen hüküm ve kararlar, evvelce söylenen ve yazılan hükümleri iptal eder.

Ravî Talk bin Ali (R.A), yemen ehlinde olup oradan Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin hüzüru risâletine gelib müslüman olanlardandır. Künyesi, Ebû Ali dir. Hadîs rivâyet edenlerden kays bin talkın pederidir.

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem ile namaz kıldıklarını ve memleketlerinde boş vaziyette bulunan bir yahûdî mâbedi olduğunu arz ve haber veriyor. O yahûdî mâbedini mescid yapmaları hakkında Resûlû ekrem efendimizin emrini alması üzerine, nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin abdest suyunun fazlasından isteyib alarak peygamber sallallâhü aleyhi vesellem emri hümayunu üzere o suyu, mâbede serpiştirerek orasını mescid yaptıklarını nakli hikâye etmiştir.

«Bir kimse, zeketine mes ederse, abdest alsın.» hükmünü rivâyet ettiği hadisdeki «abdest» kelimesi, luğavî mânaya haml olunmuşturki, «el yîkamak» mânasınadır.

(Keza Elhakâik, C. 2, 235)

۳۲۱- (۲۲) وقد روى أبو هريرة عن رسول الله ﷺ، قال: «إذا أفضى أحدكم

بيده إلى ذكره ليس بينه وبينها شيء فليتوضأ». رواه الشافعي والدارقطني.

۳۲۲- (۲۳) ورواه النسائي عن بسرة؛ إلا أنه لم يذكر: «ليس بينه وبينها شيء».

Tercümesi :

321 — (22) Elbet Ebî Hureyre (R.A) Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellemden rivâyet eti, Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz, zekeri ile eli arasında bir şey olmadığı halde elini zekerine dokundurursa, hemen abdest alsın.»

(Hadîsi, Şâfiî ve Dâre Kudnî rivâyet etmiştir.)

322 — (23) Bu hadîsi Nesâî; Büsre (R.A) den rivâyet etmiştir. Ancak; «zekeri ile eli arasında bir şey olmadığı halde» cümlesini zikretmemiştir.

۳۲۳ — (۲۴) وعن عائشة ، قالت : كان النبي ﷺ يُقْبِلُ بِمَضْ أَزْوَاجِهِ ثُمَّ يُصَلِّي وَلَا يَتَوَضَّأُ . رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي ، وابن ماجه .
وقال الترمذي : لا يصح عند أصحابنا بحال إسناده عن عائشة ، وأيضا إسناده إبراهيم التيمي عنها .
وقال أبو داود : هذا مرسل ، وإبراهيم التيمي لم يسمع من عائشة .

Tercümesi :

323 — (24) Aîşe (R.A) de mervîdir, dedi :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem bâzı hanımlarını öperdi, sonrada abdest almadan namaz kılardı.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

Tirmizî dediki : Bizim ashâbımız nazarında (ehli hadîs indinde) Aîşe (R.A) den urveye isnad hiç bir sûretle doğru değildir. Kezâ Hz. Aîşe den İbrahîmi temîmiye isnad da sahîh değildir.

Ebû Dâvud dedi : Bu hadîs, mürseldir. Ve İbrahîmi Temîminin Aîşe (R.A) den rivâyeti, işitilmemiştir.

(Not : Hz. Aîşenin, Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, âile hayatındaki filini beyan ederek dinin hükümlerini açıklaması şâyânı dikkatir. Zira, «dinde âr olmaz, âr eden behredar olmaz» sözünün yaşantısı görülmektedir.)

۳۲۴ — (۲۵) وعن ابن عباس ، قال : أكل رسولُ الله ﷺ كَتِفًا ثم مسح يدهُ بِمَسْحٍ ^(۱) كان تحته ، ثم قام فصلى . رواه أبو داود ، وابنُ ماجه

Tercümesi :

324 — (25) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlüllah (S.A.V) koyunun omuz etinden pişirilmiş eti yedi, sonra elini altındaki kâseye (bez ve emsâline) sildi : Sonra kalkdı ve namaz kıldı.»

(Haberî, Ebû Dâvud ve İbni Mâce rivâyet etti.)

(NOT : Bu habere göre, bâzı yerlerde işlendiği gibi, bir şeyler yedikden sonra bir el bezi getirib silerek temizlenmek, câizdir.)

۳۲۵ — (۲۶) وعن أم سلمة ، أنها قالت : قرَّبتُ إلى النبي ﷺ جنباً مشوياً فأكلَ منه ، ثم قام إلى الصلاة ولم يتوضأ . رواه أحمد

Tercümesi :

325 — (26) Ümmü seleme (R.A) den mervîdir, muhakkak o (üm-mü seleme) dedi :

«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi veselleme böğür etinden kebab yapılmış bir eti getirdim, hemen o etten yedi, sonra abdest almadan namaza kalkdı.»

(Hadîsi, Ahmet rivâyet etmiştir.)

الفصل الثالث

۳۲۶ — (۲۷) عن أبي رافع ، قال : أشهدُ لقد كنتُ أشوي لرسول الله ﷺ بطْنَنَ الشَّاةِ ، ثم صلى ولم يتوضأ . رواه مسلم .

Abdest İcab Edenlerle İlgili Üçüncü Fası

Tercümesi :

326 — (27) Resûlullah (S.A.V) in kölesi Ebî Râfi (R.A) den mer-
vidir, dedi :

«Allâha şehâdet ederim (yemin ederim) muhakkak ben Resûlullah
sallallâhü aleyhi veselleme koyunun karnından (ciğer ve talak) pişiril-
miş eti yemek üzere getirdim (o da yedi), sonra abdest almadan namaz
kıldı.»

(Haberî, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râfi Ebû Râfi (R.A) - Resulü Ekrem sallallahü aleyhi vesellem efendi-
dimizin kölesidir. Sonra âzad etmiştir. Aslı mısırın kıldilerinden idi.
Hz. Abbas (R.A.) Resulü Ekrem efendimize kendi kölesi iken bağışla-
mıştır. Peygâmbere efendimizin amcası Hz. Abbas (R.A.) ın islâmını iz-
har ettiğini Peygâmbere efendimize Ebû Râfi müjdelemiştir. Bunun üze-
rine Resulü Ekrem (S.A.V) de onu kölelikden âzad buyurmuştur.

İsmi, Eslem, yahud ibrahim veya sâlih olmak üzere ihtilaflıdır.
Kendisi dülger idi. Bu sebeble Resulü Ekrem sallallahü aleyhi vesellem
efendimize minberi şerifi bu zat yapmış idi. Siyer ve hadis kitaplarının
yazdığına göre, minberi saâdet acı ılğın ağacından yapılmış ve üç ba-
samakdan ibâretti.

Resulü Ekrem sallallahü aleyhi vesellem hazretleri, bu Ebû Râfi
(R.A) ile diğer âzadlıları zeyd bin hârise (R.A) yı berâber mekke-i mü-
kerremeye gönderib oraya kerime-i mükerremleri hazreti Fatıma (R.A)-
ı ve diğer kerime-i muhteremleri hazreti Ümmü Gülsüm (R.A) ve zev-
celeri hazreti sevde (R.A) ı götürmüşlerdi.

Ebû Râfi (R.A), Resulullah (S.A.V) den altmış sekiz hadisi şerif ri-
vayet etmiştir. Hz. Ali (R.A) ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Allah
ondan razî olsun.

٣٢٧ - (٢٨) وعنه ، قال : أُهْدِيَتْ لَهُ شَاةٌ ، فَجَعَلَهَا فِي الْقِدْرِ ، فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : « مَا هَذَا يَا أَبَا رَافِعٍ ؟ » فَقَالَ : شَاةٌ أُهْدِيَتْ لَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَطَبَخْتُهَا فِي الْقِدْرِ . قَالَ : « نَاولْنِي الذِّرَاعَ يَا أَبَا رَافِعٍ ! » ، فَنَاولْتُهُ الذِّرَاعَ . ثُمَّ قَالَ : « نَاولْنِي الذِّرَاعَ الْآخَرَ » ، فَنَاولْتُهُ الذِّرَاعَ الْآخَرَ . ثُمَّ قَالَ : « نَاولْنِي الْآخَرَ » . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّمَا لِلشَّاةِ ذِرَاعَانِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « أَمَا إِنَّكَ لَوْ سَكَتَ لَنَاولْتَنِي ذِرَاعًا فَذِرَاعًا مَا سَكَتَ » . ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَتَمَضَّضَ . فَاهُ ، وَغَسَلَ أَطْرَافَ أَصَابِعِهِ ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ، ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِمْ ، فَوَجَدَ عِنْدَهُمْ لَحْمًا بَارِدًا ، فَأَبْكَى ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى وَلَمْ يَمْسَ مَاءً . رواه أحمد .

٣٢٨ (٢٩) ورواه الدارمي^٢ عن أبي عبيد^١ أنه لم يذكر «ثم دعا بماء» إلى آخره .

Tercümesi :

327—(28) yine ondan (Ebî Râfi R.A den) mervidir, dedi:

— Ona (Ebi Râfi R.A. a) bir koyun hediye edildi. O koyunu bir top-
rakdan tencerenin içine (bişirmek için) koydu, hemen o anda Resûlül-
lah (S.A.V) içeriye girdi ve dedi:

«Ey Ebâ Râfi! bu nedir?»

— Ebî Râfi (R.A) dedi: Bize hediye olunan bir koyundur, ya Resûl-
üllah! İşte o koyunu tavada bişirdim.

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Ey Ebâ Râfi! koyunun inciğini (ön ayağının dirseğine kadar kıs-
mını) bana ver.»

— Hemen koyunun inciğini Resûlüllâha verdim.

— Sonra Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Diğer inciğide bana, ver.»

— Diğer inciğide derhal ona verdim.

— Sonra Resûlüllah (S.A.V) dedi :

«Diğer inciği de bana ver.»

— İşte o anda Ebî Râfi: Ya Resûlüllah! koyunun ancak iki inciği o-
lur, dedi.

— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) ona şöyle buyurdu:

«Dikkat et, elbetteki eğer sen susaydın, bana bir incik daha verir-
din ve susduğun müddet bir incik hasıl olurdu.»

— Sonra Resûlullah Sallallâhü aleyhi vesellem su istedi, ağzını çalkadı ve parmaklarının etrafını yıkadı. Sonra kalktı, namaz kıldı. sonra onları (Ebî Râfi ve ehlinin) yanlarına avdet etti. Onların yanında sovumuş et buldu, hemen o etten yedi. Sonra mescide girdi, hiç bir tarafını suya dokundurmadan (elini ağzını yıkamadan) namaz kıldı.»

(Hadisi, Ahmed rivâyet etmiştir.)

328 — (29) Bu hadîsi, Dârimi Ebâ ubeyd (R.A) den rivâyet etmiştir. Ancak Dârimî; «sonra su istedi.» cümlesinden sonuna kadar devam eden kısmını zikretmemiştir.

۳۲۹ — (۳۰) وعن أنس بن مالك ، قال : كُنْتُ أَنَا وَأَبِي وَأَبُو طَلْحَةَ جُلُوسًا ، فَأَكَلْنَا لَحْمًا وَخُبْزًا ، ثُمَّ دَعَوْتُ بِيَضْوٍ ، فَقَالَا : لِمَ تَتَوَضَّأُ ؟ فَقُلْتُ : لِهَذَا الضَّمَامُ الَّذِي أَكَلْنَا . فَقَالَا : أَتَتَوَضَّأُ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ؟ ! لِمَ يَتَوَضَّأُ مِنْهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ .
رواه أحمد .

Tercümesi :

329—(30) Enes bin mâlik (R.A) den mervîdir, dedi:

«Ben, übey ve ebû Talha oturduk, et ve ekmek yedik, sonra abdest almaya (onları) dâvet ettim, hemen (Ubey ile Ebû Talha) dediler : Niçin abdest alacaksın?

— Hemen bende dedim: Şu yediğimiz taamdan için.

— Bunun üzerine onlar dediler: Temiz şeylerden dolaydamı abdest alacaksın?! senden daha hayırlı olan o kimse (Nebîyyi muhterem) bundan dolayı abdest almamıştır.»

(Haberî, Ahmed rivâyet etmiştir.)

(NOT : Râvî Hz. Enes ile Hz. Ubey bin kâb hakkında gerekli mâlumat, birinci cild de geçmiştir.

Ebû Talha (R.A) ise, Ensarı kiramın Neccârî soyundan Zeyd bin Sehl (R.A) dir. Bu sahâbe, künyesiyle meşhurdurki, Ebû Talha (R.A) dir. Enes bin mâlik (R.A) in annesinin efendisidir.

Resûlullah (S.A.V) : «Ebû Talhanın asker içinde sesi, bin adamdan hayırlıdır.» buyurmuştur. Resûlullah (S.A.V) den yirmi hadis rivâyet etmiştir.

Vefatı, geminin içinde hicretin otuz birinci senesinde yetmiş yedi (77) yaşında vukû bulmuştur ve cezîretül araba defnedilmiştir. Allah ondan râzî olsun.

۳۳۰ - ۳۱) وعن ابن عمر، كان يقول: قبلة الرجل امرأته وجسها بيده من الملامسة. ومن قبل امرأته أو جسها بيده، فعليه الوضوء. رواه مالك، والشافعي.

Tercümesi :

330 — (31) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, diyordu :

«Adamın, karısını öpmesi ve eli ile dokunması, melâmesi (Kur'an-daki lemsedib dokunma) hükmündendir. Binâenaleyh bir kimse, yabancı bir adamın karısını öper veya eli ile dokunursa, o kimseye abdest almak lâzımdır.»

(Haberî, Mâlik ve Şâfiî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Haberde şu mealdaki ayeti kerîmeye işâret vardır :

«Veya kadınlara lems edib dokunmuşsanız (cima etmişseniz) boy abdesti alınız...» (Mâide sûresi, 6)

Bu âyeti kerimedeki «lems» kelimesine «mes» kelimesini katarak kadına lems = mes = dokunulunca abdest bozulur, manası beyan edilmiştir.

Halbuki yukarda rivâyetinde ihtilaf edilen 323 haberde, Hz. Aîşe (R.A) ın beyanında, Resûlullah (S.A.V) hanımlarından bâzını öpdükten sonra abdestini tâzelemeden namazını kıldığını açıklamıştı.

Haber ve nakillerin muhtelif oluşundan, kadına dokunmakla abdestin bozulup bozulmayacağı husûsunda müctehidler, Şu görüş ve beyanlarda bulunmuşlar :

a) Şafi-î merhum, ve müntesibleri dedilerki :

«Yabancı kadına lems etmekki, ona mes (dokunma) da deniyor, mutlak ve muhakkak abdesti bozar. Velevki lezzetsiz olsun ve kadın ile erkek ihtiyar olsun, yine yabancı kadın ve erkek ihtiyar iken dokunulduğunda, dokunan erkeğin abdesti bozulur...»

b) İmam-ı Ahmet bin hanbel (R.A) ve müntesibleri âlimler dedilerki :

«Kadına bir elbise gibi perde olmadan çıblak bedenine şehvetle dokunmak, abdesti bozar. Bu şehvetle dokunulan kadının yabancı veya mahremi, ölü veya diri, genç veya ihtiyar, büyük veya küçük olmasında hiç bir fark yoktur...»

c) **İmam-ı Mâlik** (R.A) ve müntesibleri âlimler dedilerki :

«Abdestli bir kimse, başka bir kişiye (bu kişi yabancı kadın, veya kendi karısı veya şâbbı emred = henüz tüyü bitmemiş sakalsız genç veya yeni sakalı bitmeye başlamış bir genç erkek-e) eliyle veya bedeninin bir cüz'ü (Bir parçası ve bir azası) ile dokunursa, bu dokunan kişinin abdesti bozulur. Bu dokunan abdestli kişinin, bâliğ olması ve dokunmakla lezzet ve zevklenme kasdetmesi veya kasıd olmadığı halde dokununca lezzet ve zevki duyub neşelenmesi gibi hallerin bulunması şarttır...»

— Ayrıca maliklerce, Abdestlinin dokunduğu, kendi kız kardeşi veya kızı veya halası veya teyzesi gibi yakınları olursa, dokunmakla abdestinin bozulmayacağı beyan edilmiştir.

— Mâlikîlerde, dokunulan kişi bâliğa olur ve dokunulmadan zevk ve lezzet duyarsa, onunda abdesti bozulur..»

d) **Ebû Hanîfe** (R.A) ve müntesibleri âlimler dedilerki :

«Muhakkak ki, bedenin cüzlerinden her hanki bir cüz'üne dokunmakla abdest bozulmaz, velevki dokunan ve dokunulanlar çıblak olsunlar....» (keza mezâhibi Erbea, C. 1, 81-83)

Şimdi bu ihtilaf ve görüşlere binâen, hanefî mezhebinde, her nekadar kadına dokunmakla abdest bozulmaz isede, yabancı kadına dokununca abdest almak mendübdür.

Şu yukarda meâlini naklettiğimiz âyeti kerîmedeki «lems = dokunmak» cima manasına olan dokunmaktır. Ebû Hanîfe merhumun beyan ve ictihadı böyledir.

۳۳۱ — (۳۲) وعن ابن مسعود، كان يقول : من قبلة الرجل امرأته الوضوء .

رواه مالك

Tercümesi :

331 — (32) **İbni Mes'ud** (R.A) den mervîdir, diyordu :

«Bir adamın karısını öpmesinden, abdest alması lâzımdır.»

(Haberî, İmamı Mâlik rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Bu haberin beyan ve izahı, hemen üsteki haberin altında geçmiştir. Buradaki öpme meselesi, Allâhü âlem fâhiş derecede öpüşme şeklinde bulunub zekerin kalkıb mezî gibi bir hâlin meydana gelmesi hâlini izahdır.

Burada bir husûsu hatırlatmak isteriz. Kur'an ayetlerinde, hadîsi şerif ve haberlerde bir birine zıd hükümlerle karşılaşan kimseler, hemen hüküm kesmeye veya başka fesatlıklara gitmemelidirler.

Bu hususda en doğru ve en îsâbetli yol, o âyetlerin tefsirlerine bakıp tevil ve tetabuk yollarını öğrenmektir. Şâyet tefsirden anlayacak kabiliyyette değil iseler; îmanlı, ihlaslı ve ilmi ile âmil bir bilgene muracaat edib mes'elenin en doğru yolunu öğrenmelidirler.

Hadîsi şerif ve haberlerde de, hadîsi şerif kitaplarının şarihleri ve o mes'eleleri halledecek bilginleri ihmal etmeyib hemen muracaat etmek en doğru yoldur.

Böyle tezatlı hükümlerle karşılaşıldığında yukardaki yollardan tam bir netice alınma imkanı elde edilemediği takdirde; âyet, hadis ve haberleri en iyi şekilde inceleyib, nâsıhını, mensuhunu, zâfini, kavîsini, muhkemini ve müteşâbihini bilib ayrı ayrı tasniflerle hüküm ve beyanlarda bulunan dev müctehidlerin ictihad karar ve hükümler ve onların ictihadlarını kanunlar halinde yazan fıkıh kitaplarına muracaat edib sâhili selâmete erişmek gerekir. Zira müctehidler, her yönüyle mes'eleleri inceleyib araştırmak sûretiyle en son gayretlerini kullanarak hüküm beyan etmişlerdir ve müctehidler, ya nurlu devirde veya onlara ulaşan ve nurlu devre en yakın kimseler olmakla, hakikatları daha iyi bilen ve beyan eden kişilerdir.

Binaenaleyh bizim gibi avamlara yakışan; «**Avamın vazifesi, fakihlerin kavillerine sarılıb amel etmektir.**» kâidesine uymaktır.

Meselâ : «Fahiş bir şekilde oynamak karı ile kocanın bir birlerinin ferc ve zekerlerini dokundurarak oynayıp öpüşmeleri, mezî gibi ıslaklık muhakkak geleceğinden İmam-ı Azam ve İmam-ı Ebû Yûsufa (R.A) göre, abdesti bozar. İmam-ı Muhammed (R.A) Muhalefet ederek fâhiş şekilde oynamak (mezî gibi ıslaklık gelmedikçe) abdesti bozmaz, diyor.»

(Keza mülteka el ebnur)

İbni Mes'ud (R.A) ın görüş ve beyanını, bu müctehidlerin görüşleri doğrultusundan anlamak gerekir. Ayrıca âilesiyle oynama ve öpüşme neticesinde zekerin kalktığına mezînin gelmesi hâlinin abdesti bozup gusul lâzım gelmeyeceği yukarda beyan edilmiştir.

۳۳۲ — (۳۳) وعن ابن عمر ، أن عمر بن الخطاب ، رضي الله عنه ، قال : إِنَّ الْقُبْلَةَ مِنْ الشَّمْسِ ، فَنَوَّضُوا مِنْهَا .

۳۳۳ — (۳۴) وعن عمر بن عبد العزيز ، عن تميم الداري ، قال : قال رسول الله ﷺ : « الْوُضُوءُ مِنْ كُلِّ دَمٍ سَائِلٍ » . رواها الدارقطني ، وقال : عمر بن عبد العزيز لم يسمع من تميم الداري ولا رآه ، ويزيد بن خالد ، ويزيد بن محمد مجهولان .

Tercümesi :

332 — (33) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, Ömer Bin El Hattab (R.A) dedi :

«Şüphesiz öpmek, lems (dokunmak, münâsebette bulunmak) dandır, öyle olunca öpmekden sonra abdest alınız.»

333 — (34) Ömer bin Abdul'aziz (R.A) den mervîdir, oda Temîmî ed Dârîden rivâyet etmiştir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Akıcı her kandan dolayı abdest lazımdır.»

(Yukardaki her iki hadîsi, Dâre kudnî rivâyet etmiştir. Ve Dâre kudnî dedi : Ömer bin Abdul'aziz, Temîmî ed Dârîden işitmemiştir ve onu görmemiştirde: Yezid bin Hâlid ve yezid bin Muhammed isimli kişiler ise, mechul kimselerdirler.)

İ Z A H A T

Yukardaki haberin hükmü hakkında bir nebze mâlumat, biraz evvel yazılmış idi.

Ravî Ömer bin Abdul'aziz (R.A), Ebu Hafs künyesiyle künyeli emevî halifelerinden ve kureyş kabilesine mensub bir muhterem zatdır.

Ömer bin Abdul'aziz (R.A) ın annesi, Hz. Ömer (R.A) ın kızının oğlu âsımın (R.A) annesidir ve annesinin ismi, Leyla (R.A) dır.

Emevî Halifelerinden **Süleyman bin Abdulmelik** den sonra hicretin 96 senesinde hilâfete geldi ve hilâfet müddeti, iki sene beş ay ve bir kaç gün olmuştur.

H.z. Ömer bin Abdul'azîz; âbid, zâhid, müttekî, güzel huy sahibi, âdil ve merhametli bir halife idi.

Maiyyetindekilere gönderdiği bir yazılı emir nâmesinde şöyle demiştir :

«Bilmelisinki; dînin direği doğruluktur. İdârende yaşayan ahâlîden fazla vergi isteme. Herkes kudretinin yettiği kadar versin. Bütün düşüncen ahâlinin (halkın) rahatı olsun. Her kese iyilik et. Her ne sûretle olursa olsun, kimseden hediye alma.»

İbâdete çok düşkün bir zat olmakla, evinde bulunduğu, zaman, gece gündüz ibâdetle meşkul oluyor ve hakka niyaz ederek ağlıyor ve hemen evinin içindeki mescidine (namazgahına) girib huzuru ilâhîde bulunuyor.

Vefatı, hicretin yüz bir (101) inci senesinde, kırk yaşında humusun arazisinde «Bedir Sem'an» denilen yerde ve Receb ayında vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Hadisi şerifdeki hüküm, gâyet açıktırki, abdestli bir kimsenin vücudunun bir yerinden kan çıkar ve akarsa, abdesti bozulduğundan, abdest alması lâzımdır. Ebû Hanîfe (R.A) in mezhebide, bu hadisi şerifin hükmü üzeredir.

(۲) باب آداب الخلاء

الفصل الاول

۲۳۴ - (۱) عن أبي أيوب الأنصاري ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِذَا أَتَيْتَ الْمَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ ، وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا ، وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرَّبُوا » . متفق عليه .
قال الشيخُ الإمامُ محييُ السنة ، رحمه الله : هذا الحديث في الصَّحْرَاءِ ؛ وَأَمَّا فِي الْبُنْيَانِ ، فَلَا بَأْسَ لِمَا رُوِيَ :

HELANIN EDEBLERİ BÂBİ (2)

BİRİNCİ FASIL

Tercümesi :

334 — (I) Ebî Eyyûb el Ensârî (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Helâye kazâyı hâcet için geldiğiniz vakit, kibleye istikbal etmeyiniz ve kibleye arkanızda dönmeniyiz, fakat doğuya veya batıya dönünüz.»

(Hadîsi, Buhârî, Müslim ittifakla rivâyet etmiştir.)

Şeyh imam Muhyissünne (imamı Beğâvî) rahimahüllah dedi : Bu hadis sahradadır, ama binâların içinde olursa, beis yoktur.

İ Z A H A T

«Âdâbül Helâ» başlığındaki, «Âdâb» kelimesi, kavlen ve fîlen iyi olub öğülen şeylerde kullanılır.

Helâ ise; insanın hâcetini def ettiği her yere «Helâ» denir.

Helâya helâ denmesinin sebebi; insan orada tek başına hâlî (yalnız ve boş) kaldığı içindir.

Râvî Ebû Eyyub el Ensârî (R.A), Medîne-i münevvereli ensârî kiramdan Halid bin zeyd bin küleyb (R.A) dir. Neseb cihetinden hazrecî ve Neccârîdir.

Hicretten evvel îman eden Ensarı kiramdandır. Bedir muhârebesinde, uhud, handek ve ondan sonraki diğer muhârebelerde hazır bulunmuştur. Kendisi bizzat Resûlullah (S.A.V) den yüz ellibeş (155) hadis rivâyet etmiştir.

Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem hicret edib medîne-i münevvereye teşriflerinde mescidi şerifin ve hücre-i saâdetinin (kendi evinin) yapımlarının bitimine kadar yedi ay kadar bu zâtı muhteremin evlerinde ikâmet buyurmuşlardır.

Hiz. Resûlî ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Hiz. Ebû Eyyûb (R.A) ın evinin alt katında ikâmet buyurmuşlardır.

Hiz. Ebû Eyyûb (R.A) ın kendilerinden rivâyet olunmuştur ki :

«Bizim sâkin olduğumuz üst katta su dökülmekle benî ve ümmü eyyûb (Eyyûbun annesi = yani hanımım) dökülen suyun aşağıya akmaması için bez ile onu (suyu) almağa (beze emdirmeye) gayret gösterdik ve aşağıya akılda zâtı hazreti risâleti rahatsız edecek diye korktuk.

— Ondan sonra Hz. Resûlüllâha yukarı katda ikâmet buyurmaları için And verib (rica edib) evimizin üst kafında nebiyyi muhteremin karargahı kılma şerefine nâil olduk.» buyurmuştur.

Yine Hz. Hâlid den mervidirki :

«Resûlüllah (S.A.V) bana yemek yollayıb bende o yemekde Hz. Resûlün mubârek parmaklarının eserlerini görerek onu yer ve alır idim.

— Bir gün gönderdikleri taamda yediklerinin eserini görmemekle, kendilerinden sorduğumda : «Evet sarımsaklı olduğundan melek-in eziyetlenmemesi için yemedim. Siz yiyiniz.» buyurdular, demiştir.»

Resûlüllah (S.A.V) efendimiz ashabı kiram arasında kardeşlik usûlunu icrâ ederken, Ebû Eyyûb (R.A) medine-i münevvere halkının iyi kıraatçılarından Mus'ab bin umeyr (R.A) hazretleri ile kardeş yapmışlardır.

Ibnül Esîrin «Üsdül gâbe» adlı eserinde yazdığına göre, Hz. Ebû Eyyûb, Emîril mûminin Hz. Alînin en yakın ashab ve adamlarından olup cemel vak'asında ve diğer muhârebelerinde hazır bulunmuştur.

Kendileri muhârib ve cihâda pek gayretli ve düşgün olduğundan, hayatı boyunca muhârebeye gitmedikleri, yalnız bir sene vukû bulmuş, diğer senelerin hepsinde cihadda hazır bulunmuştur.

İstanbul'a teşrifleri, hicretin kırk dokuz (49) tarihinde Hz. Muaviye (R.A) tarafından süfyan bin Avf (R.A) ın emirliğinde Rum beldelerine muhârebe için gönderilen askere takviye olmak üzere sonradan oğlu yezid maiyyetiyle gönderilen asker ile berâber olmuştur. İşte bu takviye kuvvetinin içinde Hz. Hâlid de bulunub islam ordusuna muharebeye iştirak ediyor. Hicretin elli (50) tarihinde İstanbulun garb cihetinde ve sur haricindeki kabri şerifinin olduğu mahalde ishal hastalığına tutuluyor ve orada Ebedî hayata intikal ediyor.

Kabri şeriflerinin üzerinden suvari gezdirilerek belirsiz hâle getiriyor. Sonra Fâtih Sultan merhumun yanındaki değerli ilim, ahlak ve takva adamı büyük velî Ak Şemseddin hazretlerinin keşfi ile zâhir olup meydana çıkarılıyor. Allah hepsinden râzî olsun.

Hadîsi şerifde helâda (keza sahrada) hacetini def etmek isteyenlere, kâbe-i muazzamaya tâzim ederek o tarafa istikbal etmemeleri ve ikram içinde arkalarını kıblaya doğru oturub veya arkalarını döndükleri halde ayakta akıtmamaları buyurulmaktadır.

Bu sebepten müctehid ve fakihlerde, kible tarafa ön ve arkayı dönerek akıtmanın kerâhat olduğunu beyan buyurmuşlardır.

Kazayı hâcet yaparken; «**Doğuya veya batıya dönünüz**» buyurularak, her hanki bir duvar içinde, helâda veya güneş ve ay bizzat insanların göbeklerine ve edeb yerlerine doğarak görünmediği zaman sahra ve meydanlarda, doğu tarafa veya batı tarafa dönerek akıtmak gerektiği beyan edilmektedir.

Güneş ve ay görünür vaziyette iken, o haklarında ayat ve hadisler buyurulan kıymetli varlıklara saygısızlık olacağından, onların ışıık ve aydınlıkları bizzat açıkca görülür iken onlara karışı tuvâlet yapmakda mekruhdur. Çünkü «veşşemsi, velkameri... gibi» kasemlerle âyetlerde zikredilen bu varlıklara saygısızlık olur.

Bu hükmü yanlış anlayıp, doğu ve batıya dönerek akıtmanın kerahatlığını zannedenler olabilirler. Dikkat edilirse, ay ve güneşin «ay-nına» tabiri vardır. Yani tuvâlette, duvar dibinde, veya her hanki bir perde arkasında veya ay ve güneş bulut içinde veya doğmadıkları takdirdeki haller gibi zaman, mekan ve durumlarda asla ve kat'â kerâhatlık yoktur. Ay ve güneş, insanın göbeğine varmadığı takdirde, önünü ve arkasını dönmekte hiç bir mahzûru şer'î yoktur. Tuvâlette, doğu ve batı tarafa dönmek lâzımdır.

۳۳۵ — (۲) عن عبد الله بن عمر ، قال : ارْتَقَيْتُ فَوْقَ بَيْتِ حَفْصَةَ لِمَعْصِ حَاجَتِي ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ مُسْتَدْبِرَ الْقِبْلَةِ مُسْتَقْبِلَ الشَّامِ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

Tercümesi :

335 — (2) Abdullah bin Ömer (R.A) den mervîdir, dedi :

«Bâzı ihtiyacımı temin etmek için Hafsa'nın evinin üstüne çıktım, o anda Resûlullah (S.A.V) i Şam tarafına yönünü dönüb arkasını kibleye yönelttiği halde hâcetini (büyük abdest veya küçük abdestini) kaza eder gördüm.»

(Haberî, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah bin Ömer (R.A) hakkında bir nebze mâlumat, birinci cildin 81. sahifesinde zikredilmiştir.

Haber içinde geçen ev sâhibi ise, Hz. Hafsa (R.A) hakkında kısa bir mâlumatı yazalım.

Hafsa (R.A), Râvî Hz. Abdullah bin Ömer'in kız kardeşi, Resûlullah (S.A.V) efendimizin zevcesi ve Hz. Ömer (R.A) ın kızıdır. Resûlü ekrem efendimiz, Hicretin üçüncü senesinde nikahlamıştır.

Resûlullah (S.A.V) den altmış (60) hadîsi şerîf rivâyet etmiştir. Vefatı; Hicretin kırk bir veya kırk beş senesinde vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Haberde; Resûlû ekremî sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin Hz. Hafsanın evinin üst kısmındaki helâsında kazâyı hâcet yaparken ön tarafının Şam tarafına müteveccih olub arka tarafında kibleye dönük olduğu beyan edilmektedir.

Sevgili efendimizin böyle amel edişi hakıkında beyan edilen açıklamalar şöyledir :

a) Resûlullah (S.A.V) in ön tarafının Şam tarafına ve arkasınını kibleye dönük oluşu, helâda kazâyı hacet esnasında, «kibleye istikbal etmeyiniz ve kibleye arkanızı dönmeyiniz.» hükmünü buyurarak nehyetmeden evvel olabilir.

b) Veya orada bir zarûrete binâen öyle olması gerekmiştir.

c) Veya Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz hakkında güçlük olmaması için ona mahsus olarak orada öyle yapmıştır.

Şimdi bu beyanlardan anlaşılmıştırki; zarûrete binaen ve çeşitli nedenlerle büyük abdest ve idrar için kibleye yönelmek veya arkasını dönmek icab ettiğinde bir mahzûru şer'î yoktur.

Böyle olunca her hanki bir ev ve binanın tuvâleti yanlışlıkla ön veya arkayı kibleye getirilerek yapılmış ve bu tuvâlet dar biçimde olur, doğu ve batıya dönülerek oturulamazsa, yapıldığı şekilde oturmak câizdir. O tuvâleti yıkmak ve yeniden tanzim etmek pek çok masraf ve güçlüklerle sebep olacak olursa, yapıldığı üzere bırakıp def'i hâcette bulunmak gerekir. Zira zarûretler, haramları mübah kılar.

۳۳۶- (۳) وعن سلمان، قال : نهانا - يعني رسول الله ﷺ - أن نستقبل القبلة لناظر أو بول ، أو أن نستنجي باليمين، أو أن نستنجي بأقل من ثلاثة أحجار ، أو أن نستنجي برجين^(۱) أو بمظنم . رواه مسلم .

Tercümesi :

336 — (3) Selman (R.A) den mervîdir, dedi : Bizi nehyetti-yani, Resûlullah (S.A.V), büyük veya küçük abdest için kibleye istikbal etmemizi veya sağ el ile tâharet yapmamızı veya istinca temizliğini üç taşdan aşağısı ile yapmamızı veya tahareti pislik veya kemikle yapmamızı nehyetti.»

(Haberî, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ravî Selamanı Fârisi (R.A), künyeleri «Ebû Abdillâh» dır. Hayır ve fazilet sahibi olduğundan «selmanülhayr» nâmiyle de söylenir. Fârisî nâmiyle söylenmesine sebep ise, aslı arab olmadığını ilân içindirki, aslı acemistandandır. Daha evvel mecûsî (ateş perest) olup, o sahada reislik makamına kadar çıkmıştır. Sonra Hıristiyanların kilisesine uğrayor, orada çok acâib şeyler görüyor ve o gördüklerini babasına zikrediyor, kendiside bu hali kayd edib işleyor.

Acemistan diyarı olan İranda Epî bir adam evladı olduğu halde din sevdası ile gurbete çıkarak esir düşmüş ve nihâyet seâdeti ezeliyesi sebebiyle medine-i münevvereye varib müslüman ve Resûlullah (S. A.V) in âzatlılarından oluyor. Neseb ve soylarını soranlara : «**Ene selman ibnül İslam** = Ben, islâmın oğlu Selmanım» diyerek cevap verirdi.

İrandaki ateş perest hayatı bırakıb Şamdaki hıristiyanlığı tercih ediyor ve oradaki papa ve râhiblerin telkinleriyle Musula gidiyor. Oradaki bir Rahibin ömrünün sonunda tavsiyesi; yakın zamanda arabistan diyarında bir nebiyyi zîşânın zuhur edeceğini beyan ederek o zatın peygamberliğine alâmet olarak :

«**Kendinin iki kürek kemikleri arasında hâtemi nübüvvet** = (son peygamber mührü) olması ve hediye yiyib sadaka yememesi gibi alâmetleri vardır. Eğer muktedir olur isen, ona git.»

Bu zatı muhterem çeşitli hâdiseler ve vâkıalarla medine-i münevvereye geliyor. Orada bir yahûdinin kölesi oluyor. O yahûdinin hurmalığında çalışan Hazretî Selman, duyuyorki medîne-i münevvereye Hz. Peygamber Hicret etmiş ve Resûlullah (S.A.V) «küba» denilen mahalde ashâbı kirâmı ile berâberler. Hemen Hz. Selman hurma topluyor, getiriyor ve huzûru risâlete takdim ediyor ve diyo rki :

«**Bunları ben topladım, siz bir sâlih zatsınız ve ihtiyaç erbabından bir takım arkadaşlarınızda var. Sadaka vermeye sizi diğerlerinden daha layık gördüm.**»

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) efendimiz, yemeyib ashâbı kirâmına, «siz yiyiniz» buyurdular.

H. Selaman, Resûlullah (S.A.V) in sadaka yemeyeceğine dâir Musul Râhibinin beyan ettiği haberi, kendi yanında böylece tahakkuk etmekle, ikinci alâmetin tahakkukı için, hediye olmak üzere bir şey takdim etme teşebbüsünü tasarlayarak yerine dönüyor. Resûl ekrem (S.A.V) efendimizde medîne-i münevvereye hareket ediyorlar.

Bir müddet sonra Hz. Selman, biraz hurma daha toplayıp götürüyor ve : «Size, ikramı sevdiğim için, bunu hediye olarak takdim ediyorum.» diyor.

Resûlû ekrem (S.A.V) de, hem kendileri ve hem ashabı ondan yiyorlar.

Hz. Selman, bu hâlîde gördükten sonra, hatemi nübüvvet-i müşâhede etmeyi arzu ediyor. Bir gün Hz. Resûlüllah (S.A.V) i, bir cenâzenin arkasından giderler iken görmüş, hemen kendilerine selam verib hürmet ile berâber o mührü nübüvveti görmek için arka taraflarına dönmüştür.

Hz. Resûlû ekrem efendimizde, Hz. Selmanın arzusuna nail olması için Rida-i şeriflerini aşağı indirib mührü nübüvveti göstermesiyle Selmanı Fârisî (R.A) ağlayarak hemen o mubarek mührü nübüvveti öpmüş ve ezeli seâdetini ızhar ederek îman ile müşerref olmuştur. Sonra Resûlû ekrem efendimiz ağası ile anlaşılarak, kitabet bedelini ashabı kiramın yardımı ile az zamanda ödeyib esirlikten kurtulmuştur.

Resûlüllah (S.A.V) ile Hz. Selmânın ilk muhârebesi, Hz. Selmânın işâret ve delâleti ile kazılan handek çukurlarının başındaki «Handek muhârebesi» dir. Ondan sonraki muhârebelerin hepsinde bulunmuştur.

Hz. Aişe, Selmânı fârisi (R.A) hakkında demiştirki :

«Selman, bize bile galebe edib geceleri Resûlüllah (S.A.V) ile tek başına sohbet eder ve bizden ziyade ülfet ederdi.»

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellemden altmış (60) hadisi şerif rivâyet etmiştir. Bu hadîsi şeriflerden dördü Buhârîde, üçü Müslim de ve diğerleride öteki sünenlerde mezkûrdür.

Uzun ömürlü olan zatlardandır. İbnîl Esîrin «üsdülgâbe» adlı eserinde beyanına göre; ikiyüz elli (250) sene veya daha fazla yaşamışlardır.

Vefatı; Hz. Osman (R.A) ın hilâfeti zamanında hicretin otuz beş (35) tarihinde Bağdadın doğu tarafındaki «Medâyın» şehrinde vukû bulmuştur. Kabri şerifide oradadır. Allah ondan razî olsun. (Daha geniş mâlumat, Elhakâik, C. 2, 151-158)

Hz. Selmanın Resûlüllah (S.A.V) den beyan ettiği haberde şu hususlara işâret ediliyor :

a) Resûlüllah (S.A.V), büyük veya küçük abdest için (helada veya başka yerlerde) kıbleye istikbal etmemeyi beyan ederek nehyettiğini haber veriyor. Yukarda geçtiği üzere, kıbleye arkayı dönmekte aynı şekilde nehyedilmiştir.

Şârih Aliyyulkârî merhum şu satırları yazıyor :

«Bizim hanefî âlimleri dediki :

«Küçük ve büyük abdesti, def'i hâcette bulunmak için kibleye istikbal edib yönelmek, kerâhatı tahrîmiyye ile mekruhdur. İstirca (Necâseti gidermek için tahâret yapmak) için kible tarafa yönelmek ise, kerâhatı tenzihiyye ile mekruhdur.»

b) Resûlullah (S.A.V) in sağ el ile tahâret yapmayı nehyettiği haber veriliyor.

Sol eli sağlam ve hiç bir mâzereti olmayan kimsenin, sağ eli ile tahâret yapması, ibni melek merhuma göre, kerâhatı tenzihiyye ile mekruhdur. Kerahatı tahrîmiyye ile mekruh, diyenlerde vardır. Sol eli olmaz veya bir mazeretten dolayı sol eli ile tahâret yapamazsa, bu takdirde sağ eliyle tahâret yapmak câiz ve lâzımdır. İki eli olmaz ve tahâret yapıracak-kimseside olmazsa, tahâret sâkıt olur.

İlgili fetva :

Zeydin (bir adamın), iki elleri çolak olub, kendisi istinca etmeye kâdir olmayıp ve istinca ettirecek kimsesi de olmazsa, zeyd den istinca sâkıt olurmu?

Elcevab... Olur.

(Fetâvayı Behce, 12)

c) İstincanın üç taşdan aşağısı ile yapmak da, nehyedilmiştir.

Resûlû ekrem efendimizin böyle buyurdıklarını beyan eden bu habere binâen, imam-ı Şâfi-î merhuma göre, üç taşla istinca yapmak, üç taşdan aziyle temizlendiğine kanaat hasıl olsa dahi vacibdir.

İmam-ı Azam (R.A) a göre, istincada temizlenme kanâatının kesinliği tâyin edilmiştir. Taşın adedi tâyin edilmemiştir.

Çünkü Resûlû ekrem (S.A.V) buyurmuşdurki :

«Bir kimse, taşla tahâret yaptığında, teklesin (üç, beş ve yedi taşla yapsın.) Binâenaleyh bir kimse, bunu işlerse, güzel bir amel işlemiştir. Şâyet işlemez ise, bu takdirde bir günah yoktur.»

Bu hadîsi şerifdeki emir, müstehablık içindir. Üç taşdan azıyla tahâretlenmeyi nehyetmeside, kaçınarak kerâhatı tenzihiyyeyi işlememek içindir. (Mirkat, C. 1, 284)

d) Haberde beyan edilen, hayvan tersi ve pisi ile birde kemikle istinca yaparak temizlenmenin yasaklığı ise, hayvan tersi ve pislikleri, bellidir ki, onlar zâten kendileri necis ve pisliktir. Temizlik yapılamaz.

Kemiğe gelince, o da necâseti tam temizlemediği gibi mak'adı yaralayabilir veya, kemik başka şeylerde menfaatlanılabilir veya cinnîlerin kidası olduğundan yasaklanmıştır. Daha geniş mâlumat, Fıkıh kitaplarında mezkûrdur.

۳۳۷ — (۴) وعن أنس ، قال : كان رسولُ الله ﷺ إذا دخلَ الخلاء يقولُ :
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ» . متفق عليه .

Tercümesi :

337 — (4) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) helâya girdiği vakit, derdi :

«Allâhümme innî eûzü bike minelhupsi velhabâisi = Ey Allâhım!
Şeytanların erkek ve dişilerinden (şerlerinden) sana sığınırım.»

(Hadîş, Buhâri, Müslim ittifakla rivâyet etmiştir.)

۳۳۸ — (۵) وعن ابن عباس ، قال : مرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِقَبْرَيْنِ ، فَقَالَ : «إِنَّهُمَا
لَيُعَذَّبَانِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ؛ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ - وَفِي
رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : لَا يَسْتَتِرُهُ مِنَ الْبَوْلِ - ؛ وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ » ثُمَّ أَخَذَ
جَرِيدَةً^(۱) رَطْبَةً ، فَشَقَّهَا بِنِصْفَيْنِ ، ثُمَّ غَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ !
لِمَ صَنَعْتَ هَذَا ؟ فَقَالَ : « لِمَلَّهٗ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا » . متفق عليه .

Tercümesi :

338 — (5) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyyi Muhterem sallallahü aleyhi vesellem iki kabre uğradı,
hemen dedi :

«Şüphesiz bu kabir sahibi kimseler elbet azab olunuyorlar. Ve azab
olunmaları büyük günahdan dolayıdır.

— Ama onlardan birisi, idrar akıdırken sıçrantıdan kaçınıb korun-
mamasındandır.

— Müslimin rivâyetinde, idrardan kaçınmamasıdır.

— Ama diğeri, insanlar arasında laf taşıyarak Nemmacılık yap-
mıştır.

— Ondan sonra Resûlüllah eline hurma dalından yaş bir parça al-
dı, iki parça yaptı, ondan sonra bu yaş hurma dalından olan iki par-
çanın her birini bir kabire dikti.

— Ashabı kîram dediler : Ya Resûlüllah! Bunu niçin işledin?

— Resûlüllah (S.A.V) de dedi :

«Bu yaş dallar kurumadıkca, bunlardan kabir azabının hafifleme-sini umarız.»

(Hadîsi; Buhârî, Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Bu hadîsi şerifin buyurulmasında da şu hükümler aydınlanmak-tadır :

a) Resûlü ekrem (S.A.V) efendimiz, iki kabire uğrayor ve o kabir sâhiblerinin azablandığını haber veriyor. Toprak altındaki hâle vâkıf ve muttalî olmak, peygamber efendimizin bir mûcisesidir.

Her hanki bir peygamberde görülen böyle mûcizeler, Allâhın has kulları; âlim, kâmil, arifi billah ve zühdü takva sahibi velî kullarında da, kerâmet olarak zuhur edib görülebilir.

b) Hadîsi şerifte beyan edilen birinci hüküm; idrar akıdan bir kim-senin, idrar sıçrantısından kaçınmayıp bu büyük günahı işlemesidir.

Rüzgara karşı, sert bir şeyin direk üzerine veya ayak üstü akıda-rak üzerine idrar sıçratan veya her hanki bir sebeble idrar sıçrantı-sından kaçınmayan kimse, hem kabir azâbı ile iptila olunur ve hem ves'veseye kapılır.

Muhtelif rivâyetli bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :

«İdrar sıçrantısından kaçınınız. Zira kabir azabının umûmü idrar-dandır.» (Mirkat, C. 1, 285)

c) Kabir azabının ikinci sebebide, iki veya bir çok kimseler ara-sında laf taşıyarak nemmamecılık yaparak arayı tutuşturmadır. Bu ah-lak ve amelde, dünyada insanlar arasında kara kedilik yaparak pek çok kötülükleri işlemek sûretiyle düşman kamplar ve bir takım huzursuz-lara sebep olur ve ahiretin ilk merkezi kabir azabınada sebep olan büyük günahlardan birisidir.

d) Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, yaş bir hurma dalını alıp iki parça yapıp, birini bir kabre, birinide diğer kabre dikerek, bu yaş dalların yaşlığı devam ettikçe (o kabirlerin üzerinde yeşilliği devam ettikçe) kabir azabının hafiflemesini umduğunu beyan buyurması, çok dikkat edilecek bir ameldir.

Zira pek çok günahlara dalan kişiler, âhirete irtihal edince, yakın-ları kabirlerinin üstüne yeşerecek bir fidanı dikmelidirler. Allâhın rah-metine vesile olur. Çünkü önderimiz efendimiz, bizzat işleyor ve iş-lediği amelin sebebinide îzah buyuruyor.

Hadîsi şerifin bu son cümlesinde şu mealdaki âyeti kerîmeye işâret vardır :

«Yedi kat gök ve yer ve bunların içinde bulunanlar (insan, cin melek, hayvan ve bitgiler gibiler) Allâhı tesbih ederler. Hiç bir varlık yokdurki, onu hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz onların tesbihini (dillerini bilmediğinizden) anlayamazsınız.» (İsrâ sûresi, 44)

Şârih Aliyyulkârî merhum şu satırları yazıyor :

«Bu hadîsi şerifin hükmüne binâen, kabrin yanında kuranı kerîmi okumayı ulema müstehab görmüştür. zira kabrin yanında kur'anı kerîmi okumak, dikklen ağacın tesbihinden azabı daha fevkal'âda hafifletir...» (Mirkat, C. 1, 286)

۳۳۹ — (۶) وعن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « اتَّقُوا اللاعنِينَ » .
قالوا : وما اللاعنان يا رسول الله ؟ قال : « لذي يتخلى في طريق الناس أو في ظلهم » .
رواه مسلم .

Tercümesi :

339 — (6) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Çok lânet ettiren iki şeyden kaçınınız.»

— Ashabı kıram dediler : Çok lânet ettiren iki şey nedir? ya Resûlüllah!

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İnsanların yoluna veya onların (ağaç altı ve bina dibi gibi) gölgeleneceği yere, def-i hâcet yapan içindir.»

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir.)

۳۴۰ — (۷) وعن أبي قتادة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إذا شرب أحدكم فلا يتنفس في ألاناء ، وإذا أتى الخلاء ، فلا يمسه ذكره يمينه ، ولا يمسح بيمينه » .
منفق عليه .

Tercümesi :

340 — (7) Ebî katâde (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz, suyu içtiği vakit, çanağın içine teneffüs edip solumasın. Biriniz helâyâ geldiği vakit, sağ elini zekerine dokundurmasın ve sağ eliyle taharet yapmasın.»

(Hadîsi, Buhârî, ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî Ebî katâde (R.A), Ensarı kiramdan Resûlû ekrem (S.A.V) efendimizin suvârî sahabelerinden birisidir. İsmi, Hâris bin Rıb'î (R.A) dır. Bâzı ordu sevklerinde, o gönderilen müfrezenin başına emir tâyin edildiki, müfreze beğliği verilirdi. Bütün muharebelerde hazır bulunmuştur.

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellemden bzizat yüz yetmiş (170) hadîsi şerif rivâyet etmiştir.

Vefatı; Hicretin elli dördün (54) de medîne-i münevverede yetmiş (70) yaşında vukû bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi şerifde beyan edilen iki hükmü kısa yoldan açıklayalım.

a) Resûlû ekrem efendimiz, suyu içen kimsenin, su içtiği çanağın, su bardağının ve su tası gibi su kablarının içine teneffüs ederek su içilmemesini ve her nefes alışda bardağın içine teneffüs edilmemesini buyuruyor .

Şârihler, sebebini şöyle izah etmişlerdir :

«Suyu içen kimse, su kabının içine teneffüs ederse, su kabının içinde bir teğayyur meydana gelir. Veya suyun soğukluğu gider, bu takdirde de nefesdeki hareret suyun soğukluğunu giderince, o su, susuzluk hararetini tam şekilde kıramaz. Veya su kabının içine teneffüs eden kimsenin ağzından her hanki bir mülevves şeyin düşmesiyle, su beraklığını kaybeder, içilmesinde bir kerihlik meydana gelebilir.

— Binaenaleyh su içen kimse, nefes alıp vererek teneffüs etmek istediği zaman, ağzını su kabından kaldırıp çekmeli ve su kabından dışarıya teneffüs edib ondan sonra içmelidir.»

Beydâvî merhum dediki :

«Suyu, üç nefesle içmek, susuzluğu daha çabuk keser, taam hazmını daha kuvvetli yapar, midede soğuk tehlikesinin tesirini daha az yapar ve asabılığı (öfke ve sinirlenmeyi) zaifletir.»

Tirmizînin şemâilinde şöyledir :

«Resûlullah (S.A.V), suyu içtikleri vakit, su kabından ağzını kaldırarak üç teneffüs (nefes alma) ile içirdi.»

Bir haberde de şöyle vârid olduğu yazılmıştır:

«Suyu, hayvanın su içişi gibi, bir seferde içmeyiniz. Ancak iki ve üç seferde (iki üç nefesle) içiniz.» (Mirkat, C. 1, 287)

Muhtelif rivâyetlerde, Resûlû ekrem efendimizin çok zaman üç nefesle su içdiği ve bâzı zamanlarda da, iki sefer teneffüs ederek içdiği beyan edilmiştir.

b) Hadîsi şerifde ikinci olan hüküm ise ;

«Biriniz helâye geldiği vakit, sağ elini zekesine dokundurmasın ve sağ eliyle tahâret yapmasın.» cümleleridir.

Sağ eli, daima hayırlı ve iyi şeylerde kullanmak gerektiğinden, insanın ayıb merkezine sağ elini dokundurması ve sağ eliyle pislikleri, yıkayıb tahâret yapması, kerih ve kötüdür. Bu kerihliği işlememek için, Resûlû ekrem efendimiz, sağ eli zekere dokundurmaya ve sol elde bir mâzeret olmadıkça sağ el ile tahâret yapmayı nehyetmiştir. Keza kadınlarında, sağ elleriyle ferclerine dokunarak tahâret yapmaları kerâhatır.

۳۴۱ - (۸) وعن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْتِرْ، وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ». متفق عليه.

Tercümesi :

341 — (8) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse abdest alırsa, burun temizliği yapsın = burnunu atsın ve bir kimsede taş ile tahâret yapmak isterse, tek yapsın (yani, üç beş ve yedi adet yapsın).»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde iki hüküm beyan edilmektedir :

a) Bir kimse abdest aldığı zaman, burun temizliğini yaparak alması tavsiye buyurlumaktadır. Burun temizliğine türkçemizde «atmak» kelimesini söyleyerek «uburun atmak, burnu temizlemek ve burnu sümürmek» cümleleriyle ifâde edilmektedir.

Hadîsi şerifdeki, «felyestensir = Burnunu atsin» cümlesinin masdarı «istinsar»dır.

İstinsar : Burna suyu istinşak ederek alıp sümkürerek burnu temizlemektir. Veya burnun derinliklerindeki sümüğü çıkarmak için süm-kürmektir.

İbni Hacer dediki; «istinşâk yoluyla sümkürme hükmünü beyan eden emrin zahiri, vucub içindir, lakin vâciblik men edilmiştir. Zira Resûlullah (S.A.V) abdest almıştır ve istinsarı = burun temizliğini işlemiştir...»

Şarih Aliyyulkâri merhumda şunları yazıyor :

«Hulâsa-i kelim, bu zatın kelâmından anlaşılmıştırki, Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem-in burun temizliğini mutlak sûrette terk edip işlememesi veya bâzen işleyip bâzen burnunu atmesi hâlinin bulunarak devamlı olmaması, buradaki emrin müstehablığına delâlet eder.

— Yine denilmiştirki, abdest esnasında istinşak-ın kendisi vâcib değildir. Binâenaleyh istinşak-ın mahallinde istinşâk-ı tamamlayan istinsar = burnu atmak, nasıl vacib olur?»

Burada Buharî şerifde mezkûr bir hadîsi şerifin meâlini nakledelim :

«Sizin biriniz, uykusundan uyandımı, üç defa burnunu atsin. Çünkü şeytan (uyuyan kimselerin) genizlerinde geceler.»

b) Hadîsi şerifde, «ve bir kimse de taş ile tahâret yapmak isterse, tek yapsın.» buyurulmuştur.

Şarihler taş ile tahâret yapmakdaki «tek yapsın» cümlesini ekseriya, üç beş ve yedi kelimelerini yazarak beyan etmişlerdir. Çünkü tahâretde tam temizlik kanaatı bu şekilde hasıl olabilir. Teklik husûsuna böyle riayet edilebileceği açıklanmıştır.

Hadîsi şerifde belirtildiği üzere, istinca-ki, büyük ve küçük abdestten sonra necâseti temizlemek, sâde taş ile olur. buna isticmar, denir. Başka hadîsi şeriflerde beyan edildiği üzere, sâde su ile olur. Birde Hem taş ve hem su ile berâber olur. Ancak taş evvel kullanılıp, su sonra kullanılır.

Evvela taşla tahâret yapıp, sonra su ile yıkamak, en mükemmel tahâret şeklidir.

Taş ve su ile berâber tahâreti ilk yapanlar, Medîne-i Münevverede «kuba» halkıdır. Bu müslümanların bu şekildeki istinca tahâretine riâyetleri, hâlıkı zülcelâln rıza ve sevgisine sebep oluyor.

Ve Kur'anı Kerimde şu mealdaki âyeti kerîme ile medhu sena etmiştir :

«Orada (kubada) temizlenmeyi seven bir takım adamlar vardır. Allah (c.c.) da çok temizlenenleri sever.» (Tevbe sûresi, 108)

İmam-ı Şâ'bî (R.A), demiştirki :

«Bu âyeti kerîme inzal olunca Peyğamber (S.A.V) şöyle buyurmuştur :

«Ey kubâhılar! Allâhın sizi bu kadar medhu sena 'etmesi, acaba nedendir? diyerek sormuş. Kuba halkıda; Biz hiç birimiz yokturki, mutlaka su ile istinca etmesin (muhakkak su ile istinca) yapar, cevabını vermişlerdir.»

Ulemâdan bâzıları, istincada taşla suyu cem etmek müstehabdır, dediler. Bir kavilde de sünnet olduğu beyan edilmiştir.

Fakat fetva ve sahih olan, istincada suyu kullanmak müstehab ve fazîlettir. Bilhassa zamanımızda sünnet olduğu beyan edilmektedir. Sebebidde daha evvel müslümanlar, az yediklerinden koyun ve deve kığları gibi akıtlar, dolayısıyla maka'tlarının etrafına pislik bulaşmazdı. Zamanımız adamları ise, çok karışık ve tıka basa yediklerinden, akıtlarlarken de o nisbette pislik sıvı ve çok acaib şekilde çıkar. İşte bu cihatten sünnetir, denilmiştir.

İzahına çalışdığımız bu hükme delil olarakda, Hz. Ali (R.A) in şu beyanları gösterilmektedir :

«Sizden öncekilerin fıskıları katı olurdu. Sizinkilerse, sıvı Oluyor. Binâenaleyh taşlarla tahâretten sonra su ile temizleniniz.»

۳۴۲ - (۹) وعن أنس، قال: كان رسول الله ﷺ يدخلُ الخلاءَ، فأحملُ أنا وُغلامٌ إداوةً من ماءٍ وعنزَةً يَسْتَنْجِي بِالماءِ. متفق عليه.

Tercümesi :

342 — (9) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nbiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâya girerdi, ben ve bir genç, su dolu bir kabı ve ucu demirli bir asayı (değnek-i) taşırdık, bu su ile istinca ederdi.»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Hemen bir üste taşla tahâret yapmayı beyan ederken, taşla berâber suyu istimal etmenin lüzumunda nakletmiştik. Bu hadis ve haberde de beyan edildiği üzere, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem su ile bizzat tahâret yapmıştır.

Netekim Hz. Aîşe (R.A) buyurmuşdurki :

«Kadınlarınıza, büyük pislik ve idrarın eserini su ile yıkamalarını emrediniz. Zira Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem, bunu yapardı.»

Hadîsi şerifde Hz. Enes (R.A) ın, bir su kabı taşıdığın ve diğer bir gencinde ucu demirli bir değnek taşıdığını buyurması şâyanı dikkattir.

İdâve : Deriden yapılmış küçük su tulumu, demektir.

Anaze : Ucu demirli uzun değnek, mânasınadır.

Resûlü ekrem (S.A.V), gittiği yerlere götürdüğü eşyalarındandır. Su ile istinca edib abdestini alır ve sahra gibi yerlerde de namaz kılar-ken o değneği önüne sütre olmak için dikerlerdi. Aynı zamanda o değnekle, munafıkların ve yahûdîlerin şerlerinden korunurdu. Çünkü onlar, Resûlü ekrem (S.A.V) efendimizi öldürmek için daima fırsat kollarlardı. Bu değnek, Hulafâyı Râşidin tarafından aynı şekilde önlerinde götürülürdü. Nihâyet Abdullah bin Zübeyr (R.A) in öldürülmesine kadar onun elinde kalmıştır.

Resûlü ekrem (S.A.V) bu değnekle, zararlı hayvanlardan korunurdu, bir yere def'i hâcet için, yeri eşerler üzerine idrar sıçramakdan korunurlardı, lüzum ettiğinde değneği yere dikib eşyasını ona asarlardı, yorulduğu zaman o değneğe dayanırlardı ve daha pek çok lüzumlu ihtiyaçlarında kullanırlardı.

Bu değneğin Resûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, Habeşistan Hükümdârı Necâşînin hediye ettiği rivâyet olunmaktadır.

Asa (Değnek) taşımak; peyğamberlerin sünneti ve sâlihlerin zînetidir. Düşmanlara karşı, bir silahtır. Zaiflerin dayanağıdır. Münafıkların kaderidir. Allâha kulluklarda yedek takviyedir. Kibleye sütre için konmak ve bu kabil takviyelerdendir.

Denilmiştirki; Mûminin yanında asa (değnek) olursa, şeytan o kimseden kaçır. Münafık, ve ahlaksız kimse yaltaklık yapıp eğilir. Namaz kıldığında kiblede sütresi olur ve lüzum ettiğinde kendine bir takviye ve kuvvet olur. (keza Haşiyetül celâleyn Cemal, C. 3 91)

Hz. Enesin beyan ettiği haberde, kendisi ile bir gencin Resûlü ekrem efendimizin su kabı ile değneğini taşıdıklarını beyan buyurmaktadır.

Bu ifadelerde şu hususlara işâret vardır :

a) Alim, kâmil, sâlih ve fazıl kişiler, kendilerine tâbî olup saygıda bulunanlardan bazılarını hizmetinde kullanmaları câizdir ve böyle kıymetli kişilere hizmet etmek, onlar için bir şereftir.

b) Abdest almak isteyen kişilere, yardım etmek isteyenlerin ikramda bulunmaları câizdir. Yardıma ihtiyaç gerekirse, yardım istemekte câizdir.

c) Kazayı hâcetin def'inde taharet yapmak ve Abdest almak için, bir su kabı tahsis edib taşımak câizdir.

d) Hela bulunmayan yerlerde, insanların görmemeleri için uzak bir yere gidib, kazayı hâceti def etmek gerekir.

e) Yukarda sayılan pek çok faydaları olan bir aşayı (değnek-i), müminlerin taşımaları ve yanlarında bulundurmaları, câiz ve iyi amel-lerdendir.

Asa ve değnek hakkında kur'anı kerimde Hz. Mûsa (aleyhisse-lam) nın değneği ile ilgili hüküm, pek çok sûrelerde beyan edilmiştir. Bu cümleden Araf sûresinin 107-126. ayetleri, tâhâ sûresinin 18-22 âyetleri ve şuara sûresinin 63-66 ayetlerini okumayı tavsiye ederiz.

الفصل الثاني

٣٤٣ — (١٠) عن أنس، قال: كان النبي ﷺ إذا دخل الخلاء نزع خاتمته. رواه

أبو داود، والنسائي، والترمذي، وقال: هذا حديث حسن صحيح غريب.

وقال أبو داود: هذا حديث مُنْكَر. وفي روايته: وضع بدل: نزع.

HELÂNIN ÂDÂBI İLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

Tercümesi :

343 — (10) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâye girdiği vakit, yüzüğünü çıkarırdı.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî Bu hadîs hasen, sahih ve garibdir, dedi. Ebû Dâvud: Bu hadis, münker, dedi. Ebû Dâvudun bir rivâyetinde, «çıkartır» yerine «kordu» mevcuttur.)

İ Z A H A T

Resûlüllah (S.A.V) efendimizin yüzüğünün kaşında; «Muhammedürresûlüllah = Muhammed, Allâhın Resûlüdür.» yazılı idi. İşte bu yüzüğünü helâye girdiği anda, parmağından çıkardığı, beyan buyurulmak

tadır. Resûlullah-ın yüzüğü, vefatı nebîden sonra Hz. Ebû Bekirin elinde, ondan sonra Hz. Ömer'in elinde ve ondan sonra Hz. Osmanın elinde idi. Hz. Osman zamanında «Bîri Eris» denilen kuyuya düşmüştür.

Şu halde bir kimsenin yüzüğünde, Abdullah, Abdurrahman gibi Allâhın ismi ilâhisi Resûlünün Muhammed, Ahmed, Mustafa, Mûsâ, İb râhim ve İsa gibi ismi ve kur'an âyetlerinden yazılı olursa, helâye gi-receği zaman çıkarmalıdır. Riâyet etmeyib çıkarmazsa, kerâhat işle-miş olur. Hatta haram olduğunu söyleyenlerde olmuştur. Fakat dışar-da böyle şeyler yazılı olan yüzüğü takınmasında hiçbir mahzuru şer'i yoktur. Yüzüğün kaşında ayet yazılı olur, onuda parmağının içine çevi-rerek veya cebine koyarak helâye girerse, câiz olduğuda beyan edil-miştir. (Bak, Mülteka tercümesi, C. 1 31)

Kezâ yüzüğün iç kısmına yazılan isimlerde, Allah (c.c.) ve Pey-gamber ismi yazılanlarda aynıdır.

İlgili Fetva :

Zeydin (bir adamın), satın almış olduğu yüzükte kur'an yazılmış olsa, zeyd o yüzüğü âdeti üzere takınıp helâye (tuvâlete) girdiğinde parmağından çıkarınca, sâde takmakla günahkâr olurmu?

EL CEVAP : Olmaz.

(Fetavayı Ali efendi, C.2, 247)

Yüzüğün hanki elin parmağına takmanın cihetleri ile dört büyük halîfenin, İmamı Azam, Ebû Yûsuf ve İmamı Muhammed (R.A) gibi büyüklerin yüzüklerinin kaşlarında neler yazılı olduğu, «Mülteka ter-cümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin 150-151 sahifelerinde mez-kûrdür.

Yukardaki Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin hayatındaki yüzüğünü takınış ve çıkarışı ile ilgili hükümle fetvadaki hükmün intibakı gibi hükümler, islam hukûkunu teşkil eden fıkıh ve fetva kitaplarında kanunlar hâlinde yazılıb îzah edilmiştir.

Hal böyle iken, «Fıkıh kitapları, fasarya ile doludur.» diyerek ilmi fıkıhı ve fukahayı tahkîr eden sapık ve hâinler, ne kadar dalâlette oldukları, gâyet açık şekilde meydandadır. Keza, «İslam hukûkunun ve fıkıhın hükümleri, iflas etmiştir.» deyib beşerî hukûkları savunanlar-da, en şenî kötülöklere sâhib olan zâlimlerdir.

Hemen burada, yukarda geçen 200. hadîsi şerifin îzâhını tekrar okumayı tavsiye ederiz.

٣٤٤ — (١١) وعن جابر، قال: كان النبي ﷺ إذا أراد البراز انطلق حتى لا يراه أحدٌ. رواه أبو داود

Tercümesi :

344 — (11) Câbir (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebîyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem kazâyı hâcet murad ettiğî vakit, onu bir ferd dahî göremiyecek şekilde sahraya giderdi.»

(Haberî, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

٣٤٥ — (١٢) وعن أبي موسى، قال: كنتُ مع النبي صلى الله عليه وسلم ذات يوم فأراد أن يبُولَ، فأتى دَمِثًا في أصلِ جِدَارٍ، فَبَالَ. ثم قال: «إذا أراد أحدُكم أن يبُولَ، فليُرْتَدْ لِبَوْلِهِ». رواه أبو داود

Tercümesi :

345 — (12) Ebî Mûsa (R.A) den mervîdir, dedi :

— Bir gün Nebîyyi muhteremle berâber idik, idrar akıtmak istedi, hemen o anda (sahibsiz bir), duvarın dibinde yumuşak bir mekana idrarını akıttı. Sonra dedi :

«Sizin biriniz, idrar akıtmak istediğî vakit, idrarının sıçramaması için yumuşak bir yer arasın.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

٣٤٦ — (١٣) وعن أنسٍ، قال: كان النبي ﷺ إذا أراد الحاجة لم يرفع ثوبه حتى يَدْنُو مِنَ الْأَرْضِ. رواه الترمذی، وأبو داود، والدارمی.

Tercümesi :

346 — (13) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebîyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem kazâyı hâcet yapmak istediğî vakit, yere yaklaşıncaya kadar elbisesini kaldırmazdı.»

(Haberî, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Yukarda geçen hadîsi şeriflerle bu haberde beyan edildiği üzere, Taharet, kazâyı hacet ve istinca ânında dahi avret mahallinin açılma mikdarını ve bu zarûriyerlerin dışında avret mahallinin açılmaması gerektiği hususlar anlaşılmaktadır.

H. Enes, «Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin kazâyayı hâcet yapmak istediğinde, yere yaklaşıncaya kadar, elbisesini çıkarmazdı.» haberini nakletmekle, kazâyı hacetde bulunacak her müslümanın, efendimiz, mürşidimiz ve önderimiz gibi, tuvâlette veya sahrada nerede olursa olsun, zarûretsiz olarak yere oturmaya yaklaşıncaya kadar avret yerini açmaması gerektiği beyan edilmiştir.

Tibî merhumda, «sahrada ve binanın içinde kazâyı hacette bulunacak kimse için, avret yerini açmak müsâvîdir. Zira elbiseyi kaldırmakla avret yeri açılır. Bu avret yerini kazâyı hacetin (ve zarûrî hallerin) dışında açmak, câiz değildir. Binaenaleyh yere yaklaşıncaya kadar elbiseyi kaldırıp avret yerini açmayada bir zarûret yoktur.» demiştir.

İbni Hacer (R.A) da dediki :

«Tek başına halvet hâlinde iken, bir sefere mahsus aceleten avret yerini açıp örtünmek (elbise değişme gibi ihtiyaçlarda) ittifakla caizdir.» (Mirkat, C. 1, 289)

ReSûlû ekrem (S.A.V) efendimizin bu avret mahallini sakınmada bu kadar hassas davranması ve büyüklerin onun filini açıklayıp beyan etmeleri karşısında, günümüzde müslümanlıktan, doğruluktan ve takvadan dem vuran pek çoklarını kızlarının, gelinlerinin, karılarının avret yerlerini açıp sokağa çıkmaları çok esef vericidir. Kadının, el, yüz ve bir rivayette topuklarından aşağısı haric her tarafı avrettir, sakınması ve saklaması lazımdır. Açması, açılması, açtırılması ve açmalarına rıza gösterilmesi haramdır. Caiz değildir. Pek büyük günah ve vebaldır.

Keza top sahalalarında ve okul gibi çeşitli yerlerde erkeklerin diz kapaklarından göbeklerine kadar örtünmeleri farz olan yerlerini açmaları, açtırmaları ve bu açanlara bakmaları, haramdır. Caiz değildir. İslamla ve müslümanlıkla hiç bağdaşmaz.

Böyle yerlerde avret yerlerini açanlar ve açanlara bakanlar, sâde bu günahla kalmazlar, el şakırdatmalar, bağırımlar çağırımlar, yuh çekmeler, kavga ve dövüşler, namaz vakti gelince camiye cemaata gidememeler ve hatta namazın vaktini geçirip kılmamalar, dükkan, tez-

gah, ve okulu bırakmamalar, ana baba ve âile rızasını yıkmalar ve daha hâlıkı zülcelâlin kazabına müstehak olunacak pek çok ayıb, günah ve hayasızlıkları işlerler.

Utanmak ve ayıblardan kaçınmak îmandandır. İmanı zaif olan ve daima günahlara dalanlar, utanmazlar. Bunlar, Din, devlet, millet, vatan ve âileler için bir baş belası tedâvîsi çok güç bir hastalığa tutulmuş zavallılardır.

Akîf merhum bir şiirinde şöyle demiştir :

**Göster Allahım bu millet kurtulur tek mûcize,
Bir utanmak hissi ver gâib hazînenden bize.**

Avret yerin örtünmesi, zarûrî hallerde açılmanın cevaz mahalleri, zarûretsiz hal ve yerlerde açmanın haram ve fenalığı ve utanma ile ilgili geniş mâlûmat, «İslamda Tesettür ve Haya» adlı eserimizle «Mülteka tercümesi» isimli eserimizin birinci cildin «Namazın şartları Babı» ve dördüncü cildin «Elbîse geyme» ve «Bakma Faslı» başlıklarının bu oldukları yerlerde geçmiştir.

٣٤٧ - (١٤) وعن أبي هريرة، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إنا أنا لكم مثل الوالد لو لدّه ، أعلمكم : إذا أنتم الغائط ، فلا تستقبلوا القبلة ، ولا تستدبروها ، وأمر بثلاثة أحجار . ونهى عن الروث والرّمّة . ونهى أن يستطيب الرجل يمينه . رواه ابن ماجه ، والداري

Tercümesi :

347— (14) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Ancak ben sizin için, Annenin evlâdı için olduğu (şefkatın) misâliyim. Helâye def'i hacet için geldiğiniz vakit, yönünüzü kibleye çevirmeyin ve arkanızı kibleye dönmeyin.

— Ve Resûlüllah (S.A.V.) Tahâreti üç taşla yapmayı emretti, hayvan pisi ve kemikle istinca etmeyi nehyetti ve adamın tahâretini sağ eliyle yapmasını nehyetti.»

(Hadîsi, İbni Mâce ve Dârimî rivayet etmiştir.)

٣٤٨ — (١٥) وعن عائشة ، قالت : كانت يدُ رسول الله ﷺ اليمنى لصَبْرٍ وطعامه ، وكانت يدُه اليسرى لخلائه وما كان من أذى . . . رواه أبو داود .

Tercümesi :

348 — (15) Aişe (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) in sağ eli, Temizliği ve taâmını yemek içmek için (Temiz ve iyi işleri için) dî. Sol eli de helâsı (helâdâki tahâreti) ve ezadan olan şeyler içindi.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

٣٤٩ — (١٦) وعنها ، قالت : قال رسول الله ﷺ : « إذا ذهب أحدُكم إلى الغائط فليذهب معه ثلاثة أحجارٍ يستطيبُ بهنَّ ، فإنَّها تحزىُّ عنه . » . رواه أحمد ، وأبو داود ، والنسائي ، والدارمي .

Tercümesi :

349 — (16) Yine ondan (Aişe R.A. den) mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz helâye kazayı hacet yapmaya gittiği vakit, tahâret yapmak için üç taşla berâber gitsin. Zira tahâret ancak o üç taşla kâfi olur.»

(Hadîsi, Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâî ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

٣٥٠ — (١٧) وعن ابن مسعود ، قال : قال رسول الله ﷺ : « لَا تَسْتَنْجُوا بِالرَّوْثِ وَلَا بِالْمِظَامِ ، فَإِنَّهَا زَادُ إِخْوَانِكُمْ مِنَ الْجِنِّ . » . رواه الترمذي ، والنسائي ؛ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ : « زَادُ إِخْوَانِكُمْ مِنَ الْجِنِّ » .

Tercümesi :

350 — (17) İbni Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Hayvan tersi ve kemikle tahâret etmeyiniz. Zira O (kemik ve hayvan tersi) sizin cinden olan kardeşlerinizin azığıdır.»

(Hadîsi, Tirmizî ve Nesâî rivâyet etmiştir. Ancak Nesâî; «sizin cinden olan kardeşlerinizin azığıdır.» cümlesini zikretmemiştir.)

İ Z A H A T

Hadisi şerifdeki; «**Revs**» kelimesi, at, kısırak, eşek ve katır ismini taşıyan hayvanların tersine söylenmektedir. Binâenaleyh bu cins hayvanların tersi ve kemikle istinca yapmanın yasaklığına sebep olarak, o ters ve kemik-in «**sizin cinden olan kardeşlerinizin azığıdır**» buyurulmakla cinnîlerin, biz müminlerin kardeşleri oldukları beyan edilmiş oluyor.

Evet cinnîlerden, müminlerin kardeşleri olanlar vardır. Çünkü onlardan da bizim gibi inanan müminler ve ilâhî emirlerle mükellef olan inanmış kişiler vardır.

Bu hakikat kur'anı kerimde şöyle beyan edilmiştir :

«(Habîbim!) **Hatırlaki, cinnîlerden kalabalık bir gurubu, kur'an dinlemek üzere sana yollamıştık. Nihâyet kur'anın huzûruna vardıklarında; (bir birlerine:) susun, dinleyin, dediler. Sonra (Muhammed A. S. tarafından okunmakda olan kur'an) hitirildiği vakit, (cinnîler peygamber S.A.V. e ve kur'ana inanarak) aynı zamanda (Hem îmana davet ve hemde îman etmiyenleri) korkutmak üzere kavimlerine dönüp gittiler.**

— Şöyle dediler : **Ey kavmimiz (Cin tâifesi cemaatımız)! Gerçekten bizler, (Peygamber A.S. tarafından okunan) bir kitab dinledik ki, Mûsa (A.S.) dan sonra indirilmiş olup önündekileri (diğer semâvî kitablari) tasdik ediyor. Hakka ve doğru yola erdiriyor.**

— **Ey kavmimiz! Allâhın dâvetcisinin davetine uyun ve ona îman ediniz ki, (Rabbiniz) günahlarınızdan bazısını bağışlasın ve sizi elem verici bir azabdan korusun.»** (Ahkaf sûresi, 29-30)

Bu âyeti kerîmelerdeki beyan edilen hükümlerin vâkıası, çeşitli rivâyet ve beyanla açıklanmaktadır.

Netekim ilerde 375. haberde **İbni Mes'ud (R.A)** ın beyanında geleceği üzere, cinnilerde kalabalık bir topluluk peygamber (S.A.V) efendimize geliyorlar, diyorlarki :

«**Ya Resûlellah! Senin ümmetin, kemik veya (at, eşek ve katır gibi) hayvan tersi veya kömürle istinca edib temizleniyorlar. Halbuki Allâhü teâla onları bize rızık olarak halk etmiştir.**

— **İşte bunun üzere Resûlüllh (S.A.V), bunlarla isticâ yapıp temizlenmeyi nehyetmiştir.»**

Şu halde cinnîlerden hakka inananlar vardır. Onlarda müminler gibi, hak teâlânın emirlerine bağlı ve saygılı bir şekilde kullukla meşkul olmaktadırlar. Böyle olunca cinnîlerden îman edenler, bizlerin mümin kardeşlerimizdirler.

Bu sebeblerden dolayı mûminler, bir birleriyle karşılaştıklarında «Esselâmü aleyküm veya selâmün aleyküm = selam, sizin üzerinize olsun» diyerek çoğul ifade kullanmaktadırlar. Sünnet olan böyledir. Keza her namazın sonunda selam verilirken, yine çoğul kullanılarak selam verilir ve selam veren kişiler, sağ ve sol taraflarında bulunan, mûmin, melek ve cinnilerden inananlara niyyet edilerek selam vermek sünnettir. İmamın arkasındaki kişi ise, her iki tarafa selâmda, imam-ı da niyyetine alması sünnettir. Fakat insanların ekserisi, bu niyyetden gâfildir.

٣٥١ - (١٨) وعن رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «يَا رُوَيْفِعُ ! لِمَ لَاحِظًا سَتَظُولُ بِكَ بِمَدْيٍ ، فَأَخْبِرِ النَّاسَ أَنَّ مَنَ عَقَدَ لِحْيَتَهُ ، أَوْ تَقَلَّدَ وَتَرَأً ، أَوْ اسْتَنْجَى بِرَجِيمٍ دَابَّةً ، أَوْ عَظْمٍ ؛ فَإِنَّ مُحَمَّدًا بَرِيٌّ مِنْهُ » . رواه أبو داود

Tercümesi :

351 — (18) Ruveyfî bin sâbit (R.A) den mervîdir dedi :

Resûlüllah (S.A.V) hassetten bana buyurdu :

«Ey Ruveyfî! benden sonra senin hayatın uzasa gerek, Binâenaleyh insanlara haber ver; Muhakkak bir kimse, sakalını düğümlerse, yahut bir kimse boynuna ib bağlayıp sallarsa veya hayvan tersi yahut kemikle istinca ederse, elbet muhammed ondan berîdir.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ruveyfî bin sâbit (R.A), Ensarı kiramdan bir sahâbîyi muhteremdir. Mısırdaki çok bulunduğundan Mısırlılardan sayılmıştır. Hz. Muâviye bu zatı, Hicretin kırk altı (46) senesinde Tıرابلس garba emir tayin etmiştir. «Berka» denilen mahalde vefat etmiştir. Şamda vefat ettiğinde denilmiştir. Allah ondan râzi olsun.

Hadîsi şerifde şu hususlara işaret edilmiştir.

a) Resûlüllah (S.A.V) efendimiz, Râvî Ruveyfî bin sâbit (R.A) a; «Ey Ruveyfî! benden sonra senin hayatın uzasa gerek» buyurmakla, istikbaldeki bir mes'eleden haber vermiştir. İlâhî ekranda görerek haber verdiği mes'elenin aynısı görülüyor, Hz. Ruveyfî (R.A), sevgili Peygamberimiz sallallâhü aleyhi vesellemden sonra uzun müddet yaşıyor.

İşte hayatın o şekilde görülüşü, peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, mucizelerinden birisi daha tezâhur ediyor.

b) Hadisi şerifde, «**Muhakkak ki bir kimse, sakalını düğümlerse, elbet muhammed (A.S.) ondan berîdir.**» cümlesi şu hususlara işâret ediyor :

Şârih **Aliyyulkarî** merhum şu satırları yazıyor :

«Ulemânın ekserîsi dediki :

«Sakalı düğümlemek, çeşitli ilaç ve âletlerle sakalı düğümleyib kıvırcıklar meydana getirmektir. İşte bu hal ve amel, sünnete muhalifdir. Sünnet olan, sakalı kendi hâline bırakıp olduğu gibi terk edib salıvermektir.

— Denildiki : câhiliyet devrinde harb esnasında sakalları, düğümleyib kıvırcıklaştırırlardı. İşte Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem, câhiliyyet devrinde kadınlara benzeyerek işlenen bu ameli terk edib, sakalı kendi hâline salıvermeyi emir buyurmuştur.

— Bir kavilde de, sakalın kıvırcıklar haline getirilmesi, acemlerin âdet ve an'anelerinden bir iş idi. Resûlû ekrem efenedimiz, bundan nehyetmiştir. Çünkü o şekildeki amel, Allâhın yarattığı şeyi tağyir etmektir.

— Diğer bir kavilde de; Arabların âdetlerminden idiki, bir kimsenin bir ailesi olursa, sakalında küçük bir düğüm yapardı. Şayet iki âilesi olursa, iki düğüm yapardı.» (Mirkat, C. 1, 290)

Sakal hakkında geniş mâlumat, hemen ilerde gelecektir.

b) İp veya iblik bağlamayı nehyetmek ise, çocukların veya hayvanların sırtlarına, alınlarına veya başlarına bir iblik ve boncuk gibi bir şeyler bağlarlar veya takarlarki, göz isâbetinden korunmak veya her hanki bir şeyi hatırlamak sağlansın veya pek çok âfatlardan korunulmuş olsun.

Denildiki; insanlar, hayvanların boynuna iple çan takarlardı. O nehyedilmiştir.

Denildiki : Sakalı düğümlemek ve ip bağlamak da, câhiliyyet ehline benzemek olduğundan nehyedilmiştir.

Diğer bir kavilde denildiki : câhiliyyet devri âdetlerinde hayvanlarının boynuna iple bir şeyler bağlarlardı, göz isâbetini def eder iddiasındalardı.

Rivâyet olunmuşturki : «Resûlullah (S.A.V), Allâhın kudret ve takdirni hiç bir şeyin red edemeyeceğini anlatmak için, atın boynundaki ipleri kesmeyi emretmiştir.» (Mirkat, C. 1, 291)

İsâbeti aynın hak olduğu, bizzat Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin mubârek ifâdesinde vârid olmuştur. kısa yoldan izahı «**İslâm'da Evliya meselesi ve Hârikalar**» adlı eserimizde zikredilmiştir.

٣٥٢ - (١٩) وعن أبي هريرة، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ اِكْتَحَلَ فَلْيُوتِرْ، وَمَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ، وَمَنْ لَا فَلَاحِرَجَ. وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ، مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ، وَمَنْ لَا فَلَاحِرَجَ. وَمَنْ أَكَلَ فَاِتَخَلَّلَ، فَلْيُفِظْ، وَمَا لَكَ بِلِسَانِهِ فَلْيَبْتَلِغْ، مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ، وَمَنْ لَا فَلَاحِرَجَ. وَمَنْ أَتَى الْغَائِطَ فَلْيَسْتَتِرْ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِلَّا أَنْ يَجْمَعَ كَثِيرًا مِنْ رَمْلٍ فَلْيَسْتَدْبِرْهُ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَلْعَبُ بِمَقَاعِدِ بَنِي آدَمَ، مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ، وَمَنْ لَا فَلَاحِرَجَ». رواه أبو داود، وابن ماجه، والدارمي

Tercümesi :

352 — (19) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlallüh (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, sürme sürünürse, tek yapsın ve eğer bir kimse böyle işlerse, mutlaka güzel yapmıştır. Şâyet öyle işlemezse, bu takdirde (dinde) güçlük yoktur. (günah olmaz.)

— Bir kisme, taş ile istinca yapmak isterse, tek yapsın (üç, beş veya yedi yapsın.) Eğer bir şahıs böyle işlerse, elbet güzel yapmıştır. Şâyet işlemezse, bu takdirde (dinde) güçlük yoktur.

— Bir kimse, yemek yer ve dişinin arasına sıkışan olursa, çıkarıp atsın ve eğer dili ile çıkarırsa, yutsun. Kim böyle işlerse, iyi yapmış olur. Kimde işlemezse, (dinde) güçlük yoktur.

— Bir kimse, helâye kazâyı hacete gelirse, avret yerini örtsün. Bir kimse de, örtünüb saklanacak hiç bir şey bulamaz ancak kumdan bir yığının toplu olduğuna rastlarsa, hemen o kumun arkasına saklansın. Zira şeytan, Adem oğlunun mak'adı ile oynar. Kim böyle işlerse, mutlaka güzel yapmıştır ve kim işlemezse, (dinde) güçlük yoktur.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud, İbni Mâce ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifin iki cümlesinde beyan edilen sürme sürünme ile taşla tahâret yapmada tek yapmanın sebebi hikmeti, «Allâhü teâlânın tek olub, tek olanı sever» hükmüne binâendir. Aynı zamanda cenâbu hakkın ahlakı ile ahlaklanmak vardır.

Sürme sürünmek, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin sünnetidir ve sürmeyi gözlere sürerken, her göze en'za üçer defa sürmek, sünnete en uygun olanıdır.

Yemek yedikten sonra dişler arasında kalan taam parçalarını, mümkin olursa çıkarıp atmak gerektiği, şayet dil ile kolayca çıkarılırsa, yutulabileceği beyan buyurulmuştur.

Bu hadisi şerifin hükümleri, işlenebilirse, çok güzel olduğu, şayet çeşitli sebep ve zorluklardan dolayı işlenemezse, bir günah ve vebal olmadığı, her cümlenin sonunda buyurulmuştur.

Böyle buyurulmasındaki hikmet ve sebep, dinimizin kolaylık dîni olub, zorluk dîni olmadığını beyan etmek içindir.

٣٥٣ — (٢٠) وعن عبد الله بن مغفل . قال : قال رسول الله ﷺ : « لَا يَوَّانُ أَحَدُكُمْ فِي مُسْتَحْمَةٍ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ . أَوْ يَتَوَضَّأُ فِيهِ ، فَإِنَّ عَامَّةَ الْوَسْوَاسِ مِنْهُ » . رواه أبو داود . والترمذي . والنسائي : « إِلَّا أَنْهَا لَمْ يَذْكُرَا : » ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ ، أَوْ يَتَوَضَّأُ فِيهِ .

Tercümesi :

353 — (20) Abdullah bin Muğaffel (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz banyo (hamam) yaptığı yere idrarını akıtmasın, sonra orada gusl eder veya abdest alır. Zira vesvesenin umûmu bundandır.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî rivâyet etmiştir. Ancak Tirmizî ve Nesâî : «Sonra orada gusl eder veya abdest alır» cümlesini zikretmediler.)

İ Z A H A T

Râvi Abdullah bin Muğaffel (R.A), Eb Abdurrahman künyesinde müzeni kabîlesine mensub bir sahâbîdir. Biaturrizvanda ağacın altında bîat eden sâhâbedendir. Medine-i münevverede sâkin olmuştur. Sonra oradan Basraya nakli mekan etmiştir. **Basraya Hz. Ömer tarafından** gönderilen on kişinin birisi ve en fakihleri idi. **Basrada**, insanlara fıkıh ilmini ve ahkâmını öğretirdi.

Hasanî Basrî (R.A) gibi pek çok kimseler, bu zatdan hadis rivâyet edib ilmi fıkıhı tâlim etmişlerdir. Bu sahâbe hakkında pek çok kimseler, medhu senada bulunmuşlardır.

Bu cümleden olarak **Hasanî Basrî** (R.A) demiştirki :

«**Ömer** (R.A) ın **Basraya** gönderdiği on kişinin en fakihi (din ve şeriat ilmini, islam hukûkunu iyi bilen) bu zat idi ve **Basraya** bu zatdan daha şerefli bir kişi teşrif etmemiştir.»

Vefatı, Hicretin, 57 veya 60 veya 61. senesinde Basrada vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Hadîsi şerifte Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, banyo yapılan bir yere (hamam ve gusul hâne) idrar akıdılmamasını buyuruyor. Sebebinde, banyo yapılan yere idrar akıdılırsa, ves'vesenin umûmu ondan olduğunu beyan ediyor.

Öyle ise, hamam ve gusul hânede ve banyo yapılan her hanki bir yerde küçük abdest bozmaktan kaçınmak lazımdır. Ves'vesenin umûmu ondan olduğu gibi, cin ve şeytanın her hanki bir zararında sebep olabilir. Çünkü mülevves yerlerde cinnîlerin şerhileri ve iblis bulunur. Böyle pisliklerin olduğu yerde idkkatli olmak lâzımdır. Aynı zamanda insanın beden ve elbisesine idrar sıçrantısında isâbet edebilir.

Hamam ve banyoya idrar akıtmak iyi olmayıp çeşitli zarar ve kötülöklere sebep olduğu gibi, idrarın daha büyük ve pisi olan büyük abdesti (kazayı hâceti) def etmek, daha kötü ve daha günahdır. Ves'veseden başka daha pek çok ve eşed zararlara sebep olabilir.

Şu halde müslüman, beden ve ruh temizliği merkezi olan banyoya küçük abdestini yapmaz ve yapmamalıdır. Küçük abdestini yapmayan bir kişi, büyük abdestini hiç yapmaz ve yapmamalıdır.

Bu izahını yapmaya çalışdığımız hadîsi şerifden anlaşılan diğer bir hususta, büyük ve küçük abdestin bozulduğu tuvâletde gusul yapmamak lâzımdır. Şâyet çeşidli nedenlerle helâde gusul yapılırsa, her hanki bir zarar ve ves'vese gelebilir.

Netekim hayatımızda ves'vese hastalığına tutulub, saatlerce abdestini alıp bitiremeyen, elbisesine bir su sıçrayınca hemen her tarafını yîkamaya kalkan, yola çıktığı zaman ileri geri gidip gelerek yoluna doğru gidemiyen ve bunlara benzer ves'vese ve vehimlere kapılanlara rast gelmişizdir. Bu hallerin ne zaman ve nasıl olduğunu sordüğümüzda, «falan zaman tuvâletde gusul yaptıktan sonra bende bu hal görölmeye başladı» diyenler olmuştur.

Hulasa-i kelim, gusul yapılacak mekanın necis olmamasına, helâda olmayıp mestüre yerlerde yapılmasına dikkat edib, gusul yapılan yerlere idrar akıtmaktan kaçınmak lâzımdır.

Banyoların içine asrî tuvâlet yaparak, orada def'i hacette bulunmak da yasaklanan ve kötü olan amellerdendir.

٣٥٤ - (٢١) وعن عبد الله بن سرجس ، قال : قال رسول الله ﷺ : « لَا يَبُولَنَّ

أَحَدُكُمْ فِي بَحْرٍ » . رواه أبو داود ، والنسائي

Tercümesi :

354 — (21) Abdullah bin sercis (R.A) mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz her hanki bir deliğe (zarar verici bir hayvan çıkabileceğinden) idrar akıtmamın.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud ve Nesâî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah bin sercis (R.A), beni mahzun veya müzenî kabîlesine mensub bir sahabedir. Medînei münevverede sakin olmuş, sonra Basraya naklı mekan edib orada ikâmet etmiştir.

Resûlullah (S.A.V) den onyedî (17) hadîsi şerif rivâyet etmiştir. Vefatı hakkında bir malumat bulunamamıştır. Allah ondan razî olsun.

Hadîsi şerifte beyan edildiği üzere, yerde ve duvarda olan her hanki bir deliğe akıtmamak gerektiği emir buyurulmaktadır.

Bu hadîsi şerifin şerhlerinde şu hükümler yazılmıştır :

«Her hanki bir deliğe akıtmakdan kaçınmanın sebebi, çok zaman öyle delikte yılan, çîğen, cinnîlerden bir varlık ve başka zarar ve eza verecek her hanki bir canlının olabileceği veya o idrardan müteazzi olub helak olacak küçük canlılarda olabilir.

— Bu delik ve çukurlardan kazayı hâcet için (Hela olarak) kazılmış delik ve çukurlar müstesnadır. Helâ çukurlarına akıtılmasında hiç bir sakınca yoktur.»

Tibî merhum dediki :

«Muhakkakki her delik, eza verici ve zehirli hayvanların bulunabileceği yerdir. Binâenaleyh henüz deliğe idrar girib o hayvana dokunmadan hemen çıkıp idrar akıdan kimseye bir zarar yapabilir.»

Denilmiştir ki : «idrara akıtılan delikte, cinnîden bir varlık olub akıdana bir kötülüğünden korkulur.»

Bir hâdisede naklolunduğuna göre ;

«Hazrec kabîlesinden saad bin ubbâde (R.A) ı, cinnîler öldürmüştür. Zira Saad bin ubbâde (R.A), yerdeki bir deliğe idrarını akıtmıştır.

— Fıkıh kitaplarında rivâyet olunduğuna göre; delikten şu söz işitilmiştir :

«Biz, hazrec kabilesinin efendisi saad bin ubbâdeyi öldürdük. Ona bir ok attık ki, hiç şaşmadı doğru kalbinden vurduk.»

(Mirkat, C. 1, 293)

Naklettiğimiz bu hâdise ve hükümler gereğince, hadîsi nebevîde yasaklanan, yerde ve duvarda bulunan her hanki bir deliğe akıtmak-
dan kaçınılması lâzımdır.

Şâyet dikkat etmeyib her hanki bir deliğe idrar akıdan olursa, ken-
disine bir zarar isâbet ettiğinde başkalarını kötölemeye gitmemelidir.
Bütün kötülük kendindendir. Binâenaleyh kendini levm edib kötüle-
melidir.

۳۵۵ (۲۲) وعن معاذ، قال: قال رسول الله ﷺ: «اتَّقُوا الْمَلَاعِينَ الثَّلَاثَةَ

الْبُرْزُ فِي الْمَوَارِدِ، وَقَرِيعَةُ الطَّرِيقِ، وَالْأَضْيَاءُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ

Tercümesi :

355 — (22) Muaz (R.A) den mervidir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Lânet edilen üç yerden kaçınınız (o üç mahel) : su menbâlarına
(pınar, ırmak ve göl gibilere), yolun ortasına ve gölgeye akıtmaktır.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud ve ibni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, insanların ve diğer varlıkların lânet ve bedduasını
gerektiren üç adet kötü amelden kaçınmayı tavsiye etmektedir. Aynı
zamanda o üç mahallin isimleri, teker teker zikredilmiştir. Bizde bir kaç
cümle ile açıklamaya çalışalım.

a) «Su menbâlarına (Pınar, ırmak ve göl gibilere), akıtmak lâneti
gerektirdiğinden kaçınınız.» buyurulmuştur.

Suyun menbâlarına akıldığında, o sudan abdest alacak, içecek,
gusledecek, yemek pişirecek ve çamaşır yıkayacak kimselerin, bu gü-
zel amellerine engel olacağından, bu sudan faydalanamıyan ve pislik-
lerin kokusundan rahatsız olan her insan, o akıdan kimseye lânet eder.

b) «yolun ortasına (veya yol üzerine) akıtmakda lânetlenmeyi ge-
rektirdiğinden, oraya akıtmakda kaçınınız.» buyurulmuştur.

Yolun ortası veya yolun üzerine hatta yolun hemen kenarına bü-
yük abdestini yapan kimse, yoldan gidenlerin ayaklarına bulaşacağı-
ndan veya her hanki bir vasıta ve emsâlinin teker ve ayağına bulaşib in-

sanların üstüne sıçrayacağından ve o pisliklerin kokusundan oradan geçenlerin ezalanıp rahatsız olacağından, yol üzerine kazayı hâcet yapmakdan kaçınmak lâzımdır.

Hatta yol üzerinde def'i hâcet yapan kimsenin üzerine yolcuların uğrayıp avret yerini göreceklerinden, yolun üzerine ve hemen yol kenârına def'i hacette bulunmak çok kötü bir ameldir ve insanların lânetini gerektirir. İşte bu gibi kötü hallerin görülmemesi ve insanların beddualarını almamak için, yol üzerine ve yolun hemen kenârına def'i hacette bulunmaktan hazer etmek gerekir. Peygamber efendimizin tavsiyesine sarılmanın yolunda, böyle olmaktadır.

c) «Gölgeye akıtmak da lâneti gerektirir.»

Ağaç, ev, duvar, taş ve ot gibi şeylerin gölgesine akıtmakdan da kaçınmak peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin tavsiyesine tâbî olmanın ve gerçek ümmetliğin îcabıdır.

Zira her gölgeye insanlar, varıp oturmak ve istirahat etmek ihtiyacındadırlar. Binaenaleyh insanların faydalanacağı gölgeye varıp pislemek, bir ezadır. Eza ise, hiç bir sûrette ve hiç bir kimseye yapmak câiz değildir.

Şayet insanların menfaatlanacağı bir gölgeye akıdıp pisleyen olursa, oraya varan bütün insanların lânetini kazanır.

İşte bu sebebdan dolayı, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, böyle lânetlenmeyi gerektiren gölgelere pislemekten kaçınılmasını emir buyurmuştur.

۳۵۶ (۲۳) وعن أبي سعيد . قال : قال رسول الله ﷺ : « لا يخرج الرجلان يضربان الغائط كاشفين عن عورهما يتحدثن . فإن الله يمتن علي ذلك » . رواه أحمد ، وأبو داود ، وابن ماجه .

Tercümesi :

356 — (23) Ebû Saîd (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İki adam avret yerlerini açıp konuştukları halde helâda def'i hâcette bulunurlarsa, elbet Allâhü teâla onların bu hâline gazab eder.»

(Hadîsi, Ahmed, Ebû Dâvud ve İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ebû Saïd (R.A), hakkında bir nebze mâlumat, birinci cildde geçmiştir.

Hadîsi şerîfde beyan edilen hüküm, çok ve çok dikkat edib düşünülmeyi gerektiren hususları muhtevîdir.

Kırda, bağda, bahçede, evde ve emsâli yerlerde iki kişi tuvâlete girer veya def'i hâcete otururlar iken veya oturduktan sonra avret yerlerini açıp bir birlerinin avret yerlerini görürler ve def'i hâcet ânında konuşurlarsa, o kimselere, Allâhü teâla gazab edeceği beyan edilmektedir. Bu hadîsi, şeriflerde şu hal ve amellere işâret vardır :

a) Müslümanların, helada veya başka yerlerde def'i hâcet esnasında başkalarına avret yerlerini göstermemeleri lâzımdır. Çünkü ilâhî gazabı mûcibdir.

Ancak kendi elleri çolak olur veya bir ârizadan dolayı elleri ile bir şeye dokunamaz ve tahâret yapamaz halde olanlar, zarûrete binâen kendi yakınlarından, kocası ve karısı veya câriyesi, istinca yaptırmak için bakıp tahâret yaptırabilir. Kadınlar, kadınların avret mahallerini temizlemeleride bu minval üzeredir.

Hulasa-i kelim, dokturluk, ebelik, ameliyat, kırık sarma ve bunların gibi zarûrî haller müstesna, yapancı kimselerden avret mahallini sakınmak ve başkalarını avret yerlerine bakmaktan kaçınmak lâzımdır. Aksi takdirde cenâbu hakkın gazabı ilâhîsine müstehak olunur.

b) Hadîsi şerîfde diğer bir hükümde şöyledir : «**Helada def'i hâcet yaparken konuşan kimseye, Allahü teâla gazab eder.**»

Helâde def'i hacette bulunan kimseler, konuşmadan ve bir sual sorana öksürme gibi hallerle cevap verib sözle mukâbelede bulunmaktan kaçınmaları lâzımdır.

Hal böyle iken helaye girib konuşanlar, helânın duvar ve kapılarına yazılar yazıp meşkul olanlar, ilâhî gazaba müstehak olan âdî insanlardır. Helâda fazla oturma, bâsur hastalığına sebep olduğu fıkıh ve ahlak kitaplarında yazılmıştır.

۳۵۷ - (۴۴) وعن زيد بن أرقم . قال : قال رسول الله ﷺ : « إن هذه الخشوشة مخنضرة ، فإذا أتى أحدكم الخلاء ، فليقل : أعوذ بالله من الخبث والخبائث »
رواه أبو داود ، وابن ماجه .

Tercümesi :

357 — (24) **Zeyd bin Erkam (R.A)** den mervîdir, dedi :

«Şüphesiz şu kenif pisliğin biriktiği yer olan (helâ, yüz numara, tuvâlet, cin ve şeytanların) hazır bekledikleri yerdir.

— **Binâenaleyh sizin biriniz, helâye geldiği vakit; Eûzü billâhi minelhubusi velhabâisi = Cin ve şeytanların şerrinden Allâha sığınırım, desin.»**

(Hadîsi, Ebû Dâvud ve ibni Mâce rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Zeyd bin Erkam (R.A), Ensarı kıramdan medîne-i münevvereli bir sahâbedir. Künyesi, Ebû Amr dir. Bir kavilde de, Ebû Âmirdir. Yetim iken **Abdullah bin Revâha (R.A)** hazretlerinin evinde onun terbiyesinde yetişmiştir. **Abdullah bin Revâha (R.A)** ile berâber «Mûte» Muhârebesine iştirak etmiştir.

H.z. Zeyd bin Erkam, H.z. Ali (R.A) ın ashab ve askerlerindendir. Sıffiyın muhârebesinde berâber bulunmuş ve kûfede sâkin olmuştur.

Yaş itibarı ile küçük olduğundan «uhud» muhârebesinde hazır bulunamamıştır. Ondan sonraki muhârebelerin on yedi (17) sinde Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizle berâber bulunmuştur.

Resûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden yetmiş (70) hadis rivâyet etmiştir.

Râvî Zeyd bin Erkam (R.A), öyle bir zatı muhteremdirki, **H.z. Hüseyin (R.A)** ın mubârek başı bir leğen içinde ubeydullah bin Ziyad isimli zâlimin önüne konduğunda elinde bulunan bir değnek ile o ahlaksız kimse, mezkûr mubârek başa dürtmeğe başladığında : **H.z. Zeyd bin Erkam (R.A)**;

«Değnegini çek, vallahilazîm senin değnek dürttüğün yerlerden Resûlüllâh sallallâhü aleyhi vesellem-in mubârek dudaklarını dokundurub öpdüğünü görmüşümdür.» diyerek ağlamıştır.

Bu zatın sözüne karşı, zâlimin cevabı ve daha başka hayatı ile ilgili haberler, siyer kitaplarında mezkûrdür. (Keza Elhakâik, C. 2, 78-80)

Vefatı, Hicretin altmış sekiz veya yetmiş sekiz târihinde seksenbeş (85) yaşında kûfede vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Hadîsi şerifde, helâye veya her hanki bir yere kazayı hâcet için gelindiğinde, orada avret yerin açık olması ve cenabu hakkın zikrinin

yapılmaması olan bir durum olduğundan, cin ve şeytanlarında hazır olmasıyla her hanki bir zarar ve tehlikeden korunmak için, mezkûr duayı okuyarak helaya girmek gerektiği beyan buyurulmuştur.

Her müslüman, bu uyarıcı mühim tavsiyeye dikkat edib, helâye gireceği zaman, bu duayı mutlaka okumalıdır. Şâyet duayı okumadan girer ve hlâda bir kötülükle karşılaşır, kendini itham etmelidir.

Arabcada bir ibârede şöyle beyan edilmiştir :

«Elcezâü, min cinsil amel = ceza, amelin cinsindendir.»

۳۵۸ — (۲۵) وعن علي، قال : قال رسول الله ﷺ : « سِتْرُ مَا بَيْنَ أَعْيُنِ الْجِنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُهُمُ الْخَلَاءَ أَنْ يَقُولَ : بِسْمِ اللَّهِ . رواه الترمذي ، وقال : هذا حديثٌ غريبٌ ، وإسناده ليس بقوي . »

Tercümesi :

358 — (25) Ali (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Âdem oğlunun avret yerleri ile cinnîlerin gözleri arasında perde, onlardan (Adem oğullarından) birisi helâye girdiği vakit; «Bismillah» demesidir.»

(Had'si, Tirmizî rivâyet etmiştir ve Tirmizî dedi : Bu hadis, garibdir ve isnâdı kavî değildir.)

(Not : Bu hadîsi şerifdeki hüküm ile yukardaki hadîsi şerifin hükümünü cem etmek, sünnet yoludur. Binâenaleyh helâye girecek kimse, «Bismillahi, Allâhümme innî Eûzü bike minelhubusi velhabâisi veya Bismillahi, Eûzü billâhi minelhubusi velhabâisi» duasını okumalıdır.)

۳۵۹ — (۲۶) وعن عائشة. قالت: كان النبي ﷺ إذا خرج من الخلاء قال : « غُفْرَانُكَ » . رواه الترمذي ، وابن ماجه ، والدارمي

Tercümesi :

359 — (26) Âişe (R.A) den mervîdir, dedi :

Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâdan çıktığı vakit derdi : «Ğufrâneke = senin afvine sığınırım.»

(Hadîsi, Tirmizî, İbni Mâce ve Dârimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hız. Âişe (R.A) ın beyan etiğı bu haberde de, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin helâden çıkdığı vakit, afvi ilâhiyeye sığınarak dua yapıdığı beyan buyurulmuştur. Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin böyle duada bulunmasının sebebi, şöyle izah edilmiştir :

b) Beşerîn kuvvet ve gayreti, yemiş ve içmiş olduğı nîmetlerin bedene faydalanmasını yaratan ve bedenden dışarıya çıkması gerekenlerini yarattığı ifrazat yollarından çıkaran ve vucuda rahatlığı veren kudret ve alamet sâhibi Alâhü tealaya şükretmek için, bu duada bulunmuştur.

Kazayı haceti rahatlıkla def edib rahata erişmek, elbetde en büyük ve sıkıntılı nîmete nâil olmaktır. Çünkü ilâhi san'atın tecellîsi olan, bağarsak ve idrar yolları gibi hazım ve ifrazat yolları arızalanıb bir engel olmadan rahata kavuşmak, şükredib hâlıkı zülcelâla sığınılacak bir nîmettir.

İşte saymakla bitmeyecek kadar ifrazat nîmetini lutfeden mevlayı müteala, sevgili peygamber efendimiz, «**Ğufrâneke = senin, afvi mağfiretine sığınırım**» diyerek dua ve niyazda bulunuyor.

Diğer bir rivâyet de, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem helâden çıkdığında şu duayı okumuştur :

«**El hamdülillâhi ellezî ezhebe annî el ezâ ve âfânî = Hamdû sena o Allâha mahsusdurki, benden ezayı giderdi ve bana âfiyet verdi.**»

Daha başka rivâyetlerde, vârid olmuştur.

۳۶۰ - (۲۷) وعن أبي هريرة ، قال : كان النبي ﷺ إذا أتى الخلاء أتته بماء في تور أو ركوة ، فاستنجد ، ثم مسح يده على الأرض ، ثم أتته بإناء آخر ، فتوضأ . رواه أبو داود ، وروى الدارمي والنسائي معناه

Tercümesi :

360 — (27) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâye geldiğı vakit, bende içinde su dolu bir bakır veya taşdan testi ile deriden yapı-

miş küçük bir çanakla gelirdim. Resûlullah (S.A.V) istinca eder, sonra elini yer üzerine meshederdi. Sonra başka bir çanakla gelirdim, onunla da abdest alırdı.»

(Haberî, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir. Dârimî ve Nesâî de bu mânâda rivâyet etmişlerdir.)

(Not : Haberde, Resûlû ekrem efendimizin, evvela bir su kabındaki su ile abdest alması, tahâret yapılan su kabı ve orada kalan su ile tahâret câiz olmaz manasına olmayıp, belki tahâret yapılan kabdaki suyun az kalıb, abdest almaya yetmiyeceğinden, diğer kabdaki su ile abdest aldığı, beyan edilmiştir.)

٣٦١ — (٢٨) وعن الحكم بن سفيان ، قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا بال

توضأً ، ونَضَحَ فرجَه . رواه أبو داود ، والنسائي

Tercümesi :

361 — (28) Hakîm bin Süfyan (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem bevl edib akıttığı vakit, tahâret edib fercine su serperdi.»

(Haberî, Ebû Dâvud ve Nesâî rivyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Hakîm bin süfyan (R.A) sekafî kabilesine mensub bir sahâbedir. Kendisinden süfyânı sevri gibi pek çok zevat hadis rivâyet edib öğrenmiştir. (Üsdülgâbe, C. 2, 35 - 36)

Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin idrarını akıttıktan sonra taharet edib fercine su serpmesi; az bir su serpererek eteğini, veya donunu veya gömleğini ısladırdığı, abdest aldıktan sonra eteğinde bir ıslaklık hissi, acaba bir idrar damlası falan mı ves'vesesini giderme yolunu ümmete tâlim etmek içindir.

İbnî melek merhum gibi âlimlerde, aynı hüküm ve beyanları yazmışlardır.

٣٦٢ — (٢٩) وعن أميمة بنت رقيقة ، قالت : كان للنبي صلى الله عليه وسلم

قدحٌ من عيْدَانٍ تحتَ سَرِيرِهِ يُبُولُ فِيهِ بِاللَّيْلِ . رواه أبو داود ، والنسائي .

Tercümesi :

362 — (29) Ümeyme binti Rukayka (R.A) den mervidir, dedi :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem için karyolasının altında uzun hurma ağacından yapılmış bir kab (tas, tabak) bulunur du, geceleyin o kaba idrar akıdırdı.»

(Haberî, Ebû Dâvud ve Nesâî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Ümeyme binti Rukayka (R.A), peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin annesi tarafından teyzesi olup, mekke-i mükerrermeden medîne-i münevvereye hicret eden kadın sahâbelerdendir.

Uzun müddet yaşayan kadın sahâbelerden olmakla, Hz. Hasan (R.A) ın hilâfeti zamanında bulunmuş, onun hilâfetinden sonra Şamı şerif hâkimi tarafından Şama nakli mekan edilmiş ve orada kendisine tahsis edilen bir evde ikâmet etmiştir. (Keza metaliunnucum, C. 2, 390)

Hz. Umeyme (R.A) ın vâlidesi «**Rukayka**» hanım efendi ise, peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin küçüklüğü zamanında ruyayı görüb Abdülmuttalibin efendimizle istiska = yağmur duasına çıkmasına sebep olan kadındır. O duanın semeresi gönülünce, bu hanım efendinin söylediği uzun kasidesi siyer kitablarında mezkûr dır. Allah hepsinden razî olsun.

Yukarda fili Resûlü beyan eden haberde şu hususlara işâret vardır :

a) Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz bir karyola ve emsâline yattığına göre, ümmetinden her hanki bir kimseninde karyola, dîvan ve emsallarına yattığında zühdü takvasına hâlel gelmez ve böyle yerlerde yatanlar, ayıblanamaz. Zira önderimiz ve mürşidimizin yaptığı şeyi işlemek en iyi ve en güzel ameldir.

Fakat Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, sâde hasır üzerine oturub yattıklarında çok olmuştur. Bu sünnetini işlemek de en güzel sünnetlerden olduğu unutulmamalıdır.

b) Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, geceleyin idrarını akıtması için karyola ve sedirin altına ağaçdan yapılmış bir kabı bulundurmasında, ümmeti için bir nümûnedir. Ve dînin, kolaylık hükümlerinden birisidir.

O idrar akıdacağı kabın bulundurunmasındaki sebep, nefesine zorluk ve meşekkati yüklenmeyib acımak, ümmetine böyle amel etmenin cevazını bildirmek ve geceleyin tuvâlete gitmekden korkanlara kolay-

lık olması için bu ameli işlemiş olduğu beyan edilmektedir. Aynı zamanda uykudan uyanan kimselerin, tuvâlete girerken Allaha sığınma duasında gaflet edebilecekleride zikredilmiştir.

Birde helâlar, daima cin ve şeytanların bulundukları ve bulunabilecekleri yerlerdir. Geceleyin ise, oralarda daha çok bulunabileceklerinden, her hanki bir zarar ve şerlerine uğramamak için, sedirinin altına koyduğu lazımlığa idrarını def ediyor.

Yatak odasında bulundurulmuş lâzımlık kab, boş olub necaset içinde vâir iken odanın içinde bulundurulmaması lâzımdır. Hatta yatak odasında idrâr akıtmak için bir çukur ve leğen gibi şeylerin bulunması hâlinde onların içinde idrârın durması ve o idrarla oda da dururken yatmak doğru değildir. Her hanki bir kötülük olabilir. Bu takdirde öyle pisliklerin odada bulundurulmasından son derece kaçınılması lâzımdır. Zira böyle odalara rahmet melekleri girmez, cin ve şeytanların uğrak merkezi olur.

Bir hadîsi nebevîde şöyle buyurulmuştur :

«Bir tasın (keza tabak ve kâbın) içinde idrar var iken, odada bırakılmasın. Zira melekler, bir odada, içinde idrar olan bir kab var iken o odaya kat'îyyen girmez (ler). Ve hamam yapıp yıkandığı yere aslâ idrarını akıtma.» (Akkirmanî, 51)

c) Beyan edilen haberde, Resûlü ekrem efendimizin geceleyin idrarını akıtma ihtiyacını duyduğu belirtilmektedir. Büyük abdest zikredilmemiştir.

Şu halde müminlerde de, geceleyin idrar akıtma ihtiyacı görülürse, hem böyle bir lâzımlığa odasında akıdabilirler ve hemde «bende geceleyin idrar akıtmak ihtiyacı oluyor» diyerek telâşa düşmemeleri veya hastalık gibi bir hâlin olduğu vehmine kapılmamaları lâzımdır.

d) Tuvâlet ve helâları dışarda olan müslümanlar için sevgili peygamber efendimizin bu amelinin işlemleri çok yerinde bir sünnettir. Zira geceleyin içerisi sıcak veya ılık olur. Yataktan kalkıldığında terli olunabilir ve yatak elbisesiyle dışarıya çıkmakla üşüyüp hastalığa tutulma hâli olabilir. Aynı zamanda dışardaki tuvâletde, cin, şeytan ve insanların zararlarına mâruz kahnabilir. Çünkü, «Su uyur, düşman uymaz» denilmiştir.

Fakat helâlar, ekseri yeni yapılan evlerde olduğu gibi, evlerin dâhilinde olursa, yukarıda sayılan tehlikelerin bir çoğu olamayabileceğinden, helâlara çıkıp akıtmakta beis yoktur. Yinede geceleyin helâyâ çıkmaktan korkanlar, yatak odalarına veya münasib bir odaya idrarını akıdacakları lâzımlık kablarını, korlar. İzzet ettiğinde akıdırılar.

۳۶۳ — (۳۰) وعن عُمرَ ، قال : رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبُولُ قَائِمًا ، فقال : « يَا عُمَرُ ! لَا تَبُولُ قَائِمًا » ، فَمَا بُلْتُ قَائِمًا بَعْدُ . رواه الترمذي ، وابن ماجه . قال الشيخُ الإمامُ محييُ السُّنة ، رحمه الله : قد صحَّ :

Tercümesi :

363 — (30) Ömer (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem ben ayakda akıdır olduğum halde beni gördü, hemen buyurdu :

«Ey Ömer! Ayakda akıtma»

— Ondan sonra bir daha ayakda akıtmadım.»

(Hadîsi, Tirmizî ve ibni mâce rivâyet etmiştir. Şeyh imamı muh-yissünne rahimehüllah : Mutlaka sahihdir, dedi.)

İ Z A H A T

Resûlü ekrem (S.A.V) efendimiz, ayakda idrarını akıdan Hazreti Ömeri görünce, «Ey Ömer! Ayakda akıtma.» buyuruyor.

Ayakda idrar akıtmayı nehyetmenin sebepleri şöyle sıralanmıştır :

a) Ayakda idrar akıdırken, insanlar, o kimsenin avret yerini gö-rebilirler. Avret yerin açılıp başkalarının görmemeleri için, ayakda id-rarın akıdılması yasaklanmıştır.

b) Bir de ayakda idrarını akıdan kimse, rüzgarın esmesinden, ye-rin sert olmasından ve belki kendisinin her hanki bir dikkatsizliğinden idrarın gerisin geri dönüb üzerine sıccramasından emin olamaz. Akıt dığı idrarı ile üstünü necisleyebilir.

Bu sebebler gibi zarar ve fenalıklardan dolayı ayak üstü idrar akıt-mak yasaklanmıştır. Fıkıh kitaplarında da, «mâzeretsiz ayakda idrar akıtmak, kerahat» denilmiştir. Fakat bu kerâhatlık hakkında ihtilaf edilmiştir. Bâzı fakihler, kerâhatı tenzihiye, demişlerdir. Diğer bâzıları-da, kerahatı tahrîmiye olduğunu beyan etmişlerdir.

İbni Mes'ud (R.A) da demiştirki :

«Ayak üzeri idrar akıtmak, cefâ ve ezâdandır.» (Mirkaṭ, C. 1, 296)

Yâni, mâzeretsiz ayak üzeri dikilerek idrar akıtmak, dîne ve edebe aykırı bir davranış olmakla, başkalarından avret mahallini sakınmak sıkıntısı ile, insanların lânet ve kötölemesine mâruz kalmak ve idrarın sıccrantısı gibi ezâlar olacağından eza ve cefadır.

Binâenaleyh imkan dâhilinde ayak üstü dikilerek idrar akıtmak-tan kaçınmak lâzımdır.

٣٦٤ - (٣١) عن حذيفة، قال: أتى النبي ﷺ سباطة قوم، فبال قائماً. متفق عليه.

قيل: كان ذلك لمُذَرٍّ.

Tercümesi :

364 — (31) Huzeyfe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebîyyi muhterem sallâllâhü aleyhi vesellem bir kavmin çöplüğüne (küllük veya mezbeleliğine) geldi, ayakda idrarını akıttı.»

(Haberî, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.

Denildiki : Resûlüllahın burada ayakda akıdışı, mâzeretten içindir.)

İ Z A H A T

Bir üstde geçen hadisi şerifde, **Resûlü ekrem** sallâllâhü aleyhi vesellem efendimiz, **H. Ömeri** ayakda idrarı akıtmakdan nehyediyor. Bu haberde ise, kendisinin bir çöplüğe, küllüğe ve bunlara benzer bir mezbeleliğe ayakda akıttığı naklediliyor. Haberin naklinden sonra Resûlüllah (S.A.V) in idrarını ayakda akıtması, bir zarûretten için olduğu beyan ediliyor.

Bu zarûret ve mâzeret, Allâhü âlem ya Resûlü ekrem sallâllâhü aleyhi vesellem idrarını akıdacak başka bir yer bulamadı veya bedenin ve ayağının her hangi bir yerinde oturub akıtmasına mânî bir hal olduğu için oraya oturmadan ayakda idrarını akıtmıştır. O süprüntü olan yer çok pislik halinde olub oturulamadığı gibi, yüksek ve yokuş bir şekilde olabilir. Bu takdirdede oturarak akıtmak, çok güçtür.

Her ne şekil ve sûrette olursa olsun, zarûrî hal ve mekanlarda idrarı oturarak aktımanın cevazı beyan edilmiş oluyor.

İmam-ı Gazâlî merhumun ihyasında şöyle nakledilmiştir :

«Kırk (40) kadar tabib (doktor) icma edib karara varmışlardırki; elbette ayakta çamur haldeki bir mezbeleliğe idrar akıtmak, yetmiş türlü derde devâdır.»

Resûlü ekrem efendimizin, mezbelelik yere ayakda akıtmasındaki hikmetlerinden biriside, bu cümlelerde mündemicdir.

Yukardaki naklettiğimiz hükümler, çeşitli zarûret ve mezâretlere binâendir. Yoksa mâzertin dışında efendimiz ve önderimiz, daima oturduğu halde idrarını akıtmıştır.

الفصل الثالث

۳۶۵ - (۳۲) عن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : من حدَّثكم أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عليه وسلم كانَ يَبُولُ قائماً فلا تُصَدِّقُوهُ ؛ ما كانَ يَبُولُ إِلَّا قاعداً . رواه أحمد ، والترمذي ، والنسائي

HELÂNIN ÂDABLARI İLE İLGİLİ ÇÜÇNCÜ FASIL

Tercümesi :

365 — (32) Aîşe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Kim size, nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem ayakda akıdıyordu, derse, o kimseyi tasdik etmeyiniz. O ancak oturduğu halde idrarını akıdırdı.»

(Haberi, Ahmed, Tirmizî ve Nesâî rivâyet etmiştir.)

۳۶۶ - (۳۳) وعن زيد بن حارثة ، عن النَّبِيِّ ﷺ : أنَّ جِبْرِيلَ آتَاهُ فِي أَوَّلِ مَا أُوحِيَ إِلَيْهِ . فَكَلَّمَهُ الْوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الْوُضُوءِ ، أَخَذَ غُرْفَةً مِنَ الْمَاءِ ، فَتَضَعُ بِهَا فَرْجَهُ . رواه أحمد ، والدارقطني

Tercümesi :

366 — (33) Zeyd Bin Hârise (R.A) den mervîdir.

«Nebiyyi muhterem Sallallâhü aleyhi vesellemden rivâyet olunmuştur. Muhakkak Cebrâil (Aleyhisselâm) kendisine vahyolunan ile ilk defa ona (nebiyyi muhtereme) geldi, ona abdesti ve namazı tâlim etti. Her ne zaman abdestden fâriğ olduğunda, sudan bir avuç alır etegine serperdi.»

(Hâberi, Ahmet ve Dâre kudnî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî zeyd bin Hârise (R.A), Kur'anı Kerimde «Ahzab sûresinde» ismi zikredilen Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem'in kölelerinden birisi bir sahâbedirki, Ebu üsâme ile künyelenmiştir. Yâni **Hiz. Üsâmenin Zeyd** (R.A), babasıdır.

Mensub olduğu kabile, Tebuk-un kuzey tarafı olan Şam yakınlarında «Devmetülcendel» denilen yerdeki kelb aşîretinden ve kuzaa soyundan olduğu yazılıdır.

Câhiliyyet devrinde esir düşerek Hakim bin Hazam onu kendi halası olan **Hiz. Hatîcetelkubra** (R.A) için satın almış ve **Hiz. Hatîce** (R.A) da **Hiz. Zeyd** (R.A) ı, nebiyyi ekrem sallallâhü aleyhi veselleme hibe edib bağışlamışdı.

Hiz. Zeyd (R.A) in pederi **Hârisetülkelbî** bir müddet evlad hasretini çekip ağladıktan sonra Resûlü ekrem efendimizin yanında olduğunu haber alıyor. Hemen oğlu ile görüşmek üzere Mekke-i Mükerreremeye geliyor. Hâne-i saâdet de evladı ile buluşuyor.

Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem **Hiz. Zeydi**, pederi ile gitmek veya kendi yanlarında kalmak husûsunda muhayyar kılıyor. Fakat **Hiz. Zeyd**, «Ya Resûlellah! Sizin üzerinize kimseyi tercih edemem» deyib, **Rasûlü ekrem** efendimizin yanında kalıyor. Mubârek Peyğamber efendimizde onu evladı mâneviyye olarak yanında bırakmıştır.

Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimize ilk evvel îman edenlerdendir.

Buharî Şerifde Berrâ bin âzib (R.A) ın rivâyetiyle sâbit olan bir hadîsi şerifte Resûlü ekrem efendimizin **Hiz. Zeyde**, şu hitabı menkuldur :

«**Sen, bizim birâderimiz ve âzadlımızsn.**»

Resûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, **Hiz. Zeydi** süvârî müfrezelerinin üzerine emir olarak tâyin ederdi.

En büyük emirlik vazîfesi, «Mûte» muhârebesine gönderilen askerlerin başlarına reis olarak tâyin edilmesidir. Zira o askerlerin içinde **Hiz. Ebû Bekir**, **Hiz. Ömer** ve **Hiz. Ebû Ubeyde** gibi ashâbın pek çok necib kişileri **Hiz. Zeydin** sancağı altında bulunmuşlardır ve **Hiz. Zeyd**, o muhârebede şehid olmuştur.

Bu sebebdan Resûlü ekrem (S.A.V) Risâletinin son günlerinde Şam tarafına gönderilmek üzere tertib edib hazırlanan askerî birliğin başına **Hiz. Zeydin** oğlu **Üsâme** (R.A) ı tâyin buyurub şu hitâbede :

«**Babayın şehid olduğu yere git ve düşmanları atlara ciğnet.**» bulunmuştur.

Bu ordu hareket etmeden Resûlullah (S.A.V) in irtihalı vukû bulmuştur. Aynı orduyu komutanı **Hız. Üsâme** ile beraber **Hız. Ebû Bekir**, sevk edib göndermiştir.

Hız. Zeyd (R.A), Resûlü ekrem (S.A.V) tarafından sekiz (8) defa askerî komutan tayin edildiği yazılmaktadır.

Hız. Zeyd (R.A), Peyğamber (S.A.V) efendimizin âzadlısı ve evladı mâneviyyesi olmakla, câhiliyyet devrinde evlâtlıkları, öz evlad mesâbesinde tutarlardı. Halbuki o hüküm ve anlayış yanlışdı. Bu hükmün yanlışlığını ve gerçek hakikatın aydınlatılması için, cenahu hak çeşitli ayeti kerimelerde hükümler beyan etmiştir.

Bu cümleden biriside **Hız. Zeyd** (R.A) ın, hanımı **Hız. Zeynebi** boşadıktan sonra Resûlünün nikahlayıp âile edinmesini beyan buyurmasıdırki, Ahzab sûresinin 36-38 ayetlerinde gâyet açık bir şekilde beyan buyurulmuştur. Aynı âyetlerde **Hız. Zeyd bin Harise** (R.A) ın ismi, zikredilmiştir.

Bu mes'elenin açıklayıcı hükümlerini öğrenmek isteyenler, mezkûr sûrenin âyetlerinin tercüme ve tefsirlerine muracat etmelidirler.

Hız. Aışe (R.A), **Zeyd bin Hârise** (R.A) hakkında sitayişlerinde :

«Resûlullah (S.A.V), bir tarafa **Zeyd bin Hârise** ile bir askerî birlik gönderceklerinde mutlaka **Zeydi o müfreze**ye komutan olarak tayin buyururlardı. Eğer **Zeyd** (R.A), kendilerinden sonraya kalmış olaydı, onu kendine istihlaf (hâlife tâyin) ederdi.» demişlerdir.

Hız. Zeyd, Mûte muhârebesine memûriyetleri ânında Resûlullah (S.A.V) :

«Eğer **Zeyd**, öldürülürse, Askerin emîri câfer bin Ebî tâlibdir. O da öldürülürse, Abdullah bin Revâhadır. O da öldürülür ve şehid olursa, müslümanlar, kendi aralarında birini intihab etsinler.» diyerek gönderiyor.

Hız. Zeyd (R.A), beyaz tenli ve kırmızı benizli imişler. Müslümanların üçüncüsü olduğu yazılmaktadır.

Vefatı, Mûte muhârebesinde askerin emîri iken cemâdiyülûla ayında hicretin sekizinci senesinde, elli beş (55) yaşında vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Haberde beyan edilen hüküm, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem, abdesti aldıktan sonra avucuna suyu alıb fercine serbdiği husus, şârihlerce; ya hakikaten eteğinin altından suyu serbmiştir veya fercinin (zekerinin) hizasına doğru su serpmiştir .

Denilmiştir ki : Belkide Resûl-i ekrem sallallâhü aleyhi vesellem ümmetine vesveseyi def etmeyi veya bevlîn kesilmesini sağlamayı tâlim için işlemiştir. Zira soğuk suya serpmekle idrarının gelmesine mâ-nî olunmuş olur. Artık soğuk su serpildikten sonra ferc ve zekerden bir daha bir şey o an için inmez.

Zâhir olan ise, suyun eteğe serpilmesi, susuz olarak istinca edib ta-hâret yapan kimseye mahsustur. (Keza Mirkat, C. 1, 297)

۳۶۷ — (۳۴) وعن أبي هريرة، رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ: «جاءني جبريل، فقال: يا محمد! إذا توضأت فأتبضح». رواه الترمذي، وقال: هذا حديث غريب. وسمعتُ محمدًا — يعني البخاري — يقول: الحسن بن علي، الهاشمي الراوي منكر الحديث.

Tercümesi :

367 — (34) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bana cibril geldi ve dedi : Ey Muhammed! Abdest aldığında (ete-gine) mutlaka su serp.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir. Tirmizi dedi : Bu hadis garibdir. Muhammed den - yânî, Buhârîden -ışittim : Râvî Hasan bin ali el -hâ-simî «hadis, münker hadisdir» derdi.)

۳۶۸ — (۳۵) وعن عائشة، رضي الله عنها، قالت: قال رسول الله ﷺ: «ما أمرتُ خلفه بكوزٍ من ماءٍ، فقال: «ما هذا يا عمر؟». قال: ماءٌ تتوضأُ به. قال: «ما أمرتُ كلما بليتٍ أن أتوضأً، ولو فعلتُ لكانت سنةً». رواه أبو داود، وابن ماجه

Tercümesi :

368 — (35) Aîşe (R.A) den mervdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) idrarını akıttı, hemen Ömer, Resûlüllahın arka-sında içinde su dolu topraktan yapılmış bir ibrik ile dikildi.

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Bu nedir? Ey Ömer!»

— Ömer (R.A) dedi : Sudur, sen onunla abdest alasin.

— Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Her zaman idrarımı akıttığımda abdest almakla emrolunmadım. Eğer işlemiş olsaydım, sünnet olurdu.»

(Hadîsi, Ebû Dâvut ve İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

(Not : Hadîsi nebevîde, bu ümmet için kolaylık ve iyi bir hükmün tâlimi vardır. Abdestini bozan ve kazâyı hacette bulunan her hanki bir kimsenin, mutlaka abdest alması lâzım ve sünnet olmayıp, belki müstehab olan amelden olduğunu beyan etmektedir. Zira Resûlü ekrem efendimizin bâzan işleyip bâzan terk etmesi, o amelin müstehablığına işârettir. İşlendiğinde sevab vardır ve terk edildiğinde günah yoktur.)

٣٦٩ — (٣٦) وعن أبي أيوب، وجابر، وأنس، أن هذه الآية لما نزلت : (فيه رجال يحبون أن يتطهروا، والله يحب المطهرين) ، قال رسول الله ﷺ : « يا معشر الأنصار ! إن الله قد أثنى عليكم في الطهور ، فاطهروا كم ؟ » قالوا : نتوضأ للصلاة ، وتغتسل من الجنابة ، وتستنجي بالماء . قل : « فهو ذاك ، فعليكموه » . رواه ابن ماجه

Tercümesi :

369 — (36) Ebî Eyyûb, câbir ve Enes (R.A) den mervîdir, şu meal-daki âyet :

«Orada (mescidi kubada), günahlardan ve pisliklerden temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allahda böyle çok temizlenenleri sever.» (Tevbe sûresi, 108) nazil olunca, Resûlü ekrem (S.A.V) buyurdu :

«Ey Ensar Cemaatı! Muhakkak Alâh (C.C.) temizlik husûsunda sizi senâ etti. Sizin temizliğiniz nedir?»

— Ensârı kiram dediler :

«Namaz için abdest alıriz, cünüplükden guslederiz ve su ile istinca yaparız.»

— Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«İşte bu sizin övülmenize sebebdır. Öyle ise, bu tahârete devam ediniz.»

(Hadîsi, ibni Mâce rivâyet etti.)

(Not : Bu hadîsi şerifin hükmü hakkında bir nebze mâlumat, bir az yukarda geçmiştir.)

۳۷۰ — (۳۷) وعن سلمان ، قال : قال بعضُ المشركين ، وهو يستهزئُ : إني لا أرى صاحبكم يعلمكم حتى الخراءة . قلتُ : أجل ! أمرنا أن لا نستقبل القبلة ، ولا نستنجي بأيماننا ، ولا نكتفي بدون ثلاثة أحجارٍ ليس فيها رَجيعٌ ولا عَظْمٌ . رواه مسلم ، وأحمد واللفظ له ..

Tercümesi :

370 — (37) Selman (R.A) den mervîdir, dedi :

«Müşriklerin bâzısı, onu (Selmanı) alaya alarak dedi : Muhakkak ben sizin sahibinizi (Nebînizi) kesinlikle görüyorum ki, size tuvâlet âdâbını dahî öğretiyor.

— Selman ben dedim : Evet! Bize (helâda) kibleye istikbâl etmemizi, sağ elimizle istince (tahâret) yapmamamızı ve istinca edilen şeyde hayvan tersi ve kemik olmadığı halde üç taşdan azı ile iktifa etmememizi emir buyurdu.»

(Haberî, müslim ve Ahmet rivâyet etmiştir ve hadîsin lafzı, Ahmed bin hanbelindir.)

İ Z A H A T

Râvî Hz. Selman (R.A) hakkında bir nebze mâlumat, yukarda geçmiştir.

Hazreti selamânın haberinde şu hususlar beyan edilmiştir :

a) Müşriklerden bâzılarının, Resûlü ekrem efendimizin ümmetine her şeyi öğrettiğini, hatta helâda def'i hâcetin âdab ve usûlünü dahî öğrettiğini zikretmeleri şâyânı dikkatir.

Zira islam ve hak düşmanları dahi, istemiyerek gerçeği itiraf edib konuşuyor. Alay tarzı ilede olsa, hak yolcusu müslümanlar için ibret ve dikkat gereken bir hususdur.

Büyükler bir sözlerinde şöyle demişler : «Fazîlet, düşmanların lehinde şehâdet ettiği kimsedir.»

Öyle ya hem müslümanlıktan dem vurub, hemde islâmın ve önderimiz muhammed aleyhisselâmın eksik ve âmanlarını arayanlar olabiliyor. Elbet sevgili peygamberimizi, getirdiği, şer'i şerîfin esası olan kitab ve sünneti, tahkîr eden, alaya ve eğlenceye alarak ayıblayan; müşrik, mürtet ve kâfir olur. Böyle şeyler, hak yolcusu müslümanlara, yakışmaz.

Bu hükümlerin geniş îzahî, «**Mültekâ tercümesi**» adlı eserimizin ikinci cildinin «**Mürted Babı**» başlığının altında zikredilmiştir .

b) **Râvî Hz. Selman**, cevabında Rasûlü ekrem sallalâhü aleyhi ve sellem efendimizin def'î hâcet ânında kibleye istikbal etmememizi emretmiştir, diyerek beyanda bulunması ise, kâbe-i muazzamaya tâzim ve hurmet gerektiğinden yasaklanmıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir hususa işâret edelim. **H. Selman**, kibleye istikbal ederek def'î hâceti zikretmiştir. Def'î hâcet ânında arkayı kible tarafa dönmeyi zikretmemiştir.

Bu hususda yukarda her ikisini yasaklayan hadîsi nebevîler, îzahlarıyla birlikte geçmiştir.

İbni Hacer (R.A) demiştir ki :

«Keza kible tarafa arkayı dönerak akıtmakda aynı şekilde yasaklanmıştır. Burada Hz. Selmânın sâdece kibleye teveccüh ederek akıtmamayı emretme husûsundaki zikri, ön tarafı kibleye doğru dönerek abdest bozmak, arka tarafı dönmekden daha kötü olduğu içindir.»

Veya zarûretler karşısında bina ve emsallarının içinde arkayı kible tarafa dönerak abdest bozmanın cevâzından için, zikretmemiştir. Nettekim yukarda Resûlü ekrem efendimizden böyle haber zikredilmiştir.

Evet kible tarafa yönelerek idrar ve büyük abdest def'inde bulunmak, arka tarafı dönerak def'î hacette bulunmaktan daha kötü ve daha edeb dışıdır. Onun için fukaha ve âlimler, kibleye yönelerek def'î hacette bulunmak, eşeddi kerâhattır, arka tarafı kibleye çevirerek def'î hacette bulunmak ise, bir rivâyette kerâhat, diğer bir rivayetde kerâhat değildir, demişlerdir.

c) İstihza ederek sualda bulunan bâzı müşriklere, Hz. Selman (R.A), ciddiyet ve kemaî ile cevabında, Resûlü ekrem efendimizin, sağ elleriyle istinca etmemelerini, taharetin üç taşdan aşağısı ile yapmalarını ve tahâretin hayvan tersi ve kemikle yapılmamasını emir buyurduğunu beyan etmiştir.

۳۷۱ — (۳۸) وعن عبد الرحمن بن حسنة ، قال : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وفي يَدِهِ الدَّرَقَةُ فَوَضَعَهَا ، ثُمَّ جَلَسَ فَبَالَ إِلَيْهَا . فَقَالَ بَعْضُهُمْ : انْظُرُوا إِلَيْهِ يَبُولُ كَمَا تَبُولُ الْمَرَأَةُ . فَسَمِعَهُ النَّبِيُّ ﷺ ، فَقَالَ : « وَيْحَكَ ! أَمَا عَلِمْتَ مَا أَصَابَ صَاحِبَ نَبِيِّ إِسْرَائِيلَ ؟ ! كَانُوا إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَوْلُ قَرَضُوهُ بِالْمَقَارِيضِ ، فَتَبَاهَمَ ، فَعُذِّبَ فِي قَبْرِهِ »
رواه أبو داود ، وابن ماجه .

۳۷۲ — (۳۹) ورواه النسائي عنه عن أبي موسى .

Tercümesi :

371 — (38) Abdurrahman bin Hasene (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlüllah (S.A.V) in elinde deriden bir kalkan olduğu halde bizim yanımıza çıka geldi ve elindeki kalkanı perde olarak koydu, sonra oturdu, hemen ona doğru yönelerek perde arkasına idrarını aktı.

— Bunun üzerine (müşrik ve münafıklardan) bâzıları dedi :

— Şuna bakınız, kadın gibi (avret yerini saklayarak) akıtıyor.

— İşte o anda Resûlüllah (S.A.V) O sözü işitti, hemen buyurdu :

«Yazıklar olsun sana! Benî israilin sahibine (arkadaşına) azabdan isâbet edene ilmin yetişmedimi?! Onlara (elbise ve emsâline) idrarın isâbet etiği yeri makaslarla keserlerdi. Onların sahibi (arkadaş ve dostu) onu, (elbiseden necis olanını kesmeyi) Onlara nehyetti. Bu sebebden kabrinde azab olundu.»

(Hadisi, Ebû Dâvud ve İbni Mâce rivâyet etmiştir.)

372 — (39) Bu hadîsi, Nesâî aynı zaddan, oda Ebî Mûsa (R.A) den rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Râvî Abdurrahman bin Hasene (R.A) şurahbîl bin Hasene (R.A) ın kardeşidir. Hasene, annelerinin ismidir. Babalarının ismi, ihtilâflıdır. Fakat meşhur olan rivâyet, babalarının ismi, Abdullah bin mutaadır.

Rasûlü ekrem sallalâhü aleyhi vesellemden muhtelif hadîsi nebevî rivâyet eden ve muhâcirlerden olan bir sahâbedir. Rivâyet ettik-

leri hadisi nebevîlerin en meşhurları, idrar akıtma husûsunda rivâyet etmiş olduğu yukardaki hadîsi şerifdir. Birde «**Tehzibüttehzib**» adlı eserinde **İbni Haceri Askalanî** merhumun beyan ettiği üzere, «idrâr sıçran-tısından kaçınmayana kabir azabının olacağını» beyan eden hadîsi şerîfin râvisidir.

İzzuddin İbnül esir merhumun «**Üsdülgâbe**» adlı eserinde, **H.z. Abdurrahman bin Hasene** (R.A) ın, Rasûlüllah (S.A.V) efendimizle bir muhârebede bulunub kelleri tencerede pişirerek yemeye çalışanlar hakkındaki kimselere, Resûlüllâh (S.A.V) ın tavsiyesini rivâyet ettiği mezkûrdür.

H.z. Abdurrahman bin hasene (R.A) ın vefatı husûsunda, bir bilgi bulunulamamıştır. Allah ondan razî olsun.

Hadîsi nebevîyi rivâyet edenin ifadesinde ve hadîsi şerifde şu hususlara işaret vardır :

a) **Râvî H.z. Abdurrahman**, Nebiyyi muhterem efendimizin elinde bir kalkan ile gelib yere koyarak perde edinib o kalkanı siper edinerek idrarını akıttığını beyan ediyor.

Bu hâlin biz müslümanlar için dikkat edilmesi gereken bir terbiye ve edeb usûlu olduğu muhakkaktır. İdrarını ve büyük abdestini akıdacak kimselerin, bilhassa insanların görme ihtimalı olan yerlerde, duvar, ot, kum ve taş yığını ve ağaçdan, tahta ve emsâlinden bir siperin arkasına geçip def'i hâcette bulunmaları lâzımdır.

b) Resûlî ekrem efendimizin, idrarını bir siper ve kalkan arkasında akıtmasını gören müşrik ve munafıklardan bâzılarının, bu hâli kadınlar gibi sakınarak akıttığını söyleyip ayıbladıkları ve eğlenceye aldıkları nakledilmiştir.

Günümüzde müslüman erkek ve kadınların, islamca yaşamaya çalışanlarını ayıblayanlarında, bu müşrik ve munafıkları taklid ettiklerini bilerek efendimizin şu söz ve davranışı ile mukabele etmelidirler :

«**Yazıklar olsun sanaki! Beni isrâilin sâhibine (arkadaşına) azabdan isâbet edene ilmin yetişmedimi?, o idrârın isâbet ettiği yeri (elbisenin necis olan yerini) makaslarla keserlerdi...**»

c) Resûlî ekrem efendimizin beyanında olduğu üzere, Benî isrâilde idrar gibi necisler elbîseye bulaşır necislerse, orayı kesib atarlardı. yıkamakla temizlenmezdi. Mutlaka o necis olan kısmının kesilmesi lâzımdı. Keza benî isrâilde bir yere necis düşerse, o yeri kazıy oarak temizlemek gerekirdi.

Bu zor ve müşkil amel, bu ümmeti muhammedden kaldırılmıştır. Elbisenin necis olan yerini kesmeyib, yıkamakla temizlenmesi beyan edilmiştir. Bu mes'elelerin bir az geniş izahını, birinci cildin 267-268 sâhifesinde okuyabilirsiniz.

d) Sevgili efendimiz, Beni İsrâilde idrarla necis olan elbisenin kesilmesini, tebliğ ve ikazcı kimsenin vazifesini ihmal edib kesdirmediğinden dolayı kabir azabına müstehak olub azablandığını buyurmakla da, o güç ve zor amellerin meydana gelmemesi için, alsında «siz. Benî İsrâillilerin idrar sıçrantısından ve avret yerlerini sakınmaları daha fazla gerekli iken, «bizim edebli amelimizi ayıblamanız çok acaibdir» demek istemektedir.

Evet Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, örnek amelini ayıblayanlar, küfür ve şirk bataklığında yüzen ve içi başka dışı başka olan sahte müslüman olan munafıklar, kendi kötülüklerini bırakıp, nûru nübüvvetten zuhur eden nurlu ameli ayıblamışlardır.

Bulduğumuz asırdada; Karısı çıblak, zina, içki, kumar, faizcilik, rüşvet, yalan, iftira, kibir, gurur, riyakarlık, hasutluk, fesatlık, beynamazlık, anaya babaya isyan, büyüğe saygısızlık, küçüğe merhametsizlik, kıtal, cidal ve emsali kötülüklerin içinde yüzenler, islâmı yaşamaya çalışan kendi hâlinde olub kimseye zararı tokunmayan ve belki islâm ve hak yolunda ihlasla islâma ve müslümanlara hizmeti olan muhterem kişilere, çeşitli isnad ve iftiralarda bulunarak kötüleyenler olmuştur. Hâlâ olanlarda vardır.

İşte bu hal ve amellerin görülmesi, ilk insan Adem aleyhisselâm-dan bu güne kadar devam edib gelmiştir. Haksız ve zâlimler, İblis gibi amansız bir şekilde hak düşmanı olmuşlardır.

۳۷۳ — (۴۰) وعن مروان الأصفر، قال: رأيتُ ابنَ عمرَ أَنَاخَ راحِلَتَهُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، ثُمَّ جَلَسَ يَبُولُ إِلَيْهَا. فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ! أَلَيْسَ قَدْ نَهَى عَنْ هَذَا؟ قَالَ: بَلَى إِنَّمَا نَهَى عَنْ ذَلِكَ فِي الْفَضَاءِ، فَإِذَا كَانَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ شَيْءٌ يَسْتُرُكَ، فَلَا بَأْسَ. رواه أبو داود.

Tercümesi :

373 — (40) Mervân el Esfar (R.A) den mervîdir, dedi :

«İbni Ömeri gördüm, binitini kible tarafa durdurdu, sonra o binitine doğru akıdır halde oturdu.

— Hemen ben dedim : Ey Abdurrahmanın babası! bu şekilde akıtmakdan nehyolunulmadır mı?

— Dedi : Belki böyle kibleye karşı akıtmak sahrada nehyolunmuştur. Şayet seninle kible arasını bir şey setrediyor ise, bu takdirde beis yoktur..»

(Haberî, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Mervan el Esfar (R.A), Hz. Aişe validemizin kölesidir. Künyesi, Ebû hâlif elbasrîdir. Mervan bin hâkan, denilir.

Bu zat, sahabeden İbni Ömer, Ebî Hureyre, Enes, Ebî vâil, saasaa bin muaviye, ve mesruk bin el ecdâ (Allah hepsinden râzî olsun) gibi sahâbelerden hadîsi şerif rivâyet etmiştir. Hadis ilminde itimad edilen bir kimse olduğu yazılmıştır. Vefatı hakkında mâlumat edinilememiştir. Allah ondan râzî olsun.

Bu haberin hükmü, yukarda geçen Resûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin kazayı haçet ânında kibleye ön ve arkayı dönme-yi yasaklayan emri ve kendisinin fîli ile sâkıt olmuştur. Sahih olan, kibleye hurmet ve tâzim için, helâda kible tarafa ön ve arkayı dönerek def'i hâceti yapmamaktır. Binâenaleyh tuvâlette kibleye yönelerek akıtmak, mekruhdur. Yukarda geçtiği üzere, fetva olan mekruhdur.

۳۷۴ — (۴۱) وعن أنس ، قال : كان النبي ﷺ إذا خرج من الخلاء قال : « الحمد لله الذي أذهب عني الأذى وعافاني » . رواه ابن ماجه .

Tercümesi :

374 — (41) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem helâdan çıktığı vakit; Elhamdülillâhi ellezî ezhebe anilezâ ve aafânî = Benden eziyeti giderib bana âfiyet veren Allâha hamd ederim, derdi.»

(Hadîsi, ibni mâce rivâyet etmiştir.)

۳۷۵ — (۴۲) وعن ابن مسعود ، قال : لما قدم وفد الجن على النبي ﷺ قالوا : يا رسول الله ! انه أمتك أن يستنجوا بعظم أو روثه أو حممة ؛ فإن الله جعل لنا فيها رزقا . فنهانا رسول الله ﷺ عن ذلك . رواه أبو داود .

Tercümesi :

375 — (42) İbni Mes'ud (R.A) den mervîdir, dedi :

«Vaktâki nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem-in yanına ölmülerden bir gurub teşrif etti, dedilerki : yâ Resûlellâh! elbet senin ümmetin kemikle, yahut hayvan tersi ile veya kömür ile istinca (tahâret) ederler; Halbuki Allâhü teâlâ onları bize rızık kılmıştır.

— Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V) bize bunlarla tahâret yapmayı nehyetti.»

(Haberî, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

(Not : Bu haberde beyan edilen hükümler hakkında gerekli mâlumat, yukarda geçmiştir.)

(٤) باب السواك

الفصل الاول

٣٧٦ — (١) عن أبي هريرة، رضي الله عنه، قال : قال رسول الله ﷺ : « لو لا أن أشق على أمتي لأمرتهم بتأخير المشاء، وبالسواك عند كل صلاة ». متفق عليه.

Tercümesi :

(4) MISVÂK BABI

BİRİNCİ FASIL

376 — (1) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi.:

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Eğer ümmetim üzerine zor olmasaydı, onlara yatsı namazını (gecenin yarısına veya üçte birine) tehirini ve her namazın (abdesti) zamanında misvak kullanmayı emrederdim.»

İ Z A H A T

«Misvak Babi» başlığındaki «Misvak» kelimesinin târifi ile kullanılış şeklini ve metinde zikredilmeyen bâzı hadisi şerif meallerini nakledib açıklamaya çalışalım.

Misvak; Sıvak kelimesinin türkçesidirki, dişleri, acımsı ve her çeşid lifli gibi ağaç dalları ile uvalamak ve sürtmekte kullanılan şeydir.

İstiyak, misvak ve sıvak kelimelerinin hepsi, abdest esnâsında arak ağacının dallarından kesilmiş, parmak kalınlığında ve başlangıcında bir karış boyunda olan ağaç dalıdır. Lif lif içi olan ağaç dalından misvak edinib kullanmak câizdir. Fakat afdal olan arak ağacından kesilmiş olan misvak-ı kullanmaktır. Kuru olursa ıslatılır. Yaş vaziyette olursa, oda istenilen temizliği yapamıyacağından kurutmaya yaklaşılarak sertleştirdikten sonra kullanılır.

Misvak kullanmanın zamanı : Abdesti almazdan evvel veya iki eli yıkadıktan sonradır.

Misvak-ın kullanılış şekli : Misvakı kullanacak kimse, sağ eline alır, sırça parmağının üstünden geçirerek baş parmak ile altından tutup diğer parmakları ile de üstünden tutmak sûretiyle eline alır ve ağzının sağ tarafından başlayarak dişlerine sürer. Sağ elinde özü olan kimse, sol eliyle misvakını aynı şekilde tutar ve misvakını kullanır.

Misvak ağacını bulamıyan veya yanında misvak bulunmayan kimse, parmaklarını dişlerine sürmek sûretiyle yapmasında kifâyet edeceği beyan edilmiştir.

Netekim Beyhakinin rivâyetiyle Enes (R.A) den mervîdir, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem buyurduki :

«Misvak-dan bedel olarak parmaklar, kifâyet eder.»

Tabarânînin Hz. Aîşeden rivâyet etiğinde ise, şöyledir :

«Aîşe (R.A) dedi : Ben dedimki, ya Rasûlellah! Adam ağzını misvaklama yaparmı? .

— Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu : «Evet»

— Bende dedim, nasıl misvak yapar?-

— Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :

• «Parmağını ağzına katar (ve dişlerine sürter).»

Hz. Ali (R.A) da dedi :

«Şehâdet ve baş parmakla (dişleri) uvalamak (sürmek) de, misvakdır.»

(mirkat, C. 1, 300)

Misvak kullanmanın hükmü :

Misvak kullanmak, biz hanefilerce abdestin sünnetindendir. Namazın sünnetinden değildir.

Binaenaleyh misvak tutunarak aldığı abdest ile kıldığı her namazda her ne kadar o namaza kıyam edib başlarken misvaklanmayı işlemesede, misvakı kullanma fazîleti hâsıl olmuş olur.

Şâfi-i mezhebine göre, misvak tutunmak namazın sünnetindendir. Binaenaleyh namaza kalktığı vakit, misvak kullanmaz ise, o fazilet ve sevab olmaz.

Merâkîfelah Tahtavîsinde şu satırlar yazılmıştır :

«Misvak tutunmanın, abdestin sünnetlerinden yahut namazın sünnetlerinden veya dinin sünnetlerinden olması hakkında ulema (şeriat âlimleri) ihtilâf etmişlerdir.

— Üçüncü görüşü, misvak tutunmanın dinin sünnetlerinden olduğu daha kuvvetlidir. İmam (İmamı Azam) dan menkul olanda budur. Nitekim Buhârî şerhi aynî de böyle zikretmiştir.

— Hidâye sahibinin kavlinde ise, misvak tutunmak müstehabdır, demesinde abdest hakkındadır. Mutlak müstehab demek değildir.»

(Tahtavî, 37)

Tahtavide bu beyandan sonra Hidâye sâhibi İbni Hümam (R.A) :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem-in abdestde misvak a devam etmelerini izah eder bir şey varid olmadığı cihetle hak olan, misvak tutunmanın dinin sünnetlerinden olmasıdır.» dediğini yazmaktadır.

Misvak-ın Fazîleti :

Metinde geçmeyen bir kaç hadîsi nebevî meâlini nakledelim :

Aişe (R.A) den mervîdirki, Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem-in hanımıdır.

Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu :

«Misvak kullanarak kılınan namazın sevabı, misvaksız kılınan namazın sevabından yetmiş derece fazîletlidir.»

(Hadîsi, Ahmed, Bezzar, Yâlî ve İbni huzeyme, sahîhinde rivayet etmiştir.)

(Ettergîbü vetterhîb, C. 1, 167)

İbni Abbas (R.A) dan mervîdir, muhakkakki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu :

«Elbette Misvak tutunarak iki rek'at namaz kılmam, misvak tutunmadan yetmiş rek'at namaz kılmamdan bana daha sevimlidir.»

(Hadîsi, Ebû Nuaym rivâyet etmiştir.)

Câbir (R.A) dan mervîdir, dedi :

Rasûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Misvak tutunarak iki rek'at namaz kılmak, misvak tutunmadan kılınan yetmiş rek'at namazdan efdaldır.»

(Hadîsi, güzel isnadla Ebû Nuaym rivâyet etmiştir.)

(Her ikiside Ettergîbü vetterhib, C. 1, 168)

Şimdi bu beyan ve nakillerden sonra «Misvak Babı» başlığının altındaki birinci hadîsi şerifi tekrar okuyalım ve bir nebze bu hadîsi nebevînin ışığı altında hükümler nakledelim.

Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimiz buyuruyordu ki :

«Eğer ümmetim üzerine zor olmasaydı, onlara yatsı namazını (gecenin yarısına veya üçte birine) tehirini ve her namazın (abdesti) zamanında misvak kullanmayı emrederdim.»

Hadîsi şerifin birinci hükmü olan yatsı namazının tehîri mes'elesi, ilerde «Namaz Bahsi» başlığını taşıyan mahallinde gelince izah edilecektir.

Binaenaleyh biz burada «Her namazın (abdesti) zamanında misvak kullanmayı emrederdim.» cümlesi üzerinde duracağız.

Şârih Aliyyulkârî merhum, hadîsi şerifdeki, «Her namaz zamanında» cümlesini «Her namazın abdesti zamanında» kaydı ile kayıtlamıştır.

Bu sebeble bizde tercümemiz ânında «Her namazın (abdesti) zamanında» kaydı ile yazdık.

Buhârînin Oruc bahsinde Ebî Hureyre (R.A) in rivayetinde Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur :

«Eğer ümmetim üzerine ağır (zor) gelmeseydi, her abdest ânında misvak tutunmayı (misvak kullanmayı) onlara emrederdim.»

(Mirkat, C. 1, 300)

Ahmed bin Hanbelin müsnetinde ve başkalarında da :

«Eğer ümmetim üzerine güç olmasaydı, Her tahâret (temizlik) ânında misvak tutunmayı onlara emrederdim.» buyurulmuştur.

(Keza mirkat, C. 1, 300)

Bu hadîsi nebevîlere göre, namaz, abdestsiz ve tahâretsiz câiz olmayacağına göre, her namaz ânında misvak kullanmak gereklidir. Şâfi-î âlimleride, iki hadîsin arasını cem ederek, abdest ve namazın başlangıcında mutlaka misvak tutunmanın sünnetliğini beyan etmişlerdir.

Şârih Aliyyulkârî merhum, devamla şunları yazıyor :

«Bilmelisinki, elbette hadîsi şerifde abdest ve tahâret kelimesinin zikri, misvak tutunmanın yerlerini beyan etmek içindir. Aslında misvak tutunmanın müstehablığı, bir vakit ve sebeble kayıtlı değildir.

— Evet bâzı sebeblere biâen, misvak tutunmak gerekir. Yemek yemekle ağzın kokusunun değiştiği veya çok sükût edib susmakla ve bunlara benzer hal ve sebeblerle ağzın kokusu değiştiğinde misvak tutunmak gerektiği gibi.

— Ancak bizim hanefî âlimlerimiz, misvak tutunmayı namazın sünnetlerinden saymamıştır. Zira namaza durulacağında misvak tutunulduğunda ağızda bir yara meydana gelmesine ve kanın çıkmasına sebeb olabilir. Bu takdirdede biz hanefîlere göre, bu hal abdesti bozucudur. Çok zaman bu halde görülebilir. Birde Rasûlullah (S.A.V) den namaza kaim olurken, misvak tutunduğu rivâyet olunmamıştır.

— Böyle olunca Rasûlullah (S.A.V) in, «Her namaz zamanında misvak tutunmayı onlara emrederdim.» cümlesi «Her abdest üzerine» hamlolunur. Nitekim yukarda bu rivayetlerde nakledilmişti.»

Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, «Ümmetim üzerine zor olmasaydı.» cümlesindeki diğer bir anlamda, şöyledir :

«Eğer ümmetimin çeşitli sıkıntı ve meşakkatlar karşısında misvak tutunmayı terk edip ikâba ve cezaya müstehak olacaklarından korkmasaydım, misvak tutunmayı vâcib kılarak emrederdim. Çünkü misvak kullanmakda pek çok fâide ve sevablar vardır.»

Misvak kullanmanın faydaları :

İmam-ı Dahhak (R.A), İbri Abbas (R.A) den rivâyet etmiştir.

Rasûlullah (S.A.V) buyurduki :

«Size, misvak tutunmanızı tavsiye ederim. Zira misvak tutunmak da on haslet vardır (ve şunlardır) :

- a) Misvak tutunmak (kullanmak), ağzın temizliğidir.
- b) Misvak tutunmak, Rabbi teâlânın rızasıdır.
- c) Misvak tutunmak, melekleri ferahlandırır.
- d) Misvak tutunmak, gözün cilasidir.
- e) Misvak kullanmak, dişleri beyazlatır.
- f) Misvak kullanmak, diş etlerini sertleştirir ve dişlerin çukurlarındaki pislikleri giderir.
- g) Misvak kullanmak, Hazmı taam yapdırır ve balgamı keser.
- h) Misvak kullanmak, melekleri hazır yapar.
- i) Misvak kullanmak, Namazın sevab ve ecrini artırır.
- j) Misvak kullanmak, Şeytanı hazer edip kaçırdır.»

(Bostanulârifin, keza Fethulkebir, C. 2, 238)

Pek çok fazilet ve faydası olan bu misvak-ı, beden, rûhan, madeten ve mânen, dîni ve dünyevî iyiliklere nâil olunacağı düşünceyle istîmal etmek gerekir. Hakka kurbiyyet, Rahmet meleklerinin insanın etrafında bulunması, şeytanı uzaklaştırması ve îmanla ölüb cenneti âlada yüksek dereceye nâiliyyet gibi iyi ve kârlı kazançlara sebeb olan bir ameldir.

Misvak tutunmanın fayda ve sevabı hakkında pek çok hadis, haber ve beyanlarda bulunulmuştur. Bu hususda **Merakıl felah Tahtâvisinde** şu satırlar yazılmıştır :

«İmamlar; Hz. Ali, İbni Abbas ve ata (R.A) dan rivayet etmişlerdirki :

— Misvak tutunmanızı size tavsiye ederim. Binaenaleyh misvak tutunmaktan gâfil olmayınız ve misvak kullanmaya devam ediniz. Zira misvak kullanmakda rabbi rahmanın rızası vardır. Namazın ecrini doksan dokuz veya dört yüz katına artırır.

— Misvak tutunmanın devamı; genişlik, zenginlik ve rızıkda kolaylık meydana getirir.

— Ağızı güzel kokulu yapar, diş etlerini kavileştirir, baş ağrısı ve başın terleyici sıkıntısını teskin eder ve hatta baş ağrısını ve balgamı giderir. Dişlere mukâvemet verir, gözün kuvvetli ve berrak görmesini sağlar. Mide hazmını kolaylaştırır. Bedene kuvvet verir. Adamın, konuşmasındaki fesâhat ve belâgatını, hıfzını ve aklını takviye edib ziyâdeleştirir.

— Kalbi temizler, iyiliklerde ziyâdelik sağlar, melekler sevinir ve misvak kullanan kişinin yüzünün nurlu oluşundan o adamla musafaha ederler ve melekler, o adam namaza çıktığında yanına teşrif edib beraber giderler.

— Misvak kullanan kimseye, mescidden çıktığı zaman arşı âlayı hâmil olan melekler, istiğfar ederler ve misvak kullanan kimseye, neâîler ve Rasullerde istiğfar ederler.

— Misvak, şeytanı gazablandırır ve misvakı kullanan kişinin yanından uzaklaştır.

— Misvak tutunmak, zehni pak kılar, taamı hazmettirir. Evlâdın çokluğuna sebep olur. Sıratın üzerinden yıldırım gibi geçmeyi sağlar. İhtiyarlığı (saç sakal aklığını) geç getirir. Kitabın amel, defterinin) sağdan verilmesini sağlar. Allâhü teâlâya, bedeninin kulluğuna takviye yapar.

— Cesedden harâretin gitmesini sağlar. Karın ağrısını giderir. Adamın sırtında kuvvet hâsıl eder. Kelime-i Şehâdeti söylemeyi hatırlatır, ölüm ânındaki sıkıntının gitmesine sur'at katar. Dişleri beyazlatır. Ağız kokusunu güzelleştirir. Boğazda balgam bırakmayıp saf ve berrak yapar. Dilin celâdet ve letâfetini sağlar.

— İnsandaki fetânet ve zekayı artırır. Bedendeki yaşlıkları, yok edib keser. Gözün görme ferine kuvvet katar. Bir şeyin ecru mukâfâtını artırır. Malı ve evladı nemalandırıp çoğaltmaya sebep olur. Defî hâcetin rahat yapılmasına yardım eder, Kabrinin genişlemesine sebep olur. ve kabrin lahdinde arkadaş olur.

— Misvak kullanan kimseye, cennetin kapıları açılır, melekler o adama derlerki, «işte bu adam, peygamberlere iktida eden kimsedir, Peygamberlerin izlerine uyan ve her Allâhın günü Peygamberlerin doğru yoluna gitme emelinde olan kimsedir.» ve misvak kullanan kimseye, cehennemın kapıları kapanır. O kimse, dünyadan ancak tâhir ve mutahher olarak çıkar. Ölüm meleği o kimseye, evliya kimselere geldiği gibi güzel sûrette gelir.» (Tahtâvî, 38)

Erkeklerin tutundukları misvak yerine kadınlarda, sakız çiğnerler ve kadınların sakızları, erkeklerin misvaklarının makamına kâim olur. Kadınların misvak yerine sakız çiğnemeleri, kadınların deri ve etlerinin ince ve nâzik olduğundan misvak kullanmaya tahammülleri zor olduğu içindir.

Ancak kadınlar, sakızlarını yabancı erkeklerin yanlarında olmak şartıyla her zaman ve mekanda çiğneyebilirler. Erkeklerin abdestin evvelinde misvak kullanmaları gibi, kadınlarında abdestin evvelinde sakız çiğnemeleri sünnet değildir. zahiri ve fetva olan, erkeklerin abdestin evvelinde misvak kullanmaları sünnetir.

(Keza bak, merakıfelah ve Tahtavî, 38)

Kadınlara sakız çiğnemek, Ramazanda oruçlu olduğu için mekruhdur. Keza Ramazan ayının dışındaki günlerde oruçlu olan kadınlarada, sakız çiğnemek mekruhdur.

İlgili Fetva :

Hind (bir kadın), oruçlu iken (boyasız) beyaz sakız çiğnese, oruçlu fâsit olurmu?

ELCEVAP : Mekruhdur.

(Fetâvayı Feyziye, 22 - Keza Mülteka Tercümesi, C. 1, 265)

Erkekler için sakız çiğnemek ise, her hanki bir zarûrî ihtiyâç olmadıkca her zaman ve mekanda mekruhdur. (Keza Dâmad, C. 1, 247)

Şârih Aliyyulkârî merhum misvak kullanmanın yer ve zamanı hakkında şu satırlarında yazıyor :

Fazılı muhakkık ibni hümam hidâye şerhinde demiştirki :

«Misvak kullanmak beş (5) yerde müstehabdır (ve şunlardır) :

- 1) Dişin sararmasından dolayı misvak kullanılır.
- 2) Ağzın kokmasından için, misvak kullanılır.
- 3) Uykudan kalkıldığı zaman, misvak kullanılır.
- 4) Namaza kalkılacağında, misvak kullanılır.
- 5) Abdest alırken, misvak kullanılır.»

Ayrıca **Mehmed Zehni** merhumda «Nimetül İslâm» adlı eserinde şu satırları yazmıştır :

«Dinin sünnetlerinden olduğu Hz. İmam (İmamı Azam) dan menkul olduğu üzere, dişlerin sararması, ağzın kokması gibi ağzın kokusunun değiştiğinde, uykudan kalktığı zaman, dişlerinin kanamıyacağından emin olan kimse için namaza kalktığı vakit, eve girdiğinde, in-
insanlarla bir araya toplanıldığında ve kur'an ve hadis okunacağında misvak kullanmak, müstehabdır.»

Misvak tutunma ile ilgili nakletmiş olduğumuz yukardaki hükümlerin bâzısını, ilerdeki hadisi nebevî ve haberlerde okuyacağımızda hatırlatırız.

Bu güzel hükümler karşısında, her müslümanın bütün imkanını kullanıp evinde veya yanında bir misvak bulundurub kullanması, en iyi ve değerli âmellerdendir.

۳۷۷ - (۲) وعن شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ: بِأَيِّ شَيْءٍ كَانَ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ؟ قَالَتْ: بِالسِّوَاكِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Tercümesi :

377 — (2) Şureyh bin hânî-i (R.A) den mervîdir, dedi :

«Aişe (R.A) e sordum : Resûlüllah (S.A.V) evine girdiği vakit ne ile başlardı?

— Aişe (R.A) dedi : Misvakle (başlar).»

(Haberî, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Şureyh (R.A), Hânî-i (R.A) ın oğlu oda yezid elhârisî-nin oğludur. Künyesi, «Ebûlmikdam» dır. Pederî ve kendisi sahâbe-i kiramdandır. (Elhakâik, C. 2, 200)

Kendisi bizzat **H.z. Ali** (R.A) efendimizin ileri gelen adamlarından idi. H.z. Alinin bütün muhârebelerinde hazır bulunmuştur. Uzun müddet yaşamıştır. Gâzî olarak sicistâne gitmiş ve orada yetmiş sekiz hicrîde şehid olmuştur.

Şarih **Aliyyulkârî** merhum, bu zâtın kendisinin tâbîinden olub babasının ashâbı kiramdan olduğu husûsunda düşünce naklediyor.

Fakat **Râvî Şureyh** (R.A) ın babasının künyesini Rasûlü ekrem sallâllâhü aleyhi vesellem efendimizin, «**Sen, Ebâ Şureyhsin**» buyurduğunu naklediyor. Öyle olunca **H.z. Şureyh** asrı saadetde hazır bulunmuşdur.

Ancak bu zat, tabîinin büyüklerinden meşhur kûfe kadısı, «**Kâdî Şureh**» den başka bir sahâbe-i muhteremdir.

Aslında Râvî Hz. Şureyh (R.A) ın babası Hânî-i (R.A) ın künyesi, «Ebül hakem» iken Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin künyelemesiyle «Ebû Şureyh» olmuştur. Allah onlardan razî olsun. (Keza Elhakâik, C. 1, 118)

Haberde, Hz. Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin evine girdiğinde, evvelâ ağzını misvakladığı beyan edilmiştir.

Evine girince ilk defa misvak tutunmasındaki hikmet ve sebep şöyle beyan edilmektedir.

* «Rasûlû ekrem (S.A.V) efendimiz, yolda konuşmayı sükût ederek evine geldiğinden, ağzının kokusu değişiyor. Bu sebepten mubârek ağzının değişen kokusunu güzelleştirmek ve temiz bir şekilde olması için misvak kullanmıştır.» Bu görüş, zayıf bir rivayettir. Zira efendimizin ağzı ve her tarafı güzel kokardı. Belki ümmetine tâlim için yapmıştır.

Denilmiştir ki; misvak tutunmakda, yetmiş kadar fayda vardır. Bunun en aşağısı, ölüm ânında kelime-i şehadetini söylemektir.

Afyonunda ise, yetmiş kadar zarar vardır. En azı, ölüm ânında şehadetini unutmaktır. Bundan Allaha sığınırız.

İbni Hacer (R.A) da demiştir ki :

«Rasûlû ekrem (S.A.V) in bu filinde tekid vardır. Bir kimse, evine girdiğinde evvela misvak tutunma ile başlamalıdır. Zira ağzının temizliğini artırır ve âile efrâdı ile iyi münâsebet ve sohbeti daha iyi yapmayı sağlar. Bilhassa uzun sükût edip susmadan sonra eve giren kimse, misvak kullanırsa ağzının kerih kokusunu giderir.

—İşte bu hususlara dikkat eden her hanki bir kimse, uzun müddet sükût edip konuşmaması veya başka sebeplerden dolayı ağzının kokusu değişirse, konuşacağı kimselere ağzının kokusu eziyet vermemesi için, evine girdiği zaman evvela ağzının kokusunu misvak kullanarak temizlemesini sağlaması gerekir.» (Mirkat, C. 1, 301)

٣٧٨ — (٣) وعن حذيفة ، قال : كان النبي ﷺ إذا قام للتهجد من الليل

يشوص فاه بالسواك . متفق عليه .

Tercümesi :

378 — (3) Huzeyfe (R.A) den mervidir, dedi :

«Nebiyyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem geceleyin teheccüd için kalktığı vakit ağzını misvakle ovalardı.»

(Haberî, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmiştir.)

٣٧٩ — (٤) وعن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : قال رسول الله ﷺ : « عَشْرٌ مِنْ الْفِطْرَةِ : قَصُّ الشَّارِبِ ، وَإِعْفَاءُ اللَّحْيَةِ ، وَالسَّوَالِكُ ، وَاسْتِئْشَاقُ الْمَاءِ ، وَقَصُّ الْأَظْفَارِ ، وَغَسْلُ الْبَرَايِمِ ، وَتَنْفُ الْأَيْبِطِ ، وَحَلَقُ الْمَانَةِ ، وَاسْتِقْصَاءُ الْمَاءِ » .
— يعني الاستنجاء . — قال الراوي : ونسيتُ الماشرة إلاَّ أنْ تكونَ المضمضة .
رواه مسلم .

وفي رواية : « الختان » بدل : « إعفاءُ اللحية » . لم أجدْ هذه الرواية في « الصحيحين » ولا في كتاب « الحميدي »
ولكن ذكرها صاحبُ « الجامع » وكذا الخطابيُّ في « معالم السنن » :
٣٨٠ — (٥) عن أبي داود برواية عمَّار بن ياسر

Tercümesi :

379 — (4) Aîşe (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«On (10) şey fitrat (yaratılış) dandır (onlarda şunlardır) :

- 1 — Bıyığı kesmek (kısaltmak, uzununu kesmek),
- 2 — Sakalı terk etmek (kazımayıp sakalı bırakmak),
- 3 — Misvak kullanmak,
- 4 — Su ile burnu istinşak ederek temizlemek,
- 5 — Tırnakları kesmek,
- 6 — Mafsalları yıkamak,
- 7 — Koltuk altının kılını yolmak,
- 8 — Etek temizliğini kazıyarak yapmak,
- 9 — Su ile etek temizliği yapmak, yanî istincâ etmektir.
- Râvî dedi : Onuncuyu unuttum.
- 10 — Onuncu da ancak mazmaza yapmaktır.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

—Bir rivâyette : «Sakalı terk etmek» yerine «sünnet olmak» mezkûrdür.

— İmamı Bağavî mesâbihinde, bu rivâyeti sahîhayn = Buhâri ve Müslim de ve «Humeydînin» kitabında bulamadım. ve fakat «Elcâmî» sahibi bunu zikretmiştir ve Hatâbî de «Meâlimüssünnen» inde zikretmiştir.

380 — (5) Ebû Dâvud Ammâr bin yâsir (R.A) den rivâyet etmiştir.

İ Z A H A T

Hadîsi nebevîdeki, «On şey fitratdandır.» cümlesindeki hüküm ve mânâyı kısa yoldan açıklayalım.

Yani, on haslet, iktida edib uymakla emrolduğumuz Peyğamberlerin yaratılışdan fitrî sünnetlerindendir. Binâenaleyh biz ümmetlerde bu amelleri işlemek üzere fitratdan emrolunduk ki, her mükellef bu on hasleti işlemekle yükümlüdür. Alimlerin ekserisinden böylece naklo-lunmuştur.

Hadîsi şerifin bu cümlesinde peygamberler babası Hz. İbrâhim aleyhisselâmın imtihan edildiğini beyan eden şu âyeti kerîmeye işâret vardır :

«Hatırlayınızki, bir vakit, İbrahim (aleyhisselâm) ı, Rabbisi bir takım kelimelerle (emir ve tavsiyelerle) imtihan etti. İbrahim (aleyhisselâm) de o kelimeleri tamâmen yerine getirdi.

— Allah (c.c.) de buyurduki : Ben, seni, insanlara (dinde) imam (önder ve emir) yapacağım (tâki din işlerinde sana uysunlar).

— Bunun üzerine İbrahim (aleyhisselâm) : Benim zürriyetimi de imam yap, diyerek yalvardı.

— Allah (c.c.) ; senin zürriyetinden zâlim olanlar, benim imâmetime (önder ve emirliğime) nâil olamaz, buyurdu.» (Bakara, 124)

Yukarda mealini naklettiğimiz âyeti kerîmenin birinci cümlesinde geçen ve İbrahim aleyhisselâmın imtihan edildiği «kelimeler» hakkında tefsirlerde muhtelif görüş ve beyanlarda bulunulmuştur.

İbni Cevzî merhum «zâdülmesir» adlı tefsirinde şu satırları yazmaktadır :

«İbrâhim aleyhisselâmın imtihan edildiği «kelimeler» hakkında beş kavî (görüş ve îzah) vardır (ve şunlardır) :

a) Birinci kavî ; imtihan edilen o kelimelerin beşi başdadır, beşide cesedde (başdan başka yerlerde) dir.

— Başda olan beş kelime; Başın saçını ortadan ayırmak, mazma-za yapmak (ağıza dolu dolu su alarak ağzı çalkayıp yıkamak) istinşak (burna su almak), bıyığı kısaltmak ve misvak kullanmaktır.

— Cesedde (insanın başından başka yerlerinde) olan beş kelime ise; tırnakları kesmek, etek-i kazımak, koltuk altının kılını yolmak, su ile tahâret yapmak ve sünnet olmandır.

Bu görüşü; **İmam-ı Tâvus** (R.A), **İbni Abbas** (R.A) dan rivâyet etmiştir.

b) **İkinci kavl (görüş)** : Bu görüşde de, imtihan edilen «kelime» ondur. Altısı insanlarda, dördü de meşâir denilen hac farîzası edâ edilen mahallerdedir.

— **İnsanlarda olan altı (6) sı** : Eteği kazımak, koltuk altının kılını yolmak, tırnakları kesmek, bıyığı kısaltmak, misvak tutunmak cünûb-lükden gusletmek ve cuma günü gusletmektir.

— **Meşâir denilen yerlerdeki dört kelime ise**; Beyti şerifi tavaf etmek, safa ile merve arasında saay etmek, şeytan taşlamak ve veda tavafı ile geri dönmektir.

Bu görüşü de ; **Hanş bin Abdullah** (R.A), **İbni Abbas** (R.A) dan rivâyet etmiştir.

c) **Üçüncü kavl** : o kelimeler, top yekûn hac menâsikinden ibârettir.

Bu görüşü de ; **Katâde** (R.A), **İbni Abbas** (R.A) den rivâyet etmiştir. hicret etmek, ateşle, oğlunu kurban edib kesmek ve sünnet olmak ve etmekle imtihan olunmuştur.

Bu görüşü de, **Hasan-ı Basrî** (R.A) demiştir.

e) **Beşinci kavl** : İbrahim aleyhisselâmın imtihan olunduğu kelimeler; kur'anı kerimdeki kendisi ile ilgili geçen bütün mes'elelerdir.

Bu görüşde, **Mukâtil** (R.A) ın beyanıdır.» (Zâdülmesîr, C.1, 139-140) Fitrat cümlesinde şu âyeti kerimeyede işâret vardır :

«O halde (habîbim!) **Sen yüzünü bir muvahhid olarak dîne, Allâhın o fitratına çevirki, o (Allah), insanları bunun (dinin) üzerine yaratmıştır** (zira her ferd, hak dîni kabul edebilecek yaratılışdadır).»
(Rum sûresi, 30)

Fitrat, yaratılışdan itibaren devam edib gelen mânasını ifade etmekle, ilk insan Âdem aleyhisselâmdan Muhammed aleyhisselâma kadar bütün peygamberlerin ve ümmetlerin yaratılışlarından itibaren sünnetlerdendir, demektir. Yaş haddi ve zaman müddeti falan yoktur.

Meselâ : Hadîsi şerifte beyan edilen on sünnetden sakal koyma husûsunda, «yaşımın kırka varmasıyla sakalımı koyacağım, gibi.» Sözler söyleyenler ve genç yaşda sakal koyanları ayıblayanlar, çok yanlış ve ayıp yapan kimselerdir. Çünkü sakal, bütün peygamberlerin hiç tıraş olmadan yaratılış sünnetlerindendir.

Hadîsi şerîfde maddeler hâlinde yazılanları, sırayla açıklamaya çalışalım.

1 —) «Bıyığı kesmek» cümlesindeki «bıyık» : üst dudakın üstünde erkeklerde biten kıllardır. Bu bıyık kıllarının kesim, tıraş etme ve kısaltma şekilleri hakkında çeşitli izahlarda bulunulmuştur.

Kûfe âlimlerinin bâzılarına göre : «Bıyığı kesmek ve kısaltmak; bıyığın uzayıp dudakın ucunu kapadıklarını kesip dudakın ucu görününceye kadar tıraş edip kısaltmaktır. Bu kûfe âlimlerinden pek çokları, tıraş, kazımak sûretiyle dibine kadar kesip bıyığı yok etmeyi men etmişlerdir. İmam-ı Mâlik (R.A) da, böyle demiştir.»

(Hadîsi erbeîn Akkırmanı, 44)

İmam-ı Mâlik (R.A), bıyığın üst kısmından aşağıya doğru tıraş edip indirmeyi kerahat görmüştür. Kezâ kûfe âlimleride, aynı kerihliğe zâhib olmuşlardır.

Kadî İyaz, İmam-ı Nevevî, Fahrüddini Kadihan (R.A) ve diğer âlimlerden bâzıları demişlerdirki : «Kassuşşâribi = Bıyığı kesmek; dudakın kenarı görününceye kadar bıyığın etrafından (ucundan ve aşağısından kesip, bıyığın aslı olan dibinden kesmemektir. Bıyığın aşağısından yukarıya doğru o şekilde kesmek lazımkı, bıyığın yukarıda kalan, insanın kaşı gibi olmalıdır.» İmam-ı Kerderî, fetvâsında bunun aynısını nakletmiştir.

Muhtar sahibi merhumda dediki : «Sünnet olan; tırnakları kesmek, koltuk altının kılını yolmak, etek kılını ve bıyığı kazımaktır. Fakat bıyık-ı kazımayıp keserek kısaltmak daha güzeldir.

— İşte bu ameller, Halillülla İbrâhim aleyhisselâmın sünnetlerindendir. Nebimiz Muhammed aleyhisselâmda bu sünâetleri işledi ve işlenilmesini emir buyurdu.»

Denildiki ilk bıyık kesen, sünnet olan, tırnak kesen ve kılın beyazı görülen kimse, İbrahim aleyhisselâmdır.

İmam-ı Tahavî (R.A) «Maânîlâsâr şerhi» adlı eserinde demiştirki :

«Bıyığı kesmek, güzeldir. O bıyığı kesmekde, dudak-ın kenarı görününceye kadar bıyığı kısaltıp ucundan almaktır ki, o da üst dudakın kenarından yukarıya doğrudur.»

İmam-ı Tahâvî (R.A) yine dediki :

«Bıyığı tıraş edip kazımak, sünnettir. Bu da kısaltmaktan daha güzeldir ve bu görüş, bizim hanefî ashab ve adamlarımızın kavlidir.»

(Akkirmânî = Hadîsi Erbeîn, 44)

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bıyıkları, kesiniz ve sakalları terk ediniz.»

Buradaki bıyıkları kesmek keyfiyeti, Ebu hanîfeye göre, iki ve cihle câizdir. yani, bıyığı kesmek ve tıraş edib kazımak câizdir. İhtilâf, efdaliyyet ve daha güzelilği husûsundadır. Hadîsi şerifde «kas = kesmek» varid olmuşturki, o da makasla kesmek ve kısaltmaktır. Ihfa, istiksa, mânasınadırki, bıyığı dibine doğru kesib kısaltmaktır.

(Akkirmânî, 44)

Hanefî fıkhdında da şu hükümler yazılıdır :

«Tırnakları kesmek, koltuk altındaki kılları yolmak, edeb yerini (eteği) tıraş etmek ve bıyığı tıraş etmek, sünnetir. Bıyığı kesib kısaltmak ise, güzeldir.» (Mülteka tercümesi, C, 4, 183)

Bıyık kesme ile ilgili bir kaç hadîsi şerif meâli ile fukahânın görüş ve beyanlarını naklettiğimize göre, bıyığ kesmek sünnetir. Ancak bu kesmenin kazımaya yakın dibine yaklaşıncaya kadar kesmekle, sâde üst dudağın ucu görünecek şekilde kesmek hakkında ihtilâf vardır. İhtilâfın gör ve beyanlarında, yukarda nakledilmiştir.

Binâenaleyh bıyığı fazla uzatıp üst dudağı kaplayacak şekilde olması mekruhdur. Aynı zamanda böyle kişilerin artıklarının da mekruh olduğu «fıkhın artıklar babı» başlığı altında zikredilmiştir. Birinci cildin 243 - 244. Sahifelerinde de mezkûrdur.

Bıyıkların iki ucunu muhârebede, askerler daha heybetli görünmesi için, uzatmanın cevazıda, yine fıkhın kerâhiye bahsinde zikredilmiştir. Hatta askerlerin tırnaklarını uzatarak gerektiğinde silah ve bıçak yerine kullanmanın cevazıda beyan edilmiştir.

Bu mes'elelerin cevaz ve beyanı hakkında bir nebze mâlumat, «Mültekâ Tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin 183. sahifesinde zikredildiğini hatırlatırız.

2) Hadîsi şerifde, «sakalı terk etmek, fıtratdandır» cümlesinde kısa yoldan izahı çalışalım.

Arabcada = lihye ve ellihiyetü = sakal, manasınadır. Sakal ise, Ta-biat ve kudreti ilâhî ile erkeklerin yüz hatlarının çenelerinden baş saçlarına kadar de-veranlı şekilde biten kıllardır. Hikmeti ilâhî erkeklerin çenelerinde bitiriyor, kadınların çene ve bıyıklarında bitirmiyor. Ancak bâzı erkeklerde bıyık ve sakal bitmeyib «köse» ismi verildiği şekilde olduğu gibi, bâzı kadınlardada seyrek ve tek dük de olsa, bıyık ve sakal kılları oluyor. Bu nâdiraddan ve akalliyette olan hallerdir. Nâdir olanlar ise, yok menzilindedir.

Sakalları biten erkeklerin, sakallarını kendi hallerine bırakarak terk etmeleri sünnet olduğu gibi, kadınlardanda, bıyık ve sakalları bitenlerin, bıyık ve sakallarını kazımaları müstehabdır.

Hal böyle iken fitraddan beşerin erkeklerinin sünnet ve zîneti olan sakalı, terk etmeyib kazıyıp tıraş edenler çoğunlukdadırlar.

Sakalları kazıma âdetleri, acemlerin âdet ve sanatlarındandır. El'an müşrik ve kâfirlerin şıar ve belirtileridirki, firenk, Hind ve dinde nasibleri az veya hiç olmayan «kalenderiye» ismini alan tâifelerin âdet ve geleneklerindendir. (Keza mirkat, C. 1, 302)

Şu halde peygamberlerin ve ümmetlerinin yaratılıştan sünnet ve âdetlerini bırakıp, bir takım ahlaksız ve nasibsizleri örnek edinerek sakallarını kazıdanlar, bir sünnetin terkinin işleyip kerâhat ve belkide haram işlediklerini düşünerek hâlıkı zülcelâla karşı bu ayıb amellerinden Sakalı kazıtarak kötülerini taklid etmekden ve edenlere tâbî olmakdan Allâha sığınırız.

Sakalı terk etmenin sünnet mikdarı :

Sünnet olan sakalı, olduğu gibi terk edib bir kabza oluncaya kadar kesmemektir. Bir kabzayı geçtiği zaman, uzayan kısmını uzunundan ve etrafından kesmek gerekir.

Muhtar sâhibi demiştirki : Sakaldan kısaltıp kesmek sünnettir. Bu mes'elenin şeklide şöyledir; Sakalı olan adam, sakalını avcu ile tutar, avcunun içinden dışa çıkan kısmını keser. Zira sakal, zînettir ve sakalın çokluğu, zînetin kemâlindandır. Sakalın çok uzaması ise, zînetin hilâfıdır. (Hadîsi Erbeîn - Akkirmânî, 45)

Fetâvâyı Bezzâziye sâhibide şöyle demiştir :

«Sakallı kimseye, sakalı uzadığı zaman sakalının etrafından alması lâzımdır.»

Şir'atul islam sahibide demiştir :

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, sakalının uzunluğundan ve eninden alarak kısaltırdı.»

Yani nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, sakalını bir tutam ve kabza kadar terk ederdi. Bir kabzadan fazla uzayan kısmını, uzunundan ve eninden keserek kısaltır ve bir kabza hâlinde bırakırdı.

Amr bin şuaib den, oda babasından, oda dedesinden (R.A) rivâyet etmiştir, dediği :

«Nebiyi Muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, sakalının eninden ve uzunundan alırdı.» (Tirmizî, C. 8, 11)

İmam-ı Gazâlî merhum «ihyasında» şöyle yazmıştır:

«İbrâhîmi Naha-î (imam-ı Azamın hocası), dediki : Akılı bir adama teaccüb ettim, sakalı uzun bir vaziyette idi, nasıl oluyorda sakalının etrafından almamıştır? çok uzun ile çok kisanın arasında yapmalıdır. Zira her şeyde vasat olmak güzeldir.

— Bu sebebdan denilmiştirki; Her ne zaman sakal çok uzarsa, akıl hafifler.

— İşte bunun için İbni Ömer (R.A) ve Tabîinden pek çok cemaat böyle yapmışlardır. İmam-ı Şâbî ve İbni Sîriyn (R.A) da, sakalın vasat olması olan bu hükmü güzel görmüşlerdir.» (Hadîsi Erbein, 45)

Hasan-ı Basrî ve katâde (R.A) da, «sakala dokunmayıp kendi hâline terk etmek daha sevimlidir. Etrafından almak kerâhatır, ve kendi hâline terk etmek âfiyettir. Zira Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellein; sakalı kendi hâline terk ediniz, hadîsine uygun olan budur, demişlerdir.»

İmam-ı Nevevî (R.A) da demiştirki :

«Sakalın uzunlughundan ve eninden almak, güzeldir. Sakalı uzatıp büyüterek şöhet yapmak, tamâmen kısaltıp kazımanın mekruh olduğu gibi, mekruhdur.» (Hadîsi Erbein - Akkirmânî, 45)

Sakalın sünnetliğini beyan eden hadis mealleri :

İbni Ömer ve Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettikleri hadîsi şerifde, Rasûlü ekrem sallalâhü aleyhi ve sellem efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Bıyıkları, kesiniz ve sakalları terk ediniz.»

(Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbni Adî = Feyzulkadir, C. 1, 198)

Enes (R.A) in rivâyetinde ise;

Rasûlüllah (S.A.V) şöyle buyurmuştur :

«Bıyıkları, kesiniz (kısaltınız) ve sakalları çoğaltarak terk ediniz ve yahûdilere benzemeyiniz» (Tahâvî, Feyzulkadir, C. 1, 198)

Bu hadîsi şerifdeki yahûdiye teşbihden maksad, yahûdiler, sakallarını kazıyıp bıyıklarını uzatarak hayata devam ettiklerinden, onlara benzememek için bıyıkları kısaltıp, sakalları bir kabza olacak kadar uzatmak hükmü buyurulmuştur.

Amr bin Şuaybdan, oda babasından ve oda dedesinden (Allah hepsinden razî olsun) rivâyet etmiştir;

Rasûlü ekrem (S.A.V) buyurdu :

«Bıyıkları, kesiniz, sakalları kendi hâline bırakınız ve burunlardaki kılları yolunuz.» (İbni Adî ve Beyhakî = Feyzulkadir, C. 1, 199)

İbni Ömer (R.A) den mervîdir:

Rasûlû ekrem (S.A.V) buyurduki :

«**Sakalları koyarak ve bıyıkları keserek (kısaltarak) müşriklere muhâlefet ediniz.**» (Buhârî, Müslim = Fethul Kebîr, C. 2, 84)

Ebî Hureyre (R.A) den mervi diğer bir hadiste;

Rasûlû ekrem (S.A.V) şöyle buyurmuştur :

«**Bıyıkları, kesiniz ve sakalları, koyunuz ki, mecûsîlere (ateşe tapanlara) muhâlefet ediniz.**» (müslim, Fethulkebir, C. 2, 62)

Bu hadîsi şerifler gibi pek çok hadîsi nebevîlerde, sakalları bırakıp, tırnakları kesmek ve diğer fitratdan olan ameller zikredilmiştir. Bilhas-
sa sakal ve bıyıklar hakkındaki, teşbih ve teşebbühe dikkat ederek, bıyıkları, üst dudağı kapadıp ağzın içine girer, vaziyette uzatıp ve sa-
kalları kazıyıp veya kazımaya yakın şekilde tamamen kısaltıp me-
cûsî, yahûdî ve müşriklere benzememk husûsundaki, hadîsi nebevîleri
iyi düşünmek gerekir.

Çünkü günümüzde, bâzı kimseler; «Müşrik ve yahûdilerin bıyıkla-
rı gibi» halk arasında, «kızılbaş bıyığı gibi» denilen bıyık şeklinde bı-
yıkları uzatıp sakallarını kesip kazıyanlar olduğu gibi, «yaşım kırka va-
rınca sakalı, bıyığı korum» diyenler ve hatta «Ailemin rızası yoktur,
onun için sakalımı kazıyorum» sözlerini sarf edenleride işitiyoruz.

Bunların hepsi, mesnetsiz ve nefsin kuruntusundan başka bir şey
değildir.

Bir defa bıyıkları uzatıp üst dudaklarını kapadacak şekilde bıyık
koyanlar; müşrikleri, yahûdileri ve ateşe tapan mecûsîleri taklid ettik-
leri için, çok çirkin bir amel ve kerâhatdır.

Yaşının kırkına varmasıyla sakalın konulmasını savunan kimse
ise, yukarda okuduğumuz üzere, sakal ve bıyık fitratdan (yaratılıştan)
îtibaren hiç tıraş edib kazınmadan bütün peygamberlerin ve ümmetle-
rinin sünnetlerinden olduğu beyan edilmiştir. Her Peygamber ve hak
yolcusu müminler, tıraş olmadan çenelerinde bittiği gibi terk ederek
sakallarını koymuşlardır.

Evet diyeceklerki, «Peygamber efendimiz, kırk yaşında peygamber
olmuştur.» Doğrudur. Ancak efendimiz kırk yaşında peygamber oldu,
fakat mubârek sözünde buyurduğu üzere, «sakalı bırakmak, fitratdan-
dır.» yani, peygamber olmazdan evvel yaratılıştan itibaren hiç tıraş
olub sakalını kazıtmamıştır. Yukarda naklettiğimiz üzere, sakalının
eninden ve uzunundan fazla uzayanını keserek bir kabza hâline getir-
miştir.

Hanımının rızası olmadığından sakalını koymadığını söyleyenlere
gelince; Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem bir hadisinde şöyle
buyurmuştur :

«Allahâ ısyân olan yerde, kula itaat yoktur.» (Ahmet, Hâkim)

Erkekler, kadınların hâkim ve reisleridirler. Her zaman ve mekanda kadınlar kocalarına meşrû ve iyi olan şeylerde itaat etmekle mükellefdirler. Daha geniş mâlumat, «İslâmîda Tesettür ve Haya» adlı eserimizde zikredilmiştir.

Hadîsi şeriflerde, bıyıkları uzatıp, sakalları kazıyarak, müşrik, yahûdî ve mecûsiye benzememeyi beyan etmek, günümüzde sakallarını kazıttıkları gibi, bıyıklarını da kazıdarak kadınlara benzeyenlere, nasihat ve îkaz vardır.

Üstadımız Akşehirli hacı Ahmed efendi merhum derdiki :

«Akılının oğlu, sakalı bıyığı kazıdılda, anağa benzeyeceğine, sakal ve bıyığını veya hiç olmazsa, bıyığını koysanda, babana benzersen ya!»

Rûhumun terbiyecisi, dünya ve âhiretimin sebebi veliyyi nimetimin olan üstadımı merhum ve mağfûrun bu sözleri, mübârek peygamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin şu mealdeki hadîsi nebevîsine müsteniddir :

«Allâhü teâla, kadınlardan erkeklere (pantolon, ceket ve emsâli erkek kıyâfeti giyerek) benzeyenlerine ve erkeklerden kadınlara (bıyık ve sakallarını kazıyarak ve kadın kıyâfeti gibi şeyler giyerek) benzeyenlerine lânet etsin (Allah belâlarını versin).»

(Ahmed, Ebû Dâvud Tirmizî = Fethulkebir, C. 3, 14).

Şimdi buraya kadar naklettiğimiz, hadîsi şerif ve ulemayı izam efendilerimizin beyan ettikleri kıymetli hükümleri, okuyan müslüman kardeş ve meslekdaşlarımızı, bir nebze insaf ve iz'âne dâvet etmek isteriz. Şayet sakal ve bıyıkları yok ve koyamamışlarsa, bir kusur işlediklerini itiraf edip hiç olmazsa, «Noksânını bilmek gibi kâmilî irfan olmaz». cümlesinin ifâde ettiği muhteremlerden olmalıdırlar.

Sakal ve bıyık kazıma hakkında fakihlerin görüşleri :

a) Şâfi-î fakihlerine göre : Cuma günü dudığın ucunun kırmızısı görününceye kadar bıyığı kesmek, matlub ve iyi olan sünnetlerdendir.

Bunun mânası şöyledir : Bıyığı, kılın altındaki deri görününceye kadar kesib kısaltmaktır. Tamâmen kazıyıp yok etmek kerahat olduğu gibi, kazınmaya yakın bir şekilde kesmekte mekruhdur. Binâenaleyh bıyığın bâzısını (üst kısmını) kesib, diğer bazısını (dudığın ucunu) kazımak câizdir.

Sakala gelince; Muhakkakki, sakalı, kazımak ve kazımaya yakın bir şekilde kesib kısaltmak, mekruhdur.

Hanefî fakihlerine göre : Erkek kimsenin, sakalını kazıması, haramdır. sakalını bir kabzadan fazla uzatmaması, sünnettir. Binâenaleyh bir kabzadan ziyadesini keser.

Sakalının etrafından almasında, koltuk altındaki kılın kazınmasında ve beyazını yolmasında beis yoktur.

Bıyığı, üst dudanın kenârına müvazî oluncaya kadar kesib kısaltarak tıraş etmek, sünnettir. Bâzı hanefî fakihleri, bıyığı kazımak, sünnettir, demiştir ve bu hüküm, Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf ve imamı muhammed (R.A.) e nisbet edilmiştir.

Mâlikî fakihlerine göre : sakalı kazımak, haramdır ve bıyığı kısaltmak (kesmek) sünnettir. Burada bıyığı kesmekden murad, bıyığın tamâmını kesmek mânâsına değildir.

Belki üst dudanın üstüne sarkarak dudanın kenarını örten kısmının kesilmesi, sünnettir. Binâenaleyh dudanın kenarı görünüşe kadar, bıyıkdan alınır. Dudanın kenarından yukarıya doğru bıyığın üstünden daha fazla almak veya bıyığı kesmeyib dudak kenârını örtecek şekilde bırakmak mekruhtur.

Hanbelî Fakihlerine göre : Sakalı kazımak, haramdır. Bir kabzasından fazlasını almakda beis yoktur.»

(Keza mezâhibü erbea, C. 2, 44 - 45)

İmam-ı Birgivi merhum «**Tarikat-ı Muhammediye**» adlı eserinin «elin âfatları» başlığının altında şu satırları yazmıştır :

«**Kadının başını ve erkeğin sakalını kazımak ve sakaldan bir kabzadan azından kesmek, sahibinin izni ilede olsa, elin âfatındandır.**» Ancak zarûrî hallerde, câiz ve günah olmaz. Zira zarûretler, haramları, mubah kılar.

Berika-nın kenârında «**Receb efendi**» adlı eserde şu hüküm vardır :

«**Mes'ele :** sakalı kazımak câiz olurmu?

— **EL CEVAP...** Câiz olmaz.» (Receb efendi; C. 4, 208)

Sakalını kazıyan veya kazıdanın imamlığının kerâhatla câiz olduğunda kısa yoldan nakledelim.

Fıkıh kitaplarında sakalını kazıdan hakkında bizzat hüküm beyan edilmeyib, hiç sakalı bitmemiş deli kanlı taze gencin bulug çağına ermek kaydıyla imamlığının kerâhatlığı zikredilmiştir.

Emred : Henüz sakalı bitmemiş 15-18 yaş arasında yüzü pırıak vaziyette olan bir gençdir.

Binâenaleyh böyle olan bir erkek genç, her ne kadar bulug çağına erişmiş isede, yüzünde henüz tüy (sakal, bıyık) bitecek kadar olmadığından, böyle kimsenin imamlığı kerâhattır. Sakalı, bıyığı bu yaşlarda iken bitmiş olanlarda, bu kerâhatlık yoktur.

Ancak sakalı ve bıyığı bitecek kadar büyüse, lâkin sakal ve bıyık bitmeyen, 20-25 ve daha fazla yaşına vardığı halde bıyığı bitmeyen kim se, emred değil, kösedir. Kösenin imamlığı ise kerâhat değildir.

(Keza Nîmetül İslam, 230)

İbni Abidir merhumda şu satırları yazmıştır :

«Emred-in, arkasında namaz kılmak mekruhdur. Zâhir olan bu kerâhat, kerâhatı tenzihiyedir. Yine zâhir olan, **Rahmetî** merhumun dediği gibi buradaki emred den murad, yüzün tüysüz olup gâyet parlak olmasıdır. Böyle oluncada, fitne zuhur edebileceğinden imamlığı kerâhattır...

— Zâhir olan yüzünde kılı olupda henüz yüzünün parlaklığını gidermemiş ve şehveti uyandıracak durumda olan kimsede, emred gibidir. Bu meseleyide iyi düşün!...

— Yaşı yirmiye varan şahsın sakalı bitmeyecek olursa, emredlik-den çıkarmı? Bilhassa çenesinde bâzı kıllar bitib diğer yerlerinde tam devrimli sakal bitmeyen kimsenin durumu, mükemmel sağlam şekilde sakalları biten erkekler gibimidir? yoksa emrede gibi midir?

Elcevab... Mükemmel sakalı biten kâmil adamlar gibidir. Binâenaleyh imamlığı kerâhatsiz, câizdir.» (Keza ibni Abidin, C. 1, 525)

İlgili fetvâ

On sekiz yaşında olup imamlığı yapabilen zeyde, iktida edib yapmak caiz olurmu?

ELCEVAP... Olur.

(Fetâvayı Ali efendi, C. 1, 6)

Yukarda naklettiğimiz hükümlere ve fetvaya göre, henüz sakalı bitmemiş ve bitme çağında vasil olmamış, fakat bâliğ olmuş emred olan erkek delikanlının imamlığı câizdir. Fakat kerahattır. Şayet yaşı 18 den yukarıya doğru varmış ve lâkin köseliğinden sakalı bitmemiş ise, bu takdirde hiç kerahat yoktur.

Eğer sakalı biten kimse, sakalını veya hem sakalını hem bıyığını keserek imamlık vazifesini ifa ederse, bu kimsenin imamlığı, emrede teşbih cihati olmakla mekruh olur. Emrede teşbih ciheti olmasa da, hi, sakalı tıraş etmek haram veya mekruh olmakla, fâsıklık yapmıştır. Fâsık kimsenin imamlığı ise yine mekruhdur. Bilhassa başına sarık giyen imam efendiye sakalını koymasına gerekir. Zira sarığa sakal, yakışır. Sarığı başına giyen adamın çenesinde sakalı olmayınca, hem abes olur ve hemde sarık ve sakalın heybetini gaybeder.

Hem sakalı ve hem bıyığı kazıyıp, beserî hilkatı tagyir ederek kendini kadına benzeten kimsenin işlediği günah ise, haram veya kerâhat olan sakalı kazıma günahının yanında birde yukarda nakletmiş olduğu-

muz hadisi şerif gereğince fitrattan olan sünneti terk edib kendisini kadına benzetme lânetine müstehak olmakla, diğerinden daha eşed kerâhatır. Çünkü fasıklıkda eşetlik vardır.

Fakat fâsık kimsenin imamlığı her ne kadar kerâhat isede, arkasında namaz kılmak câizdir. Çünkü fâsık-ın imamlığı, kerâhatla berâber câizdir.

Aynı zamanda Rasûlü Ekrem (S.A.V) efendimiz : «Her iyi ve kötü imamın arkasında namazı, kılınız.» buyurmuştur.

İmam olan zâtın fâsıklığı küfre varmadıkca, büyük günahları, haram ve günah itikad ederek işlediği takdirde, arkasında namaz kılmak câizdir. Zira ehli sünnet alâmetidir. Şâyet sakalı koymayan imam, sakalı tahkîr eder ise, küfre varmakla imamlığı câiz olmaz.

Bununla berâber yaşlı, başlı, saçlı sakallı ve ilmi ile âmli bir imamın arkasında namaz kılmak, daha mükemmel ve daha makbuldur.

Bu hususda fıkıh kitaplarının «İmamet Babı» gibi bahislerinde gâyet geniş hükümler serd edilmiştir. Keza Tercüme ve îzâhını yaptığımız «Mülteka Tercümesi» adlı eserimizin, birinci cildinin 54. sahifesinde ve aynı cildin 122-129. sayfelerinde mezkûrdur.

Sakal hakkında naklettiğimiz hadîsi şerifler ve diğer hükümlere göre, sakal koymak, bir sünneti hüdâdır. Çünkü sakal koymanın bir fazîlet ve iyilik olduğu, sakalı kazıyıp tıraş etmeninde haram veya kerâhat olduğu beyan edilmiştir. Usûlu fıkıh kitaplarında, «Sünneti Hüdâ»nın târif ve îzahıda, işlenmesinde sevab ve mükâfat ve terkindede itab ve körlük olduğu veya olacağı şeklindedir.

Ulemâ-i kiram; sünnet olan sakalı, bir birinden eşed olan kerâhat maksat ve emellerle koyanları şöyle sıralamışlardır :

1) Cihad maksadı falan olmadan, sakalı siyaha boyamak, kerâhatır.

«Muhîr» isimli eserde denilmiştir ki : Meşayihin umûmu, sakalı siyahla boyamanın mekruh olduğunu beyan etmişlerdir. Meşâyihî kiramın bâzısında, sakalı siyahla boyamayı câiz görmüşlerdir.

Rasûlü ekrem (S.A.V) den menkul olduğuna göre, «sakalı siyahla boyayan ehli cehennemdir.»

Diğer bir rivâyette ise;

«Sakalı; siyahla boyamak, kâfirlerin boyasıdır.»

İbni Abbas (R.A) dan mervî hadîsi nebevîde, Rasûlü ekrem (S.A.V) şöyle buyurmuştur :

«Ahir zamanda bir kavim (cemâat) olurki; onlar göğercinin kur-sakları gibi siyahla (saç ve sakalları) boyarlar. Bunlar, cennetin kokusunu duyamazlar.» (Ebû Dâvud, Nesâî ve İbni Hibban)

Saç ve sakalı ilk defa siyahla boyayan kimsenin, «Fir'avn» olduğu nakledilmektedir.

Yukardaki naklettiğimiz hükümler meyanında, bâzı rivâyetlerde Rasûlü ekrem efendimizin meşrû hallerde sakalını kına ile boyadığı beyan edilmiştir.

Şemâili Tirmizî de, Enes (R.A) dan mervîdir, Hz. Enes dediki :

«Ben, nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, mubârek kılını (saç ve sakalını) kına ile boyanmış gördüm.»

Cihadda duşmanın gözüne heybetli görünme gibi meşrû bir mâzeret olmadıkca, sakal ve saçları siyaha boyamak, dört mezheb imamına göre kerâhattır. Kına, zağferan ve emsali şeylerle boyamak ise, Hanefî fakihlerine göre müstehab, mâlikî ve Şaf-î fakihlerine göre, câiz ve Hanbeli fakihlerine göre sünnettir.

2) Ulemânın kerih gördüğü ikinci husus; sünneti ifâ için değil, sâlihler benzemek maksadı ile sakalı sarı ve kırmızıya boyamaktır.

3) Riyâset ve tâzim olunmak için, ihtiyarlığın acele gelmesi dileğiyle sakalı kibrit veya başka bir şeylerle beyazlaştırmaktır. Sanki karışıldıklarına, ihtiyar vehmini telkin edecektir.

4) Sakalı yolmak veya ustura ile kazırmaktır, buda sakalsızlıkda bir câziblik ve gözel görünme maksadına bağlı olur. Sakalın siyahlarının arasındaki beyazları yolmakda, aynı maksadlarla olabileceğinden kerâhattır.

Zira sakalın beyazlarını yolmayı, Rasûlü ekrem efendimiz yasaklamıştır. Çünkü sakalın beyazları, müminin nûrudur.

Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin sakalındada, 17 veya yirmi kadar beyaz kıl var olduğu beyan edilmektedir.

5) Kadınlara güzel görünmek için, sakalı kıvrım kıvrım yaparak parça parça gibi şekiller vermektir.

6) Sakalda ziyâdelik ve noksanlık yaparak bir değişiklik yapmaktır.

7) İnsanlara değişik bir şekilde görünmek için, sakalı darayarak uzatıp kendi hâline bırakmaktır.

8) Ahis ve zahidlerden görünerek, sanki kendine bakmada hiç ehemmiyet vermeyip dâima zikir ve ibâdetle meşkul olduğu zannını verdirmek için, saç ve sakalını taramayıb keçeleşmiş vaziyette bırakmaktır.

9) Sakalı, siyahlarına bakınca, gençlik gurûru, beyazlarına bakınca ihtiyarlık ve yaşlılık azameti ve gençlikle öğünmeyi yaparak genç halde yaşama hirsının artması için bırakmaktır.

10) Sakalı, ayrı ayrı örerek ve sarartarak bırakmaktır.

Simdi buraya kadar, Hadîsi şerifte beyan edilen on adet fitratdan olan amelden ikisini izah etmeye çalışdık.

3) «**Misvak kullanmakda, Fitratdandır.**» Misvak hakkında gerekli mâlûmât, «Misvak bâbı» başlığının altında yazılmıştır.

Bu duruma göre, fitratdan olan on (10) hasletden dördüncüsünü açıklamaya devam edelim.

4) «**Su ile istinşak (burnu temizlemek) de fitratdandır.**»

Hadîsi şerifin bu cümlesindeki hüküm, biz hanefilere göre, abdest-de sünnet ve gusülde farzdır.

Şafiî Hz. lerine göre; istinşak, abdest ve gusülde sünnettir.

İmam-ı Ahmed ve mâlik (R.A) de, bir rivâyetde istinşak-ın vâcibliğini demiştir.

Bu hükümler, mazmazada da aynı olduğu beyan edilmiştir. Geniş mâlûmat, ilerde ve üçüncü ciltde de gelecektir.

5) «**Tırnakları kesmek de, fitratdandır.**» yani tırnakları kesmekde beşerin yaratılışı ile meşrû kılınmıştır. Tırnak kesmek, hanki parmakdan başlanılsa câizdir. Fakat evla olan, sağ elin şehâdet parmağından başlayıp ondan sonra orta parmağa geçerek devam etmek ve baş parmakdan sonra sol elin küçük parmağından devam etmektir.

Ayakların ise, sağ ayagın küçük parmağından başlayıp kesmek, keza sol ayagında küçük parmağın tırnağından başlayarak neticelemek evladır.

Tırnaklar kesildikten sonra, en iyisi bir yere topluca gömmektir. Bir şey içine sarılırsa, buda kifâyet eder. Tıraş edilen saç kıllarıda aynı defnedilirse, iyi olur. Pislik çukuruna ve gusul yapılan yere atmak ise mekruhdur. Zira büyükler; böyle yerlere atıldıklarında her hanki bir hastalık olaibleceğini beyan etmişlerdir.

Tırnaklar, haftanın her gününde kesilebilir. Ancak cuma ve perşembe günleri kesmek daha iyidir.

Tırnakların kesilmesi, cuma günü olursa, daha güzeldir. Zira Rasûlü ekrem (S.A.V) bir hadîsinde şöyle buyurmuştur:

«**Bir kimse, tırnaklarını cuma günü keserse, parmak uçları sıkıntıya mühtelâ olmaz.**»

Diğer bir hadîsi şerif meâli :

«**Bir kimse, tırnaklarını cuma günü keserse, Allâhü teâla, o kimseyi gelecek cumaya kadar ve hatta üç günde fazla olarak bütün belâlardan korur.**» (DAMAD, C. 2, 556)

Tırnakları, perşembe günleri de kesmek, iyidir. Zira bir hadisi nebevîde şöyle buyurulmuştur :

«Bir kimse, göz, baras alalığı ve delilikden şikâyet etmekten emin olmak isterse, tırnağını perşembe günü ikindiden sonra kessin.»

(Hadîsi Erbein, 49)

Tırnak kesimi ile ilgili bir nebze mâlumat, «Mülteka tercümesi» adlı eserimizin dördüncü cildinin 183. sahîfesinde zikredilmiştir.

6) «Mafsalları yıkamak da, fıtratdandır.»

Yani, parmak ve ayak mafsallarını yıkayıp temizlemekte yaradılışdan sünnettir. Keza kulak, burun ve göbek kıvrıntı ve çukurlarında aynı şekilde yıkayıp temizlemek sünnettir. Bedenin diğer çıkıntı ve çukur yerlerinde temizlemek lâzımdır.

7) «Koltuk altının kılını yolmakda, fıtratdandır.»

Yani, koltuk altı kıllarını yolmak, beşerin yaratılışından itibâren işlenen ve işlenilmesi gereken bir sünnettir.

İmam-ı Nevevî merhum demiştir : Efdal olan koltuk altı kıllarını yolmaktır. Fakat kazımağda aynı hüküm (koltuk altı temizliği) hâsıl olur.

Koltuk altı temizliğinde müstehab olan, sağ koltukdan başlamaktır ve haftada veya on beş günde bir defa temizlemek en efdalıdır.

8) «Etek temizliğini kazıyarak yapmakda, fıtratdandır.»

Etek tıraşında efdal olan, kazımağdır. Fakat makas, gibi bir şeyle kesip kısaltmak veya dibinden kesen bir makine ile tıraş etmek, etek kıllarını el ile ve alçı gibi şeylerle yolmakda câizdir.

Etek temizliğide, koltuk altı kıllarını yolmak ve tırnakları kesmek gibi, haftada bir yapmak en güzeldir. Her haftada olmazsa, onbeş (15) günde bir yapılmalıdır. Ve en son kırk günü geçmemelidir. Kırk günü geçerse, vaîdi ilâhiyeye (cezayı ilâhiyeye) müstehak olunur.

Tırnakların kesimi, koltuk altı kıllarının yolum veya tıraşı ve etek tıraşı gibi temizlikler, imkan dâhilinde cünüb halde iken yapılmamalıdır. Zira kerâhattır ve insanın, cünüb iken bedeninden ayrılan kıl ve sâirenin sâhibinden davâcı olacağı beyan edilmiştir.

Netekim bir hadisi şerîfde şöyle buyurulmuştur.

«Bir kimse, gusletmeden tıraş olub temizlendiği vakit, her kıl (kıyâmet gününde) dâvâcı olarak gelir ve der : Ya Rabbi! bu kişiden sor, niçin beni gusletmeden bedeninden ayırıp zayı etti?»

(Hadîsi Erbein, Akkirmânî, 51)

Birde haftada veya onbeş (15) günde koltuk altı ve etek temizliği yapmayan kimselerde, şehvet zevki zâifler ve zevk yerine nefret hasıl olabilir. Ağaç, gül ve bağ gibi şeylerin dibleri belleniş budanmadıkları ve aralarındaki otları yolunub temizlenerek îmar edilmedikleri vakit, zaiflerler, verimleri azalır. Hatta ataların; «**Bakarsan bağ, Bakmazsan dağ olur.**» dedikleri gibi harab olup yok olabilir.

İşte etek ve koltuk altı temizliğine riâyet etmeyenlerin, erkeklik ve dişilik kuvvetleri zaifler. Cinsel münâsebetlerde zevksizlikler ve tatsızlıklar görülebilir. Bilhassa erkeklerin, zekerlerindeki şehvet kuvveti düşebilir. Kadınlarında, efendilerinin nefretine sebep olabilir.

Tırnak kesmek, koltuk altını yolmak ve etek tıraşı hakkında fakihlerin görüşleri :

«**Hanefî fakihlerine göre :** Erkek kimsenin etek kılını kazıyarak veya alçı ile gidermesi, müstehabdır. Koltuk altı kıllarını kazımakda ve sakalın beyazını yolmakda beis olmadığında, denilmiştir.

Kadına ise, etek kılını yolarak gidermesi, sünnettir. Kadına, koltuk altı kılını kazımak ve yolmakla da gidermesi sünnettir. Yolmak ise evlâdır.

Sırt ve göğüs kıllarını kazımak ise, evlanın hilâfıdır, kerâhattır.

Tırnakları ve bıyıkları kesmeyi ve koltuk altının kıllarını yolmayı keza etek temizliğinin tıraşını, kırk günden fazla terk etmek mekruhtur.

Tırnakları, ihramlı olunmazsa, dişlerden başka her şeyle kesmek müstehabdır. Dişlerle tırnakları kesmek ise, kerâhattır. Yâni kötüdür. Tırnakları kesmek için tâyin edilmiş bir gün yoktur.

Kesilen tırnakları, tıraş edilen kılları, hayız kanı ile hayız bezini bir yere gömerek defnetmek müstehabdır.

Yukardaki nakledilen hükümlerin hepsinin bir edeb ve nazâfetden ibâret olduğu bilinmelidir.

Mâlikî fakihlerine göre; koltuk altı kıllarını yolmak, sünnettir. Bu yolmak, kazımaktan ve alçı gibi şeylerle gidermekten daha güzeldir. Koltuk altı temizliğinde, sağ koltukdan başlamak iyidir ve koltuk altı kıllarını yolduktan sonra, elleri yıkamakda, sünnettir.

Etekdeki kılları, erkekler ve kadınlar için kazımak veya alçı gibi şeylerle gidermek, sünnettir. Erkeklere ve kadınlara etekdeki kılları yolmaları, mekruhtur.

Göğüs, eller ve kalçalardaki kıllar gibi bedenin her tarafındaki kılların hepsini kazımak mubahdır. Buraya dübürün (mak'adın) etrafındaki kıllarda girer.

Kadına, güzelliğine mâni olan bütün kılları gidermesi, vâcibdir. Hatta efendisinin sevgisine engel olan sakal, bıyık ve emsâli bedenindeki kılları yok etmeside, vâcibdir. Keza kadının güzelliğini sağlayan kıllarında kesmemesi vacibdir. Binâenaleyh başının saçını kesmesi veya kazıması, haramdır.

Kadın ve erkeğe, tırnaklarını kesmek sünnettir. Ancak ihramlı zamanlarında tırnaklarını kesmeleri yoktur.

Şâfi-i fakihlerine göre; Cuma günü, koltuk altı kıllarını yolmak, etek kıllarını tıraş edip kazımak ve tırnakları kesmek, sünnettir. Ancak kadınlara, eteklerinin kıllarını yolmaları sünnettir. Koltuk altının kıllarını yolmaktan elem ve acı duyan kimse için, kazıyarak temizlemeleri, kerâhat olmaz.

Tırnakları, cuma, perşeme veya pazartesi günleri kesmek, iyidir. Tırnakları késme, usul ve tâkib şekli yukarda geçmiştir.

Hanbelî fakihlerine göre : Etek kıllarını, kazımak veya kesmek veya kesmek veya alçı gibi şeylerle gidermek, sünnettir. Koltuk altı kıllarını yolmak, sünnettir. Şâyet yolmak zor olursa, kazımak sünnettir.

Tırnakları ise, hanki hal ve zamanda olursa olsun, kesmek, sünnettir. Tırnakları kesmeyi ve etek tıraşının kazımasını, kırk günden fazla terk etmek ise, kerahattır.» (Keza mezâhibi Erbea, C. 2, 44-46)

9) «Su ile etek temizliği yapmak, yani istinca etmek, fıtratdandır.»

İstinca hakkındada, yukarda; «Helânın Âdâbı bâbı» başlığının altında gerekli hükümler geçmiştir. Ancak «istinca, isticmar, istibra ve istinkâ» kelimelerinin mana ve ifâde ettikleri hükümleri arz edelim.

İstinca : Necâseti yerinden söküp atmaktırki, tuvaletde büyük abdesti yaptıktan sonra erkek ve kadına âid olan yıkamak ve temizlenmek mânasınadır.

Bu târifdende anlaşıldığı üzere, büyük abdesti def ettikten sonra, yapılan temizlikdirki, arkadan çıkan yelden dolayı temizlik gerekmez. Çünkü Rasûlü ekrem efendimiz, yelden sonra istinca yapmamıştır. Öyle olunca, yellemeden sonra istinca yapmak, Bid'attır.

İsticmar : Küçük taşcıklarla, taharet yapmaktır.

İstibra : Zekerdeki idrarı giderib damla akıntısını kesmekden ibârettirki, erkeklere mahsus bir ameldir.

İstibra ; insanların, yürüyerek yahut öksürmek, yahut sol tarafına doğru yatmak, yahut depinmek veya ayaklarını kaldırıp indirmek gibi çeşitli yollarla idrârın kesildiğine kanaât getirmeye çalışdıkları yollardır. Binaenaleyh erkekler, idrârın kesildiğine kalblerinin kanaatı hasıl olmadıkca abdeste başlamaları, câiz olmaz. Zira abdestden sonra, idrar damlasının gelerek abdesti bozması hâli zuhûr edebilir.

Şayet bu yollarla idrarın kesileceğine kanaatı hâsıl olmayan ve ve-
dî gibi idrardan sonra gelen sümüksü suyun gelmesinden korkan kim-
seler, zekrlerine zarar vermez ise, zekerin deliğine pamuk tıkamak sū-
retiyle istibrayı sağlamaları mümkündür. Ancak pamuk sıkıştırılıp sert-
leştirildikten sonra zekerin deliğine sokmak, daha faydalı olur. Sıkıştırı-
lmadan sokulan Pamuk, zekerin deliğine yapışıp, tahribat yapabilir
ve idrar akıdılacağında, mutlaka evvela pamuk, el ile çıkarılıp, ondan
sonra idrar akıdılmalıdır. Böyle yapılmadığında, idrar pamuğu çıkarın-
caya kadar, zekerin içini yakıp tahrib edebilir. İstibranın hasıl olması
için, istincadan sonra kurulayıcı bezde kullanılabilir.

İstinkâ : İstincâda mubâlağa edib, büyük abdestden sonra bir pis-
lik eseri kalmayacak şekilde temizlenmektir.

«İhtiyar» adlı eserde, İstincanın beş vecih üzere olduğu şöyle sıra-
lanmıştır :

a) Cünüblükden, hayız ve nifasdan gusledecekler için ve eteklerin
deki pisliklerin başka yerlere dağılmaması için, istinca vâcibdir.

b) İmam-ı Muhammede göre, tuvâletde def'i hâcette bulunan kim-
senin necâseti; necâsetin çıktığı merkezin etrafına dağılması hâlinde,
istinca etmek vâcibdir. Bu hüküm, dağılan necâsetin azlığı veya çoklu-
ğu farkı olmadan olduğu zamandadır. Yani dirhem miktarı olmadığı
zamandadır. Ahvad olanda budur.

Fakat necâset çıktığı merkezin etrafına dağıldığında, dirhem mik-
darını geçerse, imam-ı Azam ve imam-ı Ebû Yusuf (R.A) a göre, istinca
yapmak vacibdir. Dirhem miktarını geçmez ise, bunlara göre, istinca
sünnettir.

c) Necâset, çıktığı merkezin etrafına tecâvüz etmezse, istinca ya-
pıp yıkamak sünnettir.

d) Büyük abdest yapmayıb sâde idrarını akıdan kimseye, önünü
(zekerini) yıkayıb istinca etmesi, müstehabdır.

e) Yelleme yaptıktan sonra, istinca etmek ise, Bid'atdır. Yani din-
de yeri olmayan ve sonradan dine sokulan uydurmadır.

(Keza Hadisi Erbein, 52)

İstinca ve istibraya iyi dikkat etmek gerekir. Zira istinca ve istib-
rânın mükemmelliği, abdest ve namazın mükemmeliğine sebebidir.

10) «Mazmaza yapmak da, fitratdandır.»

Beşerin yaratılışından sünnet olanın onuncusunda, agıza dolu
su almak manasına olan «mazmaza» olduğu sevgili efendimiz tarafın-
dan buyurulmuştur.

Mazmaza, biz hanefilerce, abdestde sünnettir. Gusulde ise, farzdır.
Şafiîlerin görüşü bunun hilâfıdır. Bu hususda daha geniş mâlûmat,
aşağıda ve bu eserin üçüncü cildinde gelecektir. Ayrıca fıkıh kitab-
larında uzun hükümler mezkûrdur.

الفصل الثاني

٣٨١ - (٦) عن عائشة، قالت: قال رسول الله ﷺ: «السَّوَّاءُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ، مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ». رواه الشافعي، وأحمد، والدارمي، والنسائي، ورواه البخاري

Tercümesi :

في « صحيحه » بلا إسناد .

MISVAKLA İLGİLİ İKİNCİ FASIL

381 — (6) Aîşe (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Misvak, ağız temizleyici ve cenabu hakkı hoşnut ve râzî edicidir.»

(Hadîsi, Şâfiî, Ahmed, Dârimî ve Nesaî rivâyet etmiştir. Buhârî, «Sahîhinde» isnadsız rivâyet etmiştir.)

٣٨٢ - (٧) وعن أبي أيوب، قال: قال رسول الله ﷺ: «أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ

الرُّسُلَيْنِ الْحَيَّاءِ يُرَوَّى الْخَتَانُ، وَالتَّعْطُرُ، وَالسَّوَّاءُ، وَالنِّكَاحُ». رواه الترمذي .

Tercümesi :

382 — (7) Ebâ Eyyub (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Dört şey, Resûllerin (Peygamberlerin) sünnetindendir (onlarda şunlardır:)

1 — Haya = utanmak — sünnet olmak da rivâyet olunmuştur.

2 — Kokulanmak = koku sürünmek,

3 — Misvak kullanmak,

4 — Nikahlanıp evlenmektir.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir.)

٣٨٣ - (٨) وعن عائشة، قالت: كان النبي ﷺ لا يرقد من ليل ولا نهار

فيسنقه، إلا يتسوك قبل أن يتوضأ. رواه أحمد، وأبو داود

Tercümesi :

383 3— (8) Aîşe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, gece ve gündüz uyu-
duğu takdirde uyanınca, mutlaka abdestden evvel misvak kullanırdı.»

(Hadîsi, Ahmed ve Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

٣٨٤ - (٨) عائشة ، قالت : كان النبي ﷺ يَسْتَاكُ ، فَيُعْطِي السِّوَاكَ
لَاغْسِلَهُ ، فَأَسْتَاكُ ، ثُمَّ أَغْسِلُهُ وَأَدْفَعُهُ إِلَيْهِ . رواه أبو داود .

Tercümesi :

384 — (9) Yine ondan (Aîşe R.A. den) mervîdir, dedi.

«Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi ve sellem, misvak kullanırdı,
hemen misvaki bana yîkamam için verirdi. Bende misvakla başlar ve
misvak kullanırdım. Ondan sonra o misvaki yîkar ve kendisine verir-
dim.»

(Hadîsi, Ebû Dâvud rivâyet etmiştir.)

(Not : Bu haberde beyan edildiği üzere, Hz. Aîşenin misvak kulan-
dığına göre, kadınlarda misvak kullanabilir. Zira Hz. Aîşenin misvak
kullanmasını efendimizin men etmemesi, cevazına işarettir.)

الفصل الثالث

٣٨٥ - (١٠) عن ابن عمر ، أن النبي ﷺ قال : « أراني في المنام أتسوكُ
بِسِوَاكٍ ، فَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ ، فَتَأَوَّلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْفَرَ
مِنْهُمَا ، فَقِيلَ لِي : كَبِيرٌ ، فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا » . متفق عليه .

Tercümesi :

ÜÇÜNCÜ FASIL

385 — (10) İbni Ömer (R.A) den mervîdir, Nebiyyi Muhterem
sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu :

«Uykumda bana gösterildiki bir misvakla misvaklanıyordum, he-
men bana iki adam geldi, bunların birisi diğerinden büyük idi. Ben mis-

vakı bunlardan küçüğüne uzattım, bana denildiki; Büyükle (yani, büyüğüne ver), hemen bende o misvaki onlardan büyüğüne verdim.»

(Haber-i, Buhârî ve müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

(Not : Haberin hükmü ile ilgili gerekli mâlumat, hemen ilerde 388 nolu hadîsi şerifin îzahatında gelecektir.)

۳۸۶ - (۱۱) وعن أبي أُمَامَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « مَا جَاءَنِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَطُّ إِلَّا أَمَرَنِي بِالسِّوَاكِ ، لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ أُحَنِّي مُقَدِّمَ فِيَّ » . رواه أحمد

Tercümesi :

386 — (11) Ebî Umâme (R.A) den mervîdir, muhakkak ki Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem buyurdu.

«Cibril aleyhisselâm bana her gelişinde mutlaka misvakla emrederdi. O haldeki ben ağzımın diş etlerinin sıyrılıp dişlerimin kopmasından korkmuştum.»

(Hadîsi, Ahmed rivâyet etmiştir.)

۳۸۷ - (۱۲) وعن أنسٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « لَقَدْ أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السِّوَاكِ » . رواه البخاري .

Tercümesi :

387 — (12) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Muhakkakki size, ben misvak hakkında pek çok söz söyledim.»

(Hadisi, Buhârî rivâyet etmiştir.)

۳۸۸ - (۱۳) وعن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَنُّ وَعِنْدَهُ رَجُلَانِ ، أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ ، فَأَوْحَى إِلَيْهِ فِي فَضْلِ السِّوَاكِ أَنْ كَبَّرَ ، أَعْطَى السِّوَاكَ أَكْبَرَهُمَا . رواه أبو داود .

Tercümesi :

388 — (13) Aîşe (R.A) den mervidir, dedi :

«Resûlullah (S.A.V) misvak kullanıyordu ve o halde iken biri diğerinden büyük iki adam yanında idiler. İşte o anda Resûlullah misvâkını fazîleti hakkında «eğer büyükler isen, bunların büyüğüne, misvak-ı ver» şeklinde vahyolundu.»

(Hadîsi, Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, misvakini kullanır iken, yanında bulunan iki kişiden büyüğüne verilmesi husûsunda ki, «vahy» kelimesi, ya Hz. cibril gelib kendisine tercih yönünü beyan ederek «eğer büyükler isen, bunların büyüğüne, misvak-ı ver.» hükmünü tâlim etmiştir.

Veya bu hüküm Rasûlû ekrem (S.A.V) efendimize ilham olunmuştur. Oda Hz. Aîşeye, bu emri buyurarak, iki kişiden büyüğünü tercih etmesini emretmiş ve bu emri nebî ile, yemede, içmede ve her hanki bir şeyin ikrâmında mutlaka büyükden başlamayı beyan buyurmuştur.

Bu emri Rasûl ile, «El'eymene fel'eymene = sağdan başlayınız, sağ takdim ediniz.» Hadîsi nebevînin ifade ettiği hükümde muğyeret ve zıdlığımı var acaba?!

Hayır, her iki hadîsi nebevî ve fili Rasul bir birine zıd değildir. Bilakis bir birinin hükümlerini açıklayıp izah etmektedir.

Şöyleki : «Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz Hz. Enes bin mâlik (R.A) ın evinde ashabından bâzıları ile oturuyorlardı. Hz. Enes, evinde bulunan koyundan süt sağıp bir tas içinde getirip Rasûlû ekrem (S.A.V) e ikram ediyor.

— Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem, o süttten içiyor ve ağzını südün kabından çekince, kendinin sağında bir Ârâbi (bedevî bir arab) ve solunda Hz. Ebû Bekir bulunuyor.

— Hemen Hz. Ömer, Rasûlû ekrem (S.A.V) ın süt tasını Ârâbiye vermesinden korkarak demiştir ki :

— Ya Rasûlellah! süt tasını yanında bulunan Ebû Bekire ver.

— Bu davranışa rağmen Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem, hemen elindeki süt tasını, sağında bulunan Ârâbiye verdi. Sonrada buyurdu :

«El'eymene, fel'eymen = sağdan başlayınız, saği takdim ediniz.»
(Buharî, Müslim, Ahmed ve mâlik = Fethulkebir, C. 1, 511)

Bu hadîsi şerifin açıklamalı izahı, şerhlerde mezkûrdür. Bilhassa kırk hadîsi câmî, «Şerhi hadîsi Erbeîn cevamiulkelim» adlı eserin birinci hadîsi olarak yazılmış ve izah edilmiştir.

Bir hadîsi şerifde de şöyle buyurulmuştur :

«Kebbir kebbir = Büyükle, büyükle!» (Buhari, Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvud, Fethulkebir, C. 2, 315)

Şimdi buraya kadar naklettığımız hüküm ve tatbiklere bir nazar edelim.

Rasûlü ekrem efendimiz, kullandığı misvakını iki kişiden büyüğüne vermeyi buyuruyor. Aynı zamanda **Hz. Enes**in evinde bulunan Rasûlü ekrem ile berâber olan sahâbenin içinde iken, getirilen süt, meclisin ve bütün beşerin sevgili efendisi ve önderi olan nebiyyi muhterem sallalâhü aleyhi vesellem efendimize, ikram edilmiştir.

Hal böyle olunca, her hanki bir meclise süt ve çay gibi şeyler getirildiğinde, evvelâ ikram edilecek kişi, o meclisin en büyüğü ve en fazîletlisidir. Ondan sonra o meclisin büyüğünün sağını tâkib etmek gerekir. Zira Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimize, ikram edilen süt tası, bizzat efendimiz tarafından kendinin sağında bulunan bir bedevî araba vermesi, hüküm ve amelin böyle yapılmasını gerektirir.

Hz. Ebû Bekir, Peyğamberlerden sonra bu ümmetin en efdal kişisi olduğu halde, efendimizin sol tarafında bulunmasıyle, ikram ve iltifat da sağ taraftan sonraya bırakılmıştır.

Şimdi bu izahatdan sonra günümüzde bâzı kimselerin, bir meclis veya toplantıya gelince, girdikleri oda, ev ve salon içindeki kimselere bir ikramda veya musafahada bulunmak istediklerinde, «**sağdan başlayalım**» diyerek girdiği odanın kendi girişine göre, kapının sağından başlayıp yukarıya doğru devam edenler, görülmektedir.

Bu şekilde hareket edenler, pek çok yönden edeb ve sünete aykırı hareket etmektedirlerki, bir kaçını açıklayalım.

a) Evvela sevgili efendimiz, bulunduğu mecliste, o meclisin en üstünü ve büyüğü olmakla, süt ikramı direk ona yapılmışdı. Ondan sonra oda, sağındaki ârâbiye vermişlerdi.

Demek oluyorki, her meclisin büyük ve efendisi bilinen veya kabul edilen kişi, en evvel ikram ve iltifat edilecek kimsedir. Ona ikram ve iltifat yapıldıktan sonra, o büyüğün sağındaki kimseye ikram edilerek devam edilecektir.

b) İkram ve iltifatda meclisin büyüğünden başlamayıb kapının sağından aşağıdan başlayınca, o büyüğe saygısızlıkta bulunularak edeb dışı bir hareketde bulunulmuş olur.

c) Sünnete muhâlefet etmekle, dinde yeri olmayan ve yanlış anlayıp ters uygulamada bulunulduğundan, Bid'at ve tahrif edilmiş bir iş yapılmış olur.

Öyle ise her hanki bir meclise girib ikramda veya musafahalaşma gibi bir amelde bulunmak isteyenler, hemen doğru o meclisin büyüğünden başlayıp, onun sağını takib ederek devam etmelidirler. Sünnet ve edebe en uygun alanı, böyle yapmaktır.

d) Bir meclis ve toplantıya gelen kişi, kendinin sağından başlayarak ikram ve musafahada bulunmakla, o meclis ve toplantıda bulunanların büyüğünün sol tarafına rastlamaktadır. Çünkü o büyük, gelen kimseye karşı oturmaktadır veya ayakda olsada yine aynı haldedir.

Binâen aleyh meclisin büyüğünden başlamamakla, sağdan başlamayı terk edib, soldan başlanmış oluyor.

Zira sevgili efendimiz; «El'eymene, fel'eymene = sağdan başlayınız, saği takdim ediniz.» emri nebevîsini, Hz. Enes-in evinde iken kendisine getirilen süt tasını, sağındaki bedevî araba verdikten sonra buyurmuşlardı.

Şu halde meclisin büyüğüne ikram ve iltifat yapılab, ondan sonra da onun sağını takib ederek devam edilmesi, hem fîli nebîye ve hemde kavline en iyi muvafık olan bir ameldir. Sağdan başlamanın veya saği takib etmenin en doğru yolu, böylece anlaşılmış ve aydınlanılmıştır.

۳۸۹- (۱۴) وعنها ، قالت : قال رسولُ الله ﷺ : « تَفْضُلُ الصَّلَاةِ الَّتِي يُسْتَأْكُهَا عَلَى الصَّلَاةِ الَّتِي لَا يُسْتَأْكُهَا سَبْعِينَ ضِعْفًا » . رواه البيهقي في « شعب الإيمان »

Tercümesi :

389 — (14) Yine ondan (Aişe R.A den) mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Bir namazki, o namaz için misvak kullanılırsa, işte o namaz misvak kullanılmayan namaz üzerine, yetmiş derece fazîletlidir.»

(Hadîsi, Beyhakî «Şuabilîman» adlı eserinde rivâyet etmiştir.)

۳۹۰ — (۱۵) وعن أبي سلمة ، عن زيد بن خالد الجهني ، قال : سمعتُ رسول الله

ﷺ يقول : « لو لا أنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي ، لَأَمَرْتُهُمْ بِالسُّوَالِغِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ ، وَلَا خَرْتُ صَلَاةَ الْمِشَاءِ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ » . قال : فكانَ زيد بن خالدٍ يشهدُ الصلواتِ في المسجدِ وسِوَاكِهِ عَلَى أَذُنِهِ مَوْضِعَ الْقَلَمِ مِنْ أَذُنِ الْكَاتِبِ ، لَا يَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ إِلَّا إِسْتَنْ ، ثُمَّ رَدَّهُ إِلَى مَوْضِعِهِ . رواه الترمذي ، وأبو داود إلا أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ : « وَلَا خَرْتُ صَلَاةَ الْمِشَاءِ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ » . وقال الترمذي : هذا حديثٌ حسنٌ صحيحٌ

Tercümesi :

390 — (15) Ebî Seleme (R.A) den, o da Zeyd bin hâlid el cühenî (R.A) den rivâyet etmiştir, dedi ki :

Resûlullah (S.A.V) den işittim, diyordu :

«Eğer ümmetim üzerin güc (zor) olmasaydı, her namaz zamanında misvakla emrederdim ve yatsı namazını gecenin üçte birine tehir ettirirdim.»

— Ebu seleme dedi : Zeyd bin hâlid, mescidde beş vakit namaza hazır olurdu, misvâkide; kâtibin kulağının kalem yeri olan kulağı üzerinde bulunurdu. Namaza kâim olacağına mutlaka misvak kullanır, sonra misvakı yerine (kulağına) kordu.»

(Hadîsi, Tirmizî rivâyet etmiştir. Ebû Dâvud'da Hadîsin sonunda «yatsı namazını gecenin üçte birine tehir ettirirdim.» cümlesini zikretmeden rivâyet etmiştir.

— Tirmizî; Bu hadis, güzel ve sahihdir, dedi.)

İ Z A H A T

Râvî Ebû Seleme (R.A), Abdurrahman bin avfin oğlu, Abdullah (R.A) dır. Tâbiînin ulularından ve Medîne-i münevverenin yedi adet fa-kihlerinden birisidir.

Pek çok hadîsi şerif bilen bir zattır. Kendisi; Hz. İbni Abbas, Hz. İbni Ömer, Hz. Ebî Hureyre ve daha başka sahâbelerden hadis rivâyet etmiştir.

Ve kendisindende, imam-ı Zuhri, yahya bin kesir ve şâbi gibi pek çok zevatı muhterimler, hadîsi şerif öğrenib nakletmişlerdir.

Vefatı, hicretin doksan yedinci (97) senesinde yetmiş iki (72) yaşında vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Diğer Râvî Zeyd bin cühenî (R.A) ise, küfede hayata devam eden zevatı muhteremlerden bir sahâbedir. Künyesi Ebû Abdırrahmandır. Medîne-i münevverede sâkin olduğuda yazılmıştır. Hudeybiye muharebesinde hazır bulunmuş ve Mekkenin fethi günü «cüheyne» kabilesinin (kendi kabilesinin) sancağını taşımıştır.

Vefatı, Medîne-i münevverede, bir kavilde; küfede, diğer bir kavilde de; mısırdaki hicretin sekseninci senesinde seksen beş yaşında vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

(Tehzîbül esma-i veluğatı, C. 1, 203)

Hadisi nebevîde, misvak kullanmanın luzum ve ehemmiyetini belirten hükümleri ve sahâbeden olan Hz. Zeyd-in misvak kullanmaktaki titizliği, Râvî tarafından beyan edilmiştir.

Misvak hakkında, yukarıda «Misvak Babı» başlığının hemen altında bir nebze mâlumat, beyan edilmiştir.

Misvak tutunmanın pek çok fazilet ve faydaları, gâyet bariz iken, misvak-ın çok bulunduğu diyar olan hicaza gidib, oradan hem kendine ve hem bâzı dostlarına hediye etmek üzere alıb getirenler, azınlıktadır. Hatta o mubârek diyara gidib gelenlerden, misvak tutunmayan pek çok gâfil ve câhilleride gördüğümüz olmuştur.

Bunun yanında genç yaşda misvak sünnetini işleyerek, pek çok fazilet ve faydaları elde etmeye gayret edenleride sevinçle görmüşüzdür. Bu gençleri gördükçe, islâmın kıyâmete kadar bâkî kalacağındaki, itminanımız bir kat daha artıyor.

Mevlâmız, bütün meslekdaş, müslüman kardeş ve okuyucu kimlerimizle bizleri, bu değerli sünneti ve bu sünnet gibi diğer sünnetleri, bilhassa ümmetin fesad olduğu zaman olan zamanımızda, ifa edib büyük ecrü mükafatlara nâil olmayı nasiyb buyursun. Amin.

(۵) باب سنن الوضوء

الفصل الاول

۳۹۱ — (۱) عن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلَا يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ » . متفق عليه .

Tercümesi :

(5) ABDESTİN SÜNNETLERİ BÂBİ

BİRİNCİ FASIL

391 — (1) Ebî Hureyre (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz, uykusundan uyandığı (uyanıp kalktığı) vakit, elini yıkayınca kadar elini bir su kabına batırmamasın. Zira elinin nereye gittiğini bilemez.»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Yukarda, abdesti icab ettiren amellerle abdestin sünnetlerinden misvak kullanmanın fazilet ve faydaları ile ilgili hadisi nebevîler ve izahları geçmiştir. Ancak abdestin farzlarını beyan eden âyeti kerime meâlini nakletmekte zuhul olmuştur.

Bu sebebdan sünnetin târifi, nevîleri ve abdestin sünnetlerine geçmeden evvel, abdestin farzlığını nâtık olan âyeti kerime meâlini nakledelim.

Abdestin farziyetini nâtik âyet meâli :

«Ey iman sâhibi müminler! Namaza kalkdığınız (kalkacağınız) vakit yüzünüzü ve ellerinizi (dirseklerinizle berâber) yıkayınız, başınıza (ıslak el ile) mesh ediniz ve ayaklarınızı (topuklarınızla berâber) yıkayınız...»

(Mâide sûresi, 6)

Bu âyeti kerimenin hükmü, fıkıhda şöyle târif edilmiştir :

«Abdestin farzı; Üç azayı (elleri, yüz ve ayakları) birer defâ yıkamak ve başa (başın dörde biri $\frac{1}{4}$ ne) meshetmektir.»

(Mülteka tercümesi, C 1, 22)

«Abdestin sünnetleri» cümlesindeki, «sünnetleri» kelimesi, «sünnet» kelimesinin çoğuludur. Bu çoğulun tek başına «sünnet» kelimesinin târifinden ve nev'îlerini beyandan sonra abdestin sünnetlerine devam edelim.

Sünnet : luğat da, yol ve âdet gibi mânalara gelir.

Şer'i Istılahda sünnet : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin bâzan terk edib, çok zaman işlediği ve ümmetlerine, «işleyin» diyerek emir buyurduğu ve bir ameli işleyeni görünce, güzel gördüğü şeylere «sünnet» denirki, sünneti fili, sünneti kavli ve sünneti takrirî isimlerini alırlar.

İşte böyle sünnetlere, «sünneti hüda» ve «sünneti müekked» denir.

Yani sünneti müekked : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, çok zaman işleyib, bâzan terk ettikleri sünnettir.

Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri, misvak kullanmak ve abdest alırken ağız ve buruna üç sefer su almak, bu kabil sünneti müekkedelerdendir. Bu sünneti müekkede ve sünneti hüda gibi sünnetlerin işlenmesinde sevab, bilerek terk edilmesinde itab, vardır.

Sünneti gayri müekkede : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, çok zaman terk edib, bâzanda işledikleri ibâdetlerdeki amellerdir.

Yatsı namazının ilk sünneti ve ikinci namazının sünneti, bu kabil sünnetlerdendir. Bu sünnetlerin işlenmesinde sevab vardır ve Peyğamber efendimizin şefaata nâiliyyet umulur. Terkinde ise, levm etmeyi ve bir günahı gerektirmez.

Sünneti zevâid : Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin, yiyib içmeleri, geyinib kuşanmaları ve oturub kalkmaları gibi, amellerine; «sünneti zevâid = zâid olan sünnetler» demektirki, bunlara aynı zamanda «sünneti gayri müekkede» de denilmiştir.

Binaenaleyh bu sünnetinde, işlenmesi iyi ve sevabdır. Tahkir ve tezyif gibi kötöleyib alaya alma hâli olmadan işlemeyib terk eden kimseye, itab ve ceza yoktur. Terk eden kimse, kötülenemez. Çünkü zâid olan sünnettir.

Sünnetin târif ve çeşitlerini beyandan sonra, şimdide ilerde uzun uzun beyan edilecek olan abdestin sünnetlerinin bâzısını, fıkıh kitaplarının metinlerinden nakledelim :

«Abdestin sünnetleri : Evvelâ abdest alan kimsenin, ellerini bileklerine kadar yıkaması, besmele okuması, misvak kullanması, ağzı ve burnu sularla (üç defa) yıkaması, parmakların arasını ve sakalını altından yukarıya doğru hilâllaması, Abdest âzalarını yıkamayı üç yapması, niyyet etmesi,, Kur'an âyetinin tertibine riâyet etmesi, meshi başa kablama yapması, Abdest alırken yıkanan âzalar kurumadan yıkayıb bitirmesi, başın meshinin suyu ile kulakları meshetmesi ve emşâli amelere riayet etmesidir...» (Keza mülteka tercümesi)

Sünnetlerin, özetlerini fıkıhdanda naklettikki, «**Fıkıh kitapları, mesnedsiz fasaryalarla doludur**» diyen sapık ve zâlim görüşlülerin, iftira ve hakşızlıkları idrak edilip, bunların bâtil ve indî görüşlerine aldanıb kananlar olmasın.

Bu husûsun değer ölçüsünü ve ilmi fıkıhın, keza ıkrın kitapları ile o bilgiye vâkıf olan âlimlerin, kıymet ve fazîletlerini, imkan nisbetinde yukarda iki yüz (200) nolu hadîsi şerif ve izâhatında yazdığımızı, hatırlatırız. Tekrar okumayı, tavsiye ederiz:

Hadîsi şerifde, uykudan uyanıb kalkan bir kimsenin, ellerini yıkamadan bir su kabına batırmamasını dikkatla tavsiye buyurmakta ve sebebini de, «**uykudaki kişi, elinin nereye gittiğini bilemez**» cümlesiyle beyan etmektedir.

Bu mubârek hadîsi nebevide beyan edildiği üzere, uykuda iken, insan oğlu elinin nereye gittiğini bilemez. Belki elini avret yerlerine götürüb oralara dokunabilir. Kesin bir temizlik ve tâhirlik şekli olmayıb, necis veya mülevves olma ihtimalı olabileceğinden, uykudan uyanan kimse, her hanki bir su kabına elini sokmadan veya bir taama veya yenecek ve içilecek bir şeye elini dokundurmadan, yıkayıb ondan sonra temiz eliyle suya dokunması ve yeme içme işlerine el sürerek başlaması câizdir.

Sünnet ve edebe en uygun olan amel, böyle yapmaktır. Dînin esâsı, temizlik üzerine bina olunduğunu bu kıymetli hadîsi şerifde beyan etmektedir.

Hal böyle iken, uykudan kalkan bir kimse, «ben uykuda iken elime ayağıma sahibim, öyle edeb yerlerine elimi götürmem veya götürdüğümünden haberim olur, gibi...» ifâdelerle bilginlik taslayarak peygamber (S.A.V) efendimizin, kıymetli sözünü tahkîr eder davranışta bulunursa, çok kötü bir davranışta bulunmuştur.

Netekim bir Hâdise şöyle nakledilmiştir :

«Bid'at ehli zındıklardan bâzıları, bu hadîsi şerifi işittiği vakit, maskaralık ve kötülemek üzere şöyle diyor :

«Ben, yatmışım zaman, uykuda iken elimin nereye gitdiğini bilirim.»

— Döşeğe yatıyor ve sabahladığında eli bileğinden yukarı koluna kadar dübüre giriyor.

— İşte peygamberin sözünü tahkîr edenin hâli böyle olur. Böyle davranışdan Allâha sığınırız.»

(Keza Hadîsi Erbeîn, 36)

Sünneti tahkîr ve tahfif etmenin fenalıkları, yukarıda ilim bahsinde ve «mülteka tercümesi» adlı eserimizin ikinci cildinde zikredilmiştir.

۳۹۲ — (۲) وعنه ، قال : قال رسول الله ﷺ : « إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ

مَنَامِهِ فَلْيَسْتَشِرْ نَلَاتًا ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلَى خَيْشُومِهِ . متفق عليه .

Tercümesi :

392 — (2) yine ondan (Ebî Hureyre R.A den) mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Sizin biriniz, uykusundan uyanıp kalktığı vakit, Abdest almak istediğinde üç sefer burnunu (yıkayıb temizlemek için) sümükürüp atсын. Çünkü şeytan uyuyan kişinin burnunun derinlerinde (genizinde) karar edib durur.»

(Hadîsi, Buhârî ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Yani, şeytan hissiyatını gidermek için uyuyan kimseye, uykuda iken ves'vese verme imkanını bulamazsa, kötü rüyaları telkin ederek, iyi rüyalara mâni olmak maksadiyle burnun en yüksek mevkiine yerleşerek dimağına pek çok kötülükleri ilka etmeye çalışır. Zira iyi ve kötü rüyaları görme merkezi, dimağdır. İyi rüyaları ve sevinçli şeyleri göstermeyib, üzücü ve kötü şeyleri ilka etmek ve göstermek maksadiyle şeytan, burnun en yüksek çukur ve derinliğine yerleşir.

İşte bu sebeblerden dolayı, Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimiz, şeytanın mülevvesliklerini gidermek için, uykudan uyanıp abdest almaya veya el yüz yıkamaya başlayan kimsenin, burnunu en az üç sefer atıp su ile temizleyip yıkamasını tavsiye buyuruyor.

Türbeştî ve kadî merhumlar şu görüşleri serd etmektedirler :

«İnsan, uyuduğu vakit, ıslaklıklar, burunda toplanır, burundaki sümük kurur, burnun koku alma hissi ağırlaşır ve fikir anlayışında bir keşme keşlik hasıl olur.

— Böyle oluncada insan, karışık rüyalar görür, fikri acâib hayallerle dolar. Binâenaleyh bu burun pisliklerini, burnun çukurlarında ve genizde bırakan kimse, tenbelliğe, atâlet ve vurdum duymazlığa kapılır. Doğru şeylere karşı, iyi ve sahih düşünce ve görüşler, güçleşir. Hüzû ve huşûa kavuşmak, zorlaşır ve namazın hakkını tam verib, dü-rüst bir namaz kılamaz.»

Kadî İyaz merhum da şöyle demiştir :

«Şeytanın, burnun en yüksek çukurunda karar edib durması, ha-kikat olarakda olabilir. Zira, burun, kalbe penceresi (deliği) olan bir âzâdır. Burnun ve kulakların, kalbe kapaklık yapacak bir şeyi yoktur. Bunların delikleri, direk kalbe açıktır.»

Yani, şeytan burundaki en yüksek merkeze cisim ve cesedinde şe-kil değişikliği yaparak durması, olabilir ve direk kalbi kirletebilir, de-mektir.

۳۹۳- (۳) وَقِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ؟ فَدَعَا بَوْضُوهُ فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ فَغَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ، ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا، ثُمَّ غَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ، ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ يَدَيْهِ، فَأَقْبَلَ بَهِمَا وَأَذْبَرَ، بَدَأَ بِمَقْدَمِ رَأْسِهِ، ثُمَّ ذَهَبَ بَهِمَا إِلَى قَفَاهُ، ثُمَّ رَدَّهَا حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ. رَوَاهُ مَالِكٌ، وَالنَّسَائِيُّ. وَلَا يُبَيِّنُ دَاوُدُ نَحْوَهُ ذَكَرَهُ صَاحِبُ «الْجَامِعِ».

Tercümesi :

393 — (3) Abdullah bin Zeyd (R.A) e denildi :

Resûlüllah (S.A.V) nasıl abdest alırdı?

— Bunun üzerine Abdullah bin Zeyd, abdest alacak bir su kabı istedi, iki eline suyu döktü ve ellerini ikişer defa yıkadı, sonra üçer

defa mazmaza ve istinşak yaptı. Sonra üç defa yüzünü yıkadı. Sonra ellerini dirseklerine kadar, ikişer defa yıkadı. Sonra iki eli ile başına meshetti, iki ellerini önden arkaya ve arkadan öne çekti ve başının yukarısından başladı. Sonra her iki elini başının arka tarafına götürdü, sonra başladığı yere gelinceye kadar gerisin geri başının yan tarafından meshederek döndürdü. Sonra ayaklarını yıkadı.»

(Hadîsi, imamı mâlik ve Nesâî rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvudunda aynısını rivâyet ettiğini «Elcâmî» sâhibi zikretmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah bin Zeyd bin Âsım (R.A), Ensârı kiramın Hazrec kabilesinden, sonra mâzinî kabilesine bağlanmış bir sahâbedir. Künyesi, Ebû Muhammed dir.

İbni mende ve Ebû Nuaym (R.A), bu zâtın Bedir muhârebesine iştirak edip hazır olduğunu demişlerdir. Fakat Ebû Ömer (R.A); Uhud muhârebesine ve Bedirden başka diğer muhârebelere iştirak ettiğini demiştir. Sahih olanda budur.

Râvî Abdullah (R.A), Allâhın kahru gazabına uğrayan yalançı peygamber »**Müseylemetülkezzab**« isimli kâfirin kâtilidir. **Vahşi (R.A)**, bu yalançı peygamber Müseylemetülkezzaba oku atıp yaralamış ve **Râvî Abdullah bin Zeyd (R.A)** de kılıcı ile öldürmüştür.

Bu zat, Ezanın meşrûiyetine rüyasiyle sebep olan Abdullah bin Zeyd-el Ensârî (R.A) den başka bir sahâbedir.

Müseyle metül kezzab, Râvî Abdullah (R.A) ın kardeşi Habîb bin Zeyd (R.A) ı parça parça yaparak öldürmüştü. Allâhü teâla kardeşinin intikâmını almayı lutfederek öldürtmüştür.

Râvî Abdullah bin Zeyd bin Asım (R.A), «yevmül harre» denilen günde yezid bin muâviye (R.A) ın zamanında hicretin altmış üç veya yetmiş üç tarihinde öldürülmüştür. Allah ondan râzî olsun.

(Keza üsdülgâbe, C. 3, 200-201)

Hadîsi şerifde, yani filî Rasûlü tâlim ve telkîn yoluyla beyan eden haberde, Resûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin «filî sünnetini» beyan buyurmaktadır.

Beyan edilen haberde, Abdest alırken âzaların ekserisini üçer defa yıkayıp su döküyor. Bâzısında üç yerine iki ve en son cümlesinde «**Sonra ayaklarını yıkadı.**» ifadesi vardır.

Hükümlerin değişik şekilde beyan edilmesindeki hikmet, Abdest âzaları en mükemmel sünnetle yıkamak, üçer defa olacağına, şâyet

üçer defa su alınmaz veya dökülüb yıkanmaz ve ikişer veya birer defa da yıkanır, câiz olacağına işaret olsa gerektir. Ancak birer veya ikişer defa yıkayıp, bırakmakda, sünnetin kemâlı bulunmadığı gibi, Abdest âzalarında kuru yerin kalma ihtimalıda olabilir. Bu sebepten çok defa işlenen ve sünnetin en mükemmeli olan Abdest azalarını üçer defa yıkamaktır.

Üçer defa yıkamayıp, ikişer veya birer defa yıkayarak abdest alanlara, abdestleri olmadı, denilemez. Olur, câizdir. Ancak sünneti tam işlemeyip terk edilmekle, kerâhat olabilir. Yani, sevab ve mükâfatda azlık olur ve peygambere ittibâda kemal olan terk edilmiş olur.

Aslında sünnetler; vâcib ve farzların ikmalını sağlayan amellerdir. Bu sebepten, abdest âzalarının birinci yıkanişında kuru kalan yer olursa, ikinci üçüncü yıkamayla tamamlanabilir.

۳۹۴ - (۴) وفي المتفق عليه : قيل لعبد الله بن زيد بن عاصم : قَوْضًا لَنَا وَضَوْءُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَدَعَا بِأَيْدِيهِ ، فَأَكْفَأَ مِنْهُ عَلَى يَدَيْهِ ، فَغَسَلَهُمَا ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا ، فَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ كَفِّ وَاحِدَةٍ ، فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا ، فَسَحَّ بِرَأْسِهِ ، فَأَقْبَلَ يَدَيْهِ وَأَدْبَرَ ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ، ثُمَّ قَالَ : هَكَذَا كَانَ وَضَوْءُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وفي رواية : فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ ، بَدَأَ بِمَقْدَمِ رَأْسِهِ ، ثُمَّ ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ ، ثُمَّ رَدَّاهُمَا حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ .

وفي رواية : فَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَ ثَلَاثًا ثَلَاثَ غُرَفَاتٍ مِنْ مَاءٍ . وفي روايةٍ أُخْرَى : فَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ كَفِّ وَاحِدَةٍ ، فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثًا . وفي روايةٍ لِلْبُخَارِيِّ : فَسَحَّ رَأْسَهُ فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ مَرَّةً وَاحِدَةً ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ .

وفي أُخْرَى لَهُ : فَضَمَضَ وَاسْتَنْثَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ غُرْفَةٍ وَاحِدَةٍ .

Tercümesi :

394 — (4) Buhârî ve Müslim üzerinde ittifak etmişlerdir ki;

— Abdullah bin zeyd bin Asım için denildi :

«Bize, Resûlullah (S.A.V) in abdesti ile bir abdest al.

— Bunun üzerine hemen bir su kabı istedi, o su kabını başı aşağı eğerek iki eline suyu döktü, ellerini üç defa yıkadı.

— Sonra elini su kabına sokdu, suyu alarak çıkardı, bir eli ile mazmaza ve istinşak yaptı ve bunu üç defa işledi. Sonra elini yine su kabına sokdu, su ile elini çıkardı, yüzünü üç defa yıkadı. Sonra elini su kabına sokdu, su ile elini çıkardı ve ellerini dirseklerine kadar ikişer defa yıkadı.

— Sonra elini su kabına sokdu, su ile çıkardı başına meshetti ve başına meshi elelerini önden arkaya ve arkadan öne doğru çekerek yaptı. Sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı. Sonra dedi :

— Resûlullah (S.A.V) in abdesti işte böyle idi.

— Diğer bir rivâyette : Abdullah bin zeyd bin Asım, iki elini başının ön tarafından arkaya ve arka tarafından öne meshederek çekti ve meshe başının yukarisından başladı, sonra her iki elini kafasına (başının arkasına) doğru götürdü. Sonra başladığı yere gelinceye kadar gerisin geri meshederek çekti. Sonra ayaklarını yıkadı.

— Diğer bir rivâyette : Mazmaza, istinşak ve bunun temizlenmesini, üç avuç su ile üçer defa yaptı.

— Buharînin diğer rivâyetinde : Başına meshetdi ve iki elini başının ön tarafından arkaya ve arkadan öne doğru meshetmeyi bir sefer yaptı. Sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı.

— Buhaârînin diğer rivâyetinde : Mazmaza ve istinşakı, bir avuç su ile üçer defa yaptı.»

۳۹۵ — (۵) وعن عبد الله بن عباس . و . وضاً رسول الله ﷺ مرةً مرةً ، لم يزد على هذا . رواه البخاري .

۳۹۶ — (۶) وعن عبد الله بن زيد : . صلى الله عليه وسلم توضعاً مرتين مرتين . رواه البخاري .

۳۹۷ — (۷) وعن عثمان ، رضي الله عنه . . وضاً بالمقاعيد ، فقال : ألا أرى وضوء رسول الله ﷺ ؟ فتوضأ ثلاثاً ثلاثاً . رو .

Tercümesi :

395 — (5) Abdullah bin Abbas (R.A) den mervîdir, dedi : Resûlullah (S.A.V) birer sefer olmak üzere âzâlarını yıkayıp abdest aldı ve bunun üzerine hiç bir şey ilâve etmedi.»

(Haberî, Buhârî rivâyet etmiştir.)

396 — (6) Abdullah bin Zeyd (R.A) den mervîdir;

«Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, âzâları ikişer ikişer yıkâyarak abdest aldı.»

(Haberî, Buhârî rivâyet etmiştir.)

397 — (7) Osmân (R.A) den mervîdir, Mekâid denilen yerde (medîne-i münevverede bir yerin ismidir) abdest aldı, hemen dedi :

«Dikkat ediniz! Size Resûlullah (S.A.V) in abdestini göstereyim mi?

— Bu söz üzerine Osman (R.A) abdest âzâlarını üçer üçer yıkâyarak abdest aldı.»

(Haberî, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z Â H A T

Yukardaki haberler, fîli Rasûlü (S.A.V) beyan etmektedirki, bunlardan birincisinde, Rasûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, abdest âzâlarını birer sefer, ikincisinde; ikişer sefer ve üçüncüsünde, üçer sefer yıkadığı izah buyurulmaktadır.

Rasûlullah (S.A.V) efendimizin, böyle işlemesi, ümmetine bu amel-lerden her biri ile abdest almanın cevazını tâlim etmek içindir. Aynı zamanda bunlardan birinci amel ile ikinci ve üçüncü amellerin sevab ve fazîlet farkının olduğunda beyan içindirki, mükemmel olanın sevâbı daha çoktur. Aynı zamanda kemal üzerine ziyâdeleştirmekde, noksanlık, hata, zulum ve kötülüktür.

Yani en mükemmel abdest alış, abdest âzâlarını üçer defa yıkamaktır. Üçer defadan fazla yıkamak ise; dinde bir ziyâde amel, hata, zulum, kötülük, Bid'at ve israfıdır. İsrâf ise, haramdır.

٣٩٨ - (٨) وعن عبد الله بن عمرو ، قال : رَجَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِنَاءِ بِالطَّرِيقِ تَجَلَّلَ قَوْمٌ عِنْدَ الْمَصْرِ ، فَتَوَضَّؤُوا وَهُمْ عُجَّالٌ ، فَأَنْهَيْنَا إِلَيْهِمْ وَأَعْقَابُهُمْ تَلَوَّحُ لَمْ يَمْسَسْهَا الْمَاءُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « وَبَلَّ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ ، أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ » . رواه مسلم .

Tercümesi :

398 — (8) Abdullah bin Amr (R.A) den mervîdir, dedi :

«Biz, Resûlullah (S.A.V) ile beraber mekkeden medîneye döndük, Tâki yolda bir suyun yanına geldiğimiz vâkı, ikinci namazı vaktinde kavm (cemaat) acele etti, hemen acele acele abdest aldılar. Nihâyet biz onların yanına ulaştığımızda onların ayak topuklarına (diblerine) sanki hiç su dokunub ıslanmamıştı.

— Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Her türlü helak ve cehennem azabı, o topuklara ki (topukların sahiblerine ki), abdestlerinde, abdest sularını mahallerine ulaştırmakda musamaha ve ihmal ederler. Binâenaleyh abdesti, tam bir şekilde alınız.»

(Hadîsi, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z Â H A T

Bu hadîsi şerifte, şu hususlar beyan edilmektedir :

a) Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, ashâbı ile mekke-i mükerrermeden medîne-i münevvereye gitmek üzere yola çıkıyorlar.

b) Yolda giderken bir suya rastlıyorlar. İkinci vaktide biraz daralmış imiş, îtikad ve amelde ihlaslı olan mubârek sahâbeler, abdest alırken acele yapıyorlar. «Acele işe, şeytan karışır.» kabilinden, abdest azalarından bilhassa ayaklarının topuklarının diblerinde kuru yerler, kalıyor.

c) Bu hâli gören sevgili efendimiz, hemen şöyle; «**Bütün helak ve cehennem azabı, o topuklarki (topukların sahiblerine ki), abdestlerinde, abdest sularını mahallerine ulaştırmakda ihmal ederler.**» buyurmuştur.

d) Abdest alan kimselerin, acele ederek, abdest azalarında, bilhassa topuklarının diblerinde, dirseklerinin uç ve arkalarında ve daha başka azaların çukur yerlerinde kuru yer koymamalıdır. Ve kuru yerlerin kalmaması için, hadîsi şerifin son cümlesi olan şu, «**Abdesti, tam bir şekilde alınız.**» cümledeki emri Rasûle riâyet ederek sükûnetle almak gerekir. Yani, abdestin farzlarını, sünnet ve müstehablarını tamamlayarak alınızki, hem abdestiniz ve o abdest ile işlediğiniz ameleleriniz, makbul olsun ve hemde âhiretde cehennem ateşinden korunmuş olasınız.

۳۹۹ - (۹) وعن المغيرة بن شعبة، قال: إنَّ النبيَّ ﷺ تَوَضَّأَ فَسَحَّ بِنَاصِيَتِهِ وَعَلَى الْمِیَامَةِ وَعَلَى الْخُفَّيْنِ . رواه مسلم .

Tercümesi :

399 — (9) Muğîre bin Şûbe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Muhakkak ki, Nebiyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem abdest aldı, alın saçının üstüne, sarığı ve ayaklarındaki iki mesti üzerine meshetti.»

(Haberî, Müslim rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Muğîre bin Şûbe (R.A), sakîf kabîlesindendir. Handek muhârebesi yılıki, hicretin beşinci senesinde müslüman oldu. İlk iştirak ettiği muhârebe, hicretin altıncı senesinde vukû bulan «**Hudeybiye**» muharebesidir.

Hız. Muâviye zamanında, onun kûfe emîri idi ve kûfede vefat etmiştir. Allah ondan razî olsun.

Bu zat hakkında, biraz geniş mâlumat, bu cildin yukarısında «**İlim Bahsi**» başlığının altında geçmiştir.

Haberde, Abdestin sünnetlerinden olan başa meshetmeyi ve iki mest üzerine meshetmenin cevazı beyan edilmektedir. Sarık üzerine mesh meselesini ise, Rasûlullah (S.A.V) in başında meshettikten sonra sarığını tesviye edib düzeltmek mânasına olduğu veya başının alın kısmının üzerinde yara üzerine sarılmış sargı üzerine meshetmiştir, şeklinde izah edilmiştir.

Ebû Hanîfe ve îmamı mâlik (R.A) a göre, her hanki sebep ve şekilde olursa olsun, başa giyilen sarık üzerine meshetmek câiz değildir. Buradaki sarık üzerine meshetme keyfiyeti, yukardaki şekilde amel etmekten ibârettir.

İmam-ı Sevrî, Dâvudu Zâhirî ve Ahmed bin hanbel (R.A) e göre ise, sarık üzerine meshetmeyi, hadîsin zâhirine hamlederek câizdir, demiştir.

İmam-ı Şâfi-î (R.A) a göre ise, sarığın üzerine meshetmekle, farz sâkit olmaz. (Keza mirkad, C. 1, 311)

٤٠٠— (١٠) وعن عائشة ، قالت : كان النبي ﷺ يحب التيمن ما استطاع في شأنه كله : في طهوره وترجله وتغلبه . متفق عليه .

Tercümesi :

400— (10) Aîşe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Nebîyyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem, her hal ve işinde : imkân dahilinde temizliğinde, saç sakal daraması ve etek tıraşı gibilerinde ve ayakkabı (ve elbise) giyiminde sağdan başlamayı severdi.»

(Haberî, Buhârî ve Müslim itifakla rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Hâberde vârid olduğu üzere, Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, meşrû ve iyi olan her şeyinde sağdan başlayıp devam etmiştir. Hz. Aîşe vâlidemizin beyan ettiği şu husus ve amellerinde sağdan başladığı beyan edilmektedir :

a) Abdest ve gusul temizliğinde, ellerini ve ayaklarını keza diğer âzalarını sağdan başlayarak yıkayıp temizlemiştir. Her âzâsının evvela sağını, sonra solunu yıkamıştır. Keza misvakını, sağından başlayıp sol tarafına doğru kullanmaya devam etmiştir.

b) Yemesinde, içmesinde, musafahalaşmasında, bir şeyi alıp vermede, mescide ve câmiye girmesindeki amelleri gibi, iyi ve hayırlı işlerinde hep sağdan başlardı.

c) saçını ve sakalını daramasında, bıyığını kısaltmasında, başını ve eteğini tıraş edip kazımasında, koltuk altının kıllarını yolmasında ve tırnaklarını kesmesi gibi amellerinde, hep sağından başlardı.

d) Ayak kablarnı, mestlerini, elbise ve gömlekleri gibi giyim eşyalarını, hep sağından başlayarak giyerdi.

Hadîsi şerifin mefhûmundan anlaşılmıştırki; Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, iyi ve güzel olmayıp zarûrî olan kerih işlerinde de, soldan başlamayı severdi.

Mesela : «Helaya, çarşı ve sokaklara, mâsiyet mahalline ve bunlara benzeyen kerih yerlere, sol ayağı ve sol eliyle girer ve yapışırdı.

— Mescidden, sol ayağı ile çıkardı. Burnnunu, sol eliyle temizledi. Balgamlı tükürük gibi ağzından tükürüğünü, sol tarafına ve sol ayağının altına tükürürdü. Helâda, istincayı, sol eliyle yapardı. Elbisesini ve ayak kabını çıkarırken, solundan başlayarak çıkarırdı. Keza bunların gibi, kerih olan amel ve yerlerde soldan başlardı.»

(Keza mirkad, C. 1, 312)

Yukardaki saydığımız amellerin, sünnet ve müstehablığı husûsunda, bir nebze mâlûmat, yukarda geçmiştir. Ancak hanefî fakihlerine göre, iyi olan her şeyde ve abdest ile gûşul işlerinde, sağdan başlamak, müstehabdır.

الفصل الثاني

٤٠١ — (١١) عن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إذا لبستم وإذا توضأتم ، فأبدؤوا بآيمنكم » . رواه أحمد ، وأبو داود .

ABDESTİN SÜNNETLERİ İLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

Tercümesi :

401 — (11) Ebû Hüreyre (R.A) den mervîdir, dedi.

Resûlü ekrem (S.A.V) buyurdu :

«Elbise giydiğiniz ve abdest aldığınız vakit, sağınızdan başlayınız.»
(Hadîsi, Ahmet ve Ebû Davud rivâyet etmiştir.)

٤٠٢ — (١٢) وعن سعيد بن زيد ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لا وضوء لمن لم يذكر اسم الله عليه » . رواه الترمذي ، وابن ماجه .

٤٠٣ — (١٣) وزواه أحمد ، وأبو داود عن أبي هريرة .

٤٠٤ — (١٤) والدارمي عن أبي سعيد الخدري ، عن أبيه ، وزادوا في أوله : « لا صلاة لمن لا وضوء له » .

Tercümesi :

402 — (12) Saîd Bin Zeyd (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Abdest alırken Allahı zikir etmiyenin (anmıyanın) abdesti yoktur.»

(Hadîsi, Tirmizî ve İbnî Mace rivâyet etmiştir)

Tercümesi :

403 — (13) Bu hadisi, Ahmet ve Ebû Davud, Ebû Hûreyre (R.A) den rivâyet etmişlerdir.

Tercümesi :

404 — (14) Darimî, Ebû Said el Hudrî (R.A) den, o da Babasından rivâyet edib, Hadîsin evveline şu cümleyi ziyade ettiler :
«Abdesti olmayan kimsenin, namazı olmaz»

İ Z A H A T

Râvi Said bin Zeyd (R.A), kureyş kabîlesinin Adevî soyundandır. İlk müslümanlardan ve cennetle müjdelenen on sahâbeden birisidir. Künyesi, Ebulâaverdir.

H. Saîd, **H. Ömer-in** amca zâdesi ve eniştesidir. Siyer kitaplarında uzun şekilde yazıldığı üzere, **H. Ömer-in** müslüman olmasına, kız kardeşi **Fâtıma** (R.A) ile eniştesi **H. Saîd** (R.A), sebep olmuştu.

H. Saîd, Bedir muharebesinden başka bütün harblerde hazır bulunmuştur. Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem'in ashâbının; âbid, zâhid ve duası müstecab olanlarından idi. Aynı zamanda, cihada gidib dâima muharebeye iştirak edenlerdendir. Bedir muharebesine iştirak etmemesine sebep, Şamı şerife bir vazîfeyi ifa etmek için gönderilmesidir.

Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden, dört hadis rivâyet ettiği beyan edilir.

Vefatı, Medîne-i münevverede «**Akîk**» denilen mahalde yetmiş yaşını mütecâviz olduğu halde, hicretin elli (50) veya elli bir (51) tarihinde vukû bulmuş ve cennetül Bakîa, defnedilmiştir. Allah ondan râzî olsun.

Hadîsi şerifte, **Abdest alırken, «Allâhın adını (İsmi)ni) zikretmiyenin abdesti, yoktur.»** buyurulmuştur. Buradaki hüküm, abdest alacak kimse, abdeste başlarken beşmeleyi çekerek abdesti almaz ise, sünnet terk edilmekle, (abdest tam ve kâmil) bir abdest olmaz, demektir.

Evet abdest sahihtir, fakat kemal ve fazîleti olmadan, yani âzalarındaki mânevî kir temizlenmeden, abdest alınmış olur.

Bu husus, **İbni Ömer ve İbni Mes'ud** (R.A) ın, **Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem** efendimizden rivâyet ettikleri bir hadîsi şerifte şöyle buyurulmuştur :

«Bir kimse, abdesti alır ve Allâhın adını anarsa, bütün bedeni (ma-nevî kirden) tertemiz olur.

— Bir kimsede, Allâhın adını anmadan (besmele çekmeden) abdest alırsa, sâdece abdest âzaları tertemiz olur.» (Keza mirkad, 313)

Buradaki tahâret ve temizlik, bütün günahlardan (yani, küçük günahlardan) tertemiz olur, demektir.

Abdest ve gusul temizliği ile, bedenın işlediği küçük günahların bağışlanacağı yukarda «Tahâret Bahsi» başlığının altında geçmiştir.

Besmelede sünnet olan, abdestin evvelinde olmasıdır. Abdestin evvelinde her hanki bir sebeble besmele terk edilirse, abdest arasında besmeleyi çekse dahi sünnet yerini bulmaz. Ancak abdestin besmelesiz bitmemesi için, abdestin arasında aklına gelên kimsenin, hemen besmeleyi söylemesi iyidir.

Biz Hanefilere göre, abdestin evvelinde besmele çekmek sünnettir. İmam-ı Ahmed bin hanbele ve imam-ı Mâlik (R.A) a göre, hadisın zâhiri ile hükmederek, abdestin evvelinde besmele çekmek, vâcibdir.

Şafi-i merhuma göre, Abdestin evvelinde besmele çekmek, farzdır. Zâhidî merhum böylece zikretmiştir. (Keza Dâmad, C. 1, 13)

Biz Hanefilerin cevabı, buradaki hadîsi şerifdeki hüküm, abdestin evvelinde besmele çekilmezse, abdestin mânevî fazîlet ve sevabı yok olur.

Netekim bir hadîsi şerifde şöyle buyurulmuştur :

«Mescidin (Caminin), komşusu için namaz kılmak olmaz, ancak mescidde (câmide) olur.» (Fethulkebir, C. 3, 345)

Bu hadîsi şerifdeki hüküm, mescidin bitişiğinde veya yanında komşu olan kimsenin, namazını mutlaka câmide kılması lazımdır, şâyet câmide kılmaz ise, namazı olmaz, manasına olmayıb, belki câminin yanında komşu olan câmiye çıkıp namazını kılması gerekir. Şâyet câmiye çıkmadan evinde kılarısa, tam ve mükemmel bir namaz olmaz. Namazın kemal ve sevabında noksanlık olur.

Üçüncü hadîs olarak yazılan 404 nolu hadîsin hükmü ise; «Abdesti olmayan kimsenin, namazı olmaz» hiç abdesti olmayanın abdest almasının farzıyetini beyan eden âyeti kerîmeyi, tefsîr ve îzahdan ibârettir. Zîra abdest, namazın şartındandır. Binaenaleyh şart olan abdest olmazsa, meşrut olan namazda, olmaz.

٤٠٤ - (١٥) وعن لقيط بن صبرة ، قال . قلت يا رسول الله ! أخبرني عن الوضوء . قال : « أسبغ الوضوء ، وخلل بين الأصابع ، وبالغ في الاستنشاق إلا أن تكون صائماً » . رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي ، وروى ابن ماجه ، والدارمي إلى قوله : « بين الأصابع » .

Tercümesi :

405 — (15) Lekit bin sabra (R.A) den mervîdir, dedi :

Abdestden Haber ver yarasulallah! dedim

Rasûlullah (S.A.V) de buyurdu :

«Abdestini tam al, parmakların arasını ovala, burnuna su alırken iyi çek ancak oruçlu isen mubalağa etme.»

(Hadîsi, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesâî Rivayet etmişlerdir.

İbni mace ve Darimî «Parmakların arasını ovala» kelimesine kadar rivayet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî lekîb bin sabra (R.A), Tâifli bir sahâbe-i kiramdır. Ebû Rezîn veva Ebû Asım künyesi ile künyelenmiştir. Vefatı hakkında bir mâlumat, bulunamamıştır. Allah ondan razî olsun.

Hadîsi şerifde, Abdestin şu hüküm ve sünnetleri beyan edilmektedir :

a) Bir defa abdestin başından sonuna kadar, acele etmeden farz ve sünnetleri, mükemmel bir şekilde tamamlanması için, abdest azalarının mükemmel yıkanması emir buyurulmuştur.

b) Ellerin ve ayakların parmaklarının araları, hilallanarak ovalanması emir buyurulmuştur. Buradaki emri Rasûl, sünnet ifâde etmektedir.

İbni Hacer (R.A) demiştirki : «El parmaklarını bir birine geçirerek mescidde namaz beklemek mekruhtur.»

Biz Hanefîlere göre, elleri bir birine bağlayarak çalılı bir şekilde durmak, her zaman ve mekanda, kerihdir. Çünkü kibirlilik emâresi vardır. Kibirlenme ise, mümine hiç yakışmaz. Zira kibirlenmek, üç hal ve yerden başkasında haramdır. Hele bel ağrısı gibi bir mâzereti olmadan, elleri kalçaların üzerlerine bağlayarak arkada tutup yürümek veya durmak çok kerih ve kibir âlametidir.

Ellerin parmaklarının hilallanması; elleri, bir biri üstüne koyarak parmakların bir biri arasına girmesini sağlayıp ovalamaktır.

Ayakların parmakları arasını hilallamak ise, sol elin küçük parmağını sağ ayağın küçük parmağının arasına sokarak başlayıp sol ayağın küçük parmağına gelinceye kadar, parmakların aralarını ovalamaktır. Ve bu husûsa riayet etmek, müstehabdır. Fakat hanki şekilde ve hanki parmakla olursa, yine hilallama sünnetinin aslı, hasıl olmuş olur. Ancak küçük parmakla hilallamak, sünnete uygun olandır. Netekim ilerde 407. Haberde gelecektir.

c) Hadîsi şerifde, oruçlu olunmadığı takdirde, istinşak-ın mubâlağa ile yapılması, buyurulmuştur. Buradaki mubâlağa, üç sefer yapmak ve her seferinin, burunun derinliğine kadar varmasıdır.

d) Oruçlu iken bu şekilde istinşak edilirse, boğaza suyun kaçarak mideye gidip orucun bozulabileceğinden, oruçlu iken istinşak-ın mubâlağa ile yapılmaması, buyurulmuştur.

٤٠٦ - (١٦) وعن ابن عباس ، قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « إذا توضأت فخلل بين أصابع يديك ورجليك » . رواه الترمذي . وروى ابن ماجه نحوه . وقال الترمذي : هذا حديثٌ غريب

tercümesi :

406 — (16) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlüllah (S.A.V) buyurdu :

«Abdest aldığın vakitlerde, elleriğin ve ayaklarığın parmakları arasını ovala.»

(Hadîsi, Tirmizi ve ibni mâce rivâyet etmiştir.

Tirmizî : Bu Hadîs, ğaribdir, dedi.)

٤٠٧ - (١٧) وعن المُستورِد بن شدَّاد ، قال : رَأَيْتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم إذا توضأ يَدُكَ أَصَابِعَ رِجْلَيْهِ بِمَخْنَصَرِهِ . رواه الترمذي ، وأبو داود وابن ماجه .

Tercümesi :

407 — (17) Müstevid Bin Şeddâd (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlû ekrem (S.A.V) î gördüm, Abdest aldığı vakit, ayağının parmakları aralarını elinin küçük parmağı ile ovalardı.»

İ Z A H A T

Râvî müstevid bin Şeddâd (R.A), Kureyş kabîlesinin fihir soyundandır. Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden yedi (7) hadisi şerif rivâyet etmiştir. Yani, sahâbenin muhâcirlerindendir.

Kûfede sâkin olmuştur, sonra Mısıra gidib orada sâkin olmuştur. Vefat târihine rastlanamamıştır. Allah ondan râzî olsun.

Haberde beyan edildiği üzere, Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, abdest alırken ayaklarının parmaklarının arasını, elinin küçük parmağı ile hilallayarak ovaladığı, beyan edilmektedir.

٤٠٨ - (١٨) وعن أنس ، قال : كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم إذا توضأ أخذَ كَفًّا مِنْ ماءٍ ، فَأَدْخَلَهُ تَحْتَ خَنِكَ ، فَخَلَّلَ بِهِ لِحْيَتَهُ ، وقال : «هكذا أمرني ربِّي» .

رواه أبو داود .

Tercümesi :

408 — (18) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlüllah (S.A.V) Abdest aldığı vakit, avcuna suyu alır, Çenesinin altına iletir, sakalını o su ile hilallardı ve Rabbim, bana böyle emretti, derdi.»

(Haberî, Ebû Davud rivâyet etmiştir.)

(Not : Bu haberde de, Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin kendisine, ya cebrâil aleyhisselam vasıtası ile veya vahyi hafi yoluyla sakalının altını hilallama ile emrolunduğunu beyan ederek, abdestin sünnetlerinden birisini îzah etmiştir.)

٤٠٩ - (١٩) وعن عثمان رضي الله عنه : أن النبي ﷺ كان يُخَلِّلُ لِحْيَتَهُ . رواه

الترمذي والدارمي .

Tercümesi :

409 — (19) Osman (R:A) den mervîdir.

«Nebîyyi muhterem (S.A.V) , sakalını hilallardı.»

(Haberî, Tirmizî ve Darîmî, rivâyet etmiştir.)

٤١٠ - (٢٠) وعن أبي حية ، قال : رَأَيْتُ عَلِيًّا تَوَضَّأَ فَغَسَلَ كَفَّيْهِ حَتَّى أَتَقَاهُمَا ، ثُمَّ مَضَضَ ثَلَاثًا ، وَاسْتَنْشَقَ ثَلَاثًا ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، وَذِرَاعَيْهِ ثَلَاثًا ، وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ مَرَّةً ، ثُمَّ غَسَلَ قَدَمَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ، ثُمَّ قَامَ فَأَخَذَ فَضْلَ طَهْوَرِهِ فَشَرِبَهُ وَهُوَ قَائِمٌ ، ثُمَّ قَالَ : أَحَبُّتُ أَنْ أَرِيكُمْ كَيْفَ كَانَ طَهْوَرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . رواه الترمذي ، والنسائي .

Tercümesi :

410 — (20) Ebi Hayye (R.A) den mervidir, dedi :

«Hazreti Aliyi abdest alırken gördüm, temizleninceye (kanaatı gelinceye) kadar ellerini yıkadı. Sonra üç defa ağzına su verdi.

Üç defa burnuna su verdi, üç defa yüzünü yıkadı,

Üç defa kollarını yıkadı, bir defa başını meshetti, sonra ayaklarını topuklara kadar yıkadı.

— Sonra kalktı, hemen abdest suyunun artanından ayakta olduğu halde içti.

— Sonra şöyle dedi :

«Resûlullah (S.A.V) in, abdestinin nasıl olduğunu size göstermek istedim.»

(Haberî, Tirmizî ve Nesâî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ravî Ebû Hayye (R.A), kaysulvâdîdirki, Kûfenin Hemedan şehrinden büyük bir muhaddis ve tâbiîndendir. İsmi, Amr bin Nasr veya Âmir bin elhâris olduğu söylenir. İbni Hibban, bu zatın sika (itimada layık) bir kişi olduğunu zikretmiştir. Yâni, sikalardan birisidir. Vefatı hakkında mâlumat, bulunamamıştır. Allah ondan râzî olsun.

(Tehzîbüttehziib, C. 12, 81)

Yukardaki haberde Hz. Ali (R.A), şu hususları beyan etmiştir :

a) Rasûlü ekrem efendimizin abdest alışının en mükemmel şekli olan abdest âzâlarını üçer defa yıkamak ve başa bir sefer meshetmek keyfiyetini ümmete tâlim etmiştir.

b) Abdesti alıb bitirdikten sonra, abdestten artan suyu ayakda içmeside, yine ibâdetden artan suyun içilmesinin bir bereket olduğunu beyan etmektedir.

c) Aynı zamanda, abdest suyundan kalan suyun ayakda içilmesinin cevazını, tâlim etmek içindir.

٤١١ - (٢١) وعن عبد خير، قال: نحن جالسٌ ننظر إلى عليٍّ حين توضأ، فأدخل يده اليمنى فلا فيه، فمضمض واستنشق، ونثر يده اليسرى، فمل هذا ثلاث مرّات، ثم قال: من سرّه أن ينظر إلى طهور رسول الله ﷺ، فهذا طهوره. رواه الدارمي.

Tercümesi :

411 — (21) Abdi Hayır (R.A) den mervidir, dedi :

«Biz oturuyorduk ve Ali (R.A) in abdest alışına bakıyorduk.

Sağ elini suya batırdı, ve ağızına suyu aldı, mazmaza ve istinşak yaptı, ve sol eliyle sümkürdü ve bunu bütün azalarda üç sefer yaptı. sonra kimki Resûlüllâhın abdest alışını görmek istiyor (ve seviyor) ise, Rasûlüllah-ın tahâretli (abdest alış) işte böyle idi, dedi.»

(Haberî, Darimî rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdi Hayr (R.A), Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz zamanına yetişmiş ve fakat Rasûlü ekrem efendimize mülâkî olup kavuşamadığından aşhabdan değil, tâbiinin ulularından olmuştur.

Abdü hayr = Hayrın kulu, demektirki, şerrin zıddıdır. kendisi kûfe-nin Hemedânındandır. Kûfede sâkin olmuştur. Ebû Amâre ile künyelenmiştir. Yüz yirmi (120) sene yaşadığı yazılmaktadır. Allah ondan râzî olsun.

٤١٢ - (٢٢) وعن عبد الله بن زيد، قال: رأيتُ رسولَ الله ﷺ مضمضاً واستنشقاً من كفٍّ واحدةٍ، فَمَلَّ ذلك ثلاثاً. رواه أبو داود، والترمذی .

Tercümesi :

412 — (22) Abdullah Bin Zeyd (R.A) den mervidir, dedi :

«Ben Rasûlüllahı bir avuç su ile bir defa mazmaza, ve istinşak yaptığını gördüm, aynı zamanda bunu üç defa işlerdi.»

(Haberî, Ebû Dâvud ve Tirmizî Rivayet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah bin zeyd (R.A), Tibî merhum dediki; bu zat, ezanı rûyasında gören Zeyd bin Abdullah (R.A) dır. Akabe biâtında hazır bulunmuştur. Bedir muhârebesinde ve ondan sonraki bütün muhâreplerde hazır bulunmuştur. Ensârî kiramdandır.

Künyesi, Ebû Muhammed dir. Ezanı Muhammediyeyi rûyasında görüşü, hicretin birinci senesinde mescidi nebevînin yapılmasından sonra vukû bulmuştur.

Bu zâtın, babası ve anneside sahâbe-i kiramdan idiler. Mekkenin fethi günü, Hâris bin hazrec kabîlesini temsilen bir sancak tutuyordu.

Vefatı, hicretin otuz ikinci (32) senesinde, altmış dört (64) yaşında medîne-i münevverede vukû bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.

Haberde, fili Rasûl ile sâbit olan abdestin sünnetlerinden mazmaza ve istinşak-ın üçer defa yapıldığı beyan edilmektedir.

٤١٣ - (٢٣) وس ابن عباس ، أن النبي ﷺ مسح برأسه ، وأذنيه : باطنهما بالسباحتين ، وظاهرهما بإيهاميه . رواه النسائي ،

Tercümesi .

413 — (23) İbni Abbas (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlü Ekrem (S.A.V) Başını ve kulaklarını meshetti; Kulaklarının içini, şehadet parmakları ile ve kulaklarının dışlarını baş parmakları ile meshetti.»

(Haberî, Nesaî rivayet etmiştir.)

(Not; Bu haberdede, abdestin sünnetlerinden, kulakların içinin ve dışının meshedilme keyfiyeti, hanki parmaklarla ve nasıl yapıldığı açıklanmıştır.)

٤١٤ - (٢٤) وعن الرضيع بنت معوذ: أنها رأت النبي ﷺ يتوضأ ، قالت فمسح رأسه ما قبل منه وما أدبر ، وصدغينه ، وأذنيه مرة واحدة . وفي رواية ، أنه توضأ فأدخل أصبعيه في جُحري أذنيه . رواه أبو داود . وزوى الترمذي الرواية الأولى ، وأحمد وابن ماجه الثانية

Tercümesi :

414 — (24) Rubeyyî Binti Muavviz (R.A) den mervîdir, dedi :
«Resûlullah (S.A.V) i abdest alırken gördüğünü dedi ki :

— Resûlû ekrem (S.A.V), ön ve arka taraflarından başını, şakaklarını ve kulaklarını bir sefer meshetti.

— Diğer bir rivâyette, Resûlullah (S.A.V) abdest aldı, parmaklarını kulak deliklerine soktu.»

(Haberî, Ebû Davud rivayet etmiştir.

Tirmizi, birinci kavli rivayet etmiştir.

Ahmet ve ibni mâce ise, ikinci kavli rivayet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî Rubeyyî binti muavviz (R.A), Bedir muhârebesinde Ebû cehlin öldürülmesini, kardeşi **Muaz (R.A)** ile berâber sağlayan **Muavviz (R.A)** in kızıdır. ve tesettür âyeti ile hicab âyeti gelinceye kadar, bâzı muhârebelere iştirak etmiş ve harbde yaralananların tedâvîlerine bakar ve şehid olanları, Medîne-i Münevvereye nakledib götürürdü. Yani, bu muhtereme, bir kadın sahâbedir.

Biatürrıvanda bulunmuştur, yani, ağacın altında biat edenlerdendir. Medîne-i münevvere ve basra ehâlisinin yanında naklettikleri hadîsi şerif, öğrenilib amel edilmiştir.

Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizden bizzat rivâyet ettiği hadîsi şerif, yirmi (20) kadardır. Vefatı hakkında gerekli bilgiye rastlanamamıştır. Allah ondan râzî olsun.

Râvinin beyan ettiği haberde, Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, başına yaptığı kablama meshi târif edib açıklamaktadır ki, abdestin sünnetlerinden birisi, fîli Rasûlû beyan ederek tesbitlenmektedir ve her abdestte bir sefer yapmak, sünnettir.

Bu şekildeki kablama meshin beyanı gibi hadis ve haberlerin hükümü gereğince, **İmam-ı Azam Ebû Hanîfe ile İmam-ı mâlik ve İmam-ı Ahmed bin hanbele** (Allah hepsinden râzî olsun) göre, başa bir sefer kablama mesh yapmak sünnettir.

Şafi-i merhuma göre ise, başa kablama meshi, her seferinde yeni su ile olmak kaydı ile, üç sefer meshetmek, sünnettir.

Haberde beyan edilen, «şakaklarla kulaklarına meshederdi» cümlesinden anlaşılmaktadır ki, başa meshedilen sudan şakaklara ve kulaklara meshedilmektedir. Kulaklara meshetmek için yeniden su almaya gerek yoktur. Ebû Hanîfe (R.A) in mezhebide böylece dir.

Bu hükmün tatbîki görüldüğü üzere, kablama meshdedir. Yani, her iki ele suyu alıp ıslattıktan sonra başa meshedilib, ondan sonra kulakların meshetmek şeklindeki, ameldedir. Bir el ile başın dörtde birine meshedildiğinde, bu hüküm icra edilemez. Zira bir ele su alınıyor. Diğer ele alınmıyor. Böyle olunca kulaklara meshetmek için, ellere yeniden su almak gerekir. Tedavülde aynısı, işlenmektedir.

٤١٥ - (٢٥) وعن عبد الله بن زيد: أنه رأى النبي ﷺ توضأً، وأنه مسح رأسه

بماء غير فضل يديه. رواه الترمذي. ورواه مسلم مع زوائد.

Tercümesi :

415 — (25) Abdullah bin Zeyd (R.A) den mervîdir ki ;

«Resûlüllah (S.A.V) abdest aldığı ve ellerinde kalan sudan başka bir su ile meshettiğini gördü.»

(Haberî, Tirmizî rivâyet etmiştir. Ve Müslimde fazlasiyle berâber rivâyet etmiştir.)

(Not : Bu haber, şâfi-î merhumun delîlidir. Zira bu haberde, Rasûl-ü ekrem efendimizin abdest aldığı zaman başına meshetmek için yeniden başka bir su alıp meshetme keyfiyetinden, istidlal ederek, başa meshde diğer âzâlarda üçer defa olduğu gibi, başda yeniden su alarak meshetmenin sünnetliğini beyan etmektedir. Şâfi-î merhumda, bu meshin üç sefer olması keyfiyetine zahib olup hükmetmektedir.)

٤١٦ - (٢٦) وعن أبي أمامة، ذكر رسول الله ﷺ، قال: وكان يمسح

الماقين، وقال: الأذنان من الرأس. رواه ابن ماجه، وأبو داود، والترمذي. وذكرنا:

قال حماد: لا أدري: «الأذنان من الرأس» من قول أم أُمَامَةَ أم من قول رسول الله صلى الله عليه وسلم

Tercümesi :

416 — (26) Ebî Ümâme (R.A) den mervidir,

Ebî Ümâme Resûlü ekrem (S.A.V) in abdestini zikretti ve dedi :

«Resûlüllâh (S.A.V) gözünün pınarlarını meshetti ve «Kulaklar baştandır» buyurdu.

(Hadîsi, İbni Mâce, Ebû Davud ve Tirmizî rivayet etmiştir.

Ebû Davud ve Tirmizî zikrettilerki, hammad dedi :

«Kulaklar baştandır» sözü, Ebû Ümâmenin sözümü, yoksa Resûlüllâh (S.A.V) in kavlindenmidir? bilmiyorum.)

İ Z A H A T

Râvî Ebû Ümâme (R.A), Ensârî kirâmın hazrec kabîlesindendir. Tîbî merhum böyle demiştir.

Musannıf **hatîbî Tebrizî** merhum ise, bu zat; sâd bin Hanîf el ensârîdir ve Evs kabîlesine mensubdur, demektedir. Künyesiyle meşhurdur. yani, Ebû umâme ile meşhurdur.

Bu zat, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz zamanında, efendimizin vefatından iki sene evvel dünyaya gelmiştir. Kendisi, küçük olduğundan efendimizden hiç bir hadis işidememiştir.

Bu sebebdan bâzı bilginler, sahâbeden sonra gelen tâbiünden demişlerdir.

İbni Abdul bir (R.A) ise, sahâbeden olduğunu isbatlamış ve sonra demiştirki ; Bu zat, Medîne-i Münevverede tâbiünün ulularından ve âlimlerin en kuvvetlilerinden birisi idi. Kendisinden, babası, Ebû said ve bunlardan başkaları, hadis işitib öğrenmişlerdir. Hadis nakli husûsunda, sahâbe ve tâbiîn nazarında ittifakla makbul ve mûtemed bir kimse idi.

Vefatı, hicretin yüzüncü (100) senesinde, yetmiş iki yaşında vukû bulmuştur. Allah ondan râzî olsun.

Ebû Ümâme (R.A), denilince burada **Ebû ümâmetübanî** (R.A) olmak ihtimalıda vardır. Fakat Ebû ümâmetülbâhilî merhum, birinci cildin 139. sahîfesinde geçtiği üzere, sahâbe-i kiramdan olub pek çok hadis nakledib öğreten ve sahâbenin en çok yaşayanlarından birisidir.

Hadîsi şerif hakkında gerekli mâlûmat, biraz yukarda geçmiştir.

٤١٧ - (٢٧) وعن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده، قال: جاء أعرابيٌّ إلى نبيِّ ﷺ يسأله عن الوضوء، فأراه ثلاثاً ثلاثاً، ثم قال: «هكذا الوضوء»، فمن زاد على هذا فقد أساء وتعدَّى وظلم». رواه النسائي، وابن ماجه، وروى أبو داود معناه.

Tercümesi :

417 — (27) Amir bin Şûayb, o babasından, oda dedesinden (Allah hepsinden râzî olsun) rivâyet edib dedikl :

«Nebiyyi muhterem (S.A.V) e, bir bedevî arab geldi ve abdestden sordu. :

— Resûlû ekrem (S.A.V) de :

— Her âzâyı üçer defa yıkayarak abdest almayı târif edib gösterdi.

«Abdest böyle alınır, binaenaleyh kimki bunun üzerine ziyade ederse, muhakkak o kimse, kötülük işlemiş olur, hududu aşmış olur ve zulüm etmiş olur.» buyurdu.

(Hadîsi, Nesâî ve İbni Mâce rivâyet etmiştir. Ebû Dâvud da, bu mânâda rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde, Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin abdesti alıb, her âzâyı üçer defa yıkadıktan sonra, «Abdest böyle alınır» cümlesini buyuruyor ve mubârek sözlerinin sonunda, «kimki, bunun üzerine ziyâde ederse, muhakkak o kimse, kötülük işlemiş olur, hudûdu aşmış olur ve zulüm etmiş olur.» cümlelerini beyan etmiştir.

Şimdi biz bu son cümlelerin üçünü kısa yoldan açıklamaya çalışalım :

a) «Abdestde ziyâde eden kimse, kötülük (günah) işlemiş olur.»

Yani, Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin abdest alı-
şındaki sünnetini, azınsıyarak abdest alırken, abdest âzâlarını üçden fazla yıkayan kimse, sünneti terk etmekle günah işlemiş olur.

b) «Abdest de ziyâde eden kimse, hudûdu aşmış olur.»

Sünnete ilâve ederek abdest âzalarını, üçden fazla yıkayanlar, el-
bette peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin çizmiş olduğu
en son hudûdu aşmışlardır. Bu ise, çok kötü bir hal ve ameldir.

c) «Abdest de ziyâde eden kimse, zulüm etmiş olur.» buyurulmak-
lada, peyğamber efendimizin fili nebî ile kavline muhâlefet etmekle, o
şahıs kendi nefsine zulmetmiş olur. Zira hem efendimize muhâlefet
zulmu ve hem nefsine daha fazla, fâidesiz ve luzumsuz bir yük yüklet-
mek suretiyle zulüm etmiştir.

İbni melek merhum dedi : «Bu kötülük ve fenalıklarla ve sünnetin en son kemâlini aşma ile ilgili kelimeler; peygamberin sünnetine muhâlefetin eşed şekilde fenâlık ve men'ini izhar etmek içindir.»

Hafızuddîni Nesefî merhumda dediki :

«Bu abdest âzalarını üçden fazla yıkamadaki davranış, o şahıs kendince sünnet olan böyledir, diyerek itikad edib kendi görüş ve itikadı ile amel ederse, bu günah olur. Yoksa, Abdestin tamamlanmasında kendisinde bir şek ve şüphe olursa, bu takdirde üçden fazla yıkadığında, bir beis yoktur.» (Keza Mîrkat, C. 1 - 317)

٤١٨ - (٢٨) وعن عبد الله بن المغفل، أنه سمع ابنه يقول: اللهم إني أسألك القصر الأبيض عن يمين الجنة. قال: أي بني سأل الله الجنة، وتعوذ به من النار؛ فإني سمعت رسول الله ﷺ يقول: «إنه سيكون في هذه الأمة قوم يعتدون في الطهور والدعاء» رواه أحمد، وأبو داود، وابن ماجه.

Tercümesi :

418 — (28) Abdullah bin Muğaffel (R.A) den mervidir, bu zat oğlunun şu duayı söylediğini işitmiş :

«Allahım! ben senden cennetin sağ tarafından beyaz köşkler, isterim.»

Bunun üzerine Abdullah (R.A) oğluna dedi :

«Ey oğlum! Allâhdan cennet iste ve Cehennemden ona sığın. Zira ben Resûlullah (S.A.V) den işittimki :

«Yakında bu ümmetten bir kavm (cemaat) zuhûr edecektir, dua ve temizlikde haddi tecâvuz edecekler.»

(Hadîsi, Ahmet, Ebû Dâvud ve İbni Mâce rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî Abdullah bin muğaffel (R.A), hakkında gerekli mâlûmat, yukarda geçmiştir.

Hadîsi şerifin naklinde şu hususlar beyan edilmektedir :

a) Râvînin, Oğlunun şu duada bulunması:

«Allâhım! ben senden, cennetin sağ tarafından beyaz köşkler isterim.»

b) Bu duanın tam yerinde olmayıp, hak teâlâdan dua edip yalvarmanın usul ve âdâbını, büyüğü olan babası, evlâdına tâlim sadedinde şöyle diyor :

«Ey oğlum! Allahdan cennet iste ve cehennemden ona sığın.»

Bu hal, babanın çigeri evladına, din yolunda en güzel îkaz ve öğütlerinden bir örnektir. Zira evlad, Allâhü teâlâdan sâde cennet ve nîmet istiyor. Cehennemden korkma ve ondan Allâha sığınmayı terk ediyor.

Halbuki mümin, «Beynel havfi verreca» denilen halde yaşayıb dua edecektir; Hem Allahdan korkacak ve hemde onun rahmetinden umudunu kesmeyecektir.

Bir âyeti kerîme meâlinde şöyle buyurulmuştur :

«Allâh-a, hem (azabından) korkarak ve hem (rahmetini) umarak duâ ediniz.» (Âraf sûresi, 56)

c) Hadîsi şerifin son cümlesi olan şu satırlar ise, şâyânı dikkattir:

«Yakında bu ümmetten bir kavm (bir cemâat) zuhûr edecektir, onlar, dua ve temizlikde haddi tecâvuz edecekler.»

Hadîsi şerifin bu cümlesinin hükmü, hemen tâbiîn devrinde görülüyor, dua ederken usul ve âdâbına riâyet edilmeyor. Hem cennet ve rahmeti umarak ve hem cehennem azâbından korkarak hakka niyazda bulunmak yerine, sâdece cennetin sağ tarafından beyaz köşkler isteniyor.

İşte bu hâlin görünüşü, yakın zamanda böyle dua edenlerin olacağını ilâhî ekrandan seyredib gören sevgili efendimizin haber verdiği hâlin zuhûru ile, bir mûcizei Rasul müşâhede edilmiş oluyor.

Keza abdest ve gusul gibi tahâretlerinde haddi tecâvuz edenleri gördüğümüzde, yine Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, mûcesini müşâhede etmiş oluruz.

٤١٩- (٢٩) وعن أبي بن كعب ، عن النبي ﷺ ، قال : « إِنَّ لِلْوُضوءِ شَيْطَانًا يُقَالُ لَهُ : الْوَلَهَانُ ، فَاتَّقُوا وَسْوَاسَ الْمَاءِ » . رواه الترمذي ، وابن ماجه . وقال الترمذي : هذا حديث غريب ، وليس إسناده بالقوي عند أهل الحديث ، لَا تَنَا لَا نَعْلَمُ أَحَدًا أَسَنَدَهُ غَيْرَ خَارِجَةً ، وَهُوَ لَيْسَ بِالْقَوِي عِنْدَ أَصْحَابِنَا .

Tercümesi :

419 — (29) Übeyy bin Kaab (R.A) den mervidir,
Nebiyi muhterem (S.A.V) den rivâyet olunmuştur :

Resûlullah (S.A.V) buyurdu :

«Abdestde, vesvese vermek için bir şeytan musallat olurki, o şeytanın adına - veleham - denir. Bu şeytanın, suyun abdest âzalarına erişib erişmediği hakkında telkin edeceği vesveseden kaçınınız.»

(Hadîsi, Tirmizî ve İbni Mâce rivayet etmişlerdir. Tirmizî dediki; Bu hadis garibdir.

Zira biz, bu hadisin isnâdını «Hârice» isimli kişiden başkasından bir senet bilmiyoruz. Bu adam ise, biz ehli hadis nazarında, sağlam bir kişi, değildir.)

İ Z A H A T

Ravî übeyy bin kaab (R.A), hakkında bir nebze mâlûmât, birinci cildin 246. sahifesinde geçmiştir.

Hadisi şerifde, abdest esnasında «veleham» isimli bir şeytanın, yani «Şeytanulvuzû» un musallat olub, abdest alan kimseye, bir mi yıkadığını veya iki, üç yıkayıp yıkamadığını veya suyun, azalarına ulaşib ısladıb ıslatmadığını ve bunlara benzer acâib ves'veseler verebileceğini sevgili efendimiz beyan buyurmuştur.

Ves'vesenin mâhiyet ve fenalıkları hakkında bir nebze mâlûmât, birinci cildin 189 - 204. sahâfelerinde ve bu cildin «Helânın edebleri Bâbı» başlığının altında geçmiştir.

Ves'veseyi, hem şeytan ve hem insanın nefsi verebilir. Hadîsi şerifde, Abdest esnâsında şeytanın ves'vese vereninin ismi beyan edilmiştir.

Beşer hayatında şeytanın ilk ves'vese verdiği, Atamız Adem aley-hisselamdır.

Bu husus kur'anı kerimde şöyle beyan buyurulmuştur :

«Ve nihâyet şeytan, Adem (A.S) e ves'vese verdi ve şöyle dedi :

—Ey Adem! seni, (cennette kalmana sebep olacak) ebedîlik ağacına, birde son bulmayacak devlete delâlet edeyimmi?»

(Taha sûresi, 120)

٤٢٠- (٣٠) وعن ماذن جبل، قال: رأيت رسول الله ﷺ إذا توضأ مسح وجهه بطرف ثوبه. رواه الترمذي

Tercümesi :

420 — (30) Müaz Bin Cebel (R.A) den mervîdir, dedi :

Resûlullah (S.A.V) i gördümki :

«Abdest aldığı vakitlerde, yüzünü elbisesinin bir tarafı ile silerdi»

(Haberî, Tirmizî rivayet etmiştir.)

İ Z A H A T

Ravî muâz bin Cebel (R.A) hakkında, bir nebze mâlûmat, birinci ciltde geçmiştir.

Hız. muâz-ın beyan ettiği haberde, Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, abdesti aldıktan sonra, elbisesinin bir tarafı ile yüzünü sildiği beyan buyurulmaktadır.

İbni Hacer merhum dediki :

«Rasûlullah (S.A.V) in abdest hitamında böyle elbisesinin bir tarafı ile yüzünü sildiği sahih ve vâkî ise, bu takdirde bu şekildeki amel, mâzerete binâendir. Veya öyle yapmanın cevazını beyan etmek içindir.

— Zira Hız. Meymûne, Rasûlû ekrem (S.A.V) e, abdesti aldıktan sonra bir mendil getirmiştir. Fakat Rasûlû ekrem bunu red etmiştir ve suyu eline dökmeye başlamıştır.

— İşte bu sebebdan bizim ashâbımız (Şâfi-î âlimlerimiz), demiştirki :

«Abdest alan ve gusul yapan kimseye, peygambere tâbî olmak için kurulanmayı terk etmesi, sünnettir..» (Mirkat, C. 1 319)

Şârih Aliyyulkârî merhum devamla şu hükümleri naklediyor :

«Zeylâinin kenz şerhinde de şöyledir :

«Abdestden sonra mendil (havlu gibi şeyler) ile silinmekde beis yoktur.

— Bu hususda böyle hüküm, Hız. Osman, Hız. Enes. Hız. Hasan bin Ali ve Hız. Mesruk dan rivâyet olunmuştur.»

Mîrâci dirâye de dediki :

«Abdestden sonra silinib kurulanmayı mubâlagalı yapmamak gerekir. Sebebidde, abdest âzalarında, abdestin eseri kalmalıdır.

Münyetül musallî sâhibide,

«Abdestden sonra silinib kurulanmanın, müstehabını, tasrîh etmiştir.» (Mirkat, C. 1, 3319)

Nûrul îzah adlı eserde ise; Abdest aldıktan sonra mubâlağa ile kurulanmamayı, abdestin mendüblarından saymıştır.

Demek oluyorki, Abdestden sonra kurulanmak, mendübdür. Fakat tamamen âzaları kuru hâle getirecek şekilde olmamak kaydıyla silinip kurulanmaktır.

Netekim merâkîfelah haşiyesi tahtâvî de şu hükümler zikredilmiştir :

«Abdestin eseri, âzada kalmamak üzere silinib kurulanmakda mubâlağa etmemek, demekle, kurulanmaya ihtiyac olunmadığında kurulanmaya gerek yoktur, kaydı ile mukayyedir.

— Kurulanmaya ihtiyac olursa, kurulanmanın kerâhatsız cevazı ve belkide kurulanma iktizasında kurulanmanın müstehab veya vacibliğinde ihtilafa düşmemek açıktır.

— Sahih olan budurki, Rasûlullah sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, abdest aldıklarında, mendile silinirlerdi.»

Hemen aşağıda, Hz. Aîşeden mervî haber, bu hükümleri teyid etmektedir.

Yukardan buraya kadar izahımızdan anlaşılmıştırki, Rasûlû ekrem efendimiz, abdesti aldıktan sonra mendil gibi bir bez ile silinmiştir.

Hz. Muazın, haberinde ise, elbisesinin bir tarafı ile yüzünü sildiğini beyan buyurması, İbni hacer merhumun beyan ettiği üzere, efendimizin öyle işlemesi, ya bir mâzeretden veya cevazını beyan etmek için işlemiştir. (Keza mirkat, C. 1, 319)

٤٢١ - (٣١) وعن عائشة رضي الله عنها، قالت: كانت لرسول الله ﷺ خرقه ينشف بها أعضاءه بعد الوضوء. رواه الترمذي، وقال: هذا حديث ليس بالقائم، وأبو معاذ الرازي ضعيف عند أهل الحديث.

Tercümesi :

421 — (31) Hazretî Aîşe (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlullah (S.A.V) abdesti aldıktan sonra bir bez (havlu) ile abdest âzalarını kurular idi»

(Haberî Tirmizî rivâyet etmiştir ve Tirmizî dedi, bu hadisin isnadı kâim değildir ve râvî Ebu Muaz ehli hadis indinde zaifdir.)

İ Z A H A T

Hız Aîse (R.A) in, bu haberi ile ilgili bir nebze mâlumat, bir üst-deki haberin izahatında nakledilmiştir. Bu rivayetde de belirtildiği üzere, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, mendil, havlu, peşkir ve el bezi denilenlere benzer bir bezle abdest âzalarını silmiştir.

Haberdeki, «yüneşlî» kelimesi, mubâlağa ile kurular idi, mânasını ifâde etmektedir. Zira kelimeyi, evvela tef'îl bâbindan olduğunu beyan etmişlerdir. «Yenşlî» ile Şerh ederek kurutma derecesine varmadan, silmek mânâsına geldiğinin beyan etmişlerdir.

Fakat ulemâ-i kiram efendilerimizin pek çokları, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, abdest âzalarında abdest suyunun nurlarından bulunması için, fazla kurulanarak silinmeyi terk ettiğini beyan etmişler ve fazla kurulanmayı terk etmek müstehabdır, demişlerdir. Zira Abdest suları, kıyamet gününde bulundukları yerde bir nur olacaktır. Azânın üzerinde su damlası bırakmayıp kurudulunca, o nur yok olur.

Denilmiştir ki : «Elbette su, abdest âzalarında devam ettikçe, tesbih eder.» (Mîrkat, C. 1, 319)

Hulasa-i kelim, biz hanefîlere göre abdest den sonra silinmek, câiz ve müstehabdır. Fakat kurudacak derecede silinmeyip abdest âzalarında ıslaklık koymak suretiyle silinmek iyidir.

الفصل الثالث

٤٢٢ - (٣٢) عن ثابت بن أبي صفية، قال : قلت لأبي جعفر - هو محمد الباقر - حدثك جابر : أن النبي ﷺ توضأ مرة مرة ، ومرتين ومرتين ، وثلاثاً وثلاثاً . قال : نعم . رواه الترمذي ، وابن ماجه .

ABDESTİN SÜNNETLERİ İLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL

Tercümesi :

422 (32) Sâbit bin Ebî Safiyye (R.A) den mervîdir, dedi :

Ebû Câfere (câferî Sadîka) ben dedim (o Muhammed Bakırdır) :

Câbir (R.A) sana Haber verdi :

«Nebiyi muhterem (S.A.V) Abdestini alırken âzalarını birer defa yıkadı, ve bir abdest daha aldı, ikişer defa yıkadı.

Ve yine bir abdest daha aldı üçer defa yıkadı, değilmi?

Ebi Caferde; evet, dedi.»

(Haberî, Tirmizî ve ibni Mâce rivayet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Râvî Sabit bin Ebî Safiyye (R.A), yemenlidir. Bu zat Muhammed bin Ali el Bâkırdan işitmiştir. Ondan vekî merhum ile ibni uveyne merhum rivâyet etmişlerdir. Tîbî merhum böyle demiştir.

Mîrek merhumda bu zatı, kûfeli, rivâyeti zâif ve Râfızî (Şîî) dir, demiştir.

Musannıf Hatîbi tebrizî merhum dediki; künyesi, Ebû Hamzadır. Tâbiinden olduğu zikredilmiştir.

Vefatı, hicretin yüz kırk sekiz (148) senesinde vukû bulmuştur.

Haberde beyan edilen hükmün, abdestin farzı ile amel edib abdest âzalarını birer defa yıkamakla abdestin sahih ve cevazını beyan etmek olub, ikişer ve üçer defa yıkamasındaki hikmetde abdest almayı tâlim ve beyan etmektir.

Bu husûsun daha geniş izahı, yukarda geçmiştir.

Dikkat : Yukarda kısa tercüme-i hâlini yazdığımız râvî zâtın, Râfızî (Şîî) olduğunu da beyan eden olmuştur.

Bir defa bu râvinin mes'eleyi naklettiği Caferî Sadık merhuma, Şîîlerin« bağılıyız» deyib bir çok yalan ve iftiralar uydurdıkları muhakkaktır. O mubârek fâzılın demediğini ve onun işlemediğini, ona isnad edib kendi ihtiras ve nefislerinin arzularına âlet etmişlerdir.

Bugün Şîîlerin bulundukları bir diyarda, bir idâre değişikliği olmuş ve islam kelimesi bayrak edinilmiştir. Keşke kitab ve sünnete uygun peygamber ve sahâbe-i kiram efendilerimizin ve onlara adım adım uyan ehli sünnet velcemaat yoluna tâbî olunan bir esas ve hakîkata tâbî olarak, islam dâvasında bulunulsa! Bütün islam âleminin ve müslümanların arzu ve emelleridir.

Ve fakat hakîkat öyle değildir, Şîîlerin, tarih boyunca, akîde görüşleri, amel ve ibâdetleri, kitab ve sünnete muhâlif olmuştur ve hâlâda aynıdır.

Şîîler, Fırakı dâileden olub, 22 guruba ayrılmışlardır. Bunların itikat ve ibâdetlerinde bâzı değişiklikler olub, bir kısmının zındık ve sapıklık içinde küfre varmayan akîde görüşleri olmakla berâber, bâzılarının akîde ve inanç görüşleri küfürdür.

Ha! böyle iken, bâzı din kardeşlerimizin, bizzat gelib sual soranları olmuştur.

Efendim falan hoca veya falan imam diyorki : «Şîî mezhebide, İmamı Azam-ın mezhebi gibi hak mezhebdir. İmam-ı Azam-ın mezhebi geniş şekilde gelişmiş. Şîî mezhebide, belli bir muhitte gelişmiştir, gibi sözler...»

Bu sözleri söyleyib hükümler beyan edenler, Şîîliğin Hz. Osmanı kur'anı kerimi okurken şehit etmelerinden bugüne kadar gelişen fâsit ve belkide bâzılarının küfür olan akîdelerini bilemeyib, câhil olduklarından, cehline kurban olub dîni mübîni İslâmı tahrîb eden muhterislerdir.

Makama, mansıb ve maddeye, hatta şöhret ve şakşaka düşgün gözlerini gönüllerini dünya hırsı bürümüş, riyakar, dalkavuk, Bid'atçı, zındık ve sapık tipinden olan veya böylelerinden menfaatlanan zavalıların hal ve hareketlerine acınır. Zira Cehillerine kurban oluyorlar. Eskiden berî devam ede gelen Şîîlik akîde ve görüşlerinin ittifak ettikleri, bütün ashab, halîfeliği ilk defa Hz. Aliye vermediklerinden, günah kardırlar. Aynı görüş yeni çıkan Şîî kitabı «İslam Fıkında devlet idâresi» adlı kitabın kırkinci sahîfesinde mezkûrdur.

İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (R.A), bütün sahâbeyi hayr ile anmamız gerektiğini ve onların hiç birinin aleyhinde konuşulmamasının lüzumunu beyan etmiştir. Hatta yukarlarda ve «**mülteka tercümesi**» adlı eserimizin birinci cildinin «**Mestler üzerine mesh bâbı**» başlığının altında geçtiği üzere, **Hz. İmam; Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömeri**, bu ümmetin en efdal kişileri saymak ve **Hz. Osman ile Hz. Aliyi** sevmek, ehli sünnet velcemaat alâmeti olduğunu beyan etmiştir.

Şîîler ise, **Hz. Ali** ve o mubârek-in soyundan gelenlerin rivâyet ettikleri hadîsi şerifleri kabul edib diğer sahâbelerin rivâyet ettikleri hadîsi şerifleri red ederler veya uydurma hadis olarak kabul ederler.

Râfizî (Şîî) lerin akîde görüşlerinden bâzılarını 1967 senesinde yazıp okuyuculara arzettiğimiz «**İslâma Sokulan Bid'at ve Hurafeler.**» adlı eserimizin birinci cildinde zikrettiğimizi hatırlatırız.

Binâenaleyh hak yolcusu müslüman kardeşlerimizi, ana cadde olan sırâtı müstekîmde devam etmeleri için, kitab ve sünnetin yolu, olan, ehli sünnet velcemaat topluluğuna tâbî olub, her çeşit fırka ve zümrecilik yollarından kaçınmalarını tavsiye ederiz.

Kurtuluş kur'ana, sünnete ve ehli sünnet velcemaat toplumu olan efendimizin ashabının yoluna tâbî olmakdadır. Tek kelime ile kurtuluş, islamdadır.

Evet kurtuluş, islamı bilib, islamın dediği gibi inanıp amel etmek-
tedir. İslamı ve bilhassa kur'anın dilini ve islam hukûkunu bilib, bildiği
ile amel etmek sûretiyle kurtuluşa ve Allâhın lutfuna mazhar olunaca-
ğı muhakkaktır. Yoksa Allâhü teâla câhillerden dost edinmez ve yar-
dımı ile lutfu inâyetini serd etmez.

Dünyalıklardan bâzı şeylere kavuşmak, direk lutuf sayılamaz. Fir'avn,
nemrut ve kârun gibilere, dünyalık verilmesi elbette lutfu ilâhîden de-
ğildi. Bütün bu cümlelerin bağını, mevlâmız müslümanları sapıklıklar-
dan korusun duası ile bitirelim.

٤٢٣ — (٣٣) وعن عبد الله بن زيد، قال: إنَّ رسولَ الله ﷺ توضأَ مرتينِ
مرَّتَيْنِ، وقال: «هو نورٌ على نورٍ».

Tercümesi :

423 — (33) Abdullah Bin Zeyd (R.A) den mervîdir, dedi :

«Neblyyi muhterem (S.A.V) abdest aldı, âzalarını, ikişer, ikişer
yıkadı ve «Nur üzerine Nur» Buyurdu.»

٤٢٤ — (٣٤) وعن عثمان، رضي الله عنه، قال: إنَّ رسولَ الله ﷺ توضأَ ثلاثاً
ملاثاً، وقال: «هَذَا وَضُوءِي وَوُضُوءُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي، وَوُضُوءُ إِبْرَاهِيمَ». رواهما رزين،
وَالنَّوَوِيُّ ضَعَّفَ الثَّانِي فِي: «شرح مسلم».

Tercümesi :

424 — (34) Osman (R.A) den mervîdir, dedi :

Muhakkak Rasûlüllah (S.A.V) Abdest aldığıında âzalarını üçer defa
yıkadı ve buyurdu :

«Bu şekildeki abdest, Benim ve benden önceki bütün Peyğamber-
lerin abdestidir. Ve İbrahim Peyğamberin abdestidir.»

(Bu her iki Hadisi, Rezin rivayet etmiştir. Nevevi, Müslimin şer-
hinde ikinciye zaif gördü.)

٤٢٥ — (٣٥) وعن أنس ، قال : كان رسولُ الله ﷺ يتوضأُ لِكُلِّ صلاةٍ ، وكانَ أحدُنا يكفيه الوضوءُ ما لم يُحدِث . رواه الدارمي

Tercümesi :

425 — (35) Enes (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlullah (S.A.V) her namaz için abdest alır idi.

Ve bizim her hangi birimizde, abdesti bozulmadıkca bir abdestle iktifa ederdi.»

(Haberî, Darimî rivâyet etmiştir.)

(Not : Bu haberin hükmü, hanefî fıkhında geniş şekilde yazılmıştır. Bir abdest ile bir kaç vakit namaz kılındığı gibi, efendimizin kıldığı üzere, bir abdest ile beş vakit de, kılınabilir.)

٤٢٦ — (٣٦) وعن محمد بن يحيى بن حبان ، قال : قلتُ لعُبَيْدِ اللهِ بن عبدِ اللهِ ابنِ عمر : أَرَأَيْتَ وَضُوءَ عبدِ اللهِ بنِ عمرٍ لِكُلِّ صَلَاةٍ طَاهِرٍ أَوْ كَانَ أَوْ غَيْرَ طَاهِرٍ ، عَمَّنْ أَخَذَهُ ؟ فَقَالَ . حَدَّثَنِي أَسْمَاءُ بِنْتُ زَيْدٍ بنِ الْخَطَّابِ أَنَّ عبدَ اللهِ بنَ حَنْظَلَةَ بنَ أَبِي عَامِرٍ الْغَسِيلِ ، حَدَّثَهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ أَمِيرَ بِالْوُضُوءِ لِكُلِّ صَلَاةٍ طَاهِرٍ أَوْ كَانَ أَوْ غَيْرَ طَاهِرٍ ، فَلَمَّا شَقَّ ذَلِكَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَمِيرَ بِالسَّيِّئَاتِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ ، وَوَضَعَ عَنْهُ الْوُضُوءَ إِلَّا مِنْ حَدَّثَ . قَالَ : فَكَانَ عبدُ اللهِ : يَرَى أَنَّ بِهِ قُوَّةَ عَلَى ذَلِكَ ، فَقَمَلَهُ حَتَّى مَاتَ . رواه أحمد

Tercümesi :

426 — (36) Muhammed bin Yahya bin Hibbân (R.A) den mervîdir, dedi :

«Ubeydullah bin Abdullah bin Ömer (R.A) a dedim ki :

«Abdullah bin Ömer (R.A) ı, tâhir (abdestli) olsun veya tâhir olmasın her namaz için nasıl abdest aldığını gördün mü?

— Bunun üzerine Ubeydullah (R.A) dedi :

«Onun abdest alışı, Hattab oğlu Zeyd'in kızı Esmâ (R.A) haber verdi, Ebû Âmiri (Fâsik) ın oğlu, uhud muhârebesinde şehid, olub meleklerin yıkadığı Hanzalenin oğlu Abdullah (R.A) e, Esma (R.A) demiştirki;

— Elbette Resûlullah (S.A.V), tâhir olsun veya tâhir olmasın mutlaka her namaz için abdest ile emrolunmuştu.

— Vaktâki Rasûlullah (S.A.V) e, bu iş ağır geldi, bunun üzerine her namaz zamanında misvak kullanmakla emrolundu. Abdestin hükmü ondan nesholunub kaldırıldı, ancak abdestsiz olduğunda abdest ile emrolunma hükmü kaldı.

— Ubeydullah (R.A) dedi :

«Abdullah bin Ömer (R.A), Rasûlullah sallallâhü aleyhi vesellem-in, neshedilmezden evvel işlemedi, bir kuvvet ve delil görerek, ölünceye kadar her namaz için abdest alma işini yapmıştır.»

(Haberî, Ahmed rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Râvî Muhammed bin Yahya bin Hıbban (R.A), tâbiîn ve medîne-i münevvere fakihlerinin itimad edilen âlimlerinden bir zattır. künyesi, Ebû Abdillâhdır.

Vâkıdî merhum diyorki :

«Muhammed bin yahya bin hıbban (R.A), Medîne-i münevverenin mescidinde (mescidi nebevîde), kendisi için bir halaka olurdu, dâima bu cemaata fetva verirdi. Fetvasına itimad edilirdi ve çok hadis bilirdi.»

(Keza Tehzîbü'ttehzîb, C. 9 508)

Medine mescidinde tedrisat halakasında Mâlik bin enes (imam-ı mâlik) hazretleride bulunmuş, bu zatdan ilmi fıkah ve ilmi hadis tâlim etmiştir. İmam-ı Mâlik hazretleri, bu zata sonsuz bir tâzim ve hürmet ederdi.

Vefatı, hicretin yüz yirmi bir (121) târihinde, yetmiş dört (74) yaşında mednîne-i münevverede vukû bulmuştur. Allah ondan razî olsun.

Haber arasında geçen «Ubeydullah (R.A).» Hz. Ömer'in torunu ve Hz. Abdullah bin Ömer'in oğludur. Esma (R.A) isimli kadın efendi ise, Hz. Ömer'in oğlan kardeşi Zeyd (R.A) ın kızıdır. Abdullah bin Hanzala (R.A) ise zifafa girib cünüb olduktan sonra uhud muhârebesine iştirak eden ve orada şehid olan Hz. Hanzalenin oğludur.

Hiz. Abdullah bin Hanzale, yedi yaşında iken Rasûlü ekrem sallâ-lâhü aleyhi vesellem vefat etmişlerdir. Bu yaşlarına gelinceye kadar efendimizi gördüğü, dolayısıyla sahâbe-i kiramdan olduğu beyan edilmiştir. Medîne-i Münevverede yezîdin hal-ı (hilâfetden düşürülmesi) için biat edenlerdendir. Bu sebebdan «**yevmülharre**» denilen savaşda öldürülmüştür. Allah ondan râzî olsun.

Babası Hanzala (R.A) ise; Uhud muhârebesine cünüb olarak iştirak etmek zorunda kalıyor ve muhârebeye öyle iştirak ediyor. Harb meydanında şehid oluyor. Mubârek cenâzesini, meleklerin yıkadığını gören Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Hanımına; «**Hanzalanın hâli nedir?**» diyerek sual ediyor.

Hanım efendisi diyor ki :

«Hanzale cünüb idi, bir tarafını yıkamışdı, duyduki, askerî heyet gidiyor. Hemen o haliyle harbe çıktı ve öldürüldü (yani, uhud muhârebesinde şehid oldu).»

İşte o anda Rasûlü ekrem (S.A.V) buyurdu :

«**Gördümki, Melekler onu yıkayordu.**»

(Keza mirkat, C. 1, 320)

Haberin içinde geçen ve bu uhud muhârebesinde şehid olan **Hiz. Hanzale-nin babası, Ebû Âmir ise**, Medînenin evs kabîlesinden olub, munafıkların reislerinden idi. Abdullah bin übey bin selul isimli munafıkların başı olan kişi, medîne-i münevverede kalmıştı. Fakat bu **Ebû Âmiri Fâsık**, efendimize karşı hased ve kini daha şiddetli olduğundan medîne-i münevverede kalamamıştır. Mekkenin fethi senesi diyarı Ruma gitmiş, oralarda efendimizin aleyhine cemaat toplamaya çalışmıştır.

Tebük seferi ânında medînedeki munafıklara, Mescidi kuba civarında bir mescid yaptırmıştır. Kur'anı kerimin Tevbe sûresinde bu mescide, «**Mescidi zirar = zararlı mescid**» ismi verilmiştir.

Kısa hal tercümelerini naklettiğimiz bu hayat hikâyelerinde, ibret alınacak çok mühim dersler vardır.

٤٢٧ - (٣٧) وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، أن النبي ﷺ مرَّ بسعدٍ وهو يتوضأ ، فقال : « ما هذا السرفُ يا سعدُ ؟ » . قال : أفي الوضوء سرفٌ ؟ ! قال : « نعم ! إن كنت على شيء جارٍ » . رواه أحمد ، وابن ماجه .

Tercümesi :

427 — (37) Abdullah bin Amr bin el As (R.A) den mervidir.

Nebiyyi muhterem (S.A.V), saade (Saad bin ebî Vakkasa) uğradı, oda o anda abdest alıyordu;

Hemen Peyğamber (S.A.V) ona buyurduki :

«Bu ne israf? ya Saad!»

Saad, «Abdestde, israf olurmu? Ya Resûlellah!» dedi :

Peyğamber (S.A.V) «evet! vevlevki akıcı bir ırmak kenarında da olsan.» buyurdu.

(Hadîsi, Ahmet ve İbni Mâce rivâyet etmişlerdir.)

İ Z A H A T

Hadîsi şerifde pek mühim ve hassas bir hüküm beyan edilmiştir. sebebide insanlar, ırmak, çay ve deniz gibi akıcı ve bol su kenarında abdest alırken ve gusul yaparken bu husûsa ekseriya riâyet etmezler. Aynı zamanda bir sakınca ve günah yok telakkisi içinde olurlar.

Netekim Hz. Saad-in abdest alırken fazla su sarfiyatta bulunuşu, «abdest almak bir ibâdettir. Binâenaleyh ibadetde isrâf olmaz» düşüncesinin neticesidir.

Bu düşünce ve fikre sâhib olan Hz. Saad-e, Peyğamber (S.A.V) efendimiz; «Bu ne israf? ya Saad!» diyor.

Hemen Hz. Sâd, bu suâlin cevâbında; «Abdestde, isrâf olurmu? ya Rasûlellah!» demiştir.

İşte abdest gibi ibâdetlerde israf olmaz zanniyle sorulan suâle peyğamber (S.A.V) efendimiz; «Evet (abdestde israf olur), vevlevki sen akıcı bir ırmak kenarında olsanda.» buyurmuştur.

Hz. Saad (R.A) ın, «İsrafda hayır yoktur ve hayırda isrâf olmaz.» şeklinde söylenen hükmün ikinci cümlesine zâhib olarak, tâat ve ibâdetlerde israf olmaz zannetmiştir. Ancak ibâdetde de isrâf olduğunu ve olacağını efendimiz beyan buyurmuştur. şânihlerin beyanına göre Hz. Saad, islâma daha yeni girdikleri sırada bu hâdise ile karşılaşmıştır. Bu sebeble, henüz, islâmın hükümlerini gereği gibi bilmediğinden «abdestde israf olurmu?» diye sualde bulunmuştur.

Veya kendisi abdest alırken suyu fazla kullanmakla; vakitten, ömrü boş yere geçirmekden ve islâmın çizmiş olduğu haddi tecavüz edib islâmın hükmüne muhâlefet hükümlerinin istraftan olduğunu bilmeyenlere tâlim edib öğretmek maksadı ile sormuşdur :

Evet hayır ve ibâdet işlerindedey israf olur. Ve buradaki israfta aynı şekilde, haramlara sarf edilen emek, mal, mülk ve emsâli şeylerin haramlığı gibidir.

İbâdet ve Hayırda israfın olduğuna yukardaki hadisi şerif yanında bir kaç hüküm daha nakledelim.

Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimize, bir çocuk annesi tarafından gönderiliyor. Çocuk diyor ki :

«Annem, senden bir gömlek istiyor.»

Halbuki o anda Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin yanında ancak kendi gömleği var idi, hemen çocuğa dedi ki : **«Başka bir vakit gel.»**

— Bunun üzerine çocuk annesinin yanına gitdi (Durumu anlatınca), annesi çocuğa dedi :

«Ona söyle ki, elbetde annem senin sırtındaki gömleği istiyor, de.»

Çocuk Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimize geliyor ve durumu anlatıyor :

İşte o anda Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz evine giriyor, sırtındaki gömleğini o çocuğa veriyor. Anadan uryan vaziyette oturuyor.

Hemen biraz sonra Hz. Bilal ezanı okuyor. Bütün ashabı kiram namaz için hazır olup bekliyorlar. Fakat Rasûlü ekrem (S.A.V) efendimiz namaza çıkamıyor.

Bunun üzerine şu mealdeki âyeti kerîme nâzil oluyor :

«Elini, boynuna bağlayıp açma (cimrilik yapma) ve tamamende açıp saçma (israf etme.) Sonra kınanmış, peşiman bir halde oturub kalırsın.» (Isra sûresi, 29)

Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efendimize, sırtında ki gömleğini isteyen bir kadına vermesiyle, namaza çıkamayıp kalması hâlini, mevlamız açıkca beyan buyurarak böyle yapmamasını tavsiye etmiştir.

Demek oluyor ki, kişinin kendi nefesine, âile etradına ve ödenmesi farz olan borçlarına sarf edeceği şeyi, hayra ve sadakaya vermeyip lazım eden farz yerlere sarf etmesi, lâzımdır. Farz ve vâcibler, hatta sünnet olan yerlere infakdan sonra nâfile olarak tasaddukda bulunmak, en iyi ve en doğru hayır yoludur.

Her ne ise şimdi biz abdestdeki israftan dolayı, hayır işlerindedeki israfın olacağını, kısa yoldan misallamış olduk. İsrâf ibâdetde, yemede, içmede, konuşmada, yatmada ve her şeyde olabilir.

Birde israf hakkında bir kaç ayet meâli naklederek mes'eleyi kapatalım.

Bir âyeti kerîmede şöyle buyurulmuştur :

«Yiyiniz, içiniz ve fakat israf etmeyiniz. Zira Allâhü teâla israf ederek har vurub harman savuranları, kat'iyen sevmez.» (Araf sûresi, 31)

Diğer bir âyet meâlîde şöyledir :

«Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış kimseye, hakkını ver ve fakat (malını) tamâmen saçıp savurma.

— Çünkü mallarını ve canlarını israfla harcayanlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise, Rabbisine karşı çok nankörlük etmiştir.»

(İsrâ sûresi, 26-27)

Bu son âyeti kerîme meâline göre, israf edici kimse, şeytanın kardeşidir. Şeytanın kardeşi ise, şeytandır.

İnsan için, kendisine şeytan ismi verilen kötülükten daha eşed bir zemmetme olamaz.

Fir'avnın ve kavminin, kezâ lût aleyhisselâmın azgın kavminin kötülüklerini, israf edici kavim oldukları muhtelif âyetlerde beyan edilmiştir.

Şu halde mümine yakışan, ibâdet ve tâatında, israftan kaçınmak, haram ve günahlardan uzak durarak hak teâlâya, adaletli ve dosdoğru kulluk yapmaktır.

٢١٨ - (٣٨) وعن أبي هريرة، وابن مسعود، وابن عمر، عن النبي ﷺ، قال :
« مَنْ تَوَضَّأَ وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ ، فَإِنَّهُ يَطْهَرُ جَسَدَهُ كُلَّهُ ، وَمَنْ تَوَضَّأَ وَلَمْ يَذْكُرْ
اسْمَ اللَّهِ ؛ لَمْ يَطْهَرْ إِلَّا مَوْضِعَ الْوُضوءِ . »

Tercümesi :

428 — (38) Ebû Hureyre, İbni Mesud ve İbni Ömer (R.A) den mervidir;

Peyğamber (S.A.V) buyurdu :

«Bir kimse, abdest alır ve Allâhın ismini anarsa, muhakkak o kimsenin vücudunun her tarafı temizlenir. Bir kimsede, abdest alır ve Allâhın ismini anmaz ise, ancak abdest âzaları temizlenir.»

İ Z A H A T

Hadisi şerifin ihtiva ettiği hükümlerin bâzı yönlerini yukardaki hadîsi şeriflerin îzâhatında yapmış idik. Besmele ve Allahü teâlanın adını zikretmenin pek çok yönlerinden, hadis ilminde hüküm ve beyanlarından bir kaçını nakledelim.

İsmi ilâhi ile her, şeye başlamanın, en iyi ve en doğru bir amel olduğu muhakkaktır. Böyle olduğu için, Hâlıkı zülcelâl hazretleri, kur'anı kerimde ilk indirdiği âyeti kerîmede bu hükmü beyan buyurmaktadır.

Mevlâyı müteal şöyle buyurmuştur :

«(Habîbim! Besmele okuyarak) her şeyi yokdan var idib yaratan Rabbiyin adıyla (kur'anı) oku.» (Alak sûresi, 1)

Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhivesellem efendimiz de şöyle buyurmuştur :

«Her yeni başlanan bir işki, o işin evvelinde bismillâhirrahmânirrahîm = Rahman ve Rahîm olan Allâhın adıyla başlarım, ile başlanmaz ise, işte o iş, ebterdir (bereketi kesiktir).» (Besmele Risâlesi, 76)

Bâzı rivâyetlerde, «Ektâ ve eczem = berekti kesik ve tamâmen sonucu bağlanmış ve kapanmıştır.» mânalarını ihtiva eden cümlelerle bitmektedir.

Rasûlüllah (S.A.V) den rivâyet olunan diğer bir hadîsi şerif de şöyle buyurulmuştur :

«Kalemin, ilk evvelâ yazdığı, Bismillâhirrahmanirrahîm, olmuştur.

— Binaenaleyh sizde bir şey yazdığınız vakit, ilk evvela o besmeleyi yazınız. Zira o besmele, inzal olunan her kitabın açıcı anahtarıdır...» (Besmele Risâlesi, lîlhâdimî, 76)

Ebî Hureyre (R.A) den mervî bir hadîsi şerifde, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz şöyle buyurmuştur :

« (Helal ve câiz olan) Her hanki bir kelâm ve sözki, Allâhın adı zikredilmeden başlanır ve benim üzerime (efendimizin üzerine) salavatı şerife getirilirse, işte o söz ve kelâm, bütün bereket ve hayırdan mahrumdur.» (Besmele Risâlesi, 76)

Yukardaki âyeti kerîme ile Hadîsi şeriflerin hükümleri meyanında, Hâlıkı zülcelâlin ahlak ve âdeti, göndermiş olduğu Kur'anı Kerim sûrelerinin hepsinin evvelinde bir besmele yazdırmıştır.

Şimdi kısa cümlelerle naklettiğimiz hakikatların hayat üzerinde tatbikatına bir nazar edelim.

Helâl ve câiz olan, yeme içme, yatma ve kalkma, okuma ve yazma, konuşma, alma, satma, geyim ve kuşam işleri gibi beşerin hayatında her şeyinde mutlaka besmele ile başlayıp, hamdele ile bitirmesi, o iş ve amelin, mutlak ve muhakkak, daha bereketli, daha verimli ve daha faydalı bir halde neticelenmesini sağlar ve sağladığına dâir pek çok örnek misallar vardır.

Meselâ : Bir müslüman, çocuğunu besmele ile okunan bir okul ve kursa veya öyle olan bir iş yerine gönderdiğinde, oradan yetişen çocuk, Allahını ve Peygamberini tanıyor, hocasını, usta ve kalfasını saygı ile karşılayan, edebli ve terbiyeli, anasını ve babasını bilen, camiye cemaata giden, büyüklere saygı ve küçüklere sevgide bulunan, cemiyyet ve millete faydalı bir kimse olarak yetişmektedir. Fâidesi, zararından katbe kat fazla olarak görülmektedir.

Fakat okudukları kitapların başında besmele olmayan, Besmele ile okutmayan, besmele ile ticâret, san'at ve iş göstermeyen müesseselerdeki yetişen müslümanların evladları, çok ve çok bereketsiz ve ah-laksız bir şekilde yetişmektedirler.

Hele bugün bu haller, o kadar ayan ve beyan bir şekilde görülmektedir ki, adam sözde okuyor veya usta ve tüccar olmuş, ne Allaha kul-luk yapıyor, ne peygambere saygı ve hürmeti vardır. Okuduğu hocasına saygısızlık ediyor.

Henüz daha okuduğu hocasına karşı gelerek sözde talebeler, oku-madan ve bir şeyler öğrenmeden (Ataların, küpe girmeden sirke olmak ister, kabîlinden) boyundan aşkın pek çok lüzumsuz işlere karışan, her hanki bir fırka ve kurubun içine girip beyinleri yıkanarak ana-baba, hoca, büyük, âmir ve emsâli kişileri dinlemiyen zavallılar, hep besme-le ile başlayıp Allahın adını anarak okumamanın ve okutmamanın mahsûlüdürler.

İlim okuduğu kitab ve hocalarda, besmele ile başlama olmadığından, okudukları hocalarına karşı saygısızlık yaptıkları gibi, okuduğu kitap ve müesseselerde aynı saygısızlığı yapanlar, pek çoğalmıştır.

Talebe, ilim öğrendiği kitabını, mak'adının altına koyub oturuyor. Sınıfı veya okulu bitirir bitirmez, hemen satıyor. atıyor veya yakıyor.

Hatta kitab ve defterlerin içlerine veya üzerlerine çok ayıb yazılar yazanlar ve Resimler çizenler oluyor ve daha acâib şeyleri işleyenler, maalesef görülmektedir.

Evet helâl olan her iş ve amelde, besmele çekerek Allâhın adı ile başlamak, o işin hayırlı, bereketli ve yümünlü olmasını sağlar. Zira her, şeyi yaratan hâlik, kendi adıyla başlanan işlere, iyi âkibet ve müs-bet netice vereceğini vâd etmiş ve şimdiye kadarda vermiştir.

Besmele ile işe başlamanın, hem dünyevi ve hem uhrevi berekete sebep olduğu ve olacağı muhakkaktır. Dünyevî iyilik ve bereketlerle ilgili bir kaç satırı yazmış olduk. İnanc ve amel mahsûlü olarak konuşulan bir halk deyimini de hatırlatalım.

Müslüman, kendi helâlı olan hanımı ile münâsebetde bulunmak istediği zaman, her iki tarafın besmeleyi çekmesi, iyi ve güzel ameller dendir. Bilhassa erkek kimsenin, hanımı ile cinsi münâsebetde bulunmak üzere harekete geçtiği zaman, besmeleyi çekmesi, hem cinsi münâsebetin zevkli ve bereketli olmasına ve hemde o münâsebetten sonra bir döl tutma olub çocuk dünyaya gelirse, o çocuğun, iyi ve sâlih evlâdlardan olmasına sebep olur.

Şâyet besmele çekilmeden cinsi münâsebetde bulunulur ve akabinde kadın hâmile kalırsa, işte o çocuk besmele bereketinden mahrum olduğu için, iyi ve sâlih olmayabilir. Bu takdirde kusur, yine helal işlere besmele çekmemenin bereketsizliğinin neticesi, hâsıl olmuştur.

Halk arasında huysuz ve terbiyesiz olan çocuk ve şahıslara, «Besmelesiz çocuk, besmelesiz kimse ve bu adam, besmelesizin çocuğu... gibi...» cümleler, hep bu îzâhına çalışdığımız hadîsi şeriflerdeki hükümleri, beyan etmektir.

İbni Abbas (R.A) rivâyetiyle sâbit olan bir hadîsi şerifde Rasûlû ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz şöyle buyurmuştur :

«İnsanların ve yer yüzünde yürüyenlerin hayırlısı, muallimler (insanlara ilim öğretenler) dir. Zira muallimler, her ne zaman din kazındığı vakit, onlar yenileyip meydana getirirler (getirmeye sebep olurlar).

— Binâenaleyh onların hakkını veriniz. Onlardan ücret talep etmeyiniz.

— Çünkü muallim, çocuğa, «bismillahirrahmanirrahîm, de» dediği vakit, çocuk o besmeleyi söyleyince, Allâhü teâla cehennemden bir âzad beratı; çocuğa, bir âzad beratı muallime ve bir âzad beratıda çocuğun annesi ile babasına, yazar.» (Keza şerhi şemâil, Lilbâcuri, 2)

Hadîsi şerifde görüldüğü üzere, insanlara ilim tâlimi ile meşgul olan din ve ilim öğreticileri, öğretmeye başlarken ilk evvela besmele okudarak Allâhın adıyla başlayacaktır ve böyle başlamak ve başlatmakla, o tâlim ve tedrîsatın mutlak ve muhakkak bereketli ve verimli olduğu ve olacağı gibi, bu değerli muallim, çocuğu besmeleyi okutmakla, hem çocuğu, hem kendini ve hem çocuğun annesi ile babasını ce-

hennem azabından kurtarıb cennetlik yapan bir berat, pasaport, cehen-nemden âzad ve cennete girme belgesini alıyor ve aldırıyor. Böyle muallim ve öğreticiler, ne mutlu ve ne güzel kimselerdir. Aynı zaman-da, böyle muallim ve öğreticilerden, ilim tahsil eden talebe ve gençler-de, çok ve çok mutlu ve kıymetli kişilerdir. Zira bu kişiler, Dinin, mil-let ve memleketin istikbalı için, fevkalâda bir bereket ve kıymettirler.

Hadis olmayıp mânâsı sahih olan, «Dünya, ahiretin tarlasıdır.» hük-münün ihtiva ettiği en kıymetli iyilikler umulan değerlerdir.

Muhtelif eserlerde yazılmıştırki; Hz. İsa aleyhisselam bir yerden geçerken kabrin birinde yatan kişinin azablandığını görüyor. Aynı yer-den diğer bir zaman giderken, kabir sâhibinin azabının kalkıp rahata kavuşub nîmet ve huzur içinde görünce, mevlayı mütealdan hikmeti-ni soruyor. Hâlıkı Zulcelâl, Hz. İsa aleyhisselâma, o kimsenin âsî ve günahkâr olduğunu, o sebebdan azab olunduğunu ve fakat kendisin-den hamile kalan âilesinden bir çocuğu meydana gelib, yetiştiğini ve bir muallimin ona besmele öğretib okuttuğunu ve bu çocuğun besme-leşi sebebiyle azâbının kaldırıldığını vahyedib bildiriyor.

(Keza Hadîsi Erbein, 34)

٤٢٩ — (٣٩) وعن أبي رافع ، قال : كان رسول الله ﷺ إذا توضأ وضوء الصلاة

حرَّك خاتمة في أصبعه . رواها الدارقطني ، وروى ابن ماجه الآخر .

Tercümesi :

429 — (39) Ebî Râfi (R.A) den mervîdir, dedi :

«Resûlullah (S.A.V) Namaz için abdest aldığı vakit, parmağındaki yüzüğünü hareket ettirirdi.»

(Her iki Haberi, Dâre Kutnî rivâyet etmiştir ve ibni Mâce son ha-beri rivâyet etmiştir.)

İ Z A H A T

Haberde, «Namaz için abdest aldığı vakit» vârid olan cümlede, ye-mekden evvel ve yemekden sonra veya sâdece ellerin temizliği maksa-diyle elleri yıkama ânında, yüzüğü kimıldatıp hareket ettirilmediğine işâret vardır.

Namaz için abdestini alırken, sevgili efendimizin parmağındaki yüzüğünü hareket ettirmesi, yüzüğünün altında kuru yerin kalmayıp abdestin tam ve mükemmel olmasını sağlama maksadına mâtuftur.

Binaen aleyh yüzük birazcık bol olur ve altına suyun gitmesi zan edilir ise, abdest ve gusul ânında o yüzüğü hareket ettirib altına suyun gitmesini kesinlikle sağlamak sünnettir. Fakat yüzük dar olur. Suyun, yüzüğün altına gitmesi kesinlikle umulmaz ise, bu takdirde abdest ve gusul ânında o yüzüğü hareket ettirib altına suyun vâsıl olmasını sağlamak, vacib ve belkide farz olur.

Şemâili Tirmizide, muhtelif rivâyetlerin beyanına göre, Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin yüzüğü gümüşden olup, çok zaman sağ elin ve Bâzanda sol elin parmağına takmıştır.

Câbir (R.A) den rivâyet olunan bir haberde şöyledir :

«**Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem, yüzüğünü sağ eline takardı.**»

İmam-ı Buhârî merhum da, demiştirki; Rasûlü ekrem (S.A.V) in, yüzüğünü sağ eline takmasından murad, sağ elinin küçük parmağına takardı, demektir.

Muhammed Bakır (R.A) dan rivâyet olunmuşturki;

«**Hasan ve Hüseyin (Allah her ikisinden râzî olsun), yüzüklerini sol ellerinin sırça parmaklarına takarlardı.**»

Muhaddisler şöyle beyan etmişlerdir :

«**Hız. Hasan ve Hız. Hüseyinin, yüzüklerini sol ellerine takmaları, delâlet ederki, Rasûlü ekrem efendimizin böyle yüzük takmalarını görmüş veya işitmiş olmalıları, sol ellerinin parmaklarına takmışlardır.**»

— Beyhakînin rivâyetine göre; «**Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem hazretleri, Hız. Ebû Bekir, Hız. Ömer, Hız. Ali ve Hız. Hasan, Hüseyin (Allah hepsinden râzî olsun) sol ellerine yüzük takınmışlardır.**»

Beyhakînin bu rivâyeti delâlet ediyorki :

«**Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem hazretleri, yüzüğünü çok zaman sağ elinin ve bâzanda sol elinin parmağına takmışlardır.**»

(Keza Şemâili Tirmizî)

Şemâili Tirmizide ibni Ömer (R.A) den rivâyet olunan bir haberde şöyle demiştir :

«Rasûlullah sallallâhü aleyhi vesellem, altından bir yüzük aldı, o altından yapılmış yüzüğü sağ eline takardı.

— Bunun üzerine ashâbı kiramda altından yüzük aldılar, Rasûlû ekreme ittibâ etmek için takındılar. O zaman altından yüzük takınmak erkeklere haram değildi. Sonra vahy nâzıl olub, erkeklere altından yapılmış yüzük takınmaları haram oldu.

— İşte o anda Rasûlû ekrem (S.A.V), o altın yüzüğü parmağından çıkardı ve dedi :

«Artık ben bu altından yapılmış yüzüğü ebediyen takınmam.»

— Bundan sonra hemen insanlarda, parmaklarında altından yapılmış yüzükleri çıkardılar.»

Daha geniş izahat, Siyer kitaplarında ve Şemâilî Tirmizî şerhlerinde mezkûrdür. Ayrıca «Mlûteka tercümesi» adlı eserimizin 4. cildinde aşağıdaki hükümler, mezkûrdür.

İbni Ömer (R.A) den mervidir, buyuruyorki :

«Resûlullah (S.A.V) Gümüşden bir yüzük almışdı ve elinde idi. (Resûlullah irtihal ettikten) sonra Ebû Bekir'in (R.A) elinde idi. Ondan sonra Ömer'in (R.A) elinde idi. Ondan sonra Osman'ın (R.A) elinde idi. Taki sonra biri eris denilen kuyuya düştü, kaşı : Muhammedün Resûlullah (idi),» (Buhari, Müslim - Ellüllü Velmercan, C. 3, 37)

Peyğamber (S.A.V) efendimiz bir hadîsi şeriflerinde şöyle buyuruyor :

«Akıktan yüzük takınız. Zira o (akık) mubârektir.»

(DAMAD, C. 2, 526)

Şerhlerden Dürrü müntekâda şu hükümler mezkûrdür :

«Yüzüğün kaşına kendi ismini veya Allâhın ismini veya Peyğamberin ismini nakşeder. Lâkin helâya girib istincâ edeceği vakıta cebine veya sağ avcının içine kor.

— Yüzüğün kaşına insan resmi, veya kuş veya hayvan resmi nakş olunmaz. Ve Muhammedürresûlullah da nakış olunmaz. Zira Peyğamber (S.A.V) in yüzüğünün nakşıdır.

— Resûlullah (S.A.V) yüzüğünün kaşı üç satır idi. Her kelimedede bir satırdır .

Ebû Bekir (R.A) in yüzüğünün kaşı, «Nimel kâdirü Allah» idi.

— **Ömer (R.A) in yüzüğünün kaşı, «kefâbilmevti vâizan = vaaz yönünde ölüm kâfidir.»**

— Osman (R.A) in yüzüğünde «le tasbiran ev letendimenne=ya sabredenlerdensin veya nedâmet edenlerden olursun.»

— Ali (R.A) in yüzüğünün kaşında, «Elmülkü lillah=Mülk Allah içindir.» nakşedilmişti.

Ebu Hanife (R.A) in yüzüğünde «kulilhayre ve illa fesküt = Hayır şöyle aksi takdirde sus.» nakşolunmuş idi.

— Ebu Yusuf'un yüzüğünün kaşında «Men amile bireyihi fakat ne dime = bir kimse, kendi reyi ile amel ederse, şüphesiz nedâmet eder.»

— İmamı Muhammedin yüzüğünün kaşında «men sabara zafere = kim sabrederse, zafere ulaşır.» (DÜRRÜ MÜNTEKA - C. 2. 536)

İbni Âbidinde de yüzük takınma ile ilgili şu satırlar mezkûrdür :

«Yüzüğün kaşına altın çivilendiğinde erkekler, yüzüğün kaşını sol avcının içine çevirerek takar. Sağ elede aynı şekilde takar denildi. Ancak sağ ele öyle yüzüğü takmak Râfizîlerin şîârındandır. Bu sebepten sağ ele öyle parlak altın kaşlı yüzüğü takmaktan kaçınmak lâzımdır.

— Kadınlar ise, erkeklerin hilâfıdır. Zira onlar hakkında öyle zinetlenmek vardır.

— Sol elin parmaklarına takılan yüzüğün küçük parmağa takılması lâzımdır. (İBNİ ÂBİDİN, C. 2, 536)

Ebülleyysi Semerkandî (R.A) ise, sol elin ve sağ elin küçük parmaklarına yüzük takmayı mûsavî olan amellerden sayıyor :

İbni Âbidinde bir beytin şu mısralarında câlibi dikkattir :

«Sağ elin veya sol elin küçük parmağı hakkında telâşa düşme, ne şekilde dilerse yüzüğü takın.» (İBNİ ÂBİDİN - C. 5, 317)

Mültekâ Şârihi Dâmadda şu hükümler vardır :

«İnsan, yüzüğünü sol eline takar, sağ eline takmaz, ve sol elin parmaklarından küçük (sırça) parmakdan başkasına takmaz. Fakih Ebülleyysi ise, sağ ve sol elin parmakları arasında mûsavî kılmıştır. Rivâyetler muhtelif olduğu için, hak olanda budur. «DAMAD, C. 2, 536)

İLGİLİ FETVA :

Zeyd'in satın aldığı yüzükde Kur'an (âyetleri) yazılmış olsa Zeyd o yüzüğü âdeti üzere takınıp kenife (helâya) girdiğinde parmağından çıkarınca mücerred (dışarda) takınmakla günahâr olur mu?

ELCEVAP... Olmaz

(ALİ EFENDİ, C. 2, 274)

Aynî fetva «Fetâvayı Abdurrahım» adlı eserin birinci cildinin sahife 130 da mezkûrdür.

Fetâvayı Hindiyede şu ibareler mezkûrdür :

«Gümüş yüzük, erkeklerin yüzüğü şeklinde olursa, câizdir. Fakat kadınların yüzüğü şeklinde iki veya üç kaşlı olursa, erkeklerin takınmaları mekruhtur.

— Yüzüğü sol elin küçük parmağına takmak lâzımdır. Diğer parmaklara değil ve sağ elin parmaklarına takmak, Râfizî (Şîa) ların alâmetidir.

— Fakat, sağ ve sol elin parmaklarına takmanın cevâzı sâbittir. Her iki elin parmaklarına takmanın cevâzı hakkında eser (Cevâz hükmü) vârid olmuştur.» (HİNDİYE, C, 5, 335-336)

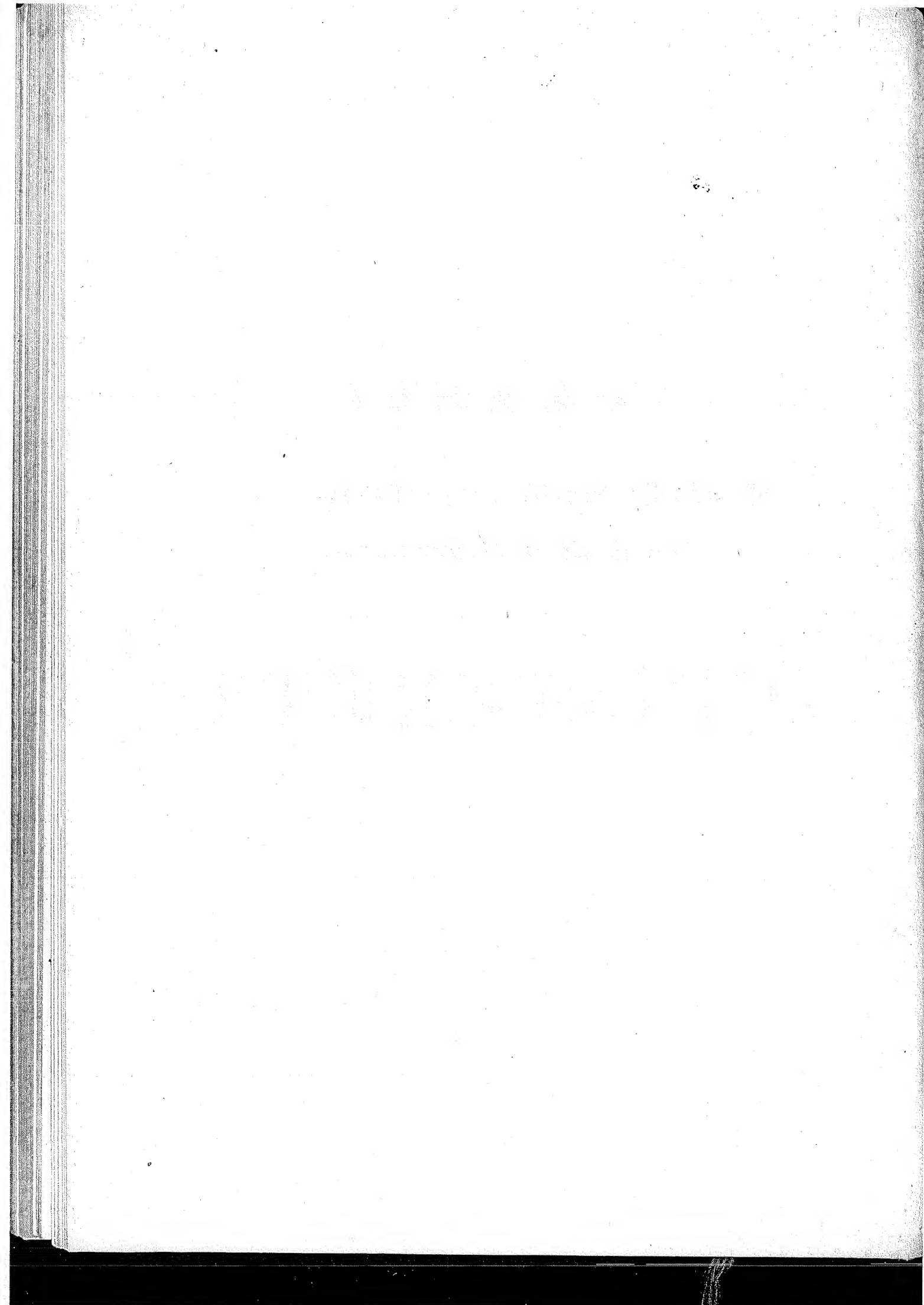
VELHAMDÜLİLLÂHİ RABBİL ÂLEMİN.

İKİNCİ CİLDİN SONU

İ Z A H L I

Miškât El Mesâbîh Tercümesi
İkinci Cildin Fihristi

İÇİNDEKİLER

Mişkât El Mesâbih Tercümesinin İkinci Cildinin Fihristi

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sahife</u>
Tercüme ve îzahda Tâkib edilen yol	2
İLİM BAHSİ Birinci Fasil	5
198. Hadîsi Şerif, Hz. Abdullah bin Amrin rivâyet ettiği hadisi şerifdir	5
Bir âyette olsa, peygamberimizin tebliğlerinden yapılmasının luzûmu	5
Beni İsrâilden, Kur'andaki sahîh hükümler gibilerini kıssalamasının gerektiği	5
İlmin Târif ve îzâhı hakkında müsbet beyanlar	6
İlim ile şekk-in mukâyeseli îzâhı	7
İlmin îmandan sayılmadığı husûsun beyanı	7
Adem aleyhisselâmın, meleklerle üstünlüğü ilim sebebiyledir ...	7
İlim ile vahyin mukayeseli açıklamaları	8
Vahyin beşere kadar ve beşer arasındaki intikal yollarının beyanı	8
İlham-ın , luğat ve ıstılah târifi	8-9
İlhamın , ilmin sebeblerinden olmadığının beyanı	9
İlham hakkında muhtelif görüşlerin îzâhı	9
İlham ile hüküm beyan edildiği takdirde, edille-i şer'iyeyi bir kenara atmak gerekeceğinin beyanı	9-10
«Bana ilham olundu» diyenlerin fesâtlıkları	10
Firaset-in , târif ve îzâhı	10-11
«Mûminin firâsetinden, Allâh-a sığınmın» hükmünün îzâhı	11
Firâsetle ilgili âyet mealleri	11-12
Firâsetin, müminde ve kâfirde oluşunun beyanı	12
Firâset, ilham ve vahy , kelimelerinin mâna ve anlam farkları	12-13
Bu kelimelerin anlamı ile «ğayb» kelimesinin mâna ve hükmünün beyanı	13
İlmin Tesbit ve tahakkuk dereceleri :	
«Yâkîn» kelimesinin luğat ve ıstılah manaları	13
yakîn, hakkında ilmî, fikrî ve mukayeseli açıklamalar	14
İLMELYAKÎN; in açıklamalı îzâhı ile Kur'anı kerimdeki hükmü	15

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
AYNEL YAKÎN ; in beyanı ve kur'andaki hükmü	16
HAKKAL YAKÎN -in beyanı ile kur'anı kerimdeki hükmü	17
İlmel yakîn, aynelyakîn ve hakkal yakîn-in temsili izahı	17
Bilinmesi farz olan îtikad, ibâdet ve ahlak bilgilerinin beyanı	18
İlmin sebeblerinin üç olduğunun beyanı	18
İlmin sebeblerinden Havassı selime (beş duyu) ve Haberi sadık-in beyanı	18
Haberi Sadık-in temsili olarak açıklaması	18-19
İlmin sebeblerinden üçüncüsü AKLIN Târif ve izahı	19-20
Aklın merkezinin, kalb veya dimağ olduğu husûsun beyanı ...	20
Akıllı ve bilgiliyiz deyib, hakkın karşısında inkâr ve fesâda sa- panlara karşı sualler	21
Aklın, ilmin sebeblerinden olup, ilmin kendisi olmadığının be- yanı	21
«Benim mantığıma ve aklıma göre... gibi...» ifade ve görüşlerin beyanı	21
Fitri - Garizî Akıl -in târif ve izahı	22
Aklı Mükteseb -in târif ve izahı	22
Tecrübenin edebe ve günlerin nasihata kâfi geldiği	23
Aklın, sâhibinin zineti olduğu ve fakat aklın kemâlinin tecrübeli- lerde olduğu	23
Akıllı insan, fazîletli insandır	23
Akıl ve idrak hakkında vârid olan âyet meallerinden bâzıları	23-24
Akıl ile, hâlık zülcelâlin varlığının bilinebileceği husûsun beyanı	24
Akıl, Allâha kulluk vazîfelerini idrak edib ifa etmek için yaratı- lıb, Halık zülcelâlin zatını bilmek için yaratılmadığının beyanı	24
Zâtı İlâhîyi, Cenabu hakkın sıfat ve fiilleri ile vasıflandırdığı şekilde biliriz, yoksa zâtı ilâhinin hakikat ve künkünü akıl ile idrak etmek imkan dışıdır	25
Allâhü teâlânın varlığına delâlet edenlerin bâzılarına işâretler	25
Mûmin ile kâfirin akılları ve idrak farkları	25-26
Garizî-Tabû aklın , bütün halkda müsâvî olduğu	26
Tekellüfî Akıl ; Akıllı ve zeki kimselerle sohbet edîb ilim tâlimin- de bulunanlarda görülen aklî gelişmedir	26
Atâî Akıl , Allah vergisi olup peygamberlerle mûminlere lutfe- dilen akıldır	27
Nübüvvet cihetinden olan akıl , Peygamberlere mahsus akıldır	27
Şeref cihetinden olan akıl , peygamber efendimize mahsul akıldır	27

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
Akıl, firaset ve fitratın, kemallaşması ile ilgili hükümler	27
Fitrattan sonra iman ve anlayışın değiştirilmesine sebep olan küfür telkin ve tedibin etkileri	28
Beyin yııkama ve anarşinin gelişme ve yayılmasına sebeblerin izâhı	28
İlimin, akıldan üstünlüğünün beyanı	29
198 nolu hadis deki, «Bir âyetde olsa, benden tebliğ ediniz» cümlesinin izâhı	29
Hadîsi şeriflerin, bâzı cümlelerini okuyub diğer bâzılarını terk ederek münasebete binaen tebliğ etmenin cevazı	30
Benî İsrâil kıssalarından nakledilmelerinin câiz olanı ve olmayanı	30
Kur'anı kerimdeki ibret verici kıssaların nakledilmesinin lüzumu	30
Uydurma kıssa ve hikâyeler nakletmenin kötülükleri	31
Peyğambere iftira ederek uydurma hadis nakletmenin fenâhıkları	32
Peyğambere isnad edilerek yalan ve uydurma hadislerden birkaç örnek	33
Bilhassa yahûdiye selâmı verdirib, bu ümmetin târikûssalatına selam verdirmemeyi beyan eden uydurma hadise dikkat gerekir.	33
199. Hadis, semura bin Cündüb veya cündeb (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	34
Yalan olduğunu bildiği halde, hadis diye okuyub nakleden kimse- nin yalançılardan olduğu	34
Râvî semure bin cündüb veya cündeb (R.A) in tercüme-i hâli	34
Not ; Bu muhterem zâtın hayatını okuduktan sonra, şîilerden «İslâm fıkında devlet kitabı» adlı kitabda bu mubârek sahâbenin ismîni yazarak kötileyici âdî kelimeleride okumayı ihmal etmemek gerekir.	
Râvî Muğîre bin Şûbe (R.A) in Tercüme-i hâli	35
200. Hadis, Muâviye (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	36
Allâhü teâla hayır murad ettiği kimseye, ilmi fıkı öğrettiği	36
Râvî Muâviye (R.A) in, tercüme-i hâli	36
H. Muâviye Peyğamber efendimizin kayın birâderidir	36
H. Muaviye, Peyğamberimizin kâtiblerindendir	37
Şam-a, H. Ömer tarafından vâlî tâyin edilmiştir	37
Rasûlü ekrem efendimizin, hazreti muâviyenin, hakkı görüb	

	Sahife
doğruya tâbî olması hakkındaki duası	38
Hız. Alinin; Hız. muâviyeye ve askerlerine, «kardeşlerimiz» tâ-biri ile beyanda bulunduğu ifâdeleri	38
Hız. Abdullah bin mubârek-in; Hız. Muâviyeyi medh eden cümle-leri	38
Hız. Muâviye, zamanında; pek çok Rum diyarları alınmış ve Kıb-rıs adasında onun zamanında fethedilmiştir	39
Hız. Muâviyenin fazileti hakkında, bilgiler yazan kaynaklar ...	39
Ashâbı kirâma ve selefimiz hakkında, lüzumlu bilgiler	39
Geçmişlerimizi rahmetle anmanın, islâmî bir vazîfe olduğu ...	39
Akif merhumun, geçmişlerimize saldıranlara takbihi	40
Hadîsi şerifde, « Dinde fakih kılar » Cümlesinin îzâhı	40
İlmi fıkıhçı ve fakih âlimlere, « İlmi zâhirici ve şeriatçı hoca gibi. » tâbirleri kullananların, nasıl ilim ve ulema düşmanı olduklarının beyanı	41
İlmi fıkıhı bilmeyen câhiller, îmanın esaslarından inanmaları gerekenlerin aklî ve naklî delillerinide bilemeyecek kadar zavallı mukallidlerden olanlar olduğu	41
Âlim geçinib, okumuş câhillerden ilmi fıkıhı tahkîr eden sapık-lardan örnek misallar	41-42
« Kişi, bilmediğinin düşmanıdır. » hükmünün anlamı	42
Hasanî Basrî hazretlerinin, fakîhi târif ve îzahı	42
Hız. Ali'nin, fakîhi târif ve îzâhı	43
İlmi fıkıhı bilmeyen bâzı okumuş câhillerin, « TELFİK-İ MEZA-HİB » iddiâlarının fâsitliği	43
«İmam Azam şöyle dedi, imam-ı Mâlik böyle dedi, İmam-ı Şâfi-î şöyle dedi ve imam-ı Ahmed böyle dedi, diyerek bunların görüş ve beyanlarına bağlı kalmamalıyız, bizimde bir görüşümüz ol-malıdır gibi...» ifâde ve görüşleri söyleyenlerin kötülükleri ...	43
İlk yazılan fıkıh kitaplarından bâzı örnek isimler	44
« Hidâye » adlı eserin mâhiyet ve yazılışı	44
Bu eseri, 13 senede yazan zatla, şimdiki müfsidler gibilerin mükayesesi	44
İlmi fıkıha çalışan bir genç din adamı kardeşimizin îtirafı ...	44-45
Sonradan gelenler, evvel geçenlerin eserlerinden istifâde et-mişlerdir	45
İmam-ı Mâlik hazretlerinin, Akâid, fıkıh, tasavvuf ve takva ilim lerine vukûfiyyet hakkında şâyânı dikkat beyanları	46

İ Ç İ N D E K İ L E R

Bu zatın kıymetli sözü üzerinde açıklamalar	46
İlmi fıkhn, Ashabı kiramdan ibni mes'ud (R.A) den itibâren tâlim, tertib ve tebyin silsilesi	48
İlmi fıkha sâhib olub fakih olanlar, takdire ve tebcile layık en kıymetli kişilerdendirler	47-48
201. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	48
İnsanların, altın ve gümüş mâdenleri gibi birer mâden oldukları	48
İnsanların câhiliyyet devrindeki iyilerinin, müslüman olduktan sonrada islâmda fakih olduklarında iyi olacakları	48
Altın ve gümüş mâdenlerinin verim ve halisliği nisbetinde, insanlardada olabileceğinin beyanı	48-49
«Asıl azmaz ve her şey aslına rucû eder - aslına çeker» kelime-lerinin beyan ve izâhı	49
Tabîat ve mayası iyi veya kötü olanların durumları mâdenlerin verimleri gibidir	49
«Aslına çekmeyen haram zâdedir... gibi...» cümlelerin anlamı	49
«Hayvanın alası, dışında ve insanın alası içinde olur» un izâhı	49
Hak teâlânın; ölüden diri, diriden ölü, âlimden zâlim ve zâlimden âlim yaratacağının beyanı	50
Küfür vekâfirlikden islâma girenlerin, fakih olanlarının iyi oldukları husus ve yönlerin izâhı	50-51
Rasûlü ekrem efendimizin, fazilet ve hayırlılığı, maddî varlıkla beyan etmeyib islamda fakih olmakla olduğunu izâh buyurması	51
202. Hadis, İbni Mes'ud (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir...	51
Hased etmenin câiz olmayıb, ancak mal sahibi olubda hayra sarf edene ve ilmini neşreden âlime gibda etmek câizdir	51
Hased-in luğat ve şeriat târifi	52
Hased'in kötülüğünü beyan eden âyet mealleri	52
Hased- , insanın içinde bir gam ve kederdir	52
Hased , dışa ızhar etmedikce günah yazılmaz	52
İblisin, ilâhî rahmetden kovuluşuna sebep, hasetdir	52
Ateşin odunu yakdığı gibi, haset de iyilikleri yakar	53
Hasüd kimseler, başkalarının nîmete kavuşmasından rahatsız olurlar.	53
Hasud adamlar, başkalarının zararından sevinç duyarlar	53
H. Muâviye; «insanların bütün isteklerini karşılayıp râzî etmeğe kâdir olunur, ancak nîmete hased eden kimse, râzî edilemez» demiştir	53
Hasütlükden başka bütün hastalıkların tedâvisi umulur, hasüt-	

	Sahife
lük ise, tedâvîsi umulmayan bir hastalıktır	53
«Mûmin, gıbda eder. Munafık ise, hased eder...»	54
Hasütlüğün ilaç ve tedâvî yollarından bâzıları	54
Hasüd adam, yükselmez	54
Hasedi terk etmenin, huzurlu ve uzun ömürlü yaşamaya sebeb olabildiği	54
GIBDA -nın, luğat ve şeriat mânaları	55
Hased, kelimesinin mecâzî şekilde kullanıldığı ve gıbda mânâ- sına olduğu	55
Helâl mal ve ilmi nâfi-e sâhib olmanın mutluluğu	55
203. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	56
İnsanın öldüğü zaman, amel defterinin kesilib kapandığı	56
Ancak, menfeati devam eden sadaka, faydalı ilim ve ölüye ha- yırılı dua eden sâlih evlad bırakanın amel defterinin devam ettiği	56
Sadaka ve hayrın verildiği ve verilmesinin câiz olduğu mahaller	56
Vakıfların, şartları ve bugünkü vakıf ifâdeler ile kurulan hayır cemiyetlerinin islam hukûkunda beyan edilen vakıflara zıd mu- âmeleleri	57
Zekat ve sadaka-ı fıtırın ve kurban derilerinin fakirlerin hakkı olduğu halde, câmiye, yola ve okul gibi müesseselere gayri, meş- rû sarfların izâhı	57
«Faydalanılan ilim» sâhibinin, talebe, yetiştirme eser yazma ve nasihat yoluyla hayırlı hizmetler ve menfaatlanan ilim sâhi- binde amel defteri kapanmaz	58
«Hayırlı duada bulunan evladlar», hayatda devam edib nesilden nesile silsile ile iyi evlad bırakanların amel defterleri kapan- maz	58
Beş vakit namazını kılan evladlar, îmanlı, iyi amelli sâlih ev- ladlardır	59
Hiz. Nuh ve Hiz. İbrâhim aleyhisselam gibi peygamberlerin baba ve anneleri hakkında hayırlı duada bulundukları	59
204. Hadis, yine Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	60
Bu hadîsi şerifte, mûminlerin bir birlerinin sıkıntılarını gide- rib yardım edenlere, Allâhında o kimselerin sıkıntılarını def edib yardım edeceği	60
Kardeşinin aybını örtenlerin, ayıplarını Allâhü teâlânın örteceği	60
İlim yoluna gidene, Allâhü teâla cennete götüreceği	61
İlim ve zikri ilâhî için câmide toplanıp kur'anı kerim kıraat eden lere, sekînet, ilâhî rahmet kablâyb etraflarını rahmet melekleri-	

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
nin tavaf edib dolaştıkları	61
Ameli iyi olmayanlara, neseb ve sülâlelerinin fayda vermiyeceği	61
Sekînet-in târif ve îzahı	62
Kur'anı kerimi okuyanları, meleklerin tavafı keyfiyetinin îzahı	63
Kur'anı kerimi okuyan kimselerin hak teâla ile ünsiyet cihetleri	63
Kur'anı kerimi okuyan kimse, kıraatı sonunda dua ettikleri zaman, meleklerin «âmin» deyib duasının kabul olunacağı	64
Rasûlü ekrem efendimizin, halası Hz. Fâtımayı kendi ameli ile hakka sığınmasını tavsiye buyurması	65
Kıyâmet günü, kardeşlerin bir birlerinden, babanın evladdan, evladın babadan, anasının ve karısı ile kocasının bir birinden kaçanların vasıfları	65
205. Hadis, yine Ebî Hureyre (R.A) ın rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	66
Bu uzun hadîsi şerifde, hak için cihad, kıraat, ilim tâlimi; sadaka ve sehâveti riya için yapanların tehlikeli gâye ve davranışları beyan edilmiştir	67
206. Hadis, Abdullah bin Am (R.A) ın rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	68
Bu hadîsi şerifde; ilmin kabzının, âlimlerin kabzı ile olduğu	68
Âlimlerin yok edilmesi ile, bir çok câhillerin âlim tânınb câhil halkın onlara âlim diye muracaat edecekleri	68
O câhil başlarında, sanki âlim gibi bilmedikleri halde fetva verib, hem kendilerini ve hem fetva danışanları helâk edecekleri ...	68
İlim sâhibi ve ilmi ile âmil olub ehîl kişilere muracaatın luzumu	68
İlim sâhibi olmayıb, fakat allâme ve âlim zırhına bürünen cahil başlardan hazer edilmesinin gerektiği	69
Edille-i şer'iyeyi bilemiyen pek çok okumuş cahilleri, halkın âlim zannedib muracaat etmelerinin tehlikeleri	69
İslâmın beş şartından pek çoklarını hakkı ile bilib amel etmeyen bir takım okumuş câhillerin, ilim zırhına büründükleri	69
Pek çok fâsatlıklara sebeb olan ve fasıklara dalkavukluk yaparak bilmedikleri halde hüküm kesenlerin görünmeleri Peygamber efendimizin mûcizesinin zuhûrudur	70
O câhil başlardan birisinin hacda, kurban kesmeyib memlekete dönünce kesme keyfiyeti hakkındaki fâsit fetvasının îzahı	70

Hacca gidecek hacı efendilere ve diğer müslümanlara, böyle fasit ve dalkavuk okumuş câhillerden hazar edib, gerçek âlim ve âmil kişilere muracaat etmelerinin gerektiği	70-71
Câhil kimselerin, âlim görünmeleri, gerçek âlimlerin âhirete gitmeleri veya kablarına çekilmeleri ile meydana çıkacakları Kıyamet alâmetlerinden; zinanın, içkinin, adam öldürmenin, câhillerin fetvada bulunmalarının, fetvayı danışanın ve fetva veren müfti veya fetvâcının doğru davranmayacakları	71
207. Hadis, Şakîk (R.A) in rivâyet ettiği hadîsidir	72
Her gün nasihat isteyen cemaata, Abdullâh bin mes'ud (R.A) in, Rasûlullah (S.A.V) efendimizin aralıklı nasihat ettiği ile cevaplandırdığı	72
Râvî sakîk (R.A) in, hal tercümesi	72
İbî Mes'ud (R.A) , haftanın her perşembe günü nasihat ettiği Bu zat ile ashâbı kiram efendilerimizin, her işlerinde Rasûlû ekrem efendimize tâbi olurlardı	73
Nasihatı saatlerce yapmanın ve el kol sallayarak nasihat da bulunmanın kerihliği	73
Peygamber efendimizin, «Bâzı kavm, cemaat şöyle yapmakda veya şöyle yapmışlardır... gibi.» ifadelerle nasihatda bulunduğu Nasihatda, şahıs ve zümre isimlerini söylemenin, nasihatın zararlı olmasına sebep olacağı	74
208. Hadis, Enes (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	74
Rasûlû ekrem efendimiz, bir kelimeyi anlaşılncaya kadar üç sefer tekrar ederdi ve bir topluluğa geldiğinde selam verirdi Efendimizin, bir sözü üç sefer tekrarlamasındaki sebebler ...	74
209. Hadis, Ebî Mes'ud (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	75
Hayre delâlet edene, hayrı işleyenin ecri mükâfatı verilir	76
Râvî Ebî Mes'ud (R.A) in tercüme-i hâli	76
İlme ve hayre delâlet edenlerin, ilmi öğrenen ve öğretenlerin ve hayrı yapanların ecrü mükâfatının verileceği	77
Kur'an okuyacak, cami çeşme, yol, okul, hastane, elektirik ve su hayrı gibi iyi amelleri işleyecklere delâlet eden kimseler, bu iyilikleri işleyenlerin ecrinin aynısını alırlar	77
210. Hadis, Cerrir (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	78
Rasûlû ekrem efendimize, uzaklardan gelen cemaata ve bütün müslümanlara uzun hitabda bulunub, insanların Adem aleyhis-selâmın soyundan olduğu	71

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sahife</u>
Ashabın, infakda bulunmasını tavsiye buyurması	79
İslamda, iyi ve kötü sünnet ihdas edip işleyenlerin alacakları mükâfat ile yüklenecekleri vizrin fenâlığı	79
Râvî Cerir bin Abdillâh Ebû Amr (R.A) in tercüme-i hâli	79
H. Ceririn, bu ümmetin yûsufu olduğu	80
Sünnetin ihyâsı ile Bid'atın ihdası hakkında mâlumât	80
211. Hadis, İbri Mes'ud (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerîftir	80
Bir şahsı öldüren her kâtilin vebâlinde, Adem aleyhisselâmın olğu kâbiledede bir vizir yazılır	80
Kardeş kâtili Kâbil ile, hakka teslim olan Hâbil'in aralarında geçen hâdise ve mes'ele	81
Bu husûsun kur'andaki beyanı	81

İLİMLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

212. Hadis, kesir bin kays (R.A) in rivâyet ettiği hadisdir	82
Medîne-i münevvereden Şama kadar gelen bir kişinin, H. Ebud derda (R.A) a, hadisi nebevî öğrenmek maksadiyle geldiğini söylemesi	82
H. Ebudderdânın uzun bir hadisi okuyub cevabda bulunması	83
İlim yoluna gidenin, yolunun cennet yolu olduğu	83
İlim taleb edene, meleklerin ayakları altına kanatlarını serdiği	83
Âlime, göklerde, yerdeki varlıklar ve denizdeki balıklar dua ederler	83
Âlimin âbid üzerine üstünlüğü, ayın on dördündeki zamanında yıldızlara üstünlüğü gibidir	83
Âlimler, peygamberlerin vârisleridirler	83
Râvî kesir bin kays (R.A) in Tercüme-i hâli	83
İlim taleb etmek, en üstün ameldir	83
İlmi, Allahdan başkası için taleb edenlerin, ümin Alâha âit olub, ona götürdüğü beyan edilmiştir	84
İmam-ı Şâfi-i hazretlerinin, «İlim taleb etmek, nâfile namaz kılmaktan efdaldır.» kıymetli sözünün düşündürdükleri hususlar	84
Meleklerin, ilim taleb eden kimsenin ayaklarının altlarına kanatlarını koyduğunu eğlenceye alarak yürüyen kimsenin ayaklarının kuruyub yok olduğu	84
Câmiye, mescide ve medrese gibi okul ve evlere ilim öğrenmek	

İçin nasihat dinlemeye, ilim öğrenmeye gidenlerde, ilim yoluna giddiklerini bilmelidirler.	85
Âlimin, âbid üzerine fazilet ve üstünlüğünün temsili izahları ...	85
Cihâdın enefdalı, zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir ...	86
İlim tâlim ederek cihadda bulunmak, oturub zikri ilâhîde bulunmaktan efdaldır ...	86
İlim adamlarının derece ve mertebelerini, gerçek müminler takdir ederler ...	86
Bâzı câhiller ise, ilmi ile âmil olan âlimi takdir edememektedirler ...	86
Âbid geçinenlerden bâzıları, yaptıkları ibâdetlerin; farzlarını, vacib ve sünnetlerini bilemezler, fesad ve kerâhatını da bilmezler, yinede âlimden üstün görünürler.	87
Rasûlû ekrem efendimizin mubârek sözünde, âlimin âbiddin üstünlüğü beyan buyurulmuş iken, o zavallı câhillerin halleri pek acâib ve kötüdür ...	87
Gerçek müminler, her şeyin derece ve mertebelerini bilirler ve öyle mertebelendirirler ...	87
Karada ve denizde yaşayan canlıların, adetleri ...	87
Peyğamber vârisleri, sahib oldukları nimetin kıymetini takdir etmelidirler ...	87-88
213. Hadis, Ebî Ümâmetülbâhilî (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	88
Rasûlû ekrem efendimiz, «âlimin, âbid üzerine üstünlüğü, benim sizin üzerinize üstünlüğüm gibidir.» buyurmuştur ...	88
Melekler, göklerde ve yerdeki canlılar, hatta deliklerindeki karıncalar, hatta balık dahi insanlara ilim öğreten kişiye dua ederler ...	88
Alime, böyle dua edilmesi, o kimsenin bütün beşerin ve canlıların hayrını istemesindendir ...	89
İlmi ile âmil olmayan âlim, kıyametde en şiddetli azab ile azablanacaktır.	89
214 Hadis, Mekkul (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir. ...	89
Âlimin âbid üzerine fazîleti, peygamber efendimizin ümmetinin en aşağısına üstünlüğü gibidir.	90
Allâhdan gerçekten korkanlar, ilmi ile âmil âlimlerdir ...	90

	Sahife
Râvî mekhul (R.A) in tercüme-i hâli	90
Alim ile âbidin üstünlük mertebelerinin açıklamalı izahı	90
Allahdan en çok korkanların âlimler olduğu ve Allâhın velî kul- larının Allahdan çok korkanlardan olduğunu beyan eden âyet mealleri	91
Allâhü teâlayi hakkı ile bilen âlimler, Allâhın velî kullarından olmazlarsa, Allâhın velîleri olmayacağı husûsunu buyuran büyüklerin sözleri	92
Seyyid Ahmed Rufâ-î merhumun; «Allâhü teâla, câhil kimseyi velî (dost) tanımaz.» sözü	92
İlmi ile âmil âlimlerin, câhil âbidlerden çok ve çok üstünlükleri; kitab, sünnet ve icma-ı ümmetle gâyet açık bir şekilde beyan edilmiştir	92
İlmi ile âmil alimler ve Allâha ihlasla ibâdet yapan âbidler, dâima hak yolunda derece ve mertebelerini bilerek hayata devam etmişlerdir	93
Bir kaç büyüğün hayatını okuyub bir az tesbih tehlil ve bir kaç rek'at nâfile namaz kılmakla bütün faziletleri topladıklarını zan- nedib ilmi ve ilim adamını küçük görenlerin acâib halleri	93
Tek yol islam yolu ve Hz. Muhammedin tâkikatıdır	93
Tarîkatların hepsinin bâtil olup, ancak tarikatı muhammediye olan peygamber efendimizin yol ve izine tâbî olanlarındaki doğ- rudur	94
Ehli tasavvuf geçinenlerden on iki (12) yola ayrılıp birisi, hak yola tâbî olup diğerlerinin bâtila sapdıkları	94
11 tane sapıklar, Hulûliyye, Hâliyye, evliyaiyye, Şemrahiyye, hubbiyye, Hûriyye, ibahiyye, mütekâsiliyye, vâkıfıyye ve ilhâ- miyye ismini alanların bâtil görüş ve akîdeleri	94-95
Günümüzdeki bâzı sapık tarîkatlar ve târikatcılar	95
Sıratı müstekîme tâbî olma husûsunun beyanı	97
215 Hadis, Ebî Saîd el hudrî (R.A) den mervî hadîsi şerîfidir	98
İnsanların uzaklardan gelib dinde fakih olmalarını isteyenlerine hayır tavsiye etmek gerektiği	98
Bu hadîsi şerîfde, Ashaba muracaat edib onları söz ve fiillerine tâbî olmayı beyan buyurmaktadır	98
Ashâbın yolunun, târikatı muhammediye yolu olduğu	98
Fakihlere göre kuttla-ı tarîk, sofıyye gurûhudur	99
Hâdimî merhum, «Câhilin sofusu, şeytanın maskarasıdır.» de- miştir	99

	Sahife
216. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	100
Hikmetli kelime, akıllı kişinin yitiğidir	100
Hikmetli kelimenin anlam ve îzâhı	100
Hikmet-in, mânâsı hakkında görüşler	100
Hikmet hakkında onbir (11) adet tevîlin beyanı	101
Hikmet verilenlerden kur'andaki şahsiyetlerin isimlerinden bazıları	101
İlim ve Hikmetin Çindede olsa, taleb edilmesinin luzûmu	102
İlim ve Hikmeti öğrenmek için, yabancı dil öğrenmenin cevazı	103
Rasûlü ekrem efendimize gelen yabancı dil sâhiblerinin dillerini bilen tercümanların bulunduğu	103
«Söyleyene bakma, söylenene bak» cümlesinin anlamı ve îzâhı	103
217. Hadis, İbni Abbas (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	104
«Bir fakihin (şeriat âliminin), şeytana, bin âbiddeden eşettir.» hadîsin anlamı	104
Şeytanın, ibâdetle meşgul olan bin âbiddeden daha fazla, bir âlimden korkduğunun temsilli îzâhı	104
Şeytan, bin âbidi gâyet rahat şaşırtıp sapıtabildiği ve fakat bir âlimi sapıtmakta daha fazla güçlük çektiğinin beyanı	104
Şeytanın, en çok korkduğu ilmi ile âmil, fakihlerdir	105
Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden hayırlıdır	105
İlmi ile âmil olan bir fakih, bütün insanlığa faydalı olduğundan, bin âbiddeden hayırlıdır	105
Kur'anı kerimden bir âyet öğrenmek, amel edilsede edilmesede, yüz rek'ât nâfile namaz kılmaktan efdalıdır, hükmünün îzâhı	105-106
İlim bablarından bir bab öğrenmenin, bin rek'at namaz kılmaktan efdal olduğu	106
İlimden bir babın beyan ve îzâhı	106
218. Hadis, Enes (R.A) in beyan ettiği hadîsi şerifdir	107
«İlim taleb etmek, her müslüman üzerine farzdır» hükmünün îzâhı	107
Farz-ın, luğat ve şeriat mânaları	108
Farzı îtikâdî, farzı amelî, farzı ayn ve farzı kifâyenin târif ve îzahları	108
Kızına besmeleyi ve zarûrâtı dîniyyeyi öğretmeyenlerden bazılarının, kızına tahsil ettirmelerinin fenalık ve vebaları	109
Gayri meşrû tahsîlin meyvalarının görüntüleri	109

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sahife</u>
Akif merhumun, «erkeklerden, kızların analık ilmini tahsil etmelerinin Ruslaşmak» diyerek vasıflandırması	109
«Na mahreme, karısının ve kızlarının ismini söylemeyen er kişiler» mısraları	110
«Çıplak inkılabın, rezâlet olub» haya, edeb ve haysiyetin yok olacağı	110
Hem Akif merhuma hayranlıktan dem vurub, hemde gayri meşrû tahsil usûlu ile kızların erkeklerle karma karışık okumasını savunan beyinsiz ve hayasızların halleri	110
Peyğamber efendimizin hanımları, müminlerin anaları olduğu halde, perde ve kapı gibi şeylerin arkasından onlara bir şey sorub istemeyi emir buyuran âyet meâli	111
Yabancı kadına, mâzeretsiz el dokunmanın haram ve yasaklığı	111
Allâha ve âhiret gününe inanan bir kadının, üç günlük mesafedeki yolculuğu; babası, kocası, amcası ve oğlu gibi bir erkek olmaktan sefere çıkmasının haramlığı	112
İmam-ı Âzâmın, talebesi İmam-ı Muhammedi sakalı bitinceye kadar huzûruna olmayıp arkasına oturduğu	112
Dışisini kıskanmıyan kimsenin, «deyyüs» olduğunu beyan eden hadis meâli	112
Bilinmesi farz olan hükümlerin ana hatlarından bazıları	113
Farzdan evvel farzın, ilim ve farz içinde farzın ilimde amel olduğu	113
Farzdan sonra farz, Alâhın azabından korkmak ve rahmetinden ummaktır	113
İlim, insanların kalblerini nurlandırıp düşüncelerini iyi ve hayra sevk eder	113
Dini ve ilmi istismar edenlerden birinin, geçmiş milletlerde domuz sûretine çevrildiği	114
Din istismarcılarının, sûretlerini Allâhü teâlanın maymun ve domuz sûretine çevirdiğini beyan eden âyet meali	115
«Yüksek tahsilliyim» diyerek hafızlığını öğreten hocasının elini öpmekten veya eline varmakdan kaçınarak hocasının baba ve annesinin bayramına gitmeyen bir kibirli	115
Hz. Ali nin, «Bana, bir harf öğretenin kölesi olurum» sözünün anlamı	115
Üniversite ve yüksek okul mezunlarından bâzılarının, fakülte	

	<u>Sahife</u>
ve yüksek okul mezûnu olmayan gerçekten dîni iyi bilen âlim leri küçük görmeleri hastalığı	115
«Fakülte ve yüksek okul mezûnu değildir» diyerek H. Ebû Bekir, H. Ömer, H. Osman ve H. Aliyide küçümseyenlerin acâib davranışları	116
H. Muaz-ın; ictihâdını ve dört mezheb imamlarını hiçimseyib onlara bağlı olmadan ve onların ictihâdının zıddı ictihaddan dem vuranlardan misaller	116
Peygamber efendimizin ashabının yıldızlar gibi olub, uyanları doğruya götürdüklerinin beyanı	117
Sahâbenin en aşağısı, imamı âzam ve emsâlinde efdaldır ...	117
İmam-ı Malîk ile ondört (14) yaşındaki talebesi imam-ı Şâfi- înin aralarında geçen çok mühim ve uzun ilmî mes'ele (ezberle- yiniz)	117-118
İlmin bir kuyu olub, müzâkerenin bir kova olduğu	118
Bir mes'elenin aydınlatılması için, manazara ve muhâlefetdeki iyi ve kötü hal ve davranışlar	119
Gerçek âlimler, kendilerinden evvel geçen ilim dâhîlerini tak- dir edib rahmetle anmışlardır.	119
İmam-ı Şâfi-î merhumun, «Bütün insanlar Ebû Hanîfenin iyâli- dir.» sözünün düşündürdükleri	119
Geçmiş büyüklerimizi, rahmetle anıb saygıda bulunmanın luzû- mu	119
İlim adamı ve talebe-i ulûmun dikkat etmeleri gereken hususlar	119
«Ben âlimim» diyen kimsenin câhil olduğunu beyan eden hadisi şerif	120
İâm-ı Azam (R.A) ın, daha sahih sened ve hadisin, kendinin mez- hebi olduğunu buyurduğu	120
İmam-ı Şâfi-î hazretlerinin, Bağdata geldiğinde, İmamı Azam merhuma hurmeten sabah namazında kunud duasını okumayı terk ettiği	120
Bir sözün, yüz tevilinden 99 küfrü icab edib, biri îmanı icab etse, müftinin 99 atıb îman tarafı ile fetva vermesi gerektiği	121
« Ebû Hanfe Çuvalladı » diyen şeytan düşünceli sapıkların durum ları	121
Şeyhul islam ibnî Teymiye, Teftazânî, Aliyyulkârî ve Seyyid Kutub merhumlar gibi selefden islam büyüklerine dil uzatan ve onları harîs emellerine âlet edib yanlış hüküm ve beyanlarda bulunanlardan Allâh'a sığınırız.	121

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
Bu zatların hayatlarını yazan kaynaklardan bâzıları	121
219. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in rivayet ettiği hadisi şerifdir ...	122
Munafıkda, güzel huy ile dinde fakih olmak, bulunmaz	122
Hakîkî ve mecâzî nifakın târif ve izahı	122
Husnû semt = Güzel huy ve güzel ahlakın târif ve izahı	122
Dinde fakih olmanın, anlam ve izahı	123
Munafık-ın, dili ile allâme kesilib durmadan konuştuğu	123
220. Hadis, Enes (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	124
İlim talebine çıkan kimse, dönünceye kadar Allah yolundadır ...	124
Müminlerin, iki kısma ayrılıb bir kısmının din ve şeriat ilmini öğrenib diğer bir kısmında cebhede ilâ-i kelimetullah için cihadda çıkacağı	124
İlmi fıkhi öğrenenler, cihaddan dönenlere ve bütün insanlara dinlerini öğreteceklerdir	125
İlim ve irfan yolunda olanlar, kendilerinin Allah yolunda olduklarını unutmamalıdır	125
221. Hadis, sehberetül ezdî (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	125
İlim taleb eden kimsenin, geçmiş günahları bağışlanır	125
Râvî sehberetülezdî (R.A) in tercüme-i hâli	125
İlme çalışan kimsenin, işlemiş olduğu küçük günahlarının afv olunduğu	126
222. Hadis, Ebî Said el Hudri (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	126
Mümin, işittiği ilime cennete girinceye kadar doymaz	126
223. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	126
Bir kimse, bildiği ilimden sorulunca, ilmi ehlerinden ve ilme muhtaç olandan saklayıp öğretmezse, kıyamet gününde ateşden bir gemle gemlenir	126
224. Hadis, bu hadisi; İbni Mâce Enes (R.A) den rivayet etmişlerdir	126
İlmin nevilerinden öğrenmek isteyenlere, bilenlerin saklamaları hâlinde âhirette cehennem ateşinden yapılmış gemle gemleneceklerinin beyanı	127
İlâhî âyet ve hadislerin hükümlerini bilibde öğrenmek isteyenlere, saklayıp öğretmeyen alimlere, Allâhü teâla ve bütün lânetçiler, lânet ederler.	127
H. Ebû Hureyrenin, «kur'andaki iki âyet olmasaydı, hiç bir hadis rivâyet edib nakletmezdim.» cümlesinin ihtivâ ettiği âyet mealleri	128

	<u>Sahife</u>
İlim sâhibleri, imkan dâhilinde bildiklerini çeşitli yollardan nakledib öğreteceklerdir	128
225. Hadis, kâb bin mâlik (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	128
İlmi, âlimlere karşı çalım satıp büyükmek veya sefihlerle mücadele etmek veya insanların teveccühünü kazanmak için öğrenen kimseyi, Allâhü teâla cehenneme atar	128
229. Hadis, Aynı hadisi, ibni mâce, ibni Ömer (R.A) den rivayet etmiştir	128
Râvî kâb bin mâlik (R.A) in, tercüme-i hâli	129
Âlimlere karşı, büyükmek böbürlenmek için ilim tahsil edenlerin halleri	129
Kötü niyetle ilim tahsil etmenin, cehennemlik olduğu	130
Hocasına karşı gelib büyükmek, ilim tahsil edenlerden örnek misaller	130
Hasanî Basrî merhumun talebesi olan vâsıl bin Atâ'nın isyan ve sapıtmasına sebep olan meseleler	130
Selefe saygısızlık yapanlara karşı, üstadlarının birisinin böylelerine ilim öğrettiğinden çok üzgün olduğunu beyan ettiği Arabcanın elifbasından başlayıp ilim öğrendiği hocasına karşı, fırkacıların telkinleri neticesinde büyükmek saygısızlıkta bulunanlar	131
Siyâsî düşünce ve menfaatları bahane ederek, üstadlarını beğenmeyip saygısızlıkta bulunanlardan misaller	131
İlmi, cehâletten kurtulmak, hakkın rızasını kazanmak, Dini muhîni islâma hizmet etmek ve âhiret seâdetini temin etmek gibi güzel gayelerle tahsil etmenin gerektiği	131
«Her ilim sâhibinin üstünde, bir âlim vardır» mealdeki âyeti kerîmenin düşündürdükleri	132
«(Habîbim!) deki : Ya Rabbi! benim, ilmimi artır.» âyetinin hükmü	132
İlmi, sefihlerde mücadele etmek için tahsil etmeninde, cehennemlik olmaya sebep olduğu	132
Sefihlerin huy ve ahlaklarını beyan eden âyet mealleri	132
İlim tahsilinde bulunan genç kardeşlerimizin, böyle sefihlerle cidalâ dalmadan ilme çalışıp tâlim etmeleri gerektiği	133
İlmi; insanların teveccühünü kazanmak için tahsil etmenin cehennemlik olduğu	134

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
İlme çalışırken, mevkiini, makamını, halkın yanındaki mansıbını, alacağı meblağı ve halkın teveccühünü nasıl kazanacağını düşünürse, cehennemî bir çalışmadır	134
İlmin tad ve lezzetine erişenler, fânî dünyaya ve dünyanın parasına, kârısına, makam ve mansıbına rağbet etmezler	134
İlmi ile amel etmeyen âlimin, bir fesad olduğu ve fakat câhil âbidin, daha fena fesadlığı	135
İlim zırhına bürünen, şeytan düşünceli bir sapığın, Hz. Nuh aleyhisselamla kendini mukâyese etmesi	135
İlim zırhına bürünüb şöhret ve makam düşgünü birisinin, «din adamı siyasete atılmalıdır.» ifadesinin düşündürdükleri	135
İmam-ı Azam hazretlerinin kadılık kabul etmediğinden kırbaılanması	136
Onun devri ile günümüzün idâre ve îcrâsının mukayesesı	136
Zenbilli Ali Efendi merhumun, Yavuz Sultan Selim hazretlerine din ve âhiret işinde tavsiye ve îkazları ile karşısına dikilmesi	136
Din adamı zırhına bürünübde, dinimizde fırkacılığın haram ve yasaklığı sabit iken, nasıl oluyorda siyâsete atılmayı ve fırkacılığı savunuyorlar	137
Fırka ve fırkacılığın haram ve yasaklığını beyan eden âyet mealleri	137
Ahmed Cevdet Paşa merhumun tercüme ettiği « İbni haldun mukaddimesi » adlı eserin üçüncü cildinde, din adamlarına, siyâsetten niçin uzak olmaları gerektiğinin illet ve sebeblerinden bâzıları	138
Aklî ve naklî delilere vâkıf, zekî ve siyâsette dâhi âlimlerinin, siyâsetle iştigâllerinin cevazı	138
İMAM-I BUHARİ merhumun, zamanın sultanına bir ilim oteritesi olarak ilmin ve ilim adamının değeri nasıl olduğunu bildiren şâyânî dikkat beyanları	138
Molla Husrev merhumla Sultan Fatih merhumun aralarında geçen şâyânî dikkat cümlelerin gayreti ilmiyye ile ve ilmin takdiri	139
Peyğamber postuna oturan vârisi nebî ilim adamlarının, şahsiyetli söz ve davranışları ile günümüzün ilim fukarası dalkavukların davranışlarının mukayesesı	139
Sâdık mûmin ve siyasetde dâhî kişilerin, ilim adamıda olsa, idâreye sâhib çıkmaları gerektiği	140

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
Devlet reisinin, zamanın en efdal kişisi şart olmayıp, daha siyâsî olanın olmasının gerektiği	140
İslam esaslarına bağlı olarak idâreye tâlib olmanın yönlerine âit büyüklerin ifâde ve davranışları ile, gayri islâmî idâre sistemine ihtiraslı bir şekilde tâlib olanların acâib halleri	140
Fırkalara girip siyasete atılan din adamlarına, bağlı oldukları fırkacılardan başkalarının itmad etmeyip inanmadıkları gâyet açıktır	140
Allâhın Gazabı ile insanların rızasını kazanmak isteyenlere, Allâhü teâla insanlarıda gazablandırıp râzî kılmaz	140
Siyâsete atılma ididasında olan ve atılan din adamlarının nazarı dikkatlerine bir kaç âyet mealleri	141
Sâdiklarla berâber olup zâlimlerden uzak olmayı beyan eden âyet mealleri	141
Allâh-ın hükmü ile hükmetmeyenlerin zâlim, fasık ve kâfirlerden oldukları	141
Fâsık ve zâlim medhedildiği vakit, Allâhü teâla kazablanır	141
Bid'at sâhibine hurmet etmenin, dînin yıkılmasına yardım edildiğini beyan eden hadis meâli	142
Zengine, zenginliğinden dolayı tevâzû etmek, dînin üçte ikisinin gitdiğini beyan eden hadis meâli	142
Ebu mansûru mâturîdî merhumun, « Zamânın sultanına (devlet reisine) âdil diyen, kâfir olur. » cümlesinin beyanı	142
Din âliminin dostlarının çokluğu, onun dinde tam doğruyu söylemeyip hak ile batılı karıştırdığından olduğu	142
Rütbelerin en üstünü, ilim rütbesidir	142
227. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) ın rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	143
İlmi, dünya nîmetine kavuşmak için tahsil edenlerin, cennetin kokusunu duyamayacağı	143
İlmi, Allâhın rızasına uygun olarak tahsil eden kimseye, dünya nîmeti tâbî olup geldiğinde hiç bir mahzur olmayıp hakka uygun olduğu	143
Hakkın rızasını tahsil için ilim öğrenen kimse, Allahdan korkub gerçek kul olmakla, hem sıkıntılara bir genişlik ve hemde umulmayan yerden rızık verileceğini beyan eden âyet meâli	143
Bir zaman olacaktır ki, insana dirhem ve dinar (gümüş ve altından = paradan) başka bir şeyin fayda vermeyeceğini beyan eden hadîs meâli	144

Süfyânî sevri merhumun, uzun cümlelerinden, «Eğer elimizdeki dînar ve dirhemler olmasa, melikler (idâreciler), bizi mendillerinin kiri yerine indirirler» dikkat edilmesi gereken mukîm beyanları	144
Allâha hizmet edene, dünyanın hizmet edeceği ve dünyaya hizmet edenede meşekkat olacağı	144
Hasanî Basrî hazretlerinin, ip üzerinde seken bir canbaz hakkında, «Bu adam, bizim ashabımızdan hayırlıdır. Zira bu adam, dünyayı dünya ile yiyor. Bizim ilim adamlarımız ise, din ile dünyayı yiyorlar.» beyanının düşündürdükleri	145
228. Hadis, ibni mes'ud (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	145
Efendimizin, kendisinin nasihatlarını dinleyib, öğrenib iktizasiyle amel edene, yüzünün güzelleşmesi için hayır duada bulunduğu	145
İhlaslı amel, hakkı tavsiye etmek ve islam cemaatından ayrılmamak; müslümanın kalbini, hile ve hâinlikten korur ...	145
229. Hadis, Aynı hadîsi, zeyd bin sâbit (R.A) rivâyet etmiştir ...	146
230. Hadis, ibni mes'ud (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	146
Peygamber efendimizin sünnet ve hadislerinden işidib, başkalarına öğretenin yüzünün nurlanmasına dua buyurulmuştur ...	146
231. Hadis, Aynı hadîsi, Ebüdderdâ (R.A), rivâyet etmiştir	146
Rasûlû ekrem efendimizin hadîsini duyan ve bilen bir kişinin, başkalarına tebliğ ve tâlim etmesi hâlinde, yüzünün nurlanmasının îzâhı	146
İhtiyaçların, yüzleri güzel ve beşîş olanlardan istemenin gerektiği	147
Hadîsi nebevî tebliği ve nasihatla meşkul olanların geçmişde ve günümüzde yüzleri hep nurludur	147
Nasihat-ın, luğat ve şeriat mânası	148
Nasihatın mûminlere fayda vereceğini beyan eden âyeti kerime meâli	148
Nasihat ve öğüt, fayda vereceklere, verilmelidir	148
Nasihat ve tebliğin, fitneyi mûcib olmayıp fayda vereceği zamanda ve öyle şahıslara yapılması gerektiği	148
Nasihat ve öğütte meşkul olanların, evvela kendilerine nasihat etmeleri gerektiği	149
Nasihatda, riâyet edilmesi gereken hususlardan bâzıları	149

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
Nasihat ve islamî hüküm beyanını, yâ âmir veya memur veya cidalcı kimse, yapar	150
Nasihat; Allah için, kitab, Rasûl; müslümanların imamları ve bütün müslümanlar için yapıldığının izâhı	150
Allah yolunda çihad edenler, hiç kimsenin kınamasından çekinmezler	151
Nasihatcıda, güler, yüz, tatlı dil ve ağlar göz olması lâzımdır ...	151
Nasihatda, tâkib edilecek güzel hasletleri beyan eden âyet mealleri	151
En geçerli vâiz, ölümdür	152
Nasihatçıdan, ölüm ve musibetlerden îkaz olub uyanmıyanın en son nasihatçısı, cehennem ateşidir	152
232. Hadis, ibni Abbas (R.A) ın rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	153
Rasûlüllah (S.A.V) efendimizin, hadîsini kesinlikle hadîs olarak bilenin rivâyet edib nakletmesi lâzımdır	153
Hadîsi şerif olduğunu kesin bilmeyenler, hadis diye naklederlerse peygambere yalan isnad ve iftira olacağından, o kimselerin varacakları yer, cehennemdir	153
223. Hadis, aynı hadisi, İbni Mes'ud (R.A) rivâyet etmiştir ...	153
234. Hadis, ibni Abbas (R.A) ın rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	153
Kur'anı kerimin âyetlerine, kendi reyî ile mana verib hüküm beyan eden kimsenin varacağı yer, cehennemdir	153
Kur'anı kerime mana verib hüküm beyan edeceklerde bulunması gereken ilim nevîleri ve Kur'an dilinin âlimlerinin durumları ...	154
235. Hadis, Cündüb (R.A) ın rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	155
Kur'anı kerim hakkında kendi reyî (görüşü) ile hüküm beyan eden kimse, isâbetde etse, hata etmiştir	155
Râvî Cündüb (R.A) ın tercüme-i hâli	155
Kur'an dili arabcayı iyi bilib kur'ana mâna verebilmek için bilinmesi lâzım ilim çeşitlerinin isimleri	155
İlmî otoritelerin, kur'anı kerîme mâna verib tefsir edebilecekleri ve ilmî otoriteye sahip olmayanlarda, mevcut eserlerin ve âlimlerin beyanları ile iktifa edecekleri	156
Kur'anı kerîmin lafız ve mânasına hiç muvafakat etmeyen ve kendi görüşlerine göre tevil edenlerden, Râfızî (Şîî) lerin fâsit tevilleri	156
Günümüzdeki bâzı câhillerin veya allâme geçinen okumuş sa-	

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa
pıkların, kendi görüş ve reylerine göre, kur'an ayetlerini tevîl edenlerden örnek misallar	156
Kur'an ayetlerini, yazdığı not defterinden yanlış okuyan, okumuş câhillerden, ictihad iddiasında bulunan bir sersemin iddia ve beyanları	157
Hukukcu, Sosyolog, İktisadçı ve Psikoloji âlimlerinin, birleşerek bir ictihad sûrasından dem vuranların fesatlıkları	157
Nurlu devir olan birinci asra günümüzden asırlarca yakın olup geçen dev âlimlerden pek çoklarının, ictihada cesâretlerinin, olmadıklarının beyanı	158
Mutlak ictihâdın câiz olmasına rağmen, mes'eleyi mes'eleye kıyas yoluyla ictihad yapmanın gerektiği	158
Günümüzde mutlak ictihaddan bahsedenlerin «faize helâl» iddiaları ile hacda kurbanı kesmeyib memlekette kurbanı kesme meselesi gibi hükümlerin beyanlardaki hâsitlikleri	158
Müctehid ve fakihleri tahkir edib küçümseyen sapıkların fâsit telkin ve beyanları	159
Mecellenin 15. maddesi olan, « Mevridi nasda, ictihada mesağ yoktur. » kâidesini eleştiren şeytan düşüncelilerin halleri	159
Peygamberin dahi, ictihad etme imkanı olamayan kad'î naslar hakkında ne cür'etle ictihad iddiasında bulunurlar, hayret!	159
« Câhil, cesâretlidir. » denildiği gibi, cehâletin verdiği gurur ve cesâret, insanı çok kötü şeylere sürükleyor.	159
Selefin tâkib ettiği ehli sünnet yolu, en doğru yoldur.	150
Avâmın vazîfesi, fakihlerin söz ve görüşlerine tâbî olmaktır	160
MÜCTEHİDLERİN TABAKALARI üç adettir	160
Mutlak müctehid ve mezhebde müctehidlerin beyanı	160
Mes'elelerde müctehidlerin, değer kuvvetleri	161
FAKİHLERİN TABAKALARI	161
Fakihlerin tabakaları; ashâbı tahric, ashâbı tercih ve ashâbı temyizdir	161
Fakihlerin dördüncüsü ise, sağını solundan, yağlıyı yağsızdan fark edemeyecek derecede âciz olup, taklid edenleri ve kendilerini helak eden kimselerdir	162
Fetva verecek müfti ve emsâli kişiler, tesbitli ve delilli bir şekilde hükümde bulunmalıdırlar	162
İmam-ı Azam-ın , kendinin söz ve hükmünün, nereden alındığını	

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
bilmeyen kimsenin, fetva vermesinin helal olmayacağını buyurduğu	162
İctihadda bulunmak iddiâsında olanlara, Mehmet Âkif merhumun uzun veciz mısraları	163
Selefi sâlihîn efendilerimize ve eserlerine, değer verib saygı da bulunmanın lüzûmu	164
İbni Mes'ud (R.A) ın, « Aleyküm bilatik = Eskiye sarılınz. » cümlesinin anlam ve îzâhı	164
« Eski eserler » adı altında değer verilen varlıklardan örnekler	164
Büyüğe saygı ve küçüğe sevgi, islâmın prensibi iken, uzak ve yakın tarihdeki kıymetli ilim otoriteleri müctehid ve fakihleri küçümseyenlerin kötülükleri	165
Sahâbe ve tâbiîn gibi şahsiyetlerin isimlerini söylerken, hürmet ve saygıya değer kelimeleri söylemeden rast gele bir kişinin ismi gibi saygısızca söyleyenlerden örnekler	165
Müctehid ve fakihleri küçümseyen saygısız sapıklardan kaçınmanın gerektiği	165
İnsanların hayırlısı, efendimizin bulunduğu asırdakiler, ondan sonra onu tâkib eden asırdakiler ve ondan sonrada tâkib eden asırdakilerdir	166
236. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) ın, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	166
Kur'anı kerîmin müteşâbih ayetleri hakkında cidallaşmak, küfürdür	166
Kur'anın hükümleri, cehil, akıl ve mantık anlayışı ve şek ile değil, inanc ile kur'anın ilmîne vâkıf olup doğruya tâbî olmakla anlanabileceği	166
Kur'an hakkında cidallaşanların, bir âyeti savunurken diğer bir âyeti inkâr etme tehlikesine düşebilecekleri	167
237. Hadis, Amr bin Şuayb (R.A) ın babasından onunda dedesinden rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	167
Kur'anın hükmünü, kendi görüş ve düşüncelerine göre beyan edenlerin helak olacakları	167
Kur'an âyetleri, birbirini teyid ve tasdik için gelmiştir, yoksa bâzısı tasdik, diğer bâzısını inkar için gelmemiştir	168
Râvî Amr bin Şuayb (R.A) ın, tercüme-i hâli	168
238. Hadis, İbni Mes'ud (R.A) ın rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	168
Kur'anın yedi harf üzerine nâzil olup, her harf için bir zâhir ve bir de bâtın mânânın olduğu	168

	Sayfa
Kur'anın yedi harf üzere inişinin çeşitli yön ve görüşlerin izâhı	169
Her peygamberin, kendi kavminin diliyle gönderildiğini beyan eden âyet meâli	169
Kur'anın, sahâbe ve tâbiîn devrinde harekeli olmayıp sonra Haccacı zâlim zamanında Yahya Bin Yâmur (R.A) isimli âlimin harekelediği	170
Arabçayı öğreninceye kadar, zarûrete binaen başka dil ile kur'anı okuyub ibâdet yapmanın cevazı	170
Kur'anın yedi harf üzere inişi hakkında, diğer görüş ve izahlar	170
Yedi kıraatla namaz kılmanın câiz ve sahihliği	170
Hadîsi şerifde, kur'anın yedi harf üzere gelen her harf ve kıraat için; zâhir, bâtin, muttalî ve vâkîf olunacak mânaların olduğu	170
Kur'anın zâhir ve bâtin mânaları üzerindeki görüşlerin beyanı	171
Bir kimsenin, gerçek fakih olabilmesi için, kur'anı kerîmin vecihlerine vâkîf olması lâzımdır	172
İlmin evveline ve âhirine vâkîf olmak isteyen, kur'anı okuması gerektiği	172
239. Hadis, Abdullah bin Amr (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	173
İlim; Muhkem âyet, yahut kâim ve dâim olan sünnet veya müstekîm olan farz olmak üzere üçdür	173
Bu üç ilmin târifleri ile anlamlarının izâhı	173
İmam-ı Şâfi-i merhumun; Din ilminin, fıkıh ilmi ve beden ilminde tıp ilmi olduğunu, beyan buyurduğu cümleleri	174
Gerçek ilmi öğrenmeden, ilme çalışanların ızdırab veren hallerinin izâhı	174
Zarûrâtî dîniyyelerini öğrendikten sonra, cemiyet ve cemaat, memleket ve millete faydalı san'at ve teknik saha gibi ilim dallarında çalışmanında, dînî vazîfe olduğu	175
İslam düşmanlarına karşı, günün tekniğine göre, kuvvet gerektiren her şeye sâhib olmak, öğrenip yapmak, atmak ve atmayı sağlayacak imkanlara sâhib olmak, dînî ve millî bir vazîfedir	175
Dünya ve âhiretle ilgili bütün iyilik, fayda, ilim, teknik ve emsâli şeylerin hepsinin kur'anda olduğunu beyan eden âyet meâli	175
İslam düşmanlarından ve yabancılardan dilenmekle memleketin idâre edilemeyeceğini beyan eden Âkif merhumun mısraları	175

	<u>Sayfa</u>
İlhâmı, direk kur'andan alıp, asrın idrâkîne islamın söylenilmesi gerektiği	175
240. Hadis, Avf bin mâlik el eşcaî (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	176
Kıssa ve hikâyeler naklederek vâzu nasîhatı; ya emîr, yahut memur veya riyâset sevdasında olan mütekebbir-in yapacağı ...	176
241. Hadis, aynı hadisi; Amr bin Şuayb (R.A) rivayet etmiştir. Ancak üçüncü hükümdeki, «Veya mütekebbir kimse» yerine, «yahut cidalcı kimse» kelimesini zikretmiştir.	176
Râvî Avf bin mâlik el eşceî (R.A) in, tercüme-i hâli	176
«Kıssa ve Hikâye naklederek vâz etme» meselesinin izâhı	177
Nasîhatı, cemîyet ve cemâatın yapacağı husûsun beyanı	177
«İnsanlar, meliklerinin (emirlerinin) dîni üzeredirler.» cümlesinin anlamı	178
«Balık, başdan kokar» ata sözünün düşündürdükleri	178
Nasîhatı, irşad vazîfesiyle memur olan kimselerin yapması gerekir	178
Nasîhatı, âmir ve memurdan başkası yaparsa, o kimsenin, ya riyaset sevdasında bulunan bir kibirli, riyâkar veya gavgacı bir kişi olduğu	178
Nasihat etmekle memur olmayanların, kibirli, riyakar, cidalcı ve fesatçı şekillere bürünerek devam edenlerinden örnekler Dîni irşadı; siyâsete makam ve mevkîe, fırkacılığa ve emsâlî acâib kötülöklere âlet edib din istismarında bulunmanın tahribatları	178
Mala, makam ve mansıba, birde şöhrete düşkün olanların, dîni tahrib etmeleri, bir koyun sürüsüne giren iki kurdun tahrib ve fesadlıklarından daha eşettir.	179
242.Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	180
Bilmeden fetvâ veren kimse, fetvayı verdiği kimsenin günahını yüklenir	180
Bir işin, doğru tarafını bilen kimse, kardeşine eğri tarafı târif ederse, o kimse, haindir	180
Bilmediği halde fetva verenin, kötölük ve vebali	180
İstişâre edilecek kimse, itimad edilip inanılacak kimse olması şarttır.	181
Müslümanları aldatan kimse, müslümanlardan değildir	181
243. Hadis, Muâviye (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	181

	Sayfa
İlim adamlarının, lüzumsuz çekişmeleri yasaklanmıştır	181
244. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	181
Ferâiz ilmi ile kur'an tâlimini, ihmal etmeyib tâlim etmek gerektiği	181
245. Hadis, Ebidderdâ (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	182
Bir zaman ,ilmin mutlaka soyulacağı	182
246. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) inğ rivâyet ettiği hadîsi şeriftir	182
Yakın zamanda develerini (vasıtalarını) ilim talep etmek için surat edenlerin, medîne âliminden daha bilgili bulunmayacakları	182
O medîne âlimî hakkında, muhtelif görüş ve beyanlar	182-183
Hadisi şerifden mülhem olan yedi maddenin izahı	183
İbni Teymiye merhumun, «âlimlerin en efdalı, ashabı kiram ve onları tâkib eden tâbiîn olduğunu» beyan buyurduğu	184
247. Hadis, yine Ebû Hureyre (R.A) in, rivayet ettiği hadîsi şerifdir	184
Allâhü teâla, bu ümmet için, her yüz senenin başında bir MÜCEDDİD-i göndereceği	184
«Bu ümmet» kelimesi ile «Her yüz senenin başında» cümlesinin izâhı	184
«Müceddid» kelimesinin tesbit ve izahı	185
Müceddid kimsenin, bir millete ve memlekete mahsus olmayıp, her millet ve memlekette, o cemaatı tenvîr etmek için gönderileceği	185
Ümmetin bulunduğu zamandan sonra gelen zamanın, şerli olacağı	186
Gün geçdikce, şerrin artacağıнын beyanı	186
İnsanların, sonraki senelerde, Bid'atları ihdas edib, sünnetleri öldüreceklerinin beyanı	186
Bize, yakışan, selefi sâlihinden olan mütekaddimîn ulemasını takdîr edib rahmetle anmaktır	186
Gelen her senenin, geçen seneden şerli olacağını beyan eden İbni mes'ud merhumun mühim ve uzun sözleri	187
Müceddid; her memlekette her kavme hicrî ve rûmî yüzüncü yılın ya sonunda veya evvelinde gönderileceği	187
Müceddid; Dînin ve hükümlerinin ihmal edilip, din adamlarının küçük görüldüğü, ilme ve ilim adamına değer verilmediği	

	Sahife
zamanda gönderileceğinin beyanı	187
Müceddid ; sünnetler terk edilip, Bid'atların işlendiği ve cehâle- tin çoğalıp, câhillerin âlim gibi fetva vermeye koyuldukları zaman gönderilir	187
Gelen senenin; giden seneyi ve gelen kişinin giden kişiyi arata- cağı hükmünün uzun îzâhı	187-188
Bu husûsun, istisnâî ve değişik yönleride olduğuna misal olarak, Haccacı zâlim devrinin hemen akabinde Ömer bin Abdul'aziz merhumun ve daha sonra pek çok iyi gün ve kişilerin geldiğinin îzahı	188
248. Hadis, İbrâhîm bin Abdurrahman el ozrî (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	189
İlmi, îtimâda lâayık âdil kimselerin hıfzedeceği	189
ve bu âlimler, ilme musallat olan Bid'atcıların tahriflerini, bâtil ve hayalcıların iddiâlarını ve câhillerin tevillerini yok edip yı- karlar	189
Bu hadîsi şerifin hükümleri üzerinde, düşünmek lâzımdır	189
Râvî İbrâhîm bin Abdurrahman (R.A) in, tercüme-i hâlinin bulunamadığı beyan edilmiştir	189
İLİMLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL	190
249. Hadis, Hasan-ı Basrî (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	190
İlim taleb ederken ölüm gelen kimse ile peygamberler arasında cennetde ancak nübüvvet derecesi farkı vardır	190
Râvî Hasan-ı Basrî (R.A) in tercüme-i hâli	190
İyi gâyelerle ilmi tahsil eden kimse ile Peygamberlerin nübüv- vet derecelerinin farkının beyanı	191
250 Hadis, yine Hasan-ı Basrî (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	192
Rasûlû ekrem efendimize, benî israilden, birisi farz namazları kılıb, sonra oturub insanlara ilim öğrettiği diğer birinde gün düz oruçlu, gece ibâdetli olan iki kimsenin fazîlet farkları soru- lunca, «farzı» kılıb ilim öğreten âlimin, âbid üzerine fazîleti, be- nim sizin en aşağınıza fazîletim gibidir.» buyurduğu	192
Beş vakit farzını kılıbda ilim tâlimi ile meşkul olan âlimlere, «amelsiz hoca, amelsiz ve ibâdetsiz din adamı» diyenler, pey- gamber efendimizin beyanlarının zıddını konuşan câhil kim- selerdir	192
251. Hadis, Ali (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	193

	<u>Sahife</u>
Dinde fakih olan, en güzel adamdır. Çünkü kendisinden başkaları faydalanmak istediklerinde faydalanır, başkalarına faydalı olamazsa, nefsinin zengin kılar	193
252. Hadis, ikrime (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	193
İbni Abbas (R.A) in, kölesi olan âlim ikrimeye, her cuma günü nasihat etmesi tavsiye ediyor. lüzum ederse, haftada iki veya üç sefer yapmasını buyuruyor.	193
Haftada üç günden fazla nasihat yapılırsa, insanların usanıp aşk ve şevklerinin kalmayıp dikkatlerinin dağılabileceği husus hatırlatılmıştır.	193-194
Dua ederken, yüksek sesle avaz avaz bağırarak yapmamayı tavsiye buyurmuştur. Çünkü peygamber efendimiz, kat'iyen öyle duada bulunmamıştır.	194
Râvî ikrime (R.A) in, tercümei hâli	194
Vâzu nasihatın evvela cuma günü bir defa yapılması, lüzum ettiğinde perşembe gününde yaparak haftada iki gün veya üç gün yapma keyfiyet ve sebepleri	195
Vâzu nasihat, cemaatin durumuna göre ayarlanıp faydalı olma yollarını tâkib etmenin lüzumunu beyan eden hükümler	195
253. Hadis, vâsile bin el Eskâ (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	195
İlim yolunda çalışıp ilmi öğrendikten sonra, mes'elenin ızhar ve beyanına çalışan kimse; isâbet ederse, iki ecir alır. İsâbet etmezse, bir ecir alır	195
Râvî vâsile bin el Eskâ (R.A) in tercüme-i hâli	196
254. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	197
Müminin ölümünden sonra, amel defterinin kapanmayıp iyilik yazılan yedi amel olan ilim, sâlih evlad, varislere konan mus-haf, yapılan mescid, müsafirhâne, kazılan ırmak ve verilen sadakadır	197
255. Hadis, Aişe (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	198
Allâhü teala, ilim talebine gidenin yolunu, cennete kolayca götüreceği	198
İlim yolundaki, fazilet, ibâdet yolundaki faziletten hayırlıdır	198
256. Hadis, İbni Abbas (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	198
Gecenin bir saatinde ilme çalışmak, geceyi ihya etmekden hayırlıdır	198

	<u>Sahife</u>
257. Hadis, Abdullah bin Amr (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	199
Peyğamber (S.A.V) efendimiz, mescidine vardığında bir zikir meclisini, birde ilim meclisini görüyor ve her iki meclisin hayır üzerine olduğunu söyleyor ve fakat ilim meclisinin daha efdal olduğunu söyleyib ilim meclisine oturuyor	199
Her iki meclisin, fazîlet farkının îzahı	199
Gerçek ilim meclisi ile zikir meclisinin iyi veya kötü çalışan yönlerinden örnek misaller	200
İlmi fıkıh veya faydalı olan her hanki bir ilim meclisinin fazîlet cihetlerinin îzâhı	201
İlim meclislerinin takdir edilmesi gerektiğinin beyanı	202
258. Hadis, Ebudderdâ (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	202
Kırk hadîsi hıfzedib başkasına öğreten kimse, fakih olarak haşrolunub peygamberimizin şefaata nâil olacağı	202
Kırk hadîsin ezber ve başkalarına tebliğ ve tâlim husûsundaki görüşlerin îzâhı	203
259. Hadis, Enes bin mâlik (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	203
En cömert kimse, Allâhü teâladır, ondan sonra en cömert kimsede, ilmi öğrenib başkalarına öğretib yayan kimsedir	203
İlmi neşredib yayan kimse, kıyâmet gününde tek başına bir emir veya bir ümmet olarak gelecektir	203
Allâhü teâlânın ve Rasûlünün en çok cömertliklerinin îzahı ...	204
İlim adamlarının cömertliğinin îzâhı	205
«Ölü gözünden yaş çıkmaz, hoca evinden aş veya aç çıkmaz» cümlelerinin anlam ve îzâhı	205
Alim ile âbid kıyamete geldiklerinde, «âbide, cennete gir» denib âlime başkalarına şefaate edib ondan sonra onlarla girmesinin söyleneceği	206
260. Hadis, yine Enes bin mâlik (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	206
İlme, hırsı olanın, ilme ve dünyaya hırsı olanında, dünyaya doymayacağı	206
261. Hadis, Avn (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	207
ilim sâhibi ile dünya sâhiblerinin çok hırslı olub doymayanların îzâhı	207
Ravî Avn (R.Â) hakkında kısa mâlumat	207
262. Hadis, İbni Abbas (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	208

	<u>Sahife</u>
Bu ümmetden, fakihlik iddiasında bulunub kur'anı da okuyub âmirlerle gidibde dünyalık isteyenlerin olacağı	208
Dünyalığı alıb, ilim ve kur'an çalışmalarına dönecekleri iddiasındakilerin, pek çok hata ve yanlışlıkta oldukları	208
Diken ve çögür ağacından ancak diken alındığı gibi, âmirlerin yanına gidib dünyalık isteyen ve alan ilim adamlarında, ancak hata ve kötülükler alabilirler	209
İlmîni neşredib öğreten ve yayan gerçek alime, denizdeki balıklar, karada yürüyen canlılar ve gökdeki uçan kuşlar, dua ederler	209
İlmîni yaymayıp saklayan veya dünyalık karşılığında ilim öğreten âlime, kıyametde ateşden yapılmış bir gem vurulur ve mahşer halkına kötülükleri ilan edilir	210
İlim adamının, kur'an tâlimine ücret almasının ve devlet reisinin yanına girmesinin câizliği	210
İlim adamının, köylere gidib dinlerini tâlim edip nasihatda bulunmasının câizliği	210
263. Hadis, Abdullah bin Mes'ud (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	211
Şeriat âlimleri, ilimlerinin koruyucuları olurlar ve ilmi ehillerine öğretirlerse, ümmetin en efdal ve efendisi kimselerdir	211
İlmî dünyalığa âlet edenler, insanlara yük olarak sâhib oldukları ilme, ihânet eden kimselerdir	211
264. Hadis, Aynı hadîsi, Beyheki İbni Ömer (R.A) den rivayet etmiştir	212
İlim, köleleri, meliklerin üstüne çıkarıb yükseltir	212
İlim, erkektir ve o ilmi yiğit kimseler sever	212
Dünya, dışıdır ve dışı olan dünyayı, akli ve dîni noksan olanlar, severler	212
265. Hadis, Âmeş (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	213
İlmin âfeti unutmaktır ve ilme ihânet etmek, ehlinin gayriye öğretmektir	213
Râvî Âmeş (R.A) in tercüme-i hâli	213
İlmin âfeti olan unutmamanın en başda gelen sebebi, ısyandır	214
266. Hadis, süfyânî Sevri (R.A) in rivâyet ettiği hadîsidir	214
İlmin rehberi, âlimlerin ilimleri ile amel etmeleridir	215
İlmî kalbden çıkaran şey, tamâdır	215
Râvî Süfyânî Sevri (R.A) in, tercüme-i hâli	215

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sahife</u>
Âlim, dînin doktoru ve para da, dînin zehiridir	215
267. Hadis, Ahvas bin Hakîm (R.A) in, onun da babasından rivâyet ettiği hadîsi şerîfidir	216
Şerrin şerri, bilginlerin şerlileridir ve hayrın hayrıda, bilgilerin hayırlıdır	216
Râvî Ahvas bin Hakîm (R.A) in, tercüme-i hâli	216
Âlimlerin, îtikad, ahlak ve amel bakımından fesadlıkları, bulunduğu cemiyet ve cemâatı harab edecekleri hususlar	217
Bir âlimin, îman, ahlak ve amel bakımından iyi olup örnek olması hâlide, o cemiyet ve milletin iyi olmasını sağlar.	218
İlmi ile âmil olmayan âlim, bildiği ile amel etmedikçe, rahmeti ilâhiyeye müstehak olamaz	218
Ahir zamanda, câhil âbidlerle fâsık âlimlerin zuhûr edeceği ...	218
Câhil âbid ile fâsık âlim-in hayattaki görüntülerinden misallar Cehennemdeki bir dereye, melik ve âmirleri ziyaret edip dalkavukluk yaparak dinde tâvizler veren fâsık âlim ve ilmi kıraat erbablarıdır	218-219 219
Süfyânî sevri merhumun, bir âyetin 33 tevîlini yaptığını ve fakat sultanı (devlet reisini) ziyâret edince ondan o hâlin kalkdığını beyan eden sözleri	219
Gizli zina yapan kadının hâmileliği fâş olduğu gibi, ilmi ile amel etmeyen âlimin kötülüğünü kıyâmet de, fâş edip rezil edecektir	219
İlmi ile amel etmeyen âlim, ırmağa tıkanıp suyu salmayan koca kaya ve dışı kireçlenip pisliği dışına akmayıp içi necâset dolu olan tuvâlet çukuru gibidir	220
268. Hadis, Ebüdderdâ (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerîfidir ...	220
Kıyâmet gününde, Allâhın indinde en kötü mertebeli kimse, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir	220
269. Hadis, Ziyâd bin Hudayr (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerîfidir	220
H. Ömer-in, islâmı; âlimin zellesi, fakihin kur'an hükmü ile cidalı ve kötülük içinde olan imamların (idâreci ve önderlerin) hükmü yıkar sözünün izahı	220
Râvî ziyad bin Hudayr (R.A) in, tercüme-i hâli	221
Bu ümmetin ulemâ ve ümerâ sınıfı, iyi olurlarsa, insanlarda iyi olurlar. Onlar kötü olurlarsa, insanlarda kötü olurlar	221
«Balık, başdan kokar» cümlesinin izahı	221

	<u>Sahife</u>
«Siz nasıl olursanız, başınıza öyleleri getirilir» hadisi	222
Haccacı zâlimin, «Siz takvâda Ebûzer gibi olunuz. bende Ömer gibi adâletli olayım.» sözlerinin îzahı	222
Bir millet, kendilerini kötülüğe atarlarsa, Allâhü teâla onların işlerini ve iyi hal ve amellerini bozup perişan eder	222
Allahdan korkub doğru söyleyenlerin, işlerini, Allâhü teâla iyileştirir ve günahlarını bağışlar	223
270. Hadis, Hasanı Basrî (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	223
İlim, iki olub, birinin kalbde diğerinin dilde olandır ki, kalbdeki ilim, faydalıdır. Dildeki ilim ise, sâhibinin aleyhinde olan ilimdir	223
Ebî Hureyre (R.A), iki ilim öğrendiğini, birini açıklayıp diğerini açıklamadığını ve eğer açıklasa, kendinin can damarından kesileceğini buyurduğu	223
Hz. Ebî Hureyrenin, yezidin hilâfetine işâret ederek, hicretin altmışıncı seneye erişmeyib çocukların idâresinde bulunmaktan Allâha sığınması	224
Bu ümmetin helakinin, gençlerin elinde ve idâresinde olduğu-nun beyanı	224
Bin dört yüz (1400) sene evvel söylenen bir mûcizenin tezâhuru	224
Günümüzdeki gençlerin ve halkın, fırkalara bölünüp bir âfet oluşları	225
272. Hadis, Abdullah bin mes'ud (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	225
İlimden bilinenin söylenmesi gerektiği, bilinmeyenin Allâha havâle edib «bilmiyorum» demek en iyi amel ve hal olduğu	225
Hz. Alinin, minberde iken kendisine sorulan suale «Bilmiyorum» demesi ile ilgili karşılıklı mütevâzî konuşmalar	226
«Bilmiyorum, ilmin yarısıdır.»	226
İmam-ı Mâlik (R.A) in, 40 sualdan dördüne cevap verib 36 adedine «Bilmiyorum» Cevâbında bulunmasının düşündürdüğü	226
Fetvâya, cür'et edenlerin, cehennem ateşine cüret ettikleri ...	226
Müftiler, fetva verseler de, kişinin kalbine danışması gerektiği ...	226
Müfti ile fetva danışanların mukayeseli îzahı	226
Adâmların, ya âlim, ya gâfil, ya talip veya câhil olabilecekleri husûsun beyanı	227
Kibir ve gurûrun kötülüğü ile, bu ruh ve kalb hastalığından kurtulmak için, Birgivi merhumun mühim tavsiyeleri	227

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sahife</u>
Âlimin câhile, câhilin âlime, yaşlının küçüğe, küçük yaşlının büyüğüne ve bir birine müsâvî olanların nasıl ve ne şekilde düşünmeleri gerektiği	227-228
Seleften olan hocalarımızın, okudukları hocalarının «bilgilerinin onda birini öğrendik» diyerek tavazûda bulundukları	228
273. Hadis, İbni Sîrîn (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir. ...	228
Dînimizi kitab ve sünnetten almamızı ve kimden öğrendiğimize dikkat etmemizin gerektiği	228
Râvî İbni Sîrîn (R.A) in, tercüme-i hâli	228
Selefi Sâlihîn âfendilerimizin, bir birlerini takdir edib rahmetle anmalarından örnekler	228
İlmi, îtimad edilen ve inanılan kimselerden almanın gerektiği ...	229
İbni Sîriyn merhumun, «Dininizi, kimden aldığınıza dikkat ediniz» cümlesinin düşündürdükleri	229
Halk arasında, «çekirdekten yetişme» denilen ifade ile ilmin elif basından başlayıp sonuna kadar okuyarak meslekinde haşır neşir olan ilim ve din adamlarına îtimad edib muracaat edilmesinin lüzumu	229
Fırkacılığa sapmış ve saplanmış olan din âlimleri, hiçde, îtimâda layık değillerdir	229
274. Hadis, Huzeyfe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	230
İslam, kur'an ve sünnetten alınıp yaşanmayıp sağdan ve soldan alınırsa, çok kötü yola sapılmış olduğunu beyan eden hadistir	230
Dosdoğru yol, kur'an ve sünnetin yolu olan ana caddedir	230
Râvî Hz. Huzeyfe merhumun, tercüme-i hâli	230
275. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	231
Cehennemdeki «Hüzün Kuyusu» adını alan kuyuya, riyâkar kurrâların gireceği	231
Allâhü teâlâyâ karşı kurrâların en buğuzlusu, âmirleri ziyaret edenlerdir	2313
276. Hadis, Ali (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	232
Bir zaman gelib, islâmın ismi, kur'anın resmi kalacağı ve câmilerin içindeki cemaatların kalbleri hidâyetten mahrum olur.	232
O zamandaki insanların âlimleri, semanın altındaki insanların en şerlileri oldukları ve fitnenin onlardan çıkıp yine onlara avdet edeceği	232
«İslâmın ismi kalacağı» cümlesinin izahı	232
Hadîsi şerifte, «Kur'anın resmi kalır» cümlesinin misallî izâhı	233

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sahife

Hadîsi şerifde, «Mescidleri mâmur ve fakat mescidler veya mescidlerin cemaatları, hidâyetten harabdırlar», cümlesinin îzâhı	234
Câmi ve mescidlerin mâmur olup içlerinin harablıklarını anlatan örnek misallar (mutlaka okunmalıdır)	234
Hadîsi şerifde «Alimler, gök kubbenin altında onların en şerilleridir» cümlesinin uzun îzah ve beyanı	235
Hasedin on olup, birinin dünyada, dokuzunun bilginlerde olduğu İlim adamlarının, bâzılarının diğer bâzılarının aleyhine şahitliklerinin câiz olmadığını beyan eden hadîsi şerif meâli	235
Din adamları ile diğer ilim adamlarının, faydalı ve zararlı olanlarının hal ve hareketleri	235-236
277. Hadis, ziyad bin lebid (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	237
En korkunç şey, ilmin yok olup gitmesidir	237
yahûdî ve hıristiyanların kitaplarını okudukları halde, ilmin git-tiği gibi, kur'anı okuyanlar olduğu halde ilmin gideceği	237
278. Hadis, aynı hadisi Darimî - Ebî umâme (R.A) den rivâyet etmiştir	237
Râvî ziyâd bin lebid (R.A) in, tercüme-i hâli	237
İlmi öğrenibde amel etmeyib ilmi yüklenenin misâli, ciltlerle kitab yüklenen eşeğin misâli gibidir	238
279. Hadis, ibni mes'ud (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	238
İlmi ve bilhassa ilmi ferâizle kur'an ilmini öğretmenin lüzûmu-nu beyan eden hadîsi şerifdir	238
Ferâiz ilminin, bileninin çok azalacağı ve azlığı	239
280. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	239
İlmin ve infâkın, ziyâdeleşeceği hususların beyanı	240
H. Ali-nin kendimize ilmi, düşmanlarımıza malı taleb ettiği ...	240
İmam-ı Azam-ın, her mes'eleyi öğrendiğinde «Elhamdülillah» demekle ilminin arttığını beyanı	240
Alim veya öğrenci veya ilmi işitici veya bunlardan birini sevice olmanın gerektiği	240

TAHÂRET BAHSI = Birinci Fasl

281. Hadis, Ebû mâlik el Eş'arî (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	241
Temizlik İmanın yarısı ve Elhamdülillah mizanı doldurur	241
Tesbih, tehlil, namaz, sadaka, sabır ve kur'anın kişi hakkında durumu ile ilgili kesin hükümler	242
«Kitab» kelimesinin luğat ve ıstılah mânaları	242

	<u>Sahife</u>
«Tahâret, hades ve Hubus» kelimelerinin îzahı	242-243
Râvî Ebû Mâlik El Eş'arî (R.A) in, tercüme-i hâli	243
Tahâretin, zâhirî ve bâtinî olanlarının îzahı	243
282. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	244
Sıkıntılı zamanlarda Allahın günahları afv etmesine, abdesti tam almak, mescide adımlar atıp gitmek ve namazdan sonra diğer namazı beklemektir	244
283. Hadis, Mâlik bin enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	245
Abdesti tam ve güzel alan kimsenin, tırnaklarının altındaki günahlara varıncaya kadar, bütün cesedin günahları çıkar	245
285. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	246
Mümin bir kişi, abdestini alınca suyun son damlası ile berâber, âzâların günah ve hataları çıkar	246
286. Hadis, Osman (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	246
Abdesti alıb, namazı erkanlarıyla güzel kılsa, evvelce işlemiş olduğu günahlara keffâret olur	246
287. Hadis, yine Osman (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	247
Hz. Osman Abdesti, farz ve sünnetleriyle aldıktan sonra «Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem-in abdesti böyle idi» demiştir	247
288. Hadis, Ukbe bin Amîr (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	248
Abdesti, farz ve sünnetleriyle mükemmel bir şekilde alan kimse, iki rekat namaz kılsa, mutlaka cennetlikdir (Şükrül vuzûun îzahı)	248
Râvî Ukbe bin Âmir (R.A) in, tercüme-i hâli	248
289. Hadis, Ömer bin el hattâb (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	249
Abdesti aldıktan sonra, şehâdet getiren kimseye, cennetin sekiz kapısı açılır.	240
290. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	250
Abdest alanların, kıyâmet gününde yüzleri sakarlı ve ayakları sekili olarak gelirler	250
291. Hadis, yine Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	250
Müminin nûru, abdest suyunun ulaştığı yere kadar vâsıl olur	250

TAHÂRETLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

292. Hadis, Sevban (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	251
İstikamet lâzımdır ve fakat hakkı ile istikâmete beşerin tâkatı kâfi gelmez	251

	Sahife
Amellerin en hayırlısı, namazdır ve abdestli olarak devamı, mümin muhafaza eder ...	251
Râvî Sevban (R.A) in, tercüme-i hâli ...	251
Ahirette kişi, sevdiği ile berâberdir ...	251
Devamlı abdestli bulunan kişilerde bulunan güzel hasletler ...	252
293. Hadis, İbni Ömer (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	252
Abdest üzerine abdest alana, on iyilik yazılır ...	252

TAHARETLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL

294. Hadis, câbir (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	253
Cennetin anahtarı, silahtır ve namazın anahtarı temizlikdir ...	253
295. Hadis, Şebîb bin Ebî Ravh (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	253
Cemaata gelenlerin bâzılarının, temizliğe riâyet etmeden gelişleri efendimizi yanılttığı ...	253
Râvî Şebîb bin Ebî Ravh (R.A) in, tercüme-i hâli ...	254
Câmiye cemaata mülevves gelenlerin, imam ve cemaata zararları ...	254
296. Hadis, Benî Süleyman kabilesinden bir kimsenin rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	255
Tesbih, hamdele, tekbir, oruç ve temizliği sağladığı mânevî kazançlar ...	255
297. Hadis, Abdullah essunâbîhî (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	255
Abdestini alan bir kulun, abdest âzâlarıyla işlediği günahlar bağışlanır ...	255
Abdesti alıp namaza giden kimsenin namazda, günahlarına keffârettir ...	256
Râvî Abdullah essunâbîhî (R.A) in, tercüme-i hâli ...	256
Abdest âzâlarının, işlediği küçük günahların afv olunacağı ...	256
298. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	257
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin kabir ziyaretinde ehli kabre selam verışı ...	257
Bir at sürüsü içinde, alını sakarlı ve ayakları sekili olan atını, sahibinin tanıdığı gibi, bu ümmetinde abdest âzaları sakarlı ve sekili olarak âhirete geleceklerinin beyanı ...	257
299. Hadis, Ebüdderdâ (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	258
Efendimiz, kıyametde ilk secdeye izin verilen ve ilk secdeden başını kaldıran olacağı ...	258

Aynı zamanda efendimiz, bütün insanların içinde, ümmetlerinin alınlarının sakarlı ve ayaklarının sekili olmalarıyla tanıyacağını buyurmuştur 258

ABDEST İCABEDEN ŞEYLER BABI = BİRİNCİ FASIL

- 300. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir** 259
Abdesti bozulan kimse, abdesti yeniden almayınca namaz kılamaz 259
Abdestsiz namaz kılan kimse, fetva olan tekfir olunmaz 259
- 301. Hadis, İbni Ömer (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir** 260
Abdestsiz ve cünüb olup temiz olmayanın, namazı kabul olunmaz 260
Keza haramdan olan malın, zekat ve sadakasıda kabul olunmaz 260
Haram maldan, sadaka veren ve haram olduğunu bilen fakirin dua etmesi ile tekfir olundukları 260
- 302. Hadis, Ali (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir** 261
Meziden dolayı Gusûl lazım olmayıp, meziyi yıkayıp abdest almak gerektiği 261
Mezi'nin, târif ve izâhı 261
Mezinin hükmünü, Hz. Ali, efendimiz sormakdan çekinip başkasına sordurmasındaki hikmetler... .. 261
İlmi fıkıhdaki bu mes'elenin dayanağı bu hadîsi nebevî olduğu 261
- 303. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir** 262
Ateşte pişirilmiş eti yedikden sonra abdest alma husûsundaki hadîsi nebevînin mensuhluğu (hükmünün kaldırıldığı) 262
- 304. Hadis, İbni Abbas (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir** ... 262
Rasûlû ekrem efendimizin, koyun etini yedikden sonra abdestini yeniden almadan namazını kıldığı 262
Bu hadîs ve haberin, yukardaki hüküm gibileri neshedici olduğu 262
- 305. Hadis, Câbir bin semure (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir** 263
Koyun etini yedikden sonra, abdesti alıp ve almama husûsunda sorana, efendimizin muhayyer bıraktığı 263
Devenin etini yiyene, abdestini yeniden almasını buyurduğu ... 263
Râvî Câbir bin Semure (R.A) in, tercüme-i hâli 263
Koyun, deve ve keçi eti gibi etlerin çiğ veya pişmişlerini yemekle diş etleri kanamadıkça abdestin bozulmayacağına uzun beyanı 264

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sahife</u>
Koyun ve deve ağılında namaz kılma mes'elesi	265
İmam-ı Tahâvî-nin, uzun îzâhı	265
306. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	266
Karnında bir ses gibi bir şey duyan kimsenin, mak'adında aynı sesi veya ellemeyi hissedib duymadıkca abdesti bozulmaz ...	266
«Yakın, şek ile zâil olmaz.» kaidesinin îzahı	266
307. Hadis, Abdullah bin Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	266
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, «Südün yağı vardır» buyurarak sütü içdikden sonra ağzını yıkadığı	266
308. Hadis, Büreyde (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	267
Rasûlü ekrem efendimiz, mekkenin fethi günü bir abdestle beş vakit namazı kılmış ve mestler üzerine meshetmiştir	267
Râvî Büreyde bin Husayb (R.A) in, tercüme-i hâli	267
308. Hadis, süveyd bin Nûman (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	268
Rasûlü ekrem efendimiz, haybere yakın bir mevkide ikinci namazını kıldıktan sonra kavutu ısladib yiyor ve ağzını çalkalayib akşam namazını kılıyor	268
Râvî Süveyd bin Nûman (R.A) in, tercüme-i hâli	269
yaş ve kuru cinsinden bir şey yenildiğinde diş etlerinde kana ma gibi bir halin görülmesi olmayınca abdest almanın gerekmediği	269
Hayber : Medîne-i münevvere ile Tebük arasında bulunan hurmalıklı ve yeşillerle süslü bir şehirdir	269

ABDEST İCAB EDENLERLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

310. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	269
Abdest, zarta çekerek sesden ve yelden bozulur	269
311. Hadis, Ali (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	270
Mezyiden abdest ve menîden gusûl lâzım olur	270
Mezî = Mezi, nin târif ve îzahı	270
Mezî ile ilgili fetva	270
Vedî ve Menî-nin târif ve îzahları	270
Menînin hükmü ile ilgili bir fetvâ	271
312. Hadis, yine Ali (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir	271
Namazın anahtarının, tahâret olduğu	271
313. Hadis, bu hadisi ibni mâce Hz. Ali ve Ebî Said (R.A) den rivâyet ettiği hadisi şerifdir	271

	<u>Sahife</u>
314. Hadis, Ali bin Talk (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	272
Arkasından yel çıkan kimseye abdest gerekir ve kadının dü- büründen münasebette bulunmak helâl olmaz	272
Râvî Ali Talk (R.A) in, tercüme-i hâli	272
Dübürden münâsebette bulunanların şer'î cezâları	272
315. Hadis, Muâviye bin Ebî Süfyân (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	273
İki gözün uyumasıyla, mak'adın bağının çözülüp abdestin bo- zulduğu	273
Ebû Süfyân (R.A) in tercüme-i hâli	273
Ümmü Habîbe (R.A) vâlidemizin pederi olduğu	273
316. Hadis, Ali (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	274
Uyuyan kimseye, abdest almak gerektiği	274
317. Hadis, Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	274
Efendimizin yatsıyı bekleyib kılış hâlinden bir misal	274
318. Hadis, İbni Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	275
Uzanarak yatıp uyuyan kimsenin, abdesti bozulur	275
319. Hadis, Büsre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	275
Zekerine dokunan kimsenin, abdest alması husûsu beyan edil- miştir	275
Râvî Büsre (R.A) in, tercüme-i hâli	275
Bu hadîsi şerif, şâfi-î merhumun delîli olduğu	275
İmam-ı Tahâvî merhum, elin zekere dokunmasıyla abdest alma mes'elesi, el yîkama manasına olduğunu beyan etmiştir	275
Ebû Hanîfe, Ebu Yûsuf ve imam-ı muhammed merhumların be- yanıda, abdestli kişinin elini zekerine dokundurmasında, sâde elini yîkaması gerektiğini beyan etmişlerdir	276
320. Hadis, Talk bin Ali (R.A), rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	276
Abdestli kişinin kendi zekerine dokunması sorulunca, kendinden bir et parçası olduğu beyan edilmiştir	276
Bu hadîsi şerifin, mensuhluğunun beyanı	277
Râvî Talk bin Ali (R.A) in, tercüme-i hâli	277
Zekere dokunan kimsenin, abdest alması gerektiği hükmün, luğavî manada olup, el yîkama mânâsına olduğunun izâhı ...	277
321. Hadis, Elbet Ebî Hureyre (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şe- rifdir	278
Eli çıplak olarak zekerine dokunanın, abdestini alması gerek- tiği	278

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sahife
322. Hadis, aynı hadîsi, Nesâî Bûsre (R.A) den rivâyet etmiştir	278
323. Hadis, Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	278
Efendimiz bâzı hanımlarını öperdi ve sonra abdestini tâzelemeden namazını kıldı	278
324. Hadis, İbni Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	279
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, pişmiş eti yedikden sonra elini bir beze silib namazını kılmıştır	279
325. Hadis, Ümmü Seleme (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	279
Efendimiz koyunun böğür etinden yedikden sonra, kalkıp namazını kılmıştır	279
326. Hadis, Efendimizin kölesi Ebû Râfî (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	280
Rasûlü ekrem sallallâhü aleyhi vesellem efendimiz, koyunun ciğer, talak ve böbrek gibileri yedikden sonra abdest tâzelemeden namazını kılmıştır.	280
Râvî Ebû Râfî (R.A) in, tercüme-i hâli	280
327. Hadis, yine Ebû Râfî (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	281
Efendimize koyunun iki inciği verildikten sonra, üçüncü incik istemesi bir mûcizenin zuhûrunu istemek idi	281
Koyunun inciğini yedikden sonra, efendimiz, ağzını çalkalayıp elini yıkayarak namazını kılmıştır.	282
328. Hadis, aynı hadîsi, Dârimî Ebû Ubeyd (R.A) den rivâyet etmiştir	282
329. Hadis, Enes bin mâlik (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	282
Rasûlü ekrem efendimiz, et yemeğini yedikden sonra abdest almadan namazını kıldığının beyanı	282
Rasûlü ekrem efendimiz, et yemeğini yedikden sonra abdest almadan namazını kıldığının beyanı	282
Ebû Talha (R.A) in, tercüme-i hâli	282
330. Hadis, İbni Ömer (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	283
Bir kimse, yabancı kadına dokunur veya öperse, abdest alması gerektiği	283
Şâfi-i ve Hanbelî merhumla müntesibleri âlimlerin delil ve senetleri, bu haberdir	283
Mâlikî merhum ve müntesibleri âlimlerinde, delileri bu haberdir	284
Ebû Hanîfe merhumun ictihad ve istinadı ise, yukarda 323. Haber olan Hz. Aîşe vâlidemizin beyanı ki, kadına dokunmak veya öpmekle abdest bozulmaz	284
331. Hadis, İbni Mes'ud (R.A) in, rivâyet ettiği haberi şerifdir	284
Karısını openin abdestinin bozulduğunu beyan etmiştir.	284

	<u>Sayfa</u>
İbni Mes'ud (R.A) in beyanı ile Hz. Âişe vâlidemizin beyanı arasındaki irtibat ve îzah yönleri	285
332. Hadis, İbni Ömer (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	286
«Kadını öpmek, lemsdendir», denilmiştir	286
333. Hadis, Ömer bin Abdul'aziz (R.A) in Temîmi ed Dâriden rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	286
«Akıcı her kandan dolayı, abdest lâzım» olduğunun beyanı ...	286
Râvî Ömer bin Abdul'aziz (R.A) in, tercüme-i hâli	286

HELANIN EDEBLERİ BABI (2)

BİRİNCİ FASIL

334. Hadis, Ebû Eyyûb el Ensârî (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	288
Helâya kazâyı hâcet için gelindiğinde, kibleye istikbal edilmeyib, arkayıda kibleye dönmeyib doğuya veya batıya dönüleceği ...	288
«Âdâb» kelimesi ile, «Helâ» kelimesinin anlamı	288
Râvî Ebû Eyyub el Ensârî (R.A) in, tercüme-i hâli	288
Nebiyi muhterem sallallâhü aleyhi vesellem efendimizin, hicret de medîne-i münevverede bunun evinde müsâfir olduğu ve İstanbul'a gelişi	288-289
Kabri şerîfinin keşfinin nasıl ve kim tarafından yapıldığı ...	289
Kazâyı hacette doğu ve batıya doğru oturmanın îzahı	290
335. Hadis, Abdullah bin Ömer (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	290
Efendimizin, mâzrete binâen kazâyı hâcet ânında arkasını kibleye getirerek oturduğu veya akıttığı	290
Hafsa (R.A) in, kısa tercüme-i hâli	290
Rasûlü ekrem efendimizin, def-i hâcet ânında arkasını kibleye getirmesinin sebebi hikmetlerinden bâzıları	291
336. Hadis, Selman (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	291
Efendimiz, kazâyı hâcet ânında kibleye ön ve arkayı çevirmeyi, sağ eli tahâret etmeyi, üç taşdan aşağısı ve tahâreti pislik ve kemikle yapmayı yasaklamıştır	291
Râvî selman (R.A) in, tercüme-i hâli	292
Hanefîlere göre, büyük ve küçük abdest ânında kibleye yönelmek, kerâhatı tahrîmiye ile mekruhdur	294

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
İki eli olmayıp yardım edenide olmayan kimseden, istincanın sakıt olduğu	294
Üç taş ve hayvan tersi ile tahâret mes'elesi	294
337. Hadis, Enes (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	295
Rasûlü ekrem efendimizin, helâye girerken şeytandan Allâha sığındığı duası	295
338. Hadis, İbni Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	295
İdrar sıçrantısı ile nemnamıcılıktan kaçınmayanların, kabir azabı ile azablanacağı	295
Yaş bir ağaç ve ot gibi şeylerin, kabirlerin üzerinde bitenlerinin kabir azabını hafifleteceği	295
İdrar sıçrantısının nasıl ve ne şekilde olabileceği haller	296
Laf taşıma ile kabir üzerine yeşil bir şey dikmenin şekilleri	296
Yer gök ve yerin gökün içindeki varlıkların, Allâhı tesbih ettikleri	297
Kabrin başında kur'anı kerîmi okumak, dikilen ağaçdan daha fazla kabir azabının hafiflemesine sebep olur	297
339. Hadis, Ebî Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	297
Çok lânet ve bed dua ettirenler, insanların gideceği yollarına ve gölgelenecekleri yerlere def-i hâcette bulunmaktır	297
340. Hadis, Ebû katâde (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	298
Suyu içen kimsenin, su kabının içine teneffüs etmemesi ve tahâreti sağ eliyle yapmaması lâzımdır	298
Râvî Ebî katâde (R.A) in, tercüme-i hâli	298
Suyu içen kimsenin, su kabının içine teneffüs etmeyip ağzını su kabından çekip dışarıya teneffüs etmesinin sebepleri	298
Rasûlü ekrem efendimiz, suyu ağzına kaldırdığında üç nefesle içerdi	299
Suyu, hayvan içişi gibi bir seferde içmemek gerektiği	299
Helâya gelen kimsenin, sağ elini zekerine dokunmaması ve sağ eliyle tahâret yapmaması lâzımdır	299
341. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	299
Abdest alan kimse, burun temizliği ve tahâreti taş ile yapmak-hususları	299
«İstinsar» denilen burun temizliğinin niçin gerektiği	299-300
Taş ile tahâret yapmanın sebebi hikmetleri	300
«Kuba» halkının, taş ile tahâret yapmaları, öğülmelerine sebep olmuştur	301

Daha evvelki insanların, fişkaları katı olub, şimdikilerin fişkaları sıvı olduğundan taşla tahâretten sonra su ile temizlenmek lâzımdır	301
342. Hadis, Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	301
Efendimiz için, bir su dolu kab ile ucu demirli bir asanın taşındığı	301
Deriden yapılmış su tulumu ile ucu demirli değnek-in taşınmasındaki hikmet ve sebebler	302
Alim, kâmil ve sâlih kişilerin, kendilerine hurmet edib saygıda bulunanlardan hizmetlerinde kullanmalarının cevazı	302
Abdest almak isteyen kimselere, yardım etmek isteyenlerin yardımlarının ve izin vermenin cevazı	303

HELÂNIN ADABI İLE İLGİLİ İKİNCİ FASIL

343. Hadis, Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	303
Rasûlü ekrem efendimiz, helâye girdiği vakit, yüzüğünü çıkarırdı	303
Efendimizin, yüzüğünün kaşında, «Muhammedürresûlullah» yazılı idi	303
Aynı yüzüğün, Hz. Osman zamanında, «Biri Eris» denilen kuyuya düştüğü	304
Yüzüğün kaşında kur'an âyeti yazılı olunca helâye gireceğinde parmağından çıkaran kimsenin, diğer zamanlarda takınabildiği	304
344. Hadis, Câbir (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	305
Rasûlü ekrem efendimiz, kazayı hâcet için hiç kimsenin görmececeği şekilde sahraya giderdi	305
345. Hadis, Ebî Mûsa (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	305
Efendimiz, def-i hâcette bulunacağı vakit, yere yaklaşınca kadar, elbisesini kaldırmazdı	305
Sahrada ve diğer yerlerde def-i hâcette bulunacak kimse, avret yerini başkalarından korumak için, imkan dâhilinde gayret göstermesi gerektiği	306
Takvâdan ve dindarlıktan dem vuranlardan pek çoklarının, kızlarının, karılarının, gelinlerinin avret yerlerinin açık oldukları Top sahalarında ve diğer bâzı yerlerde avret yerlerini açanların ve onlara bakanların kötülükleri	306
Âkif merhumun, bu milletin kurtulmasının, bir utanmak hissine bağlı olduğunu beyan eden mısraları	307

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa
347. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	307
Efendimiz, ümmetlerine bir annenin yavrusuna şefkatı gibi şefkatından için, def'i hâcet ânında ön ve arkayı kibleye çevirmeyi yasaklamıştır	307
348. Hadis, Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	308
Efendimizin, sağ eli temizliği ve yemesi içmesi için olup, sol elini helâda ezâları gidermek için istîmal ettiği	308
349. Hadis, yine Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	308
Helâye girecek kişinin, üç taş ile gitmesinin gerektiği	308
350. Hadis, İbni Mes'ud (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	308
Hayvan tersi ve kemik, cinnîlerin gıdaları olduğu için, tahâret yapmak doğru değildir	308
Cinnîlerin, peygamber efendimizin nasihatı dînleyib îman edenleri hakkındaki kur'an âyetleri	309
351. Hadis, Ruveyfî bin Sâbit (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	310
Sakalını düğümleyenden, boynuna ib bağlayıp sallayan ve ters veya kemikle istinca edenden muhammed aleyhisselâm beridir	310
Râvî Ruveyfî bin sâbit (R.A) in, tercüme-i hâli	310
Ravînin hayatının uzaması hakkındaki peygamber efendimizin mübârek mücizesinin zuhuru	310
Sakalı düğümleme ile ip ve iblik bağlama meselesinin îzahı ...	311
352. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	312
Sürme sürünen kimsenin ve taş ile tahâret edenin tek yapması gerektiği	312
yemek yiyen kimsenin, dişleri arasındakini çıkarması gerektiği ve dili ile çıkardığını yutabileceği	312
353. Hadis, Abdullah bin muğaffel (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şeriftir	313
Banyo yapılan yere, idrar akıtmak, ves'vesenin çoğunun ondan olacağı	313
Râvî Abdullah bin Muğaffel (R.A) in, tercüme-i hâli	313
Hamam ve gusul edilen mahallere, idrar akıtmanın ves'vese verdiğinin îzahı	314
Helâ ve tuvâlet de gusul yapmanın durum ve beyanı	314
354. Hadis, Abdullah bin sercis (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	315
Her hanki bir deliğe idrar akıtmanın tehlikelerinin beyanı	315

	<u>Sayfa</u>
Râvî Abdullah bin Sercis (R.A) in, tercüme-i hâli	315
Delîğe akıtanlara, bir tehlikenin olduğuna misallî îzahı	315-316
355. Hadis, Muaz (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	316
Su menbâlarına, yolun ortasına ve gölgeye akıtmak, lânete sebebdir	316
Bu mahallere, def-i hâcetde bulunmanın kötülükleri	316
356. Hadis, Ebû Saîd (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	317
Avret yerlerini açib bir mahalde def-i hâcetde bulunanlara, Allâhü teâla gazab eder	317
Râvî Ebû Saîd (R.A) in, tercüme-i hâli	318
357. Hadis, Zeyd bin Erkam (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	319
Helâ ve tuvâletlerin pislik merkezi olmakla, cinnîlerin hazır bulunduğu yer olduğundan Allâha sığınarak girmenin gerektiği	319
H. Zeyd bin Erkam-in, H. Hüseyinin şehâdetinden sonra zâlim ziyadın, mubârek şehîdin başına dürtmesine karşı çok mühim sözleri	319
358. Hadis, Ali (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	320
Helaya girerken «Bismillah» diyenin, avret yeri ile cinnîlerin arası perdelenir	320
359. Hadis, Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	320
Efendimiz, Helâdan çıkarken «Gufrâneke» derdi	320
Helâdan çıkarken bu duayı yapmanın sebebi hikmetleri	321
360. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	321
Efendimizin, helaye bir çanakla gelib diğer bir kabla abdest aldığı	321
361. Hadis, Hâkim bin Süfyân (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	322
Efendimizin, bevl edib akıtdığı vakit, tahâret edib fercine serperdi	322
Râvî Hakîm bin süfyan (R.A) in, tercüme-i hâli	322
362. Hadis, Ümeyme binti Rukayka (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	323
Efendimizin, geceleyin karyolasının altında uzun hurma ağacından yapılmış bir idrar akıtmak için kab bulunurdu	323
Râvî Ümeyme binti Rukayka (R.A) in, tercüme-i hâli	323
Efendimizin karyola gibi yüksek bir şey üzerinde yattığı ve idrar akıtmak için bir kab gibi şeyin bulunuşunun îzahı	323
İçinde idrar olan bir kab, bir odada olursa, o odaya melekler girmez	324

	<u>Sayfa</u>
Lâzımlık denilen kabın, geceleyin bulundurub idrar akıtmak için durmasının sebebi hikmetleri	324
363. Hadis, Ömer (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	325
Efendimizin, ayakda akıdan Hz. Ömeri görmesiyle derhal ayakda akıtmasını yasaklaması	325
Ayak üzere idrar akıtmanın, mahzurları	325
364. Hadis, Huzeyfe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	326
Efendimizin, bir kavmin çöplüğüne gelib ayakda akıtması ve izahı	326

HELANIN ADABLARI İLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL

365. Hadis, Aîşe (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	327
Ayak üzere idrar akıtmanın, doğru olmadığı	327
366. Hadis, zeyd bin Hârise (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	327
Efendimiz, idrar ve büyük abdestini yaptıktan sonra tahâretini yapıp eteğine su serperdi	327
Râvî Zeyd bin Hârise (R.A) in, tercüme-i hâli	328
H. Zeyd, Peyğamber efendimizin âzadlısı ve evlâdı mâneviyye-sidir	329
367. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	330
Abdest alındığında su serpmek gerektiği	330
368. Hadis, Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	330
Efendimiz, her abdesti bozduğunda abdest ile emrolunmadığını buyurmuştur	331
369. Hadis, Ebû Eyyûb, Câbir ve Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	331
Mescidi kubada ve oranın halkında temizliği çok sevenlerin bulunduğu	331
Tahâreti, su ile temiz şekilde yapan «kuba» halkının övüldüğü	331
370. Hadis, Selman (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	332
Efendimizin, ümmetine her şeyi tâlim edib öğrettiği	332
Peyğamber sallallâhü aleyhi vesellem-in tahâretini istihza eden müşriklerin ve onlara benzeyenlerin durumları	333
H. Selmanın, müşriklere gâyet ciddi cevabı	333
371. Hadis, Abdurrahman bin Hasene (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	334
Efendimiz, elindeki kalkanı koyub siper edinerek idrarını akıttığı	334

	<u>Sayfa</u>
Efendimizin böyle idrar akıdışını ayıblayanlara, cevabı	334
327. Hadis, Aynî hadîsi, Nesâî aynı kimseden oda Ebû Mûsa (R.A) dan rivâyet etmiştir	334
Râvî Abdurrahman bin Hasene (R.A) in, tercüme-i hâli	334
Efendimizin, avret yerini saklayışındaki hikmetler	335-336
373. Hadis, Mervân el Esfar (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	336
İbni Ömer (R.A) in, kible tarafa binitini durdurub o tarafa doğru akıdışı ve izahı	336-337
Râvî Mervan el Esfar (R.A) in, tercüme-i hâli	337
374. Hadis, Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	337
Efendimiz, Helâdan çıktığında Allâhâ hamd edişi	337
375. Hadis, İbni Mes'ud (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	338
Cinnîlerin, kemik, hayvan tersi ve kömür rızıkları olduğu	338

(4) MİSVAK BABI = BİRİNCİ FASIL

376. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	338
Ümmetine zor olmasaydı, Efendimiz, yatsı namazını tehir ettirib her namazın abdesti zamanında misvak kullanmayı emredecekti	338
«Misvak» kelimesinin târif ve izahı	339
Misvak kullanmanın zamanı ile şekli	339
Misvak bulamıyan kimsenin, parmakları ile misvaklayabileceği	339
Misvak kullanmanın, biz hanefilere göre abdestin sünneti olduğu	339
Misvak kullanmanın, abdestin, namazın veya dinin sünneti oluşu hakkındaki görüşler	340
Misvak-în fazîleti hakkındaki hadîsi şerifler	340
Misvak kullanarak kılınan iki rek'at namaz, misvak kullanmadan kılınan yetmiş rek'at namazdan efdaldır	340
Misvak kullanmanın faydaları	342
Misvak tutunmanın faydalarından pek çoklarının beyanı	343-344
Misvak kullanmanın, beş yerde müstehab oluşu	344
377. Hadis, Şureyh bin hânî-i (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	345
Efendimiz, evine girdiğinde misvakla başladığı	345
Râvî Şureyh (R.A) in, tercüme-i hâli	345
Rasûlû ekrem efendimizin, evine girince misvak kullanmasının beyanı	346

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
378. Hadis, Huzeyfe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	346
Efendimiz, geceleyin kalkıp teheccüd kıldığı vakit ağzını mis-	
vaklardı ...	346
379. Hadis, Aişe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	347
On şeyin fitratdan olduğu ...	347
380. Hadis, aynı hadîsi Ammar bin yâsir (R.A) , rivâyet etmiştir.	348
Hiz. İbrâhîm-î, cenâbu hakkın imtihan ettiği kelimeler ve izâhı	348
«Bıyık kesmek» hükmünün, bıyık hakkındaki muhteviyatı ...	350
Bıyıkları kesib, sakalı terk etmenin gerektiğini beyan eden hü-	
kümler ...	351
Sakalı terk etmenin sünnet mikdarı ve görüşler ...	352
Sakalın sünnetliğini beyan eden hadîsi şerif mealleri ...	353
Bıyıkları, ağıza girecek derecede terk edib sakalı kesib kazıma-	
nın müşrik ve yahûdîlere benzeyiş olduğunu beyan eden ha-	
dîs mealleri ...	353-354
Sakalı koymanın, kırk yaşında olmayıp fitratdan olduğunun	
beyanı ...	354
Hanımının rızası olmadığından saklı koymayanların yanlışlık-	
larının izâhı ...	355
Sakal ve bıyık kazıma hakkında fakihlerin görüşleri ...	355-356
«Emred» in târif ve izahı ve imamlığının mekruhlığı ...	356
Emred olan tüysüz gencin yaşı on sekize varınca köse oldu-	
ğundan imamlığının câizliği ...	357
Sakalını kazıdan kimsenin, imamlığının mekruh olduğu ...	357
Her iyi ve kötü imamın, arkasında namaz kılmanın câizliği ve	
ehli sünnet alâmeti olduğu ...	358
Sakalı siyahla boyamanın doğru olmadığı ...	358
Efendimiz, saç ve sakalını, kına ile boyamıştır ...	359
Sakalı, sünnet gâyesi olmadan başka fâsit gayelerle koyanların	
izahı ...	359
Su ile istinşak ve tırnakları kesmenin fitratdan olduğu ...	360
Tırnak kesmenin, sünnet şekli ve zamanı ...	360
Mafsalları, yıkamak, koltuk altı ve etek temizliğinin fitratdan	
olduğunun beyanı ...	361
Tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak ve etek tıraşı hakkında	
fakihlerin görüşleri ...	362-363
Su ile istinca etmenin fitratdan olduğu ...	363

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
İstinca, isticmar, istibra ve istinka-nın beyan ve izahı	363-364
İstincanın beş şekilde olduğunun beyanı	364
Mazmaza, yapmanın fitratdan olduğu	364

MİSVAKLA İLGİLİ İKİNCİ FASIL

381. Hadis, Aişe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	365
Misvak, ağız temizleyici ve cenabu hakkı râzî edicidir	365
382. Hadis, Ebû Eyyûb (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	365
Misvak kullanmak, utanmak, koku sürünmek ve evlenmek, peygamberlerin sünnetlerindendir	365
383. Hadis, Aişe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	366
Efendimiz, uykudan uyandığında mutlaka abdestden evvel misvak kullanırdı	366
384. Hadis, yine Aişe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	366
Efendimizin misvakını, hazreti âişeninde kullandığının beyanı	366
385. Hadis, İbni Ömer (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	366
Misvakin, büyüğe verilmesi gerektiği	366
386. Hadis, Ebû Umâme (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	367
Cebrail aleyhisselam, efendimize her gelişinde misvakla emreder olduğu	367
387 Hadis Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	367
Efendimiz, misvak hakkında pek çok söz buyurmuştur	367
388. Hadis, Aişe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	368
Efendimizin, misvakı iki kişiden büyüğe verilmesini buyurduğu	368
İkram ve iltifatda, sağdan başlanmanın gerektiği	368
Misvakin büyüğe verilmesini ve süt-ün efendimizin sağındakine vermesinin anlamının, meclisin büyüğünden başlayıp onun sağından devam etmenin gerektiğinin beyanı	369
İkram ve iltifatın, meclisin büyüğünden başlamayıp, kapının sağından başlamanın sünnete muhâlif olduğunun izâhı	370
389. Hadis, yine Aişe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	370
Misvak kullanarak kılınan namaz, misvaksız kılınan yetmiş rek'at namazdan efdaldır	370
390. Hadis, Ebû Seleme (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	371
Ümmete zor olmasaydı, yatsıyı gecenin yarısına tehiri ve her namaz vaktinde misvakla emrolunurdu	371
Sahâbeden bâzıları, misvak-ı, kulakları üzerinde kalem gibi taşır lardı	371
Râvî Ebû Seleme (R.A) in, tercüme-i hâli	372

(5) ABDESTİN SÜNNETLERİ BABI = BİRİNCİ FASIL

391. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	373
Uykudan uyanan kimse, elini yıkayınca kadar, elini bir su kabına sokmamalıdır	373
Abdestin farziyetini nâtik âyet meâli	374
Sünnetin târifi ile, sünnetin çeşitleri	374
Abdestin sünnetlerinden bâzılarının fıkıhdaki beyanı	375
Uykudaki kişinin, elinin nereye gittiğini bilemeyeceği husûsa itiraz edib alaya alan bir zıdığın uykusunda elinin bileğinden yukarıya kadar dübürüne gittiği	376
392. Hadis, yine Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir.	376
Şeytan, uyuyan kimsenin genizinde karar edib pislidiğinden, uykudan uyanan kimsenin sümürmesi gerekir	376
Burun sümürmenin faydalarından bâzılarının, beyanı	377
393. Hadis, Abdullah bin Zeyd (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	377
Bu râvî sahabî, efendimizin abdest alışını tâlim ve beyan etmiştir	377
Râvî Abdullah bin Zeyd bin Âsım (R.A) in, tercüme-i hâli	378
394. Hadis, Abudllah bin zeyd bin Âsım (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	380
Bu haberde de, Rasûlü ekrem efendimizin, abdest alış şekli uzun olarak beyan edilmiştir	380
395. Hadis, Abdullah bin Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	381
Rasûlü ekrem efendimizin, abdest alırken birer sefer yıkadığı	381
396. Hadis, Abdullah bin Zeyd (R.A) in rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	381
Efendimizin, abdest âzalarını ikişer ikişer yıkadığı	381
397. Hadis, Osman (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	381
Efendimizin, abdest âzalarını üçer def'a yıkadığı	381
398. Hadis, Abdullah bin Amr (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	382
Abdest alan kimse, suyu abdest âzalarına ulaştırmaz ve bil-hassa topuklar kuru kalırsa, cehenneme müstehak olur	382
Hadîsi şerifden anlaşılan hususlar	382

	<u>Sayfa</u>
399. Hadis, Muğîre bin Şûbe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	383
Efendimiz, abdest aldığıında, alın saçına, sarık üzerine ve ayaklarındaki mestlerine meshettiği	383
Sarık üzerine mesh meselesinin îzâhı	383
400. Hadis, Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	384
Rasûlü ekrem efendimiz, temizliğinde, saç sakal daramasında etek tıraşı, ayak kabı ve elbise giyimi gibi amellerinde sağdan başlardı	384
Sağdan başlananla, soldan başlananların bâzılarının îzâhı ...	384
401. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	385
Efendimiz, «Elbisenizi giydiğiniz ve abdest aldığınız vakit, sağdan başlayınız» buyurmuştur	385
402. Hadis, Saîd bin Zeyd (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	385
Abdesti alırken, Allâhın adını anmayanın abdesti yoktur	385
403. Hadis, Ebû Hureyre (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	386
404. Hadis, Ebû Saîd el Hudri (R.A) in, babasından rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	386
Abdesti olmayının, namazda olmaz	386
Dört yüz ikinci hadîsi şerifin, Râvîsi Saîd bin Zeyd (R.A) in, tercüme-i hâli	386
İsmi ilâhiyi zikretmeden abdest alanın, abdestinin makbul olmadığı	386
Abdesti alan kimse, ismi ilâhiyi zikrederse, bütün bedeninin günahlarının bağışlandığı	387
Besmelenin abdestin sünneti husûsunda, hanefî ve şafiî görüşleri	387
405. Hadis, Lekit bin sabra (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	388
Abdesti tam alıp, parmakların aralarını ovalamak, buruna suyu oruçlu olunmadığında tam çekmenin gerektiği	388
Râvî Lekit bin sabra (R.A) in, tercüme-i hâli	388
406. Hadis, İbni Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir ...	389
Abdest alırken, ellerin ve ayakların parmakları aralarının ovalanması lâzımdır	389
407. Hadis, Müstevid bin Şeddât (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	390
Efendimiz, ayaklarının parmaklarının aralarını, ellerinin küçük parmakları ile ovalardı	390
Râvî Müstevid bin Şeddât (R.A) in, tercüme-i hâli	390

	<u>Sayfa</u>
408. Hadis, Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	390
Efendimiz, avucuna aldığı su ile sakalının altından yukarıya doğru hilallardı ...	390
409. Hadis, Osman (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	390
Nebiyyi muhterem efendimiz, saklını hilallardı ...	390
410. Hadis, Ebû Hayye (R.A) in rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	391
Hiz. Ali, abdest alıb azaları üçer defa yıkadıktan sonra, peygamber efendimizin abdest alışını öğretmek isteğini beyan etmiştir	391
Râvî Ebû Hayye (R.A) in, tercüme-i hâli ...	391
411. Hadis, Abdi hayır (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	392
Hiz. Alinin abdest alışına bakarak efendimizin abdest alışını öğrenmenin beyanı ...	392
Râvî Abdi hayır (R.A) in, tercüme-i hâli ...	392
412. Hadis, Abdullah bin Zeyd (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	392
Efendimizin bir avuç su ile mazmaza ve istinşak ettiği ve bunu üçer defa yaptığı ...	392
Râvî Abdullah bin Zeyd (R.A) in, tercüme-i hâli ...	393
413. Hadis, İbni Abbas (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	393
Rasûlü ekrem efendimiz, başını ve kulaklarını meshetmiştir ve kulaklarının içini şehâdet parmağı, dışını baş parmakla meshetmiştir ...	393
414. Hadis, Rubeyy' binti muavviz (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	394
Efendimiz, ön ve arka taraflarından başını, şakaklarını ve kulaklarını meshetmiştir ...	394
Râvî Rubeyyi binti muavviz (R.A) in, tercüme-i hâli ...	394
Baş a bir sefer kablama meshin sünnetliği ...	394
415. Hadis, Abdullah bin Zeyd (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	395
Efendimiz, başına yeni bir su alıb ondan sonra meshettiği ...	395
416. Hadis, Ebû Umâme (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	396
Efendimiz, gözünün pınarlarına meshedib «kulaklar, başdandır» buyurmuştur ...	396
Râvî Ebû Umâme (R.A) in, tercüme-i hâli ...	396
417. Hadis, Amîr bin Şuayb (R.A) babasından, onunda dedesinden rivâyet ettiği hadisi şerifdir ...	397

	<u>Sayfa</u>
Rasûlü ekrem efendimiz, abdest alırken her azayı üçer defa yıkardı	397
Abdestde, ziyadelik yapan kimsenin kötülük yaptığı	397
418. Hadis, Abdullah bin muğaffel (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	398
Râvinin oğlunun, cennetin sağ tarafından köşk istemesine, babası, «oğlum! Allahdan cennet iste ve cehennemden ona sığın» buyurmuştur	398
Râvî Abdullah bin muğaffel (R.A) in, tercüme-i hâli	398
Babanın oğluna, beynelhavfi verreca yolunu tâlimi	399
419. Hadis, Ubey bin Kaab (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	400
Abdest alırken «veleham» denilen şeytan abdest âzalarına suyun varıp varmadığı husûsunda ves'vese verir	400
İlk ves'vese verilen, Adem aleyhisselam olduğu	400
420. Hadis, Muaz bin Cebel (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	401
Efendimiz, Abdest aldığıında yüzünü elbîsesinin bir tarafına silerdi	401
Abdesti aldıktan sonra havlu gibi bir şeylerle kurulanma veya silinme hükümlerinin izahı	401
421. Hadis, Aîşe (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	402
Rasûlü ekrem efendimiz, abdest aldıktan sonra bir bezle kurulanırdı	402
Su, abdest âzalarında devam ettikçe, tesbih eder	403

ABDESTİN SÜNNETLERİ İLE İLGİLİ ÜÇÜNCÜ FASIL

422. Hadis, Sâbit bin Ebî Safiyye (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	403
Efendimiz, üç sefer abdest alıb, âzaları birincide birer, ikincide ikişer ve üçüncüde üçer sefer yıkamışdır	404
Râvî Sâbit bin Ebû Safiyye (R.A) in, tercüme-i hâli	404
Dikkat: Şiîliğin, mahiyet ve târih boyunca fesatlıkları	404
Şiîlikle Hanefîliği aynı mutalaa edenlerin fesatlıkları	405
423. Hadis, Abdullah bin Zeyd (R.A) in, rivâyet ettiği hadisi şerifdir	406
Efendimiz, abdesti alıb, âzaları ikişer yıkadıktan sonra «Nur üzerine nur» buyurmuştur	406

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
424. Hadis, Osman (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	406
Efendimiz, abdest âzalarını üçer defa yıkayıb, kendinin ve bütün peygamberlerin sünneti olduğunu buyurmuştur.	406
425. Hadis, Enes (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	407
Her namaz için abdest almak, abdest bozulduğunda lâzımdır	407
426. Hadis, Muhammed bin yahya bin Hıbbân (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	407
Efendimizin, abdestli olsun veya olmasın daha evvel her namaz için abdest alırdı, bu hâlin güç oluşundan sonra abdesti olmadığında abdest almıştır	408
Râvî Muhammed bin yahya bin hıbban (R.A) in tercümei hâli	408
Abdullah bin Hanzala ile Babası Hanzala (R.A) in, tercümei halleri	408
Ebû Amiri fâsık ile mescidi zırarın beyanı	409
427. Hadis, Abdullah bin Amr bin As (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	410
Abdest alırken, suda israf etmenin doğru olmadığı	410
Kendine muhtaç olan bir şeyin infakının, iyi olmayacağı	411
Yenib içilecek ve fakat israf edilmeyecektir	412
428. Hadis, Ebû Hureyre, ibni mes'ud ve ibni Ömer (R.A) in, rivâyet ettikleri hadîsi şerifdir	412
Abdest alan kimsenin, vücûdunun her tarafındaki günahların çıkacağı	412
Allâhın ismini anıb besmele ile işlenen her işin bereketli olacağı	413
Besmele hakkında vârid olan hadîs ve Haberler	413
Besmelesiz yenen, içilen ve okunan şeylerde bereket ve hayır yoktur	414
Besmelesiz okuma ve okutmanın, kötü mahsülleri	414
Ailesi ile münâsebetde bulunan kimsenin, besmele çekmesi gerektiği	415
Bir çocuğa, besmele okutan hocaya, çocuğa ve çocuğun baba ve anasına cehennemden âzad berâtı verilir	415
429. Hadis, Ebû Râfi (R.A) in, rivâyet ettiği hadîsi şerifdir	416
Rasûlü ekrem efendimiz, Abdest aldığı vakit, Parmağındaki yüzü günü hareket ettirirdi	416
Parmağında yüzüğü olan kimsenin, yüzüğünü kımıldatması gerektiği	417

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

Rasûlü ekrem efendimiz, yüzüğünü çok zaman sağ elinin parmaklarına ve bâzanda sol elin parmaklarına takardı	417.
Efendimiz, altın yüzüğün haramlığı hakkında vahy gelinceye kadar takınmış ve haram hükmü gelince hem kendisi ve hem ashabı çıkarıp atmıştır. Yani, erkekler	418
Efendimizin, yüzüğünün kaşındaki yazı	418
Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer-in yüzüğünün kaşındaki yazılar ...	418
Hz. Osman, Hz. Ali, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve İmam-ı Muhammed hazretlerinin yüzüklerinin kaşlarındaki yazılar	419
Yüzüğün sağ el veya sol elin parmaklarına takma mes'elesi	419
Yüzükde kur'an âyeti yazılı olunca, takınıb ancak helâye girilemiyeceğinden çıkarıp girilmesi, gerektiği	420

MİŞKAT EL MESÂBİH TERCÜMESİNİN İkinci Cildinin İzah kısmında geçen âyeti kerîme meallerinin cetvelidir.

Sıra No.	Sûrenin İsmi	Ayet No.	Sahife No.
1	Bakara Sûresi	146	7
2	Necm Sûresi	3-4	8
3	Hucurat Sûresi	7	10
4	Nur Sûresi	40	11
5	Hıcr Sûresi	75	12
6	Bakara Sûresi	273	12
7	Rahman Sûresi	41	12
8	Cin Sûresi	26-27,	13
9	Bakara Sûresi	4	15
10	Tekâsür Sûresi	5	
11	Tekâsur sûresi	7	16
12	Vâkıa Sûresi	95	17
13	Müddessir Sûresi	47	17
14	Hıcr Sûresi	99	17
15	İsrâ Sûresi	84	23
16	Bakara Sûresi	73	23
17	Bakara Sûresi	268	23
18	Ankebut Sûresi	43	24
19	Haşr Sûresi	2	24
20	Haşr Sûresi	14	24
21	Mülk Sûresi	10	24
22	Mûmin Sûresi	51	26
23	Araf Sûresi	146	26
24	Kalem Sûresi	4	27
25	Hicir Sûresi	9	30
26	Âraf Sûresi	176	30
27	Yûsuf Sûresi	11	30
28	En'am Sûresi	93	31
29	Haşr Sûresi	10	39
30	Rum Sûresi	19	50
31	Nisâ Sûresi	54	52
32	Felek Sûresi	5	52
33	Âli İmran Sûresi	119	53
34	Âli İmran Sûresi	120	53
35	Fussilet Sûresi	34	54
36	Nuh Sûresi	28	59

MİŞKAT EL MESÂBİH TERCÜMESİNİN İkinci Cildinin İzah kısmında geçen âyeti kerîme meallerinin cetvelidir.

Sıra No.	Sûrenin İsmi	Ayet No.	Sahife No.
37	Tevbe Sûresi	114	59
38	En'am Sûresi	160	61
39	Rahman Sûresi	60	61
40	Abese Sûresi	34-37	65
41	Bakara Sûresi	196	70
42	Mâide Sûresi	27-30	81
43	Nisâ Sûresi	95	86
44	Hucurat Sûresi	13	91
45	Enfal Sûresi	34	91
46	Yunus Sûresi	63	91
47	Nisa Sûresi	17	92
48	Taha Sûresi	47	97
49	Taha Sûresi	123	97
50	Bakara Sûresi	231	101
51	Bakara Sûresi	251	101
52	Bakara Sûresi	269	101
53	Nisa Sûresi	113	102
54	Maide Sûresi	110	102
55	Lukman Sûresi	17	102
56	Ahzab Eûresi	5	111
57	Mâide Sûresi	60	115
58	Haşr Sûresi	10	119
59	Tevbe Sûresi	122	127
60	Bakara Sûresi	159	128
61	Ali İmran Sûresi	187	129
62	Tevbe Sûresi	118	130
63	Hucurat Sûresi	9	132
64	Yûsûf Sûresi	76	132
65	Taha Sûresi	114	132
66	Bakara Sûresi	142	133
67	Bakara sûresi	13	133
68	Nisa Sûresi	107	133
69	Âraf Sûresi	199	133
70	Furkan Sûresi	63	133
71	Zuhruf Sûresi	58	137
72	Âli İmran Sûresi	103	137
73	En'am Sûresi	159	137

MİŞKAT EL MESÂBİH TERCÜMESİNİN İkinci Cildinin İzah kısmında geçen âyeti kerîme meallerinin cetvelidir.

Sıra No.	Sûrenin İsmi	Ayet No.	Sahife No.
74	Rum Sûresi	32	141
75	Tevbe Sûresi	119	141
76	En'am Sûresi	68	141
77	Nisa Sûresi	140	141
78	Mâlde Sûresi	44	143
79	Talak Sûresi	2-3	148
80	Zâriyat Sûresi	55	148
81	Bakara Sûresi	4	149
83	Maide Sûresi	54	151
84	Maide Sûresi	35	151
85	Âli İmran Sûresi	159	151
86	Nahl Sûresi	125	151
87	Fussilet Sûresi	33	152
88	Bakara Sûresi	279	158
89	Hud Sûresi	17	166
90	Nisa Sûresi	59	167
91	Lukman Sûresi	27	171
92	Yûsuf Sûresi	76	172
93	Enfal Sûresi	60	175
94	En'am Sûresi	59	175
95	Vakıa Sûresi	10	188
96	Âli İmran Sûresi	19	200
97	Muhammed Sûresi	38	204
98	Nahl Sûresi	120	206
99	Mücâdile Sûresi	11	212
100	Ra'ad Sûresi	11	222
101	İsrâ Sûresi	16	222
102	Ahzab Sûresi	70-71	223
103	En'am Sûresi	153	230
104	Cuma Sûresi	5	238
105	Sebe Sûresi	39	240
106	İsra Sûresi	286	297
107	Tevbe Sûresi	108	301
108	Ahkaf Sûresi	29-30	309
109	Bakara Sûresi	124	348
110	Rum Sûresi	30	349
111	Mâide Sûresi	6	374

MİŞKAT EL MESÂBİH TERCÜMESİNİN İkinci Cildinin İzah kısmında geçen âyeti kerime meallerinin cetvelidir.

Sıra No.	Sûrenin İsmi	Ayet No.	Sahife No.
112	Âraf Sûresi	56	399
113	Taha Sûresi	120	400
114	İsrâ Sûresi	29	411
115	Âraf Sûresi	31	412
116	İsrâ Sûresi	26-27	412
117	Alak Sûresi	1	413
118	Alak Sûresi	2	413
119	Alak Sûresi	3	413
120	Alak Sûresi	4	413
121	Alak Sûresi	5	413
122	Alak Sûresi	6	413
123	Alak Sûresi	7	413
124	Alak Sûresi	8	413
125	Alak Sûresi	9	413
126	Alak Sûresi	10	413
127	Alak Sûresi	11	413
128	Alak Sûresi	12	413
129	Alak Sûresi	13	413
130	Alak Sûresi	14	413
131	Alak Sûresi	15	413
132	Alak Sûresi	16	413
133	Alak Sûresi	17	413
134	Alak Sûresi	18	413
135	Alak Sûresi	19	413
136	Alak Sûresi	20	413
137	Alak Sûresi	21	413
138	Alak Sûresi	22	413
139	Alak Sûresi	23	413
140	Alak Sûresi	24	413
141	Alak Sûresi	25	413
142	Alak Sûresi	26	413
143	Alak Sûresi	27	413
144	Alak Sûresi	28	413
145	Alak Sûresi	29	413
146	Alak Sûresi	30	413
147	Alak Sûresi	31	413
148	Alak Sûresi	32	413
149	Alak Sûresi	33	413
150	Alak Sûresi	34	413
151	Alak Sûresi	35	413
152	Alak Sûresi	36	413
153	Alak Sûresi	37	413
154	Alak Sûresi	38	413
155	Alak Sûresi	39	413
156	Alak Sûresi	40	413
157	Alak Sûresi	41	413
158	Alak Sûresi	42	413
159	Alak Sûresi	43	413
160	Alak Sûresi	44	413
161	Alak Sûresi	45	413
162	Alak Sûresi	46	413
163	Alak Sûresi	47	413
164	Alak Sûresi	48	413
165	Alak Sûresi	49	413
166	Alak Sûresi	50	413
167	Alak Sûresi	51	413
168	Alak Sûresi	52	413
169	Alak Sûresi	53	413
170	Alak Sûresi	54	413
171	Alak Sûresi	55	413
172	Alak Sûresi	56	413
173	Alak Sûresi	57	413
174	Alak Sûresi	58	413
175	Alak Sûresi	59	413
176	Alak Sûresi	60	413
177	Alak Sûresi	61	413
178	Alak Sûresi	62	413
179	Alak Sûresi	63	413
180	Alak Sûresi	64	413
181	Alak Sûresi	65	413
182	Alak Sûresi	66	413
183	Alak Sûresi	67	413
184	Alak Sûresi	68	413
185	Alak Sûresi	69	413
186	Alak Sûresi	70	413
187	Alak Sûresi	71	413
188	Alak Sûresi	72	413
189	Alak Sûresi	73	413
190	Alak Sûresi	74	413
191	Alak Sûresi	75	413
192	Alak Sûresi	76	413
193	Alak Sûresi	77	413
194	Alak Sûresi	78	413
195	Alak Sûresi	79	413
196	Alak Sûresi	80	413
197	Alak Sûresi	81	413
198	Alak Sûresi	82	413
199	Alak Sûresi	83	413
200	Alak Sûresi	84	413
201	Alak Sûresi	85	413
202	Alak Sûresi	86	413
203	Alak Sûresi	87	413
204	Alak Sûresi	88	413
205	Alak Sûresi	89	413
206	Alak Sûresi	90	413
207	Alak Sûresi	91	413
208	Alak Sûresi	92	413
209	Alak Sûresi	93	413
210	Alak Sûresi	94	413
211	Alak Sûresi	95	413
212	Alak Sûresi	96	413
213	Alak Sûresi	97	413
214	Alak Sûresi	98	413
215	Alak Sûresi	99	413
216	Alak Sûresi	100	413

MIŞKAT EL MESABÎH Tercümesinin İkinci Cildinin izah kısmında mealleri nakledilen hadîsi şeriflerin cetvelidir.

Sıra No.	Bahis veya Babı	Hükmü	Sahife No.
1	İlim Bahsi	Mûminin firâsetinden Allâha sığınma hak ...	11
2	« «	Bildiği ile amel edene, Allâhü teâla bilmediğini bildirir.	18
3	« «	Mûminin firâsetinden sakınma hak	27
4	« «	Her doğan çocuk islâm fıtratı üzere doğar ...	27
5	« «	Ey Allâhım, Muâviyeyi hidâyete erdir ve hidâyete vasıta kıl	38
6	« «	Ya Rabbî! Muâviyeye, kitâbet ve hisab tâlimi ver	38
7	« «	Ashabı kıram zikrolununca, hemen susub aleyhde konuşmamak hak	39
8	« «	Ölülerimizi rahmetle anma hak	39
9	« «	İçdeki olanı, işleyip söylemedikçe günah olmayacağı hak.	53
10	« «	Hased, odunu ateşin yakdığı gibi iyilikleri yer yakar.	53
11	« «	Kur'anı okuyan kimse, kıraatin sonunda âmin deyince melekler âmin der	64
12	« «	Allâhü teâla bu dîni, bâzı kimselerle yükseltir, bazı kimselerle de indirir	64
13	« «	Kıyâmete her ferd âmelleri ile gelmelidir, Peygamber efendimizin dahi, halası Safiyye ile kızı Fatımaya faydası olmayacağı hak	65
14	« «	Cihâdın en efdalı, Zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir.	86
15	« «	İnsanları, derece ve mertebelerine göre mertebelendirmek hak.	87
16	« «	Kıyâmetde en şiddetli azab, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimedir	89
17	« «	Çindede olsa, ilmi talebetme hak	102
18	« «	İlim üzerine uyumak, cehil üzerine ibâdet yapmaktan hayırlıdır	105

MİŞKAT EL MESABİH Tercümesinin ikinci cildinin izah kısmında mealleri nakledilen hadisi şeriflerin cetvelidir.

Sıra	No. Bahis veya Babı	Hükmü	Sahife No.
19	« «	Kur'andan bir âyet bellemek, yüz rekât nafilâ namaz kılmaktan ve ilim bablarından bir babı öğrenmek, bin rekât nafilâ namaz kılmaktan efaldır	105
20	« «	Yabancı kadına dokunmaya izni Şer'î olmadan dokunan kimsenin eline ateş konur	111
21	« «	Allâha ve âhiret gününe inanan bir kadın, üç günlük mesâfeye mahremsiz gidemez	112
22	« «	Ailesini yabancı erkekden kıskanmıyan kimse deyyüsdür.	112
23	« «	Küçüklerimize acımayan ve büyüklerimize hürmet etmeyen, bizden değildir	119
24	« «	İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olan kimsedir	127
25	« «	Her kavm, cidal ettiklerinde, doğru yoldan sapıtır helak olur	133
26	« «	Allâhın kazabı ile, insanların rızasını taleb edene, Allâhü teâla kazab eder	140
27	« «	Fasık, Medhedildiğinde, Allâhü teâla gazablanır	141
28	« «	Bid'at sahibine hürmet eden, dînin yıkılmasına yardım etmiş olur	142
29	« «	Zengine, zenginliğinden dolayı tevâzûda bulunursa, dîninin üçte ikisi gider	142
30	« «	İnsanlara, bir zaman gelecektir, o zaman altın ve gümüşden başka hiç bir şey fayda vermeyecektir	144
31	« «	İnsanlara hüküm beyanını, ya emir veya memur veya cidalci kişi yapar	150
32	« «	Dinin nasihatla dâim ve kâim olduğu ve olacağı hak..	150
33	« «	Vaiz yönünden, ölüm yeter	152

MİŞKAT EL MESABİH Tercümesinin ikinci cildinin izah kısmında mealleri nakledilen hadisi şeriflerin cetvelidir.

Sıra No.	Bahis veya Babı	Hükmü	Sahife No.
34	« «	İnsanların hayırlısı efendimizin bulunduğu asırdakiler, ondan sonra tâkib eden asırdakilerdir	166
35	« «	Bildiği ile amel edene, Hz. Allah, bilmediğini öğretir	172
36	« «	Kuvvet atmaktır	175
37	« «	Bir koyun sürüsüne giren iki aç kurddan mala ve mülke hırslı ve şöhret düşgünü dinini daha eşet ifsad edicidir	179
38	« «	İstişâre olunan kimse, inanılan kimsedir ...	181
39	« «	Bizi aldatan bizden değildir	181
40	«	Sonra gelen zaman daha şerli olur	186
41	« «	İnsanların hayırlısı, efendimizin bulunduğu asırdakiler	188
42	« «	Kıyamet gününde insanların en kıymetli efendisinin nebimiz olduğu ve ilk şefaât edenin o olacağı	204
43	« «	Kıyametde «Abide cennete gir denib, âlime dur şefâat et onlarla cennete gir» deneceği ...	206
44	« «	Bu ümmetin iki sınıf ulemasının beyanı hak.	209
45	« «	Bir kabilenin ölümü, bir âlimin ölümünden daha ehvedir.	217
46	« «	Kişi bildiği ile amel ederse, âlim olabilir ...	218
47	« «	Ahir zamanda, Câhil âbidlerle fasık âlimler olur	218
48	« «	İlmi öğrenibde bildiği ile amel etmeyen mi-salı gizlice zina edib sonra hâmile olan kadın gibidir	219
49	« «	Bu ümmetin, ulemâ ve ümerâ sınıfı iyi olurlarsa, halkda iyi olur. Onlar kötü olurlarsa, insanlarda kötü olurlar	221
50	« «	Siz, nasıl olursanız, başınıza öyleleri getirilir	222

MİŞKAT EL MESABİH Tercümesinin ikinci cildinin izah kısmında mealleri nakledilen hadîsi şeriflerin cetvelidir.

Sıra No.	Bahis veya Babı	Hükmü	Sahife No.
51	« «	Bu ümmetin helaki, gençlerin sefiyhlerinin ellerindedir	224
52	« «	Fetvâ vermeye cüret edeniniz, cehennem ateşine kendini cür'etle atanınızdır	226
53	« «	Müftiler fetvâ versede, sen yine kalbine danış	226
54	« «	İslâmın gâlib geleceği hal ve zamanlar ...	227
55	« «	Ben âlimim diyen, Câhildir	227
56	« «,	İlim adamlarının, bâzılarının diğer bazılarının haklarında şahitlikleri câiz değildir	235
57	« «	Ya âlim, ya öğrenici veya ilmi işitici veya bunlardan birisini sevicî ol	240
58	Tahâret Bahsi	İdrar sıçrantısından kaçınmayanın, kabir azabının umûmu ondan olacaktır	296
59	« «	Bir kabin içinde idrar bulunursa o odaya melekler girmez	324
60	« «	Mûte muharebesinde şehid olanların durumları hak.	329
61	« «	Misvak bulamıyan kimsenin, parmağı ile misvak yapacağı	329
62	« «	Misvakla kılınan namazın sevabı misvaksız kılınandan yetmiş derece efvâldir	340
63	« «	Misvak kullanmanın fazileti hakkında muhtelif hadîsi şerifler	341
64	« «	Misvak kullanmanın, on tâne faydası hak.	342
65	« «	Bıyıkları kesiniz, sakalları terk ediniz	353
66	« «	Bıyıkları kesiniz ve sakalları çoğaltarak terk ediniz	353
67	« «	Bıyıkları kesib, sakalları kendi haline bırakma hak.	353
68	« «	Sakalları koyarak, bıyıkları kesib müşriklere benzememe hak.	354
69	« «	Bıyıkları kesib, sakalları koyarak ateşe tapanlara benzememe hak.	354

MIŞKAT EL MESABÎH Tercümesinin ikinci cildinin izah kısmında mealleri nakledilen hadisi şeriflerin cetvelidir.

Sıra	No. Bahis veya Babı	Hükmü	Sahife No.
70	« 71	Allâha ısyân olan yerde, kula itaât yoktur ...	355
		Kadınlardan kendilerini erkeklere ve erkeklerden kadınlara benzetenlere lânet olsun ...	358
72	« «	Sakalı, siyahla boyamak, ehli cehennem alâmeti olduğu hak.	358
73	« «	Ahir zamanda, saç ve sakalını göğercin göksü gibi sakalı siyahla boyayanın olacağı ...	358
74	« «	Tırnakları cuma günü kesmenin faydaları ...	360
75	« «	Cuma günü tırnaklarını kesen kimsenin gelecek cumaya kadar, hatta üçgünde fazla olarak bütün belâlardan korur	360
76	« «	Göz ağrısı, baras alılığı ve delilikden korunmak isteyen, tırnağını perşembe günü kesmesi gerektiği hak..	361
77	« «	Cünüb iken tıraş olanlara, kılların davacı olacakları	361
78	« «	Sağdan başlama hak..	368
79	« «	İkramda büyükden başlama hak	369
80	« «	Abdest alırken Allâhın adını anan kimsenin bütün günahlarının temizleneceği	387
81	« «	Bir mescidin komşunun, namazı mescidde kılması gerektiği	387
82	« «	Her işin evvelinde besmele söylenirse, o iş bereketli olur	413
83	« «	Kalemin ilk yazdığı, besmele olmuştur.	413
84	« «	Besmele çekilmeden başlanan işde, salâvatı şerife söylenirse, bereketden mahrum olur.	
85	« «	Besmeleyi okuyan çocuğun kendisine hocasına ve baba ile anasına berat verilir ...	415
86	« «	Altından yapılmış yüzüğü, efendimiz «Ebediyen takınmam» demiştir	418
87	« «	Akıktan yüzük takınmanın lüzûmu	418

MİŞKAT EL MESABİH Tercümesinin İkinci Cildinde isimleri ve kısa Tercüme-i halleri geçen sahâbelerin listesidir.

Sıra No.	İsmi ve Künyesi	Rivayet ettikleri Hadis A'edi	Sahife No.
1	Abdullah bin Amr (R.A)	7	5
2	Semura bin cündüb veya Cündeb (R.A)	1	34
3	Muğire bin Şûbe (R.A)	2	35
4	Muâviye (R.A)	3	36
5	Ebû Hureyre (R.A)	37	48
6	İbni Mes'ud (R.A)	14	51
7	Şakîk (R.A)	1	72
8	Enes bin malik (R.A)	17	74
9	Ebî Mes'ud (R.A)	1	76
10	Cerîr bin Abdullah (R.A)	1	79
11	Kesîr bin Kays (R.A)	1	83
12	Ebû Umâmetülbâhilî (R.A)	3	88
13	Mekhul (R.A)	1	90
14	Ebû Saîd el Hudrî (R.A)	5	98
15	İbni Abbas (R.A)	12	104
16	Sehberetülezzdi (R.A)	1	125
17	Kâb bin mâlik (R.A)	1	129
18	Zeyd bin sâbit (R.A)	1	146
19	Abudderdâ (R.A)	5	146
20	Cündüb (R.A)	1	155
21	Amr bin Şuayb (R.A)	3	168
22	Avf bin mâlik (R.A)	1	176
23	İbrâhim bin Abdurrahman el ozri (R.A)	1	189
24	Hasanî Basrî (R.A)	3	190
25	Ali (R.A)	8	193
26	İkrime (R.A)	1	194
27	Vasile bin el eskâ (R.A)	1	196
28	Aişe (R.A)	15	198
29	Avn (R.A)	1	207
30	Ameş (R.A)	1	2133
31	Süfyân-ı Sevrî (R.A)	1	215
32	Ahvas bin Hakîm (R.A)	1	216

MİŞKAT EL MESABİH Tercümesinin İkinci Cildinde isimleri ve kısa Tercüme-i halleri geçen sahâbelerin listesidir.

Sıra No.	İsmi veya Künyesi	Rivâyet ettikleri Hadis Adedi	Sahife No.
33	Ziyad bin Hudayr (R.A)	1	221
34	İbnî Sîriyn (R.A)	1	228
35	Huzeyfe (R.A)	3	230
36	Ziyad bin Lebîd (R.A)	1	237
37	Ebû Mâlik El Eş'arî (R.A)	1	243
38	Mâlik bin Enes (R.A)	1	245
39	Ukbe bin Âmir (R.A)	1	248
40	Ömer bin el Hattab (R.A)	2	249
41	Sevbân (R.A)	1	251
42	Câbir (R.A)	3	253
43	Şebîb bin Ebû Ravh (R.A)	1	254
44	Benî Süleyman Kabîlesinden bir kişi	1	255
45	Abdullah Essunâbihî (R.A)	1	255
46	Câbir bin Semura (R.A)	1	263
47	Bureyde bin Husayb (R.A)	1	267
48	Süveyd bin Nûman (R.A)	1	269
49	Ali bin Talk (R.A)	1	272
50	Büsre (R.A)	2	275
51	Talk bin Ali (R.A)	1	277
52	Ümmü Seleme (R.A)	1	279
53	Ebû Râfî (R.A)	3	280
54	Ebû Ubeyd (R.A)	1	282
55	Ebû Eyyûb (R.A)	3	288
56	Selman (R.A)	2	292
57	Ebû Katâde (R.A)	1	298
58	Ebû Mûsa (R.A)	1	305
59	Ruveyfî bin Sâbit (R.A)	1	310
60	Abdullah bin mugaffel (R.A)	2	313
61	Abdullah bin sercîs (R.A)	1	315
62	Muaz bin cebel (R.A)	2	316
63	Zeyd bin Erkan (R.A)	1	319
64	Hakîm bin Süfyan (R.A)	1	322
65	Ümeyme binti Rukayka (R.A)	1	325

MİŞKAT EL MESABÎH Tercümesinin İkinci Cildinde isimleri ve kısa Tercüme-i halleri geçen sahâbelerin listesidir.

Sıra No.	İsmi veya Künyesi	Rivâyet ettikleri Hadis Adedi	Sahife No.
66	Zeyd bin Hârise (R.A)	1	328
67	Abdurrahman bin Hasene (R.A)	1	334
68	Mervan el Esfar (R.A)	1	336
69	Şureh bin hanî-i (R.A)	1	345
70	Ammâr bin yâsir (R.A)	1	348
71	Ebû Seleme (R.A)	1	371
72	Abdullah bin Zeyd (R.A)	3	377-393
73	Sâid bin Zeyd (R.A)	1	386
74	Lekîl bin sabra (R.A)	1	388
75	Müstevrid bin Şeddad (R.A)	1	390
76	Ebû Hayye (R.A)	1	391
77	Abdî Hayr (R.A)	1	392
78	Rubeyyî binti Muavviz (R.A)	1	394
79	Ebî Umâme (R.A)	1	396
80	İbni Ömer (R.A)	9	128-382
81	Übey bin kâb (R.A)	1	400
82	Sâbit bin Ebî Safiyye (R.A)	1	404
83	Muhammed bin yahya bin Hıbban (R.A)	1	408
84	Abdullah bin Hanzala (R.A)	1	409
85	Hanzala (R.A)	1	409

NOT : Yukarda isimleri yazılı olan sahâbe ve tâbiîn efendilerimizin kısa tercüme-i halleri, mezkûr sahîfelerde zikredilmemiş ise, birinci cildde veya yukardaki sahifelerde yazılmıştır. Bu husûsa dikkat edilmesi gerektiğini bildiririz.

Mütercim; Mustafa Uysal

İstifade Edilen Eserlerden Bazıları

Eserin İsmi ve Yazarı

- 1 — Kur'anı Kerim
- 2 — Kur'an dili, 9 cilt : Elmalı Muhammed Hamdi Yazır
- 3 — Kur'anı Hakîm ve Meali kerim; 3 cilt : H. Basri Çantay
- 4 — Mirkâtülmefâtiḥ, 5 cilt : Aliyyülkârî
- 5 — Eşbâḥ Vennezâir, 1 Cilt : Eşşeyḥ Zeynelâbidîn bin İbrahim
- 6 — Üsdülgâbe, 7 Cilt : İzzüddîn ibrîlesir Ebilhasen Aliyyibni Muhammed el cezerî
- 7 — Takrîbüttehzîb, 2 Cilt : Hafız Ahmed bin Aliyyibni haceri askalânî
- 8 — Safahat, 1 Cilt : Mehmet Akif Ersoy
- 9 — Fıkhulekber Şerhi, 1 Cilt : Aliyyülkârî
- 10 — Hediyeülalâiyye, 1 Cilt : Allâme Şeyḥ Alâeddin Abidin
- 11 — Reddülmuhtar, 6 Cilt : İbni Abidin
- 12 — Tarîkatı Muhammediye, 1 Cilt : İmamı Birgivi
- 13 — Zâdülmesir, Fî ilmi tefsir, 9 Cilt : İmam Ebilferrec Cemâleddin Abdurrahman bin Aliyyibni Muhammed Elcevzi
- 14 — Tefsîri Kasımî, 17 Cilt : Muhammed Cemâleddini Kasımî
- 15 — Fıkhulekber Şerhi Ebilmüntehâ, 1 Cilt ; Ahmed bin Muhammed manisalı
- 16 — Şerhi Akâidi Nesefî, 1 Cilt : Allâmei Teftâzânî
- 17 — Şerhi Emâlî, 1 Cilt : Aliyyülkârî
- 18 — Fethulkebir, 3 Cilt : Yûsuf Ernebhânî
- 19 — Berîka, 4 Cilt : Ebû Saîd elhâdimî
- 20 — Sevâdü'l'azam, 1 Cilt : İbnihakim ismi ile meşhurdur.
- 21 — Şerhi Hadîsi Erbeîn, 1 Cilt : Akkirmânî
- 22 — Mecâmiulhakâik, 1 Cilt : Ebî Saîd Hadîmi
- 23 — Elhakâik, 2 Cilt : Muhammed Zehni
- 24 — Tecrîdi Sarih Tercümesi, 12 Cilt : Ahmed Naim ve Kâmil Mîras
- 25 — Ahterî Kebir, 2 Cilt : Mustafa bin Şemseddin
- 26 — Süneni Dârimî, 2 cilt : İmam-ı kebir Ebu Muhammed Abdullah bin Abdurrahman - Eddârimî
- 27 — Aynul ilim, 2 Cilt ; Aliyyulkârî
- 28 — Tehzîbüttehzîb, 12 cilt : İbni Haceri Askalânî
- 29 — Şerhi Maânîlâsâr, 4 Cilt ; İmam-ı Tahâvî
- 30 — Ettergîb vetterhîb, 4 Cilt ; Hafız Münzirî
- 31 — Tehzîbülesmâ-i vellugât, 2 Cilt; İmam-ı Nevevî
- 32 — Tezkiretülhuffaz, 5 Cilt; İmam-ı Zehebî

MÜTERCİMİN BASILAN ESERLERİ

1 — İMAMI ÂZAM'IN MÜSLÜMANLARA VE OĞLUNA SON VASIYETİ

Üçüncü baskı (tercüme)

İmamı Âzam'ın kısa hal tercümesi ile iman meselelerinden on iki vasiyetini beyan etmektedir. Ve oğluna 20 Vasiyeti de açıklamalarla yazılmıştır.

Her müslüman yavrunun okuması tavsiye olunur.

2 — İZAHLI MÜLTEKA TERCÜMESİ - CİLT 1

480 sahife, lüks ciltli

3 — İZAHLI MÜLTEKA TERCÜMESİ - CİLT 2

472 sahife, lüks ciltli

4 — İZAHLI MÜLTEKA TERCÜMESİ - CİLT 3

480 sahife, lüks ciltli

5 — İZAHLI MÜLTEKA TERCÜMESİ - CİLT 4

488 sahife, lüks ciltli

Müftü, Vaiz, İmam - Hatip, Talebe, Tüccar, Esnaf ve bütün müslümanların asırlar boyunca okudukları bu Mülteka'nın tercümesi;

Arapça metinleriyle beraber çıkmıştır. Bu büyük eser; Bir fıkıh kitabıdır. Bir islâm hukukudur ve bir fetva kitabıdır. İnsanların hayatlarında muhtaç oldukları pek çok dîni meseleleri delil ve kaynaklarla beraber muhtevidir.

Mutlaka okuyunuz.

6 — İSLÂMA SOKULAN BİD'AT ve HURAFELER

5. Baskı

Dinimize sokulan bir çok uydurma ve bâtılları bir bir izah ederek asılsız hurâfelerin kötülüklerini ve bu kötülüklerden korunma yollarını islâmî kaynaklarla beyan etmektedir.

DİKKAT : Aynı eserin ikinci cildide çıkmıştır.

7 — İSLÂMDA TESETTÜR ve HAYA

5. Baskı

Delil ve kaynaklarla yazılmış bu eser, münakaşası yapılan tesettürün islâm'da varlığını ve çeşitli yönleriyle edeb ve hayanın izâhını, hayasızların ve hayasızlığın örneklerini beyan etmektedir.

8 — İSLÂM ve KAPİTALİZM ÇATIŞMASI

İmanı şahlandıran bu kıymetli eserde, merhum şehid **Seyyit Kuttuptan** tercümedir. (Yakında Çıkacak)

9 — İSLÂMDA EVLİYA MESELESİ ve HARİKALAR MÜSLÜMAN KARDEŞ OKU!

Kur'an ve sünnete göre, Allahın has kulları evliya-i kiram kimlerden olur ve nasıl kimselerdir?

Evliyaullahı inkâr edenler ne olurlar?

Evliyaullahı sevmenin lüzumu ve ehemmiyetini beyan eden hükmüler nelerdir?

Hakiki Evliyaullah ile evliya perdesine bürünen şeytanın maskarası evliya istismarcılarının arasındaki farklar nelerdir?

Mucize, kerâmet, kehânêt, sihir, istidrâcat ve meûnet gibi harikulâde hallerin tarif ve izahları nelerdir?

Her yönüyle ilmî bir eserdir.

Bu mevzûda âyet, hadis ve büyüklerin görüş ve tavsiyeleri, geniş şekilde nakledilip açıklanmıştır.

BÜYÜK FIKİH KİTABI

İ Z A H L I MÜLTEKA TERCÜMESİ

Müsannif : İbrahimi Halebî

Mütercim : Mustafa Uysal, Konya Merkez Vaizi

Muhterem okuyucu din kardeşlerim!

İslâm hukukunun ve fıkıh kitaplarının en son metni olan «Mülteka -Elektur — Denizlerin toplandığı yer» adlı bu büyük eser; 485 seneden beri pek çok baskıları ve şerhleri ile ün almış çok ciddi ve mühim bir eserdir. Bu değerli esere, hizmet dolayısıyla İslâm dînine hizmet yarışını teşkil eden zincir halkasında bir yenisi daha eklenerek, izahlı olarak tercüme edilmiş ve metnin hükümleri, âyet, hadis ve sualli cevablı fetvâlarla açıklanmıştır.

Bilhassa her bahsin evvelinde, o bahsin lugat ve şariat târifleriyle, şartı, rüknü, sebebi ve hükmü târif edilerek açıklanan bölümde istifade edilen eserlerin ve meşhur fetva kitaplarının isimleri ve sahife numaralarında zikredilmiştir. Aynı zamanda nakledilen fetvâlar, imkân dâhilinde sâde ve açık ifâdelerle beyan edilmiştir.

Şu halde belki elinize geçiremediğiniz meşhûr fetvâları, bu eserde bulacağınızdan zevkle ve güvenle okuyup ve okutacağınız, hatta dostlarınıza tavsiye edeceğiniz kıymetli müşküllerinizin izahını gereken senetleriyle bulmanızda mümkündür. Binaenaleyh mutlaka okuyunuz ve okutunuz.

Hak Teâlâ'nın inâyeti ve mü'min kardeşlerimizin duâlarıyla, dört cild de tamamlanmış ve dördü de çıkmış olan bu kıymetli eserden kütüphanesinde bulundurmak ve istifade etmek isteyen meslektaş ve din kardeşlerimiz, isteme adresinden bir takım ister ve tetkik eder, ona göre hareket eder. Bu kitab, bir fetvâ kitabıdır, islâm hukûkudur ve bir fıkıh kitabıdır.

Fetvâ erbâbının, vâizlerin, İmam ve Hatiplerin, Müezzinlerin, İslâm Enstitüsü ve İmam Hatib Okulu talebelerinin ve Kur'an Kursları talebelerinin ve bütün müslüman kardeşlerimizin zevkle okuyacağı ve gerekli dinî cevapları bulabileceği bu büyük eserin ciltlerinin muhteviyatlarının bazıları şunlardır :

BİRİNCİ CİLT :

a) Tahâret, Namaz, Zekât, Oruç ve Hacc bahisleri,

b) Nikâh, Nikâhlanmaları haram olanlar, mehir ve süt emme-emîşme bahisleri gibi pek çok bahisler vardır.

İKİNCİ CİLT :

a) Talâk, iddet, nafaka, yeminler, cezalar, tâzir, hırsızlık ve Cihâd bahisleri.

b) Elfâzı Küfür mes'eleleri, yitik bulmak, kayıbolan adam, ortaklık ve vakıf bahsi gibi pek çok konuları muhtevîdir.

ÜÇÜNCÜ CİLT :

a) Alışverişler, Fâsit olan alışverişler, fâiz meseleleri, kefâlet, Havâle, hâkimlik, şahitlikler, vekillik, Dâva, sulh, Dâri harb, Dâri is-lâm ve mudârebe ortaklığı gibi bahisler.

b) Vedia (emânet), Hibe, îcarlar, icarın cevazı ve câiz olmayanı, fâsit îcar, îcarlarla ilgili fetvâlar ve Mükâteb bahisleri gibi hükümleri muhtevîdir.

DÖRDÜNCÜ CİLT :

a) İkrâh, gasb, Şuf'a, kısmet, ziraî ortaklık, hayvanları kesme, kur-ban, gerahiye, çorak ve sahihsiz araziyi ihyâ etmek ve içkiler bahsi gibi bahisler.

b) Av avlama, Rehin, cinayetler, kısas, diyetler, vasiyetler, yakın akrabalara vâsiyet, hunsâ, müteferrik meseleler ve ferâiz meseleleri gibi bahisleri muhtevîdir.

Her dört cildin sonunda anlaşılması güç olan kelimelerin ve Fikhî terimlerin lügatçesinde Alfabetik sıra ile zikredilmiştir.

Siparişlerde Azami kolaylık yapılır ve iskonto hakkı tanınır.

BÜYÜK HADİS KİTABI

İ Z A H L I

MİŞKÂTÜL - MESABİH TERCÜMESİ

Mütercim : Konya Merkez Vâizi, **MUSTAFA UYSAL**

Tamamı 6174 hadîsi şerif, 13 hadis kitabından derlenmiş eserin iki cildi, arabca metinlerle birlikte tercüme ve uzun îzahlarla çıkmıştır.

Birinci Cild : Niyyet, İman, Büyük günahlar, Nifak ve munafık alâmetleri, ves'vese, kader meselesi, kabir azabı, kitab ve sünnete sarılma, Telfiki mezâhibin batıllığı, sigorta meselesi ve Türkiyenin darı islâm-dan olduğu gibi mes'eleleri muhtevîdir.

İkinci Cild : İlim, İlmînevîleri, fıkıh ve fukahâ, Müctehid ve râkihlerin tabakları, Din adamının siyasete atılıp atılmama meselesi, Müceddid ve fetvâ mes'elesi, Tahâret, Misvak, Sakal, Bıyık, Yüzük takınma ve abdest mes'eleleri gibi hükümleri muhtevîdir.

Her iki cildide, Lüks Cildlidir. Diğer cildleride çıkacaktır.

MÜTERCİMİN BASILACAK ESERLERİ :

- 1 — İSLÂMA SOKULAN BİD'AT HURÂFELER**
Üçüncü Cild.
- 2— MİŞKAT ELMESÂBİH TERCÜMESİ (İzahlı) Üçüncü Cild**
- 3 — MEVZÜLARINA GÖRE KUR'AN AYETLERİ ve MEALLERİ**

DİKKAT DİKKAT

Hız. Peyğamberimizin Buyurduğu

YETMİŞ ÜÇ FIRKA

Yazan : Mustafa Uysal, Konya Merkez Vaizi

M

Müt
Tam
iki cildi,
Biri
metleri,
Telfiki
dan old
İki
kihleri
Müced
kınma
H

Bu eser; on dört (14) asır evevl sevgili efendimiz Muhamme hisselâmin, bu ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağı, bir fırkas yetmiş ikisinin cehennemlik olacağı ve cennetlik olan tek fırkanı dinin ve ashabının akîde ve ameline tâbî olanların olduğunu bu mubârek sözünü açıklamaktadır.

Fırakı dâlleden olan yetmiş iki fırkanın isimleri, çıkış sebe çıkıdıkları zamanlar ve her fırkanın ilk mûcidinin kim olduğu izal miştir.

Günümüzde fırkalar ve fırkacılar arasında şaşırtan ve bocalay muhakkaktır.

Sapık fırkaların telkin ve tasallutlarından sâlim kalmak ve ehl net vel cemaat topluluğuna bağlı olmak için bu eseri mutlaka ok gerekir.

Bekleyiniz, yakında çıkıyor.

Dağıtım Yeri :

UYSAL YAYINEVİ

Türbe Cad. No. 29/A PK. 109

Tel. : 10527

KONYA

— UYSAL CİLT SANAYİİ

Eski Garaj Cad. Tolloğlu Camii Yanı
Alibaba Oteli Bitişiği — KONYA

